Breuis & perſpicua explicatio Pſalmorum Dauidis.

AVTORE

Ioanne Brentio.

DECAS PRIMA.

TVBINGÆ,
Apud viduam Vlrici Morhardi.
Anno 1567.

PSALMI PRIMÆ Decadis.

IOANNES BRENTIVS
pio Lectori, S. D.

Vlti, quum varias & diſsimiles ſacræ Scripturæ, ac præſertim Pſalterij Dauidis, quod omnium ferè manibus teritur, & in quo illuſtrando non pauci elaborarunt, explicationes vident, teneri non poſſunt, quin exclament, Quid? An non ſacra Scriptura eſt obſcura, dubia, incerta, flexiloqua, & indiget hominum traditionibus, vt aliquid certi ex ea definiatur? Sed iniquiſsimum eſt, de cœleſtibus oraculis, ex hominum ſententia pronunciare, & iudicium de ſplendore ſolis, noctuę ſubijcere. De qua re aliâs copiosè dictum eſt. Nos igitur, hoc argumento ſuis locis & ſcriptis relicto, perſequemur, quod inſtituimus. Viſum enim eſt, hãc breuem Pſalterij explicationem in lucem dare, non quòd in aliorum vel veterum, vel recentiorum interpretum reprehenſionem, noua cudamus, & ſentiamus pias aliorum inſignium virorum cogitationes, quibus Pſalterium, in eccleſia filij Dei, ſingulari induſtria exponere conati ſunt, damnandas & reijciendas, ſed quòd huius noſtri inſtituti longè aliam habeamus occaſionẽ,

quàm fortaſsis alijs hactenus exhibita fuit. Quod dum commemorauero, pius Lector, quæſo, æquum ſe & beneuolum præbeat. In Ducatu Wirtenbergenſi, præter multa præclara decora, & ornamenta, quibus eum Deus, pro ſumma ſua clementia, præ multis alijs Germaniæ regionibus inſigniuit, illud inter præcipua meritò numerandum eſt, quòd iam inde à ſeptingentis annis, excitata fuerint in eo illuſtria & frequentia κοινόβια, quæ Monaſteria vocant. Non mihi iam ſermo eſt, de mendicantium, vt vocarunt, conuentibus, de ſylueſtrium fraterculorum, quos Hieronymus vocat Remoboth, mandris, de nobilium & ingenuarum puellarum ſeptis, & de Monialium, quas dixerunt Beguttas, luſtris, quæ vbiq; in ſingulis ferè ſaltibus, oppidis, & pagis obuia fuerunt: ſed de illis loquor Monaſterijs, quæ & pietatis ſpecie, & opum affluentia, & dignitatis excellentia præſtabant. Etſi autem non eſt obſcurum, quòd Maiores, in ijs inſtituendis delectu, vt illa erant tempora, errarint, tamen affectus eorum non eſt temerè damnandus. Et extant certa adhuc veſtigia, quibus haud obſcurè notatur, fuiſſe ibi à prima ſua origine, magna piæ doctrinæ ſtudia. Certè exercitium ſacrarum literarum fuit aſsiduum: ac ſi quis

recens

recens in contubernia illa receptus esset, necesse habuit primo anno, quem vocarunt, probationis, vniuersum Psalterium Dauidis memoriter ediscere: non hoc tantùm consilio, vt priuatas suas preculas expeditius absoluerent, sed vt accessuri ad docendam ecclesiam, (ex hoc enim choro, ecclesiarum Pastores petebantur) haberent in Psalterio totius Propheticæ & Apostolicæ Scripturæ epitomen. Nec dubito, quin eodẽ consilio, Leo Pontifex, (quo tempore Romanus Episcopatus nondum erat cathedra pestilentiæ) nulli manum imposuerit, qui esset Psalterij ignarus. Hoc autem institutum, etsi videtur initio ecclesijs eorum temporum nõ inutile, tamen in quantam superstitionem, imò impietatem, sub regno Pontificio degenerauerit, notius est, quàm vt me hoc loco oporteat, & tristius, quàm vt libeat commemorare. Quare, cum Illustrissimus Princeps ac Dominus, D. Christophorus, Dux Wirtenbergensis ac Theccensis, & Comes Montbeliardensis, &c. Dominus meus clementissimus, adiret auitam & paternam suam hæreditatem, ac susciperet gubernacula eius, primam omnium curam, pro pij Principis officio, in eo collocauit, non solùm, vt ecclesiæ in præsentia haberent Pastores, qui ipsas in verè pia doctrina erudirent, verùm etiam, vt esset se-

minarium, quo posteritati consuleretur. Itaq; ordinauit, vt in singulis Monasterijs, (quæ vulgò Abbatiæ aut Prælaturæ vocabantur) singulæ instituerentur Scholæ, in quibus adolescentes bonæ spei in bonis & sacris literis discendis, ad functionem ecclesiastici Ministerij, à teneris, vt aiunt, vnguibus, præpararentur, id est, vt Monasteria illa ad verum & legitimum vsum, quo ad eius fieri posset, & deberet, reuocaretur. Et quia plurimùm refert, quibus magistris, &, vt epistola ad Hebręos vocat, ἡγουμένοις, seu, vt hactenus dicti sunt Abbatibus, hoc est, Patribus, adolescentia, præsertim ad ecclesiam accessura, ab ineunte ætate vtatur, diligenter curat Illustriss. Princeps, vt ijs, viri ætate venerabiles, autoritate graues, eruditione excellentes, & pietate insignes præficiantur, qui ita præsint, vt quantum humanitus prouideri potest, adolescentibus nihil desit, quod vel ad vitæ alimenta, vel ad institutionem honestorum morum, vel ad eruditionem piæ doctrinæ necessarium videatur. Ac vt hoc institutum inuiolatum conseruaretur, & progrederetur, curauit etiam Celsitudo eius, vt in ijs Scholis annuæ fierent studiorum inspectiones, quibus non solùm profectus adolescentum exploraretur & cognosceretur, verùm-etiam adolescentes intelligerent, quantæ curæ

studia

ſtudia ipſorum Illuſtriſsimo Principi, atq; adeò eccleſiæ ipſi eſſent, quo officio ad afferendã meliorem frugem excitarentur. Nec vanum fuit cõſilium, quippe quòd hiſce etiam temporibus, aliquot in illis Scholis educati, eccleſiam, diuino beneficio, vtiliter adminiſtrant. Cùm igitur ego vnà cum reuerendo & clariſsimo viro D. Doctore Iacobo Andreæ, Præpoſito eccleſiæ, & Cancellario Scholæ Tubingenſis, collega in Chriſto amiciſs. ad hanc inſpectionẽ, autoritate & mandato Illuſtriſs. Principis vocarer, ſuſcepi in ſingulis illis Monaſticis Scholis, ſingulos Pſalmos, pro mea tenuitate, explicandos, quibus nouum hoc inſtitutũ, quaſi cõſecrarem, & eccleſiæ congratularer, ac cœleſtem opem implorarẽ, vt quod Illuſtriſs. Principi, optimo conſilio, & officio, Chriſto ipſi filio Dei, gratiſsimo, inſtituere viſum eſt, hoc diuina clemẽtia, ad poſteritatẽ ſacroſanctũ & inuiolatũ tranſmitteretur, & cõſeruaretur. Quod enim aliud vel cõſecrationis vel congratulationis, vel precationis officium Deo præſtarẽ, quàm quod Spiritus ipſe ſanctus præſcripſit? Laudabo, inquiens, nomẽ Dei cum cantico, & magnificabo eum laude. Et placebit Deo ſuper vitulum nouellũ, cornua producentem & vngulas. Nec poteſt adoleſcentibus, miniſterio eccleſiæ deſtinatis, quicquã vtilius, in hoc quidẽ
doctrinæ

doctrinæ genere, tradi, quàm vt habeant Pſalmos non ſolùm commendatiſsimos, ſed etiam maximè omnium familiares. Linguam, fateor, diſcent è lectione & vſu aliorum ſcriptorum formare, iuxta humanæ carnis ſapientiam, elegantius: quæ pars ſtudij, ne ipſa quidé, in ſuo gradu, præſertim ijs, à quibus exigitur, vt fiant διδακτικοὶ, negligenda eſt. Sed vt lingua hominum, ad docendos homines, vtiliter loquaris, linguam prius Spiritus ſancti cognoſcas, neceſſe eſt, qua & Deus tecum è cœlo, & tu viciſsim cum Deo è terra, imò ex ipſo inferni hiatu, colloqui poſsis. Hoc tibi liber Pſalmorum inſigniter præſtabit. Cõtinentur enim in eo partim conciones, quas DOMINVS Deus noſter è cœleſti diuinæ Maieſtatis ſuæ throno ad humanum genus, de ſua voluntate, habet, & nunc, quid à nobis exigat, nũc, quid nobis in vnigenito filio ſuo præſtare velit, dilucidè exponit: partim præcationes & obſecrationes, quibus nos viciſsim exponimus Deo omnes noſtros affectus, & pericula, in quibus verſamur, & ope eius indigemus: vt liber Pſalmorum nihil aliud ſit, quàm mutuum colloquium, quod Spiritus ſanctus inter Deum & homines inſtituit. Etſi autem adoleſcentia, nec ætate, nec rerum vſu eò progreſſa eſt, vt in animo ſuo afficiatur maximis illis & atrociſsimis tempeſtatibus,

pẽstatibus, quæ ex agnitione peccati, è sensu iræ diuinæ, ac ex obiectu mortis & dolorum inferni oriri solent, & quarum cœlestia omnis generis remedia in Psalmis, tanquam in pharmacopolio proponuntur: tamen quia illi, qui quasi publica ecclesiæ electione in his Scholis erudiuntur, eò destinati sunt, vt veram pietatem, tàm ipsi discant, quàm ecclesiam suo tempore doceant, necessarium est, vt parent sibi hac tenera sua ætate promptuariũ, quale est Psalmorum liber, è quo, cùm res postulat, quæ ad sedandas cùm suas priuatas, tùm publicas Ecclesiæ tempestates conducunt, proferre queant. Ac antè quidem, quàm publicus esset psalmorum vsus, videbatur doctrina pietatis, in sacrificijs tantùm, & in pauculis Leuitarum sermonibus, ac in tabernaculo cõtineri, & quasi condita ac sepulta iacere. Postquàm autem ea doctrina collata est, singulari Spiritus sancti consilio, in Psalmos, (hoc est) in formulas publicarum & priuatarum cantionũ, educta est tàm è sacrificijs, quàm è tabernaculo, & introducta ad vsum hominum, in ciuitates, in fora, in vicos, in domos, in officinas, in cubicula, in agros, in eremos, imò & in carceres, & in penetralia quæq;. Hoc enim illud est, quod Paulus ad Ephesios scribẽs: Impleamini, inquit,

Spiritu. Sed quo modo, aut quo organo? Loquẽtes, inquit, vobiſmetipſis per Pſalmos & hymnos, & cantiones ſpirituales: canentes & pſallentes in corde veſtro DOMINO: gratias agentes ſemper de omnibus, in nomine DOMINI noſtri Ieſu Chriſti. Nullum poteſt encomium de Pſalmorũ ſeu recitatione, ſeu meditatione illuſtrius dici, quàm quòd ſint organa, quibus impleamur cœleſti Spiritu, non quia recitentur, aut cogitentur, ſed quia rectè intelligantur. Quare, vt ediſcantur, & cõmemorentur, (quod in his monaſticis Scholis ab adoleſcentibus, tàm ex veteri, quàm ex nouo inſtituto exigitur) vtiliter percurri eos breui & aperta explicatione. Ac in præſentia quidem viginti priores trado, daturus etiam aliâs, DOMINO volente, & vitam concedente, reliquos. Oro autem & obteſtor Dominos Abbates, vt quod faciunt, diligenter facere pergant, ac meminerint, ſe tot eccleſias, filio Dei honeſtas & pudicas ſponſas adducere, quot adoleſcentes ad miniſterium eccleſiaſticum acceſſuros, in ſana pietatis doctrina, erudiendos ſuſcipiunt. Deus pater DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, det cœleſte incrementum, vt hoc inſtitutum per Spiritum ſanctum feliciſsimè promoueat.

Pſalmus

Psalmus primus.

Beatus vir, qui non abijt, &c.

In Monasterio Diui Georgij in Hercinia sylua, Anno 1556. die 10. Iunij, explicatus.

Ntequàm ad primum Psalmum, quem instituimus in præsentia explicare, accedamus, visum est initiò cõmendationem vniuersi Psalterij Dauidis paucis percurrere. Etsi enim nonnulli existimant, de præclaris rebus melius esse silere, quàm pauca dicere, tamen cùm multitudo verborum sæpè obscuritatem pariat, & multa breuibus comprehendi posſint, habet breuitas suam quoq; laudem & vtilitatem. Quare dicamus quædã de Psalterij autoritate, vt intelligamus, ipsum in prima commendatione ponendum esse. Ac initiò si de autore Psalterij dicendum est, etsi non est dubium, quin Dauid Propheta & rex Israëlis, ac nonnulli alij, quorum nomina in Psalmorum inscriptionibus extant, tradiderint Ecclesiæ Dei hos Psalmos tractandos, tamen præcipuus eorum autor est Spiritus ipse sanctus, qui eos Dauidi & alijs in Ecclesia vulgandos dictauit: Spiritus DOMINI (inquit Dauid) locutus est per me, & sermo eius per linguam meam. 2.Reg.23. Sed ne quis existimet, Dauidem sui ipsius tibicinem esse,

Matt.22. Christus Filius Dei apud Matthæum affirmat, Dauidem non humano sed diuino spiritu, Psalmos composuisse. Quomodo (inquiens) Dauid vocat eum Do-
Mar.12. minum in Spiritu. Et apud Mar. Ipse Dauid dixit afflatu Spiritu sancto: Dixit Dominus Domino meo,
Acto.1. sede à dextris meis. Et Petrus in Actis Apostolicis: Oportuit, inquit, impleri scripturam, hanc, quã prædixit Spiritus sanctus, per os Dauid. Sed nihil opus est in re manifesta colligere multum testimoniorum.

Inspiciamus Psalmos ipsos, & cognoscamus, quòd sicut vniuersa pia doctrina collata est in tria breuia compendia, in Decalogum videlicet & Symbolum Apostolicum, & Orationem dominicam: ita summa totius sacræ Scripturæ collata sit in Psalmos, vt Psalterium rectè & congruenter vocaueris sacrorum Bibliorum epitomen.

Porrò quanti Christus & Apostoli eius, Psalmos fecerint, vel ex hoc perspicuum est, quòd ex Psalmis insignes conciones texuerint, & eas autoritate Psal-
Luc.vlt. morum confirmauerint: Necesse fuit (inquit Christus) impleri omnia: quæ scripta sunt in lege Mosi, & Prophetis, & Psalmis de me. Et Petrus in prima sua concione, quam accepto Spiritu sancto Hierosolymis in die Pentecostes habuit, probat è Psalmis resurrectionem Christi à mortuis. Paulus tanta frequentia vtitur Psalmorum testimonijs, vt videatur haud obscurè significare, se librum Psalmorum omnibus reliquis veteris Testamenti scriptis anteferre. Sequamur igitur autoritatem Apostolorum, adeoque Christi filij Dei: & versemus Psalteriũ diurna nocturnaque manu, vt ex eo vera Spiritus sancti oracula cognoscamus.

Non

Non est autem sentiendum, quod nostro officio simus defuncti, si Psalmos lectione, aut cantione percurramus. Danda enim est opera, vt quæ legimus aut cantamus, rectè quoque intelligamus: Volo, inquit *1.Cor.14.*
Paulus, in Ecclesia quinque verba mente mea loqui, vt & alios instituam, potius quàm decem millia verborum lingua. Et iterum: Quæcunque præscripta sunt, *Rom.15.*
in nostram doctrinam præscripta sunt, vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus. Ac rursus: Omnis Scriptura diuinitus inspira- *2.Tim.3.*
ta, vtilis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ est in iustitia, vt integer sit Dei homo ad omne opus bonum apparatus. Quomodo autem potest sacra Scriptura, cuius præcipua pars sunt Psalmi, nos erudire, ædificare, consolari, docere, corrigere, & instituere, si sermonem, quem legimus, non intelligimus. Quare in hoc studium nobis incumbendum est, vt rectam & veram Psalmorum sententiam cognoscamus. Sed accedamus nunc ad primum Psalmum.

Etsi autem hic Psalmus aut non computatur in numero reliquorũ Psalmorum, aut cum sequenti: Quare fremuerunt gentes, &c. pro vno habetur, quia Pau- *Acto.13.*
lus in ea concione, quam habuit in synagoga Antiochiæ Pysidiæ, allegat illud dictum secundi Psalmi: Filius meus es tu, ego hodie genui te, & dicit, hoc scriptum esse in primo Psalmo: tamen habet ex hoc suam autoritatem, quod sit velut præfatio Psalterij, & cohortatio ad studium verbi Dei, quod in Psalmis nobis commendatur. Constat autem sex versiculis: & continet duas partes, exhortationem ad pietatem,

& dehortationem ab impietate. Ac profectò, si argumentum eius diligenter expenderimus, voluit Spiritus sanctus in hoc breue carmen conferre duo illa capita, de benedictione piorum, & maledictione impiorum, quorum alterum extat in Leuitico cap. 6. alterũ in Deuteronomio cap. 28. Si audieris vocem DOMINI Dei tui, vt facias atq; custodias omnia mandata eius, &c. Nam quod hîc canitur: Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, &c. hoc apud Mosen dicitur: Si audieris vocem DOMINI Dei tui, benedictus tu in ciuitate, benedictus in agro, &c. Prior ergo pars huius Psalmi constat tribus versiculis, quibus admonemur, vt sequamur veram doctrinam pietatis, & fugiamus tam doctrinam quàm mores & studia impiorum.

1. *Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra derisorum non sedit.*

Vtitur pro more Hebræorum verbis præteriti temporis pro præsenti, abijt, stetit, sedit, pro abit, stat & sedet. Vtitur etiam phrasi ac modo loquendi Hebræo. Nam cùm dicitur: Non abijt in consilio impiorum, non stetit in via peccatorum, non sedit in cathedra pestilentiæ, verba quidem Latina sunt, phrasis autem est Hebræa. Latinus diceret: Qui non sequitur impia facta seu decreta malorum, qui non adhæresc it iniustitiæ, & qui non commoratur in contubernio pestiferorum ciuium: Cathedra enim pestilentiæ est consessus seu conuictus sceleratorum hominum, qui prauis suis moribus & colloquijs quosuis conuictores quasi contagione inficiant. Vbi est in vulgata

versione,

versione: In cathedra pestilentiæ non sedit, ibi Hebræus, pro pestilentia habet לצים Lezim, à verbo לוץ Loz, quod significat, deridere, illudere, nugari. Apparet autem septuaginta interpretes legisse לצום Lezom, & transtulisse λιμῶν, (hoc est) famis seu ieiuniorum: Scribas autem vertisse λίμῶν, in λοιμῶν, quod significat, pestilentiarū. Quod autem in Hebræo habetur לצים Lezim, conuenit fere cum teutonico vocabulo, lose Leut, hoc est, vntüchtig/vnnütz Spötter. Et quod in hoc primo versiculo dicitur: Qui nō abijt in consilio impiorum, &c. hoc Teutonicus, pro sua loquendi phrasi, ita diceret: Der nicht in der Bůbenhaut vmblaufft/vnd nicht in dem Lůder ligt/vnd an keiner losen Gesellschafft hangt. Discamus ergo ex hoc versiculo, nihil esse pernitiosius conuictu hominum eorum, qui vel impia docent, vel turpem & nefariam vitam ducunt. Cum enim natura simus corrupti, fieri non potest, quin si accesserit impia doctrina, aut sceleratum exemplum, corruptiores & sceleratiores fiamus. Hinc sunt dicta illa sacræ Scripturæ & aliorum scriptorum: Cauete à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. Et: Si cæcus cæcum ducit, ambo in foueam cadunt. Et: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Ac alias: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et: Si iuxta claudum habitaueris, disces & ipse claudicare.

2. *Sed in lege DOMINI voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.*

Sicut

Sicut in primo versiculo vsus est Psalmus præterito tempore pro præsenti, ita nunc vtitur futuro pro præsenti, meditabitur pro meditatur. Voluntatem autem habere in lege DOMINI, & meditari in lege eius, non est simpliciter in corde cogitare, sed toto mentis affectu ferri in obseruantiam verbi Dei, & sese noctu diuq; exercere, vt diuinæ legi obsequium præstetur. Quod alias dicitur, Facias & custodias omnia mandata, quæ ego tibi præcipio. Et iterum: Diliges DOMINVM Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omni fortitudine tua. Admonemur ergo ex hoc versiculo, vt in colendo Deo & præstando ei obsequio, non sectemur commenta humanæ rationis, nec exempla prauorum hominum, sed præscriptum verbi Dei. Non respiciamus ad consilia impiorum, ad viam peccatorum, & ad doctrinam & exempla sceleratorum, qui solent verbum Dei irridere: sed ad legem DOMINI, Hæc sit cogitatio, hæc meditatio, hoc exercitium nostrum, hæ sint delitiæ nostræ.

Quid ergo fiet nobis, si non sectati fuerimus doctrinam impiorum & exempla sceleratorum, sed legem ac verbum DOMINI? Sequitur.

3. *Et erit tanquam lignum, quod plantatum est iuxta riuos aquarum, & dat fructum suum, tempore suo, ac folium eius non marcescit, & quæcunq; facit, prospera erunt.*

Lignum more Hebræo significat arborem, iuxta illud Gene. 1. Germinet terra lignum pomiferum, hoc est, arborẽ pomiferam, & Gene. 2. Ex omni ligno Paradisi

radisi comede, hoc est, ex omni arbore. Et Lucæ 23. Si hoc faciunt in ligno viridi, hoc est, in arbore viridi & fertili. Quod igitur beneficium consequatur pius, qui pendet è solo verbo Dei, hic tertius versiculus similitudine exponit. Sicut enim arbor viridis, & fertilis, quæ plantata est in loco irriguo, non sic arescit ante tempus, vt folijs destituatur, sed profert suo tempore copiosum fructum: ita homo pius, qui comparat vitam suam è solo verbi Dei præscripto, teneri nõ potest, quin quauis occasione insignes quasq; virtutes autore Spiritu sancto præstet. Nunc enim promissioni seu Euangelio Dei tam constantem adhibet fidem, vt nullis aduersis patiatur se ab ea diuelli. Nunc ex fide inuocat Deum ardentissimis votis: nunc patienter suffert afflictiones: nunc magna charitate complectitur, non amicum tantùm, sed etiam inimicum: nunc prosequitur hominem proximum quoquo officiorum genere potest: deniq; eò tantùm spectat, eò tendit, vt nihil, nisi quod rectum & honestum, & cum virtute est, faciat. Hic est huius bonæ arboris fructus. Porro autem hic fructus nõ tantùm in hoc consistit, quòd pius piam & honestam ducat vitam, sed etiam quòd habeat felicem rerum suarum successum: Omnia, inquit, quæcunq; faciat, prosperabuntur. Hoc prorsus illud est, quod Moses dicit: Si audieris vocẽ DOMINI Dei tui, atq; custodias omnia mandata eius, benedictus eris in ciuitate, benedictus in agro, benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, &c. Sed cur pijs accidant etiam maledictiones & afflictiones, aliàs erit expendendum. Nunc in hoc Psalmo pergemus. Et hactenus absoluta est prior pars Psalmi.

C Posterior

POSTERIOR PARS.

Constat & hæc pars tribus versiculis, quibus Spiritus sanctus dehortatur nos à sectanda impietate. Sicut autem antea cohortatus est nos ad sectandam pietatem, argumento ab vtilitate ducto, ita nunc dehortatur nos ab impietate, argumento ducto ab aduersis, & supplicijs, quæ sectatores impietatis manent.

4. *Non sic impij, sed sunt sicut palea, quam proijcit ventus.*

Pij habent prosperum rerum suarum euentum, & sunt benedicti. Impij autem non sic prosperabuntur nec benedicentur. Quid autem de ipsis fututum sit, explicat similitudine. Sicut enim magnus cumulus pulueris, aut palearum, & quisquiliarum, videtur quidem quasi constans quispiam & firmus monticulus, qui non posit loco suo dimoueri: sed si adoriatur eum ventus, ita disijcitur, vt nescias, quò vel minimus puluisculus peruenerit: ita se habet res impiorum, videntur quidem aliquandiu florere, videntur felices esse, sed postquàm Deus patefacit aduersus ipsos iram suam, & insufflauerit in eos vento seueritatis suæ, tanto turbine inuoluuntur, vt conijciantur in perpetuum exitium. Porrò quo certius nobis interitus impiorum ob oculos ponatur, solenne est Spiritui sancto, infelicem impiorum euentum comparationibus & similitudinibus adumbrare. Iob. 21. Erunt (impij) sicut paleæ ante faciem venti, & sicut fauilla, quam turbo dispergit. Et Psal. 36. Tanquam fœnum velociter arescent, (facientes iniquitatem,) & quemadmodum olera herbarum citò decident. Psal. 67. Sicut deficit fumus,

mus,deficiant, ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei. Pſal. 128. Fiant (peccatores,) ſicut fœnum tectorum,quod priuſquam euellatur,exaruit, de quo non implebit manum ſuam, qui metet. Eſa.29.Sicut ſomniat eſuriens & comedit,cùm autem fuerit expergefactus, vacua eſt anima eius: & ſicut ſomniat ſitiens & bibit, & poſtquàm fuerit expergefactus, laſſus adhuc ſitit, & anima eius vacua eſt, ſic erit multitudo omnium gentium, quæ dimicauerit contra montem Zion. His autem & id genus alijs ſimilitudinibus,Spiritus ſanctus idcirco vtitur,vt eo efficatius à ſectandis impiorum exemplis deterreamur, & in officio pietatis contineamur.

5. *Ideo non resurgent impij in iudicio, neq; peccatores in consilio iustorum.*

Quid igitur dicemus? Num ſoli pij reſurgent in nouiſsimo iudicio, à morte, non aũt impij? Certè & pij & impij reſurgent: Veniet hora, inquit Chriſtus, in *Ioan.6.*
qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij hominis: & prodibunt,qui bona fecerunt,in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem condemnationis. Et iterum: Cùm venerit *Matth.25.*
filius hominis in gloria ſua, & omnes ſancti Angeli eius cum eo, tum ſedebit ſuper ſedem gloriæ ſuæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes,&c. Quid ergo eſt, quod hic verſiculus dicit: Non reſurgent impij in iudicio? Rectius iuxta Hebræam veritatem ſic legitur: Non cõſiſtent impij in iudicio. Etſi enim impij reſurgent à morte, tamen non conſiſtent erecti,

non constabunt coram seuero tribunali Dei, nec manebunt in Concilio, seu cœtu & cõgregatione iustorum, sed separabuntur ab eis ac deijcientur, & audient: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Sic & alias Psal. 5. Non habitabit iuxta te malignus, neq; permanebunt iniusti ante oculos tuos. Iob. 11. Oculi impiorum deficient, & effugium peribit ab eis, & spes illorum abominatio animæ. Et cap. 18. Vndique terrebunt eum (impiũ) formidines, & inuoluent pedes eius. 2. Thes. 1. Qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, pœnam luent, interitum æternum à facie Domini, & à gloria fortitudinis illius, &c.

6. *Quoniam nouit DOMINVS viam iustorum, via autem impiorum perit.*

Breuis epilogus vtriusq; partis, hoc enim vult dicere. Quid pluribus opus est? Meditandum est in lege DOMINI, & sectanda iustitia. Quamobrem? Quia DOMINVS nouit viam iustorum: & nõ est ambulandum in impietate. Quamobrem? quia iter impiorum peribit. Nosse autem viam iustorum, hoc loco non est simpliciter scire, sed curare, conseruare & tueri. Et via seu iter significat conatum, studia, consilia, actiones & vitam. Cum igitur dicitur, DOMINVM nosse viam iustorum, significat, DOMINO curæ esse omnia studia piorum, & DOMINVM tueri eos in omnibus periculis & aduersis: impios autem, quia non habent Deum tutorem, & protectorem, vnà cum studijs, & consilijs suis perire.

Vsus

VSVS HVIVS PSALMI.

Habes breuem huius Pſalmi primi explicationem. Sicut autem nondum ſatisfecimus noſtro officio, ſi Pſalmum lectione percurramus, ſed etiam exigitur, vt ſententiam eius recte intelligamus: ita non ſufficit, vt recte eum intelligamus, niſi etiam in noſtrũ vſum transferamus, & ex ipſo verum Dei cultum diſcamus. In hoc enim ſumus nati, in hoc ſumus renati, vt verum Deum agnoſcamus & colamus. Præcipui autem cultus Dei ſunt, timere Deum, agnoſcere iram Dei, agnoſcere miſericordiam Dei, per Chriſtum filium eius, inuocare Deum in nomine Chriſti, bene de clementia Dei ſperare, in aduerſis Deo patienter obſequi, item, proximum diligere, & eum ſiue amicum ſiue inimicum officijs noſtris iuuare. Hi ſunt cultus, hæc ſunt ſacra quæ Deo placent. Et vt ad hæc facienda & præſtanda excitemur, Pſalmus tum legitur tum explicatur. Nam ſi quis ſentit, ſe ad ſingulare quoddam genus ſceleris procliuem, & non admodum requirere aut curare grauitatem iræ Dei, is legat hunc Pſalmum, & ſententiam eius diligenter conſideret, vt Spiritus ſanctus habeat organon, quo excitet in ipſo timorem Dei, & compeſcat furorem peccati. Audit enim impios, & ſceleratos proijci a Domino, quemadmodum ventus diſijcit paleas: audit ſceleratos non poſſe coram Deo conſtare, ſed neceſſe habere perire: timeat igitur DOMINVM, & fugiat ſcelera atq; impietatem. Si alius quiſpiam grauibus aduerſis ita tentatur, vt deliberet de deſerenda ſua vocatione, & officio pietatis, legat hunc Pſalmum, & inſpiciat ſenten-

tiam eius, vt Spiritus ſanctus habeat organon, quo mentem ipſius ad conſtantiam inflammet, & in officio contineat. Audit enim DOMINVM tueri iuſtos, hoc eſt, ambulantes in lege DOMINI, & perſeuerantes in vocatione Dei. Audit Deum dare proſperum euentum ijs, quorum eſt voluntas in lege eius, & qui meditantur in verbo eius diu noctuq́ꝫ. Expectet igitur DOMINVM, & pergat conſtanter, aduerſis nihil deterritus, in ſua vocatione.

Alius quiſpiam videt impios, & ſceleratos homines ducere felicem, & iucundam vitam, & ſollicitatur exempla ipſorum, deſerta pietate, ſectari, quò ſe vertat, vt malis exemplis non ſeducatur? Sumat in manus hunc Pſalmum, legat & intelligat eum. Et cum audit illum eſſe beatum, & habiturum felicem rerum ſuarum ſucceſſum, non qui ſequitur exempla impiorum, & ſectatur peccata ſceleratorum, ſed qui delectatur lege DOMINI, & exercet ſe in obſequio verbi Dei: tunc Spiritus ſanctus habet organon, quo moueat cor eius, vt nihil offenſus malis aliorum exemplis, pergat in ſtudio veræ pietatis. Hic eſt verus vſus Pſalmorum, ad quem & lectio, & cantio, & interpretatio eorum omnis eſt referenda.

Pſalmus

Pſalmus ſecundus.

Quare fremuerunt gentes, &c.

Hirſaugiæ die 19. Iulij, Anno 1556. explicatus.

Tſi non eſt in ordinem Pſalmo-rum curioſè inquirendum, ſunt enim vel ab Eſdra, vel ab alio quodam, vt fortè in manum ve-nerunt, collecti, & in vnum li-brum collati: tamen hic Pſalmus priori cōmodè ſtatim ſubiungi-tur. In priori enim fit mentio iu-ſtorum, & impiorum: ac illis quidem promittitur be-atitudo & rerum proſperitas, hi verò deijciuntur & pereunt. Nullus autem hominum verè eſt coram Deo iuſtus: Non iuſtificatur (inquit) in conſpectu tuo omnis viuens. Quare ſi quis in priori Pſalmo legerit de iuſtis, quòd omnia quæcunq; faciunt, proſperen-tur, & nouit DOMINVS viam iuſtorum, ſentiat autem ſe nondum verè eſſe in ſuo carne iuſtum, exiſtimabit fortaſsis has iuſtorum felicitates, & benedictiones, ad ſe nihil pertinere. Rectè igitur & opportunè additur hic ſecundus Pſalmus, qui eſt concio de Chriſto: vt cognoſcamus, quæ ſit noſtra coram Deo iuſtitia, & vnde ea ſit petenda.

Primum omnium non eſt dubium, quin hic Pſal-mus concionetur de Chriſto filio Dei vnico noſtro

ſerua-

ſerua autore. Quanquam enim Hebræi interpretes, qui poſt aduentum Chriſti ſcripſerunt in Pſalmos, torquent eum ad Dauidem: tamen alij Hebræi manifeſtè interpretantur eum de vero Meſsia. Et habemus certiora & firmiora teſtimonia, quòd hic Pſalmus nō ſit, niſi de Chriſto DOMINO noſtro intelligendus. Apoſtoli enim, qui Spiritu ſancto in hunc vſum donati ſunt, vt cœleſtem doctrinam in orbe terrarum diuulgarent, & veras ſententias Prophetarum Eccleſię traderent, exponunt hunc Pſalmum perſpicuè de Ieſu Chriſto, filio Dei, ſeruatore noſtro. Act. 4. orant Apoſtoli, & texunt precationem ſuam ex hoc Pſalmo: DOMINE, inquiunt, tu es Deus, qui feciſti cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt. Qui per os Dauid pueri tui dixiſti: Quare fremuerunt gentes, &c. Et mox: Conuenerunt enim verè aduerſus ſanctum filium tuum Ieſum, quem vnxeras, Herodes ſimul & Pontius Pilatus, cum Gentibus & populis Iſraël, &c.

Acto. 13. Paulus concionatur in Antiochia Piſidiæ: Deus, inquiens, adimpleuit filijs eorum, nimirum nobis reſuſcitato Ieſu, ſicut & in Pſalmo primo ſcriptum eſt: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Heb. 1. Cui dixit vnquam Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et cap. 5. Chriſtus non ſemetipſum glorificauit, vt fieret Pontifex, ſed is, qui dixerat illi: Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Cùm igitur habeamus Apoſtolica teſtimonia, quæ ſunt fundamentum Eccleſiæ, quòd hic Pſalmus intelligendus ſit, de Chriſto filio Dei, ne Angelus quidem, nedum impius Rabinus, qui diuerſum doceat, audiendus erit.

Conſtat

Constat autem hic Psalmus 12. versiculis. Et summa eius hæc est. Etsi Reges, Principes & vulgus persequuntur Christum & Euangelion eius, tamen Deus tuebitur Christum suum, & propagabit Euangelion eius in vniuersum orbem terræ, ac opprimet impios persequutores: quare Principes & Reges in hoc studium incumbant, vt & ipsi Christum & Euangelion eius agnoscant, & veram salutem consequantur.

1. *Quare tumultuantur gentes, & populi meditantur euaginationem.*
2. *Conueniunt Reges terræ, & Principes conferunt inter se consilia, aduersus DOMINVM, & aduersus Messiam eius.*
3. *Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum.*

Initium huius Psalmi figuratum est interrogatione: occasio igitur eius perspicua est. Dauid enim Spiritu sancto excitatus, cogitauit de regno Christi, & de Euangelio eius propagando in orbem terræ: & intelligit, quanta beneficia Christus afferat, per Euangelium suum vniuerso mundo. Interea videt etiam, demonstrante Spiritu sancto, quanto odio, quanto furore, grassaturi sint in Christum & Euangelium eius, non tantùm homines infimæ sortis, sed etiam Principes & Reges. Cum igitur talibus cogitationibus aliquandiu occuparetur secum, erumpit tandem in hanc manifestam vocem. Cùm tanta (inquiens) sint beneficia Christi, cùm tanta sit eius maiestas, quid obsecro est, quòd tam virulento odio inuehantur in eum gentes,

tes,populi, Principes & Reges? cur tam ardenti desiderio cupiunt eum vnà cum Euangelio eius extinctum? Indicunt magno tumultu comitia, instituunt concilia & synodos, consociantur inter se, iungunt fœdera, profitentur se collaturos omnes suas facultates, vires, sanguinem & vitam, vt doctrinam Euangelij radicitus extirpent: palàm affirmant, se nec velle, nec posse Christi & Apostolorum eius vincula, iuga, doctrinam, leges, excommunicationes, & condemnationes ferre. Hoc, inquiunt, noui isti concionatores quærunt, vt nobis è nostra dominatione proturbatis, ipsi rerum gubernacula arripiant. Dirumpamus igitur vincula eorum, quibus nos coërcere volunt, & proijciamus à nobis iugum, quod nobis imponere conantur.

Hîc vides, quæ sit fortuna regni Christi, & Euangelij eius in hoc seculo. Solent ei obsistere & exitium eius moliri, non vnus tantùm & alter homo, sed totæ nationes & gentes: & inter gentes non infimi tantùm homines, sed etiam Principes & Reges. Ac impij à satana excitati, persequuti quidem sunt Christum & Euangelium eius in sanctis Patriarchis & Prophetis, ab initio orbis terræ. Postquam autem Christus ipse venit in hanc terram, & emisit Apostolos suos in mundum, satan effundit omne virus suum, per populos & Principes eorum, in Christum & Ecclesiam eius. Notæ sunt persecutiones Principum Iudaicorum aduersus Christum ipsum: nota est crudelitas Gentium aduersus Apostolos & Euangelion eorum. In actis Apo-
Act. 28. stolicis Iudæi dicunt ad Paulum de Euangelio: De secta ista notum est nobis, quòd vbiq; ei contradicitur.
Et

Et in Iconio fit impetus Gentium pariter, & Iudæo- *Acto.14.*
rum, vna cum Principibus suis, vt lapidarent Paulum & Barnabam.

Notæ sunt & historiæ, quæ testantur, quanta immanitate Ethnici & Arriani sæuierint aduersus Euangelion Christi. Nota sunt etiam exempla horum temporum, quæ consilia, quæ comitia, quæ synedria, quæ bella, ad extinguendam veram lucem piæ doctrinæ suscepta sint. De quibus idcirco admonemur, vt non offendamur persecutionibus, sed vt in fide Euangelij, & officio pietatis contineamur: Hæc (inquit *Ioan.16.*
Christus) locutus sum vobis, vt non offendamini: alienos à synagogis facient vos. Et veniet tempus, vt quisquis interficiat vos, videatur cultum præstare Deo, &c.

Deinde considera, quàm peruersè iudicent impij de vera doctrina Euangelij. Hæc enim doctrina eò spectat, vt liberet homines à vinculis peccati, & satanæ, & à iugo mortis ac inferni. Impij autem, & hostes Euangelij, vocant ipsum vinculum & iugum: sicut & hoc tempore piam doctrinam vocant hæresim, & autorem omnis seditionis, & rerum perturbationis. Quis igitur erit iudex de doctrina, inter pios & impios? num quia impij hostes & persecutores constant ex gentibus, populis, Regibus, & Principibus, & superant pios magnitudine, multitudine, sapientia, potentia, & autoritate, idcirco Christus deturbabitur è suo regno, & Euangelion eius extirpabitur, & Ecclesia eius opprimetur? De hac re audiamus versiculos, qui sequuntur.

4. *Qui habitat in cœlis, irridet eos, & DOMINVS subsannat eos.*

5. *Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.*

Mirandum ſpectaculum. Gentes fremunt, populi meditantur euaginationem, ſeu arma exerta, Reges ineunt ſocietatem & fœdera, Principes celebrant comitia & concilia, vt Chriſtum DOMINI opprimant, & Euangelion eius aboleant. Iterea aũt DOMINVS, qui habitat in cœlis, irridet conatus & ſtudia eorum, & illudit conſilijs atq; fœderibus illorum. Nec hoc tantùm loco, ſed & aliàs Spiritus ſanctus docet, Deum ridere conſilia & minas impiorum.

Pſal. 36. Obſeruabit peccator iuſtum, & ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis. DOMINVS autem irridebit eum, quoniam proſpicit, quòd veniet dies eius.

Pſal. 82. Ecce inimici tui ſonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput. Et mox: Pone illos vt rotam, & ſicut ſtipulam ante faciem venti. Sicut ignis, qui comburit ſyluam, & ſicut flamma comburens montes: ita perſequêris illos in tempeſtate tua, & in ira tua turbabis eos.

Eſa. 8. Confortamini & vincemini, accingite vos, & ſuperabimini, inite conſilium, & diſsipabitur, loquimini verbum, & non fiet, quia nobiſcum Deus. Sed quomodo riſus Dei in tanta impiorum ſæuitia & crudelitate percipi poteſt? Petrus & Ioannes, cum in Actis Apoſtolicis cap. 4. conijcerentur in carceres, quòd adnuntiarent Chriſtum, non viderunt niſi horrores carceris, & minas Pontificum: nec potuerunt ſibi aliquod

quod mitius supplicium à Pontificum ira polliceri, quàm quòd Christo DOMINO erat illatum. Quomodo tunc percipi potuit ab eis, quòd Deus irrideat impiorum consilia? Non potuit percipi sensu carnali, sed FIDE & EXPECTATIONE spirituali. In sæuitia enim & immanitate impiorum, primùm intuendum est FIDE in promissionem verbi Dei: & considerandum est, non quid aut effutiant aut efficiant impij, sed quid loquatur, quid polliceatur verbum Dei. Hoc autem affirmat, quòd Deus derideat consilia impiorum, quòd Deus præstò adsit in tribulationibus, inuocantium ipsum in veritate: quòd etsi multæ sint tribulationes piorum, Deus tamen eripiat eos, ex omnibus aduersis, & multa id genus alia. Postquàm enim Deus reconciliatus est nobiscum, per Christum filium suum, teneri non potest, quin afflictum, inuocantem ipsum in nomine Christi, summo fauore complectatur, & ipsum in aduersis conseruet. Quare cùm Deus non posit esse mendax, & Christus filius Dei non fallat, dubitari non debet, quin sæuitia impiorum non queat vllum veræ salutis incommodum afferre. Deinde non est præscribendum Deo tempus, aut modus liberationis, sed patienter EXPECTANDVM. vnde & in alio Psalmo: Expecta DOMINVM, viriliter age, confortetur cor tuum, & sustine DOMINVM. *Psal.26.*
Et apud Esaiam: In silentio & spe erit fortitudo vestra. *Esa.30.*
Fieri enim non potest, vt spes & expectatio piorum pudefiat, quippe quòd fundata sit in certitudine verbi Dei. Hoc est quod versiculus huius Psalmi ait: Tunc (videlicet cum DOMINVS reuelaturus est derisum & iudicium suum) loquetur ad impios persequutores:

tores : in ira ſua , & in furore ſuo conturbabit eos.

Porro autem, quo certius cognoſcamus, ſæuitiam impiorum aduerſus DOMINVM, & aduerſus Chriſtum eius, eſſe vanam, & deriſu potius quam metu dignam, introducit Spiritus ſanctus, Deum ipſum Patrem, de regno filij ſui, & filium de mandato patris ſui loquentes. Sic enim ſequitur.

6. *Ego autem conſtitui regem meum, ſuper Zion montem ſanctum meum.*

7. *Prædicabo præceptum: DOMINVS dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.*

8. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeßionem tuam, terminos terræ.*

9. *Conteres eos virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos.*

Quod dicitur: Ego aũt conſtitui regem meum, &c. vox Dei patris eſt, concionantis de certitudine & ſtabilitate regni Chriſti filij ſui. Fremunt quidẽ gentes, tumultuantur populi, iungunt Reges & Principes fœdera aduerſus Chriſtum meum, & Euangelion eius, nihil autem conatu ſuo promouebunt. Non enim homo quiſpiam, ſiue Patriarcha, ſiue Monarcha, non angelus quiſpiam, ſiue Gabriel, ſiue Raphael, ſed EGO, EGO, inquam, ipſe conſtitui, ordinaui, & conſecraui meum filium Chriſtum, vt eſſet rex ſuper Zion montem ſanctum meum. Ego ipſe decreui, vt Chriſtus filius meus regnum ſuum ſuſcipiat, concionibus, & miraculis adminiſtrandum in vrbe Hieruſalem, & in monte Zion, & ex eo loco diuulgetur in vniuerſum

[illegible]

mundum. Quis autem poterit meam constitutionem, meam ordinationem, & meum decretum abolere? DOMINVS exercituum (inquit Esaias) decreuit: & quis poterit infirmare? & manus eius extenta: & quis auertet eam? Et iterum: Consilium MEVM stabit, & omnis voluntas MEA fiet, *Esa.14.* *Esa.46.*

Hîc, de Zione & ratione regni Christi, aliquid discendum est. Nam Zion collis fuit in vrbe Hierusalem, in quo ædificata fuit arx Dauidis, quemadmodũ scriptum est 2. Reg. 5. & postea extructum est templum, vnde & mons sanctus vocatur. Dicitur ergo Christus ordinatus à Deo, in Regem super montem sanctum Zion, non quòd dominaturus esset eo loco, pro more mundani regis: Regnum meum, inquit, nõ est de hoc mundo: sed quòd in eo loco concionaturus esset Euangelion suum, & confirmaturus multis miraculis: Futurum quoq; erat, vt ibi absolueret passionem & resurrectionem suam, qua humanum genus redimeretur à peccatis, tyrannide mortis, & satanę, ac reconciliaretur cum Deo, & vt in eo etiam loco mitteret Spiritum sanctum discipulis, ac diuulgaret per eos Euangelion suum in vniuersum orbem terræ. Vnde in alio Psalmo dicitur: Virgam virtutis tuæ emittet DOMINVS ex Zion, dominare in medio inimicorum tuorum. Et Esaias: De Zion exibit lex, & verbum DOMINI de Hierusalem. Cùm igitur Euangelion Christi sparsum sit, primùm omnium ex Zion, in omnem orbem, & per Euangelium illud collectæ atq; constitutę sint Ecclesię gentium, manifestum est, quòd non Roma, sed mons Zion seu vrbs Hierusalem dicenda sit mater Ecclesiarum. *Psal.109.* *Esa.2.*

Quod

Quod autem dicitur: Prædicabo præceptum: DOMINVS dixit ad me,&c. vox Christi filij Dei est, recipientis, se obsecuturum vocationi & ordinationi Dei Patris. Tu, ô sancte Pater, præcipis mihi, vt sim Rex ille Mesias, qui in monte Zion, in vrbe Hierusalem, absoluam expiationem peccatorum, & redemptionem humani gentris, ecce igitur tibi obsequentem Filium, adnunciabo hoc tuum præceptum, prædicabo hanc tuam ordinationem inter homines,dicam me non elegisse me ipsum,vt sim tuus filius,& verus Mesias, sed teipsum hoc constituisse, & dixisse ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc autem non sic intelligendum est, quòd Christus tum primùm sit genitus filius Dei, cum suscepit in his terris hominem: sed quòd ab æterno sit à Deo Patre suo verus Deus genitus, (hodie enim in hac locutione significat æternitatem, quippe quòd coram Deo æterno, non sit nec præteritum,nec futurum,sed omnia sint hodie, hoc est, præsentia) & quòd suo tempore assumpserit hominem ex virgine, ac declaratus sit publicè, se verum esse Mesiam seu Christum, qui humanum genus cum Deo patre reconciliaret, & impetraret hominibus ius adoptationis filiorum Dei. Quod ergo in hoc Psalmi versiculo recitatur, hoc postea cum Christus baptisaretur, & in monte transfiguraretur, Deus pater, de ipso palàm concionatus est: Hic est, inquiens, filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est: hunc audite. Et Christus: MEA,inquit, doctrina non est mea,sed eius qui misit me. Et iterum:Sermo quem loquutus sum, iudicabit eum in extremo die, quia ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse

Matth.3. *Matt.17.* *Ioan.7.*

ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid lo-
quar, &c. Ac rursus: Sermo quem audistis, non est *Ioan. 14.*
meus, sed eius, qui misit me, Patris. Prædicaui me esse
æternum filium Dei, prædicaui me esse verum illum
Messiam, qui sit redempturus humanum genus. Hoc
autem non ex me ipso finxi, nec mihi temerè vsurpa-
ui, sed iam antè hoc mihi mandatum fuit à patre meo
datum, in secundo Psalmo, vt prædicarem, me esse di-
uinitus in regem Zionis constitutum, & esse vnigeni-
tum filium Dei ab æterno.

Habes in his duobus versiculis, tria epitheta Christi. Vnum, quòd sit verus ab æterno filius Dei. Alterum, quòd sit Rex sancti montis Zion, hoc est, Ecclesiæ Dei. Tertium, quòd sit prædicator, seu concionator, hoc est, sacerdos: sacerdotis enim est concionari & docere. In filio Dei agnoscenda est omnipotentia, in Rege agnoscenda est gubernatio & defensio, in sacerdote agnoscenda est placatio & expiatio peccatorum, atq; reconciliatio cum Deo. Quare si credimus in Christum, habemus omnipotentem gubernatorem & defensorem, ac propitiatorem, vt iam nihil nobis metuendum sit, etiamsi fractus illabatur orbis. Quod verò amplius additur: Postula à me, & dabo tibi Gentes, &c. iterum vox patris est, excipientis vocem filij, & promittentis ei pro obedientia eius regnum omnium gentium. Cùm enim filius Dei receperit se in præcedenti versiculo obsecuturum præcepto Dei patris sui, & suscepturum officium prædicandi Euangelij, & redimendi humani generis, teneri non potest pater, quin vicissim compenset ei hanc obedientiam. Sicut ergo quondam, cùm Abraham susciperet, ad obse-

quendum vocationi Dei, filium suũ mactandum. Deus tanta obedientia delectatus, exclamat: Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, benedicentur in semine tuo omnes gentes: ita & in hoc loco, postquàm audit tam promptam filij Dei obedientiã, continuò effundit in ipsum beneficia sua, plenis manibus, & promittit ei hæreditatem omnium gentiũ: Postula, inquiens, à me, & dabo tibi pro hac insigni tua obedientia, hæreditario iure regnum omnium gentiũ: Dominare
Pal.71. à mari (vt alius Psal. dicit) vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarum. Quod si Gentes fuerint tibi inobedientes, nec agnoscent te verum ipsarum Dominum, iubeo, opprimas, & conteras eas ferreo sceptro: & sicut lutea vasa, à figulis facta, pedibus conculcari, & facilè confringi solent, ita tu rebelles
Esa.60. Gentes confringes. Gens enim & regnum, (vt Esaias postea ait) quod non seruierit tibi, peribit: & Gentes (tibi repugnantes) solitudine vastabuntur. Hæc ita recitantur, perinde ac si Christus dominaturus esset inter Gentes, mundano more, & oppressurus inobedientes, corporalibus armis, & externo bello. Sic & in alio
Psal.109. Psalmo, de victoria Christi dicitur: DOMINVS à dextris tuis confregit in die iræ suæ Reges, iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquassabit in terra capita multorum. De torrente in via bibet, hoc est, tantum sanguinis hostium effundet, vt ex eo fiat torrens, ex quo bibere posses. Ideo exaltabit caput tanquam
Esa.63. victor & triumphator. Et apud Esaiam: Saluauit mihi brachium meum, & indignatio mea ipsa auxiliata est mihi, & conculcaui populos in furore meo, & inebriaui eos in indignatione mea, & detraxi in terram vir-

tutem

tutem eorum. Quid hęc aliud crepare videntur, quàm externa bella & cædes? Sed Christus interpretatur cùm dicit: Regnum meum non est de hoc mundo. Sicut ergo Christus rex quidem est, non est autem mundanus, ita accipit dominationem gentium hæreditario iure, non mundano, sed cœlesti modo: & bellum gerit, contra aduersarias gentes, non corporalibus, sed spiritualibus armis. Tunc enim accepit hæreditatē Gentium, & tunc gessit bellum contra Gentes, cum misit Apostolos suos in orbem terræ, & collegit Ecclesiam suam, per Euangelion, ex omni natione, quæ sub cœlo est. Euangelion enim de Christo, sceptrum illud ferreum, & gladius est, quo Christus Gentes ita debellauit, & expugnauit, vt nullum regnum in terris fuerit, ex quo non reportauerit sua spolia: Euangelion (inquit Paulus) prædicatum est apud vniuersam creaturam, quæ sub cœlo est. Et paulò antè: Euangelion fructificat in toto mundo. Hoc certè est in regno Christi, capere Gentes, & terminos terræ in hæreditatem, & conterere hostes, videlicet prædicare Euangelion inter Gentes, & colligere ex eis Ecclesiam Christi, vt quotquot crediderint in Christum, salutē consequantur: qui verò non crediderint, pereant. Sic Petrus & alij Apostoli, cōmiserunt in die Pentecostes magnum prælium, cum collegerunt ad Ecclesiam Christi circiter ter mille homines. Sic Paulus magnum fecit prælium in vrbe Corinthiorum, cum in ea Euangelion Christi ita prædicaret, vt multi agnoscerent Christum per fidem, & ditarentur per eum omni genere cœlestium donorum. Quare cùm Prophetæ concionantur, de bellis per Christum gerendis, intelligamus ea

Colos. 1.

gerenda, non gladio corporali, sed spirituali, qui est verbum DOMINI: & Gentes in hæreditatem accipiendas, non armis corporalibus, sed cœlestibus, quæ sunt Euangelion de DOMINO nostro Iesu Christo. Cùm autem talis ac tantus sit Christus filius Dei, sicut nunc Spiritus sanctus commemorauit, quid faciant Reges, Principes, & Gentes, ne & ipsi conterantur, & tanquàm vasa figulina confringantur? Sequitur.

10. *Et nunc Reges intelligite, erudimini iudices terræ.*
11. *Seruite DOMINO in timore, & exultate in tremore.*
12. *Osculamini filium, ne quando irascatur, & pereatis subitò: quia exardescet breui ira eius. Beati omnes qui confidunt eo.*

Apostrophe, ad Reges & Principes, qua admonentur, vt non insaniant aduersus Christum, & Euangelium eius: sed vt sapiant, & discant Christum filium Dei rectè cognoscere. Seruite, inquit, DOMINO in timore, & exultate ei in tremore. Hoc versiculo nonnulli abutuntur, ad stabiliendam dubitationem de gratia & fauore Dei erga credentes in ipsum. Existimant enim ita seruiendum esse Deo, vt interea timeamus, & dubitemus de voluntate eius erga nos. Timere autem & tremere, hoc loco non est dubitare, sed est colere, reuereri, & obedire. Vnde Gen. 31. vocat Iacob Deum timorem Isaac, hoc est, Deum quem Isaac colit, & reueretur. Et Psal. 29. Timent me mandato hominum, hoc est, colunt & reuerentur. Et cap. 11. dicit, Christum repleri Spiritu timoris DOMINI. Nunquid vt Christus dubitet de fauore patris erga se? Nihil minus, sed vt colat patrem, & obediat vocationi eius summa

ſumma reuerentia. Quare cùm Pſalmus hortatur Reges & Principes, vt ſeruiant DOMINO in timore, & exultent ei cū tremore, exigit, vt colant DOMINVM prompta obedientia, & venerentur eum magna animi reuerentia. Nam quemadmodum pius filius parentem ita veneratur, vt non dubitet quidem de paterno erga ſe affectu: interea autem magno ſtudio curat, vt non offendat animum parentis, inobedientia aut ſceleribus, hoc enim eſt timere parentem, & ad ſermones eius tremere, non ſeruili, ſed filiali affectu: ita Spiritus ſanctus exigit à Regibus & Principibus, imò ab omnibus hominibus, vt concipiant certiſsimam fiduciam de miſericordia Dei propter Chriſtum, & accedant ad thronū gratiæ, alacri animo, & hilari mente: ſed ita, vt timeant, & tremant, hoc eſt, non dubitent de clementia Dei, ſed obediant vocationi Dei, magna cura & reuerentia: ne ignauia & inobedientia ſua tam clementem Deum, & indulgentem patrem ad iracundiam prouocent. Reges autem & Principes tunc dicuntur Deo ſeruire in timore, & exultare ei cum tremore, primùm cùm ipſi Chriſtum & Euangelion eius agnoſcunt. Deinde cùm aperiunt portas ſuarum regionum prædicationi Euangelij: & curant, vt Eccleſia rectè doceatur: ac ſummam operam dent, ne vel ipſi, vel ſubditi eorum aduerſus Deum peccent. Et additur: Oſculamini filium, ſic enim legi debet, pro eo quod vetus translatio habet: Appræhendite diſciplinam. Oſculari autem hoc loco ſignificat, approbare, fauere, & grato animo excipere: Oſculetur me (inquit canticum Salomonis) oſculo oris ſui, hoc eſt, approbet regnum meum, & faueat ei. Sic & hoc

loco, cùm Spiritus iubet Reges & Principes osculari filium, iubet eos agnoscere Christum filium Dei, & fauore suo prosequi Euangelium eius, ac omnem suam operam eò conferre, vt gloria Dei promoueat, & Ecclesia Christi salutem consequatur. Etsi enim Ecclesia conseruatur diuinitus, nec sustentatur humana ope, tamen Spiritus sanctus vult, vt & Principes populorum, conferant studium suum, ad conseruandam Ecclesiæ salutem, ne audiant, quod Mardochæus Reginę
Esth.4. Esther recitat: Si nunc silueris, liberabuntur Iudæi per aliam occasionem: tu autem & domus patris tui peribitis: Non enim dubito, quin ad hunc vsum ad regnum veneris, &c.

Vides autem ex his versiculis, non tantùm Episcoporum, verùmetiam Regum & Principum officium esse, vt cognoscant de vera doctrina in ecclesia Christi: & curent, vt non tantùm priuatim ipsi pietatem sectentur, sed etiam vt populus Deum rectè colat, & summa eum reuerentia veneretur.

Porrò quod additur: Ne pereatis subitò, quia exardescet breui ira eius. Beati omnes qui confidunt eo, planè illud ipsum est, quod Christus ipse postea, cũ in hunc mundum venisset, exposuit: Nõ misit, inquiens, Deus filiũ suum in mundũ, vt condemnet mundũ, sed vt mundus seruetur per eum. Qui credit in eum, habet vitam æternam, qui non credit, iam condemnatus est.
Ioan.3. Et Ioannes Baptista: Qui credit Filio, habet æternam vitam, qui non credit, ira Dei manet super eum. Et Paulus Rom.10. Qui confidit in eum, non pudefiet.

VSVS HVIVS PSALMI.

Etsi suus singulorum penè versiculorum vsus iam

aliquo

aliquo modo ostensus est, tamē addamus etiam generalem Psalmi huius vsum. Concionatur aūt Psalmus de persecutionibus aduersus Christum & Euangelion eius, ac docet, regnum Christi constare, etiam in medio inimicorum eius. Vtamur igitur hoc Psalmo

1. Aduersus offendiculum, quo perturbamur, cùm audimus, Iudęos horrendis blasphemijs insectari Christum, & cupere nomen eius extinctum. Quid enim est, quòd Deus tolerat in Iudæis tantas blasphemias? Non tolerat, quòd approbet, sed tolerat, quòd scriptum sit: Gentes & populos sæuituros aduersus Christum, donec veniat nouissimus dies.

2. Contra offendiculum, quo imbecilles sollicitantur approbare impietatem Mahumeticam seu Turcicam, propterea quòd Turca reportet multas insignes victorias à Christianis, & insultet victis: Vbi est, inquiens, Christus tuus? cur non te adiuuat? Cogitant igitur imbecilles fide, quòd si religio Mahumetica non esset verè pia, professores eius non essent tam fortunati. Sed huic offendiculo medetur hic Psalmus. Sic enim olim à Spiritu sancto definitum est, fore, vt Christus & Euangelion eius conculcentur à Gentibus, populis, Regibus & Principibus.

3. Contra offendiculum, quo abiecti homines excitantur, vt existiment, Euangelion Christi, non esse verum Euangelion, propterea quòd vident Pontifices, & magnum numerum Principum, non solùm non agnoscere, verùmetiam persequi Euangelion: & magnam partem Christianorum non tantùm contemnere, sed etiam abominari piam Euangelij doctrinam, & turpissimam vitam ducere.

Et omninò generaliter prodeſt hic Pſalmus, aduerſus omnia offendicula, quæ oriri ſolent ex cruce, paſſione & aduerſis, quæ acciderint in hoc ſeculo, tàm Chriſto ipſi, quàm Eccleſiæ eius. Sic enim iam olim dictum & definitum eſt, quòd oporteat, & Chriſtum, & Eccleſiam eius pati, Sed quemadmodum Chriſtus eſt victor omnium paſsionum, ita & vera eius Eccleſia erit victrix. Quare feramus paſsiones obedienter, & perduremus in officio pietatis, vt vnà cum Chriſto triumphemus.

Pſalmus tertius.

DOMINE quid multiplicati ſunt, &c.

In Monaſterio ad blauum fontem, die 29. Auguſti, Anno 1556. explicatus.

Aria ſunt Pſalmorum argumenta. Alius eſt doctrina Decalogi, alius doctrina Euangelij, alius exhortatio vel ad fidem, vel ad aliud genus virtutis, alius gratiarum actio, alius precatio, alius querela. Hic autem Pſalmus tertius eſt confeſsio fidei conſtantis in afflictionibus: & precatio pro defenſione aduerſus hoſtes, ſiue corporales, ſiue ſpirituales. Quanquam enim inſcriptio ſignificat, Dauidem tum primùm ad hanc precationem excitatum eſſe, cùm à filio ſuo Abſolone

ſolone è regno eijceretur, & in exilium proficiſceretur, quæ hiſtoria ſcripta eſt 2. Reg.15. tamen res ipſa teſtatur, quòd Dauid non diſsimilia precatus ſit, cùm circumdatus eſt, vel à ſatellitibus Saulis, vel à Philiſtinis, aut alijs ſtoſtibus: & quòd ſit precatio vniuerſæ Eccleſiæ, tàm publicè quàm priuatim, qua petitur defenſio contra omnes hoſtes pietatis, ſiue illos externos & mundanos, ſiue rectores tenebrarum, & ſpirituales aſtutias in cœleſtibus. Summa enim huius Pſalmi hæc eſt. Multi quidem impij hoſtes affligunt me, multi aduerſarij adoriuntur me crudeliter, & minantur mihi, non ſolùm temporarium, ſed etiam perpetuum exitium: ego verò nihil mihi metuo ab eis, etiamſi eſſent multæ myriades. Quid ita?

1. Quia DOMINVS Deus ſcutum meum eſt.
2. Gloria mea eſt.
3. Exaltat caput meum.
4. Exaudit me cùm inuoco eum.
5. Suſtentat me, ſiue eam cubitum, & dormiam, ſiue iterum ſurgam: ſiue viuam, ſiue moriar.
6. Percutit in maxilla omnes aduerſarios meos, & conterit dentes eorum.

Quare non dubito, quin DOMINVS ſit me in medio omnium inimicorum meorum conſeruaturus.

1. *DOMINE quàm multi ſunt, qui affligunt me? quàm multi inſurgunt aduerſum me?*
2. *Quàm multi dicunt animæ meæ: Non eſt ei ſalus in Deo.*

Deſcriptio grauiſsimæ tentationis. Primùm enim perſequuntur me, nõ vnus aut alter tantùm, ſed MVL-

TI. Et cum ter faciat mentionẽ MVLTORVM, significat se affligi, non à decem tantùm aut viginti aduersarijs, sed à multis myriadibus, quasi diceret, Persequuntur me non vnum tantùm genus hominum, sed comitia Principum, synodi seu concilia Pontificum, cœtus populorum, adeoq; supremi & infimi. Deinde non simpliciter dicit: Multi habent me odio, sed, affligunt me, & insurgunt aduersum me. Si essent homines abiectæ sortis, & prosequerentur me ira, & odio, possem fortasſis contemnere: cogitarem enim vanam esse sine viribus iram, & negligerem caniculæ latratum, aut muscæ infestationem. Nunc autem qui me odio habent, tanta sunt potentia, vt quod animo instituunt, rebus perficere queant. Sic enim me odio habent, vt etiam me persequantur, & affligant: Eijciunt me in exilium, armati quærunt me ad necem: nec dubium est, quin si me caperent, dissecarent. Postremò rebus per se asperis, addunt verba asperiora, & grauiora. Dicunt animæ meæ: Non est ei salus in Deo. Non solùm enim proscribunt me, vt nusquam habeam tutum locum in terris, verùmetiam condemnant me publicis decretis, tanquam hæreticum, & affirmant, me abiectum esse à Deo: ac non homines tantùm, verùmetiam Deum ipsum ita me odisse, vt non pateat mihi aditus in regnum cœleste. Hæc aduersariorum meorum vox & sententia, non sonat mihi tantùm in auribus corporis, sed etiam in auribus animæ. Hæc ita dicunt, vt penetrent intimos recessus, & latebras cordis. Sic enim tristis animus affectus est, vt si ei interdicitur terra, existimet sibi etiam cœlo interdictum: & quod homines potentes, sapientes, docti & sancti asseuerant, putet

esse

esse oraculum Spiritus sancti, & a Deo ipso pronunciatum.

Quod autem Dauid in his duobus versiculis conqueritur, hoc etiam potuit conqueri Dominus noster Iesus Christus, qui vt est caput Ecclesiæ, ita expertus est omnia genera hostium: hoc possunt conqueri omnes credentes in Christum. Habes tentationem seu afflictionem. Audiamus nunc fiduciam, & consolationem.

3. *Sed tu DOMINE, scutum meum, gloria mea, & exaltator capitis mei.*
4. *Voce mea ad DOMINVM clamo, & exaudit me de monte sancto suo.*
5. *Ego eo cubitum, & dormio, & surgo, quia DOMINVS sustentat me.*
6. *Non timeo myriades populorum, qui vndique me circundant.*

Quas tentationes & afflictiones, in superioribus versiculis commemorauit Psalmus, sunt ignita iacula satanæ. Inspiciamus igitur, quo scuto, quo clypeo hæc iacula excipiat: Tu DOMINE, inquit, scutum meum. Non in hoc tantum loco, sed etiam alias sæpe tribuitur DOMINO Deo nostro cognomen scuti seu clypei, vt 2. Reg. 22. DOMINVS scutum meum, & cornu salutis meæ. Et iterum: Scutum est omnium sperantiũ in se. Et Psal. 27. DOMINVS adiutor meus, & protector meus: pro (protector,) Hebræus habet scutum. Sicut & Psal. 143. Misericordia mea & refugiũ meum, susceptor meus, &c. hoc est, scutum meum. Sciamus igitur, quod DOMINVS Deus noster dicatur scu-

tum, non solùm hoc nomine, quia suscepit credentes & sperantes in ipsum, tuendos & protegendos, verùm etiam, quia tuente, & protegente eo, nihil est nec in cœlis, nec in terris, nec in inferis, quod nocere, & veræ salutis incommodum afferre possit: Si Deus (in-
Rom. 8. quit Paulus) pro nobis, (hoc est) si Deus est scutum nostrum, quis contra nos? Contorqueat in nos satan tela, vel paupertatis, vel infirmitatis, vel mortis, vel etiam perpetuæ condemnationis, Deus est scutum nostrum: quia Deus est qui ditat, qui sanitati restituit, qui viuificat, qui & perpetuò saluat. Quare cum obijcimur aduersis, assumendum est hoc scutum per fidem,
Ephes. 6. vt possimus, sicut Paulus loquitur, omnia ignita tela nequissimi extinguere.

Deinde vocat Deum gloriam suam. Gloria aliàs dicitur vel honor, quo benemeritus afficitur: vel fama, quę de homine virtutibus ornato, & benemerito spargitur. In hoc autem loco gloria pro virtutibus ipsis gloriosis sumitur. Dicit ergo Deum esse gloriam suam, propterea quòd quas Deus habet virtutes, eas omnes in vsum & salutem piorum ita conferat, vt ipsis confidere, & de ipsis gloriari queant. Magna virtus Dei est clementia & misericordia: hæc virtus pijs ita exposita est, vt possint gloriari, se habere Deum misericordem & clementem. Insignis Dei virtus est omnipotentia: hæc virtus est gloria piorum, quia Deus hac ita vtitur, vt pij in omnibus suis aduersis, mirabiliter seruentur, & gloriosè liberentur. Egregia virtus Dei est iustitia: sed hæc virtus non est tantùm gloria Dei, verùmetiam gloria piorum, quòd Deus reputet etiam ipsos iustos. Deniq; Deus est omne bonum, vnde

de & nomen τοῦ ἀγαθοῦ sortitus est: quæ etsi propria est gloria Dei,(nemo enim bonus,nisi solus Deus)tamen hanc gloriam cum pijs ita communicat, vt possint & debeant sibi de bonitate Dei,bona quæuis polliceri & sperare, eoq́ue nomine gloriari.

Gott *corrupta dictio ab ἀγαθοῦ.*

Præterea Dauid vocat Deum exaltatorem capitis sui. Fuerat enim Dauid fratrum suorũ minimus, (hoc est) abiectus, & quasi capite diminutus: & tamẽ Deus exaltauit caput eius, ac prætulit eum omnibus fratribus suis. Agebat pastorem ouium,quod videbatur officium vilissimum: Deus autem abduxit eum ab ouium caula, ad regis aulam. In aula citharam pulsabat: sed Deus deducit eum à plectro ad sceptrum. Vagabatur in exilio incertis sedibus: sed Deus reuocat eum ad thronum Regium. Hoc verè est deiectum caput exaltare. Nam hoc est ingenium Dei, quòd deijciat superbos, & exaltet humiles ac deiectos. Quare cùm Dauid antea sæpè reipsa expertus sit,Deum esse exaltatorem deiectorum, sperat se in præsenti quoq́ue afflictione,qua vel à suo ipsius filio è regno eijciebatur,vel alio calamitatis genere opprimebatur, diuinitus liberandum & exaltandum. Talis exaltator est Deus erga filium suum DOMINUM nostrum Iesum Christum,similiter omnium credentium in Christum.

Deinde sperat etiam hoc nomine salutem in medio inimicorum suorum, quòd habeat Deum tam propicium,vt quoties eum inuocat, exaudiat eum de monte sancto suo. Montem sanctum vocat, vel cœlum, in quo Deus habitare dicitur, iuxta illud 2. Paral. 6. Tu exaudies de cœlo, firmissimo habitaculo tuo. Et Psal. 56. Clamabo ad Deum altissimum,Deum qui benefe-

cit mihi. Misit de cœlo,& liberauit me,&c. Vel mon-
tem Zion, in quo arca propitiatorij à Dauide colloca-
ta, & postea templum à Salomone excitatum fuit.
Arca enim propitiatorij erat in populo Israël diuini-
tus instituta, quemadmodum scriptum est Exod. 25.
vt & DOMINVS ex eo oracula daret, & publica sacri-
ficia in eo loco, in quo erat arca posita, celebrarentur,
& Israëlitæ Deum publicè inuocaturi, ad eum locum
in exilio respicerent, 3. Reg. 8. Adumbrauit autem
DOMINVM nostrum Iesum Christum, sicut Paulus
Rom.3. exponit. Quare cùm dicitur, precaturos De-
um, debere inuocare eum Deum, qui habitat in monte
sancto Zion, & Deum precantes exaudire in monte
sancto, vbi erat arca propitiatorij, significat, Deum in-
uocandum esse in nomine Iesu Christi, & Deum ex-
audire inuocantes propter Christum: adeoq; planè il-
Ioan.16. lud est, quod Ioannis 16. dicit Christus ipse: Amen,
amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine
meo, dabit vobis.

Adhæc, Dauid consolatur se in medio inimicorum
suorum ex eo, quòd habeat DOMINVM sustentantẽ &
conseruantem ipsum, siue eat cubitum & dormiat, siue
euigilet & cubitu surgat: siue viuat, siue moriatur, hoc
est, in omnibus vijs & actionibus suis, in omnibus pro-
speris & aduersis. Pij enim DOMINO Deo ita curæ
sunt, vt etiam capilli capitis eorũ, sint coram eo nume-
rati, & sicut passer non cadit super terram sine Deo pa-
tre, ita Deus omnia, quę pijs accidere solent, gubernat:
Rom.14. Siue viuimus, inquit Paulus, siue morimur, DOMINI
sumus. Quare etsi Dauid tenetur comprænhensus in
medio inimicorum suorum, tamẽ cùm DOMINVS sit
scutum

ſcutum & gloria eius, & exaltator capitis eius, atq; ex-audiat ipſum cùm inuocat eum, tueaturq; eum in omnibus actionibus eius, verè exclamat, quod additur & ſequitur: Non timeo myriades populorum, qui vndiquaq; me adoriuntur, & in me graſſantur. Sed quo modo poutit (inquiet quiſpiam) Dauid ſic de Deo gloriari, & in medio inimicorũ confidere, cùm fuerit peccator, qua fronte audet ſibi polliceri de Deo, quòd ſit ſcutum, & gloria ſua, cùm ſciat, ſe odium inimicorum, exilia, & alias calamitates, propter peccata ſua meritum? exulat ab aula Regis Saulis, & quæritur ad necem. Etſi autem non deſignauerat aduerſus Saulem tantum malum, cur exularet & occideretur: tamen fatetur ipſe: Non iuſtificatur in conſpectu tuo omnis viuens. Et: Si iniquitates obſeruaueris DOMINE, DOMINE quis ſuſtinebit? Eijcitur è regno à ſuo ipſius filio, & nouit, ſe hoc ſupplicium propter adulterium & homicidium eſſe meritũ. Quomodo ergo poteſt confidere in medio inimicotum ſuorum, quòd DOMINVS ſit protector, exauditor & ſuſtentator eius? Etſi in hoc ſtudium ſemper cuiq; incumbendum eſt, ne patiatur, vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut ἀλλοτριοεπίσκοπος, quemadmodum Petrus loquitur, tamen ſiue quis innocens coram hominibus, ſiue nocens patiatur, non eſt in inuocatione Dei confidendum humana iuſtitia, & innocentia, ſed tantùm iuſtitia DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, qui factus eſt nobis ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemptio. Quare Dauid, etſi conceptus eſt in peccato, & meritus eſt ſceleribus ſuis ſupplicia, tamen quia reſipiſcit, agnoſcit peccata, & reijcit expiationem eorum in ſemen Abrahæ, & in filium ſibi promiſſum,

1. Pet. 4.

1. Cor. 1.

miſſum,

missum, hoc est, in Christum, idcirco inuocat Deum, vt scutum, vt protectorem, vt sustentatorem suum, alacri & plena fiducia. Accedit ad Deum non inebriatus opinione suæ ipsius iustitiæ, qui sunt mores Hypocritarum, sed fide iustitiæ Christi, qui ex posteritate sua venturus erat: & confidit Deum patrem cœlestem esse scutum, gloriam, exaltatorem, exauditorem & sustentatorem suum, non propter vlla sua ipsius merita, sed tantùm propter Christum, quem solùm agnoscit suam expiationem, & propitiationem, de quo in alio Psalmo dicit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

7. *Exurge DOMINE, serua me Deus meus, quoniam percutis omnes inimicos meos, in maxilla dentes impiorum conteris.*

In hoc versiculo, vbi nos vertimus: Percutis omnes inimicos meos in maxilla, pro (in maxilla,) vetus translatio habet (sine causa.) Existimo autem interpretem, pro לחי Lehi, quod significat maxillam, legisse לריק Leriq, quod significat in vanum, aut frustra, seu sine causa. Ac fortassis interpres putauit, se virgulam supra Iod videre, quæ significet deesse literam Quff: & Heth non habere appendicem, sed esse literam Res, hoc videlicet modo לרי.

Querelam ergo, & confessionem fidei sequitur precatio. Non potest enim precatio ad thronũ gratiæ peruenire, nisi ex fide. Fidẽ aũt confirmant promissiones, quas subijciunt, & in memoriã reuocant epitheta, scuti, exaltatoris, exauditoris, sustentatoris, & alia, quæ in su-

in superioribus versiculis de Deo sunt recitata. Et vt precator fidem suam amplius confirmet, addit: Quoniam percutis omnes inimicos meos in maxilla, & dentes impiorum conteris. Intelligit autem nomine maxillæ & dentium, potentiam, & crudelitatem, & immanitatem suorum aduersariorum. Sicut enim sæuæ, & iratæ bestiæ, Leo (exempli gratia) aut Vrsus, aut Lupus, grassantur, præsertim famelici, aperto rictu, diductis maxillis, & exertis dentibus in obuios seu homines seu bestias, vt eas crudeliter dilanient: ita hostes piorum expediunt omnem suam potentiam, & immanitatem ad opprimendos pios.

Psal. 21. Aperuerunt super me os suum, sicut Leo rapiens & rugiens.

Et iterum: Salua me ex ore Leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam.

Promisit autem Deus, se fore tutorem piorum in omnibus aduersis, & contra omnes ipsorum hostes.

Deut. 20. DOMINVS Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo.

Deut. 28. Dabit DOMINVS inimicos tuos, qui cõsurgent aduersum te, corruentes in conspectu tuo.

Leuit. 26. Ponam tabernaculum meũ in medio vestri, & non abijciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosq́ꝫ eritis populus meus.

Quare cum Dauid addit precationi suæ, quòd DOMINVS percutiat inimicos suos in maxilla, & conterat impiorum dentes, cõmonefacit se harum promissionum, vt maiori animi fiducia Deum inuocet. Concipit autem fiduciam non tantùm ex promissionibus

Dei, verùmetiam ab exemplis, quæ Deus in ipso clementer hactenus ediderat. In 1. Reg. 17. dicit DOMINVS: Qui eripuit me de manu Leonis, & de manu Vrsi, ipse me liberabit de manu Philistæi huius. Et 2. Reg. 7. ait DOMINVS ad Dauid: Fui tecum in omnibus, vbicunque ambulasti: & interfeci vniuersos inimicos tuos è facie tua, &c. Sic & Paulus 2. Cor. 1. concipit fiduciam de futura liberatione, ab exemplis priorum liberationum: Deus est, inquiens, qui ex tanta morte eripuit nos, & eripit, in quo spem fixam habemus, quòd & posthac erepturus sit.

Cæterùm cùm dicitur DOMINVS percutere maxillas hostium, & conterere Dentes impiorum, non sic intelligendum est, quòd impij in quauis persecutione, qua sæuiant in pios, conterantur, & opprimantur semper diuinitus, externo, mundano, aut etiam coram mundo admirando modo, sicut perijt Pharao cum exercitu in mari rubro, & conciderunt muri Iericho, & oppressus est Goliath à Dauide: aut sicut manus Regis Ieroboam exaruit, cùm extenderet eam, & iuberet Prophetam DOMINI comprehendere: aut sicut descendit ignis de cœlo, & deuorauit quinquagenarios, qui instituerant capere Prophetam Eliam. Etsi enim Deus solet aliquoties mirando modo pios è manibus impiorum in hoc seculo liberare, & impios horribiliter punire, tamen solet & hoc euenire, quod Hieremias admiratur: Via, inquiens, impiorum prosperatur, benè est omnibus, qui præuaricantur, & iniquè agunt. Et Abacuc: Quare, inquiens, respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorem se? Non est igitur sentiendum, quòd Deus dentes impio-

rum

rum ſemper ita conterat, vt pij reportent externam, & viſibilem ſeu mundanam victoriam: ſed quòd pij ſemper ſpirituali & cœleſti modo, in medijs aduerſis liberentur: vt etiamſi impij opprimant ipſos externa crudelitate, & adimant eis hanc corporalem vitam, tamen pij in morte ipſa, ad veram & æternam vitam ſeruentur, & impij perpetuò intereant. Sic Abel ſeruatus eſt, cùm trucidaretur à fratre ſuo Cain. Sic ſeruati ſunt Prophetæ & Apoſtoli, cùm occiderentur ab impijs ſuis perſecutoribus. De hac re Chriſtus dicit: Ne metuatis vobis ab his, qui occidunt corpus, animam verò occidere non poſſunt.

8. *DOMINI eſt ſalus, & ſuper populum tuum benedictio tua.*

Epiphonema, quo Dauid accommodat priuatum ſuum exemplum vniuerſæ eccleſiæ Dei. Sententia enim eius hæc eſt: Ego hactenus profeſſus ſum, quòd Deus ſit ſcutum meum, gloria mea, exaltator capitis mei, exauditor precum mearum, & ſuſtentator ac defenſor meus, Non eſt autem ſentiendum, quòd Deus ſit tantùm erga me talis, tamq́ liberalis ſeruator, ſed eſt etiam talis erga vniuerſum populum ſuum. DOMINI enim, ſiue apud DOMINVM, eſt ſalus, apud DOMINVM eſt benedictio. Nec eſt ita apud DOMINVM, vt eam ſibi tantùm retineat, aut cũ paucis tantùm communicet: ſed communicat ſalutem & benedictionem ſuam cum vniuerſo populo ſuo. Primùm ergo nomine benedictionis, hoc loco intelligas non tantùm bonam optionem, quæ verbis fieri ſolet, ſed maximè omnium

eam benedictionem, de qua extat promiſsio ad Abrahamum: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Hîc per benedictionem intelligenda ſunt omnia cœleſtia bona, quæ Chriſtus nobis impetrauit, videlicet, Deus propitius, remiſsio peccatorum, iuſtitia, liberatio ex omnibus periculis, conſeruatio in morte, & hæreditas cœleſtis regni.

Deinde cùm dicitur, apud DOMINVM eſſe ſalutem & benedictionem, admonemur, vt non quæramus ſalutem, & benedictionem noſtram, vel apud homines in his terris, vel apud ſanctos in cœlis: ſed tantùm apud DOMINVM Deum noſtrum, in nomine Chriſti filij ſui.

Poſtremò cùm additur, ſuper populum ſuum, ſignificat, ſalutem & benedictionem Dei, non ad vnum tantùm & alterum hominem, ſed ad vniuerſam eccleſiam Dei pertinere. Quare in hoc vnum ſtudium incumbendum eſt, vt ſimus membra veræ eccleſiæ Dei, per fidem in Chriſtum filium Dei. Sic enim fiet, vt & Deus nobis faueat propter Chriſtum, & audeamus firma fiducia, atque alacri mente, inuocatione noſtra ad thronum gratiæ eius accedere, & certam ab ipſo ſalutem & benedictionem expectare.

VSVS HVIVS PSALMI.

Hic Pſalmus vtilis eſt ad conſolandum imbecillem animum in omnibus aduerſis & afflictionibus. Sunt enim varia genera hoſtium, quibus affligimur. Vnum genus eſt externorum hoſtium, ac eorum hominum, qui inſidiantur non fortunis tantùm noſtris, ſed etiam

vitæ

vitæ noſtræ. Si quis ergo hoc genere hoſtium affligitur, properet ad hunc Pſalmum, & inueniet in eo conſolationem.

Alterum genus eſt externarum calamitatum, vt morborum, egeſtatis, direptionis facultatum, incendiorum, & aliarum id genus ærumnarum. Quiſquis ergo his aduerſis perturbatur, ſumat hunc Pſalmum in manus, & recitet eum ex fide, vt perturbationi animi ſui medeatur.

Tertium genus eſt ſpiritualium hoſtium, videlicet peccati, ſatanæ, mortis, & dolorum inferni. Hæc eſt afflictio longè omnium grauiſsima. Quare ſi quis tentatur in conſcientia ſua, quòd peccata ſua ſint maiora, quàm quæ à Deo remittantur, quòd propter peccata ſua tradendus ſit poteſtati ſatanæ, vt æterna morte pereat, & in ignem inferni cõijciatur, is ſuſcipiat hunc Pſalmum orandum, vt Spiritus ſanctus habeat organon, quo fidem eius confirmet, & eum in officio pietatis conſeruet.

Psalmus quartus:

Cum inuocarem exaudiuit,&c.

In Monasterio Bebenhusen, die 8. Nouemb. Anno 1556. explicatus.

Ic Psalmus habet autoritatem, non solùm hoc nomine, quòd contineatur in scriptis Propheticis,& inscribatur Dauidi,verùm etiam quòd mentio eius fiat in scriptis Apostolicis. Paulus enim hortaturus Ephesios, vt non laxent frena cupiditati iracundiæ, vtitur testimonio & versiculo huius Psalmi: Irascimini, & nolite peccare.

Ephes.4.

Inchoatur autem & concluditur precatione. Sed interea reprehendit Epicureos, qui omnes vitæ suæ rationes eò dirigunt,vt ducant in bonis, sicut Iob loquitur, dies suos, & fruantur mundana felicitate: ac si quid aduersi inciderit, non quærunt inuocatione sua diuinam opem, nec expectant auxilium cœleste, sed erumpunt in execrationes, properant in paupertate aut negotiatione ad imposturas, & ad periuria: in morbis ad magiam & incantationem: in repulsa ad amarulentiam, & virulentiam: in malorum affectione ad priuatam vindictam, denique vel ad satanam ipsum potius, si modò spes aliqua liberationis ab ipso affulgeat, quàm ad DOMINVM Deum confugiunt.

Iob.21.

Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.

Repre-

Reprehendit igitur Pſalmus hanc Epicureicam im⸗pietatem,& commemorat, quæ officia in aduerſis ſint præſtanda, vt veram habeamus tranquillitatem.

1. *Cum inuoco, exaudi me Deus iuſtitia mea, in anguſtia dilata me, miſerere mei, & exaudi orationem meam.*

Precationes Pſalmorum non ſunt tàm oſcitanter inſpiciendæ, vt exiſtimemus, eas eſſe tantùm perſona⸗les, & pertinere duntaxat ad Dauidem, vel alium v⸗num & alterum Pſalmi autorem: ſed ſentiamus, ſingu⸗las precationes eſſe ſingulas promiſsiones Dei, & co⸗hortationes, quibus Spiritus ſanctus inſtituit etiam nos excitare, vt confidamus clementia Dei in aduer⸗ſis, & inuocemus nomen Dei. Sic enim Pſal. 49. dici⸗tur: Inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & ho⸗norificabis me. Et apud Ioëlem cap. 2. Omnis qui in⸗uocauerit nomen DOMINI, ſaluus erit. Et Chriſtus Matth. 7. Quiſquis petit, accipit: & quicunq; quærit, inuenit, & pulſanti aperietur. Quare cùm initio huius Pſalmi Dauid dicit: Cùm inuoco, exaudi me, &c. idē eſt, ac ſi diceret: Deus exaudit inuocantem, dilatat anguſtum, miſeretur miſeri, & exaudit orantem.

Deinde precator vocat Deum iuſtitiam ſuam. Scia⸗mus igitur Deum eſſe noſtram iuſtitiā, primùm quòd iuſtificat, hoc eſt, abſoluit nos à noſtra iniuſtitia, pro⸗pter Chriſtum filium ſuum, ſi in eum credimus, & tu⸗etur nos propter ipſum iuſtè ac probè in omnibus ad⸗uerſis, atq; exaudit propter eum preces noſtras. Pro⸗miſit enim, ſe in ſemine Abrahæ, quod eſt Chriſtus, benedicturum omnes gentes: quo dicto promiſit,

ſe omnes

ſe omnes eos,qui credunt in Chriſtum, ſumma fauore proſecuturum: vt & remittat eis peccata, & exaudiat eorum preces, ac defendat ipſos in omnibus afflictionibus propter Chriſtum. Iuſti autem & probi eſt, ſeruare quod promiſit. Quare Deus rectè dicitur noſtra iuſtitia, quòd quæ in Chriſto promiſit, fideliter & cōſtanter impleat. Deinde dicitur etiam noſtra iuſtitia, quòd cum credimus in Chriſtum, donat nos Spiritu ſancto, vt pugnemus cum peccato, & obediamus iuſtitiæ. Etſi enim non poſſumus in hac mortali vita perfectam in operibus noſtris iuſtitiam præſtare, tamen grata eſt Deo obedientia noſtra propter Chriſtum, in quē credimus, & in quo habemus non tantùm condonationem imperfectionis noſtræ, verùmetiam abundantiam omnis iuſtitiæ coram Deo. De plenitudine eius,inquit Ioannes, nos omnes accepimus. Et.1. Cor. 1. Chriſtus factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſtitia ſanctificatio,& redemptio.

Ioan.1.

Præterea cùm dicitur: In anguſtia dilata me, ſumpta eſt metaphora ab externis locis. Sicut enim qui fit captiuus, conſtringitur vinculis, & conijcitur in anguſtum locum, ſi verò è captiuitate liberatur,deducitur ex anguſto loco, in loca ſpacioſa & latè patentia: ita qui in animo ſuo affligitur, dicitur eſſe animo anguſto,hoc eſt, exiguo & contracto:cùm autem accipit conſolationem, & afficitur gaudio, tunc animus dicitur dilatari, & quaſi ex anguſto carcere in latum, & liberum campum deduci.Latini dicunt,in triſtitia contrahi frontem, in lætitia autem exporrigi frontem. Phraſis autem ſacræ Scripturæ, vtitur verbo dilatandi,& latitudinis, pro lætari & lætitia.Eſa.60. Dilatabitur,

bitur, hoc eſt, lætabitur cor tuum, quando fuerit ad te conuerſa multitudo maris. Et Pſal. 17. Eduxit me in latitudinem, hoc eſt, lætitiam.

Sed nec hoc oſcitanter conſiderandum eſt, quod additur in hac precatione: Miſerere mei. Quoties enim Pſalmi appellant miſericordiam Dei, ſentiendum eſt, quòd abijciant omnia hominum merita, & celebrent gratuitam tantùm clementiam Dei. Itaq; mentione miſericordiæ diuinæ in precibus, ſemper ſubintelligendum eſt illud apud Danielem cap. 9. Non in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis.

2. *Filij hominum quouſq; gloria mea erit opprobrio? Diligetis vanitatem? Quæretis mendacium?*

Pro (filij hominum) Hebræus habet, filij viri, ſeu filij Principum, vt filij hominum ſint homines vulgares: filij autem viri ſint Principes populi, iuxta Pſal. 48. Quiq; terrigenæ, & filij hominum. Pro quo in Hebrȩo habetur, ſiue filij hominum, ſiue filij viri, hoc eſt, ſiue vulgares homines, ſiue Principes. Eſt & hæc Hebræa phraſis, filij hominum, pro hominibus: filius mortis, pro morti deſtinato: filius iniquitatis, pro homine iniquo. Cum autem Chriſtus Dominus noſter vocatur filius hominis, mutuatum eſt è Daniele cap. 7. Ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, &c.

Vbi nos tranſtulimus: Quouſq; gloria mea erit opprobrio, ibi vetus æditio habet: Vſquequò graui corde, vt quid diligitis, &c. Hæc autem lectionis varietas venit ex eo, quòd pro כבודי לכלמה Cebodi Lich-

H limma,

limma, quod ſignificat, gloria mea ad ignominiam, vetus interpres diuiſit vocabulum לכלמה Lichlimma in duas dictiones, & pro לב legit לב Leb, quod ſignificat cor. Nam כבוד Cabod, ſignificat tam gloriam, quam grauitatem, & poſtea למה Lamma, ſignificat quare. Itaq;, pro quouſq; gloria mea ad ignominiam, translatum eſt, vſq; quo graui (vel graues) corde, quare diligitis, &c.

Facit autem Pſalmus in hoc ſecundo verſiculo Apoſtrophen, à precatione ad exprobrationem impietatis Epicuræorum. Hi enim, vt non agunt gratias Deo in rebus proſperis, ita non inuocant Deum in aduerſis: ſed contemnunt Deum, & loquuntur contumelioſè de verbo Dei, ſiue voce annuntietur, ſiue Pſalmis recitetur, ſiue Pſalterijs, aut alijs inſtrumentis Muſicis cantetur. Interea autem ſi proſpera acciderint, confidunt ſua potentia, ſapientia, opulentia, ſanitate, amicitia, & ſocietate: quæ etſi ſunt dona Dei, nobis in legitimum vſum conceſſa, tamen ſi quis ijs confidat, non ſunt niſi vanitas & mendacium, quæ non poſſunt hominem è periculis liberare. Si verò aduerſa contigerint, confugiunt vel ad humana auxilia, vel ad illegitima ac ſatanica ſacra, quæ & ipſa ſunt vanitas & mendacium, quippe quòd tantum abſit, vt hominem in aduerſis iuuent, vt potius eum in grauiora aduerſa, adeóq; in perpetuum exitium conijciant. Reprehendit ergo Pſalmus impietatem eorum, & damnat ſtudia ipſorum: Filij hominum, (inquiens) hoc eſt, vos Principes populi, quouſq; gloria mea erit vobis opprobrio? Gloriam ſuam vocat, vel Deum ipſum, ſicut in ſuperiori Pſalmo: Tu DOMINE ſcutum meum

um es, & gloria mea: vel verbum Dei, quòd Deus magna gloria, & multis miraculis in populo Israël patefecit: vel etiam Psalterium, quo Dauid Psalmos ad gloriam Dei, & eruditionem atq; consolationem afflictorum cecinit. Sic Psal. 29. Vbi cantet tibi gloria mea, hoc est, Psalterium meum. Et Psal. 56. Exurge gloria mea, exurge Psalterium & Cythara. Sensus igitur est: Quousq; tandem vos Principes contumeliosè loquimini de verbo Dei? Quousq; fastiditis & deprauatis pia carmina, quæ ex verbo Dei ad doctrinam & consolationem hominum cantari solent? Et quis tandem erit aut finis aut modus vestræ vanitatis ac mendacij? si quid aduersi acciderit pijs, ridetis fiduciam eorum, quam habent in promissiones Dei: & applauditis vestræ felicitati, perinde ac si Deus deseruisset pios, & à parte tantùm vestra staret. Si verò vobis aliquid aduersi acciderit, non est ibi vlla vel fiducia, vel inuocatio nominis Dei, sed sollicita inuestigatio aut humani aut diabolici auxilij. Hoc enim est diligere vanitatem & quærere mendacium. Quid ergo faciant amatores vanitatis, & sectatores mendacij? Sequitur.

3. *Agnoscite, quòd mirabiliter gubernat DOMINVS pium suum: DOMINVS exaudit me, cùm clamo ad eum.*
4. *Irascimini & non peccetis: loquimini in cordibus vestris, & super cubilibus vestris, & silete.*
5. *Sacrificate sacrificia iusta, & sperate in DOMINVM.*

Reprehensionem sequitur doctrina. Reprehendere enim cuiusuis est, & facillimum: ostendere autem

viam & rationem, qua quod est reprehensione dignũ, emendetur, hoc demum est prudentis consultoris. Docet igitur Psalmus his tribus versiculis, & recitat officia, quæ amatores vanitatis, & sectatores mendacij præstare debent, vt faciant cultus Deo gratos, & probent Deo obsequium suum. Ac primùm in aduersis & afflictionibus non est murmurandum aduersus Deum: sed est agnoscendum, quòd Deus mirabiliter gubernet pios, & exaudiat inuocantes ipsum ex fide. Hic enim est mos, hæc est consuetudo Dei, quòd conniueat quidem vt pij affligantur, conseruet autem eos mirando modo: ac videatur quidem preces eorum fastidire, exaudiat autem eos clementissimè. Etsi enim pij non statim sentiunt exauditionem & salutem, pro sua ipsorum voluntate, tamen liberatio, & salus eorum reposita est apud Deum, & suo tempore ita patefiet, vt omnibus sit admirationi & stupori. Intuere exempla. An non Deus mirabiliter gubernauit ac seruauit Iosephum, Dauidem, Danielem, & Christum ipsum filium suum? Hic orat patrem suum: Pater, inquiens, venit hora, glorifica filium tuum, vt & filius tuus glorificet te. Sed mox post hanc orationem rapitur ad tribunalia Pontificum, & Pilati, atq; crucifigitur. Quis igitur diceret, orationem eius esse exauditam, & non potius à Deo spretam atq; contemptam? sed Deus conseruat eum, pro more suo, mirabiliter, non tantùm in libertate, verùmetiam in captiuitate, in cruce, in morte. Resurgit enim tertia die, & effertur in tantam maiestatem, vt in nomine eius omne genu se flectat, cœlestium, terrestrium ac infernorum. Quare si quid aduersi inciderit, non sunt diligenda vana

auxilia,

auxilia, nec ſunt ſectanda mendacia: ſed agnoſcendum eſt conſilium Dei, quo ſolet aduerſa immittere, videlicet non vt perdat, ſed vt ſeruet & glorificet: & inuocandum eſt nomen DOMINI, certa fiducia conſcepta, quòd, qui percuſsit, idem & ſit ſanaturus, quemadmodum Propheta loquitur. *Oſeæ 6.*

Deinde: Iraſcimini, inquit, & nolite peccare. Hoc eſt alterum officiū, quod afflicti præſtare debent. Lex Dei exigit quidem, vt diligamus Deum, ex toto corde, & nihil ſit in omnibus humanis viribus, quod pugnet cum voluntate Dei. Sed quia concipimur & naſcimur in peccato, & natura noſtra corrupta eſt per peccatum originale, quod abluitur quidem per Baptiſmum REATV, manet autem ACTV, idcirco exigitur, vt affectui huius peccati non obſequamur. Sententia igitur huius quarti verſiculi eſt: Si in aduerſis exurgunt in vobis praui affectus, vel incredulitatis, vel impatientiæ, vel blaſphemiæ, vel iracundiæ, & indignationis tàm aduerſus Deum, quàm aduerſus homines, date operam, vt compeſcantur, & non indulgeatis cupiditatibus eorum. Non eſt quidem virulenter iraſcendum contra Deum, & homines: Si autem caro ſuggerit iram aut virulentiam, non eſt peccandum, non eſt peccato obſequendum. Nec eſt in cordibus & in cubilibus noctu loquendum, ſeu murmurandum, & cogitandum de vindicta, de referenda iniuria, de ſectanda vanitate & mendacio. Si verò hi peruerſi motus exoriuntur in cordibus, non eſt eis reſpondendum, aut obſequendum, ſed tacendum, & in ſilentio ac ſpe auxilium Dei expectandum. Vetus interpres pro (ſilete) habet compungimini. Vocabu-

lum enim דום Dom, vtrunq; significat. Sed eadem est sententia. Si aduersa excitauerint in vobis iratum & virulentum animum, nolite ei locum dare, sed cōpungimini, hoc est, dolete de peccato, pœniteat vos peccati, & expectate tranquillo ac quieto animo cœlestem opem. Ac planè idem vult hic versiculus, quod aliàs dicitur, Gen. 4. Sub te sit appetitus eius (peccati) & tu domineris ei. Et Rom. 6. Ne regnet peccatum in mortali vestro corpore, vt obediatis cupiditatibus eius. Et cap. 8. Debitores sumus, non carni, vt secundum carnem viuamus. Sed quid faciendum est, vt si irascimur, non peccemus, aut non obediamus cupiditati iræ? Hîc primum reuocandum est in mentem Euangelion Christi, videlicet, quòd Christus reconciliauerit nos sanguine suo, cum Deo Patre cœlesti, & impetrauerit nobis condonationem peccati, ac adoptauerit nos in cohæredes suos. Deinde inuocandus est Deus, vt donet nos Spiritu sancto suo, quò furorem peccati, quod nobis condonatum quidem est, adhuc autem hæret in carne nostra, compescamus. Interea quoq; cogitandum est, quanto periculo, quanto salutis nostræ dispendio, indulgeremus affectui iræ: Qui in carne sunt, inquit Paulus, Deo placere non possunt. In carne autem esse, est affectui carnis morem gerere. Et iterum: Si secundum carnem, inquit, vixeritis, moriemini. Hæc & alia id genus, si seriò cogitauerimus, exhibebimus Spiritui sancto suum organon, quo in nobis affectum iræ compescat. Sed de hac re concionatur etiam quintus huius Psalmi versiculus, qui sequitur.

Sacrificate

Sacrificate (inquit) ſacrificia iuſta, & ſperate in DOMINO.

Hoc enim eſt præcipuum officium, quod Deus in aduerſis à nobis exigit, videlicet, vt ſacrificemus ſacrificia iuſta. Et quæ ſunt hæc ſacrificia? An non ea omnia, quæ lege DOMINI præſcribuntur, ſunt iuſta? An non holocauſta, & quæ vocant pacifica, fuerunt ſuis temporibus, quibus & hic Pſalmus initio ſcriptus eſt, Deo grata, ideoq; iuſta? Quod ad ipſorum quidem ordinationem attinet, fuerunt diuinitus inſtituta, non autem peragebantur à quibuſuis diuinè & iuſtè. De nonnullis enim Eſaias dicit: Quò mihi multitudo victimarum veſtrarum? Et Hieremias: Nõ ſum locutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocautomatum & victimarum. Quid ergo eſt, quòd idem ſacrificium holocauſti, nunc ſit iuſtum, nunc iniuſtum? Diſcrimen huius rei exponit Paulus ad Rom. 9. Iſraël, inquiens, qui ſectabatur legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenit. Propter quid? quia non ex fide, ſed tanquàm ex operibus legis. Sacrificia igitur legis tunc ſunt iuſta, cùm fiunt ex fide. Iuſtus enim ex fide ſua viuit. Et tunc ſunt in nobis iniuſta, cùm fiunt tanquàm ex operibus legis. Sacrificare autem holocauſtum ex fide, eſt credere in Chriſtum, cuius vmbra fuit holocauſtum: & confirmare hanc fidem externo ſacrificio holocauſti, & ſacrificare tanquàm ex operibus legis, eſt confidere merito huius operis, & polliceri ſibi benedictionem Dei, propter opus ſacrificij. Cùm igitur Pſalmus iubet nos ſacrificare ſacrificia iuſta, iubet nos credere in Chriſtum, quem ſacrificia legis adumbrarunt,

Eſa. 1.

Hier. 7.

runt,& confidere, quòd propter hunc Christum Deus pater cœlestis sit nobis propitius, & adoptet nos in hæredes regni sui. Vnde quod in hoc versiculo additur, est iusti sacrificij explicatio: Sperate, inquit, in DOMINO. Hoc est, sacrificate sacrificium iustum, videlicet credere in Christum DOMINVM nostrum, & confidere clementia eius, atque ex hac fide, sperare & expectare in aduersis cœlestem opem.

6. *Multi dicunt, quis ostendet nobis bonum? leua super nos lumen vultus tui DOMINE.*
7. *Da lætitiam in corde meo, dum frumentum eorum, & mustum eorum multiplicantur.*
8. *In pace simul cubo & dormio, quia tu DOMINE solus in spe constituis me.*

Redit Psalmus ad Epicuræos seu contemptores verbi Dei, & confert eos ἀντιθέσει, cum affectu piorum, vt exponat, vnde vera animi tranquillitas & felicitas veniat: Multi, inquit, dicunt. Non enim pauci sunt, qui contemnunt Deum & Verbum eius, sed multi, ijque insignes, & in hoc mundo tàm autoritate & doctrina, quàm sapientia & potentia præstantes: Videtis, inquit Paulus, vocationem vestram, quòd non multi sapientes, &c. Et Christus: Introite per arctam portam, quoniam lata est porta, multique ingrediuntur per eam. Hi ergo multi, cùm audiunt confidendum esse diuina clementia, in omnibus aduersis, & in Deo sperandum, Deum enim esse liberalissimum omnium bonorum datorem, continuò solent tales conciones reijcere. Quid? inquiunt, quis est ille Deus, à

quo

quo mihi esset bonum expectandum? Putas'ne Deum in cœlis tam ociosum esse, vt curam tui habeat in terris? Existimas ne ab ore altissimi, sicut in Threnis Hieremiæ dicitur, egredi bona ac mala? Ego mallem, inquiunt, abundare frumento & musto, quàm multa gratia & fauore Dei tui. Det vitam, det opes, animum mihi æquum ipse parabo. Hę & id genus aliæ sunt impiorum Epicuręorum voces, qui contempto Deo, student tantùm externæ & mundanæ tanquillitati. Sed nihil est magis impium. Non enim conditi sumus ad imaginem terrenorum bonorum, sed ad imaginem Dei, vt Deum cognoscamus, & cœlestibus bonis ornemur. Longè autem aliter affecti sunt pij. Hi enim non contemnunt Deum, sed inuocant eum: non inhiant terrenis, sed cœlestibus bonis: nō quærunt tranquillitatem & felicitatem suam in externis facultatibus, sed in gratia & fauore Dei. Leua, inquiunt, super nos lumen vultus tui DOMINE. Illi Epicuræi quærunt frumentum & mustum, putant se felices, si his rebus in hoc seculo abundauerint. Nos autem quærimus felicitatem nostram tantùm in lumine vultus tui. Si tu respexeris nos benigno vultu, si tu faueas nobis, & fueris nobis propitius & misericors, nihil prorsus deerit nobis. Non quærimus lætitiam carnalem, qualem mundus sectatur, sed lætitiam conscientiæ. Lætentur illi propter suas diuitias, propter abundantiam frumenti & vini sui. Da tu mihi lætitiam in corde meo, exhilara conscientiam meam tuo fauore, & sufficiet mihi gratia tua: fieri enim non potest, quin in pace simul cubem & dormiam, parato & tranquillo sim animo, si tu tuo spiritu spem & fiduciam meam firmaueris.

Thren.3.

Obſerua igitur ex his verſiculis. Primùm, quale ſit ingenium Epicuræorum, quòd contemnant verum Deum, & ſectentur ventrem ſuum pro Deo. Cũ enim collocent omnem ſuam felicitatem in terrenis bonis, & ventri tantùm ſtudeant, non ſunt cultores veri Dei, etiamſi Deum ore profiteantur, ſed ſunt Idolatræ. Deinde obſerua etiam piorum ingenium. Hi enim hoc præcipuè quærunt, vt habeant Deum propitium, & tranquillam conſcientiam coram Deo. Non poſſumus autem habere Deum propitium, niſi propter Chriſtum per fidem. Quare hoc eſt ſtudium piorum, vt cognoſcant, & credant in Chriſtum, & habeant propter Chriſtum pacem erga DOMINVM Deum noſtrum. Dubium autem non eſt, quin Paulus nonnulla ex his verſiculis mutuatus ſit, cùm ad Rom. ca. 5. ſcriberet: Iuſtificati, inquiens, ex fide, PACEM habemus erga Deum per DOMINVM noſtrum Ieſum Chriſtum. Et mox: Gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei. Spes autem non pudefacit. Hoc enim illud eſt, quod Pſalmus dicit: In pace dormiam, & requieſcam, quia tu ſolus conſtituis me in ſpe, videlicet, vt non pudefiam. Et alias: In te DOMINE ſperaui, non confundar in æternum.

VSVS HVIVS PSALMI.

Magnum eſt offendiculum, quòd in hoc ſeculo benè eſt impijs, & abundant frumento & vino: malè autem pijs, qui ne panem quidem quotidianum parare poſſunt. Cùm igitur cor noſtrum offenſum impiorum felicitate, & noſtra infelicitate, irritatur ad amarulentiam,

ſentiam, indignationem & conuitia, accipiamus hunc Pſalmum in manus, recitemus eum magna animi attentione: vt exhibeamus Spiritui ſancto organon, quo turbulentos motus animi compeſcat, & nos in officio pietatis contineat.

Pſalmus quintus.

Verba mea auribus percipe, &c.

In Monaſterio Maulbrunenſ. in die Andreæ Apoſtoli, Anno 1556. explicatus.

Ic Pſalmus eſt precatio aduerſus ſycophantas, & calumniatores. Et quantum ex Pſalmo ipſo colligi poteſt, excitatus eſt Dauid ad iſtam precationem hac occaſione.

Poſtquàm enim factus eſt ex paſtore ouium aulicus apud Regem Saulem, ædidit inſignia ſtratagemata, & conſecutus eſt tantam nominis claritudinem, vt etiam fieret gener Saulis. Sed quia virtutem ſolet comitari inuidia, & Deus exercet pios variis periculis, Rex ipſe Saul inflammatus odio & inuidia, inſidiatur vitæ Dauidis. Metuebat enim, ne ſe eiecto, Dauid rerum Iſraëliticarum potiretur. Quod cùm ſycophantæ aulici animaduerterent, addunt oleum camino, augent ſuſpiciones Saulis, & calũniantur Dauidem tãquam regni affectatorem. Quare

Dauid necesse habuit salutem sibi fuga quærere, & in exilio aliquot annis magno vitæ suæ periculo incertis sedibus vagari. Itaq; cùm varijs ærumnis exilij affligeretur, & meminisset calumniarum, quibus sycophantę animum regis Saulis, sua sponte ad suspicionem affectati regni procliuè inflammabant, suscipit hanc precationem coram Deo effundendam, qua petit, vt Deus ipsum ab impijs calumniatoribus tueatur.

Potest & huius Psalmi occasio orta esse ab eo exilio, in quod Dauid à suo ipsius filio Absolone eiectus est, & non solùm coràm audijt, vir sanguinum, & vir Belial, verùmetiam traducebatur à calumniatoribus, apud vniuersum Israëlem, quòd esset cessator, & administrandæ iustitiæ neglector.

Constat autem hic Psalmus syllogismo, cuius propositio, quam Dialectici vocant Maiorem, recitatur in priori parte Psalmi, videlicet.

Deus non delectatur iniquitate: non commorantur apud Deum maligni: & odiò habet omnes operantes iniquitatem: perdit omnes qui loquuntur mendacium: abominatur viros sanguinum & dolosos, sycophantas & calumniatores. Hæc est Maior propositio. Sequitur deinde in altera parte Psalmi Assumptio, quam vocant propositionem Minorem, videlicet.

Mei inimici sunt viri iniqui, sunt maligni, sunt mendaces, non est in ore ipsorum veritas, cor eorum vanum est, guttur eorum est sepulchrum patens, linguis suis dolosè agunt, hoc est, sunt sycophantæ & calumniatores. Hæc est Assumptio seu propositio Minor, cui postremò additur complexio seu conclusio syllogismi, videlicet,

Ergo

Ergo iudicabis ſeu punies illos Deus,& abijcies eos ſecundum multitudinem impietatum eorum. Sed audiamus nunc Pſalmum ipſum.

1. *Verba mea auribus percipe Domine, intellige muſsitationem meam.*
2. *Intende ad vocem clamoris mei, rex meus, & Deus meus, quoniam te oro.*
3. *DOMINE mane exaudi vocem meam, mane aſto tibi, & reſpicio (ad te) vel expecto (à te auxilium.)*

His tribus verſiculis non continetur niſi propoſitio precationis, quam ſequitur poſtea ſyllogiſmus. Ac propoſitio precationis repetitur quater, alijs quidem verbis,ſed eadem ſemper ſententia. Satis enim fuiſſet, ſi dixiſſet: Verba mea auribus percipe DOMINE, ſed addidit ſecundò: Intellige muſsitationem ſeu murmur meum,hoc eſt,tacitas meas preces. Nec hac appendice contentus, addit tertiò: Intende ad vocem clamoris mei, rex meus,&c. Sed & quartò adijcit: DOMINE exaudi manè, hoc eſt, citò ſeu tempeſtiuè vocem meam. Non eſt autem ocioſa repetitio, ſed ſignificatio ardentis deſiderij, quo inuocatur Deus, vt exauditionem harum precum non reijciat in longum tempus, ſed properet ad conferendam opem, aduerſus virulentos calumniatores,& impios perſequutores.

Porrò autem Pſalmus non ſimpliciter inuocat Deum, vt preces ſuas exaudiat, verùmetiam addit rationes exauditionis. Magna enim eſt imbecillitas fidei noſtræ, & cùm reſpicimus peccata noſtra, vix audemus oculos noſtros ad Deum attollere. Quare in in-

uocatione considerandæ & intuendæ sunt rationes, quibus fides nostra confirmetur, & Deus ad exaudiendas preces excitetur.

In hoc autem Psalmo recensentur duæ rationes exauditionis. Vna interseritur in propositione inuocationis: Quoniam te, inquit, oro, & tibi asto, atq; ad te respicio. Hæc est enim vna è præcipuis causis, cur Deus preces afflictorum exaudiat. Iussit enim, vt in aduersis non alium vel Deum vel hominem, sed ipsum verum DOMINVM Deum nostrum inuocemus. Non habebis, inquit, alienos Deos coram me. Et: DOMINVM Deum tuum timebis, & illi soli seruies. Non ibitis post Deos alienos. Et: Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Per quem autem & cuius nomine Deus velit inuocari, exposuit Christus filius Dei Ioan. 16. Amen dico vobis, quæcunq; petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Quare cùm Deus mandauerit, se in nomine Christi filij sui, non alium, nec alio nomine inuocari, confirmatur fides, si in inuocatione admonuerimus nos ipsos huius mandati, & expectemus certa fiducia opem ab eo, qui & sic inuocari voluit, & sic inuocanti auxilium promisit.

Deut. 6.

Sequuntur alij tres versiculi, in quibus altera exauditionis causa, & Maior propositio syllogismi continetur.

4. *Quoniam non es Deus, cui placeat impietas, nec commoratur tecum malus.*

5. *Non consistunt iniusti ante oculos tuos: odio habes omnes facientes iniquitates.*

6. *Perdis*

6. *Perdis loquentes mendacium: virum ſanguinum, & doloſum abominatur DOMINVS.*

Hæc eſt altera cauſa, cur petat & ſperet exauditionem. Precor DOMINE, vt me citò exaudías, & aduerſus calumniatores, ac inſidiatores vitæ meæ defendas. Quía mei calumniatores ſunt viri iniqui, maligni, iniuſti, mendaces, viri ſanguinum, & doloſi, & non habent erga me iuſtam cauſam, ſed iniuſtam & iniquam: calumniantur me, & accuſant affectati regni, ſed faciunt mihi luculentam iniuriam. Deus autem non delectatur hominibus iniquis, non approbat, nec adiuuat iniuſtas cauſas impiorum aduerſus pios: non committit, vt mali habeant locum apud ipſum: non poteſt ferre, vt praui & peruerſi homines diu ob oculos ipſius verſentur. Magno enim odio perſequitur iniquos, & ſolet perdere, non iuuare mendaces ſycophantas, ac prorſus deteſtatur homines vafros, doloſos, virulentos, & ſanguinarios. Reliquum igitur eſt, quòd cùm mei calumniatores ſint viri iniuſti, iniqui, mendaces, & ſanguinarij, nec habeant aduerſum me iuſtam cauſam, certam ſpem concipiam, Deum non ipſos, ſed me adiuturum, & in periculis conſeruaturum.

Sunt autem hi tres verſiculi teſtimonium, quòd peccatum non ſit Deo imputandum. Deus enim non eſt, nec autor, nec approbator peccati, ſed diabolus, quemadmodum Chriſtus apud Ioannem, cap. 8. concionatur. Deinde obſerua ex hoc loco, quòd qui verſantur non in vocatione Dei, ſed in malis & iniuſtis cauſis, non poſsint Deum inuocare: nec preces eorum exaudi-

exaudiuntur, nisi resipiscant. Vnde Ioannis 9. dicitur: Deus non audit peccatores, videlicet impœnitentes, qui non ambulant in vocatione eius. Audit verò pœnitentes, qui periculis obruti, conuertunt se ad Deum, & inuocant nomen eius, per Christum filium Dei.

7. *Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ, introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, in timore tuo.*

8. *DOMINE deduc me in iustitia tua, propter inimicos meos: dirige in conspectu meo viam tuam,*

Priusquam Psalmus recitat Assumptionem seu Minorem, repetit Propositionem precationis, in qua respondet tacitæ obiectioni. Dixit enim Deum non approbare iniquitatem, sed odisse homines iniquos, perdere mendaces & malignos, Obijciet ergo quispiam. Quid ergo tu? An non & tu es iniquus & malignus? An non & tu es peccator? Quid igitur facies? Num orabis, & inuocabis Deum fiducia tuæ ipsius iustitiæ, æquitatis & bonitatis? Nihil certè minus: sed introibo, inquit, in domum tuam secundum multitudinem misericordiæ tuæ, non iustitiæ aut bonitatis meæ. Et adorabo te, versa ad templum seu tabernaculum tuum facie, in timore tuo, hoc est, in agnitione peccati mei, & clementiæ tuæ. Deduc ergo me in iustitia tua, non mea. Et dirige coram me viam tuam, non meam, guberna, rege & tuere me, secundum iustitiam, bonitatem, probitatem, constantiam, & veritatem tuarum promissionum, & ostende mihi tuam viam, qua ambulem, & vocationem tuam sequi pergam.

Docent

Docent autem hi duo versiculi, quòd in optimis etiam causis non debeamus fidere bonitate causæ, nec ex fiducia eius Deum inuocare, sed tantùm fidere bonitate & clementia Dei, & è sola misericordiæ eius fiducia orare. Etsi enim nihil nobis mali in nostra causa conscij sumus, tamen non sumus in hoc, sicut Paulus ait, iustificati. In libro Iudicum cap. 19. Israelitæ habuerũt optimam causam aduersus Beniamitas: sed quia confidebant bonitate causæ, & suis viribus, infeliciter belligerati sunt. In Deut. cap. 9. Israëlitæ habent optimam causam aduersus gentes Cananæas, sed audiunt: Ne dicas in corde tuo, propter iustitiam meam introduxit me Dominus, &c. Iob 9. Si iustificare me voluero, ipse me condemnabit. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Huc etiam pertinent dicta illa Psalmorum: Non intres in iudicium cum seruo tuo, &c. Et: Si iniquitates obseruaueris DOMINE, &c. Et: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. Hæc in quauis inuocatione habenda sunt ob oculos, vt discamus verum Dei timorem, videlicet, non vt dubitemus de misericordia & clementia Dei erga nos, nam hac certò est confidendum, in hac sola omnis fiducia nostra est collocanda: sed vt non confidamus nostra vel iustitia, vel fortitudine.

9. *Quoniam non est in ore eorum veritas, cor eorum vanum est. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agunt.*

Hic nonus versiculus est assumptio, seu Minor propositio Syllogismi: Inimici mei (inquit) sunt homi-

nes mendaces, vani, ſycophantæ, calumniatores, qui loquuntur abominanda, deteſtanda & doloſa. Hæc eſt imago & exemplar calumniatorum. Corde enim ſunt vani, ore ſunt mendaces, gutture ſunt ſepulchra patentia, hoc eſt, exhalantia fœtidos, abominabiles, & deteſtandos ſermones, qui vel ipſum aërem, ſicut ſepulchrorum fœtor, inficere poſſent: lingua ſua ſunt veteratores & impoſtores. Quid autem hac imagine horribilius? Alias in Pſalmo 56. collocantur calumniatores in catalago homicidarum. Filij hominum, dentes eorum arma & ſagittæ, lingua eorum gladius acutus. Calumniatores igitur tanquam homicidæ & latrones, imò tanquam Satan ipſe, qui & à calumniando nomen διαβόλυ habet, fugiendi ſunt.

10. *Iudica illos Deus, decidant à conſilijs ſuis. Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quia ſunt tibi rebelles.*

Complexio ſeu concluſio Syllogiſmi. Sed eſt iuxta Pſalmorum rationem collata in formam precationis. Nam ſimpliciter ita diceretur. Cùm Deus odio habeat impios, mei aũt inimici ſunt homines impij, ſequitur, quòd Deus, cui ſunt rebelles, ſit ipſos iudicaturus ſeu condemnaturus ac punìturus: & ſicut multa eſt impietas eorum, ita etiam longè proijcientur à Deo in imum tartarum. Sed maluit Dauid hanc concluſionem efferre forma precandi, quàm ſimpliciter recitare. Quid ergo dicemus? An non hoc præceptum: Diliges proximum ſicut teipſum, iubet diligere tàm amicum, quàm inimicum? Inter opera autem dilectionis

etiam

etiam illud continetur, vt bene precemur deuouentibus nos, oremus pro ijs, qui lædunt & insectantur nos. Quid est igitur, quod Dauid non in hoc tantum Psalmo, verumetiam in multis alijs Psalmis imprecatur inimicis suis quæuis dira? Erubescant (inquit in sequenti Psalmo,) & conturbentur vehementer omnes inimici mei. Et Psal.30. Erubescant impij, & deducantur in infernum. Et Psal.34. Auertantur retrorsum, & confundantur cogitantes mihi mala: Fiant tanquam puluis ante faciem venti,&c. Sed facilis est responsio. Alia enim est maledictio seu execratio carnis,& illegitima, ac virulenta: alia execratio Spiritus & legitima. Sicut enim in genere homicidij aliud est legitimum, quod fit a magistratu secundum leges,& ordinationes diuinas: aliud est heroicum, vt homicidium, quo Moyses interfecit Ægyptium. Exod.2. aliud est priuatum, illegitimum, & e sola carnis vindicta, qualia sunt vulgaria priuatorum hominum homicidia, quæ in hac lege: Non occidas, sunt prohibita. Ita & in genere maledictionis seu execrationis: aliud est legitimum, quod fit publice, secundũ legem diuinam, quale est, quod Deut.27.& 28. recensetur: aliud est heroicum, quod fit singulari quodam Spiritu Dei, qualis est maledictio Elisæi, qua execratus est pueros illusores, 4.Reg.2. Aliud est illegitimum & priuatum, quo homines priuatis, & carnalibus affectibus se inuicem execrantur. Et hoc est peccatum aduersus dilectionem proximi. Execrationes autem Psalmorum pertinent ad legitimum & heroicum genus: & non sunt execrationes carnis, sed Spiritus sancti. Voluntas enim & ordinatio Dei est, vt impij puniantur, ne

nomen Dei malè audiat. Id quod & vetus verſiculus docet, θεοῦ ὄνειδος τοὺς κακοὺς εὐδαίμονας εἶν, Probrũ eſt Deo, ſi res malis ſint proſperæ. Quare non ſunt trahendæ in generale exemplum, nec ſunt imitandæ hominibus priuata temeritate: ſed ſunt habendæ pro cœleſtibus vaticinijs, quibus excitamur ad timorem DOMINI, & ad obedientiam Deo præſtandam.

11. *Lætentur autem omnes qui ſperant in te, in æternum exultent: & protegas eos, atq; glorientur in te, qui diligunt nomen tuum.*

12. *Quoniam tu benedices iuſto DOMINE, ſicut ſcuto bona voluntate coronas nos.*

Solenne eſt in Pſalmis, quòd cùm recitantur ſupplicia impiorum, adijciantur antitheſi quadam beneficia piorum: vt illi quidem grauitate & magnitudine ſuppliciorum deterreantur ab impietate, hi autem promiſsione beneficiorum cœleſtium in officio pietatis contineantur. Sicut ergo impij calumniatores iudicantur, puniuntur, & eijciuntur à DOMINO ex æterna cœleſtium bonorum hæreditate, ita pij, qui ſperant in DOMINVM, & diligunt verbum DOMINI, habent perpetuam lætitiam in conſcientia ſua, & defenduntur à DOMINO in omnibus aduerſis: atq; gloriantur, non de ſua iuſtitia, ſed de iuſtitia filij Dei, gloriantur de certa & gratuita clementia Dei. Certum enim eſt, quòd DOMINVS effundat benedictionem, hoc eſt, remiſsionem peccatorum, conſeruationem in periculis, & omnia genera bonorum, ſuper iuſtos, qui ſunt credentes in Chriſtum, & ambulantes in vocatione Dei:

ne Dei: ac tueatur pios gratia & clementia sua, in omnibus afflictionibus ad æternam vitam. Hoc enim est coronare pios bona voluntate, sicut scuto. Vnde & Paulus dicit: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Beneuolentia enim, & fauor Dei, est optimum scutum, quo tuti sumus aduersus omnia genera malorum.

VSVS HVIVS PSALMI.

Hoc Psalmo licebit vti, primum, aduersus sycophantas & calumniatores politicos. Itaque potuit tali forma precandi Achimelech, & reliqui sacerdotes aduersus Doeg Idumæum vti, qui calumniabatur ipsos apud Saulem, quod conspirassent cum Dauide aduersus Saulem, & essent seditiosi, 1. Reg. 22. Potuit & hoc Psalmo vti Hieremias aduersus Hieriam, qui accusabat ipsum defectionis ad Chaldæos, & coniectus est in carcerem, Hier. 37.

Deinde licebit eo vti aduersus calumniatores Spirituales, videlicet eos, qui pios doctores accusant impiæ doctrinæ, vt Apostoli contra Iudæos & Gentes, Athanasius contra Arrianos, &c.

Psalmus sextus.

DOMINE ne in furore tuo arguas me, &c.

Hirsaugiæ, die 18. Decemb. Anno 1556. explicatus.

Tsi hic Psalmus vulgò videtur esse precatio pro remissione peccatorum, nec dubium est, quin ex peccatorum agnitione oriantur, non solùm grauissimæ tentationes, verùmetiam dolores mortis & inferni: tamē quia facit mentionem inimicorum suorum, ac si τὸ ῥητὸν inspicias, magis videtur loqui de externis suis persequutoribus, quàm de spiritualibus inimicis: Idcirco sentiamus, quòd iuxta literam sit precatio pro liberatione ex ijs ærumnis & perturbationibus, quibus Dauid ab aulicis sycophantis, & ab alijs suis persecutoribus affligebatur. Nam cùm Dauid in exilium eiectus esset à Saule, magnas ibi & multas vidit miserias. Nunc ducitur captiuus ad Regem Palestinorum, & periclitatur de vita: nunc audit famam, quòd Saul interfecerit octoginta Sacerdotes, & desolauerit vrbem Nobe, propterea quòd Dauidi hospitium exhibuissent: nunc veniunt ad eum in exilium parentes & cognati eius, qui & ipsi propter eum necesse habebant in exilium abire: nunc exercitu Saulis ita includitur, vt de liberatione animum despondeat: ac breuiter, necesse

neceſſe habet ſingulis momentis in exilio de vita ſua periclitari. Hæc cùm veniunt ei in mentem, grauiſsimè perturbatur, & ſollicitatur metuere, ne Deus tantam aduerſus ipſum iram conceperit, vt non ſolùm conniueat ad externas & corporales ærumnas ipſius, verùmetiam abijciat ipſum in æternos cruciatus. Quare inſtituit precationem huius Pſalmi, & petit, vt cùm ſit miſerrimus, Deus ipſum pro clementia ſua erga miſeros, tueatur.

Habet & hic Pſalmus autoritatem ſuam, non ex eo tantùm, quòd continetur in corpore reliquorum Pſalmorum Dauidis, ſed etiam quòd Chriſtus filius Dei vſus ſit verſiculo eius: Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem, in memorabili illa concione, quam apud Matthæum cap. 5. 6. & 7. habuit.

Diuidemus autem eum in duas partes. Prior conſtat quinq; verſiculis, & eſt precatio: poſterior conſtat ſimiliter quinq; verſiculis, & eſt conſolatio.

1. *DOMINE ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.*
2. *Miſerere mei DOMINE, quoniam infirmus ſum. Sana me DOMINE, quoniam conturbata ſunt oſſa mea.*
3. *Et anima mea turbata eſt valdè. Sed tu DOMINE vſq; quo?*
4. *Verte te DOMINE, & eripe animam meam. Saluum me fac propter miſericordiam tuam.*
5. *Quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?*

In his quinq; verſiculis continetur propoſitio precationis,

cationis, & interseruntur etiam rationes precandi. Repetitur autem propositio pene septies, alijs quidem verbis, sed eadem sententia. Ne arguas me in furore. Ne corripias me in ira. Miserere mei. Sana me. Verte te ad conferendam mihi opem. Eripe animam meam. Saluum me fac. Hæc autem non est ociosa ταυτολογία, seu βαττολογία, sed est testimonium animi valde perturbati, & cupientis opem Dei serio ac vehementissimo affectu.

Principio igitur docet nos primus versiculus, qua modestia & obseruantia Deus sit inuocandus. Non enim simpliciter dicit: Peto DOMINE, vt nullo modo me arguas, aut corripias, sed arguas me, non autem in furore tuo. Postquam enim peccatũ intrauit in mundum, intrauerunt etiam vna cum peccato omnia genera afflictionum, Ac firma est sententia Dei: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et: Terra germinabit tibi spinas & tribulos. Et Christus de Ecclesia quoq; sua dicit: In mundo habetis afflictionem. Ac rursus: Si me persequuti sunt, & vos persequentur. Quare magna esset impudentia, si quis peteret à Deo, vt nullis prorsum aduersis & afflictionibus in hoc seculo corriperetur: sed siquidem ea est hominis conditio, vt in hoc seculo varijs ærumnis obijciatur, petendum est, ut Deus tales ærumnas non immittat nobis ex ira & furore suo, ne in ijs in æternum pereamus, sed ex clementia & misericordia sua, vt cedant nobis in salutem: sicut & Hieremias cap. 10. precatur: Corripe me DOMINE: veruntamen in Iudicio (hoc est) vsitato more, vt ferre queam, & non in furore tuo, ne forte in nihilum redigas me.

Deinde

Deinde conſiderandæ ſunt in his verſiculis rationes precandi. Recenſentur autem duæ. Vna eſt cùm dicit: Infirmus ſum, conturbata ſunt oſſa mea. Anima mea turbata eſt valdè, Et: Propter miſericordiam tuam. Deus enim pollicitus eſt miſericordiam, clementiam, & opem ſuam, ijs qui perturbato & afflicto ſunt animo, & inuocant eum.

Iuxtà eſt DOMINVS (inquit Pſal. 33.) his qui recto ſunt corde, & humiles ſpiritu, (hoc eſt) afflictos ſaluabit. Et aliàs: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum, Deus, non deſpicies. Cum igitur Dauid ſit contrito, & humiliato corde, Deus autem ſua ope, & conſeruatione propinquus ſit humiliatis & afflictis, iuſtiſsima cauſa eſt, cur Dauid inuocet DOMINVM, & petat cœleſte ac diuinum auxilium.

Altera precandi ratio: Quoniam, inquit, non eſt in morte, qui memor ſit tui, &c. Deus enim condidit hominem, non vt ocioſus in terra vagetur, ſed vt DOMINVM agnoſcat, & nomen DOMINI celebret. Creauit Deus (inquit) hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, videlicet in hunc vſum, vt cuius imaginem geſtat, eius etiam gloriam illuſtret. Quid ergo, inquit precator, me argueres & corriperes, vt perirem morte, & coniicerer in infernum ſeu ſepulchrum, cùm nullus amplius mei mortui & ſepulti eſſet vſus? Nō enim mortui, non terra obruti laudant nomen DOMINI, ſed qui hac præſenti vita fruuntur. Sic & Ezechias orat: Quia non infernus inquit, (hoc eſt) ſepultus in infimas partes terræ, confitebitur tibi, neq; mors (hoc eſt) mortuus laudabit te. Non expectabunt, qui deſcendunt

ſcendunt in lacum, veritatem tuam, viuens, viuens ipſe confitebitur tibi, &c. Et Pſal. 28. Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit veritatem tuam? Dicitur autem, quòd mortui & ſepulti, ac in terra putrefacti, non laudent DOMINVM, nec celebrent nomen DOMINI, non quòd ſancti qui ſunt in cœlo, non laudent Deum, omnis enim ſpiritus laudat DOMINVM: ſed quòd mortui nullam amplius conferant externis ſuis officijs vtilitatem, in eccleſiam Dei, quæ eſt in hoc mundo, nec proſint ſuperſtitibus in hac vita, vel prædicatione verbi Dei, vel alijs operibus charitatis.

6. *Laborabam gemitu meo, lauabam per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabam.*
7. *Turbabatur à cruciatu oculus meus, caneſcebam inter omnes inimicos meos.*
8. *Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem, quoniam exaudit DOMINVS vocem fletus mei.*
9. *Exaudit DOMINVS deprecationem meam, DOMINVS orationem meam ſuſcipit.*
10. *Erubeſcant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei, vertantur in fugam, & erubeſcant valdè velociter.*

Precationem ſequitur conſolatio. Pſalmi enim non ſunt compoſiti in ipſis afflictionum paroxyſmis: ſed poſtquàm afflicti diuina adiuti clementia, victoriam ex afflictionibus reportarunt. Quare ſolent initiò deſcribere, qualis fuerit affectus ipſorum in paroxyſmis: deinde addere, quanta ſecuta ſit conſolatio. Sententia

igitur

igitur horum quinq; versiculorum, hæc est. Ego quidem in aduersis meis tanto laboraui dolore, vt tempore paroxysmi, singulis noctibus lectum meum lacrymis perfunderem, ac stratum meum rigarem. Tanta quoq; animi ægritudine excruciatus sum ab inimicis meis, vt & lumen oculorum meorum deficeret, & capilli mei canescerent. Sed benè habet. Etsi enim vos inimici mei, qui me iniquè persequimini, sæuitis in me crudeliter & immaniter, tamen necesse habetis pudefacti discedere: nihil vobis est in me iuris: non potestis me opprimere. DOMINVS enim exaudit preces meas, DOMINVS agnoscit orationem meam, & tuetur me aduersus omnes hostes meos. Reliquum igitur est, quòd necessè habeant in consilijs suis, aduersum me pudefieri & perturbari, ac sese longè à me proripere, ac extremo pudore suffundi. Ex his quinq; versiculis obseruemus duos præcipuos locos. Alter est, quòd quò grauior est afflictio, quò profundior est gemitus, quò ardentiores & copiosiores sunt lacrymæ eorum, qui Deum inuocant, eò propinquius, eò etiam illustrius est auxilium Dei. Deut. 32. Ego occîdam, & ego viuere faciam, percutiam, & ego sanabo, hoc est, cùm Deus percutit aut occidit, tunc meditatur sanitatem, & vitam: & quò grauior est plaga, eò propior & certior est sanitas: Et 1. Sam. 2. DOMINVS deducit ad inferos, & reducit, hoc est, Quò quis est deiectior, eò propinquior est exaltatio eius. Benè igitur speremus in aduersis, quòd quò grauiora & molestiora sunt, eò certior est liberatiò. Alter locus est antithesis piorum & impiorum, quæ in Psalmis est vsitatissima. Pij exaudiuntur & liberantur ex afflictionibus: impij aũt

Cùm duplicantur lateres, tunc venit Moses.

etſi aliquandiu videantur felices, tamen vel tandem pudefient, & peribunt in æternum. Hæc autem antitheſis piorum & impiorum eò ſpectat, vt & pij, qui videntur infelices in hoc ſeculo, non offendantur felicitate impiorum, ſed contineantur in officio: impij autem terreantur, & reſipiſcant. Non enim vult Deus mortem impij, ſed magis, vt conuertatur & viuat.

VSVS HVIVS PSALMI.

Sicut ſunt varia genera noſtrorum hoſtium, ita eſt & multus vſus huius Pſalmi. Alij enim ſunt hoſtes noſtri, homines. Etſi enim vulgò dici ſolet: Homo homini Deus, tamen tanta eſt corruptio humanæ naturæ, vt alter alterum hoſtiliter perſequi ſoleat. Quare vulgatum illud dictum ſic mutatur: Homo homini diabolus. In perſecutione igitur hominum licebit piò ex hoc Pſalmo petere formulam precandi & inuocandi DOMINVM, vt & conſolationem & liberationem aſſequatur. Sic potuit hoc Pſalmo vti Ioſaphat in incurſione Moabitarum & Ammonitarum. Et Ezechias in incurſione Sennacherib. Et Paulus in perſecutione Iudæorum.

Alij hoſtes noſtri ſunt afflictiones corporales, vt morbus, paupertas, fames, ignominia. Hæc & id genus alia, cùm minantur nobis exitium, & excitant in nobis perturbationem animi, ſuſcipiendus eſt hic Pſalmus in manum, imò in mentem, vt ex eo petamus conſolationem.

Alij ſunt noſtri hoſtes, ijq́ grauiſsimi & pernitioſiſsimi, peccatum & ſatan. Hi enim hoſtes minantur nobis

nobis non ſolùm mortem, ſed etiam infernum. Etſi autem τὸ ῥητὸν huius Pſalmi loquitur de corporalibus hoſtibus, tamen Spiritus ſanctus reſpicit etiam in ſpirituales. Quare ſi quis propter peccata ſua perturbatur animo, & conijcitur in metum mortis & inferni, ſumat hunc Pſalmum precandum, vt obfirmet animum ſuum aduerſus omne genus inimicorum.

Pſalmus ſeptimus.

DOMINE, Deus meus, in te ſperaui, &c.

In Alba Dominorum, die 6. Februarij. Anno 1556. explicatus.

OCcaſio huius Pſalmi, tàm ex inſcriptione, quàm ex narratione eius intelligi poteſt. Inſcriptio enim habet, quòd Dauid cecinerit hunc Pſalmum, excitatus verbis ſeu factis Chuſi filij Iemini. Siue autem nomine Chus, quod aliàs Æthiopem ſignificat, intelligatur Saul, qui in priori libro Samuelis cap. 9. vocatur filius Iemini: ſiue intelligatur Simei, qui & ipſe in poſteriori libro Samuelis cap. 16. vocatur filius Iemini, & inceſsit Dauidem in exilium proficiſcentem grauiſsimis conuitijs: ſiue alius quiſpiam de cognatione Saulis, hoc nomine vocatus ſit, certè ipſa Pſalmi

recitatio docet, hanc precationem institutam esse aduersus calumnias & falsas criminationes. Postquàm enim Dauid factus est aulicus regis Saulis, & consecutus est illustrem famam nominis, propter stratagema, quod in Goliathe designauerat, metuit rex Saul, ne se abiecto (quemadmodum etiam in quinto Psalmo dictum est) Dauid rerum Israëliticarum potiretur: quare prosequitur Dauidem magna inuidia, & accusat eum affectati imperij. Quod cùm animaduerterent sycophantæ & adulatores Regis, seruiunt affectui eius, addunt oleum camino, & interpretantur apud regem, omnia tàm dicta quàm facta Dauidis in pessimam partem, vt necesse habuerit Dauid fuga sibi salutem quærere, & in exilium abire. In priori libro Samuelis cap.22. accusat Doeg Idumæus Dauidem, quòd conspirauerit cum summo sacerdote Ahimelech, aduersus Saulem. Et, cap.26. Dauid ipse cum Saule colloquens, significat se à sycophantis in exiliũ eiectum: Si filij hominum (inquit) incitant te aduersum me, maledicti sint in conspectu DOMINI, qui eiecerunt me hodie, &c. Et in posteriori libro Samuelis, cùm Dauid eijceretur è regno à filio suo Absolome, factus est ei obuius Simei de cognatione Saulis: ac exprobrauit ei affectationem regni, ac tyrannidem: Egredere, inquiens, vir sanguinum, & vir Belial. Reddit tibi DOMINVS vniuersum sanguinẽ domus Saul, quoniam inuasisti regnum pro eo, &c. His ergo & alijs id genus calumnijs excitatur Dauid. Et quia non habet in terris, cui hanc iniuriam conquereretur, & à quo auxilium peteret, vertit se ad DOMINVM Deum nostrum, & inuocat eum hoc Psalmo, vt in tantis

ærumnis

ærumnis ab ipſo cœleſtem opem conſequatur.

1. *DOMINE Deus meus in te ſpero, Saluum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me.*
2. *Ne quando rapiat vt Leo animam meam, dilaniet, nec ſit qui eripiat.*

In his duobus primis verſiculis, continetur propoſitio precationis: DOMINE ſaluum me fac, & libera me à perſecutoribus & calumniatoribus meis. Hic eſt ſtatus huius Pſalmi, ad quem ſtatum omnes rationes & argumenta petitionis, quæ ſequuntur, referenda ſunt. Sicut enim in ſupplicationibus, quæ fiunt erga homines, ſolent enumerari rationes, quibus homines permoueantur, vt voluntati & petitioni noſtræ morē gerant, ita & in precationibus, quæ fiunt erga Deum, commemorandæ ſunt cauſæ, quibus Deus excitetur, vt nos exaudiat. Non eſt autem ſentiendum, quòd Deus permoueatur humana eloquentia: ſed recitantur cauſæ precationis, propter nos, vt ex ijs fidem noſtram confirmemus, & Deum maiori ac certiori ſpe inuocemus. In his duobus primis verſiculis, in quibus continetur propoſitio, interſeruntur etiam duæ rationes precationis, quibus precator animum ſuum ita confirmat, vt polliceatur ſibi certam exauditionem.

Vna ratio eſt: In te ſpero. Precor te DOMINE, vt ſaluum me facias, vt liberes me à calumniatoribus. Quid ergo cauſæ affers, cur te exaudiam & ſeruem? Quia (inquit) in te ſpero. Non ſpero, non confido humana potentia, non carnali ſapientia, nō meritis meorum operum, ſed tantum in te ſpero. Non igitur dubito

bito de exauditione. Deus enim iussit fiduciam salutis in se tantùm, non in alienis Dijs collocare, & recepit se seruaturum sperantes in ipsum: Non habeas, inquit, alienos Deos coram me. Et Psal. 16. Saluos facis sperantes in te. Et Psal. 83. Beatus homo, qui sperat in te. Et Psal. 90. Quoniam sperauit in me, liberabo eum. Et Psalm. 146. Beneplacitum est DOMINO super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.

Altera ratio est. Ne sycophanta rapiat, seu mordicus apprehendat animam meam, sicut leones facere solent, & dilaniet eam, nec sit quisquàm, qui seruet me. Hæc est expositio magnitudinis periculorum, in quibus Dauid versatur. Non enim simpliciter & leuiter affligitur, sed à calumniatoribus & persequutoribus suis ita perturbatur, vt non aliter sit affectus, quàm si famelicus, & crudelis quispiam leo aperiat rictum suum, vt apprehendat ipsum, & dilaniet, ac deuoret: nec vllus hominum sit, qui opem ferre queat. Est autem hæc commodissima ratio, qua Deus ad ferendam opem excitatur, hoc est, qua fides nostra in inuocatione confirmatur. Deus enim promisit, se tum proximè affuturum, cùm pericula ad summum peruenerunt, & de reliquis omnibus auxilijs desperatum est. Esa. 57. Habitat cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & cor contritorum. Sed de hoc loco suprà in Psalmo sexto.

3. *DOMINE Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis.*

4. *Si retribui malum ei qui mecum pacem habebat, & spoliaui aduersarium meum illegitimè.*

Persequatur

5. *Persequatur inimicus animam meam, & comprehendat (me) & conculcet ad terram vitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat.*

Tertia ratio precationis: Serua me DOMINE, & libera me à hostibus meis, quia faciunt mihi luculentam iniuriam. Saul & sycophantæ eius, accusant me affectati regni, spargunt publicè, me coniurasse aduersus Regem, vt ego ipso expulso, aut occiso, regnum eius occupem. Dicunt me esse virum sanguinum & tyrannum, qui consecutus sim regnum Israëliticum malis artibus. Sed si feci istud, quod inimici de me vociferantur, si quicquam in regni occupatione iniquè aut illegitimè egi, si oppressi hostes aut aduersarios meos iniustè, & contra officium atque vocationem meam, nõ recuso, quin tu DOMINE Deus meus, stes à parte aduersariorum meorum, & des eis vt me capiant & occidant, ac siue vitam, siue maiestatem meam omnem deijciant, ac è medio tollant. Allegat ergo Dauid innocentiam suam, coram Deo, contra aduersarios suos. Et quia Deus promisit innocentibus, & rectis corde liberationem, idcirco sperat se certam salutem consecuturum, sicut & mox sequitur: Adiutorium meum à DOMINO, qui saluos facit rectos corde, DOMINVS iudex iustus. Et Psal. 33. Oculi DOMINI super iustos, & aures eius in preces eorum. Et Psal. 36. Salus iustorũ à DOMINO, & protector eorum in tempore tribulationis. Et Psal. 72. Quia bonus Deus Israël his, qui recto sunt corde. Sed quid est, quòd Dauid vociferetur se innocentem, & petat sicut postea sequitur, se iudicari à Deo secundum iustitiam suam: cùm manifestum sit, quòd non solùm in carne sua gestauerit peccatum ori-

ginale,ex quo aliàs exclamat:Peccatum meum coram me eſt ſemper, Et: Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? verùmetiam multa alia peccata, vt adulterium & homicidium, deſignauerit? Sciamus igitur quòd aliud ſit coram Deo, iuxta diuinam iuſtitiam,ex lege Dei iudicari, aliud coram Deo, iuxta humanam iuſtitiam contra aduerſarios iudicari. Nam qui ſtatuerit ſe ad tribunal Dei, iuxta ſeueritatem legis eius, fieri non poteſt, quin cauſa cadat, & iudicetur peccator: non enim iuſtificatur in conſpectu Dei omnis viuens. Qui autem ſtatuerit ſeſe ad tribunal Dei, aduerſus hoſtes & calumniatores ſuos, ſæpè ac multùm fieri ſolet, vt homines iuſtiſsimam habeant,etiam coram Deo, cauſam. Sic Ioſeph, etſi coram Deo iuxta legem eius fuit peccator, tamen collatus cum muliere adultera & calumniatrice, fuit innocens,& potuit alacri conſcientia ad Deum dicere: Iudica me,Domine,ſecundum iuſtitiam meam,& ſecundum innocentiam meam ſuper me. Sic & Dauid collatus cum ſeueritate diuinæ legis fuit iniuſtus & peccator: collatus autem in cauſa affectationis regni & tyrannidis, cum hoſtibus ſuis & ſycophantis, fuit innocentiſsimus. Sic Paulus conferens ſe ad legem Dei: Video, inquit, aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meæ, & captiuum reddentem me legi peccati. Sed conferens ſe cum Iſraëlitis ſuis, qui inſidiabantur vitæ ipſius, & cum Pſeudoapoſtolis: Non verſantes,inquit,per aſtutiam,neq; dolo tractantes verbum Dei, ſed manifeſtatione veritatis commendantes nos ipſos apud omnem conſcientiam, in conſpectu Dei. Vnde & aliàs complectitur vtrunq;:

Nihil (inquiens) mihi conſcius ſum: ſed in hoc non ſum iuſtificatus.

6. *Exurge DOMINE in ira tua, exaltare contra furores inimicorum meorum, & expergiſcere ad me iudicio quod mandaſti.*

7. *Et cœtus populorum circundabit te, & propter hunc in altum regredere.*

Vbi nos tranſtulimus, contra furores, ibi vetus translatio habet, In finibus. Dictio enim Hebræa, עבר Abar, ſignificat vtrunque, videlicet, tranſitum ſeu finem, & iram ac furorem.

Repetit autem Pſalmus hoc ſexto verſiculo precationem, vt hac occaſione adijciat alia argumenta exorandi: Exurge, inquit, DOMINE, in ira tua. Videris tu nunc obdormiſſe, & ſtertere, videris quaſi è throno tuo deiectus, ac in humum proſtratus eſſe. Inimici autem mei videntur non vigilare tantùm, verùmetiam ſuæ felicitati applaudere, & potenter dominari. Obſecro igitur te, ne pergas ad iniquitatem, & calumnias eorum conniuere: ſed expergiſcere tandem, declara iram tuam, qua ſæpè ac multùm ſignificaſti, ſycophantas & calumniatores tibi ex animo diſplicere. Compeſce furorem eorum, quò in me graſſantur. Regredere in altum. Nunc enim humilis, & in imum proiectus appares: ſed quæſo te, vt redeas in ſublimem tuam maieſtatem, & illuſtres gloriam nominis tui, vt palàm fiat, te iuſtum & æquum illud iudicium tueri ac ſeruare, quod iubes omnes Reges & Principes colere, vt & ego ab hoſtibus meis ſeruatus, poſsim tem-

plum tuum excitare, ac ecclesiam tuam mirificè nunc afflictam & perturbatam, in vnum recolligere, atque ad cultum nominis tui reuocare.

Habes iterum duas rationes persuadendi: Vna est, quòd Deus admonetur præcepti sui, quo exigit ab omnibus rerum gubernatoribus, vt iustum iudicium exerceant. Deut. 1. Audite illos, & quod iustum est, iudicate: siue ciuis sit ille siue peregrinus, nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis, sicut magnũ, nec accipietis cuiusque personam, quia DEI IVDICIVM est. Et cap. 16. Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent, &c. Et Paulus officium Magistratus ita describit. Rom. 13. Dei minister est tibi in bonum. Quod si feceris id quod malum est, time. Cùm igitur Deus mandauerit hominibus, vt iustè inter partes litigantes iudicent, quomodo fieri posset, vt ipse non esset inter Dauidem & calumniatores
Gen. 18. eius iustus iudex? Absit à te, inquit Abraham ad DOMINVM, vt hanc rem facias, & occidas iustum cum impio, fiatque iustus sicut impius: non est hoc tuum, qui iudicas omnem terram.

Altera ratio est: Cœtus populorum circumdabit te. Dauid enim, postquàm designatus est diuinitus in Regem Israëlis, non cogitauit ociari, & genio suo indulgere, sed potius ecclesiam DOMINI, iam inde ab ingressu in terram Canaan varijs doctrinis, & impijs sacris corruptissimam, instaurare ac reformare. Et postquàm publicè creatus est Rex, nihil prius habuit, quàm vt Hierosolymis templũ excitaret, in quo Arcam propitiatorij collocaret, & pia sacra iuxta legem restitueret.

restitueret. Vnde Psal. 131. dicitur: Sicut iurauit (David) Domino, votum vouit Deo Iacob: si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero &c. Petit igitur diuinitus ab inimicis & calumniatoribus suis defendi, si non propter causæ suæ iustitiam, & suam innocentiam, certè propter ecclesiam, vt quòd de ipsa instauranda & reformanda instituit, absoluere & perficere possit. Huc respexit etiam Paulus, Philip. 1. Coartor (inquiens) ex his duobus: desiderans dissolui, & esse cum Christo, multò longeq́ melius est. Manere autem in carne, magis necessarium propter vos.

8. *DOMINVS iudicat populos, iudica me DOMINE secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam, quæ est in me.*
9. *Desinat quæso malitia impiorum, & dirige iustum, scrutans corda, & renes Deus iustus.*
10. *Adiutorium meum à Domino, qui saluos facit rectos corde.*
11. *Deus iudex iustus, & Deus detestans (iniquitatem) toto die.*

Alia precationis repetitio, qua quasi gradu quodam accedit ad commemorandum, quod in hac causa est præcipuum, & quo in precatione maximè omnium nititur. Recensuit enim suprà: ac nunc quoq́ iterum commemorat suam iustitiam & innocentiam, si conferatur cum aduersarijs & calumniatoribus suis. Cùm igitur sciat se innocentem, calumniatores autem suos iniustos & impios, addit nunc, qua potissimum fiducia Deum inuocet, & speret opem eius, videlicet, non sua ipsius iustitia & innocentia, sed iustitia & probitate,

& æquitate solius DOMINI Dei nostri. Deus enim, inquit, iudicat populos. Et Deus, qui est scrutator cordium & renum, est iustus iudex. Similiter Deus saluos facit rectos corde, Et detestatur iniquitatem non vna tantùm aut duabus horis, sed omnibus diebus, perpetuò. Conferamus ergo sententiam Psalmi in syllogismum, vt perspicuè intelligamus, quò Dauid præcipuè in hac precatione respiciat.

Propositio cum sua probatione.

Iusti defenduntur à Deo, quia Deus est iustus iudex. Et quemadmodum pius Magistratus, laudi est benè agentibus, & terrori malè agentibus, ita Deus iustè iudicat, defendit innocentes, & punit nocentes, seruat rectos corde, & detestatur ac opprimit prauos ac iniquos.

Assumptio.

Dauid autem est iustus & innocens, non quidem nec natura, nec operibus suis, si conferatur ad seueritatem legis Dei: sed collatione cum hostibus & calumniatoribus suis. Non enim fuit affectator regni, nec gessit iniusta & illegitima bella, sicut aduersarij calumniabantur eum.

Complexio.

Ergo Deus defendet Dauidem, & adiuuabit eum, ne à calumniatoribus opprimatur.

Collocat igitur Dauid fiduciam suam non in causæ suæ iustitia ac bonitate, sed tantùm in bonitate & iustitia Dei, videlicet, quòd Deus sit iustus iudex, qui teneri non possit, quin eos tueatur, qui iniquè opprimuntur,

muntur, & eos puniat, qui iustos & pios affligunt. Nec illud est oscitanter prætereundum, quòd Deus dicatur scrutator renum & cordium. Hoc enim eò pertinet, vt sciamus, Deum posse verè iustum esse iudicem, propterea quòd non intueatur tantùm externa hominis, verùmetiam scrutetur latebras & recessus cordium. Etsi autem inuenit etiam in Dauidis corde quod condemnet, ex corde enim egrediuntur cogitationes malæ, tamen cùm confert causam eius, cum causa calumniatorum, & cum sententia cordis eorum, videt eos, non nisi mendacium & internitionem aduersus Dauidem meditari. Quare videt Dauidem iustum & pium, calumniatores autem eius iniustos & impios.

12. *Si non conuersus fuerit, (sed) gladium suum vibrauerit, arcum suum tetenderit, & instruxerit eum.*
13. *Et parauerit sibi vasa mortis, ac sagittas suas flagrantibus (inuidia) fabricauerit.*
14. *Ecce parturiet iniustitiam, concipiet dolorem, & pariet mendacium.*
15. *Foueam fodiet, & perfodiet eam, & incidet in foueam, quam fecit.*
16. *Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.*

Precationi subijcitur, seu comminatio, seu vaticinium, de certissimo interitu eorum, qui non agunt pœnitentiam, sed pergunt in sua impietate & calumnijs. Quod & ipsum idcirco recitatur, vt precator confirmet ex eo fidem suam, & patienter ferat persecutionem impiorum, ac calumnias sycophantarum.

Etsi

Etsi autem vulgò, inter hos versiculos, duo priores, exponi solent de Deo, quòd ipse vibret gladium, & tendat arcum suum, aduersus impios calumniatores, si non resipuerint, quæ sententia per se non est impia: tamen si ea quæ præcedunt & sequuntur, diligenter conferas, videntur illa ad impœnitentiam potius, quàm ad Deum referenda, vt hæc sit sententia: Si calumniator & persequutor meus, siue Saul, siue Doeg, siue Chus, siue Simei, siue alius quispiam ex aulicis, non conuersus fuerit ad DOMINVM, & non egerit pœnitentiam, sed perrexerit gladium suum aduersus me expolire, & arcum suum in me tendere, ac me conari sagittis suis confodere, hoc est, calumniari, & vitæ meæ nugis & calumnijs insidiari, tunc certò sciat, quòd frustretur suo conatu, & iugulaturus se sit suo ipsius gladio.

Duo autem hîc obseruanda sunt. Alterum est descriptio calumniæ. Calumnia enim est velut gladius, qui vibratur in innocentem: & arcus, è quo emitti solent letifera iacula, quæ dicuntur vasa seu instrumenta mortis: & sagittæ, quibus alter alterum ad odium & inuidiam inflammat, vnde & Psal. 56. dicitur: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, lingua eorum gladius acutus. Quare calumniator ab homicida nihil differt, nisi quòd ille tantò nocentior est, quantò minus caueri potest, iuxta prouerbium: Aduersus sycophantæ (hoc est) calumniatoris morsum non est remedium. Alterum est supplicium calumniatoris. Quod enim alteri machinatur, hoc in suum ipsius caput recidere solet. Parturiet, inquit, iniquitatem, & concipiet laborem, hoc est, etiamsi iniqua cogitauerit

aduersus

aduerſus proximum, & cupiat ei moleſtiam, laborem, iniuriam, & exitium inferre, tamen pariet mendaciun, hoc eſt, nihil efficiet, nihil incommodi inferet ei, ſed potius ſeipſum offendet, & cadet in eam foueam, quam alteri parauit. Exempla ſunt Saul, Achitophel, Abſolon, Aman, Satrapæ Perſarum apud Danielem, cap. 6.

17. *Laudabo DOMINVM ſecundum iuſtitiam eius, & pſallam nomini DOMINI Altiſſimi.*

Hic vltimus verſiculus, eſt teſtificatio gratitudinis, quam precator recipit ſe pro beneficijs Dei declaraturum. Et pertinet hæc quoque inter rationes perſuadendi ſeu exorandi. Significatio enim grati animi excitat tam Deum quàm homines ad beneficentiam. Inter opera autem gratitudinis erga Deum, non poſtremum locum obtinet, celebratio nominis Dei, vt & alij ad fidem & inuocationem Dei inuitentur.

Pſal. 21. Salua me ex ore Leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam. Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio eccleſiæ laudabo te.

Pſal. 68. Salus tua ſuſcepit me, laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum laude. Et placebit Deo ſuper vitulum nouellum.

VSVS HVIVS PSALMI.

Nihil grauius poſſe honeſto homini accidere, calumnia, teſtatur dictum illud Pſalmi: Filij hominum dentes eorum, arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius

dius acutus. Adſcribam autem huc exemplum ex Hieronymo, quo cognoſcamus, quantam afflictionem pariat calumnia in animo innocentis.

Hiero. ad Ruſticum Monachum, Tom. 1.

Græcus adoleſcens (inquit) erat in cœnobio, qui nulla continentia, nulla operis magnitudine flammam carnis poterat extinguere. Hunc periclitantem pater Monaſterij hac arte ſeruauit. Imperat cuidam viro graui, vt iurgijs atq; conuitijs inſectaretur hominem, & poſt irrogatam iniuriam, primus veniret ad querimoniam. Vocati teſtes, pro eo loquebantur, qui contumeliam fecerat. Flere ille contra mendacium, Nullus alius credere veritati, Solus pater defenſionem ſuam callide opponere, ne abundantiori triſtitia abſorberetur frater. Quid multa? ita annus ductus eſt. Quo expleto interrogatus adoleſcens, ſuper cogitationibus priſtinis, an adhuc moleſtiæ aliquid ſuſtineret. Papæ (inquit) viuere mihi non licet, & fornicari libeat?

Ex hac hiſtoriola manifeſtum eſt, calumniam tantũ afferre animo dolorem, vt non ſolum excutiat alios affectus, verumetiam inijciat mortis deſiderium. Quare ſi ſenſeris te peti calumnijs & mendacijs, non eſt viciſsim calumniandum, conuitiandum, & contumelijs graſſandum, ſed ſumendus eſt hic Pſalmus in manum, petendum eſt auxilium à Deo, vt ipſe nos conſeruet, & à morſibus ſycophantarum tutos reddat.

Itaq; hoc Pſalmo licuit vti Hieremiæ, cum accuſaretur fugæ & defectionis ad Chaldæos: & Apoſtolis, cum

cum accuſarentur ſeditionis & hæreſeos: & diſcipulis eorum, cum à Gentibus accuſarentur infanticidij, quemadmodum Tertullianus ſcribit in Apologetico, aduerſus Gentes cap.7.

Pſalmus octauus.

DOMINE DOMINVS noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum, &c.

In Monaſterio Murrhardt, ad fluuium Murr, explicatus.

Ctauus Pſalmus non eſt precatio, ſed encomium, in quo collatis operibus creationis & redemptionis, extollitur, & præfertur redemptio humani generis, quæ facta eſt per filium Dei, DOMINVM noſtrum Ieſum Chriſtum. Etſi enim hic Pſalmus vulgò exponi ſolet, de excellentia & dominatione hominis, qua initio creatus eſt à Deo, vt præeſſet terræ, & dominaretur orbi, tamen extant in literis noui Teſtamenti haud obſcura teſtimonia, quòd intelligendus ſit de regno Chriſti, & de gloria ac maieſtate, qua Chriſtus à Deo patre ſuo ornatus eſt. Apud Matth.cap.21.cùm pueri acclamarent Chriſto in templo: Oſanna filio Dauid, & Phariſæi indignarentur,

ac iuberent eos prohiberi, Respondit Christus ex hoc Psalmo: Quid ni, inquiens, Nunquid legistis: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Et ad Heb. cap.2. testatus est alicubi quidam dicens: Quid est homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quòd visitas eum. Minuisti eum paulò minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, &c. Et mox: Eum, qui pusillum quiddam diminutus fuerat infra angelos, cernimus Iesum, propter cruciatum mortis, gloria & honore coronatum. Ex his testimonijs manifestum est, quòd hic Psalmus sit commendatio, non humanæ naturæ in genere, sed potius Christi DOMINI nostri, qui passione, & morte sua, non ipse tantùm peruenit in summam maiestatem, sed secum etiam in cœlestem gloriam euexit omnes homines, qui fiduciam salutis suæ in ipso collocant.

1. *DOMINE, Domine noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra, & das laudem tuam vsq; ad cœlos.*

Primus versiculus est propositio, quæ maioris vehementiæ gratia figuratur admiratione. Simpliciter enim ita diceretur: DOMINE Deus, fama nominis tui spargitur mirabiliter in vniuersa terra, & laus tua pertingit vsq; ad cœlos. Manifestum autem est, quòd quo tempore Dauid hunc Psalmum in literas contulit, gloria Euangelij Dei nondum fuerit in orbem terrarum diuulgata. Etsi enim prædicatio de vero Deo, nunquam defuit orbi terrarum, tamen perspicua annunciatio de clementia Dei, per Christum filium eius,

tum

tum demum diuulgata est in terris, inter omnes gentes, cùm Christus emisit Apostolos suos, vt prædicarent Euangelion omni creaturæ. Quare Spiritus sanctus in hoc versiculo respicit maximè omnium in illud tempus, quo Apostoli circumtulerunt Euangelion Christi inter omnes gentes, & annunciauerunt orbi terrarum, Deum esse placatum per Christum filium suum, vt quotquot in ipsum credunt, recipiantur à Deo in gratiam, adoptentur in filios & hæredes cœlestium bonorum. Itaque Dauid hunc versiculum sic enunciat, perinde ac si coràm videret (quemadmodum & vidit, non quidem corpore sed Spiritu) Apostolos tam inter Iudæos, quàm inter Gentes circumire, & gloriam nominis Dei, per Christum patefactam, prædicatione sua illustrare.

2. *Ex ore infantium & lactentium perficis fortitudinem propter aduersarios tuos, vt destruas inimicum, & vindictæ cupidum.*

Condemnationes seu laudationes, vel Dei, vel hominum, solent duci à virtutibus, à potentia, industria, clementia, misericordia, iustitia, & id genus alijs. Cùm igitur Psalmus affirmat in primo versiculo, admirandam esse in toto orbe terrarum gloriam nominis Dei, subijcit nunc rationes, quibus gloria Dei probatur. Vna continetur in hoc secundo versiculo, videlicet, quòd Deus per os, per sermonem infantium, lactentium, hominum abiectorum, indoctorum, & ineloquentium perficiat, & stabiliat in vniuerso orbe magnifica, fortia, firma, & nunquam euertenda. Quod er-

go hic versiculus commemorat, hoc impletum est, suō modo, in pueris Hierosolymitanis, qui apud Matth. cap. 21. tacentibus, imò indignantibus Scribis & Pharisæis, agnoscunt, Iesum esse verum Christum, & acclamant ei: Osanna filio Dauidis. Hæc acclamatio, etsi videbatur puerilis, tamen erat à Spiritu sancto excitata, & veritas eius ita stabilita est, vt ne portæ quidem inferorum aduersus eam præualeant. Possumus etiam testimonio huius versiculi vti aduersus Anabaptistas, qui cùm falsò existiment, Deum non esse efficacem in pueris, nec conferre in eos fidem, sentiunt, eos non esse in pueritia baptisandos. Deinde impletum est in Apostolis, qui & ipsi, si conferantur doctis, Philosophis ac oratoribus, dicuntur infantes, lactentes, rudes & balbi. Sed per hos infantes & balbos, Deus tam fortia, tam firma in toto orbe terrarum perfecit, vt quam doctrinam Euangelij diuulgarunt, nulla sapientia, nulla potentia, nulla industria, nulla astutia, vel Satanæ, vel hominum euertere ac delere queat: & ecclesia quæ prædicatione eorum fundata est, perpetuò conseruetur. Vnde & apud Matth. cap. 11. gratias agit Christus Deo patri, quòd absconderit hæc à sapientibus & prudentibus, ac reuelarit ea paruulis.

Sed quid causæ est, quòd Deus maluerit tàm magnifica & stabilia, per infantes & abiectos, quàm per eloquentes, doctos & potentes perficere? Additur: Propter aduersarios tuos, vt destruas inimicum & virulentum. Hoc planè illud est, quod Paulus ad Corinthios scribens: Videtis, inquit, vocationem vestrā, quòd non multi sapientes iuxta carnem, non multi potentes, non multi claro genere nati, verùm quæ

stulta

ſtulta erant ſecundum mundum, delegit Deus, vt pudefaceret ſapientes. Et quæ erant imbecillia in mundo, vt PVDEFACERET EA, QVAE SVNT ROBVSTA, & quæ ignobilia erant in mundo, contemptaq́; delegit Deus, & ea quæ nõ erant, vt ea quę ſunt, obliteraret, VT NE GLORIARETVR VLLA CARO CORAM IPSO. Præcipui enim aduerſarij, inimici & hoſtes Dei ſunt, ſapientes, potentes, & honeſti iuxta hunc mundum: quales inter Iudæos erant Pontifices, Scribæ & Phariſæi, inter Gentes Philoſophi, Reges, Principes & Sacrificuli Deorum. Viſum igitur eſt Deo, Euangelion filij ſui diuulgare, & ſibi æternam Eccleſiam, ex omnibus gentibus colligere, non per ſapientes, doctos & potentes huius ſeculi, ſed per infantes, lactentes, indoctos & abiectos homines, vt ſapientes aduerſarios ſuos, & potentes inimicos ſuos pudefaceret, & vt nulla caro, nulla carnis prærogatiua poſsit in conſpectu ſuo gloriari. Huc pertinet & illud, quod 2. Corin. 4. ſcribit Paulus: Habemus, inquiens, theſaurum hunc in vaſis teſtaceis, vt virtutis eminentia ſit Dei, & non ex vobis. Virtus enim Dei tunc illuſtratur, cùm per imbecilles, magnifica & ſtabilia perficit.

Ex hoc loco petenda eſt conſolatio ijs, qui legitimè vocantur ad officia, quæ præ tenuitate & imbecillitate ingenij ſui, non poſſe præſtare videntur. Si enim non potes in ſparta, vt vocant, quam nactus es, manere, ſed ad maiorem adminiſtrationem vocaris, obſequendum eſt voluntati Dei, confidendum eſt in DOMINVM, qui cùm ſoleat ex ore infantium & lactentium perficere grandia, dabit etiam incrementum

&

& euentum, vt qui legitimè vocatus est, suo munere vtiliter defungatur.

3. *Video (quidem) cœlos tuos, opus digitorum tuorum, Lunam & stellas, quæ præparasti.*
4. *Quid est (autem) homo ille, quòd memor sis eius, & filius ille hominis, quòd curas eum?*
5. *Minuisti eum pauco tempore à Deo, gloria & honore coronas eum.*
6. *Constituis eum super opera manuum tuarum, omnia subijcis sub pedibus eius.*
7. *Oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi.*
8. *Volucrem cœli & pisces maris, & quod perambulat semitas maris.*

Pro (cœlos tuos) Hebræus habet שמיך Schemecho, sed quia sequitur, (Lunam & stellas, quæ præparasti) & non fit mentio Solis, qui tamen inter stellas cœli præcipuus est, idcirco aut per cœlos intelligendus est sol, aut pro שמיך scriptum fuit ab initio שמשך Schemscho, quod significat solem tuum: vt hic versiculus sic legatur: Video quidem solem tuum, opus digitorum tuorum, Lunam & stellas, &c.

Est autem in his versiculis altera ratio, propter quam gloriam nominis Dei illustratur in toto orbe terrarum. Et est collatio, qua opus redemptionis antefertur operi creationis: ut sit sententia. Cùm aspicio cœlos, solem, lunam, & stellas, quæ tu, Deus meus, verbo tuo creasti, agnosco quidem summam tuam potentiam, bonitatem, & maiestatem: sed cùm intueor filium tuum hominem ex muliere factum, & legi obnoxium,

noxium, vt eos qui ſub lege erant, redimeret, ac daret eis ius adoptionis filiorum Dei, ibi tum magnitudo tuæ induſtriæ, omnipotentiæ, clementiæ, & miſericordiæ, excedit omnem humanum captum. Hoc humanæ redemptionis opus longiſsimè ſuperat opus creationis. Conſideret enim mihi quiſpiam, quanto ſtudio, quanta cura complectaris hunc hominem, hunc filium hominis, quem ad redimendum humanum genus, in has terras miſiſti. Etſi enim viſus fuit aliquanto tempore à Deo abiectus & inglorius, ac ædidit quidem in his terris aliquot miracula, ſed raptus ad tribunalia Pontificum, & Pilati, & adactus in crucem, tanta apparuit imbecillitate, vt exclamaret, ſe à Deo deſertum, ac moreretur etiam in cruce: tamen tantæ tibi curæ fuit, ò Deus, vt non ſolùm excitares eum à morte, verùmetiam collocares eum ad dexteram tuam, ac ſubijceres ei omnia tàm in cœlo quàm in terra. Habes paraphraſin horum verſiculorum. Ac planè hoc ipſum eſt, quod Paulus Philip. 2. expoſuit: Ieſus Chriſtus, inquiens, cùm eſſet in forma Dei, nõ rapinam arbitratus eſt, vt eſſet æqualis Deo: ſed ſemetipſum inaniuit, forma ſerui ſumpta. Et mox: Humilem præbuit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis: quapropter & Deus extulit illum in ſummam ſublimitatem, &c. Et Epheſ. 1. Cùm ſuſcitaret Deus Ieſum à mortuis, ſedere fecit eum ad dexteram ſuam in cœleſtibus, ſupra omnem principatum. Et mox: Omnia ſubiecit ſub pedes illius, & eum dedit caput ſuper omnia ipſi eccleſiæ. Et Heb. 2. EVM, qui puſillum quiddam diminutus fuerat infra angelos, cernimus Ieſum, propter cruciatum mortis,

O gloria-

gloria & honore coronatum,&c. Ac breuiter: Christus ipse cùm resurrexisset à mortuis, & ascensurus esset in cœlum, ac emissurus Apostolos suos in orbem terræ, dicit: Data est mihi omnis potestas, in cœlo & in terra. Hanc Christi potestatem & maiestatem intelligit Psalmus, cùm recenset, Christum constitutum super opera manuum Dei,& omnia subiecta sub pedibus eius: & commemorat oues,boues,pecora campi, volucres cœli, pisces maris, & omnia quæ in mari degunt. Regnum autem Christi, non esse mundanum, sed cœleste,copiosè aliàs explicatum est.

9. *DOMINE, Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa orbe.*

Hæc est Psalmi conclusio, eadem cum propositione. Cùm enim Deus tanta sit industria,vt perficiat in terris grandia,magnifica & stabilia per infantes & abiectos homines, ac non solùm creauerit Solem, Lunam,& stellas,verùmetiam miserit filium suum in has terras, factum filiũ hominis, & reduxerit eum à morte, collocaueritq́ eum in throno summæ maiestatis ac dominationis, certè ex his strategematis gloria nominis Dei ita illustratur, vt admirabilis splendor eius in vniuersum orbem terrarum spargatur.

VSVS HVIVS PSALMI.

In hoc Psalmo prædicatur passio, mors, resurrectio Christi,& sessio eius ad dextram Dei patris, ac diuulgatio Euangelij ipsius in orbem terræ. Idem ergo vsus

est

est huius Psalmi, qui est eorum articulorum nostræ religionis, quos nunc recensuimus. His enim Propheticis vaticinijs de regno Christi, non solùm confirmatur certitudo religionis nostræ, quæ est in Christum, verùmetiam confirmamur in conscientia, de vera & æterna nostra salute: propterea quòd cùm Christus mortem euaserit, & sedeat ad dextram Dei in cœlestibus, nos quoq;, qui in Christum credimus, euademus mortem, & fruemur cum Christo ea maiestate & felicitate, quam habet apud Deum patrem suum, æternam & nunquam interituram.

Psalmus nonus.

Confitebor tibi DOMINE, &c.

Adelbergæ, die 6. Aprilis, Anno 1557. explicatus.

AB hoc nono Psalmo, variant numeri Psalmorũ apud Hebręos, & Latinos. Illi enim diuidunt hunc Psalmum in duos: nonum enim numerant vsq; ad hunc versiculum: Vt quid DOMINE, recessisti longè, &c. & ab hoc versiculo incipiunt Psalmum decimum. Latini autem hos duos Psalmos in vnum conferunt. Itaq; qui est apud Latinos decimus, is est apud He-

bræos vndecimus, & sic deinceps, vsq; ad Psalmum 147. Laudate DOMINVM, quoniam bonus est Psalmus Deo nostro, &c. Hîc enim Latini faciunt ex vno, duos Psalmos, vt tàm apud Hebræos, quàm Latinos constet certus Psalmorum numerus, qui est 150.

Continet autem nonus Psalmus duas partes. Prior est laudatio seu gratiarum actio, pro beneficio liberationis ab aduersarijs. Posterior est precatio, qua petit, vt Deus etiam deinceps tueatur, & defendat ipsum in omnibus suis aduersis & afflictionibus.

1. *Laudabo DOMINVM toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.*
2. *Lætabor & exultabo in te, Psallam nomini tuo, Altissime.*

Hic est status prioris partis huius Psalmi. Recipit enim se laudaturum DOMINVM totis viribus, & cõmemoraturum admiranda beneficia, quæ DOMINVS in ipsum contulit. Affirmat autem se hoc facturum, non simplici affectione, sed magno animi gaudio & lætitia: nec nudis tantùm verbis, sed Psalmo & carmine: Lætabor, inquit, & exultabo in te. Quid ergo est lætari, & exultare in DOMINO? Non est sibi applaudere, de suis meritis gloriari, & præ se contemnere alterum, propter diuina beneficia: sed est gaudere propter gratuitam Dei clementiam, quam Deus tàm promissis, quàm beneficijs testificatur. Qui gloriatur, inquit Paulus, in DOMINO glorietur. Non ait in donis DOMINI, sed in DOMINO ipso, hoc est, in gratuita eius clementia & misericordia, qua nos immeritos complectitur. Et hanc Dei clementiam prædicare, de

hac psallere & cantare, opus est secundi præcepti in Decalogo, & cultus Deo gratissimus, qui placet ipsi, vt Psal. 68. loquitur: Super vitulum nouellum, producentem cornua & vngulas. Placet autem Deo, non propter actionis meritum aut dignitatem, sed vt illustrato nomine Dei, homines excitentur ad agnitionem Dei, ad fidem, ad spem, ad inuocationem, ad charitatem. Hi enim sunt præcipui cultus, quibus Deo officia, & obedientiam nostram probare debemus. Nunc manet, inquit Paulus, fides, spes, charitas, &c.

3. *Propterea, quòd conuertisti inimicos meos retrorsum, corruerunt & perierunt à facie tua.*
4. *Quoniam fecisti iudicium meum, & causam meam, sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.*
5. *Increpasti gentes, perdidisti impium, nomen earum deleuisti in æternum & perpetuò.*
6. *Frameæ inimici defecerunt in perpetuum, & ciuitates destruxisti: periit memoria eorum vnâ cum ipsis.*
7. *DOMINVS autem in æternum sedet, parans ad iudicium thronum suum.*
8. *Et ipse iudicat orbem in iustitia, iudicat populos in rectitudine.*
9. *DOMINVS est refugium afflicto, refugium opportunis temporibus in tribulatione.*

Recipit Psalmus in primis duobos versiculis, se laudaturum & commendaturum gloriam nominis Dei. Nunc igitur recenset laudes, hoc est, virtutes & beneficia Dei, quæ faciunt nomen Dei laudabile. Ac primum commemorat victorias, quas diuino beneficio,

ab hostibus reportauit. Verisimile enim est, quòd Dauid excitatus sit ad hunc Psalmum scribendum, postquam vnctus esset in Regem Israëlis in Hebron, & Philistini incurrissent in regnum eius, vt eum statim ab initio opprimerent, quemadmodum scriptum est 2. Sam. 5. ac postea Moabitæ quoque, & Syri, & Idumæi, grassarentur in ipsum, vt regnum eius delerent, sicut testatur Scriptura 2. Samuel. 8. Sed DOMINVS contulit ei admirandas victorias aduersus omnes illos hostes: & seruauit (inquit Scriptura) DOMINVS Dauidem, in omnibus ad quæcunque profectus est. Hoc igitur beneficium Dei commemorat Dauid, vt gloriam nominis eius, & clementiam eius, in vniuerso mundo illustret. Non facit autem mentionem eius vno tantùm & altero verbo, & quasi aliud agens, sed explicat atque amplificat quatuor versiculis: Conuertisti (inquit) inimicos meos, Philistinos, Moabitas, Idumæos, Syros, & alios, retrorsum: necesse habuerunt dare fugam, corruerunt & perierunt. Tu enim DOMINE, qui iustè iudicas, sedisti super thronum, sedisti pro tribunali, & dijudicasti iudicium atque causam meam, aduersus hostes meos. Ego enim electus & vnctus sum in Regem Israëlis, non mea priuata cupiditate, aut malis artibus, sed diuina vocatione & ordinatione. Gentes autem finitimæ hostes mei, imò tui, cogitauerunt, hanc tuam ordinationem euertere, & me cum regno meo opprimere, itaque habui ego causam iustam, ipsi autem iniustam. Ego accepi regnum legitimè, ipsi acceperunt arma aduersus me, & regnum meum illegitimè. Quare tu DOMINE Deus noster, non existimasti amplius cessandum, sed sedisti pro tribunali, &

causam

causam nostram ita dijudicasti, vt ego tuo benificio victoriam reportauerim, hostes autem perierint, Nec perierunt mea fortitudine, aut prudentia, sed tua ipsius potentia, industria, & increpatione. Sic enim dicebat oraculum Dei ad Dauidem: Cùm audieris sonitum clamoris, grandientis in cacumine pij eorum, tunc inibis prælium, quia tunc egredietur DOMINVS ante faciem tuam, vt percutiat castra Philistinorum. Hæc est increpatio illa, cuius hoc lòco facit mentionem, cùm dicit: Increpasti gentes. Et additur: Perdidisti impium Philistinum, Moabitam, & alios hostes: deleuisti nomen eorum in æternum, & perpetuò. Hoc non est intelligendum, quòd nomen Philistinorum & aliorum hostium Dauidis ita extinctum sit, vt non amplius fiat mentio eius: sed quòd gloria & maiestas eorum ita sit obscurata, vt nullam amplius honestam inter reliquas gentes famem habeant. Eodem sensu & illud, quod sequitur, accipiendum est: Frameæ seu gladij inimici defecerunt in perpetuum. Ciuitates eorum destruxisti: perijt memoria eorum, vnà cum ipsis. Etsi enim Moabitæ, Syri, & alij hostes, sæuierunt postea iterum in regnum Israëlis, tamen nunquam recuperarunt pristinam maiestatem: & necesse habuerunt vel tandem prorsus interire. Sciamus igitur ex his versiculis, victoriam non esse humanarum virium, sed donum Dei: Benedictus, inquit alias, DOMINVS Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Et: Nisi DOMINVS custodierit ciuitatem, &c. *2. Sam. 5.*

Deinde DOMINVS Deus noster, non ob hanc tantùm causam commendatione dignus est, quòd contu-

lerit illustres victorias in Dauidem, quemadmodum iam aliquot versiculis commemoratum est, verùm etiam quòd perpetuò sibi similis, non vni tantùm Dauidi sit iustus iudex contra aduersarios eius, nec in vnũ tantùm Dauidem conferat sua beneficia: sed quòd in æternum sedeat (sicut habet septimus versiculus) & paret thronum suum ad iudicium, hoc est, Deus semper est iustus iudex, qui in vniuerso orbe iustè, & inter omnes populos rectè iudicet: atq; adeò sit refugium ac munimentum afflictorum & oppressorum, quos etiam opportuno suo tempore, ex omnibus aduersis ac liberationibus liberet.

Tribuuntur aũt hîc DOMINO Deo nostro obseruanda epitheta, videlicet, quòd sit iustus iudex orbis, & quòd sit refugium atq; adiutor afflictorum, tempore necessitatis. Cùm aũt Deus prædicatur esse iustus iudex, non intelligamus eum talem esse iudicem, qualem eum fingunt hypocritæ, videlicet, quòd respiciat tantùm humana merita, nec sit alia via placandæ iræ Dei, & placendi Deo, quàm si quis aut legi Dei perfectè satisfecerit, aut peccata aduersus legem Dei designata, operibus suis expiauerit. Hæc est Ethnica & hypocritica, de iustitia Dei cogitatio. Deus enim idcircò vocatur iustus iudex, quòd sicut nõ respicit personas hominum, nec corrumpitur muneribus eorum, ita non respicit personarum merita, nec corrumpitur operibus earum: sed respicit tantùm causæ ipsius iustitiam, vel iniustitiam, quæ verbo eius est patefacta. Ac siquidem iudicat inter Cainum & Abelem, inter Iudæos & Hieremiam, inter Herodem & Ioannem Baptistam, inter Pharisæos & Christum, inter Scribas

&

& Stephanum, inter Gentes & Martyres. Etsi conniuet, vt hi trucidentur, illi autem felicem consiliorum suorum euentum habeant, tamē est iustus iudex, quòd seruet innocentes & pios in media morte, nocentibus autem & impijs rependat suo tempore iniquitatem & impietatem, grauissimis supplicijs. Deinde cùm iudicat inter Israēlitas & Cananæos, inter Dauidem & Goliathen, ac finitimas Gentes, inter Iosaphat & Moabitas, inter Ezechiam & Assyrios, iustus est iudex: quòd efficiat, vt illi reportent victoriam, quia habent iustam causam, hi autem pereant, quia habent causam iniustam. Quid ergo est, quòd non eodem modo seruat Abelem à Caino, & martyres à tyrannis, quo modo seruauit Dauidem à Goliathe, & Iosaphatum à Moabitis? Hîc considerandum est, quòd Deus promiserit quidem in afflictione salutem, quam & credentibus & inuocantibus ipsum præstat: modum autem & viam seruandi, suæ sibi œconomiæ reseruauit. Ac alios quidem pios seruat, non tantùm spirituali, sed etiam corporali salute: alios autem spirituali tantùm & æterna. Quare cùm Deus sit iustus iudex, benè in quauis afflictione sperandum est: quòd cùm credimus, nihil certius sit salute, si non corporali, certè spirituali, hoc est, vera, cœlesti, & æterna. Quòd si autem Deus non iudicauerit de homine collato ad alios homines, sed inter hominem & seipsum, ac legem suam, ibi tum iterum iustus est iudex, propterea quòd ferat sententiam, iuxta sententiam legis suæ. Lex enim Dei ostendit quidem peccatum, & damnat peccatorem: non autem damnat eum, vt retineat eum in peccato & damnatione, sed vt remittat eum ad Christum

filium Dei, qui peccatum expiauit, & damnationem sustulit.

Finis (inquit Paulus Rom. 10.) legis est Christus, ad iustificationem omni credenti. Et Gal. 3. Conclusit Scriptura omnia sub peccatum, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quare quisquis ad tribunal Dei vocatus, crediderit in Christum, absoluitur ab omni peccato & damnatione propter Christũ: quia Deus est iustus iudex, quòd iudicet iuxta veram sententiam legis, quæ nullam habet accusationem, aduersus eum, qui credit in Christum. Si autem vocatus ad iudicium Dei, non crediderit in Christum, meritò condemnatur, quia Deus iustus est iudex, quòd iudicet secundum sententiam legis suæ, quæ occîdit, quotquot non credunt in Christum. Cùm igitur dicitur, Deum esse iustum iudicem, non abijciamus fiduciam in aduersis, sed conuertamur ad Christum: vt cùm in Christo consequimur remissionem peccatorum per fidem, certam expectemus liberationem, propterea quòd Deus sit iustus & probus iudex, qui pronunciaturus sit sententiam suam de nobis, iuxta veritatem legis & Euangelij sui, qua hi, qui credunt in Christum, absoluuntur à peccatis, & seruantur.

Deinde tribuitur Deo etiam illud epitheton, quòd sit refugium afflictorum, & liberator eorũ, opportuno tempore. Admonet autem nos hoc epitheton, vt collocemus quidem in Deum omnem nostram fiduciam in aduersis, non autem præscribamus Deo certum tempus & modum liberationis, sed reijciamus in ipsius voluntatem & sapientiam. Non enim semper est opportunum tempus adiuuandi & liberandi, quando nobis,

nobis, sed quando DOMINO Deo nostro, qui est omnium rerum administrator sapientissimus, videtur. Quare certa quidem in quauis afflictione, fiducia salutis concipienda est. Sed quia Deus constituit, tàm tempora & articulos temporum, quàm modum & viam conferendi auxilij sui, expectemus DOMINVM, & feramus interea crucem obedienter.

10. *Sperent igitur in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam non deseris quærentes te DOMINE.*
11. *Psallite DOMINO, qui habitat in Zion, adnunciate inter gentes studia eius.*
12. *Quoniam requirent sanguinem eorum, recordatur, non obliuiscitur clamoris pauperum.*

Conclusio prioris partis, in qua conclusione, cohortatur Psalmus auditores suos ad spem, ad inuocationem, & gratiarum actionem: Sperent (inquit) in te, hoc est, inuocent te magna spe & fiducia, quotquot agnoscunt nomen tuum. Et: Psallite Deo, adnunciate inter gentes, beneuolentiam & promptitudinem Dei, in conferendo auxilio suo. Repetuntur & causæ cohortationis, Deus non deserit quærentes, hoc est, inuocantes ipsum: Deus non negligit iniuriam pijs & afflictis illatam, non obliuiscitur, sed recordatur gemituum, & clamoris eorum, ac requirit sanguinem ipsorum: non sinit inultum, quicquid vel iniuriæ vel contumeliæ pijs ab impijs contigerit. Etsi sanguis piorum effusus est, & videtur à terra absorptus, tamen Deus requiret eum, & vindicabit, sicut de sanguine Abelis dicitur: Vox sanguinis fratris tui clamat ad

me de terra, &c. Obseruanda sunt & hoc loco epitheta Dei, Deus non est desertor quærentium ipsum. Deus non est neglector aut contemptor precum. Deus requirit sanguinem suorum. Hæc epitheta vt sunt comprobata, tàm promissis, quàm exemplis & miraculis, ita diligenter recitata & considerata, excitant fiduciam inuocandi Dei, in omnibus aduersis, & alunt spem liberationis.

13. *Miserere mei DOMINE, vide afflictionem meam, (qua afficior) ab ijs, qui me odio habent, exalta me de portis mortis.*

14. *Ideirco adnunciabo omnes laudes tuas in portis filiæ Zion, exultabo in salute tua.*

15. *Demergantur Gentes in foueam, quam faciunt in laqueo, quem abscondunt, capiatur pes eorum.*

16. *Cognoscatur DOMINVS, iudicium faciens, in opere manuum suarum comprehendatur impius.*

17. *Conuertantur impij ad infernum, omnes gentes, quæ obliuiscuntur Dei.*

18. *Quoniam Deus non obliuiscetur pauperis in æternum, expectatio afflictorum non peribit perpetuò.*

19. *Exurge DOMINE, non præualeat homo, iudicentur gentes in conspectu tuo.*

20. *Constitue DOMINE doctorem super eos: discant gentes quòd sint homines.*

Hæc est posterior pars huius Psalmi. Constat autem precatione, qua petit, vt quemadmodum Deus antea liberauit ipsum mirando modo, ex omnibus prioribus afflictionibus, ita pergat deinceps ipsum seruare, & aduersarios suos opprimere.

Respice

Reſpice obſecro DOMINE clementer ærumnas meas, in quas me inimici mei conijciunt: attolle me de portis mortis, ſerua me, ne tyrannide mortis oppri-mar, pro quo beneficio, referam quas poſſum gratias. Celebrabo enim nomen tuum, non in priuato angu-lo, ſed in portis filiæ Zion, in publicis eccleſijs, in præ-cipuis ciuitatibus populi Dei, & prædicabo magna animi exultatione, ſalutem & opem, quam mihi exhi-bebis. Precor autem vt gentes, quæ in me ſunt hoſtili animo, deijciantur in eam foueam, quam mihi inſtar venatorum parant: & capiantur in eo laqueo, quem mihi abſcondunt, ſuo ſe iugulent gladio, ſuo, quod mi-hi intendunt, periculo intereant: ac peto, vt ſeueritas diuini iudicij in meis hoſtibus illuſtretur, ac palàm co-gnoſcatur, DOMINVM eſſe iuſtum iudicem. Quam afflictionem impius in me cogitat, quod malum in me architectatur, hoc in caput eius recidat, vt ſuo ipſius dolo pereat. Hoc ſupplicium contingat, non illi tan-tùm impio, qui mihi malefacit, verùm etiam omnibus impijs gentibus, quæ nō agnoſcunt Deum, vel ſi agno-uerint, deficiunt à Deo. Nec dubito quin hæc certiſsi-mè fiant. Scio enim Deum non obliuiſci ſemper miſe-riæ afflictorum, nec permittere, vt hi perpetuò ſpe ſua fruſtrentur, ac in expectatione ſua pudefiant, ſed effi-cere vel tandem, vt mirando modo ab afflictionibus ſuis liberentur, & in æternum ſeruentur. Quare ob-ſecro DOMINE, expergiſcere, ac effice, ne impiorum hominum conſilia promoueant, ſed vt palàm ſuppli-cijs afficiantur: Et quæſo te DOMINE, vt ſeueritate tua des documentum, quo impiæ gentes ſciant, ſe non eſſe quaſi Deos, quales in perſequendo populo tuo vi-

deri volunt, sed esse miseros, fragiles, & abiectos homines. Hæc aũt precatio non pugnat, sicut suprà ostendimus, cum lege diuina, qua nobis mandatur, vt diligamus proximum, benè precemur deuouentibus nos, benefaciamus ijs, qui nos odio prosequuntur, oremus pro ijs, qui nos lædunt & insectantur: in hoc enim præcepto prohibetur priuata, illegitima, & carnalis vindicta. Precatio autem huius Psalmi recitat ex Spiritu sancto, publicam & legitimam vindictam, quam lex ipsa Dei in impios pronunciat, vt sit tanquam vaticinium de eo supplicio, quod in impios (nisi resipiscant) certò est venturum. Porrò in his versiculis, præcipuè obseruandæ sunt illæ sententiæ: Impius incidit in foueam, quam facit. Et: Deus non obliuiscitur afflicti. Et: Expectatio afflictorum non perit. Hæ enim sententiæ magnam afferunt consolationem, & certam spem liberationis, ijs, qui in afflictione sua conuertuntur ad Deum, & inuocant eum ex fide in Christum.

VSVS HVIVS PSALMI.

Sicut duplex est argumentum Psalmi, gratiarum actio, & precatio, ita vtendum est eo, tàm pro acceptis, quàm pro accipiendis à Deo beneficijs. Neque enim commodior, neque certior est ratio impetrandorum beneficiorum à Deo, quàm si antè pro acceptis beneficijs gratum te exhibueris. Nam & hîc locum habet vulgatum prouerbium: Qui egent lucerna, infundunt oleum. Quo significatur, eos, qui cupiunt beneficia accipere, necesse habere, pro beneficijs antea acceptis, gratitudinem suam testificari.

Psalmus decimus.

Vt quid DOMINE recessisti, &c.

Lorchæ, die 8. Aprilis, Anno 1557. explicatus.

ETsi hic Psalmus generalis est precatio aduersus tyrannos & persecutores ecclesiæ Dei, tamen si circumferas oculos in ea tempora, quibus Saul in Israël regnauit, non est dubium, quin, cùm miserrima, tùm & fœdissima fuerit facies ecclesiæ populi Dei, Dauid ea occasione excitatus sit diuinitus, ad meditandam & componendam huius Psalmi precationem. Postquàm enim Saul creatus est rex Israëlis, videbatur quidem initio veræ pietatis & honestatis studiosissimus: sed cùm intelligeret regnum ad Dauidem transferendum, palàm impium suum & crudele, ac tyrannicum ingenium prodidit. Primùm enim non solùm persecutus est Dauidem extremo furore, verùmetiam iussit ob leuem tantùm suspiciunculam, summum sacerdotem Achimelech, vnà cum reliquis 1. Reg. 22. octoginta quinque Sacerdotibus, crudeliter occidere, ac vniuersam ciuitatem eorum, vnà cum omnibus ciuibus, mulieribus, pueris, infantibus, bobus, asinis & ouibus, immaniter vastare, & contrucidare. Quæ autem potuit esse ecclesiæ Dei in tam fœda & immani

innocen-

innocentum sacerdotum strage, tranquillitas & incolumitas? Deinde, etsi Samuel Propheta, qui Saulem in regem vnxerat, adhuc vitam in terris agebat, & non occidebatur à Saule, tamen versabatur in magnis vitæ suæ periculis: & necesse habebat ipse quoque propter tyrannidem & impietatem Saulis quasi exulare. Et cùm Saul non potuerit ignorare, Dauidem à Samuele in Regem designatum, non pepercisset ne Samueli quidem, nisi metu Israëlitici populi à cæde eius retractus fuisset. Itaque necesse habuit vniuersus tàm Sacerdotum quàm Prophetarum, (hoc est) studiosorum verbi Dei ordo, in maximo semper discrimine esse. Vnde & in priori libro τῶν παραλειπομένων, cap. 13. dicitur: Non requisiuimus Arcam DOMINI Dei nostri, in diebus Saul. Quæ res testimonium dicit, quòd ecclesia Dei temporibus Saulis, mirificè fuerit afflicta & deformata. Cùm igitur Dauid reputaret cum animo suo tantam ecclesiæ suorum temporum fœditatem & vastitatem, excitatur & inflammatur rei indignitate, ac erumpit in hanc vocem.

1. *Vt quid DOMINE consistis à longè, occultas (te) in tempore tribulationis.*

Hæc quidem expostulatio videtur, non autem impia, sed pietatis plena. Quod enim dicit, hanc habet sententiam. Cùm & ego & vniuersa ecclesia, videmur in maximis periculis, propter impietatem & tyrannidem Saulis versari, videtur quidem nobis, te à parte aduersarij nostri stare, ac à nobis faciem tuam abscondisse, nosque deseruisse. Sed benè habet, quò longius videris

dere à nobis recessisse, eò nobis propinquior es. Quare non murmuro aduersus te: sed ad te confugio, te inuoco, vt nobis in tanta afflictione succurras. Itaque Dauid format propositionem huius Psalmi, interrogatione, non quòd accuset Deum ignauiæ, aut desertionis, sed vt hac figura loquendi exprimat vehementiam affectus sui, quo petiturus est cœlestem opem. Nam & eodem consilio commemorat ingenium impiorum, sicut sequitur.

2. *Cùm exaltatur impius, persecutionem patitur pauper, mordicus tenent (impij) consilia, quæ excogitant (aduersus pios.)*

3. *Gloriatur impius de sua petulantia, & tyrannus applaudens (sibi) blasphemat DOMINVM.*

4. *Impius præ superbia iræ suæ non requirit (Deum,) omnes cogitationes ipsius (eò spectant,) quòd non sit Deus.*

5. *Prosperum habent successum viæ eius, quouis tempore, longè sunt iudicia tua ab ipso, contra omnes inimicos suos inflatus est.*

6. *Dicit in corde suo: Non mouebor à generatione, in generationem, quia ero sine malo.*

7. *Os eius plenum est execratione, dolo & fraude: sub lingua eius labor & dolor.*

8. *Sedet insidiando in atrijs, in abscondito interficit innocentem, oculi eius in pauperem intenti sunt.*

9. *Insidiatur in abscondito, sicut Leo in spelunca, insidiatur vt rapiat pauperem, adeoque rapit pauperem cùm attrahit eum laqueo suo.*

10. *Percutit, humiliat, & deijcit violenter pauperes.*

11. *Dicit in corde suo, oblitus est Deus, abscondit faciem suam, vt perpetuò non videat.*

Memorabilis ὑποτύπωσις, qua exponitur, & sub oculos subijcitur ingenium & mores impiorũ. Siue enim Dauid intelligat Saulem, siue alios notet, certè his versiculis impij ita adumbrantur, vix vt aliàs imago eorum magis perspicua extet.

Primùm enim, cùm exaltatur, inquit, impius, persecutionem patitur pauper, impius eo est ingenio, vt si quando consequitur gloriam, sapientiam, potentiam, regnum & maiestatem, non conferat ea ad celebrandum nomen DOMINI, & ad iuuandam miseram atque afflictam ecclesiam Dei, sed potius ad persequendam & opprimendam eam. Exempla sunt Saul, Hieroboam, Iulianus, &c.

Deinde impij, si quæ consilia aduersus pios capiunt, nõ facilè mutant, sed tenent ea mordicus, & exequuntur ea quoquo modo possunt. Sicut Cain non potuit ne diuina quidem admonitione à fratricidij sui instituto auerti: sicut Pharao nullis potuit miraculis cohiberi, quo minus opprimeret Israëlitas: sicut Saul non potuit vllis vel amicorum, vel etiam dilectissimi filij sui Ionathæ precibus permoueri, vt consilium occidendi Dauidis abijceret. Tanta enim est pertinacia impiorum, in persequendis pijs, vt malint ipsi quoque perire, quàm pios non perdere.

Adhæc impius tanta est impudentia & procacitate, vt etiamsi afficiat DOMINVM blasphemia, & prouocet eum manifesta sua tyrannide ad iram, tamen applaudat sibi, ac glorietur se Deo gratissimum præstare cultum.

cultum. Sic Saul, contrucitatis sacerdotibus & ciuibus in Nob, exultat, quasi re optimè gesta, quòd pro sua opinione, seditiosi, dignum factis supplicium recepissent. Sic Pharisæi & Pontifices applaudunt sibi, cùm Christum crucifixissent: quòd cogitarent, se hominem longè omnium sceleratissimum de terra sustulisse. Et Christus ad Apostolos ait: Veniet tempus, vt quisquis interficiat vos, videatur cultum præstare Deo.

Præterea impij tanta sunt arrogantia, tanto animi tumore, vt in negotijs suis nullam prorsus habeant rationem Dei, aut verbi eius: sed contemnant Deum, vnà cum verbo, præceptis & mandatis eius, adeóque haud obscurè vniuersis suis consilijs & institutis significent, quòd non credant Deum esse: tantùm abest, vt Deum sibi ob oculos ponant & timeant. Ac profectò mirandum est impiorum ingenium, quòd etsi non verè credunt Deum esse, tamen semper habeant Deum in ore, glorientur de Deo, & iactent, se in actionibus suis, solam nominis Dei gloriam quærere: Dicit insipiens (inquit alius Psalmus) in corde suo, non est Deus. Et Paulus ad Titum: Deum, inquit, profitentur se scire, cæterùm factis negant: cùm sint abominabiles, dicto non audientes, & ad omne opus bonum reprobi.

Deinde impij sunt inflati, & omnium hominũ contemptores. Hoc autem inde accidit, quia habent in hoc seculo felicem rerum suarum euentum. Iudicia Dei longè sunt ab eis, (hoc est) nõ affliguntur à Deo, & vt alius Psalmus dicit, in labore hominum non sunt, & *Psal.72.* cum hominibus non flagellantur. Et Iob, cap.21. Impij

viuunt, subleuati sunt, confortatiq́ꝫ diuitijs, semen eorum permanet coram eis. Et mox: Domus eorum securæ sunt, & pacatæ, & nō est virga Dei super illos. Et Hier. 12. Quare via impiorum prosperatur, benè est omnibus, qui præuaricantur & iniquè agunt. Vnde & vulgò prouerbium iactatur: Quò peior homo, eò melior fortuna. Cùm ergo impij sint in hoc mundo felices, idcirco inflantur aduersus omnes inimicos suos, & contemnunt præ se omnes homines. Sic Ecclesiast. cap. 8. Quia non profertur citò contra malos sententia, absq́ꝫ timore vllo filij hominum perpetrant mala.

Adhæc impij sunt securi: pollicentur sibi magnam & diuturnam felicitatem: Non mouebor, inquit, impius, à generatione in generationem, hoc est, nulla vnquam accidet mihi calamitas, semper perdurabo in mea felicitate: nec est qui mihi eam adimere queat. Sic dicit impius apud Mosen, Deut. 29. Pax erit mihi, & ambulabo in prauitate cordis mei. Et Esa. 28. dicunt impij: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum, flagellum inundans, cùm transierit, non veniet super nos.

Insuper, quæ docent aut loquuntur impij, non sunt nisi impia, execranda, fraudulenta, dolosa, & afferunt laborem ac dolorem, conijciunt homines in exitium & interitum. Non enim docent verbum Dei, sed humanas tantùm traditiones: & nisi quis eas approbauerit, ac sequatur, deuouent eum diris execrationibus. Quod si verò eas fueris secutus, ducunt te in perpetuas ærumnas, vnde Esa. cap. 59. de doctoribus humanarum traditionum ait: Conceperunt laborem, &

pepere-

pepererunt iniquitatem. Oua aſpidum ruperunt, & te-
las araneæ texuerunt. Qui comederit de ouis eorum,
morietur, & quod confotum eſt, erumpet in regulum.
Telæ eorum non erunt in veſtimentum, &c.

Præterea impij inſidiantur alienæ felicitati, for-
tunis & vitæ. Ac præſertim in aulis principum, ca-
lumniantur innocentes, ac obſeruant ſicut Leones in
ſpeluncis ſuis, omnes occaſiones, quibus miſeros ho-
mines capiant & opprimant. Exemplum eſt Doeg 1.
Reg. 22. Deinde impij ſunt crudeles, & viri ſangui-
num. Exempla ſunt Cain, Saul, Achab, Caiphas, Pha-
riſæi, &c.

Ac breuiter, impij ſunt Epicuræi, hoc eſt, contem-
ptores Dei: multa quidem concionantur de Deo, ſed
in corde ſuo non agnoſcunt Deum: aut enim non cre-
dunt eſſe Deum, aut exiſtimant eum non curare hu-
mana. Sperant ſe impunè laturos, quicquid mali
aduerſus pios deſignauerint, propterea quòd putent
Deum non requirere, quid in terris inter homines
fiat, aut obliuiſci ſcelerum. Iob. 22. Quid nouit De-
us? Et quaſi per caliginem iudicat. Nubes latibulum
eius, nec noſtra conſiderat, & circa cardines cœli per-
ambulat. Hierem. Thre. 3. Ex ore altiſsimi non egre-
diuntur, nec bona, nec mala. Ezech. 8. & 9. Dicunt im-
pij: Non videt DOMINVS nos, dereliquit DOMINVS
terram.

Habes ingenium & mores impiorum: ſed quo con-
ſilio, & in quem vſum recitat ea Dauid? Num vt ex-
ponat ea Deo ignoranti? Nihil minus, Deus enim eſt
ſcrutator cordium, & patent coram eo, non homines
tantùm ſiue pij, ſiue impij, verùmetiam vniuerſæ crea-

turæ: sed recitat, vt seipsum admoneat periculorum, quæ sibi ab impijs impendent, & excitet in se maiorem precationis vehementiam & ardorem, vnde & sequitur.

12. *Exurge DOMINE Deus, exaltetur manus tua, ne obliuiscaris pauperum.*
13. *Propter quid blasphemat impius Deum? Dicit in corde suo, quod non requiras.*
14. *Certè vides, quoniam tu laborem & dolorem aspicis, vt recipias in tuam manum, in te reijcitur pauper, orphano tu es adiutor.*
15. *Contere brachium impij, inquire in malignum, tunc impietas eius non inuenietur.*
16. *DOMINVS regnat in æternum & perpetuò, pereunt gentes de terra sua.*
17. *Desiderium pauperum exaudi DOMINE, confirmas cor eorum, attendit auris tua.*
18. *Vt vindices pupillum & oppressum, ne deinceps committat homo de terra, vt conterat (eos.)*

Post descriptionem ingenij impiorum, subijcit precationem, in qua non solùm petit defensionem aduersus insidias & crudelitatem impiorum, verùmetiam refutat antithesi, Epicuræam opinionem eorum, qui sentiunt, Deum non curare humana, & non respicere miseros & afflictos homines. Cùm ergo tanta sit impiorum superbia, tyrannis, crudelitas, securitas, & iniquitas, quanta nunc enumeraui, exurge quæso DOMINE, & illustra manum seu potentiam tuam: ac effice, ne impij nomen tuum impunè blasphemant. Ostende

Ostende reipsa, proba factis, quòd & corde impiè de te sentiant, & verbis pura puta mendacia, & execrandas blasphemias de te spargant. Dicunt te obliuisci pauperum & afflictorum, tu autem non obliuisceris. Dicunt te non requirere, nec videre, aut curare, quid orphano & pupillo in his terris accidat, tu autem requiris & vides, tu es ille qui verè nouit, & animaduertit, quantos labores, quantas ærumnas, quantos aduersariorum furores & impetus sustineant pij homines, & vt alius Psalmus habet, tu passus fugæ eorum numeras, & lacrymas eorum in vtrem tuum colligis, ac gemitus ipsorum in registro tuo consignas. Dicunt, pios esse à te desertos, tu autem tunc maximè omnium, in manum, & tutelam tuam recipis eos, cùm videntur esse abiectissimi. Dicunt miseros & orphanos non habere vllum adiutorem. Hi autem tunc maximè omnium à te respiciuntur, & conseruantur, cùm nullum vspiam auxilium apparet. Dicunt sibi nullam vnquam posse calamitatem accidere, & pollicentur sibi perpetuam felicitatem. Quæso autem te DOMINE, vt quod potes, brachium seu potentiam eorum conteras, & in impietatem eorum inquiras, ac eam iudicandam & puniendam suscipias. Sic enim fiet, vt reipsa cognoscatur, impiam eorum securitatem, & felicitatem non constare, nec perdurare. Dicunt regnum orbis terrarum ad se pertinere, & inflantur erga omnes homines, qui se ipsis opponunt. Ego autem dico, quòd DOMINVS regnet, idq; non vno tantùm & altero anno, sed in æternum & perpetuò: & quòd regnum impiarum gentium, necesse habeat, vel tandem perire. Dicunt Deum non respicere gemitus pauperum, nec

Psal. 55.

curare

curare ægritudinem cordis eorum, nec arrigere aures suas ad preces eorum, vt supplicium sumat de ijs, qui ipsos violenter & crudeliter opprimunt. Tu autem DOMINE, tantò magis exaudis gemitus, & curas afflictiones cordis, atq; animaduertis preces eorum, quantò crudelius ab impijs tractantur. Itaq; statues in impios tàm horribile exemplum, vt hoc alij homines admoniti & exterriti, nihil deinceps mali aduersus pios meditentur. Pestilente enim flagellato, stultus sapientior erit.

Habes in hac posteriori parte huius Psalmi, refutationem sententiæ impiorum Epicuræorum, qui negant Deum habere curam rerum humanarum, ac præsertim miseræ & afflictæ suæ Ecclesiæ. Etsi autem verba tantùm verbis simpliciter opponuntur, tamen manifestum est testimonium eorum, quòd Psalmi non sint somnia hominum, sed oracula Spiritus sancti. Et extant etiam alia testimonia in libris Mosi, in Iobe, in Iosua, in historijs Iudicum, in cantico Deboræ, & in cantico Hannæ matris Samuelis, quæ scripta extabant in ecclesia Dei, priusquàm Psalmi Dauidis conscripti, & in vnum volumen collati fuerunt. Exempla quoq; & miracula, quibus sententiæ huius Psalmi probantur, non erant illis temporibus ignota.

Accedit & hoc, quòd Psalmi non sunt hoc consilio scripti, vt essent prolixa commentaria, sed tantùm indices, & compendia rerum gestarum, ac breuia piæ doctrinæ capita. Quare non est mirandum, quòd in hoc Psalmo nudæ tantùm sententiæ Spiritus sancti, nudis sententijs Epicuræorum opponantur.

tur. In explicatione autem Psalmi conferenda sunt, quæ alias ad confirmandas has Spiritus sancti sententias, & ad confutandam Epicuræorum impietatem extant. Genes. 12. Benedicam benedicentibus tibi, maledicam maledicentibus tibi. Hæc promissio testificatur, Deum defendere pios, & opprimere aduersarios eorum. Exod. 15. Ego sum DOMINVS Deus, medicus tuus. In hac promissione recipit Deus se curaturum omnia aduersa piorum. Num. 9. Nubes per diem, & species ignis per noctem supra tabernaculum DOMINI, testabantur, DOMINVM populo suo ab omnibus deserto, præsentem esse, & tueri eum. Deutero. 4. Non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Hoc quid est? Nisi illud Psalmi: Desiderium pauperum exaudis DOMINE, &c. Et Deuteron. 10. DOMINVS Deus vester facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum. Iudic. 5. Sic pereant omnes inimici tui DOMINE, Qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent. Huc etiam pertinent miracula, quæ in his libris, vnde & petenda sunt, recensentur, ac probant, Deum respicere afflictos, & punire impios, ac securos Dei contemptores.

VSVS HVIVS PSALMI.

Sicut Dauid hoc Psalmo vsus est, non solùm contra Regem Saulem & aulicos, qui erant impij Hypocritæ, & crudeles persecutores piorum, ac contemptores Dei & verbi eius, verùmetiam aduersus finitimas gentes, quæ tàm insidijs, quàm bellis populum Dei persequebantur, ita nobis eo vtendum est, primùm aduersus Turcas, qui sperant felicitatem suam, quam habent in opprimendis Christianis, perpetuam fore: & blasphemant Christum filium Dei, tanquam imbecilliorem, quàm qui possit populum suum defendere. Tales enim sunt Turcæ ingenio & impietate, quales impij in hoc Psalmo describuntur.

Deinde vtendum est eo aduersus tyrannos & hypocritas, persecutores Euangelij, qui noctu diúque consilia capiunt, quibus prædicationem Euangelij de medio tollant, & miseram Ecclesiam opprimant. Sic potuit eo vti Stephanus aduersus consilium Pontificum, Act. 6. & 7. Et Petrus cùm ab Herode captiuus tenebatur, Act. 12.

Postremò licet eo vti in priuatis quibusque tentationibus, de cura Dei erga se in aduersis. Cùm enim aduersa apparent nobis grauiora, quàm vt ferre queamus, sollicitatur animus, vt existimet Deum negligere preces nostras, & non curare afflictionem nostram, nosque omni humano auxilio destitutos, etiam

à Deo

à Deo ipſo deſertos eſſe. Hîc ergo opportunum eſt, hunc Pſalmum in manus ſumere, & ex eo imbecillitati fidei, atq; ægritudini animi ſuccurrere.

Breuis & perſpicua explicatio Pſalmorum Dauidis.

AVTORE

Ioanne Brentio.

DECAS SECVNDA.

TVBINGÆ,
Apud viduam Vlrici Morhardi.
Anno 1567.

PSALMI SECVNDÆ Decadis.

Psalmus II.

In DOMINO confido, quomodo dicitis,&c.

In Alperspach, die 27. Iunij, Anno 1557. explicatus.

Ic Psalmus non est precatio, sed confessio fidei, aduersus calumniatores. Cùm Dauid in exilium nunc quidem à Saule, nunc autem à filio suo Absolone pelleretur, incurrit, vt fieri solet, in varia hominum iudicia. Alij enim iudicabant eum seditiosum, & virum sanguinum, ideoq; diuinitus ac iustè affligi. Alij sentiebant eum innocentem quidem esse, sed non posse è tot aduersariorum calumnijs eluctari, iuxta vulgatum dictum: Aduersus sycophantæ morsum nullum est remedium. Sunt quidem sua remedia aduersus omnia penè corporalium vulnerum genera inuenta: aduersus autem ictum calumniatoris, nullum videtur remedium. Qui ergo ita affecti sunt, vt existiment fieri non posse, quin opprimatur is, qui multorum, ac præcipuè potentum & sapientum calumnijs percellitur, reprehenduntur hoc Psalmo, & erudiuntur, quòd etsi nulla patet via liberationis à calumnijs sycophantarum apud homines, multa tamen & magna ac certa sit laus apud DOMINVM Deum nostrum. Vbi enim desinit auxilium humanum, ibi incipit

 pit

pit diuinum. Itaq; sententia Psalmi, vt paraphrasi explicetur, hæc est. In tantis calumnijs, quibus me hostes mei premunt, colloco omnem fiduciam meam in solo DOMINO Deo nostro : nec sinam me vnquam ab hac statione depelli. Etsi enim impij mei aduersarij excogitant, & aduersus me varias calumnias, vt clam, tanquam sagittis, me ex insidijs traijciant & confodiant, ac firmissima quæq; mea præsidia, ita subuertere videntur, vt nusquam mihi euadendi via pateat, tamen DOMINVS, qui & in templo Hierosolymitano colitur, & in cœlo habitat, omnia intuetur, ac rectè iudicat inter pios & impios. Fauet enim pio, etiamsi affligatur : odio autem habet impium, etiamsi prosperum habeat rerum suarum successum. Et perdet tandem impium horribili genere supplicij : pium autem conseruabit perpetuò. Quare pius optimè speret, & certò confidat, quòd etiamsi calumniæ sycophantarum ad tempus obtineant, tamen DOMINVS tuebitur eum mirando modo.

1. *In DOMINO confido, quomodo dicitis animæ meæ, fuge montem vestrum velociter.*

Vbi vetus tralatio habet : Sicut passer, ibi Hebræus habet צפור Zipor, quod est generale nomen auium, ac significat etiam, manè surgere. Nos igitur interpretati sumus pro velociter seu citò. Solenne enim est Hebræis, vt non tantùm nominibus adiectiuis, verùm etiam substantiuis pro Aduerbijs vtantur. Sic Psalmo 2. Pereatis de via, vbi pro (via) Hebræus habet דרך Derech, quod significat quidem viam, sed su-

mitur

mitur hoc loco aduerbialiter, pro subito, quod Germanice dicitur, stracks Wegs.

Hic ergo versiculus est propositio Psalmi, & continet tàm confessionem fidei, quàm reiectionem, ac reprehensionem eorum, qui ad dubitationem aut incredulitatem, propter grauitatem & magnitudinem calumniarum sollicitant. Et hæc est sententia. Vos quidem siue amici, siue inimici mei, dicitis animæ meæ, vt fugiat montem vestrum velociter, hoc est, vt abijciat omnem suam fiduciam, quam habet in verum Deum, qui in monte Zion colitur. Vos existimatis me è tot ac tantorum hominum calumnijs non posse eluctari, ac me frustra sperare cœlestem opem. Ego verò haudquaquam committam, vt abijciam fiduciam meam in DOMINVM. Ego, etiamsi fractus illaberetur orbis, in DOMINO tamen confido. Cæterùm quòd in hoc versiculo, per montem intelligatur DOMINVS Deus noster, vsitatum est in Scriptura, partim, quòd qui in monte Zion colebatur, verus erat Deus: partim quòd Christus filius Dei, verus & æternus Deus, reuelandus erat prædicatione, miraculis, & missione Spiritus sancti, in monte Zion, & in vrbe Hierusalem. Psal. 120. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet mihi auxilium, hoc est, ad Deum, qui in mõtanis Zion colebatur. Esa. 2. In nouissimis diebus erit præparatus mons, domus DOMINI in vertice montium, & eleuabitur super colles. Et fluent ad eum omnes gentes. Et cap. 31. Dixit DOMINVS, cuius ignis est in Zion, & caminus eius in Hierusalem.

2. *Quoniam ecce impij intendunt arcum, parant sagittas suas*

super neruum, vt sagittent in obscuro rectos corde.

3. *Quæ firma (videbantur) subuertunt. Iustus quid faceret.*

4. *DOMINVS in templo sancto suo, DOMINVS cuius sedes est in cœlo, oculi eius aspiciunt, palpebræ eius explorant filios hominum.*

5. *DOMINVS explorat iustum & impium. Sed anima eius odit illum, qui diligit iniquitatem.*

6. *Pluet super impios fauillas ignis & sulphur, ac Spiritus procellarum, pars calicis eorum.*

7. *Quoniam iustus DOMINVS, diligit iustitias, & vultus eius aspiciunt rectum.*

Hi sex versiculi sunt ratio propositionis, cuius sententiam paraphrasi percurremus. Confido, inquit, in DOMINO, nec sequar consilium eorum, qui me ad abijciendam fiduciam, propter magnitudinem calumniarum cohortantur. Quid ita? Quia etsi impij calumniatores in hoc solum studium incumbunt, vt venenata sua lingua, quæ est velut arcus & sagitta, me & alios pios, clàm in extremum interitum conijciant, ac omnia, quæ nobis tutissima & firmissima præsidia videntur, suis calumnijs ita inuertant, vt nullum nobis effugium pateat, & palàm glorientur, iustos imbecilliores esse, quàm vt possint resistere, aut euadere. Hæc (inquam) etsi ita se habent, tamen Deus, qui in templo sancto suo, Hierosolymis colitur, & in cœlo habitat, hoc est, non commentitius Deus, quales Ethnici Deos colunt, sed verus & æternus Deus, non deserit pios, nec approbat causam impiorum sycophantarum: sed facit quod est æqui iudicis, non accipit cuiusquam *Deut. 1.* personam, audit sicut magnum, ita & paruum, cognoscit

ſcit cauſam, tàm piorum quàm impiorum: ac hos quidem odio habet ex animo, & deteſtatur eos. Nec committet, vt impietatem ſuam diu impunè ferant, ſed ſicut quondam pluit ignem & ſulphur, ſuper Zodomam & Gomorrham, ita afficiet etiam impios calumniatores horribili ſupplicio. Quod enim accidit Zodomitis, hoc idem merentur ſycophantæ: & quam ſupplicij partem, quem pœnæ calicem effudit DOMINVS ſuper Gomorrhitas, eundem effundet etiam ſuper calumniatores. Hæc eſt (inquit) pars calicis eorũ, hoc eſt meritum ſupplicium, quod ipſis propter impietatem debetur: Sicut & aliàs calix more Hebræo pro ſua cuiq; aſsignata portione, ſiue felicitatis, ſiue infelicitatis, accipitur. Pſal. 16. DOMINVS pars hæreditatis meæ, & calicis mei. Hiere. 49. Ecce quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, bibentes bibent, &c. Matth. 20. Poteſtis ne calicem bibere, quem ego bibam, hoc eſt, ſuſcipere in vos ærumnas & afflictiones, quæ mihi accident? Sicut autem DOMINVS abominatur impios ſycophantas, & perdet eos horribiliter, ita amat ex animo pios, iuſtos & rectos corde, & complectitur eos tanta cura, vt ad interitum eorum haudquaquam conniueat. Quare cùm nos, in quos multæ & magnæ calumniæ, tanquam iacula & ſagittæ conijciuntur, habeamus iuſtam cauſam, non eſt nobis de cœleſti ope dubitandum, ſed optimè de diuina clementia confidendum, quòd etſi nos quoq; ſumus coram Deo peccatores, tamen Deus tanta eſt bonitate, vt remittat nobis credentibus in Chriſtum peccata, & conſeruet nos in omnibus aduerſis, impœnitentes autem ſycophantas perdat.

Ex

Ex his initio obseruandum est, in quod genus peccatorum referendi sint sycophantæ & calumniatores. Dicit enim Psalmus: Intendunt arcum, parant sagittas, vt clam interimant rectos corde, Hoc autem est Sicariorum & homicidarum. Calumniatores igitur non pertinent in catalogum leuium, sed grauissimorum scelerum, & reputantur in iudicio Dei pro homicidis. Psal.57. Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Prouer. 25. Iaculum & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium. Vnde & Deut. 19. redditur falso testi & calumniatori, sicut cogitauit fratri suo facere: Non misereberis (inquit) eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Memorabile est, quod Thearidas quidam Dux Lacædemonius de calumnia dixit. Cùm enim gladium cote acueret, rogatus à quodam, num esset satis acutus, respondit: Acutior calumnia. Significans, calumniam esse rem nocentissimam.

Deinde obseruanda est grauitas huius peccati, ex grauitate supplicij. Sicut enim quondam Zodomitæ perierunt igni & sulphure, ita Psalmus dicit, calumniatores simili supplicio dignos esse. Pluet (inquiens) super eos carbones ignis, & sulphur, &c. Hæc eò cõmemorantur, vt cognita magnitudine & grauitate huius peccati, à mutuis calumnijs abstineamus.

Postremò, hi versiculi commendant Deum, à iustitia, æquitate & rectitudine iudicij sui, vt pij, qui ab impijs affliguntur, in aduersis benè confidant, nec sinant se à fiducia abduci. Etsi enim in præsentia non videtur

detur nisi interitus, & pij sua quoque peccata habent, tamen Deus condonat ipsis peccata propter Christum, in quem credunt, & patefacit vel tandem sententiam iudicij sui aduersus impios, vt pij mirando modo seruentur. Vnde veteres dixerunt: Deum habere laneos pedes, quòd lentè ad vindictam procedere videatur. Sed quò tardius, eò grauius de sceleratis supplicium sumit.

VSVS HVIVS PSALMI.

Hic Psalmus est διδακτικός. Docet igitur veram rationem, qua calumniã effugere, & superare queamus. Alij aliud aduersus calumniam remedium quærunt. Hic execratur, & diris deuouet calumniatores, ac vicissim excogitat calumnias, sed hoc modo augetur malum, non tollitur: ille nimis acurata & loquaci vtitur excusatione: sed quia veritatis simplex est oratio, in suspicionem tantò maiorem incurris, quantò magis anxia & morosa est excusatio. Appelles pictor vltus est calumniam publica pictura. Sed non est melior ratio vltionis, quàm quæ nobis in hoc Psalmo demonstratur: videlicet, vt quò grauior est calumnia, eò maiorem fiduciam concipiamus, & speremus, quòd DOMINVS nos, sicut in media morte, ita & in medijs calumnijs sit seruaturus, & innocentiam nostram tandem patefacturus. Postquàm enim Christus filius Dei sustinuit varia genera calumniæ, ita eam sanctificauit, vt necesse habeat pijs credentibus in Christum esse adiumento ad gloriam nominis eorum: tantùm abest, vt sit ipsis perpetuò ignominiosa & perniciosa.

Psalmus 12.

Saluum me fac DOMINE, &c.

Apud Diuum Georgium in Sylua Marciana, quam nunc vocant Harcyniam, die 29. Iunij, Anno 1557. explicatus.

Vltæ ſunt cauſæ, cur Deus conniueat, vt pij in hoc ſeculo affligantur. Inter eas autem cauſas, non eſt poſtrema, quod obijciat pios varijs ærumnis: vt poſtquã fuerint diuina clementia & mirando modo conſeruati ac liberati, prædicent gloriam nominis Dei, commendent gratuitam miſericordiam eius, & excitent alios afflictos, ad fiduciam & inuocationem
2.Cor.1. Dei. Deus pater miſericordiarum (inquit Paulus) cõſolans nos in omni afflictione noſtra, in hoc, vt poſsimus conſolari eos, qui ſunt in quauis afflictione, per conſolationem, qua nos ipſos conſolatur Deus. Cùm igitur Deus complecteretur Dauidem ingenti fauore & gratia, permiſit, vt varijs calamitatibus exerceretur: non eo conſilio, vt opprimeretur & periret, ſed vt mirabiliter conſeruatus, alios exemplo ſuo ad ſpem & animi fortitudinem cohortaretur. Inter eas autem calamitates, quæ acciderunt Dauidi, non ſolùm numeranda eſt perſecutio manifeſtorum hoſtium, verumetiam

etiam pericula inter adulatores, fictos amicos, falsos fratres, Thrasones, & Pyrgopolinices, qui solent opem suam magnificis & prolixis verbis polliceri: sed tantum abest, vt in periculis aliquid opis misero conferant, vt potius eum calumnijs, proditionibus, & alijs malis artibus opprimere studeant. Quare Dauid instituit in hoc Psalmo querelam, quòd multi quidem videantur, si promissa eorum respicias, beneuoli, amici & fautores: sed si opera eorum consideraueris, omnia plena sunt mendacijs, simulatione, hypocrisi, & perfidia. Non solùm autem conqueritur in hoc Psalmo de paucitate verorum amicorum, & piorum hominum, verùmetiam addit consolationem, vt qui in periculis deseruntur ab amicis, sciant se diuinitus adiuuari, & tàm inter manifestos inimicos, quàm inter hypocritas & falsos amicos conseruari.

1. *Salua DOMINE, quoniam rarus est beneficus, & pauci sunt synceri inter filios hominum.*
2. *Vana loquuntur, cum proximo quisq; suo, labijs blandis, alio atq; alio corde loquuntur.*

In his primis duobus versiculis continetur querela de paucitate eorum, qui sunt verè candidi, integri, & synceri amici. Nam quòd initiò dicit: Salua DOMINE, non est propriè precatio, sed potius admiratio, pro quo Latinè dici solet: Bone Deus. Vel: O factum malè, Et Germanicè: Hilff Gott/wol seind so wenig frommer Leut/vnd rechtgeschaffene Freünd auff Erdenreich. Rem mirandam & miserandam, quòd tam pauci sint veri & integri amici, plenus autem sit

orbis terrarum eorum hominum, qui verbis quidem amicitiam præ se ferunt, sed in corde gestant inimicitiam: qui altera manu panem ostentant, altera lapidē ferunt: qui blanda loquuntur, sed hostilia meditantur: qui quæ dicunt, non simplici, sed duplici, hoc est, vano, vario, & inconstanti corde dicunt. Prouer.20. Multi homines misericordes, seu benefici vocantur: virum autem fidelem quis inueniet? Queruntur etiam Ethnicorum literæ de perfidia amicorum.

Ouidius. Turpe quidem dictu, sed si modò vera fatemur:
Vulgus amicitias vtilitate probat.

Et iterum.

En ego non paucis quondam munitus amicis,
Dum flauit velis aura secunda meis.
Vt vera nimboso tumuerunt æquora vento,
In medijs, lacera naue, relinquor aquis.

Ac rursus.

Tuta frequensq́; via est, per amici fallere nomen:
Tuta frequensq́; licet sit via, crimen habet.

Et Germanicus Rhytmus.

Freündt in der not/
Gehn fünff vnd zweintzig auff ein Lot/
Solt aber ein harter Stande sein/
So gehn jr fünfftzig auff ein Quintlein.

Hæc autem eò recitantur, vt agnito hominum ingenio, vtamur quidem amicorum opera, dum & quatenus licet: non collocemus autem fiduciam nostram

in

In vllo homine, quantumuis amico: sed tantùm in DOMINO Deo nostro.

3. *Succidat DOMINVS, omnia labia blandiloqua, linguam loquentem magnifica.*
4. *(Eorum) qui dicunt, quod verbis loquimur, confirmabimus rebus. Sermo noster in manu nostra est, quis est qui poßit promissa nostra impedire?*

Postquàm Dauid commemorauit in primis versiculis paucitatem integrorum amicorum, & perfidiam hominũ, excitatur indignitate rei, & inflammatur aduersus hypocriticos amicos, tanto spiritu, vt inuehatur in ipsos grauissima imprecatione: Vtinam, inquiens, DOMINVS excindat omnium eorum labia, & linguas, qui in promittenda sua ope proijciunt ampullas & sesquipedalia verba, ac sanctissimè recipiunt, se promissa sua certissimè seruaturos: quippe quòd tanta sint, & potentia, & autoritate, vt quod volunt, facere posint, & quod verbis pollicentur, factis præstare queant. Neminem enim tam potentem esse, qui dominationem in ipsos habeat, & voluntatem ipsorum impedire posit. Et tamen cùm res auxilium eorum seriò postulauerit, non solùm non præstant quod promiserunt, verùmetiam maiora dant damna, quàm hostes ipsi. Quid ergo? Licet ne pio homini, perfidis amicis imprecari, vt linguæ eorum excindantur? An non benè precandum est, etiam inimicis? De hac re sæpè in exponendis Psalmis admonemur. Alia enim est imprecatio spiritus, alia carnis. Ac imprecatio quidem carnis execranda est, & Deo abominanda, quales

fere sunt vulgares hominum imprecationes. Imprecatio autem e Spiritu sancto excitata, qualis est hoc loco Dauidis, non est nisi annuntiatio, & explicatio seueritatis diuini iudicij erga impios: quæ adnuntiatio, cùm in ijs, qui ad hoc munus à Spiritu sancto vocantur, sit officium, non est peccatum aduersus Deum, sed obsequium erga Deum. Cauendum autem est summo studio, ne nos ipsos decipiamus, & ne quod carnis est, spiritui imputemus.

5. *Propter desolationem pauperum, & propter gemitum inopum, nunc exurgam dicit DOMINVS, collocabo eos in salute, consolatio erit eis.*

6. *Eloquia DOMINI, eloquia pura (sicut) argentum, examinatum in vasculo testaceo, purgatum septies.*

Quid ergo fiet homini pio, sic tam turpiter ab amicis in medio inimicorum deserto? Nunquid quemadmodum deseritur ab hominibus, ita deseretur etiam à DOMINO Deo nostro? Nihil certè minus, sed quò magis destituitur humana ope, eò propinquius est ei cœleste ac diuinum auxiliũ. Nunc (dicit DOMINVS) exurgam. Antè quidem videbar dormitare, cùm adhuc aliquid humanæ spei adesset. Nunc autem, postquàm pauperes, inopes & afflicti mei, ita sunt ab hominibus deserti, vastati & oppresi, vt nihil aliud præter gemitum eis sit relictum, expergiscar, & seruabo eos mirando modo, conferam in eos certissimam salutem, vt multò maiorem cõsolationem accipiant, quàm antea tristitiam habuerunt: & non tàm falsi sint eloquio & promissione vanorum amicorum, quàm iuuabuntur

buntur & seruabuntur meo eloquio, & certitudine meæ promissionis. Longè enim alia est ratio eloquiorum ac promissionum Dei quàm hominum, etiam amicissimorum. Horum enim eloquia seu promissa solent esse vana, incerta, instabilia, & mendacia, nec constant in aduersis, & qui ijs confidit, pudefiat necesse est. Eloquia autem seu promissa Dei, sunt verissima & certissima: atque adeò sunt velut purum & probum argentum, quod cùm sæpè ac multum in igne, in vasis testaceis examinatum sit, semper tamen syncerum & probum inuentum est. Cùm igitur ego DOMINVS Deus vester, promittam vobis meam opem, & dicam, me iam nunc exurgere, ad conferendam in vos miseros & afflictos, ac ab omnibus alijs desertos homines, cœlestem opem & salutem, optimè confidite, non fallet vos mea promissio, sicut humana fallere solet, sed constabit, sicut probum argentum in igne constat, & conseruabit vos in omnibus periculis.

Hæc est memorabilis antithesis, diuinarum & humanarum promissionum. Hæ enim fallunt, illæ autem fallere non possunt. Humanæ promissiones non constant in igne probationis, Diuinæ autem ita constant, vt etiamsi videantur aduersis excuti & absumi, tamen quemadmodum purum aurum seu probum argentum, quantò sæpius igni examinatur, tantò probatius redditur, ita diuinæ promissiones, quantò magis aduersis percelluntur, tantò firmiores & certiores probantur: vt quisquis ijs confidit, pudefieri non possit. Exempla sunt in promptu iam inde ab initio orbis terræ. Deus promisit Abrahæ multiplicationem posteritatis suæ, possessionem terræ Canaan, & benedictionem

ctionem in ſemine eius, quod eſt Chriſtus. Etſi autem multa videbantur cum hac promiſsione pugnare, tamen veritas eius, rebus ipſis probata eſt, ſicut puritas argenti in igne conſtat. Deus promiſit Dauidi ſtabilitatem regni Chriſti filij eius: Suſcitabo, inquit, ſemen tuum poſt te, Stabiliam thronum regni eius vſq; in ſempiternum. Quanquam autem Babylonij deuaſtarunt vrbem Hieruſalem, & Antiochus oppreſsit familiam Dauidis, ac Pontifices & Phariſæi tradiderunt Chriſtum filium Dauidis in mortem, tamen ſicut probum argentum conſtat in igne, ita & promiſsio illa firmiſsima manſit, quia Chriſtus excitatus à mortuis, perpetuò regnat in cœlo & in terra. Sic & de alijs promiſsionibus Dei ſentiendum eſt. Nam illas exempli tantùm gratia commemorauimus.

7. *Tu, DOMINE, ſerues eos, & cuſtodias nos, à generatione iſta in æternum.*

8. *Impij vndiq; obambulant, cùm exaltantur vani homines inter filios hominum.*

Concludit Pſalmum precatione, qua petit, vt quod Deus miſeris & afflictis promiſit, hoc etiam, ſicut pij fore non dubitant, reipſa impleat. Generationem autem vocat cœtum vanorum amicorum, qui opem ſuam prolixè pollicentur, ſed fallunt. Quæſo igitur te DOMINE, vt conſerues & cuſtodias nos perpetuò, ne vanis amicorum promiſsis ſeducamur. Nam cùm vani illi homines conſequuntur poteſtatem & dominationem in humano genere, omnia fiunt plena impiorum adulatorum, hypocritarum, paraſitorum, & fal-

& falsorum amicorum: Princeps, (inquit Salomon) qui libenter audit verba mendacia, omnes ministros habet impios. Et vulgatus est versiculus:

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Vbi autem est multitudo impiorum & vanorum hominum, ibi necesse habent pij multa incommoda ferre, ac etiam opprimi. Psal. 10. Cùm exaltatur impius, persecutionem patitur pauper. Quare diligenter orandum est, vt Deus pios in multitudine impiorum, & in medio prauæ nationis tueatur.

VSVS HVIVS PSALMI.

Sicut Dauid suos habuit fictos amicos, qui erant lingua strenua, opera autem ignaua, ita non solùm publicè vniuersa Ecclesia, verùmetiam priuatim pius quisquis suos habet falsos fratres, qui studium suum prolixè quidem pollicentur, sed non satisfaciunt expectationi amicorum: Cauete, inquit Christus, à Pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouiũ. Hi sunt, qui simulant se esse amicos Ecclesiæ, & pollicentur hominibus, pro meritis suorum operum, non tantùm mundanam, verùmetiam cœlestem felicitatem. Sed intus sunt lupi rapaces, quia quærunt aut gloriam nominis sui, aut opes, aut voluptatem: & interea conijciunt vanis suis promissis, miseros homines in æternum exitium. In tali periculo properandum est ad hunc Psalmum, vt ex eo consolationem petas, & discas, te inter falsos fratres & Pseudoprophetas Deo curæ esse, & conseruari.

Deinde memorabile extat encomium promissio-

num Dei, in hoc Psalmo: Eloquia DOMINI, eloquia pura, seu proba, sicut argentum igni examinatum. Et hoc encomio excitandi sumus in omnibus aduersis, ad firmam & stabilem fiduciam, vt cogitemus, certiorem esse veritatem diuinarum promissionum, quàm comminationes omnium, quamuis grauissimarum afflictionum: Maior est, inquit Ioannes, qui in nobis est, videlicet, filius Dei, per fidem, quæ adhibetur promissioni, seu Euangelio eius, quàm qui in mundo, hoc est, Satan, qui est Princeps huius mundi, & minatur nobis per afflictiones extremum interitum.

Psalmus 13.

Vsque quò DOMINE, &c.

Murrharti, die 25. Ianuarij, Anno 1558. explicatus.

Ecte dixerunt veteres, nullum Dei cultum difficiliorem esse, quàm orare Deum. Etsi enim facile est verba orationis recitare, tamen illud demum difficillimũ est, Deum ex fide orare, seu inuocare, & in oratione non defatigari. Nunc enim nostra indignitas, nunc summa Dei Maiestas, deterrent nos ab iuuocatione, nunc afflictionum magnitudo, nunc earum diuturnitas

turnitas sollicitant nos ad deserendum nostrum officium, & ad abijciendam omnem spem cœlestis auxilij & salutis. Quare facile quidem incipies verba inuocationis recitare: sed vt in inuocatione perseueres, & in grauibus ac diuturnis aduersis opem Dei æquo animo expectes, ac officium non deseras, non tam singularis est industriæ, quàm præcipuæ pietatis. Hinc sunt illæ frequentes cohortationes de expectanda cœlesti ope.

Psal. 26. Expecta DOMINVM, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine DOMINVM.

Et Psal. 36. Expecta DOMINVM, & custodi viam eius, & exaltabit te, vt hæreditate capias terrã. Quod igitur accidere solet sanctis ferè omnibus, vt propter graues & diuturnas ærumnas defatigentur in precatione, hoc idem accidit Dauidi. Cùm enim eiectus esset à Saule in exilium, & magna ferret incommoda aliquot annis in exilio, sæpè respexit in cœlum, sæpè conquestus est DOMINO Deo ærumnas suas, sæpè implorauit auxilium eius & liberationem. Sed tantum abfuit vt liberaretur, vt grauioribus subinde vitæ suæ periculis obijceretur. Quare defatigatus ferè orando & expectando, erumpit tandem in precationem huius decimitertij Psalmi, ac petit, vt Deus non diutius differat auxilium suum, cùm calamitas videatur ad summum peruenisse.

Quanquam autem breuis est Psalmus, cõtinet enim quinque tantùm versiculos, tamen constat tribus partibus, quot ferè partibus constare etiam solent Politicæ supplicationes. In his enim primo loco exponuntur vel ærumnæ & miseriæ, vel iniuriæ ab alijs illatæ.

Secundo loco additur petitio auxilij. Postremò recipit supplex, se beneficium gratitudine pro virili compensaturum. Iisdem partibus constat & huius Psalmi supplicatio. Prima habet querelam de diuturnitate exilij, & grauitate afflictionum. Secunda petit opem cœlestem & liberationem. Postrema continet gratiarum actionem.

1. *Vsq; quò DOMINE obliuisceris mei perpetuò? vsq; quò abscondis faciem tuam à me?*

2. *Vsq; quò affligar cogitationibus in anima mea, dolore in corde meo indies? vsq; quò exaltabitur inimicus meus super me?*

Hi duo versiculi, sunt expositio diuturnitatis, & grauitatis afflictionum & periculorum, quæ necesse habuit Dauid in exilio adire. Ego versor nunc aliquot annis in exilio, & obijcior varijs ac magnis periculis, vt aliquoties spem vitæ abijciam. Quare sæpè ac multùm petiui hactenus precibus meis, vt tu DOMINE Deus meus, memineris mearum ærumnarum, & respicias me benignè ac liberaliter, ne hostes mei ita me superent, vt etiam me trucident. Sed quò diutius nomen tuum inuocaui, eò grauioribus periculis obiectus sum, vt videaris tam mei oblitus, quàm preces meas auersari. Itaq; fit, vt animo meo grauissimè affligar, & *1. Sam. 27.* metuam de die in diem, ne vel tandem incidam in manum hostis mei, & occidar.

Obseruandum autem est, quòd cùm Dauid conqueritur Deum obliuisci ipsius, & abscondere faciem suam, non sit veritas Spiritus sancti, sed imbecillitas

humanæ

humanæ carnis. Cùm enim afflictio eſt grauis,& diuturna, videtur carni,quòd Deus non curet noſtra, nec reſpiciat miſerias noſtras, & quòd auerſetur omnes preces noſtras. Et hæc quidem eſt ſententia humanæ imbecillitatis. Sed res ipſa longè aliter ſe habet. Quò enim grauior & diuturnior eſt afflictio piorum,eò propinquior eſt DOMINVS Deus noſter, vt ſeruet ac liberet.

Pſal. 33. Iuxtà eſt DOMINVS ijs, qui tribulato ſunt corde,& humiles ſpiritu ſaluabit.

Pſal. 50. Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.

Eſa. 57. In ſancto habitans, & cum contrito & humili ſpiritu, vt viuificet ſpiritum humilium, & viuificet cor contritorum.

Etſi autem hæc imbecillitas, qua exiſtimamus, Deum noſtri in noſtris ærumnis obliuiſci, & preces noſtras auerſari, non eſt in hominibus abſque peccato, tamen Chriſtus filius Dei ſuſcepit eam in ſe abſque peccato, & clamauit in cruce: Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquiſti? Longè diſcedis à ſalute mea, & à verbis rugitus mei. Deus meus,clamo per fidem, *Pſal. 21.* & non reſpondes, ac ne nocte quidem ſileo. Quare Deus imbecillitatem noſtram boni conſulit propter Chriſtum: & tantum abeſt,vt pios propter tales querelas abijciat, vt potius ad ferendam opem, primo quoque tempore excitetur.

3. *Reſpice, exaudi me DOMINE Deus meus. Illumina oculos meos, ne obdormiam in morte.*

4. *Ne dicat inimicus meus, præualui aduerſus eum,ne tribu-*

latores mei exultent, si oppressus fuero.

Secunda pars Psalmi, quæ continet precationem. Precatur enim, vt cùm hactenus Deus videatur auertisse ab ipso vultum, & auersatum esse preces eius, nunc tandem respiciat clementer, & exaudiat: Illumina, inquiens, oculos meos, ne obdormiam in morte. Tanta enim pericula mihi creantur, vt quouis momento mors sit expectanda. Peto igitur, vt cùm mihi toties ingrediendum sit in pericula mortis, illustres oculos meos, vt tenebras mortis illæsus euadere queam. Certè horribiles sunt tenebræ mortis, nec quisquam eas illæsus euadet, nisi sit Lynceis oculis. Quomodo igitur tales oculos consequemur? Hi enim corporei oculi in his tenebris nihil nos iuuabunt. Spirituales autem oculos per peccatum ita amisimus, vt ne quidem per tenebras paupertatis aut morborum euadere possimus: tantùm abest, vt per teterrimam caliginem mortis euadamus. Quò igitur nos vertemus? Sequamur exemplum Psalmi. Suspiciamus in cœlum, & dicamus: Illumina oculos meos, ne obdormiam, ne peream morte. Sed quomodo Deus illustrat oculos nostros? Proponit nobis Christum filium suum, vt hunc fide nostra intueamur. Quod cùm factum fuerit, oculi nostri illustrantur, vt iam nulla mortis caligo ita impedire possit, vt non in veram & æternam vitam ingrediamur. Ego sum, inquit, resurrectio & vita: Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. *Ioan. 11.*

Addit autem precator causam, qua sperat, se petitionem

tionem impetraturum: Ne dicat, inquiens, inimicus, præualui aduersus eum. (hoc est) Ego hactenus prædicaui clementiam Dei, & veritatem promissionum eius. Professus sum, Deum promisisse mihi opem suam in omnibus ærumnis, contra omnes aduersarios meos. Dixi palàm: Deum tam seruantem esse suarum promissionum, vt malit naturam rerum inuertere, quàm promissiones suas irritas & mendaces reddere. Si ergo tu DOMINE Deus meus, desereres me nunc, & obijceres me hostibus dilaniandum, multò magis periclitaretur gloria nominis tui, quàm salus mea. Impij enim hostes dicerent, Deum esse imbecilliorem, quàm vt possit sperantes in ipsum iuuare: & promissiones Dei esse vaniores, quàm vt ijs credentes seruentur. Quanta hæc esset contumelia nominis tui? Quare peto, vt si non meæ salutis, saltem gloriæ tuijpsius nominis rationem habeas, & me inter tot pericula, inter tot hostes tuearis. Hæc est efficacissima ratio impetrandæ coram Deo petitionis. Vtitur ea & Moses, Num. 14. Cùm enim Deus de Israëlitis diceret: Feriam eos pestilentia, atque consumam, respondet Moses, vt audiant, inquiens, Ægyptij, & dicant: Non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat, &c.

Et Exo. 32. Ne quæso dicant Ægyptij, callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, &c.

Et Psal. 113. Non nobis DOMINE, non nobis, sed nomini tuo da gloriam, propter misericordiam tuam, & veritatem tuam, ne quando dicant Gentes: Vbi est Deus eorum, &c.

5. *EGO autem in beneficentia tua spero, exultabit cor meum*

in salutari

in salutari tuo, cantabo DOMINO, quòd beneficijs me afficiat.

Postrema pars Psalmi continet promissionem gratitudinis, pro liberatione, & reliquis beneficijs. Petij, vt ad illustrandam gloriam nominis tui conserues me inter hostes meos, & tuearis me, ne hostes sint propter victoriam suam in nomen tuum contumeliosi. Spero igitur te adfuturum mihi clementer, & benignè, & exhilaraturum cor meum tua salute. Ego vicissim recipio me prædicatione, Psalmis & carminibus nomen DOMINI, misericordiam, clementiam, & veritatem DOMINI, pro virili illustraturum, propterea quòd maiora in me beneficia conferat, quàm quæ rependere queam.

Solenne autem est, quòd pij pro beneficijs in se collatis, recipiant se gratitudinem suam erga Deum declaraturos Psalmis seu carminibus: Laudabo, inquit Psal. 68. nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum laude, & placebit Deo super vitulum nouellum, producentem cornua & vngulas. Sed de hoc genere gratitudinis dictum est aliàs copiosè.

VSVS HVIVS PSALMI.

Hoc Psalmo vti licebit in diuturno morbo, in dura & perpetua paupertate, in longo exilio. Apud Ioannem cap. 5. tenetur quispiam morbo triginta & octo annos. Apud Lucam cap. 13. mulier habet spiritum infirmitatis, annis decem & octo. Et cap. 16. Lazarus affligitur, tàm morbis, quàm mendicitate, vsque ad extremum

mum vitæ suæ. Nec dubium est, quin hi in aduersis suis habuerint tales cogitationes, quales hîc in primis versiculis describuntur. Petenda igitur est in grauibus & diuturnis afflictionibus, consolatio, tàm ex hoc Psalmo, quàm ex alijs locis Scripturæ, & promissionibus Dei, videlicet, quòd etsi Deus videtur nostri oblitus, nec curare nostra, tamen non cadit capillus de capite, sine voluntate cœlestis patris: & non stertit, nec dormitat, qui custodit Israël. Et apud Esaiam: Nunquid mulier potest obliuisci infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Etsi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Quòd autem auxilium in longinquum tempus differatur, non fit irato, sed propitio Deo: nec fit nostro detrimento, sed maximo nostro commodo. Diligentibus enim Deum, vt Paulus ait, omnia adiumento sunt in bonum. Et recensentur aliàs causæ, cur Deus soleat populum suum grauibus & diuturnis malis affligere: quæ si considerentur, afferunt ægro animo magnam consolationem.

Psalmus 14.

Dixit insipiens in corde suo, &c.

In Alba Dominorum, die 11. Martij, Anno 1558. explicatus.

Ic Psalmus insignis est, non solum repetitione, quod postea Psalmo 53. paucis modò verbis mutatis, iterum recenseatur, verumetiam allegatione Apostoli Pauli, quòd cū Paulus ad Rom. cap.3. susciperet docendum, omnes homines, tàm Iudæos quàm Græcos, peccato obnoxios esse, vtatur huius Psalmi testimonio.

Continet autem duas partes. Prior inuoluit omnes homines peccato, & ostendit magnitudinem corruptionis humanæ naturæ. Posterior ponit discrimen inter pios & impios: vt sciamus, qui in tanta humani generis corruptione pereant, & qui seruentur. Etsi enim in Adamo omnes moriuntur, & vniuersum genus hominum vna quædam est peccati massa, tamen qui credunt in Christum, accipiunt remissionem peccatorum, & seruantur.

1. *Dicit insipiens in corde suo: Non est Deus, corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis, non est qui faciat bonum.*

2. DOMI-

2. *DOMINVS de cœlo prospicit super filios hominum, vt videat, num sit intelligens, aut requirens Deum.*
3. *Omnes declinauerunt, simul fœtidi facti sunt, non est qui faciat bonum, ne vnus quidem.*

Per vnius delictum, inquit Paulus, propagatum est malum in omnes homines, ad condemnationem. Describit ergo Psalmus his tribus versiculis, quod sit malum illud, quod propagatum est in omnes homines. Ac initio cùm ait: Dicit insipiens, nomine insipientis, non vnus tantùm homo, nec vnum tantùm hominum genus, sed vniuersum humanum genus comprehenditur: Omnes enim homines natura sua sunt insipientes. Ac siquidem de rebus mundanis sermo est, inuenias homines natura ad rerum huius seculi administrationem, sic satis sapientes & industrios, vnde & Christus dicit: Filij huius seculi, prudentiores sunt filijs lucis, in sua natione. Nam quemadmodum noctuæ acutè quidem in tenebris cernunt, interdiu autem & in luce cæcutiunt, ita & homines in mundanis, seu artibus, seu negotijs, multùm vident & prospiciunt: in rebus autem cœlestibus, in cognoscenda voluntate Dei, in consequenda vera iustitia & beatitudine, extrema laborant cæcitate: cuius cæcitatis causa est peccatum, ab Adamo in posteritatem eius propagatum. Et quia hoc peccatum introijt, sicut Paulus loquitur, in mundum, hoc est, in omnes homines, idcirco nomine insipientis, hoc loco intelligendi sunt omnes homines, sicut natura sua corrupta nascuntur.

Gen. 8. Sensus & cogitatio humani cordis, malum sunt ab adolescentia sua.

Psal. 116. Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax.

Et Psal. 143. Non iustificatur in conspectu tuo omnis viuens.

Sed quid pluribus opus? Psalmus ipse in his versiculis interpretatur nomen insipientis, quod non sit intelligendum, de vno tantùm homine, aut vno hominum genere, sed de vniuersis hominibus: Omnes, inquit, declinauerunt: simul fœtidi facti sunt, non est qui faciat bonum, ne vnus quidem. Deinde videndum est, quod sit insipientis, hoc est, vniuersi humani generis peccatum: Insipiens (inquit) dicit in corde suo: Nō est Deus. Sed quis (inquiens) tanta est insipientia & impietate, qui sentiat, nullum esse Deum? Non nego, quin inter Ethnicos fuerint, quorum alij dubitauerunt, num sit Deus, vt Protagoras: alij publicè profiteri non sunt veriti, nullum esse Deum, vt Diagoras, Melius, & Theodorus Cyrenaicus: vniuersum autem humanum genus accusare huius impietatis, durissimum videtur, præsertim cùm homo natura sua habeat πρόληψιν, hoc est, anticipationem quandā Dei, & Paulus dicat: Deum patefecisse gentibus, quod de Deo cognosci queat. Quid igitur sibi vult generalis illa omnium hominum accusatio? Non certè mentitur Psalmus, sed quod dicit, oraculum est Spiritus sancti. Etsi enim non facilè in populo Dei inuenias, qui palàm ore suo profiteantur, nullum esse Deum, tamen nihil certius est, quàm quòd omnes homines natura sua dicant, in corde suo, & sentiant in recessu animi sui, non esse Deum. Ac verè quidem Paulus affirmat: Inuisibilia Dei cognosci ex visibilibus, & informationem quandam

dam Dei animo hominis diuinitus impressam esse. Hoc autem intelligendum est, nec de perfecta Dei notitia, nec de homine affectibus perturbato, sed de ea notitia, quam habet homo extra tentationes positus. Postquàm enim peccatum, in quo homo conceptus est & natus, incipit pro ingenio suo, conniuente Deo, & inflammante satana, grassari, teneri non potest animus hominis, quin virus suum euomat, & dicat, nullum esse Deum. Sed quæ sit ἐνέργεια, quæ potentia, & qui sint fructus peccati, quod vocant originale, Psalmus disertè exponit. Homo enim nascitur ex carne, & caret natura Spiritu sancto. Vbi autem abest Spiritus sanctus, ibi dominatur in homine spiritus satanæ, qui teneri non potest, quin inspiret mancipio suo peccatum. Hoc igitur peccatum, initiò excitat hominem ad dubitationem de Deo: & si grauiores inciderint tentationes atque afflictiones, excitat eum ad negationem, vt sentiat, sicut Paulus dicit, non esse Deum. Deinde corrumpit omnes humanas vires, ac præsertim mentem, seu intellectum, & voluntatem: vt nec mens rectè intelligat diuina ac cœlestia, nec voluntas legem Dei sequatur, hoc est, quod Psalmus dicit, corrupti sunt. Præterea, etsi post peccatum relictus est in homine aliquis sensus honesti, vt possit externam pietatis speciem præstare, tamen peccatum etiam hunc honesti sensum ita corrumpit, vt quicquid boni facere videtur, non habeat vllã boni rationem coram Deo, sed iudicetur peccatum. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. *Rom. 14.* Et: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, quasi flos agri, &c. *Esa. 40.*

Hîc dices mihi: Ecquæ est illa temeritas, omnes

homines indiſcriminatim peccato ita inuoluere, vt nullus eorum verè pius & honeſtus dicatur? Ariſtides Athenienſis tanta fuiſſe iuſtitia legitur, vt etiam Iuſti cognomen publicè reportauerit. Cimon, & ipſe Athenienſis, tanta fuit pietate in ciues, ac præſertim pauperes, vt amotis vndiq; agrorum ſuorum ſeptis, permiſerit egenis ciuibus & peregrinis, poma & fruges impunè ſumere: & parauerit ſingulis diebus ingens conuiuium, ad quod pauperes liberè conuenirent, & eo fruerentur. Sed fortaſsis non eſt mirum, quòd Gentium honeſtas non habeat coram Deo rationem boni, cùm non habeant veram Dei cognitionem. Quid autem dicemus de populo ipſo Dei? An ne quidem inter hos inuenitur, qui non ſit inſipiens, & non ſit corruptus, nec ſtudia eius ſint Deo abominabilia? Et quis inter hos eſt, qui non de Deo etiam glorietur, tantum abeſt, vt dicant non eſſe Deum? De hac re ſecundus & tertius verſiculus reſpondent. Multi quidem ſunt, qui videntur coram hominibus, pij & honeſti: ſed in hoc Pſalmo deſcribitur, quale ſit humanum genus coram Deo: DOMINVS (inquit) de cœlo proſpicit ſuper filios hominum. Si qui homines aſpiciunt alios in hac terra, nonnullos inueniunt honeſtos & inculpatos: ſi autem DOMINVS Deus noſter proſpexerit ſuper homines de cœlo, vt videat, cuius & mens ſit ſana, & voluntas perfectè bona, ibi tum inuenit omnes homines ita corruptos & deprauatos, vt ne vnus quidem ſit, qui verè benefaciat: OMNES, inquit, declinauerunt, ſimul fœtent coram Deo propter peccatum. Et ne quis exiſtimet Synecdochen eſſe, qua aliquoties pars tantùm nomine totius comprehenditur,

Plutar. in vita Cimonis.

tur, additur aperta Synecdoches reiectio: Ne vnus quidem, inquiens. Deinde loquitur Psalmus in his versiculis, de omnibus hominibus, non quales reputantur coram Deo nonnulli, per fidem renati, propter Christum, sed quales sint omnes homines origine, & natura sua post peccatum, quales etiam in carne sua maneant vsq; ad mortem. Etsi enim peccatum non imputatur omnibus hominibus coram Deo, ijs nimirum, qui renascuntur in Christo per fidem, tamen caro eorum semper manet impia, donec in hac vita superstes fuerit: Affectus, inquit, carnis inimicitia est aduersus Deum, nam legi Dei non subditur, siquidem non potest quidem. Ac rursus: Scio, quòd non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Et iterum: Caro concupiscit aduersus Spiritum, Spiritus autem aduersus carnem. Quare cùm aliud sit diuinum, aliud sit humanum iudicium, & natura carnis per peccatum corruptæ, compescatur quidem in pijs, per Spiritum sanctum, non autem eradicetur prorsus in hac vita, reliquum est, quòd omnes homines, si carnem eorum respicias, sint coram Deo insipientes & peccatores. Cæterùm, in vulgata æditione sequuntur tres versiculi, qui nec in Hebræo, nec in ea, quæ extat Græca tralatione habentur. Rom. 8.

Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, venenum aspidum sub labijs eorum.

Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt, non est timor Dei ante oculos.

Sunt

Sunt autem hi tres versiculi in hunc Psalmum ex Paulo transpositi. Paulus enim cùm ad Rom. cap. 3. probaret, omnes homines tàm Gentes, quàm Iudæos esse peccatores, vsus est testimonijs, non tantùm huius Psalmi, verùmetiam aliorum locorum Scripturæ. Quare quod dicit: Non est iustus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum, omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, ne vnus quidem, sumptum est ex hoc & 53. Psalmo. Deinde quod addit: Sepulchrũ patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, sumptum est ex Psalmo 5. Illud autem: Venenum aspidum sub labijs eorum, sumptum est ex Psalmo 139. Cuius initium est: Eripe me DOMINE, ab homine malo. Et illud: Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, sumptum est ex Psalmo 9. vel iuxta Hebræos, decimo. Et illud: Veloces pedes eorum, ad effundendum sanguinem. Contritio, & infelicitas in vijs eorum, viam pacis non cognouerunt, sumptum est ex Esa. cap. 59. Postremò illud: Non est timor Dei ante oculos eorum, sumptum est è Psalmo 35. Cuius initium est: Dixit iniustus, &c. Cùm ergo Paulus collegerit testimonium suum ex varijs locis Scripturæ, visum est Latinis integrum Pauli textum, in hunc 14. Psalmum transferre, vt quæ in eo de peccato totius humani generis dicuntur, hac additione magis perspicuè explicarentur. Sicut enim homines sunt natura impio corde, ita reliqua omnia in homine fiunt impia. Impuris omnia sunt impura. Guttur eorum est sepulchrum patens, hoc est, sordidum & fœtidum. Ex abundantia cordis, os loquitur, si cor est impium, quid è gutture pie-

tatis

tatis egredi posset? Si cor est mendax, quid non doli aut fraudis lingua concinnaret? Si cor est virulentum, fieri non potest, quin & labia proferant sermonem venenatum, & os plenum sit amarulentia & execratione. Si cor est crudele, ne pedes quidem teneri possunt, vt non properent ad effundendum innoxium sanguinem. Ac breuiter, vbi cor est impium, & dicit, non esse Deum, ibi nulla est tranquillitas, nullus timor Dei, sed omnia hominis vasta sunt & perturbata.

4. *Nonne manifestè cognosci potest, (quòd) omnes scelerati deuorant populum meum, perinde ac si panem deuorarent, DOMINVM non inuocant.*
5. *Illic trepidant tremore: sed DOMINVS est in generatione iusti.*
6. *Consilium egeni pudefacitis, sed DOMINVS est spes eius.*
7. *Quis dabit ex Zion salutem Israeli? cùm conuerterit DOMINVS captiuitatem populi sui, exultabit Iacob, lætabitur Israel.*

Hæc est altera pars huius Psalmi, in qua recitatur discrimen inter impios & pios: & significatur, quòd ex Zion patefiet Euangelion DOMINI nostri Iesu Christi, quo adnunciatur liberatio ex peccato, & æterna salus propter Christum. Postquàm enim in priori parte Psalmi, omnes homines accusantur impietatis, ac dicitur, ne vnum quidem esse, qui verè benefaciat coram Deo, dubitabit quispiam, num in tanta hominum corruptione, sit etiam aliqua in terris ecclesia, quæ sit Deo grata, & quæ veram ac æternam salutem

consequatur? Respõdet igitur Psalmus, his postremis versiculis, & per antithesin docet, quòd etsi omnes homines sunt natura impij, & peccato corrupti, tamen alij assequuntur remissionem peccati, & fiunt populus seu ecclesia Dei: alij manent & moriuntur in peccato, & pereunt. Et in illorum quidem generatione, hoc est, cœtu aut congregatione, aut vitæ duratione, est DOMINVS, illos tuetur & conseruat DOMINVS ab initio vitæ, vsque ad mortem, vt per mortem ingrediantur in æternam ac beatam vitam. Illorum sola spes est DOMINVS Deus ipse: hi autem, qui manent in peccato, deuorant populum meum, velut escam, persequuntur ecclesiam meam omni genere crudelitatis, sicut lupi oues. Habent quidem frequenter nomen Dei in ore, sed Deum non inuocant. Verba inuocationis recitare sciunt, sed non inuocant Deum ex fide: quippe quòd in latebris cordis sui, sentiant non esse Deum. Trepidant tremore, (& additur in Psal. 53. quod hoc loco omittitur) vbi non esset trepidandum, hoc est, non timent, non colunt Deum iuxta verbum suum, sed tantùm iuxta humanas traditiones. Cùm non lauant manus, priusquam cibum capiant, magno corripiuntur tremore, ne diuinitus affligantur. Cùm autem dicunt in corde suo, non esse Deum, cùm æstuant in animo, cupiditate vindictæ, non metuunt sibi vel à peccato, vel à supplicio peccati. Ad esum carnis in feria sexta, ita trepidant, perinde ac si terra dehisceret: ad virulentam autem inuidiam, & ad odium parricidiale, quo inflammati sunt, ne manum quidem verterent. Ac breuiter, tanto odio erga miserum & afflictum populum Dei flagrant, vt omnia eorum con-

silia,

silia, omnes conatus, omnia studia confundenda, pudefacienda, & impedienda suscipiant. Habes discrimen hominum, quòd etsi omnes homines sunt natura sua vna peccati massa, tamen alij renascuntur per Euangelion in Christo, qui retinēt quidem naturam carnis, donec in hac vita superstites fuerint, non autem obedìunt cupiditati carnis, sed affectui spiritus: & habent remissionem peccati, propter Christum, per fidem. Alij autem non renascuntur, sed manent in peccato suo, & obsequuntur affectui eius: quare manet etiam super eos ira Dei, & intereunt perpetuò.

Postremò concluditur Psalmus optione. Nam cùm Deus habeat in humano genere, quamuis per peccatum corruptissimo, suam ecclesiam, quæ renascitur per fidem in Christum, per quem promissa est salus, ab initio conditi orbis, optat Psalmus, vt hic Christus breui adueniat, & veram ac æternam salutem afferat. Quis dabit, inquiens, ex Zion, &c. Hæc particula: Quis dabit, optantis est, pro qua nos dicere solemus: Vtinam. Hæc est igitur sententia. Postquàm Adam peccasset, & traxisset secum vniuersum genus humanum in ruinam, promisit Deus, se missurum Messiam, seu Christum filium suum: & subindè repetijt hanc promissionem, donec etiam Spiritu sancto suo patefecerit, quòd Christus concionaturus sit Euangelion suum in Zion, & ex eo loco diuulgaturus illud in vniuersum orbem, vt omnis, qui crediderit, saluus fiat. Nam de Zione, inquit Psalmus 132. Elegit DOMINVS Zion, elegit eam in habitationem sibi. Et Psal. 2. Ego constitui regem meum super Zion, montem sanctum meum. Vtinam igitur Christus breui veniat, & con-

cionetur Euangelion suum in Zion, vt humanum genus liberetur è captiuitate sua, & consequatur veram salutem. Captiuitas enim humani generis est, quòd propter peccatum ab Adamo propagatum, sit mancipium Satanæ, & obnoxium morti ac inferno. Hæc est horribilis captiuitas. Promissus autem est Christus, qui sit peccatum expiaturus, & captiuos mortis ac inferni liberos redditurus. Nihil ergo magis in votis habendum est, quàm vt adueniat Christus, & absoluat, quod in ipso promissum est. Quo beneficio nihil potest ecclesiæ Dei, nec lætius, nec iucundius accidere.

VSVS HVIVS PSALMI.

Necessaria est nobis doctrina, de vera pœnitentia. Sunt autem duæ partes pœnitentiæ. Altera, agnitio peccati. Altera, agnitio Christi, qui est expiator peccati. Hic verò Psalmus recitat has partes pœnitentiæ. Initiò concludit vniuersum humanum genus sub peccatum. Deinde ostendit Messiam seu Christum ex Zione, vt in ipsum credamus, & propter ipsum consequamur remissionem peccati. Quare hic Psalmus frequenter recitandus est, vt excitemur ad pœnitentiam, hoc est, ad veram peccati nostri agnitionem, & ad fidem in Christum, in quo solo constat salus, & liberatio ecclesiæ Dei, &c.

Psalmus

Psalmus 15.

DOMINE quis habitabit in tabernaculo tuo.

In Monasterio Hirsaugiæ, die 16. Iunij, Anno 1558. explicatus.

Salmus decimusquintus: DOMINE quis habitabit in tabernaculo tuo, &c. etsi habet speciem precationis, tamen propriè est doctrina de discrimine veræ & falsæ ecclesiæ. Sunt enim hypocritæ, qui cùm sacrificant, ieiunant, longas preces recitant, & alia opera, externa sua specie, honesta & pia faciunt, existimant, se propter suam ipsorum iustitiam, esse vera membra ecclesiæ, & tamen, quia non habent veram fidem in Deum, nec veram charitatem erga proximum, alieni sunt ab ecclesia Dei. Alij fatentur quidē Deum verbis, & gloriantur de Deo, atque iactant fidem suam in Deum: negant autem Deum factis, & non agunt veram pœnitentiam, sed pergunt sceleratam vitam ducere. Etsi autem hi putant se præcipuos esse in ecclesia Dei, tamen Deus non agnoscit eos. Quare Dauid confert in carmen descriptionem veræ ecclesiæ, & recitat fructus, quos proferunt hi, qui sunt vera ecclesiæ membra.

1. *DOMINE, quis habitat in tabernaculo tuo, quis commoratur in monte sancto tuo?*

Habitaculum Dei, & mons ſanctus Dei, eſt eccleſia ſeu cœtus piorum. Sumuntur autem hæ appellationes à templo Hieroſolymitano, quod ædificatum erat in monte Zion, in quo Deus dicebatur habitare, propterea, quòd in eo loco verbum DOMINI adnunciabatur, & legitima ſacra peragebantur, atq; eccleſia ſeu cœtus populi Dei conueniebat. Cùm igitur multi eſſent, qui iactabant, ſe eſſe cœtum illum, quem Deus reſpiceret, & pro vera eccleſia agnoſceret, non tamen placebant Deo, propter impietatem, & impœnitentiam ipſorum, ſuſcipit Pſalmus explicandum, qui ſint veri fructus Eccleſiaſtici cœtus. Hic autem primus verſiculus, interrogatione formatus, eſt propoſitio Pſalmi, & reſpicit tacitam antitheſin, vt ſit ſententia. Homines affirmant habitare in tabernaculo Dei, & commorari in monte ſancto eius, hoc eſt, eſſe vera & viua membra eccleſiæ, eos, qui multa faciunt ſacrificia, & ſunt in precibus ſuis βαττολόγοι: etiamſi interea nec verè credunt Euangelio Dei, nec vera charitate complectuntur proximum. Alij ſentiunt, ad eccleſiam pertinere illos, qui, etſi varijs ſceleribus ſunt ſordidati, tamen multa & præclara de Deo iactitant. Et qui ſic de eccleſia ſentiunt, videntur eſſe viri prudentes, docti, & ſancti, ac tanta autoritate præditi, vt animos imbecillium in ſententiam ſuam pertrahant, ac magno ſint offendiculo. Quare cùm id nō ſit veriſimile, quòd hi homines ſentiunt aut docent, conuerto me ad te, DOMINE Deus meus, vt tu me doceas, quis habitet in tuo tabernaculo, & commoretur in monte ſancto tuo, hoc eſt, quis ſit verum & viuum membrum tuæ eccleſiæ?

2. Qui

2. *Qui ambulat immaculatus, & facit iustitiam, os loquitur veritatem in corde suo.*

Respondet Spiritus sanctus interrogationi, & exponit, quis verè sit membrum ecclesiæ. Ac iterum respicit in antithesin. Is nondum est verè membrum ecclesiæ, qui multa offert sacrificia, & honestè de Deo loquitur: sed qui est immaculátus, hoc est, qui non est vlla peccati labe sordidatus. At enim, quis est, qui nullum habeat peccatum? Quis potest dicere, mundum est cor meũ? Si dixerimus, inquit Ioannes, quòd peccatum non habeamus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Respondet igitur Psalmus ipse, & explicat, quis sit immaculatus. Sequitur enim in hoc versiculo: Qui facit iustitiam, & loquitur veritatem in corde suo. Etsi hoc hemistichium, intelligi potest generaliter de obedientia totius legis, quæ exigit omnem iustitiam, ac præsertim veram & synceram Dei dilectionem ex toto corde, tamen quia non iustificatur vlla caro ex operibus legis, & lex est pædagogus ad Christum, idcirco exponenda erit hæc particula de Christo, & fide in Christum. Is enim verè coram Deo immaculatus, & nulla peccati labe sordidatus habetur, qui facit iustitiam, & loquitur veritatem in corde suo, hoc est, qui agnoscit Christum, & verè in ipsum corde suo credit: Corde enim, vt Paulus ait, cre- *Rom.10.*
ditur ad iustitiam. Nam, cum Christus factus sit nobis *1.Cor.1.*
à Deo IVSTITIA, & nobis vnà cum omnibus beneficijs eius à Deo donatus, perspicuum est, quòd qui cre- *Rom.8.*
dit in Christum, & possidet Christum per fidem, habeat Deum propitium, qui non imputet, sed condones

net ei peccatum, atque adoptet ipſum in filium ſuum, vt fruatur omnibus beneficijs Chriſti, & cum Paulo dicere poſsit: Viuo, non iam ego, viuit autem in me Chriſtus: vt quam iuſtitiam Chriſtus habet, ea mihi quoque coram tribunali Dei, propter Chriſtum imputetur.

3. *Qui non diffamat lingua ſua, qui non malefacit proximo, nec conuitijs proſcindit propinquum ſuum.*

4. *Qui abominatur hominem malignum, & magnifacit eos, qui timent DOMINVM. Et qui iurat proximo, & non decipit (eum.)*

Fidem cordis ſequuntur fructus eius, qui & proferunt ſe, tanquam ramis, in omnibus membris piorum. Corde enim per fidem in Chriſtum iuſtificato, & purificato, primùm purificatur, & emendatur lingua ſeu ſermo, vt & Deus nulla hypocriſi, ſed veritate inuocetur, & homo proximus, nullo ſermonis dolo, nulla linguæ impoſtura decipiatur aut diffametur. Accedit & illud, quòd cuius cor eſt fide purificatum, huius lingua à Spiritu ſancto ita gubernari ſolet, vt nullo contumelioſo verbo proximum offendat, aut conuitijs eũ proſcindat. Non ſolùm enim, homicida eſt, qui alterum gladio temerè occîdit, verùmetiã, qui calumnijs, mendacijs, conuitijs, & contumelioſis dictis eum affligit, ac virulento ſermone in ipſum graſſatur. Deinde renatus in Chriſto, & purificatus corde per fidem, illud etiam officium præſtat Deo, vt amplectatur magno animi candore pios quosque, & timentes Dei, atque amicitia & contubernio eorum delectetur, abominetur

tur

tur autem & detestetur omnes impios & malignos, ac fugiat, quoquo modo fieri potest, omnia impiorum contubernia, ne & ipse malorum societate corrumpatur. Hoc enim illud est, quod vetus tralatio habet: Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, (hoc est) nihil reputatur coram pio malignus, & fugit pius societatem eius. Nihil enim periculosius est, præsertim adolescenti, quàm si se cum prauorum consortio coniungat. Vetus dictum est: Si iuxta claudum habitaueris, fies & ipse claudus.

Est & alius veræ fidei, & charitatis in proximum fructus, videlicet, vt proximum non decipias falso iuramento, hoc est, vt quæ vel pactis vel iuramentis promisisti, constanter serues. Qui enim fallit proximo fidem, non in vnum tantùm hominem peccat, sed etiam in vniuersam humanam societatem, cuius vinculum est mutua fides, ac pactorum constantia. Nec homines tantùm lædit perfidia, sed etiam Deum ipsum, cuius nomen vano iuramento, & fallacibus promissis contaminatur.

5. *Qui pecuniam suam non dat ad vsuram, & munus aduersus innocentem non accipit. Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.*

Aliud officium pij hominis, qui sit verè membrum ecclesiæ: Negotiari cum proximo candidè, & iuuare eum pecunia, absque vsura. Scriptura sæpè ac multum detestatur vsuram. Sed & Ethnici Scriptores affirmant, eam esse contra naturam. Non enim, sicut vnum granum in agro gignit nunc trigecuplum, nunc sexa-

gecuplum, nunc centuplum fructum, ita numus gi-
gnit numum. Sed quemadmodum definire, quæ her-
ba sit salutaris ad depellendam febrim, non est pro-
prie eorum, qui docent Euangelion Christi, sed Me-
dicorum: ita definire, quæ in politicis contractibus
sit vsura illegitima, non est proprie Theologorum,
sed Magistratus, & Iurisconsultorum, vt sentiamus,
eas esse vsuras illegitimas & prohibitas, quæ pugnant
cum publicis, & recta ratione constitutis legibus.
Quos enim contractus hæ leges probant, ijs pius bo-
na conscientia vti potest, propterea quod publicæ le-
ges, iuxta rectam rationem constitutæ, sint ordinatio-
nes Dei: & Magistratus minister Dei est, bono in bo-
num.

Exigitur a pio & illud officium, ne accipiat mune-
ra aduersus innocentes: Maledictus (inquit Moses
Deut. 27.) qui accipit munera, vt effundat sanguinem
innocentem. Hoc non pertinet tantum publice ad
iudices, ne vel prece, vel precio, vel fauore, vel odio,
vel alio prauo carnis affectu inique iudicent, & inno-
centes opprimant, verumetiam priuatim, ad quosuis
homines, ne quis acceptis muneribus, alios vel calum-
nijs, aut mendacijs in pericula vitæ, famæ & fortunæ
conijciat, vel veneno aut gladio e medio tollat. Quæ
continentur in his præceptis: Non occidas. Et: Non
dicas falsum testimonium aduersus proximum tuum.

Possent quidem & aliæ species officiorum, quæ a
pijs exiguntur, commemorari, ac totus Decalogus ex-
plicari, sed hæc in præsentia sufficiunt. Additur ergo
conclusio: Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.
Qui hæc & ijs similia officia præstiterit, is habitat vere
in taber-

in tabernaculo DOMINI, & commoratur in monte sancto Dei, estque verum & viuum membrum ecclesiæ, ac in iudicio coram tribunali Dei ita constat, vt in æternum non pereat. Non est autem intelligendum, quòd constemus in iudicio Dei propter opera seu merita horum officiorum, quæ sunt commemorata. Etsi enim renati sumus in Christo, & donati Spiritu sancto, tamen manent in nobis reliquiæ carnis, præ quibus opera nostra sunt per se imperfecta & sordida, ideóque non habent vllam meriti rationem: nec possumus ijs coram Deo confidere, sed constamus tantùm propter Christum, per fidem, ex qua pius suum officium facit. Omnis enim, qui credit in Christum, quòd habeat propter ipsum peccatorum remissionem, & adoptetur in ius filiorum Dei, non perit, sed habet æternam vitam.

VSVS HVIVS PSALMI.

De vsu huius Psalmi iam dictum est, videlicet, quòd proponitur nobis in ipso discrimen veræ & falsæ ecclesiæ, & admonemur recitatione eius, ne nobis blandiamur operibus externarum cerimoniarum, sed studeamus veris fructibus fidei. Iuxta illud: Misericordiam volo, & non sacrificium. Et: Scientiam Dei plus quàm holocaustum.

Psalmus 16.

Conserua me DOMINE, &c.

Mulbrunnæ, die 7. Augusti, Anno 1558. explicatus.

Ic Psalmus singulari studio notandus est. Primùm enim vaticinatur, & describit mortem ac resurrectionem Christi, quæ sunt summa veræ ac perpetuæ salutis nostræ capita. Deinde ex hoc Psalmo texuit Petrus primam suam concionem, quam, accepto iam in die Pentecostes Spiritu sancto, Hierosolymis, astantibus vndecim collegis suis, & audiente maxima hominum multitudine, habuit, Acto.2. Probat & Paulus testimonio huius Psalmi, resurrectionem Christi à mortuis, Act.13. Postremò, hic Psalmus non simpliciter narrat mortem & resurrectionem Christi, sed concludit eam in precationem, vt verisimile sit, quòd Christus hunc Psalmum in monte Oliueti orauerit, & Angelus DOMINI ex eo Christum, in maxima & admirabili illa lucta, qua sanguinem sudauit, confirmauerit. Etsi enim Christus est æternus & omnipotens filius Dei, ac perfudit hominem in vnitatem personæ assumptum, omni sua Maiestate, nec eget iuxta Maiestatem suam, vel humana, vel angelica consolatione:

tione: tamen quia in diebus corporalis vitæ ſuæ, ac præſertim tempore ſuæ paſsionis, exinaniuit ſe, & aſſumpſit formam ſerui, idcirco vſus eſt & precibus, & conſolationibus, quibus humana imbecillitas in afflictionibus, & horroribus mortis ſuſtentari ſolet. Quare, cùm hic Pſalmus non ſolùm contineat vaticinium de morte & reſurrectione Chriſti, verùmetiam attulerit Chriſto in grauiſsimis ſuis aduerſis ſingulare ſolatium, debet nobis & notiſsimus & commendatiſsimus eſſe.

1. *Conſerua me Deus, quoniam ſpero in te.*
2. *Dico DOMINO, tu es Dominus meus. Obedientia mea non indiges.*
3. *Sed ſancti (indigent,) qui in terra ſunt, & Magnifici, ad quos tota voluntate propendeó.*

Non ſentiamus hanc precationem filio Dei in ore natam, ſed è toto pectore, & ex ipſis miſericordiæ viſceribus profectam eſſe. Intueamur filium Dei, iacentem in terra, proſtratum ante conſpectum Dei patris ſui, & ſuſtinentem peccata totius humani generis, ac ſentientem grauitatẽ iræ Dei aduerſus peccata, ideoq; perculſum doloribus mortis ac inferni. Sicut enim peccatum, non eſt res iocularis in conſpectu Dei, ſed pugnat ex diametro cum Deo, qui eſt æterna iuſtitia, ita ira Dei aduerſus peccata, non eſt ludicra, ſed maximè omnium ſeria: quippe quòd Deus eſſentia ſua, non ſit niſi ipſa, aduerſus peccatum, ira. Poſtquàm autem filius Dei ſuſcepit peccatum coram Deo patre ſuo expiandum, ſuſcepit etiam iram Dei perferendam,

cuius tanta est grauitas, vt eam haudquaquam potuisset perferre, nisi præter illud, quòd est homo, verus etiam Deus esset. Quare cùm iam in faciem prostratus, haberet in conspectu suo iram Dei, & concuteretur tota mente terroribus mortis ac inferni, attollit oculos suos ad Deum patrem, & exclamat: CONSERVA ME, inquiens. Quid ergo, quæso te, pateris? quæ pericula sustines, quòd tam miserè petas conseruationem? Quid, rogas, patiar? quid sustineam? Iaceo hîc, in conspectu quidem hominum adhuc viuus, sed horrores mortis & inferni ita me obruerunt, vt non aliter affectus sim, quàm si mihi perpetuò esset pereundum. Obsecro igitur te, vt in tantis periculis & terroribus, saluum me & incolumem conserues.

Recenset aũt duas causas, propter quas petit conseruari. Vna est, quia spero, inquit, in te, & dico: Tu es Deus meus, (hoc est) te solum agnosco DOMINVM Deum meum. In te solo omnem fiduciam, & spem meam colloco. Sæpè autem in sacris literis repetitur sententia ac promissio illa, quòd qui sperant in DOMINVM, non pudefiant, sed exaudiantur & seruentur. Psal. 16. Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te. Psal. 24. Non erubescam, quia speraui in te. Psal. 30. In te DOMINE speraui, non confundar in æternum. Psal. 83. Beatus homo, qui sperat in te. Psal. 90. Quoniam in me sperauit, liberabo eum. 2. Sam. 22. Scutum est omnium sperantium in se.

Altera causa est. Obedientia mea (inquit) non indiges, sed sancti indigent. Vbi nos transtulimus: Obedientia mea non indiges, &c. ibi Hebræus legit: Bonitas mea non super te, sed super sanctos, &c. Nomine

autem

autem bonitatis, intelligit filius Dei obedientiam suam, quam præstitit Deo patri vsque ad mortem crucis, quæ obedientia est maxima bonitas. Sententia igitur hæc est: Ego obedio tibi Deo patri meo, vsque ad mortem, & suffero grauissimos cruciatus mortis ac inferni, non quòd tu exigas hanc obedientiam à me ex ira aduersus me, aut propter meum aliquod in te peccatum, sed propter peccatum sanctorum, qui sunt in terra Israël, & Magnificorum, quos ego multùm amo. Pro magnificis, Hebræus habet אדירי Adire, significat autem Adar, excellere, eminere. Vnde Adirim excellentes, præcipui, nobiles, quos & Germani solent vocare, **den Adel.** Iustum autem est, vt qui non suo merito aut peccato affligitur, conseruetur ac liberetur. Cùm igitur ego sustineam non meum, sed alienum peccatum, quod ego ex summa animi beneuolentia erga sanctos expiandum suscepi, quæso te, DOMINE Deus meus, conserua me, ne in hac extrema mea afflictione peream. Habes hîc initiò testimoniũ innocentiæ filij Dei, quòd pater imposuerit ei crucem & mortem, non propter aliquod ipsius peccatum: Peccatum enim, inquit Esaias, non fecit, nec est inuentus dolus in ore eius. Deinde recensetur vtilitas crucis & mortis Christi, videlicet, quòd Christus susceperit passionem suam propter electam suam ecclesiam, quam vocat sanctos & Magnificos, seu nobiles, non quòd pij, qui sunt ecclesia Dei, videantur coram mundo sancti, & magnifici, aut præclari, & nobiles, in oculis enim huius mundi sunt abiectissimi, obscurissimi, & contemptissimi: sed quòd tales, hoc est, sancti & nobiles, præclari ac insignes habeantur in conspectu Dei, non

quidem propter ipſorum merita, ſed ex gratuita Dei beneuolentia, qua eos ex vniuerſo humani generis corpore ad accipiendam cœleſtem hæreditatem ſelegit. Vnde & eccleſia, Exod.4. vocatur filius Dei primogenitus. Et Deut.7. Te (inquit) elegit DOMINVS Deus tuus, vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui ſunt ſuper terram. Hæc recitantur, vt confirmemus fidem noſtram in aduerſis. Etſi enim ſordemus coram hoc mundo, tamen Deus tanti nos fecit, vt propter nos miſerit filium ſuum, & reputet nos coram ſe ſanctos, & inſignes nobiles ac Heroas, propter Chriſtum filium ſuum, in quem credimus, & cuius membra ſumus per fidem.

Poſtremò additur cauſa, qua filius Dei excitatus eſt, ad ſuſcipiendam expiationem alieni peccati. Ad quos (inquit) tota voluntate propendeo. Non ſuſcepi peccatum expiandum, propter aliquod meritum eccleſiæ, ſed ex gratuita mea beneuolentia. 1. Ioannis 4. In hoc eſt charitas, non quòd nos dilexerimus Deum, ſed quòd ipſe prior dilexit nos, &c. Et Rom. 5. Chriſtus, cùm adhuc infirmi eſſemus, pro ratione temporis, pro impijs mortuus eſt.

4. *Multiplicant idola ſua, poſtea properant (ad ea colenda & exornanda.) Non libabo libamina eorum de ſanguinibus, & non meminero nominum eorum labijs meis.*

Vbi nos tranſtulimus: Non libabo libamina eorũ, ibi vetus interpres habet: Non congregabo conuenticula eorum. Nam pro eo, quod eſt in Hebræo אסיך Aſich, & venit à verbo נסך Naſach, quod ſignificat libare

libare ſeu fundere, legit interpres אסף Aſaph, quod ſignificat congregare. Vaticinatur autem hic verſiculus de abiectione Iudæorum propter Idolomaniam. Cùm enim in præcedenti verſiculo dixiſſet filius Dei, ſe obedire Deo patri ſuo, & ſuſcipere crucem ac mortem propter ſanctos & magnificos in terra Iſraël, quæret quiſpiam: Quid igitur fiet de reliqua Iſraëlitarum multitudine, quæ videbatur innumerabilis? Reſpondet filius Dei. Maxima pars Iſraëlitarum ſunt Idolatræ, multiplicant idola ſua, & adorant ea ſummo ſtudio. Etſi enim Iſraëlitæ, ijs temporibus, quibus filius Dei vitam in terris egit, non coluerunt externa idola, tamen quia non ſolùm caruerunt vera cognitione Meſsiæ, verùmetiam perſecuti ſunt Euangelion eius maximo odio, tot idola adorauerunt, quot bona opera fecerunt, & quot ſacra Dei inſtituerunt, vt eorum meritis expiarent coram Deo peccata ſua, & conſequerentur æternam vitam. Teſtatur etiam hiſtoria Euangelij, quòd Iudæi fuerint ſtudioſiſsimi excogitandorum ſacrorum, & humanarum traditionum, ad quas obſeruandas, ex imo pectore anhelantes properabant. Vide Matth. 15. & 23. Et Mar. 7. Poſtquàm igitur Iudæi excogitant, abiecto Chriſto & Euangelio eius, multa noua ſacra, ad quæ ſeruanda ſummo ſtudio properant, vt meritis eorum conſequantur cœleſtia beneficia, ideoq; pro idolis habenda ſunt, quòd omnem fiduciam ſalutis ſuæ, in ijs collocent: Non libabo (inquit) libamina eorum in ſanguinibus, non ſunt mihi grata cruenta eorum ſacrificia, non ſunt mihi accepti cultus eorum, nec recordabor nominis eorum, non confitebor eos coram patre meo, non patrocinabor eis

coram Deo, sed abrogabo omnem politiam eorum, tam mundanam, quam Ecclesiasticam, & abijciam eos in extremas tenebras. Haec est execratio & exhaeredatio Iudaeorum, in omnibus coelestibus beneficijs. De qua abiectione multa tam in Propheticis, quam Apostolicis scriptis. Ponitur autem nobis Gentibus ob oculos, vt discamus timorem Dei, & exhibeamus nos gratos erga Deum, ne & nos abijciamur. Nam si Deus
Rom. 11. (inquit Paulus) naturalibus ramis non pepercit, vide ne qua fiat, vt nec tibi parcat.

5. *DOMINVS pars haereditatis meae, & calicis mei, tu sustentas sortem meam.*

6. *Funiculi ceciderunt mihi in iucundis (locis) adeoq; haereditas decora mihi (contigit.)*

Si Iudaei abijcientur, ne sint participes beneficiorum Messiae, quam ergo habebit Messias ecclesiam? quem populum in haereditatem accipiet Messias? Respondent hi duo versiculi. Etiamsi Iudaei exhaeredabuntur, ne sint amplius populus Dei, tamen DOMINVS ipse (inquit Messias) est mea haereditas, & meus calix, hoc est, portio quae mihi debetur. Nomine enim calicis, apud Hebraeos, non tantum intelligitur externum poculum, verumetiam demensum, quod in rebus diuidendis cuiq; obuenit. Psalmo 116. Calicem salutaris, hoc est, portionem salutis, quae mihi offertur, accipiam. Et Hier. 49. Ecce quibus non erat iudicium vt biberent calicem, bibentes bibent, hoc est, hi de quibus non erat decretum, vt aliqua supplicij parte afficerentur, supplicium subibunt. Et Matth. 20. Calicem meum

meum bibetis, hoc est, affligemini pro vestra portione aduersis, quemadmodum ego affligar. Sumpta autem est metaphora à conuiuijs, in quibus suum cuique demensum potus in calicibus distribuitur. Dicit ergo filius Dei. Quamuis Iudæi ejcientur ex hæreditate cœlestium bonorum, non tamen carebo omni hæreditate. DOMINVS enim ipse Deus pater meus, mea est portio, mea hæreditas. Quid autem mihi deerit, si DOMINVM possideam? An non satis diues & locuples ero, si Dominus sese mihi totum tradiderit ac donauerit? Hic enim sortem meam ita tenebit, & dispensabit, vt obueniat mihi in hæreditatem pulcherrima iucundissima portio terræ. Per funiculos enim hoc loco intelligendæ sunt perticæ mensoriæ, quibus termini agrorum definiri solent. Ios. 17. Ceciderunt funiculi Manasse decem. Psal. 105. Tibi dabo terram Canaan funiculum (hoc est, mensuram, partem seu portionem) hæreditatis vestræ. Esaiæ 54. Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extendere ne parcas, longos fac funiculos (hoc est) perticas mensorias, &c.

Vaticinatur autem de vocatione Gentium, ex quibus filius Dei colligit Ecclesiam suam ministerio Apostolorum, in vniuersa terra. Vocatur verò ecclesia Gentium iucunda, & pulchra hæreditas, non tàm propter multitudinem ex omnibus terris collectam, quæ aspectu iucundior est paucitate, quàm propter claritudinem Euangelij, qua Gentes ita sunt illustratæ, vt Paulus vocet eos, qui inter Gentes agnoscunt Euangelion Christi, luminaria mundi, Philip. 2.

7. *Laudo DOMINVM, qui consulit mihi, adeoq; noctu*
etiam erudiunt me renes mei.
8. *Pono DOMINVM coram me semper, quia est ad dexteram meam, ne commouear.*
9. *Ideo lætatur cor meum, & exultat gloria mea, adeoq; caro mea requiescet in spe.*
10. *Quia non deseres animam meam in inferno, nec permittes, vt sanctus tuus videat corruptionem.*
11. *Ostendes mihi semitam vitæ, faciem tuam, (quæ est) saturitas lætitiæ, iucunditates in dextera tua semper.*

Gratiarum actio, cum enumeratione beneficiorum, quæ expectat à DOMINO. Laudo (inquit) DOMINVM, propterea quòd effundat in me omnia beneficiorum genera. Primùm enim, consulit mihi, & ducit me spiritu suo, non interdiu tantùm, verùm etiam noctu, in omnibus tàm actionibus, quàm passionibus meis, ne renes, seu cogitationes meæ seducant me, sed rectà in omnibus vijs eius incedam. Deinde, quia pono eum mihi semper ob oculos, proximus mihi est, & apprehendit dexteram meam, vt me conseruet, ne peream. Præterea, efficit vt caro mea requiescat in spe, hoc est, vt non peream in morte, sed habeam spem resurrectionis. Quare maxima animi lætitia perfundor, & celebro tantum beneficium gloria mea, hoc est, tàm cantico linguæ, quàm Psalterio. Non cesso sermone meo magnitudinem huius beneficij in totum orbem diuulgare. Adhæc: Non deserit animam seu vitam meam in inferno, seu perditione, nec permittit, vt corpus meum Deo dicatum putrefiat in sepulchro. Postremò ostendit mihi semitam vitæ, hoc est, excitat me

tertia die à morte. Oſtendit enim mihi faciem ſuam, & collocat me ad dexteram ſuam, vt habeam cœleſte gaudium & perpetuam vitam ac felicitatem.

VSVS HVIVS PSALMI.

Ex hoc Pſalmo primùm petenda ſunt teſtimonia mortis Chriſti, ſepultura eius, deſcenſus eius ad infeꝛros, reſurrectionis eius à morte, & ſeſsionis eius ad dextram Dei patris eius, vt habes Acto. 2. & 13. Deinde confirmanda eſt fides noſtra in Ieſum Chriſtum, quòd cum ea, quæ hic Pſalmus vaticinatur de Meſsia per Dauidem, impleta ſunt in Ieſu filio Mariæ, poſt mille, plus minus annos quàm à Dauide recitata fuerant, perſpicuè intelligamus, hunc Ieſum eſſe verum illum Meſsiam ſeu Chriſtum, quem Prophetæ venturum adnunciauerunt. Poſtremò recitandus eſt hic Pſalmus, in ſummis afflictionibus noſtris, & in doloribus mortis ac inferni. Non enim eſt dubiũ, quin Chriſtus ipſe accepit ex hoc Pſalmo conſolationem per Angelum, in monte Oliueti, cùm ſanguinem ſudaret, & in cruce, cùm Latroni Paradiſum promitteret. Nos autem ſumus membra Chriſti per fidem. Et Paulus ait: Si compatimur, etiam conregnabimus. Quare *Rom. 8.* cùm affligimur terroribus mortis ac perpetuæ damnationis, petamus ex hoc Pſalmo conſolationem, vt *2. Tim. 2.* quemadmodum Chriſtus eluctatus eſt ex morte & inferno, ita nos per Chriſtum & in Chriſto vincamus omnia aduerſa.

Psalmus 17.

Exaudi DOMINE iustitiam, &c.

Alperspachij, die 22. Maij, Anno 1559. explicatus.

Idetur quidem hic Psalmus, à Dauide, suo tantùm & ecclesiæ nomine recitatus: sed quia precator commemorat in eo, se sua ipsius iustitia coram tribunali Dei constare, & legem Dei perfectè implere, quod nulli quamuis sancto homini competit, idcirco precatio est solius filij Dei DOMINI nostri Iesu Christi. Etsi enim nomen iusti competit etiam Sanctis, tamen hi non sunt iusti sua ipsorum, sed tantùm aliena iustitia, quæ est per fidem, propter Christum. Quare sentiamus hunc Psalmum esse precationem, qua Christus in suis afflictionibus, ac præsertim in monte Oliueti, cùm sudaret guttas sanguineas, vsus est.

Implorat autem opem Dei, quatuor præcipuè argumentis.

Vnum est, quòd ipse sit innocens & iustus.

Alterum, quòd Deus soleat exaudire sperantes & inuocantes ipsum.

Tertium, quòd hostes sint sæuissimi & crudelissimi.

Quartum,

Quartum, quòd Deus habeat manum & gladium, hoc est, sit omnipotens, & possit oppressum è sæuitia hostium suorum liberare.

1. *Audi DOMINE iustitiam, attende ad clamorem meum, ausculta precationi meæ, quæ procedit ex eo ore, in quo nunquam inuentus est dolus.*

2. *A conspectu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videant, quæ recta sunt.*

Hi duo versiculi sunt propositio precationis. Christus enim, cùm videret se à Iuda proditum, à reliquis discipulis suis desertum iri, & à pontificibus, ac tàm Iudæorum, quàm Ethnicorum cohorte iam capiendum, ac immanissimè tractandum, cùm tamen nullum vnquam peccatum fecisset, nec inuentus esset dolus in ore suo, procidit in faciem suam coram Deo patre, & orauit: Pater mi, inquiens, si fieri potest, transeat à me calix iste. Non est autem sentiendum, quòd Christus hæc tantùm Euangelistarum verba in precatione sua dixerit: sed quòd Euangelistæ scripserint precationis Christi epitomen, quæ precatio antea in Psalmis copiosè recitata erat. Testatur enim Lucas, Christum correptum angore, prolixius orasse. Inuocat igitur Christus filius Dei patrem, vt in tanto discrimine, quod imminet, exaudiat iustas suas preces, respiciat iustam suam causam, reuocet in animum, quòd nullum vnquam peccatum fecerit, nec inuentus sit dolus in ore suo, iudicet seueriter aduersus hostes suos & expendat, quæ iusta sint & recta, ne tam miserè ipsi in sua innocentia sit pereundum.

3. *Probas*

3. *Probas cor meum, visitas noctu, examinas me, non tamen inuenis (iniquitatem:) Cogito, non tamen praeuaricatur os meum.*

4. *In operibus quidem hominum (inuenis iniquitatem,) per legem tuam, ego autem seruaui semitas legis.*

Descriptio innocentiæ Christi, qua Christus perfectissimè, & absque vllo vitio, diuinæ legi satisfecit. Primùm enim Deus coniecit Christum filium suum in varias & horribiles afflictiones, quæ nomine noctis significantur: & conniuit, vt non solùm esuriret, sitiret & algeret, verùm etiam vt caperetur, alapis cæderetur, flagellaretur, & tandem probrosissimæ morti crucis obijceretur. Idque permisit illo consilio, vt probaret obedientiam eius, & exploraret latebras animi eius: ac quemadmodum faber argentarius examinat aurum igne, num sit probum, aut purum, ita Deus examinauit filium suum igni magnarum & multarum afflictionum, vt palàm fieret, num perfectum obsequium præstaret. Sed nullam prorsus inuenit in ipso iniquitatem, nullamque animi in aduersis suis amarulentiam. Etsi enim visus fuit cogitatione sua mortem, quæ diuina voluntate subeunda erat, vsque adeò abhorrere, vt & sanguineas guttas sudaret, & mortem deprecaretur: Si possibile est, inquiens, transeat à me calix iste: tamen ea cogitatione in tantum non peccauit, vt ne verbo quidem voluntati Dei restiterit, sed continuò addiderit: Non quod ego volo, sed quod tu vis. Hoc enim illud est, quod in tertio versiculo dicitur: Cogito, hoc est, trepido quidem ad cogitationem mortis, sed non præuaricatur os meum, hoc est, tantum abest, vt

vt pugnem cum voluntate Dei, & sim ei inobedeins, vt ne verbo quidem me ei opponam. Deinde Christus non solùm factus est Deo patri suo obediens, in malis perferendis, verùmetiam in bonis faciendis. Dilexit enim Deum patrem, ex toto corde, & proximum sicut seipsum. Nullum officium iustitiæ, nec coram Deo, nec coram hominibus intermisit, sed vniuersam legem Dei perfectissimè impleuit. Neq; enim de Christo iudicandum est, sicut de alijs hominibus. Manifestum quidem est, si carnem & sanguinem eius, iuxta corpoream substantiam, & humanas imbecillitates respexeris, quòd factus sit nobis similis, & tentatus per omnia, sicut nos: sed in hoc est discrimen, quòd ipse tentatus sit absq; peccato, & nulla vnquam inuenta sit in eo iniquitas. Ego, inquit, seruaui semitas legis. In hominibus autem, & in operibus eorum, si ad legem Dei exigantur, omnia iniquitate plena sunt. Sicut & aliàs dicitur: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificatur in conspectu tuo omnis viuens. Et: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Solus igitur Christus filius Dei, verè iustus est, & perfectus legis impletor. Omnes autem homines sunt peccatores, & diuinæ legis præuaricatores. Iustificantur antem, hoc est, consequuntur peccatorum remissionem, propter solum Christum, per fidem. Cæterùm, vbi vulgata tralatio legit: Vt non loquatur os meum opera hominum, propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras, ibi nos, pro illis verbis (propter verba labiorum tuorum) reposuimus: Per legem tuam. Verba enim labiorum Dei, hoc loco sunt lex seu Decalogus Dei, quem Deus ipse in

se in monte Sinai promulgauit. Pro his autem verbis (vias duras) reposuimus, semitas legis: pro vocabulo enim (Duras) apud Hebræos est, פריץ Pariz, quod significat grassatorem, aut latronem. Quo nomine significatur lex Dei, quòd lex, vt Paulus ait, operetur iram & occîdat. Verisimile enim est, quòd Paulus ex hoc huius Psalmi versiculo, & ex Psal. 142. collegerit suum illud dictum, quod est ad Rom. 3. & Galat. 3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro, coram illo: per legem enim cognitio peccati. Et aliàs: Peccatum non cognoui, nisi per legem. Et iterum: Lex occîdit. Omnia enim hominũ opera, cùm ad legem Dei exigúntur, inueniuntur corrupta, sordidata & iniqua, ideoq; homines per legem, tanquam per grassatorem, & latronem, occiduntur, & rei æternæ damnationis iudicantur. Solus autem Christus legem Dei perfectè impleuit, vt ea nullam in ipsum accusationem habeat, ideoq; non possit in eum grassari, & condemnare.

5. *Confirma gressus meos in semitis tuis, ne nutent vestigia mea.*
6. *Ego inuoco te, quia exaudis me Deus, inclina aurem tuam ad me, exaudi sermonem meum.*
7. *Ostende mihi mirificè beneficia tua, saluator sperantium, ab insurgentibus (aduersus me) dextera tua.*
8. *Custodi me, sicut pupillam oculi, sub vmbra alarum tuarum absconde me.*
9. *A facie impiorum, qui deuastant me, ab inimicis meis, qui toto animi affectu circumuallant me.*

Conclusio cœptæ precationis, in qua conclusione, precatio

precatio non solùm repetitur, verùmetiam commutationibus variatur, & argumentis fidem precatoris confirmantibus amplificatur. Audi, inquit, iustas meas preces, iudica, quæ recta sunt, & libera me. Tu enim ipse scis, me esse innocentissimum, quippe qui me tanquam aurum in igne probaueris, nec vllam in me iniquitatem inueneris. Quare peto supplex, vt aut me hac cruce liberes, aut confirmes me robore animi, quò cõstanter in vocatione tua ambulem, & aduersa quæq; fortiter perferam. Hoc enim est, quod dicit: Confirma gressus meos in semitis seu vijs & mandatis tuis, ne nutent vestigia mea.

Sed vt fides inuocantis confirmetur, adduntur nonnulla dicta, ex quibus animus ad bonam spem excitatur.

Primùm: Inuoco te, quia exaudis me. Promisit enim Deus, se exaudire inuocantes ipsum in veritate: Inuoca me (inquit) in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Cùm igitur non ignorem, te esse veracem, & seruantem promissi, excitor ad inuocationem nominis tui: nec dubito, quin sis me exauditurus.

Deinde dicit: Saluator sperantium. Hoc est obseruabile epitheton Dei, quòd Deus multis miraculis, & magnis stratagematis reportauit. Nec quicquam certius est, quàm quòd Deus seruet sperantes in ipsum. Quare, cùm hoc epitheton in precatione recensetur, solet fidem precatoris mirificè excitare, & inflammare.

Præterea petit, vt liberetur ab insurgentibus in ipsum, seu ab hostibus suis, idq; per dexteram Dei. Men-

tione autem dexteræ Dei admonetur de omnipotentia eius. Itaque iterum confirmatur fides precatoris, quòd Deus non tantùm habeat cor & voluntatem iuuandi, id quod ex promißionibus & exemplis notum eſt, ſed etiam habeat manum dexteram, (hoc eſt) omnipotentiam, qua poßit inuocantes ipſum iuuare & ſeruare.

Ad hæc cùm dicit: Cuſtodi me, ſicut pupillam oculi, &c. iterum confirmat fidem ſuam, mentione eius exempli, quo Iſraëlitæ in ſummis periculis ſeruati ſunt diuinitus. Nam Deut. 32. ita dicitur: DOMINVS cuſtodiuit populum ſuum, quaſi pupillam oculi ſui, ſicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans expandit alas ſuas, &c. Liberauit enim DOMINVS Iſraëlitas ex Ægypto, & ſummis periculis, & cuſtodiuit eos, vt pupillam oculi ſui, & ſicut aquila pullos ſuos: non vt hoc exemplo beneficia ſua abſolueret, ſed potius teſtificaretur, ſe omnes eos qui in periculis ſuis inuocant ipſum ex fide, ſeruaturum & liberaturum. Quid autem ſit DOMINVM ex fide inuocare, & quomodo Deus ſeruare ac liberare ſoleat, aliàs explicatum eſt.

Poſtremò, confirmat & illud fidem in inuocatione, quòd commemoret aduerſarios ſuos eſſe homines impios, & toto pectore in ipſum graſſantes. Manifeſtum enim eſt, quòd Deus odio habeat impios & virulentos. Quare dubium non eſt, quin exaudiat oppreſſum & innocentem, ac liberet eum de manibus impiorum.

10. *Adipem ſuum concludunt, ore ſuo loquuntur ſuperbè.*

11. *Itinera*

11. *Itinera nostra nunc obsident, oculos suos intendunt, vt deijciant (me) in terram.*

12. *Similitudo eius, sicut Leonis, qui inhiat prædæ, & sicut catuli Leonis, qui insidiatur in latebris.*

In versiculis septimo, octauo & nono, fecit Christus in hac sua precatione simplicem mentionem suorum hostium, persecutorum, & impiorum. Nunc autem in his tribus versiculis explicat & amplificat crudelitatem & immanitatem eorum: Concludunt, inquit, adipem suum. Nomine adipis significantur opes, facultates, & præstantissima hominum possessio. Queritur ergo Christus, quòd habeat aduersarios haudquaquàm abiectos, imbelles, & inter se dissidentes, sed omnibus suis viribus coniunctos, qui ad opprimendum ipsum iungant socias manus, & conferant omnes suas opes & facultates, & quicquid habeant excellentissimarum rerum, adeóque sanguinem & vitam. Præterea crudelitatem instituti sui augent verbis arrogantissimis & atrocissimis. Spirant ingentes minas. Omnes gressus, omnia itinera non tàm mea, quàm meorum discipulorum obseruant, & in hoc solum propositum intenti sunt, vt me deijciant in terram & opprimant. Quid plura? Non aliter erga me affecti sunt, quàm Leo esuriens, quærens prædam, quam deuoret, & catulus Leonis, qui fame excitatus ad rapinam ex latebris suis properat.

Gůt vnd Blůt zusamen setzen.

Cum hoc conuenit, quod Christus in Psal. 22. dicit: Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super me os suum, sicut Leo rapiens & rugiens. Recitantur & ista in precatione, vt

confirmetur fides precantis: quò immanior enim est crudelitas impiorum aduersus pios, eò propior est liberatio. Sicut habet vulgatum dictum: Cùm duplicantur lateres, tunc venit Moises, hoc est, cùm summa est afflictio, in propinquo est salus.

13. *Surge DOMINE, anteuerte eum, deijce eum, salua gladio tuo animam meam ab impio.*

14. *A viris, manu tua DOMINE, à viris (inquam) seculi huius, quorum portio est in hac vita, & quorum ventrem imples de penu tuo, implentur & filij eorum, & relinquunt diuitias suas nepotibus suis.*

15. *Ego autem in iustitia, videbo faciem tuam, satiabor, cùm surrexero, specie tua.*

Reuertitur filius Dei ad precationem, ac iterum expergefacit fidem suam mentione manus & gladij, hoc est, omnipotentiæ Dei. Habes, DOMINE, manum, habes gladium, tua est omnis potestas in cœlo & in terra. Quæso igitur te, vt hac tua manu & gladio, anteuertas hostes & aduersarios meos, Pontifices ac Pharisæos, irrita facias consilia eorum, ne in me perdendo voti sui compotes fiant. Deinde, facit antithesin inter se & Pharisæos, adeoq; omnes suos hostes: Salua (inquit) me à viris huius seculi, qui omnem spem suæ salutis collocant in rebus mundanis. Hoc igitur decimoquarto versiculo describitur ingenium impiorum, qui oppugnant filium Dei, & Euangelion eius. Hi enim, etsi iactant aliquoties desiderium cœlestis regni, ac bonorum eius, tamen ardent sola rerum terrenarum cupiditate, ac putant, se tùm verè felices, cùm prospero rerum

rerum successu in hoc seculo fruuntur. Ac ferè fieri solet, vt impij, non quidem sua industria, sed diuino beneficio, inuitante ipsos ad pœnitentiam, maximam huius seculi felicitatem consequantur. Nec ipsi tantùm multis opibus abundant, & magna dignitate sunt illustres, verùmetiam propagant suam felicitatem ad posteros, ad liberos & nepotes. Sicut Psal. 72. dicit. Non est respectus mortis eorum, & firmamentum in plaga eorum. In labore hominum non sunt, &c. Et Psalm. 143. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filiæ eorum compositæ, &c. Et Hiere. 12. Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus, qui præuaricantur, &c. Quid plura? Etsi lex minatur omnibus impijs extremas maledictiones, tamen manifestũ est, & res ipsa testificatur, quòd priusquàm iudicium Dei patefactum fuerit, impij fruantur in hoc seculo omni genere benedictionis & felicitatis. Habes vnam partem anthitesis, de impijs, qui non spirant nisi terrenum regnũ. Sequitur altera pars de filio Dei: Ego autem (inquit) videbo faciem tuam, in iustitia, satiabor, cum surrexero, specie tua. Hoc prorsus illud est, quod Christus aliàs dicit: Regnum meum non est de hoc mundo, Impij Pontifices & hostes mei, non quærunt nisi mundana. Et quanquam etiam ipsi Messiam expectant, & de eo gloriantur, tamen non quærunt in eo vera & cœlestia bona, remissionẽ videlicet peccatorum, iustitiam, gaudium & pacem in Spiritu sancto, sed tantùm quærunt mundana: Det vitam, (inquiunt) det opes, reliqua mihi ipse parabo. Meum autem regnum (inquit Christus) non constat terrenis bonis; nec hoc ago, vt fiam externus Monarcha huius

Det vitam, det opes, animum mihi æquum ipse parabo.

seculi,

seculi, sed vt sim iustus, & obsequar voluntati patris, qua mihi non tantùm humanæ imbecillitates, verùm etiam crux & mors ferenda sunt. Quid igitur? Pereundum ne mihi erit? Nihil certè minus. Non contingent mihi terrena bona: cõtingent autem mihi cœlestia. Non peribo in morte, sed resurgam à mortuis. Et postquàm surrexero, intuebor faciem Dei & satiabor specie eius. Hæc est descriptio summæ felicitatis, Videre enim faciem Dei, & satiari conspectu eius, est frui omnibus cœlestibus ac diuinis bonis. Habes antithesin impiorum, & Christi filij Dei. Illorum enim cupiditas est regnum mundanum, huius autem regnum non est mundanum, sed cœleste.

VSVS HVIVS PSALMI.

Hic Psalmus est vaticinium mortis & resurrectionis Christi. Et quanquam precatio huius Psalmi soli Christo competit, propterea quòd solus ipse diuinæ legi satisfecit, & perfectam iustitiam præstitit: tamen quia habet eam cum omnibus pijs, credentibus in ipsum, communem, idcirco excitemur ex hac precatione ad fiduciam inuocationis Dei in omnibus aduersis: & certò speremus, quòd quemadmodum Deus pater conseruauit filium suum in omnibus afflictionibus, ac in morte ipsa, & collocauit eum in summa maiestate, ita & nos sit conseruaturus propter Christum, vt vnà cum Christo intueamur faciem Dei, & satiemur cœlestibus ac æternis bonis. Sicut Paulus ait, 1. Cor. 13. Cernimus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc

autem

autem cognoſcam, quemadmodum & cognitus ſum. Et 1. Cor. 15. Cùm ſubiecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe filius ſubijcietur ei, qui illi ſubiecit omnia, vt DEVS ſit OMNIA in OMNIBVS. Et Ioan. 3. Scimus, quoniam ſi aparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt.

Pſalmus 18.

Diligam te DOMINE fortitudo mea, &c.

In Præpoſitura Denckendorfij, explicatus.

HIc Pſalmus vulgò de Dauide exponi ſolet. Inſcriptio enim, quæ è priori libro Samuelis cap. 22. vnà cum Pſalmo in hunc Pſalmorum librum trãslata eſt, ſic habet: Locutus eſt Dauid DOMINO verba carminis huius, in die, qua liberauit eum DOMINVS de manu omnium inimicorum ſuorum, & de manu Saul. Non eſt igitur mirum, quòd interpretes expoſuerint hunc Pſalmum, iuxta τὸ ῥητὸν, de Dauide, non autem de Chriſto DOMINO noſtro, niſi allegoricè, &, vt ipſi loquuntur, ſpiritualiter. Sed ſi intueamur eum preſsius, & conſiderauerimus eum, iuxta Apoſtolicam interpretationem, τὸ ῥητὸν ſeu litera eius, non niſi in Chriſtum

DOMINVM nostrum competit. Etsi enim dubium
non est, quin Dauid multa & magna aduersa sit passus,
è quibus DOMINVS ipsum clementissimè liberaue-
rit, nec est negandum, quin Dauid iuxta inscriptio-
nem, quam commemorauimus, acceperit occasionem,
ex ijs miraculis, quibus omnia sua pericula euasit, &
excitatus sit à Spiritu sancto, vt hunc Psalmum recita-
ret: tamen τὸ ῥητὸν seu litera Psalmi non respicit, nisi in
DOMINVM nostrum Iesum Christum. Ac tùm de-
mum ad Dauidem, & omnes alios pios in Christo re-
natos, accommodari suo modo potest, cùm fundamen-
tum de Christo positum fuerit. In hoc enim Psalmo di-
citur: Retribuit mihi DOMINVS secundum iustitiam
meam, & secundum puritatem manuum mearum red-
didit mihi. Quia custodiui vias DOMINI, nec impiè
gessi à Deo meo, &c. Hæc & his similia quæ sequun-
tur, non possunt propriè in Dauidem, qui aliàs dicit:
Non intres in iudicium cum seruo tuo, sed in solum
Christum DOMINVM nostrum referri. Etsi enim
Dauid habuit magnam iustitiam, collatis suis contro-
uersijs cum hostibus suis, tamen collatus cum lege Dei,
fuit & ipse peccator. Deinde & illud: Constitues me
in caput gentium. Populus, quem ego cognoui, serui-
uit mihi, conuenit propriè, non Dauidi, sed Christo,
qui solus est caput, & vt Esaias ait, Lux & salus Gen-
tium, & ad quẽm agnoscendum vocatæ sunt, reiectis
Iudæis, Gentes. Postremò, Paulus scribens ad Roma-
nos, cap. 15. recitat ex hoc Psalmo testimonium de vo-
catione Gentium ad agnitionem Christi: Gentes, in-
quit, pro misericordia, glorificent Deum, sicut scri-
ptum est: Propter hoc confitebor tibi in gentibus, &
nomini

nomini tuo Psalmum dicam. Hæc non sunt propriè Dauidis, sed Christi verba, quæ & testificantur vniuersum Psalmum, recitatore quidem Dauide, dictatore autem Spiritu Dei, de Christo esse intelligendum. Quare, cùm Paulus exponit eum de Christo, non est alia, ne Angeli quidem interpretatio, agnoscenda.

Continet autem hic Psalmus quinquaginta versiculos. Et est vaticinium de passione, doloribus mortis & inferni, quos pertulit Christus, nostro nomine. Item de resurrectione, qua liberatus est ex omnibus suis aduersis, & de exaltatione eius in summam maiestátem, vt in nomine eius omne genu se flectat. Collatum est autem hoc vaticinium à Spiritu sancto in hunc Psalmum, & hanc tàm precationis, quàm gratiarum actionis formulam, vt mors & resurrectio Christi non solùm sacrificijs adumbrarentur, verùmetiam publicis & vulgaribus carminibus celebrarentur, & pij ad manum, in omnibus actionibus & passionibus, diu, noctúq; haberent, quo fidem suam confirmarent, & in Christo salutem consequerentur.

1. *Diligam te DOMINE, fortitudo mea.*
2. *DOMINE, petra mea & arx mea, & liberator meus, Deus meus, rupes mea, in qua spero, scutum meum, & cornu salutis meæ, & exaltatio mea.*

Exordium Psalmi, in quo Christus ad captandam Dei patris sui beneuolentiam, & ad testificandam certissimam ac firmissimam promptitudinem eius in liberandis afflictis, commemorat dulcissima Dei patris sui epitheta. DILIGAM TE. Non est hoc loco vo-

cabulum actionem, ſed affectum ſignificans. Interie-ctionem vocant, precandi, ſeu blandiendi, Latinè, Amabo te, Germanicè, Ach lieber.

Fortitudo mea. In aduerſis enim, in morte, in horroribus inferni, & in ira Dei, nihil eſt, quod afflictum fortius & validius conſeruet, quàm Deus ipſe. Meritò igitur reportat epitheton fortitudinis.

Petra mea. Vbi enim firmius & ſtabilius conſiſtet afflictus, quàm in DOMINO Deo ſuo? Iuſtè igitur tribuitur ei cognomen petræ.

Arx mea, ſeu turris meus. Sic & Pſal. 31. Fortitudo mea, & refugium, ſeu turris mea es tu. In afflictionibus enim non eſt aſylum, ad quod tutius confugias, quàm ad DOMINVM Deum noſtrum.

Liberator meus. Multi ſunt liberatores & ſeruatores in aduerſis: ſed mundani, in rebus mundanis, & corporales, in rebus corporalibus: & humani, in rebus humanis: & externi, in rebus externis: & temporales, in rebus temporalibus. Solus autem DOMINVS Deus noſter, verus eſt, & cœleſtis ac perpetuus liberator, qui etiam non ſemel & iterum, ſed in ſempiternum ſeruat ſperantes in ipſum.

Deus meus. Non eſt hoc loco vocabulum יהוה Iehoua, ſed אל El, quod propriè ſignificat fortem, Heroem, admiratione dignum. Tribuitur ergo DOMINO Deo noſtro epitheton Herois, quòd etſi omnia gubernat, nec cadit capillus abſq; voluntate eius de capite noſtro, tamen peculiariter ſeruat inuocantes ipſum, heroicè, & mirabiliter: cùm iam pro mundi huius ratione omnia videantur conclamata & perdita. Vnde

&

& Esa. cap. 9. Christus ipse vocatur El, gibbor, hoc est, Heros, fortis.

Rupes mea. Aliud vocabulum à priori, quod petram transtulimus. Significat autem rupes hoc loco, saxum vndiq; ita circumdatum & munitum, vt expugnari aut viribus humanis deijci non queat. Vnde & qui ad eam confugiunt, & sperant ibi tutelam, spe sua non frustrantur. Talis rupes est DOMINVS Deus noster, in quem tutissimè sperare poteris, propterea quòd quisquis sperauerit in ipsum, non pudefiat.

Scutum meum. Qui enim hoc scuto, & hoc clypeo, qui est Dominus Deus, munitur, tutus est ab omnibus iaculis aduersarij.

Cornu salutis meæ. Cornu, more Hebræo, significat vel regnum, quòd Reges balsamo è cornu sumpto, vngebantur: vel vires & potentiam, quòd animalia cornupeta grassentur cornibus suis, tanquam armis. Vocat igitur Christus Deum, cornu salutis suæ, hoc est, regnum, seu potentiam suam salutarem, quòd conseruauerit ipsum regiè, heroicè, seu potenter in omnibus aduersis, & contulerit in ipsum omnem salutem.

Exaltatio mea. Deus enim non simpliciter seruauit Christum filium suum in aduersis, ne periret, sed etiam exaltauit eum in summam sublimitatem; & dedit ei nomen super omne nomen. Rectè igitur tribuit ei Christus titulum exaltationis.

Hæc sunt epitheta, quæ Deus non solùm reportauit ex miranda illa filij sui liberatione, qua conseruauit eum in morte, in horroribus inferni, & in extrema ira Dei, propter peccata humani generis, quæ Chri-

ſtus expianda ſuſceperat, & extulit eum in ſummam maieſtatem, verùmetiam conſeruabit, & efferet in æternam felicitatem omnes, qui verè credunt in Chriſtum. Sed de hac re poſtea.

3. *Laudans, inuocabo DOMINVM, & ab inimicis meis ſeruabor.*

Poſt exordium, in quo Chriſtus commemoratione epithetorum Dei, non ſolùm captauit beneuolentiam apud Deum patrem, verùmetiam excitauit ſpiritum ſuum ad precationem, & confirmauit certitudinem fiduciæ ſuæ. Sequitur propoſitio precationis. Etſi enim filius Dei, cùm initiò aſſumeret filium hominis ex Maria virgine, in vnitatem perſonæ, ornauit eum omni ſua maieſtate, quam habuit ab æterno, à Deo patre ſuo, vt potuiſſet ab omni aſſultu mortis & dolorum inferni, liberrimus eſſe, & coram toto mundo gloriam ſuam oſtentare, tamen in diebus carnis ſuæ exinaniuit ſe, & aſſumpta abiectiſsimi ſerui forma, factus eſt obediens patri vſq; ad mortem crucis, vt peccata humani generis expiaret, & nos cum Deo patre reconciliaret. In hac igitur ſerui forma, cùm iam morti vicinus eſſet, proſternit ſe coram Deo patre ſuo in monte Oliueti, in horto Gethſemane, & ait: Ah DOMINE, petra mea, arx mea, cornu ſalutis meæ, in tantis meis anguſtijs & ærumnis, ad quem confugiam, niſi ad te Deum patrem, ſeruatorem & exaltatorem meum? TE igitur ſolum inuocabo, idq; non ſimpliciter, ſed cum ſumma nominis tui laude, vt qui ingenuè, & ex animo profitear, te tanta eſſe in promiſsis tuis

veritate

veritate & constantia (qua laude, quid potest excel-lentius dici?) vt quotquot te inuocauerint, ab inimi-cis suis liberentur & seruentur. Non enim sentiamus Christum, cùm in horto Gethsemane oraret, pauca illa tantùm verba, quæ Euangelistæ recitant, dixisse: Pa-ter si posibile est, transeat à me calix iste, &c. Hæc quidem verba, epitome sunt, & summa precationis Christi: sed si rem probè expenderis, non est dubium, quin cùm Euangelistæ testentur, Christum ἐκτενέστερον adeóque tantisper orasse, dum & Apóstoli obdormisce-rent, & ipse sanguinem sudaret, vsus sit ijs precatio-nis formulis, quas Spiritus sanctus iam ante mille plus minus annis, per Dauidem atauum eius præscripse-rat, in quarum catalogo etiam hic Psalmus cõtinetur. Reponamus igitur hunc Psalmum inter eas precatio-nes & supplicationes, quas Christus in diebus carnis suæ, cum valido clamore & lachrymis, (quemadmo-dum epistola ad Hebræos loquitur) apud Deum pa-trem, qui poterat ipsum à morte seruare obtulit, & pro reuerentia exauditus est. *Heb. 5.*

Cæterùm, quòd facit in hac precationis propositio-ne, mentionem suorum inimicorum: Seruabor (inqui-ens) ab inimicis meis, non est propriè intelligendum de externis & carnalibus inimicis, quales fuerunt Scribæ & Pharisæi. Etsi enim hi, & alij impij excitati fuerunt à Satana, vt persequerentur Christum viru-lentissimè & crudelissimè, tamen quia nec regnum Christi est de hoc mundo, nec Christus venit in hunc mundum, vt externus bellator: inimici eius propriè intelligendi sunt, Satan, Mors, & Infernus, contra quos ita belligeratus est, vt victoriam longè omnium

clarissi-

clarißimam, & nobis exoptatißimam reportauerit. Sed de hac re postea.

4. *Circumdant me dolores mortis, & torrentes perditionis conturbant me.*

5. *Dolores inferni circumdant me, occupant me laquei mortis.*

6. *In tribulatione mea inuoco DOMINVM, & ad Deum meum clamo. Exaudit è templo suo vocem meam, & clamor meus coram ipso, peruenit ad aures eius.*

Hæc est narratio, in qua cõmemorantur inimici, è quorum faucibus petit se eripi & seruari. Et quid multis opus? Hoc ipsum est, quod Euangelistæ scribunt:
Matth.26. Cœpit Iesus expauescere & angi, ac dixit: Tristis est a-
Mar.14. nima mea, vsque ad mortem. Postquàm enim Christus suscepit peccata nostra expianda, & ea non possunt, nisi morte & inferno, seu extremo supplicio, & perditione (stipendium enim peccati mors est) expiari, reliquum erat, vt & mortem ac dolores inferni susciperet. Obijcitur ergo tentationibus, horroribus, ac doloribus mortis, non in infimo, non in mediocri, sed in supremo gradu. Multi fuerunt non inter homines tantùm pios, verùmetiam inter Ethnicos & impios, qui susceperunt mortem perferendam, aut tranquillo, aut etiam alacri animo. Christus autem filius Dei, ad conspectum mortis, ita expauescit & terretur, vt non solùm toto corpore contremiscat, verùmetiam sanguinem sudet: Dolores, inquit, mortis & inferni, seu extremæ perditionis, ita me inuadunt, ac occupant, vt sentiam me non aliter periturum, quàm si quis subitò & impro-

& improuiso aquarum torrente præter omnem ex-pectationem obruatur & submergatur, nec aliter af-ficiat, quàm si captiuus teneat laqueo, quo confestim suffocet. Obsecro igitur te, quid est, quòd Christus, qui est & filius Dei, & in forma Dei, longè imbecillior ad conspectum mortis apparet, quàm multi homines, qui visi sunt mortem fortiori animo pertulisse? Vna causa est, quòd debuit per omnia, iuxta epistolam ad Hebræos, fratribus similis fieri, & per omnia tentari, iuxta similitudinem, (sed absque peccato) vt misericors esset, & fidelis Pontifex, in his, quæ apud Deum fo-rent agenda. Magna autem hominum quamuis pio-rum pars, tanta est imbecillitate, vt non aliter mortem horreant, quàm extremum interitum. Debuit igitur Christus hac in parte similis ipsis fieri, & mortem hor-rere, vt sic tentatis succurrere posset. Altera causa est, quòd cùm peccatum, quò est grauius & horribilius, eò grauioribus mortis & inferni terroribus, tanquam supplicijs, dignum sit: Christus autem susceperit pec-catum, non vnius tantùm hominis, sed etiam totius humani generis expiandum, congruentissimum fuit, vt susciperet etiam supplicium peccati, hoc est, horro-res mortis & inferni, in summo gradu. Huc accedit & illud, quòd Christus aggrediendo mortem non a-spexit mortem, militum aut prædonum more, qui-bus cùm homines minantur exitium, propter scelera, soleant temerè respondere: Quid? Capitium carne plenum, hæc omnia expiabit: qua voce significant, si-bi non admodum magnæ esse curæ, etiamsi capiantur, & dent pœnas morte, sed aspexit mortem, qualis est formata ex peccato. Peccatum autem pingit mortem, Es ist vmb ein Kappen vol fleisch zuthůn.

k non

non vt rem leuem & euanidam, sed quæ non solum aufert homini omnia vitæ huius commoda, verùm etiam obijcit eum æternæ iræ Dei, & tradit ipsum perpetuis cruciatibus. Quare sicut non est mirum, quòd Christus in hoc Psalmo conqueratur de torrentibus & laqueis mortis, ita mirum non est, quòd ad conspectum mortis in monte Oliueti ita cohorruerit, vt & exclamauerit: Tristis est anima mea vsque ad mortem, & paulò pòst sanguinem sudauerit. Quid igitur Christus in tantis terroribus faceret? Quid aliud, nisi quod Euangelistæ dicunt, progressus à discipulis pusillum, procideret in faciem suam, & oraret. Et quod hoc loco Psalmus recitat: In tribulatione mea inuoco Dominum, & clamo ad Deum meum, certissima fiducia & spe concepta, quòd vox clamoris mei ad eum perueniat, & exaudiat ipsam è templo suo, vel cœlo, quod est Thronus eius, vel tabernaculo, in quo se oraculis suis præsentem testificatus est.

7. *Commouetur, & contremiscit terra, & fundamenta montium conturbantur & concutiuntur, quoniam irascitur ei.*

8. *Ascendit fumus in ira eius, ignis ex ore eius absumens, carbones succenduntur ab ipso.*

9. *Inclinat cœlos & descendit, & caligo sub pedibus eius.*

10. *Et vehitur super Cherub, ac volat, adeoque volat super alas venti.*

11. *Ponit tenebras latibulum suum, circum circa tabernaculum suum tenebræ aquarum, caligines nubium.*

12. *Præ fulgore coram eo, caligines eius prætereunt, grando & carbones ignis.*

13. *Et tonat in cælo DOMINVS, & altißimus dat vocem suam grandinem, & carbones ignis.*

14. *Mittit sagittas suas, & confringit ipsos, fulgura multa, & perdit ipsos.*

15. *Apparent profunditates aquarum, & reuelantur fundamenta orbis, ab increpatione tua DOMINE, à flatu spiritus iræ tuæ.*

Filius Dei Christus Dominus noster expiaturus peccatum humani generis, non solùm obiectus est horroribus mortis, iuxta illud, quod dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem, verùmetiam obiectus est grauitati iræ diuinæ. Etsi enim peccatum non fecit, nec est inuentus dolus in ore eius, tamen suscepit in se expiandum peccatum totius humani generis, & voluit esse victima, non solùm pro nostris, vt Ioannes inquit, verùmetiam pro totius mundi peccatis. Quam igitur iram Dei singuli homines, pro suo peccato meriti sunt, hæc vniuersa deriuatur & conijcitur in filium Dei. Ac sensum quidem huius grauissimæ iræ, Christus in cruce laceratus, & clauis perfossus pendens, breuissimis exprimit, cùm exclamat: Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti? in versiculis autem huius Psalmi, quos iam recitauimus, exponit cum enumeratione omnium penè signorum & argumentorum, quibus Deus inenarrabilem iræ suæ grauitatem, aduersus peccata hominum, in scriptis Propheticis testificatus est.

In Genesi cap. 6. & 7. peccant homines in toto orbe terrarum, tyrannide & libidine. Irascitur igitur Deus tanta vehementia, vt statuerit vniuersum humanum

genus delere. Hanc autem iram patefacit aquarum inundatione: Rupti sunt, inquit Scriptura, omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cœli apertæ sunt, & facta est pluuia super vniuersam terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

In Genesi cap. 19. peccant Zodomitæ & Gomorrhitæ horrendis sceleribus. Declaratur ergo ira Dei, cùm DOMINVS pluit super Zodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino de cœlo.

In Exodo cap. 19. Dominus promulgaturus Decalogum, non simpliciter reuelat se de cœlo, & concionatur in monte Sinai. Sed quia Decalogus dandus erat in hunc vsum, vt ostenderet peccatum, & operaretur iram, idcirco Dominus concionaturus descendit de cœlo tam stupendo spectaculo, vt cœperint audiri tonitrua, & micare fulgura: nubes item densissima operiebat montem, clangorq; buccinæ vehementius perstrepebat. Breuiter, totus mons Sinai fumabat, & ascendebat fumus ex eo, quasi de fornace, vt vndiq; esset terror, & plurima mortis imago. Hæc erant manifesta testimonia iræ Dei aduersus peccata, quæ Decalogo ostenduntur. Et qualis fuit externus tumultus in promulgatione Decalogi, talis solet etiam excitari in conscientia, cùm peccatum & ira Dei reuelantur.

In Numeris cap. 16. peccant Core, Dathan & Abyron seditione aduersus Mosen & Aheronem, imò potius blasphemia aduersus legitimam ordinationem Dei, testificatur igitur DOMINVS iram suam, diruptione terræ sub pedibus eorum, vt terra aperuerit os suum, & deuorauerit illos cum tabernaculis suis, ac

vniuersa substantia eorum, ipsi autem descenderint viui in infernum.

In Iosua cap. 10. irascitur Deus regibus Amorrhæorum, quòd essent hostes electi populi sui. Quare, vt declararet iram suam, mittit lapides magnos super ipsos de cœlo, & mortui sunt multò plures lapidibus grandinis, quàm quos filij Israël gladio percusserant.

In libro Iudicum cap. 4. Irascitur Deus Sisaræ, duci exercitu Rsegis Canaan, quòd extrema crudelitate opprimeret Israëlitas, qui erant ecclesia Dei. Testificatur igitur iram suam, aduersus Sisaram, primùm quidem immisso terrore in exercitum eius, deinde infixo clauo in cerebrum Sisaræ, per mulierem, vt Psalmus Deboræ dicat: De cœlo pugnauerunt stellæ, de gra- *Iudi.5.*
dibus suis pugnauerunt cum Sisara.

1. Samuel. 7. Philistini, perpetui Israëlitarum hostes, belligerantur aduersus ecclesiam Dei. Dominus autem crudelitatem eorum exosus, iram suam ita patefacit, vt tonet super Philistinos magno fragore, quo metu ita exterrentur, vt ab Israëlitis fusi fugatíque occumbant.

1. Samuel. 12. Irascitur Deus Israëlitis, quòd ex impietate Regem petijssent. Ostendit ergo iram suam repentino & improuiso tonitru & tempestate: Nunc state, inquit Samuel, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Nunquid non messis tritici est hodie? Inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias: & scietis & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos Regem.

Apud Prophetam Ioelem cap. 3. DOMINVS rugit

de Zion, & dat vocem ſuam de Hieruſalem. Hæc eſt denunciatio iræ Dei. Quid ergo fit? Mouentur cœli & terra.

Extant & alia in Propheticis ſcriptis exempla, quibus Deus ſeueritatem iræ ſuæ aduerſus peccata, teſtificatus eſt.

Cùm igitur filius Dei ſuſceperit peccata vniuerſi humani generis expianda, debuit etiam ſenſum ſeueriſsimæ iræ Dei ſuſcipere. Hic autem ſenſus, ſicut eſt viribus humanæ carnis in hac vita intolerabilis, ita etiam humanis verbis inexplicabilis eſt. Sed vt aliquo ſaltem modo explicaretur, viſum eſt filio Dei, DOMINO noſtro Ieſu Chriſto, in his verſiculis commemorare illa argumenta & ſigna, quibus Deus ſolet iram ſuam aduerſus peccata patefacere & teſtificari.

Commouetur, inquiens, & contremiſcit terra, & fundamenta montium conturbantur & concutiuntur. Solet Deus oſtendere & declarare iram ſuam terræ motibus, montium concuſsionibus, & id genus alijs argumentis, ſicut quondam in promulgatione Decalogi factum eſſe apparet. Ego igitur cùm nunc hîc pendeam, horribiliter dilaceratus & confixus, non aliter afficior, quàm ſi terra tremeret, & mihi dehiſceret, ac omnia montium fundamenta quaſſarentur. Quid ita? Quoniam Deus (inquit) iraſcitur EI, vel humano generi, vel Chriſto filio ſuo, vt ſit repentina mutatio perſonæ primæ in tertiam, quæ mutatio frequens eſt apud Hebræos, quemadmodum eſt & illud, Pſal. 3. DOMINI eſt ſalus, & ſuper populum tuum, benedictio tua. Sententia igitur eſt: In his grauiſsimis meis calamitatibus, perinde afficior, ac ſi cœlum terræ miſceretur.

Sentio

Sentio enim intra me tantam diuinæ iræ seueritatem, vt existimem me planè à Deo esse desertum. Non ignoro quidem Deum patrem de me è cœlo clamasse: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, sicut & mox, versu 19. dicetur. Sed quia statui expiare peccata humani generis, video & sentio in me etiam seuerissimam iram, qua Deus in peccata excandescit, & qua maior ne cogitari quidem potest, deriuatam esse.

Ascendit fumus in ira eius, inclinat cœlos, vehitur super Cherub: ponit tenebras latibulũ suum: præ fulgore coram eo, nubes eius transeunt. Quondam enim, cùm Dominus ad promulgandum Decalogum, præsentiam maiestatis suæ patefaceret, (Hoc enim significat Dominum inclinare cœlos, & è cœlo descendere) omnia videbantur plena caligine, fumo, igni, tonitruis, & fulgetris, tanquam accensis vndiq; carbonibus ignitis. Et quia terribiles & tenebricosæ ac densissimæ nubes impetuosissimis ventis hinc inde in cœlo seu aëre agitatæ discurrebant, & minitabantur hominibus in terra horribilia mala, idcirco dicitur Deus iratus vehi & volare super Cherubim, seu ventos, seu Angelos. (Cherub enim volucris dicitur, quo nomine significatur, partim ventus, quòd quasi volucris alis suis per aërem velocissimè penetret, partim angelus, quòd forma eius alata, tanquam volucris, constituatur, Exod. 25. & Ezech. 10.) Dicitur etiam in tenebris latère, & habere tabernaculum caligine seu nubibus vndiq; circum circa obtectum, ac fulgore suo, seu fulgetris caliginosas nubes discutere, & quasi cœlum aperire. Hisce enim tàm miraculis, quàm terrori-

bus

bus testificatus est Deus quondam in Decalogi promulgatione, non solùm præsentiam suæ maiestatis, verùmetiam seueritatem iræ suæ. Sicut ergo, cùm talia quondam agerentur, Israëlitæ tanto terrore & pauore concutiebantur, vt existimarent ceruicibus suis gladium iam imminere, & se ab irato Deo abiectos ac desertos, vnde & exclamant ad Mosen: Loquere tu nobis, & audiemus. Non loquatur nobis DOMINVS, ne fortè moriamur. Ita & ego, (inquit filius Dei) pendens iam in cruce miserrimus & nouissimus virorum, non aliter afficior, quàm si iratus Deus me à facie sua ita proiecisset, vt necesse habeam perpetuò interire, & omni felicitate priuari. Præterea quemadmodum Deus iratus, quondam Philistinis, exterruit eos horrendis tonitruis & fulgetris de cœlo, ita ira DEI multò magis in me grassatur, quàm si omnia tonitrua & fulgetra in me sæuire viderentur. Adhæc, sicut quondam DEVS regibus Amorrhæorum iratus, misit in ipsos grandines & lapides, vt internitione perirent, ita Deus nunc grauitate iræ suæ multò sæuerius in me animaduertit, quàm si omnia grandinum & fulminum (quæ sunt lapides & sagittæ Dei) genera in me coniicerentur. Postremò, quemadmodum vehementissimi venti, (qui sunt increpatio Dei, & flatus iræ eius) solent profunda, voragines & abyssus aquarum, (hæc enim dicuntur fundamenta orbis) ita discooperire & denudare, vt qui in aquis nauigant, videantur sibi in medio inferno nauigare, & iam internitioni proximi esse. Adeoq; illud omnino fieri solet, quod Psal. 107. commemorat: Qui descendunt, inquiens, in mare nauibus, facientes negotiationes in aquis multis,

tis, ipſi vident opera DOMINI, & mirabilia eius in profundo. Dicit, & ſtare facit ventum procelloſum, & exaltantur fluctus eius. Aſcendunt vſq; ad cœlum, deſcendunt vſq; ad abyſſos, anima eorum in malis tabeſcit. Turbantur & mutant ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorum abſorbetur. Ita & ego videor mihi nunc in profundo maris verſari, & omnibus marinis fluctibus obrui, vt præ terroribus contabeſcam, & arbitrer nullam mihi vſpiam viam euadendi patére. Habes deſcriptionem ſeueritatis iræ Dei, cuius ſenſum Chriſtus filius Dei, non coactus, ſed ſua ſponte in ſe ſuſcepit: nõ vt ſua aliqua, quorum nulla habuit, ſed noſtra peccata expiaret. Cogitemus igitur, quanta ſit magnitudo peccati noſtri, vt ad expiandum illud, filius ipſe DEI obiecerit ſeſe iræ, pœnæ, & ſupplicio longè omnium grauiſsimo. Cogitemus etiam, quanta ſit ſeueritas diuinæ iræ, aduerſus peccata, ut DEVS ne filio quidem ſuo, qui peccata expianda ſuſcepit, pepercerit, ſed maluerit eum ſenſu ſeueriſsimæ ſuæ iræ percelli, quàm peccata impunita remittere. Quare abhorreamus à deſignandis peccatis, non aliter, quàm à faucibus ipſis inferni, & agamus Deo patri gratias, quòd non ſit dedignatus, vnigenitum filium ſuum in mortem & inferni dolores, propter noſtram ſalutem, conijcere. Quid igitur dicemus? An non filius Dei aſſumpſit ſemen Abrahæ, ſeu filium hominis in eandem perſonam, & ornauit eum, iam inde ab initio conceptionis, omni forma & maieſtate Dei? Quomodo ergo fieri potuit, vt ſenſu tantorum dolorum & calamitatum afficeretur? Certè diuinitas natura ſua nihil patitur. Humanitas autem, etſi natura ſua obnoxia eſt

pasſioni, tamen à filio DEI in eandem perſonam aſſumpta, facta eſt & ipſa particeps diuinæ maieſtatis. Quomodo igitur tantis doloribus quaſſari potuit, vt nō fictitia, ſed veriſsima voce exclamaret: Deus meus, Deus meus, quare me deſeruiſti? Hîc audiendus eſt
Philip. 2. nobis Paulus, qui ad Philippenſes ſcribens: Ieſus Chriſtus, inquit, cùm eſſet in forma DEI, non rapinam arbitratus eſt, vt eſſet æqualis Deo, ſed ſemetipſum inaniuit, forma ſerui ſumpta, in ſimilitudine hominum conſtitutus, & figura repertus vt homo, humilem præbuit ſemetipſum, factus obediens vſq; ad mortẽ, mortem autem crucis. Potuiſſet enim Chriſtus ab initio conceptionis ſuæ oſtentare formam, ſeu maieſtatem Dei, in qua iam ex aſſumptione, & vnione cum filio Dei collocatus erat. Sed quia viſum eſt Deo patri, vt in diebus carnis ſuæ, ad expianda peccata humani generis, diſsimularet, ſeu vt Paulus loquitur, exinaniret formam & maieſtatem Dei, ac ſumeret formam & abiectionem ſerui, idcirco obſecutus eſt voluntati patris, & factus eſt obediens, ſuſcipiendo non ſolùm varias corporis imbecillitates & calamitates, verùmetiam dolores mortis & horrores inferni, adeóq; ſenſum extremæ iræ Dei. Quare, quod paſſus eſt Chriſtus, non eſt paſſus neceſsitate, ſicut nos alij homines patimur, ſed ſpontanea voluntate: vt & Deo patri officium obedientiæ ſuæ probaret, & noſtra peccata expiaret. Quid ergo? Num Deus filium ſuum in tantis doloribus & afflictionibus deſeruit? Nihil minus, ſed potius extulit eum in ſummam ſublimitatem, ac donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu ſe flectat, cœleſtium, terreſtrium

ac

ac infernorum. Quod autem Paulus suis verbis exponit audiamus nunc Psalmum nostrum, suis etiam verbis explicantem.

16. *Mittit de summo, apprehendit me, extrahit me de aquis multis.*
17. *Eripit me ab inimico meo forti, & ab ijs, qui me odio habent, quoniam robustiores me erant.*
18. *Præuertunt me, tempore calamitatis meæ, DOMINVS autem est sustentaculum meum.*
19. *Et educit me in latitudinem, eripit me, quoniam complacitum est ei in me.*

Etsi Deus pater obijcit Christum filium suũ omnis generis calamitatibus, adeoq́ꝫ morti ipsi crucis, & extremis horroribus inferni, tamen non abijcit, non deserit eum: sed quò grauiores sunt ærumnæ eius, eò propius est auxilium Dei. Mittit enim (inquit) de summo, mittit de cœlo, mittit cœleste auxilium, & me iam penè submersum, & suffocatum apprehendit, quasi crinibus, vt extrahat me incolumem è profundis aquis, aut extremis ærumnis: aquæ enim ærumnas & afflictiones significãt. Et quanquam hostes mei, & qui me odio prosequuntur, videantur me robustiores, ac præualere mihi, meq́ꝫ incautum, & nihil tale cogitantem præuerti, ac opprimere, tamen Dominus sustentaculum meum est, ac seruat ac liberat me, & educit me in latitudinem, hoc est, educit me ex omnibus angustijs animi, & perfundit me omni lætitia & gaudio, quo animus quasi dilatatur, & in locum spaciosum deducitur. Non enim is sum homo, de quo Deus dixit:

 Pœnitet

pœnitet me fecisse hominem, sed ille homo sum, de quo pater è cœlo testificatus est: Hic est, inquiens, filius meus dilectus, in quo mihi bene est complacitum.

Quæ cùm ita se habeant, videamus, qui sint hostes & inimici, de quorum crudelitate conqueritur Christus, & quomodo sit ab ijs liberatus. Etsi enim Scribæ & Pharisæi fuerunt coniurati hostes Christi, & grassati sunt, post Pentecosten, in discipulos Christi tàm Iudæi quàm Gentes, omni genere crudelitatis, tamen hoc loco non loquitur Christus propriè de his hosti-
Ephe.6. bus & inimicis, sed quemadmodum Paulus ait: Non est nobis lucta aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, mundi dominos, rectores tenebrarum seculi huius, aduersus spirituales astutias in cœlestibus. Ita Christus non suscepit externum bellum, aduersus externos hostes, mundano modo, sed belligeratus est cum spiritualibus hostibus, spirituali modo. Qualis enim est rex, talis etiam est bellator. Non est rex mundanus: Regnum meum, inquit, non est de hoc mundo, non igitur belligeratur mundano modo. Ecce enim hostis Christi est Satan, de quo ab initio dictum est: Tu insidiaberis calcaneo
Ioan.4. eius. Et de quo Christus ipse dicit: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Hostis etiam Christi est peccatum. Cùm enim Christus sit iustitia, cum qua ex diametro pugnat peccatum, perspicuum est, peccatum inter hostes Christi collocandum
1.Cor.15. esse. Est & hostis Christi mors ipsa: Nouissimus (inquit Paulus) hostis aboletur mors. Habes præcipuos hostes & inimicos Christi, de quibus est & in alio Psalmo: Dixit DOMINVS Domino meo, sede à dextris

meis,

meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Et mox: Dominare in medio inimicorum tuorum. Etſi enim etiam homines impij ſunt inimici Chriſti, tamen non ſunt inimici, niſi propter Satanam & peccatum. Contra hos igitur principatus, rectores tenebrarum, & ſpirituales aſtutias in cœleſtibus belligeratus eſt Chriſtus: idq́ non externa arma inferendo, ſed multa mala patiendo.

Hactenus de hoſtibus & bello Chriſti. Videamus etiam modum liberationis, quo in bello eſt à Deo patre ſeruatus & liberatus. Cùm enim in cruce penderet, virorũ nouiſsimus, & videretur tàm à Deo, quàm ab hominibus deſertus, ac maledictus, (maledictus enim à Deo omnis, qui pendet in ligno) Satan irridet eum virulentiſsimè, & per organa ſua exclamat: Si filius Dei es, deſcende de cruce: alios ſeruauit, ſeipſum non poteſt ſeruare: ſi rex Iſraël eſt, deſcendat nunc de cruce, & credimus ei. Quid ergo factum eſt? Num deſcendit de cruce, iuxta externam maieſtatem, & graſſatus eſt in hoſtes ferreis armis? Potuiſſet quidem tàm ſatanã, quàm omnes impios homines vno verbo, imò vno nutu perdere, & maieſtatem ſuam coram mundo oſtentare: ſed quam obedientiam pręſtitit patri ſuo ab initio conceptionis ſuæ, eam retinuit vſq; ad mortem crucis. Seruatus igitur eſt à Deo patre ſuo, mirando modo, non vt non moreretur, ſed vt moriendo non periret, ac morte ipſa ſua mortem vinceret, & tertia die à morte reſurgeret, accepta à DEO tanta maieſtate, vt in nomine eius omne genu ſe flectat cœleſtium, terreſtrium, & inferorum. Quid igitur eſt, quòd Deus pater filium ſuum mirando modo in morte ſer-

uauerit, & in summam sublimitatem extulerit? Sequitur: Quoniam (inquit) complacitum est ei in me. Hæc est vox illa, quam postea Propheta Esaias, cap. 42. aut potius Deus pater cœlestis, per Esaiam, de Christo filio suo vsurpat, & interpretatur: Ecce seruus meus, (inquiens) suscipiam eum, electus meus, Complacuit sibi in illo anima mea. Est & illa vox, qua idem Deus pater è cœlo, de filio suo coram Apostolis testificatus est: (quemadmodum paulò antè diceba-
Matt.13.17. mus,) Hic est (inquiens) filius meus dilectus, in quo
2.Pet.1. mihi complacitum est. Ipsum audite.

20. *Retribuit mihi Dominus secundum iustitiam meam, secundum puritatem manuum mearum reddit mihi.*

21. *Quia custodio vias DOMINI, & non impiè ago à Deo meo.*

22. *Quoniam omnia iudicia eius coram me, & statuta eius non repello à me.*

23. *Et sum perfectus cum eo, & seruo me ab iniquitate mea.*

24. *Et reddit DOMINVS mihi secundum iustitiam meam, secundum puritatem manuum mearum coram oculis eius.*

In proximis versiculis professus est Christus filius Dei, se ab inimicis suis mirando modo liberatum, & in summam maiestatem exaltatum, propterea quòd Deus pater ipso delectetur, & summo ipsum fauore prosequatur. In his autem, quos nunc enumerauimus, versiculis, commemorat causam, cur Deus ipso delectetur, & benefaciat ipsi. Quia custodio, inquit, vias

DOMINI, nec vlla vnquam impietate deficio à Deo meo. Omnia enim iudicia, omnia ſtatuta, hoc eſt, vniuerſam legem Dei perfectè impleo. Et vt poſtea Eſaias de me concionatur, peccatum non facio, nec eſt dolus in ore meo. Ac tanta ſum perfectione, & ab omni iniquitate tam alienus, vt poſsim in ſeueriſsimo Dei iudicio conſtare. Itaq; qua Deus eſt æquitate, confert ſua in me beneficia, iuxta meam iuſtitiam & innocentiam, in omnibus manuum mearum operibus.

Hæc gloriatio de perfecta innocentia & iuſtitia, coram Deo, non poteſt conuenire Dauidi. Etſi enim Dauid habuit iuſtiſsimam cauſam contra Saulem, nec affecit Saulem vlla iniuria, potuit etiam de iuſtitia, quam habuit in promiſſo Meſsia per fidem, gloriari, tamen habuit peccatum in carne, etiam in cauſa iuſtiſſima, & quam iuſtitiam habuit per fidem, non habuit in operibus ſuis, ſed in Chriſto. Quare verè & piè aliàs exclamat: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et: Si iniquitates obſeruaueris DOMINE, Domine quis ſuſtinebit? Solus vnigenitus filius Dei DOMINVS noſter Ieſus Chriſtus, ea eſt innocentia, puritate, perfectione & ſanctitate, vt verè & alacriter coram Deo profiteri audeat, retribuere ipſi DOMINVM ſecundum iuſtitiam ſuam, & reddere ipſi ſecundum puritatem manuum ſuarum, quia omnia iudicia & ſtatuta eius, vniuerſam videlicet legem eius, ſeruet ac perfectè impleat.

25. *Cum ſancto, ſanctus es, cum viro perfecto, perfectus es.*

26. *Cum mundo, mundus es, & cum aduerso, aduersus es.*

Hi duo versiculi vulgò vsurpari solent, de hominum inter se contubernio, vt qui consociauerit se cum hominibus honestis & probis, fiat & ipse honestus ac probus: qui autem contubernium egerit cum improbis & sceleratis, fiat & ipse improbus ac sceleratus. Bona quidem & pia per se sententia. Verissimum enim est, quod de improborum societate Paulus dicit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et, quod prouerbio dici solet: Si iuxta claudum habitaueris, fies & ipse claudus. Sed quid hæc sententia ad hos versiculos? aut quæ eius conuenientia cum præcedentibus & sequentibus? Psalmus igitur non loquitur hoc loco de hominum inter se, sed de Dei patris cum Christo filio suo, societate. Exponit enim rationem, cur Deus pater rependat Christo filio suo iustitiam, & puritatem manuum eius. Deus enim idcirco seruat filium suum in omnibus aduersis, & in morte ipsa, ac extollit eum in summam maiestatem, propterea quòd Deus talem se gerat erga hominem, qualem eum inuenit. Si homo est iustus, sanctus, innocens, purus, immaculatus & perfectus, talem etiam præstat se ei Deus, & exhibet se ipsi iustum, sanctum, innocentem & perfectũ, ac benefacit benefacienti, reddit iusta iusto, & seruat perfectè perfectum. Cùm igitur talem inuenerit vnigenitum filium suum, videlicet, perfectè iustum, purum & immaculatum, meritò etiam exhibuit se ipsi perfectè iustum & immaculatum. Econtra autem, Deus etiam est peruersis, peruersus. Hæc verba duriora quidem videntur, quàm par est, vera autem sen-

tentia

tentio eius nihil habet incommodi. Significat enim, quòd quemadmodum Deus eſt bonus & clemens remunerator bonorum, ita etiam eſt ſeuerus punitor malorum. Qui enim peruerſè agit contra Deum, huic etiam fit Deus peruerſus, hoc eſt, dicitur aduerſus & contrarius. Iuxta illud Leuit. 26. Quod ſi nec ſic volueritis recipere diſciplinam, ſed ambulaueritis ex ADVERSO mihi: ego quoq; cõtra vos ADVERSVS incedam. Deus quidem ſua ipſius natura, non eſt niſi bonitas & ſalus: ſed ſicut ſol, cùm natura non ſit, niſi lux & ſplendor, obſcura illuſtrans, ſolet tamen imbecilles oculos nimio ſuo ſplendore cæcare, non quidem ſuo, ſed imbecillium oculorum vitio: ita Deus ſua propria natura, non eſt, niſi viuificator, benefactor, & ſaluator: Viuo ego, inquiens, non volo mortem peccatoris. Et Paulus: Deus (inquit) vult omnes homines ſaluos fieri: & tamen mortificat, punit, & damnat impios, non quidem ſua natura, ſed vitio impiorum, qui præ impietate ſua non poſſunt immenſum ſplendorem diuinæ ſalutis ferre. Ad eundem modum etiam Chriſtus filius Dei de ſe dicit: In iudicium ego in hunc mundum veni: vt qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant. Et tamen natura ſua vera eſt lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Quid igitur dicemus? ſi Deus eſt tantùm bonus & clemens bonis, peruerſis autem peruerſus, quis poterit coram eo conſtare? Omnes enim homines natura ſua ſunt peruerſi. Omnes declinauerunt, & facti ſunt inutiles. Quis ergo bonitate & clementia Dei fruetur? Nullus certè hominum, ſiquidem naturam eorum peruerſam reſpexeris; ſed benedictus Deus in

m ſecula.

secula, qui dedit nobis filium suum DOMINVM nostrum Iesum Christum, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat æternam vitam.

27. *Quoniam tu populum afflictum seruas, & oculos superborum humilias.*

Alia ratio, cur Deus pater seruauerit Christum, & oppresserit hostes eius. Deus enim respicit afflictos & miseros homines: Cor contritum, inquit aliàs, & humiliatum, Deus non despicies. Et iterum: Iuxtà est DOMINVS ijs, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit. Econtra superbis, elatis, arrogantibus resistit, & deijcit eos. Christus autem inter miseros & afflictos fuit miserrimus & afflictissimus, quemadmodũ suprà cõmemoratum est. Satan autem, & quos ipse aduersus Christum excitauit, Iudæi, Scribæ, Pharisæi & Gentes, sunt superbissimi & arrogantissimi. Cùm Christus penderet in cruce miserrimè, manus & pedes perfossus, securissimè & superbissimè insultarunt ipsi tanquam iam victores. Sed quid factum est? Deus deijcit oculos superborum, & pudefacit eos, Christum autem afflictum extollit in summam sublimitatem, & dat ei nomen super omne nomen. In afflictione igitur benè speremus etiam nos: & inuocemus nomen DOMINI, vt & in Christo & propter Christum seruemur.

28. *Quoniam tu illustras lucernam meam, DOMINVS Deus meus illuminas tenebras meas.*

29. *Quoniam per te contero copias militares, & per Deum meum transilio murum.*

30. *Dei*

30. *Dei perfecta est via, eloquium DOMINI purgatum, clypeus est omnibus sperantibus in ipsum.*

31. *Quoniam quis Deus præter DOMINVM, & quæ petra præter Deum nostrum.*

32. *Deus accingit me fortitudine, & facit perfectã viam meã.*

33. *Ponit pedes meos, sicut ceruorum, & super excelsa mea constituit me.*

34. *Docet manus meas præliari, & conterere arcum æreum brachijs meis.*

35. *Das mihi scutum salutis tuæ, & dextra tua fulcit me, & cùm humilias me, magnificas me.*

36. *Dilatas gressus meos subtus me, vt non vacillent tali mei.*

Generalem sententiam (quæ est: DOMINVS seruat afflictum) accommodat nunc filius Dei ad suam personam. Ac primum: Tu, inquit, DOMINE Deus meus, illustras meam lucernam. Et quid hoc sit, mox explicat mutata secunda persona in tertiam, pro more Hebræo: Deus, inquiens, illuminat tenebras meas. Tenebræ, si metaphoricὼs accipias, significant afflictiones & tribulationes. Deus ergo dicitur illuminare tenebras, cùm seruat afflictum in afflictionibus, & liberat eum ex tribulationibus. Itaq; Deus tunc illustrauit lucernam Christi, & illuminauit tenebras eius, cùm seruauit eum in morte, & eduxit eum è sepulchro & inferno, vt resurgeret, & sederet ad dexteram Dei patris sui. Qua luce, qua gloria, quid potest esse illustrius? Deinde: Per te, inquit, contero copias militares, & per Deum meum transilio murum, seu expugno ciuitates, & arces muris munitas. Hîc iterum consideremus, tales esse copias militares, pu-

gnantes cum Christo, & muros hostium eius, qualis est rex, videlicet, non mundanus, sed spiritualis, non terrenus, sed cœlestis. Exercitus igitur, & copiæ militares, quæ Christo resistunt, ac muri hostium eius, sunt
Ephes.6. rectores tenebrarum huius seculi, & spirituales astutiæ in cœlestibus, adeoq; principatus & potestates
Ephes.4. illæ, de quibus Psalmus & Dauid loquuntur: Captiuam duxit captiuitatem. Et Paulus iterum: Expoliatos
Colos.2. principatus ac potestates ostentauit palàm triumphans de illis per semetipsum, satan enim tam potens est princeps in hoc seculo, vt etiam Deus huius seculi à Paulo dicatur. Peccatum tam latè dominatur, vt vniuersum humanum genus opprimat. Mors & infernus tantæ sunt virtutis, vt ne Monarchæ quidem huius terræ posſint tyrannidem eorum euadere. Sed Christus filius Dei has omnes copias militares fudit & fugauit, & hos omnes muros, quamuis altisſimos transiliuit & superauit. Per quem autem, & cuius virtute superauit Christus has copias & muros? PER TE, inquit, PER DEVM MEVM. Satan enim victus est, peccatum expiatum est, & mors ac infernus expugnata sunt à Christo, non terrena, sed cœlesti, non humana, sed diuina virtute. Quomodo? Num sicut Petrus, Paulus, & reliqui pij, qui & ipsi vicerunt mortem, & euaserunt tenebras inferni? Nihil minus. Hi enim reportarunt victoriam non sua propria, sed aliena virtute, Christus autem reportauit eam sua propria virtute, hoc est, ea diuina maiestate, qua fuit iam inde ab initio conceptionis suæ ornatus. Non enim homo tantùm est, sicut Petrus & Paulus, sed est Deus & homo, (hoc est) homo à filio Dei ita assumptus, vt acceperit

ab

ab ipſo omnem deitatis plenitudinem corporaliter. Quare, quòd vicerit ſatanam & mortem, diuinitatis quidem opus eſt, ſed eius, quæ eſt filio hominis, initio conceptionis ſuæ ab æterno filio Dei communicata. Poſtquàm enim Adam peccauit, & traxit ſecum in ruinam vniuerſum humanum genus, Deus pater miſeratus hominum calamitates, in hunc mundum ſtatuit & promiſit, ſe miſſurum filium ſuum vnigenitum, qui in plenitudine temporis aſſumeret ſemen Abrahæ, ſeu filium hominis ex virgine, & ornaret eum omni plenitudine ſuæ diuinæ maieſtatis. Hæc promiſsio, non eſt vanum hominis figmentum, ſed vox Dei certiſsima & firmiſsima. Vnde ſequitur verſiculus huius Pſalmi triceſimus: Dei via eſt perfecta, eloquium Domini igne examinatum, clypeus eſt omnibus ſperantibus in ipſum. Via Dei, eſt propoſitum & inſtitutum Dei. Et eloquium eius eſt promiſsio eius. Hoc igitur inſtitutum Dei de filio ſuo, non eſt mutationi obnoxium, non eſt vllo vitio corruptum, ſed perfectum, inuiolatum, fixum & ſtabile. Hæc promiſsio Dei de miſsione filij ſui, non eſt ſicut lignum aut ſtipula, quæ ab igni arrepta, confeſtim abſumuntur, ſed eſt velut purum aurum, quod in ignem coniectum, tantum abeſt, vt abſumatur, vt potius purgatius reddatur. Itaque reliquum eſt, vt quotquot hac promiſsione excitati, concipiant certam ſpem de clementia DOMINI, propter filium ſuum, ijs DOMINVS verè ſit clypeus, ſcutum, protectio & propugnaculum in omnibus periculis. Hæc eſt illa ſpes, de qua Paulus ait: Spes non pudefacit: adeóque quod hîc dicit, illud prorſus eſt, quod Chriſtus in Ioanne ait: Sic Deus dilexit mundum, vt

vnigenitum ſuum filium daret, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat æternam vitam. Nec mirum, quòd DOMINVS Deus ſit clypeus omnibus ſperantibus in ipſum, propter filium ſuum. Non enim eſt alius Deus præter hunc DOMINVM, nec eſt alia petra, alia certitudo, alia firmitas, & ſtabilitas, præter
1.Cor.8. hunc Deum. Multi quidem ſunt inter Ethnicos, qui vocantur dij, ſed ſunt vaniſsimi. Ac multa ſunt ſacra & nomina, propter quæ homines ſalutem ſperant: ſed aut ſunt per ſe, aut fiunt propter vanam hominum fiduciam, mendaciſsima. Vnus autem ſolus eſt verus Deus ille, videlicet qui promiſit ſe filium ſuum miſſurum in hanc terram, è virgine, ſemine Abrahæ, & poſteritate Dauidis. Et vnum eſt ſolum nomen, ac vnum tantùm ſacrum, in quo nobis ſalus contingit, videlicet Ieſus Chriſtus filius Dei, & fides, quæ eſt in ipſum. Sed pergit Chriſtus commemorare, quæ diuinitus in bello ſuo aduerſus hoſtes ſuos peragat: Deus, inquit, accingit me velut baltheo fortitudine, vt via mea ſit perfecta, vt inſtitutum meum contra hoſtes meos, ſatanam, mortem & infernum, feliciter promoueat, & proſperum ac perfectum habeat ſucceſſum. Si properandum eſt ad excelſa ſeu arces, & munitiones meas, in quibus tutò conſiſtam, facit pedes meos velociores ceruis, & addit pedibus meis alas. Si præliandum eſt aduerſus hoſtes, dirigit ipſe manus meas, vt dexterrimè pugnem, & brachijs meis arcus hoſtium, quamuis æreos, quamuis ahæneos, conteram. Si opus eſt mihi ſcuto, quo aduerſarij ictus repellam, tribuit ipſe mihi ſalutare ſuum ſcutum, & dextera ſua ita me fulcit, vt eo ipſo, quo me humiliat, quo commouet, vt cruci affigar,

figar, & moriar, magnificet, & exaltet, ac iter meum tam latum & planum reddat, vt non nutent, tanquam in lubrica via, vertebræ meæ, sed inoffenso pede liberè & expeditè victoriam consequar. Non est autem intelligendum de mundano bello, prælio, aut victoria, quemadmodum antea admonebamus, sed de eo, quod regno Christi spirituali & cœlesti conueniat. Ac planè illud est, quod Paulus ait: Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quapropter extulit illum Deus in summam sublimitatem, & donauit illi nomen super omne nomen, &c.

37. *Persequor inimicos meos, & apprehendo eos, nec reuertor, donec absumam ipsos.*
38. *Transfigo eos, nec possunt surgere, cadunt subtus pedes meos.*
39. *Accingis me fortitudine ad bellum, incuruas insurgentes in me subtus me.*
40. *Et das mihi ceruicem inimicorum meorum, vt perdam odio habentes me.*
41. *Clamant, & non est, qui seruat, ad DOMINVM, & non exaudit eos.*
42. *Comminuo eos, vt ventus puluerem, & sicut lutum platearum contero eos.*

Filius Dei adhuc perseuerat in commemoratione victoriæ, quam expiato humani generis peccato, à satana, morte & inferno, diuina potentia reportauit. Et quemadmodum antè descripsit prælium, sumpta metaphora à mundanis bellis, ita in eadem metaphora pergit describere victoriam suam: Persequor, inquiens,

quiens, inimicos meos. Deus tantum roboris, tantum felicitatis mihi concessit, vt hostes mei vertantur in fugam. Persequar igitur eos, tantisper, dum apprae-hendero & cepero eos: nec prius desistam, quàm prorsus absumpsero & perdidero ipsos. Sic enim transfigo, sic conficio eos, vt non queant amplius sese erigere, & pristinas vires recuperare. Nam, cùm tuipse, DOMINE Deus meus, accingas me bellica fortitudine, fieri non potest, quin hostes & osores mei ita mihi subijciantur, vt ceruicem eorum conteram & disperdam. Vociferantur quidem ad DOMINVM, sed non est, qui ipsos exaudiat & seruet. Quid igitur dicemus? Ostendit & antea, quòd hostes Christi sint satan, mors, & infernus: & quòd metaphora mundani praelij & victoriae, describatur hoc loco praelium, quod Christus cum his suis hostibus inijt, ac victoriam reportauit. Quomodo autem competit in hos hostes, quod hîc dicitur: Clamant, sed non est, qui seruet eos, Ad DOMINVM, & non exaudit eos. Num & satan, & mors, & infernus inuocant Deum, in suis aduersis? Num implorant opem Dei in suis aerumnis? Nihil hîc geritur mundano & humano more, sed omnia fiunt metaphoricῶs. Nam quemadmodum homines ab hostibus suis superati, & crudeliter tractati, quamuis alioqui impij, solent tamen caput & oculos ad coelum attollere, & salutem à Deo petere ac expectare, imò & bestiae ipsae magnis periculis obiectae, videntur vociferationibus suis significare, se in extremis calamitatibus versari, nec se seruari posse, nisi ope de coelo missa. Ita cùm satanae, morti & inferno tribuitur inuocatio Dei metaphoricῶs, non significatur in ipsis

aliquid

aliquid esse pietatis erga Deum, sed significatur eos victoria Christi in tantam perditionem redactos, vt etiamsi aliquem humanum sensum haberent, & Deum inuocarent, non tamen possent ex interitu suo emergere, & vires suas recipere, Germanice dicitur: **Der Feind ist also geschlagen / daß jm nach Gott weh sein möcht**, (hoc est) hostis ita oppressus est, vt nulla sit ei spes salutis, nisi mirabiliter contingat, relicta. Dicit ergo Christus: Hostes meos, satanam, mortem & infernum ita deijcio & contundo, vt extrema internitione laborent, & de salute ipsorum prorsus sit conclamatum. Disijcio enim eos, sicut ventus solet quisquilias & puluerem terræ disijcere: & conculco eos, sicut lutum in plateis conculcari solet. Hæc omnia recitantur tam diligenter & copiose, nostri causa, vt cognoscamus, quanta beneficia victoria Christi nobis impetrauerit. Quam enim victoriam Christus à satana, morte & inferno reportauit, ea non solus ipse fruitur, verumetiam fruendam proponit omnibus ijs, qui in ipsum credunt. Quare si agnoueris Christum, & credideris in ipsum, quem satanam metues? ad quam mortem cohorrescas? ad quos inferni horrores expauesces? Habes enim hoc loco, illos Christi hostes, ita deuictos & superatos, vt etsi adhuc exitium minantur, tamen non possint amplius caput erigere.

43. *Eripis me à contentioso populo, cōstituis me in caput Gentium: populus, quem non agnoscebam, obedit mihi.*

44. *Auditu auris obtemperat mihi, filij extranei negant me.*

45. *Filij extranei contabescunt, & fremunt è vinculis suis.*

Inter beneficia, quæ filius Dei ex victoria sua consecutus est, illud inter præcipua non est postremum, quòd Deus eripuerit ipsum à populo contentioso, & à filijs extraneis, ac fecerit ipsum caput & principem earum gentium, quas antea non agnouerat. Sciamus igitur, qui sit populus ille contentiosus, & filij extranei, à quibus filius Dei se liberatũ esse gloriatur. Non est autem, vt ad hos inuestigandos diu oculos circumferamus. Ecce enim tibi, Moses, qui fuit dux Israëlitarum ex Ægypto, apertè profitetur, suum ipsius populum, esse contentiosum illum populum, & alienos seu spurios, ac illegitimos filios, de quibus hîc fit sermo. In Deuteronomio enim cap. 31. dicit: Ego scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimam. Adhuc viuente me, & ingrediente vobiscum, semper contentiosè egistis contra DOMINVM: quanto magis, cùm mortuus fuero? Idem postea testificatur Stephanus in concione sua, quam habuit in Synodo Pontificum, Act. 7. Duri, inquiens, ceruice, & incircumcisi corde, & auribus: vos semper Spiritui sancto resistitis, vt patres vestri, & vos. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænuntiauerunt de aduentu iusti illius, cuius vos nunc proditores & occisores fuistis. Qui accepistis legem per dispositiones angelorum, nec seruastis. Huc etiam pertinet parabola, quam filius Dei, factus iam in plenitudine temporis homo, apud Matth. cap. 21. de agricolis, quibus locata erat vinea Domini, recitat. Significat enim haud obscurè, Israëlitas fuisse populum illum contentiosum, qui ab initio semper restiterit, & pugnauerit cum Spiritu sancto. Sunt & ijdem filij alieni

&

& extranei. In exitu enim ex Ægypto dictum est de Israële: Filius meus primogenitus Israël. Mox aũt declararunt se non esse veros, sed adulterinos, non legitimos, sed spurios, non domesticos, sed alienos & extraneos filios, quippe quòd DOMINVS expectauerit ab ipsis officia, quæ liberi debeant parentibus. Sed mentiti sunt, & fefellerunt hanc expectationem: Dereliquit (inquit Moses in carmine suo) Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Et mox: Deum, qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es DOMINI creatoris tui. Et apud Esaiam: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem sperauerunt me. Ac iterum: Plantauit vineam electam. Expectauit, vt faceret vuas, & fecit labruscas. Quid igitur fiet? aut quod supplicium inferetur eis? Contabescunt, inquit, & fremunt è vinculis suis. Auferetur enim ab ipsis hæreditas cœlestium bonorum, & dabitur genti hactenus à Deo alienę. Quod cùm viderint, contabescent, & frement è captiuitate & infelicitate ipsorum. Hoc prorsus illud est, quod Moses in carmine suo dicit: Ipsi me prouocauerunt, in eo, qui non erat Deus, & irritauerunt in vanitatibus suis: & ego prouocabo eos, in eo, qui non est populus, & in gente stulta irritabo eos. Et apud Esaiam cap. 8. Transibit per eam, & corruet: & esuriet, & cùm esurierit, irascetur, & maledicet regi suo, & Deo suo, & suspiciet sursum. Et ad terram intuebitur, & ecce tribulatio, & tenebræ, & dissolutio, & angustia, & caligo persequens, & non poterit auolare de angustia sua. Et Christus apud Matthæum cap. 25. Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium. Dices: Si ad istum modum habet causa

Deut. 23.

Esa. 1. 5.

Iſraëlitarum cum Chriſto, quis ergo deinceps erit populus eius? Si Iudæi ſunt excæcati & abiecti, ne ſint amplius populus & eccleſia Dei, vbi ergo erit eccleſia? Reſpondet Chriſtus ipſe: Conſtituis, inquit, me in caput Gentium. Populus, quem hactenus nō agnoſcebam pro populo ſeu eccleſia, me complectitur, & meo Euangelio obſequitur. Hactenus coluerunt me Iudæi ſacrificijs Leuiticis, interim autem nec vera fide me agnoſcebant, nec verbo meo obedienter obtemperabant. Nunc autem voco Gentes incircumciſas ad participationem cœleſtium bonorum. Hæ colunt me auditu auris, hoc eſt, audiunt Euangelion meum magno deſiderio: & quia fides ex auditu eſt, auditus autem per verbum Dei, idcirco Gentes amplexantur me vera fide, & proferunt ex ea fide, non Leuitica ſacra, quæ tantùm fuerunt futurorum vmbra, ſed proferunt veros fidei fructus, ſpem videlicet, charitatem, & omnia genera virtutum: de qua Paulus ex Propheticis vaticinijs copioſè, in epiſtola ad Rom. cap. 11. & 15. & Epheſ. 2. ſimiliter Acto. 13. dixerunt Paulus & Barnabas ad Iudæos: Vobis oportebat primùm loqui ſermonem Dei: ſed quia repellitis illum, & indignos vos iudicatis æterna vita, ecce conuertimur ad Gentes, ſic enim præcepit nobis DOMINVS: Poſui te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terræ. Et Acto. 28. Benè Spiritus ſanctus locutus eſt, per patres noſtros dicens: Vade ad populum iſtum, & dic: Auribus audietis, & non intelligetis. Ac mox: Notum ergo ſit vobis, quòd Gentibus miſſum eſt hoc ſalutare Dei, Et IPSI AVDIENT. Cùm igitur filius Dei reuocat in mentem, Iudæos, gentem quondam in populum

Eſa. 49.

populum & ecclesiam Dei electam, iam inde ab initio fuisse incuruiceruicos, impios, rebelles, morosos, & sibi idolomania, & inobedientia molestos, ac videt in ijs emendandis, & ad meliorem frugem reducendis operam & oleum perdita esse, congratulatur sibi, & maximi beneficij loco deputat, quòd sit onere huius populi ita liberatus, vt interim sit positus & electus in principem omnium Gentium, in toto orbe terrarum: & sicut antea collegit ecclesiam suam ex Iudæis, ita deinceps colligat eam ex omnibus nationibus, quæ sunt sub cœlo.

46. *Viuit DOMINVS, & benedictus sit, qui est petra*
mea, & exaltetur Deus salutis meæ.
47. *Deus dat vltiones mihi, & ducit populos sub me.*
48. *Qui eripis me ab inimicis meis, & exaltas me ab ijs, qui*
in me insurgunt, ac liberas me à viro iniquo.
49. *Quapropter laudo te DOMINE inter Gentes, & no-*
men tuum celebro.
50. *Qui magnam salutem exhibet Regi suo, & facit misericor-*
diam Messiæ suo Dauidi, & semini eius perpetuò.

Hactenus commemorauit filius Dei pugnam suam, cum hostibus, & victoriam, quam ex hostibus reportauit, ac alia Dei beneficia, inter quæ præcipuum est, quòd Deus liberauerit ipsum ab impio & rebelli populo Iudaico, & posuerit ipsum in caput & principem Gentium. Nunc igitur agit DOMINO Deo suo pro tantis beneficijs, gratias, & recipit se, ad testificandam animi sui gratitudinem, diuulgaturum Euangelion suum inter omnes Gentes in toto orbe terrarum,

vt colligat ex his ecclesiam, quæ nomen DOMINI perpetuò celebret. Videntur autem hi versiculi mutuati, partim ex fine carminis Mosaici, Deut. 32. partim ex fine carminis Hannæ matris Samuelis, 1. Samuel. 2. & accommodati in hoc Psalmo ad Christum filium Dei. In carmine enim Mosi dicit DOMINVS de Iudæorum abiectione: Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore. Et mox: Leuabo ad cœlum manum meam, & dicam: Viuo ego in æternum, si acuero vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea, reddam vltionem hostibus meis, & his, qui oderunt me, retribuam, &c. Quod igitur Christus in hoc Psalmo dicit, hanc habet sententiam. In carmine Mosi professus est quondam DOMINVS, se vlturum seuerißimè impietatem, & rebellionem populi Israëlitici, quòd non solùm semper restiterint Spiritui sancto, verùmetiam occiderint tandem me, vnigenitum filium suũ, cùm in terras ad expianda peccata humani generis missus essem, & iurat: Viuo ego, inquiens, reddam vltionem hostibus meis rebellibus, Israëlitis, & rependam ipsis omnia malefacta, quæ tàm in Prophetas meos, quàm in filium meum designarunt. Viuit igitur nunc DOMINVS, hoc est, qui quondam iurauit, viuo ego dicens, se pœnas ab impijs & sceleratis Iudæis sumpturum, is nunc implet iuramentum suum, & ostendit mihi manifestè vltionem & vindictam suam, in Iudæos, quia excæcat eos, & reijcit, ne sint amplius populus & ecclesia Dei. Eligit autem Gentes incircumcisas, & subdit eas sub me, ac adducit ad me, vt me agnoscant, & Euangelio meo subijciantur. Benedico igitur, & laudo Deum, qui est petra & fiducia mea,

quòd

quòd eripiat me ab impijs Iudæis, capitalibus meis hostibus, & extollat me, vt euadam manus omnium iniquorum Iudæorum, qui aduersus me insurgunt. Ego vicissim ad declarandam gratitudinem meam, mitto Apostolos meos in totum orbem terræ, inter omnes Gentes, vt laudent nomen tuum, & celebrent gloriam tuam in omnem æternitatem. Hic est versiculus ille, quem Paulus (quemadmodum ab initio admonebamus) ad Romanos scribens, de Christo, & vocatione Gentium interpretatur, & manifestè testificatur, Christum filium Dei non hunc tantùm versiculum, verùmetiam vniuersum Psalmum, suo ipsius, non Dauidis nomine recitare, non quòd inscriptio, quæ facit mentionem Dauidis & liberationis eius de manu omnium inimicorum eius, mentiatur: sed quòd Dauid, occasione à sua liberatione accepta, hunc Psalmum de Christo & triumpho eius recitauerit. Firmissima enim fide tenendum est, quòd fundamenta articulorum religionis nostræ, inter quos articulos, etiam ille, qui est de abiectione Iudæorum, & vocatione Gentium, continetur, non tradantur à Prophetica Scriptura allegorijs, sed maximè omnium proprijs & certissimis dictis, quæ iuxta τὸ ῥητὸν, seu literam, sunt intelligenda. Cùm igitur Paulus hunc Psalmum, fundamenti loco, de Christo & vocatione Gentium commemoret, non sentiamus eum allegoria ludere, sed proprijssimè interpretari. Etsi enim suus est allegorijs locus, postquàm fundamenta firmiter iacta fuerint, cuius rei exemplum habes in epistola ad Galatas cap. 4. tamen in ponendis fundamentis vtendum est proprijs testimonijs.

Quemad-

Quemadmodum aūt hic 49. versiculus de Christo, ac proinde totus Psalmus de ipso intelligendus est, ita & vltimus versiculus iuxta literam, non ad Dauidem, sed ad Christum DOMINVM nostrum referri debet. Negari quidem nō potest, quin Deus magna & multa beneficia contulerit in Dauidem, & in semen seu posteritatem eius: sed hic versiculus propriè in Christum verum Regem & verum Dauidem, ac ecclesiam Christi respicit: Confiteor (inquit) DOMINVM, & laudo eū, quòd exhibuerit maximam salutem, & inenarrabilia beneficia Regi suo, qui est Messias seu Christus, Dauid, & semini eius, quod est Ecclesia per Christum ex fide renata: sicut & Hanna mater Samuelis suum carmen concludit: DOMINVS, inquiens, iudicabit fines terræ, & dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu seu potentiam Christi sui. Extollet enim eum in summam sublimitatem, & dabit ei nomen super omne nomen, vt in nomine eius omne genu se flectat, cœlestium, terrestrium & inferorum. Nec est inusitatum, quòd verus Messias, qui est DOMINVS noster, vocetur nomine Dauidis, è cuius posteritate natus est. In Osea cap. 3. dicitur: Post hæc reuertentur filij Israël, & quærent DOMINVM Deum suum, & Dauid Regem suum. Hic non est Dauid ille filius Isai, qui cùm hæc ab Osea dicebantur, iamdudum mortem obierat: sed verus Dauid, DOMINVS noster Iesus Christus. Et in Ezechiele cap. 34. Suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascat eas, seruum meum Dauid. Ne hic quidem est Dauid filius Isai, sed Dauid Christus filius Dei, factus è posteritate Dauidis, homo. Non est igitur hic Psalmus, iuxta literam, de alio, quàm de

DOMINO

DOMINO nostro Iesu Christo intelligendus.

VSVS HVIVS PSALMI.

Postquàm fundamentum veræ sententiæ eius positum est, non tantùm licuit Dauidi, verùmetiam licebit omnibus pijs eo vti. Ac planè is est vsus eius, qui est & articulorum illorum fidei nostræ de Christo: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus, descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis, ascendit ad cœlos, sedet ad dextram Dei patris, &c. Admonemur igitur ex hoc Psalmo, de magnitudine & grauitate nostrorum peccatorum, & de seueritate diuinæ iræ in peccata. Nisi enim magna essent, non opus fuisset, vt ad expianda ea filius Dei grauissimos mortis & inferni dolores subijsset: & nisi ira Dei in peccata seuerissima esset, certè pepercisset filio suo, qui ea expianda susceperat. Admoneamur etiam de summa Dei erga humanum genus clementia & charitate, quod maluerit filium suum in extremis mortis ac inferni horroribus videre, quàm ad interitum humani generis conniuere. Ponamus quoqꝫ nobis ob oculos victoriam, quam Christus ex hostibus suis, satana, morte & inferno reportauit, & sciamus eam nostram quoqꝫ fieri per fidem in Christum. Postremò discamus etiam ex abiectione Iudæorum (de qua hic Psalmus concionatur) timorem Dei, ne fidamus carnalibus prærogatiuis, quas habuerunt Iudæi, & tamen abiecti sunt à Deo. Discamus & ex vocatione Gentium, fiduciam de clementia Dei, quòd Gentes etiamsi videbantur prorsus à Deo alienæ, tamen Deus re-

O ccpit

cepit eas in populum ſuum, cùm ipſæ reciperent & agnoſcerent Euangelion Chriſti filij ſui, quemadmodum Paulus in epiſtola ad Romanos cap. 9. 10. & 11. docet.

Pſalmus 19.

Cœli enarrant gloriam Dei, &c.

In Monaſterio Regij fontis, ad fontes fluminis Brentij explicatus.

On eſt dubium, quin hic Pſalmus ſit expoſitio, qua commemoratur diuulgatio Euangelij, per Apoſtolos, in vniuerſum orbem terrarum, & inter omnes hominum nationes & linguas, quæ ſunt ſub cœlo. Paulus enim,
Rom.10. cùm ad Romanos de vocatione Gentium ſcriberet, & doceret, nullum in terris hominem habere ſuæ incredulitatis & impietatis excuſationem, citat in teſtimonium, quartum ex hoc Pſalmo verſiculum, & ait: Sed dico, an non audierunt? Atqui in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum verba illorum: ſignificans videlicet, Apoſtolos circumtuliſſe prædicatione ſua Euangelion, in omnibus Gentium regionibus, vſque ad terminos terræ: vt nullus poſsit ſuæ impietati prætexere,

re, vocem Euangelij de Christo ad se non peruenisse. Manifestum igitur est hoc Pauli testimonio, quòd hic Psalmus sit vel vaticinium vel historica narratio, de diuulgando Euangelio Christi inter omnes gentes in toto orbe terrarum. Continet autem quatuordecim versiculos, in quorum primis quatuor recensetur diuulgatio Euangelij in omnes linguas & terras. In alijs, qui sequuntur, commendatur Euangelion, à summa, quam affert, vtilitate. In postremis additur precatio.

1. *Cœli enarrant gloriam Dei, & firmamentum adnuntiat opus manuum eius.*

2. *Singulis diebus adnuntiatur verbum, & singulis noctibus explicatur scientia.*

3. *Non est loquela, non sunt sermones, vbi non audiatur vox eorum.*

4. *In omnem terram exit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba ipsorum. Soli posuit tabernaculum in ipsis.*

Videntur quidem hæc dici de ea enarratione & adnuntiatione, qua gloria & maiestas Dei patefit, & illustratur ex creaturis huius mundi, è cœlo, firmamento, sole, solis cursu, & alijs rebus à Deo conditis. Ac profecto res ipsa testificatur, quòd cœlum & terra, & omnia, quæ in ipsis sunt, vociferentur, & esse Deum, & esse ipsum omnipotentem rerum gubernatorem: Interroga, inquit, Iob, iumenta, & docebunt *Iob.18.*
te: volatilia cœli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris. Quis ignorat, quòd omnia hæc manus DOMINI fecerit? Et

 Paulus

Rom.1. Paulus: Quæ sunt, inquit, visibilia Dei, ex creatione mundi, per opera intelliguntur & peruidentur, ipsa videlicet æterna eius potentia ac diuinitas. Ac rursus: Acto.14. Deus non sinebat seipsum expertem testimonij, dum beneficia conferret, e cœlo nobis dans pluuias, ac tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra. Vnde & nonnulli vocarunt cœlum & terram, librum naturæ, ex quo notitiam Dei discamus. Sed alio nos vocat autoritas Apostoli Pauli, qui cùm diserte testificetur hunc Psalmum vaticinari & loqui de diuulgatione Euangelij Christi in orbem terrarum, quemadmodum suprà ostendimus, perspicuè significat, quòd in his versiculis non fiat sermo de Physica enarratione gloriæ & maiestatis Dei, quæ fit per cœlum, firmamentum, solem, & alias res à Deo conditas: sed de hyperphysica & theologica enarratione, quæ fit per Apostolos inter omnes Gentes, quæ sunt sub cœlo, & firmamento, & quas hic sol singulis diebus perlustrare solet. Quæ enarratio est diuulgatio Euangelij de Christo in vniuersum orbem terræ. In Euangelio enim de Christo, gloria & maiestas DOMINI Dei nostri ita illustratur, vt agnoscamus eum non solùm extulisse Christum filium suũ in summam sublimitatem, & dedisse ei nomen super omne nomen, vt in nomine eius omne genu se flectat, verùm etiam eum esse Deum veracem, omnipotentem, clementem, paterno erga homines animo ita affectum, vt quotquot credunt in Christum, recipiat in suam gratiam, condonet ipsis omnia peccata propter Christum, imputet ipsis iustitiam Christi, & adoptet ipsos in suos filios, ac hæredes æternæ suæ salutis. Hæc ex maxima omnium Dei

patris

patris gloria, de qua & Christus ipse in precatione sua loquitur: Ego te, inquiens, glorificaui super terram. Quod ergo dicit, illud est: Cœli, hoc est, Apostoli, cœlesti vocatione excitati, cœlesti spiritu donati, enarrant gloriam Dei, Euangelion videlicet de Christo, qua enarratione & prædicatione gloria ac maiestas Dei ita illustratur, vt nihil obscuritatis reliquum fiat. Et firmamentum, (pro quo Hebræus legit Expansionem seu Extensionem,) qui sunt ijdem illi Apostoli, quorum doctrina fundata & firmata est ecclesia, & extensa seu diuulgata in vniuersum orbem: Superstructi, (inquit Paulus) super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, summo angulari lapide ipso Iesu Christo. Hoc (inquam) firmamentum, hi Apostoli adnuntiant opera manuum Dei, quia per Apostolicum Euangelium adnuntiatur redemptio humani generis à peccato, morte & inferno, per Christum filium Dei. Quod opus non minus miraculũ est, quàm creatio cœli & terræ. Adnuntiatur autem hoc redemptionis opus per Euangelion, non interdiu tantùm, sed diu noctuq;. Semel enim in die Pentecostes patefactum & diuulgatum, nunquam amplius silentio obruetur, sed prædicatur de die in diem, de nocte in noctem, vt nullum sit tempus vsq; ad extremum huius seculi diem, quo ex prædicatione Euangelij non colligatur ecclesia Christi, & non erudiatur scientia seu cognitione earum rerum, quæ ad consequendam æternam salutem cognitu necessaria sunt. Huc alludit etiam Esaias, cùm de ecclesia Christi concionatur: Aperientur, inquiens, portæ tuæ iugiter, DIE AC NOCTE non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo, (seu

Ephes.2.

Esa.60.

ingens multitudo) gentium, & reges earum adducantur.

Sed vbi nam gentium fit hæc adnuntiatio & explicatio? Num in vna tantùm Iudæa? in vna tantùm vrbe Hierusalem? in vna tantùm lingua Hebræa? Nihil minus, inquit, Nulla erit lingua, nullus sermo, in quo non sonat vox Apostolorum & Euangelij, quod ipsi adnuntiant. In die Pentecostes, Apostoli repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui alijs linguis.
Acto.2. Et confusa est multitudo, quòd audiret vnusquisque sua lingua illos loquentes, Et postea egressi, circumtulerunt vocem Euangelij in vniuerso orbe, inter omnes Gentes, & in omnibus Gentium linguis. Vnde & additur, in omnem terram exit sonus, seu, vt Hebræus legit, amussis & regula eorum, Apostoli enim sono Euangelij sui ædificarunt & extruxerunt, tanquam amussi & perpendiculo, ecclesiam in omnibus finibus terræ. Et quod hic Psalmus futurum vaticinatur, aut potius, vt rem seu gestam, seu quæ iam geritur, narrat, hoc Christus ipse hunc mundum, iuxta externam
Acto.1. conuersationem, deserturus: Vos, inquit, eritis testes mihi, non solùm Hierosolymis, verùmetiam in vniuersa Iudæa, Samariaque, denique vsque ad extrema terræ. Et Paulus ad Colos. cap. 1. Per sermonem Euangelij, quod peruenit ad vos, quemadmodum & in TOTO MVNDO fructificat. Et mox: Siquidem permanetis, inquit, in fide fundati ac stabiles, nec dimouemini à spe Euangelij, quod prædicatum est apud vniuersam creaturam, quæ sub cœlo est. Vides igitur hunc Psalmum verius historiam, de rebus iam gestis, texere, quàm vaticinium de rebus adhuc gerendis commemorare,

morare, quòd diuulgationem Euangelij in totum orbem, mille antè annis ita recitet, perinde ac si eam coràm fieri, suis oculis vidisset.

Cæterùm, quod in quarto versiculo sequitur: Soli posuit tabernaculum in ipsis, quia sententia eius cohæret cum illis duobus versiculis, qui mox sequuntur, idcirco recitabimus eos, priusquam appendicem illam explicemus.

5. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultat sicut gigas ad currendam viam.*

6. *Ab extremo cælorum egressus eius, & ambitus eius vsque ad extremum eorum, & non est, qui se abscondat à calore eius.*

Videntur & hæc de sole illo externo, & cursu eius in cœlo dici. Sed quemadmodum Psalmus ab initio intelligit nomine cœlorum Apostolos, & nomine enarrationis seu vocis, diuulgationem Euangelij, ita & hoc loco nomine Solis intelligit Christum, qui Euangelio Apostolico adnuntiatur: Soli, inquit, posuit tabernaculũ in ipsis, videlicet Apostolis. Apostoli enim in hunc vsum diuinitus ordinati sunt, vt sint tabernaculum seu tentorium Solis, hoc est, in quorum Euangelio verus sol, qui est Christus (qui & aliàs se ipse lucem mundi vocat) commoretur, & per vniuersum orbem circumferatur. Quare sicut externus sol hæret in cœlo, tanquam in suo tabernaculo, & manè oriens procedit ex inferiori hemisphærio, super terram, magno & illustri ornatu, aurora quasi aurea, tanquam sponsus de thalamo suo, & incedit ac progreditur ad

perñ-

perficiendum curſum ſuum,ab extremo cœlorum vſq; ad extremum, hoc eſt, ab oriente vſq; in occidentem: nec eſt vllus locus in terra, ad quem Sol non proijciat radios,aut ad minus calorem ſeu virtutem ſuam. Incedit autem non vulgari & humili modo, non pro more hominum captiuorum, ſed magna, vt ita dicam, alacritate & maieſtate, tanquam gigas, aut heros quiſpiam, cui nihil poteſt obſiſtere, quod ipſum à curſu ſuo impedire,& remorari queat. Quis enim rex, quis Monarcha tantarum eſt viriũ,qui poſſet ſolem à curſu ſuo auertere? Steterunt quidem ſol & luna ad manda-
Ioſ.10. tum Ioſuæ,nec ſunt aliquandiu progreſsi,donec Ioſua ſumeret vltionem de hoſtibus ſuis. Hoc autem factum eſt,non vulgari, ſed mirando modo, non humana, ſed diuina potentia. Si verò ſolennem rerum naturam conſideraueris, nullus hominum, quamuis potentiſsimorum,eſt, qui queat curſum ſolis ſua virtute cohibere,ita etiam de Chriſto,vero ſole,ſentiendum eſt. Circumfertur enim prædicatione Apoſtolorum, per omnem orbem. Nec venit ſordido & lacerato veſtitu, ſed incedit ſicut ſponſus, multis donis ornatus, quæ in eccleſiam ſuam liberaliter confert: nec commoratur in vno tantùm loco, ſed diſcurrit per omnem terram, ab oriente in occidentem: nec eſt vlla gens,vlla natio, in qua Chriſtus non ſit prædicatus. Et quanquam tàm Iudæi, quàm Ethnici contulerunt quicquid habuerunt virium, ad extirpandum nomen Chriſti, & opprimendum Euangelion eius, tamen ipſe ſemper, inuitis etiam inferorum portis, pergit ſumma alacritate & potentia, tanquam heros omnibus formidatus & inuictus, Euangelion ſuum propagare & tueri. Cùm

igitur

igitur manifestè videamus, re ipsa impletum esse, & adhuc impleri, quod hic Psalmus de diuulgatione Euangelij in omnem terram concionatur, agamus Deo gratias, agnoscamus Christum & Euangelion eius, vt etiam beneficijs eorum fruamur.

7. *Lex DOMINI perfecta, recreans animas, testimonium DOMINI fidele, sapientiam præstans paruulo.*
8. *Præcepta DOMINI recta, lætificantia cor, mandata DOMINI purum, illuminans oculos.*
9. *Timor DOMINI mundus, permanens in æternum, iudicia DOMINI veritas, iusta sunt simul.*
10. *Desiderabilia magis quàm aurum, & quàm obrizum multum, ac dulciora melle & succu fauorum.*
11. *Etiam seruus tuus illustratur per ea in custodiendis illis, retributio multa.*

In superioribus versiculis descripta est diuulgatio Euangelij in vniuersum orbem. In his autem versiculis describitur, qualis sit doctrina illa Euangelij, quod est ab Apostolis diuulgatum, & quid efficiat. Nomine enim legis, nō est hoc loco intelligendus Decalogus, qui habet longè alios effectus, quàm hîc enumerantur: sed est intelligendum Euangelion de Christo. Sicut & Esa. 2. De Zion exibit lex, & verbū DOMINI de Hierusalem. Intelligitur & hîc in Esaia, nomine legis, Euangelion Christi. Lex enim, cùm pro doctrina sumitur, habet duas partes, videlicet Decalogum, & Euangelion Christi. Et hæ quidem partes sunt inter se diuersissimæ: vtraq; autem nomine generis, hoc est, Legis appellatur. Nec id solùm, verùmetiam quibus

vocabulis lex seu decalogus, enunciatur, eadem etiam Euangelio tribuuntur. Itaque per omnia illa nomina, quæ in his versiculis recensentur, videlicet, Lex, testimonium, præceptum, mandatum, timor & iudicium, intelligenda est doctrina Euangelij de DOMINO nostro Iesu Christo. Audiamus igitur, qualis sit illa doctrina, & quæ sit virtus ac potentia eius. Ac profectò,
Rom. 1. quod Paulus ad Romanos scribens, paucissimis verbis dicit: Euangelion est potentia Dei ad salutem omni credenti, hoc Psalmus pluribus exponit. Principio igitur, Lex DOMINI est perfecta seu integra. Doctrina enim Euangelij de Christo, sicut est ab Apostolis diuulgata, & Apostolicis literis mandata, nihil habet vitij, nihil imperfectionis. Non opus habet perfici, & integra reddi humanis traditionibus, sed est perfectè ab Apostolis exposita, & quemadmodum Spiritus sanctus duxit Apostolos in omnem veritatem, ac docuit eos omnia, quæcunque Christus dixit eis, ita Apostoli diuulgarunt omnem hanc veritatem in toto orbe terrarum fidelissimè & perfectissimè: nec est alia doctrina quærenda, qua ad veram & æternam salutem perducamur, præterquam Apostolicum Euangelion
Act. 20. de Domino nostro Iesu Christo: Non subterfugi, inquit Paulus, quo minus adnunciarem vobis OMNE consilium Dei. Quare impiè errant, qui sentiunt Euangelion Apostolicum humanis constitutionibus supplendum & perficiendum esse.

Deinde Lex DOMINI, inquit, conuertit seu recreat animas, quia per Euangelion regeneramur ad capiendam cœlestem hæreditatem, & renouamur, vt Spiritu sancto excitati, in nouitate vitæ ambulemus, & in

omnibus

omnibus aduersis refocillemur: Renati, inquit Pe- *1.Pet.1.*
trus, non ex semine mortali, sed immortali, per ver-
bum viuentis Dei, & manentis in æternum. Et mox:
Hoc autem est verbum, quod per Euangelion ad vos
delatum est. Ad hæc, testimonium DOMINI fidele, seu
firmum & stabile. Quod enim Euangelion de Christo
nobis promittit, haudquaquam nos fallit. Humana
quidem promissa sæpenumerò fallunt. Euangelion
autem de Christo, quod est cœleste & diuinum oracu-
lum, tantum abest, vt agnoscentem, & confidentem
eo fallat, vt citius rerum natura inuerteretur: Exic-
catur fœnum, inquit Esaias, & decidit flos, Verbum *Esa.40.*
autem DOMINI, hoc est, promissio Euangelij, manet
in æternum.

Præterea, Testimonium DOMINI seu Euange-
lion de Christo, præstat sapientiam paruulo. Paruu-
lus est, quisquis natura est rerum imperitus, nec intel-
ligit, qua via sit ad veram salutem incedendum. Tales
paruuli erant Apostoli, de quibus Christus dicit: Gra-
tias ago tibi pater, Domine cœli & terræ, quòd ab-
sconderis hæc à sapientibus, & reuelaris ea paruulis.
Doctrina igitur Euangelij erudit paruulos, hoc est, re-
rum imperitos, & qui coram mundo habentur stulti,
vt fiant sapientes & intelligentes, quæ sit compen-
diaria via ad veram & æternam felicitatem. Hanc
viam omnes huius seculi sapientes, quos vocarunt
Philosophos, summo semper studio inquisierunt, sed
nunquam humana sua ratione inuenire potuerunt.
Soli autem paruuli eam inueniunt, quia hi agnoscunt
Euangelion de Christo, & credunt non esse aliud no-
men hominibus sub cœlo datum, in quo oporteat ipsos

saluos fieri, præterquam DOMINVM nostrum Iesum Christum, qui est propitiatio pro peccatis nostris. Hæc est summa sapientia, qua effugiamus non solùm afflictiones huius seculi, sed etiam mortem & infernum.

Deinde, præcepta DOMINI sunt recta, & lætificant cor, quia non est alia doctrina, quæ rectà nos ducit ad veram lætitiam, ad pacem & tranquillitatem conscientiæ, præter doctrinam Euangelij. Humanæ traditiones non sunt rectæ, non dirigunt animos nostros ad tranquillitatem, sed magis perturbant eos. Euangelion autem conscientiam ita tranquillam reddit, vt ne ad mortis quidem minas contremiscat: quia ostendit nobis Christum victorem mortis, vt credamus in eum, & in ipso etiam mortem vincamus.

Accedit & illud, quòd mandatum DOMINI sit purum, illustrans oculos. Est & hoc per antithesin ad humanas traditiones dictum. Hæ enim tanta sunt immunditie & impuritate, vt non solùm ipsæ in se sint sordidæ, verùmetiam oculis sectatorum suorum tenebras offundant, & excæcent eos. Vnde & Christus ipse, Pharisæos, qui traditionibus maiorum suorum fascinati erant, vocat cæcos: Omittite, inquiens, illos, duces sunt cæci cæcorum. *Matth.15.*

Doctrina autem Euangelij de Christo, & expiatione peccatorum per Christum facta, tanta est munditie & puritate, vt etiam cæcos oculos illustret, & ad ambulandum in vera æternæ salutis via perducat.

Adhæc: Timor DOMINI mundus est, permanens in æternum. Timor DOMINI hoc loco est Euangelion de Christo, quòd credentes regenerentur per doctrinam

ctrinam Euangelij, & adoptentur in filios Dei, vt Deum non seruili, sed filiali affectu timeant, colant & venerentur. Et est iterum antithesis ad doctrinas hominum. Hæ enim, vt non possunt conseruare suos sectatores in aduersis, & coram tribunali Dei, ita nec perpetuò constant: Omnis plantatio, inquit Christus, *Matth.15.* quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Doctrina autem Euangelij per Apostolos in totum orbem vulgati, constat perpetuò, & conseruat, non in morte tantùm, verùmetiam coram tribunali Dei, quotquot eam fide excipiunt: Si quis, inquit Christus, *Ioan.14.* diligit me, sermonem meum (hic est sermo Euangelij) seruabit, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, ac mansionem apud eum faciemus. Vbi autem Deus pater & filius habent mansionem & hospitium, quid ibi felicitatis deesse posset?

Præterea: Iudicia DOMINI sunt veritas, adeoq; in vniuersum iusta. Est & hîc per iudicia DOMINI intelligenda prædicatio Euangelij, traditionibus hominum opposita. Iudicium enim DOMINI est, quod summatim in illo Christi dicto continetur: Prædicate Euangelion omni creaturæ. Qui crediderit (Euangelio,) & baptisatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Hoc iudicium, hæc sententia, est veritas ipsa, & tam perfectè & absolutè iusta, vt etiam credentem iustificet, hoc est, afferat ei remissionem omnis ipsius iniustitiæ, & donet eum iustitia Christi. Longè alia est ratio humanarum traditionum. Hæ enim vt sunt mendacium, ab hominibus confictū, ita tantum abest, vt sectatores suos reddant iustos, vt potius iniustitiam ipsorum augeant,

Additur & illud in descriptione & encomio Euangelij: Desiderabilia magis quàm aurum & obrizum multum, ac dulciora melle, & succu fauorum. Filij huius seculi amant argentum, aurum, idq; obrizum, defecatissimum, videlicet, & purgatissimum. Amant gemmas, vinum, mulieres, & quicquid est bonorum huius mundi. Et apparent quidem in his nonnulla desiderabilia, propter quæ homines in ea affectant, & summo studio consectantur. Arbitrantur enim se ex horum possessione in his terris esse felices, sed fallunt longissimè. Quæ enim sunt huius seculi bona, non sunt verè bona, nec beant possessorem, imò conijciunt maximam hominum partem in perpetuum exitium. Quomodo igitur possent esse verè desiderabilia? Euangelion autem de Christo, verè illud desiderabile & delectabile bonum est, quod excellit omnes huius
Matth.13. mundi thesauros, de quo & Christus apud Matthæum concionatur: Simile est, inquiens, regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem repertum homo abscondit, & præ gaudio, quod habet super eo, abit, & omnia quæcunq; habet, vendit, ac mercatur agrum illum. Euangelion enim affert nobis remissionem peccatorum propter Christum. Vbi autem est remissio peccatorum, ibi est Deus propitius, adoptio in familiam Dei, & hæreditatem cœlestem, ibi est & iustitia, & victoria mortis, ac sempiterna felicitas. Quæ cùm nobis per Euangelion Christi afferuntur, quid thesauro Euangelij preciosius? quid eo magis desiderabile & delectabile? Careamus licet opibus, & reliquis thesauris huius seculi, quid deerit nobis, si habuerimus ex Euangelio remissionem peccatorum, propter Christum?

ſtum? Poſsideamus licet omnem huius mundi potentiam, affluentiam, dignitatem & maieſtatem, quid proderit, ſi Euangelion ignorauerimus, & remiſsione peccatorum propter Chriſtum caruerimus? Poſtremò, Pſaltes ſuo ipſius exemplo probat Euangelij ſeu promiſsionis de Chriſto doctrinam, afferre talem fructum ſeu effectum, qualem hactenus commemorauit. Dixi, Euangelion de Chriſto afferre ſapientiam paruulis, & illuſtrare oculos cæcorum. Hoc in me ipſe expertus ſum. Nam & ego per Euangelion ita illuſtratus ſum, vt perſpicuè cognoſcam, quà ſit ad veram & æternum felicitatem ambulandum. Ac breuiter, ſi quis cuſtodierit Euangelion fide, multò maiorem retributionem, multò plura beneficia, non quidem ſuo ipſius merito, ſed merito tantùm Chriſti per Euangelion patefacti, conſequetur, quàm vel ego hactenus commemorauerim, vel humana lingua recitari queat. Proponit autem Dauid ſuũ ipſius exemplum, vt cùm ſit Rex Iſraëlis, & in ſuis periculis non aliam conſolationem & liberationem ſenſerit, niſi ex promiſsione Meſsiæ, ſeu ex Euangelio Chriſti, non dedignemur ipſum imitari, ac in omnibus noſtris caſibus ad Euangelion Chriſti per fidem properare. Sic enim fiet, vt reipſa nos quoq; retributionem, ſeu beneficia eius experiamur.

12. *Delicta quis intelligit? ab occultis munda me.*

13. *Etiam ab impudentijs cuſtodi ſeruum tuum, ne dominentur mei. Tunc immaculatus & innocens ero à tranſgreſsione multa.*

14. *Placeant verba oris mei, & meditatio cordis mei coram*

te DOMINE, petra mea, & redemptor meus.

In fine Psalmi addit precationem, vt quem Euangelij fructum cœpit in ipso Deus proferre, eum augere & perficere pergat. Euangelion enim de Christo, concionatur maxime omnium de expiatione & remissione peccatorum, propter Christum. Hæc enim est summa Euangelij. Hoc etiam est summum beneficium, quod homini in hac vita contingere potest. Hoc beneficio consecuto, reliqua omnia adijcientur. Precatur igitur, vt Deus condonet ipsi peccata tàm occulta, quàm manifesta. Sunt enim duo peccatorum genera, Alterum est occultum, quot latet in nostra carne, & quod ne ab optimis quidem & pijssimis satis intelligi potest. Humana enim natura ita est per peccatũ corrupta & cæcata, vt non queat impietatem in recessu & latebris cordium latentem, sufficienter agnoscere & deprehendere. Nostri vocant peccatum Originale. Gen. 6. Cuncta cogitatio cordis, mala est omni tempore. Et in Psalmo: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et Hiere. 17. Prauum est cor hominis, & imperscrutabile. Quis cognoscet illud? Et Matth. 15. Ex corde exeunt cogitationes malæ, cædes, adulteria, stupra, furta, &c. Cùm Dauid occupatus esset cogitationibus de excitando templo, in quo arca testamenti reponeretur, num existimas ipsum tum vidisse in corde suo adulterium & homicidium, quæ postea designauit? Nihil certè minus, & tamen latebant in eo, & Deus videbat. Cùm Petrus audiret à Christo: Omnes vos hac nocte offendiculum in me patiemini, num arbitraris ipsum vidisse aut

ſe aut ſenſiſſe in corde ſuo tam horribilem abnegationem, qualis paulò pòſt ſecuta eſt? Imò, cùm de ea admoneretur, toto pectore reſtitit. Et tamen in pectore hærebat, & Chriſtus videbat. Precatur ergo Dauid, vt Deus non imputet ſibi hæc occulta peccata, ſed condonet: Delicta, inquiens, quis intelligit? hoc eſt, ea peccata, quæ inhærent carni natura, & quæ in receſſu cordis ita latent, vt ne quidem à ſpiritualiſſimis omnino depræhendi queant. Quæſo igitur te DOMINE Deus noſter, vt non imputes mihi hæc occulta peccata, quorum cor plenum eſt, etiamſi ego in præſentia nec ſentiam, nec intelligam: ſed clementer mihi propter Chriſtum Euangelio adnuntiatum, remittas.

Alterum genus peccatorum eſt manifeſtum & conſpicuum: & eſt fructus peccati originalis, quale eſt homicidium, adulterium, & vniuerſa illa malorum lerna, quam Chriſtus affirmat ex corde exire. Hæc peccata Dauid vocat hoc loco, זדים Zedím, hoc eſt, temeritates, petulantias, impudentias, inſolentias, quòd ea deſignare, non ſit niſi temeritas, petulantia & impudentia. Homo enim, etſi è Spiritu ſancto non renatus, tantarum tamen eſt natura ſua virium, vt queat ſe ab his abſtinere. Negare quidem non poteſt, quin homo aliquoties à ſatana ita occupetur, vt ex improuiſo, & contra quàm cogitarat, in externa illa, & horrenda ſcelera ruat: generaliter autem homo ita conditus eſt, vt etiam poſt lapſum relictum ei ſit tantillum virium, vt poſsit, iuxta externam ſpeciem, honeſtam vitam ducere. Exempla paſsim, tàm in Gentium hiſtoriis, quàm in Iudæorum, Phariſæis & hypocritis extant,

qui, quamuis non renati, cauerunt sibi à vitæ turpitudine. Quare externa scelera haud iniuria dicuntur petulantiæ & impudentiæ. Sed quia caro valdè est imbecillis, idcirco Dauid rectè & necessariò precatur, vt in his cauendis, adiuuetur à spiritu: Custodi, inquiens, seruum tuum, non tantùm vt occulta peccata condones, verùmetiam vt Spiritu sancto tuo gubernes me, ne externa & manifesta scelera dominentur mihi, & ne in corpore meo ita regnent, vt ea petulanter & impudenter designem. Hoc enim, si impetrauero, ero coram te perfectè mundus & innocens, non quidem mea ipsius mundicie & innocentia, sed condonatione meæ iustitiæ, & imputatione iustitiæ Christi. Nec dubito, quin, si ope Spiritus sancti externa scelera non regnent in corpore meo, facilè cauere queam, ne in multa, varia, & horrenda flagitia ruam. Obsecro igitur te DOMINE, qui es petra mea, qua confido, & redemptor meus, vt hæc precatio mea, quam non ore tantùm, sed ex fideli corde recito, placeat tibi, & sit tibi grata & accepta, quo beneficijs tuis, quæ Euangelio Christi, in totum orbem diuulgato, adnunciantur, perpetuò fruar.

VSVS HVIVS PSALMI.

In tanta diuersissimarum religionum varietate, & in tanta verè piorum paucitate, multi dubitare solent, num adhuc reliquus sit in his terris populus, qui doctrinam initio nascentis ecclesiæ, per Apostolos vulgatam, amplectatur & sectetur. Etsi enim sunt, qui de professione huius doctrinæ gloriantur, tamen etiam

hi, si

hi, si aliis conferantur, paucissimi numerantur, & ipsi inter se ita dissident, vt alij haud immeritò offendi videantur. His cogitationibus & offendiculis obuiam eundum est hoc Psalmo, in quo Spiritus sanctus testificatur Euangelion de Christo, sparsum esse in orbem terrarum, non temerè, nec humano, sed cœlesti & diuino consilio, non vt ad tempus tantùm ostendetur, & subitò euanescat, sed vt colligat suam filio Dei ecclesiam ex omni natione, quæ sub cœlo est, vsque ad extremum huius seculi diem: Non vos me, inquit Christus ad Apostolos, elegistis, sed EGO vos elegi, & constitui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat. FRVCTVS, inquit, vester MANEAT. Non videtur quidem reliquus esse vllus Apostolicarum concionum fructus, in ijs nationibus, in quibus publicè obtinet Mahumetismus & Papismus. Quod autem ad Eliam dictum est: Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curuauerunt genua sua ante Baal, hoc meminerimus etiam ad nos dici, vt etiamsi inter tot Gentes non prædicatur Christus publicè, tamen quia sonus Apostolorum peruenit ad maiores earum gentium, & fructus illorum non perit, dubitandum non est, quin doctrina Apostolica propagata sit ad posteritatem, & conseruetur adhuc hodieque vel in priuatis multorum familijs. Quare hic Psalmus sæpè recitandus est, vt nos aduersus offendiculum, quod ex paucitate ecclesiæ Christi oriri solet, muniamus.

Deinde alij offenduntur humilitate, & contemptu prædicationis Euangelij. Sicut & Paulus scribit: Nos, inquiens, prædicamus Christum crucifixum, Iudæis offendiculum, Græcis stultitiam. In hoc autem Psalmo 1.Cor.1.

commemoratur insigne encomium Euangelij Christi. Ponamus igitur nobis hoc Euangelij encomium ob oculos, vt excitemur ad amplectandam doctrinam eius, & fructum eius capiamus. Docemur in hoc Psalmo etiam illud, quòd etsi audimus in Euangelio afferri nobis omnium peccatorum tàm occultorum, quàm externorum seu manifestorum, condonationem, gratis, propter Christum, per fidem, tamen addenda semper est pia & ardens precatio, seu inuocatio nominis Dei, vt fides, quæ remissionem peccatorum accipit, inuocatione crescat, inflammetur, & confirmetur.

Psalmus 20.

Exaudiat te DOMINVS in die tribulationis, &c.

Anhusij ad flumen Brentium, explicatus.

Vllum hominum genus videtur aliena ope minus indigere, quàm Reges & Principes huius terræ. Et tamen non est, qui magis necesse habeat, cùm alijs rebus, tùm maximè piorum precibus coram Deo iuuari. In administranda enim Republica, siue domi, siue militiæ, sua sunt pericula, quæ nisi Reges & Principes

pes cœlesti ope muniti fuerint, euadere, & conseruari non possunt. Proponit igitur Spiritus sanctus hunc vicesimum Psalmum, vt ecclesia populi Dei habeat formulam precandi, qua Regum, Principum & Magistratuum suorum salutem DOMINO Deo nostro commendet. Habet autem hic Psalmus nouem versiculos, in quibus videntur sex aut septem petitiones contineri, sed quæ idem penè significant, ac eodem respiciunt.

1. *Exaudiat te DOMINVS in die tribulationis, exaltet te nomen Dei Iacob.*

2. *Mittat auxilium tuum de sanctuario, & de Zion roboret te.*

Ponamus regem nostrum, exempli gratia, Dauidem, suscipere profectionem aduersus Ammonitas, aut alios hostes. Cùm igitur nec obscura, nec parua sint pericula belli, & salus Regis ac Principum nostrorum, qui arma ad defendendam patriam sumunt, debeat nobis curæ esse, quippe quòd ex ipsorum incolumitate, etiam nostra, in hoc hominum contubernio, pendeat, obsecro te, præscribe nobis precandi formulam, qua institutum eorum Deo ita commendemus, vt omnia belli pericula, aut alias afflictiones euadant, & victoriam ab hostibus reportent.

Non est autem dubium, quin pij Reges & Principes adituri pericula, inuocent etiam ipsi nomen DOMINI, & petant auxilium non ab armis aut equis suis, sed è cœlo. Quare, si susceperimus eos, vt debemus, precibus nostris coram Deo iuuandos, procumbamus in

genua, & dicamus: Exaudiat te DOMINVS in die tri-
bulationis. Videmus te, regem & principem nostrum, adire magna & grauia pericula. Videmus te obijci multis aduersis, ac sollicitè petere cœlestem opem. Obsecramus igitur, & obtestamur DOMINVM Deum nostrum, vt te exaudiat, te tueatur, te exaltet, & omnino faciat te voti tui compotem. Non aũt inuocamus fictitium quendam Deum, quales multos somniant Ethnici, sed inuocamus nomen Dei Iacob, illum videlicet verum Deum, qui non solùm promisit Patriarchæ Iacob, se ex posteritate eius missurum semen seu filium, in quo omnes Gentium familię benedictionem consequentur, verùmetiam qui Patriarcham ipsum Iacob, in multis & magnis periculis mirando modo con-
Gen.32. seruauit, ac eum in monamachia sua, quam cum ipso filius Dei inierat, ita tutatus est, & extulit, vt reportauerit nomen Israëlis, quod significat, si rectè interpreteris, Victorem Dei. Speramus igitur hunc verum Deum non minus in præsentia, ope sua affuturum, quàm quondam Patriarchæ Iacob affuit.

Quid autem illud est, quod addunt: Mittat tibi auxilium de sanctuario, hoc est, de sancto loco, in quo erat arca propitiatorij, & roboret te de Zion, in quo monte ædificabatur templum? Cur nõ potius dicunt:
1.Reg.8. Mittat tibi auxilium de cœlo, sicut Salomon postea dicit: Tu exaudies in cœlo, in firmamento Solij tui? Num Deus magis commoratur in monte Zion, quàm in cœlo? Num mittit auxilium suum potius ex arca propitiatorij, quàm è throno suo cœlesti? Hîc iterum obseruemus, quòd precatores idcirco sic loquantur, vt significent, se inuocare, nõ Moabiticum quendam,

aut

aut Ammoniticum, aut Delphicum Deum, qui oracu-la è tripode dare solet: sed verum Deum Patriarcharum, qui vera & cœlestia oracula dedit è propitiatorio, & qui sacris diuinitus institutis in sanctuario, & in Zione colitur. Sic Esa. 31. dicitur: Dixit DOMINVS, cuius ignis est in Zion, & caminus eius in Hierusalem. Hæc est descriptio veri Dei, qua seiungitur ab omnibus alijs dijs fictitijs. Verus enim Deus est, non quem Ethnici somniarunt, absque verbo Dei: sed qui patefecit se verbo suo Patriarchis, & promisit, se è posteritate ipsorum missurum filium suum, redemptorem humani generis, ac interea adumbrauit eum, donec veniret, sacrificijs, quæ in Zione, seu in templo suo, ad arcam propitiatorij, peragenda instituerat.

3. *Memor sit omnium oblationum tuarum, & Holocaustum tuum pingue fiat.*

Quod dicit: Pingue fiat, significat se precari, vt holocaustum Regis sit Deo gratum & acceptum. Conqueritur enim Deus apud Malachiam, quòd populus Israël non offerat sacrificia nisi cæca, clauda, languida & macilenta, quæ abominetur: sed requirat integra, sana & pinguia. Cùm igitur precatores orant hoc loco, vt holocaustum Regis fiat pingue, orant, vt Deo placeat. Sed quid? Num precantur, vt Deus respiciat merita oblationum & holocaustorum Regis, ac tueatur eum propter illa, cœlesti sua ope? An non apud Esaiam dicitur: Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum & agnorum, & hircorum nolui. Cùm veniretis ante conspectum meum,

Mala. 1.

Esa. 1.

meum, quis quæsiuit hæc de manibus vestris? Certè sacrificia & holocausta Israëlitarum malè in multis Prophetarum locis audiunt, non quòd non fuerint diuinitus instituta, sed quòd Hypocritæ ijs ad impietatem & idolomaniam sint abusi. Blandiebantur enim sibi his sacris, & pollicebantur sibi meritis eorum omnem cœlestem benedictionem. Sed hæc est impietas. Non enim erant in hunc vsum instituta, vt expiarent suo opere peccata coram Deo, & mererentur æternam felicitatem: sed tantùm vt verum peccatorum expiatorem, qui est Christus Dominus noster, adumbrarent, & fidem in ipsum confirmarent. Quare, quod in hoc versiculo dicunt: Memor sit oblationum tuarum, &c. non precantur, vt Deus respiciat in rege, merita holocaustorum eius, sed potius vt respiciat merita DOMINI nostri Iesu Christi. Est enim phrasis Leuitica, qua id suo tempore intelligitur, quod postea
Ioan.16. apud Ioannem Christus claris & apertis verbis dicit: Quæcunque petieritis patrem in NOMINE MEO, dabit vobis. Oblationes enim & holocausta Leuitica, non expiant peccata, sed concionantur tantùm de vero peccatorum expiatore, Iesu Christo: & significant, Deum merita tantùm Christi filij sui, non merita illorum Leuiticorum holocaustorum respicere. Quare quod precatores in hoc versiculo dicunt, habet hanc sententiam.

Rex noster ingressurus in bellum, multa obtulit sacrificia & holocausta, non vt meritis eorum fauorem Dei mereatur, sed vt admoneat se fide in Messiam, propter quem solum Deus fauet nobis, & conseruat tàm regem & principes, quàm nos in ipsum credentes

tes in omnibus aduersis. Petimus igitur DOMINE Deus noster, vt memor sis horum sacrificiorum, hoc est, vt confirmes fidem Regis, & des ei felicem euentum belli, propter Mesiam tuum, cuius ecclesiam Rex suscepit contra hostes nostros tuendam.

4. *Det tibi secundum cor tuum, & omne consilium tuum fortunet.*

5. *(Vt) exultemus in salute tua, & in nomine Dei nostri vexilla erigamus. Impleat DOMINVS omnes petitiones tuas.*

Pergunt orare: Tu rex noster, cogitas nos ab hostibus defendere, constituis nos in tuto collocare, ne ab hostibus ex improuiso opprimamur. Oramus igitur Deum, vt his tuis cogitationibus satisfaciat, & consilijs tuis prosperum det euentum. Quo fine, & in quem vsum? Num, vt ex vltione hostium nostrorum carnalem capiamus voluptatem? Nihil minus. Orandum enim est, etiam pro persecutoribus nostris, tantùm abest, vt de aduersis eorum nobis applaudamus. Sed vt exultemus, inquiunt, in tua salute, & statuamus trophæa in nomine Dei nostri, hoc est, vt cùm tu reportaueris salutem & victoriam, nos beneficio per te parto fruamur, & gloriam nominis Dei, propter victoriam diuinitus concessam, celebremus. Hoc prorsus illud est, quod Paulus ad Timotheum scribens: Adhortor vos, inquit, vt antè omnia fiant deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, PRO REGIBVS, & omnibus in eminentia constitutis, vt placidam ac quie- *1.Timo.2.*

r tam

tam vitam degamus, cum OMNI PIETATE & honestate. Et Hiere. cap. 29. Quærite pacem ciuitatis, ad quam trāſmigrare vos feci, & ORATE pro ea ad DOMINVM, quia IN PACE illius, erit PAX VOBIS. Reges enim & Magiſtratus conſtituti ſunt diuinitus, vt publicam tueantur pacem & tranquillitatem, non propter ſeipſos, ſed propter populum ſuum, ac maxime omnium propter eccleſiam Dei: Dei (inquit Paulus de magiſtratu) miniſter eſt, TIBI in bonum. Tanto igitur diligentius & ardentius orandum eſt, pro ſalute Regum & Magiſtratus, ac meritò precandum, quod hîc addunt: Impleat DOMINVS omnes petitiones tuas, (dum videlicet Reges & Principes, ſuæ vocationi ſeruierint) quanto plura & maiora beneficia Dei, miniſterio eorum in nos redundant.

Rom. 13.

6. *Nunc cognoſco, quòd DOMINVS ſeruaturus ſit Meſſiam ſuum, exaudiat eum de cœlo ſancto ſuo, ac dextera eius ſaluet eum potentiſſimè.*

7. *(Quia) hi in curru & in equis (fiduciam ſuam collocant,) nos autem nominis DOMINI Dei noſtri recordamur.*

8. *Ipſi incuruabuntur, & cadent, nos autem exurgemus, & erecti ſtabimus.*

Etſi eccleſia Dei, quæ in ſuperioribus verſiculis orauit, non eſt ſine fide precata, tamen quia fides orantis ſolet precibus inflammari, idcirco iam accenſa exclamat: Nunc cognoſco, nunc ſcio, nunc certa ſum, nec amplius quicquam in me dubitationis relictum eſt, quin Deus ſit ſeruaturus noſtrum, imò ſuum ipſius Regem,

Regem, quem videlicet ipſe inſtituit, & in regem vn-
gi voluit, (vnde & Reges, Meſsiæ, hoc eſt, vncti di-
cuntur) & ſit exauditurus eum de cœlo ſancto ſuo,
(quod idcirco vocat ſanctum, propterea quòd ſit in
thronum Dei, qui tamen cœlum & terram implet,
ſanctificatum ſeu deputatum) ac ex omnibus aduerſis
maxima dextræ ſuæ potentia liberaturus. Vnde ergo,
quæſo te, hoc noſti? vnde hanc certitudinem concepi-
ſti? Non certè concepi eam ex meo ipſius ſomnio, aut
ex carnis meæ coniecturis, ſed ex oraculo cœleſti, &
ex verbo diuino. Video enim hoſtes noſtros inflatos
eſſe ſua ipſorum potentia, & gloriari de ſuis viribus, ac
fiduciam ſuam, non niſi in curribus bellicis, & in ma-
gno equitatu collocare, Non iactant, non crepant, niſi
arma, gladios, haſtas, arcus, currus & equites, ex qui-
bus pollicentur ſibi certiſsimam victoriam. Nos verò
nihil habemus, quod iactemus, & de quo gloriemur,
niſi quòd reuocemus in memoriam ſummam Dei cle-
mentiam, quam nobis promiſsione ſua aduerſus ho-
ſtes noſtros manifeſtè teſtificatus eſt.

Extat enim cœleſte oraculum, quo Deus recepit ſe
vanam hoſtium fiduciam, quam collocant in ſuis cur-
ribus & equitatibus, pudefacturum: Deut. 20. Si exie-
ris, inquit, ad bellum contra hoſtes tuos, & videris e-
quitatus & currus, & maiorē, quàm tu habeas, aduer-
ſarij exercitus multitudinem, non TIMEBIS EOS,
quia DOMINVS Deus tuus TECVM EST, qui edu-
xit te de terra Ægypti. Hæc eſt illa promiſsio, quæ ex-
citat fidem noſtram, vt non amplius de victoria regis
noſtri dubitemus.

Extat etiam in priori libro Samuelis cap. 2. illud di-

ctum. Arcus fortium superatur, & infirmi accinguntur robore.

1.Samu.17. Meminimus etiam illius sermonis, quem Dauid ad Goliathem dixit: Tu venis ad me cum gladio, hasta & clypeo, ego autem venio ad te in nomine DOMINI exercituum, Dei agminum Israël, quibus exprobrasti hodie.

His & id genus alijs cœlestium oraculorum dictis, ac piorum exemplis ita confirmamur, vt certò futurum cognoscamus, nec dubitemus, quin hostes nostri deijciantur & opprimantur. Exercitus autem regis nostri superior euadat, & victoriam reportet. Quod cùm ita se habeat, oramus magna fide & certissima fiducia, quod in postremo versiculo sequitur.

9. *DOMINE serua Regem. Exaudiat nos (DOMINVS) in die, qua inuocamus.*

Nota distinctionis (quã Membrum vocant) apud Hebræos ◠ semicirculus videlicet in modum iridis.

Alij hunc versiculum, propter notam membri, sub verbo SERVA, (quam notam Hebræi vocant Athnatha,) sic legunt: DOMINE serua, Rex (videlicet Christus) exaudiat nos,&c. Optima sententia, qua significatur Deum patrem inuocandum esse propter nomen Christi, qui est verus rex noster. Sed quia notæ distinctionum apud Hebræos facilè à scribis transponi possunt, idcirco sequimur in præsentia vulgatam tralationem. DOMINE saluum fac Regem. Et (mutata secunda persona in tertiam, quæ subita mutatio apud Hebræos vsitata est,) exaudiat nos, (videlicet DOMINVS) in die, qua inuocauerimus eum. Est autem cõclusio totius precationis, qua significant, se tam firma

firma fiducia pro salute regis orare, vt sperent se non tantum in hac precatione, verumetiam quocunque tempore Deum inuocauerint, ab eo exaudiendos. Et quomodo igitur hoc impetrari potest? facillima est responsio: TIME DOMINVM, & inuoca eum IN VERITATE. Inuocabis autem eum in veritate, si inuocaueris eum verè, in nomine DOMINI nostri Iesu Christi. Voluntatem, inquit alias, TIMENTIVM se faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Ac iterum: Propè est DOMINVS omnibus inuocantibus eum, inuocantibus eum in veritate. Et alias: Quæcunque petieritis patrem in NOMINE MEO, dabit vobis.

VSVS HVIVS PSALMI.

Ostendimus hunc Psalmum esse à Spiritu sancto dictatum & propositum, vt Ecclesia populi Dei haberet certam formulam, qua salutem Regum & magistratuum suorum Deo commendaret. Testatur igitur hoc ipso Spiritus sanctus, quòd Reges & magistratus sint sibi curæ, & velit ipsos haberi sacrosanctos & inuiolatos. Quo monemur, ne simus aduersus eos seditiosi, sed legitimis ipsorum ordinationibus obediamus. Et quia nostra tranquillitas pendet diuina ordinatione ex ipsorum studio & cura, non cessemus ministerium eorum tàm precibus, quàm alijs officijs iuuare. Deinde, docet nos Spiritus sanctus, quòd nulla inuocatio sit Deo grata, nisi quæ fit propter Christum Dominum nostrum. Quod enim dicitur: Memor sit omnium sacrificiorum eius, idem planè est, ac si diceretur, Memor sit passionis & mortis DOMINI nostri

Iesu Christi. Hæc enim sola est sacrificium & holocaustum illud, quod per Leuitica sacra est adumbratum, & quod peccata nostra in conspectu Dei expiauit. Discamus & illud, quòd sicut administratio Reipublicæ non constet humana sapientia, ita nec victoria in bello constet humanis viribus, sed diuina tantùm clementia, & gratuita Dei bonitate. Quare militia tàm togata, quàm armata suscipienda est, sola diuinæ vocationis, clementiæ & bonitatis fiducia.

Breuis & perſpicua explicatio Pſalmorum Dauidis.

AVTORE

Ioanne Brentio.

DECAS TERTIA.

TVBINGÆ,

Apud viduam Vlrici Morhardi.

Anno 1568.

PSALMI TERTIÆ
DECADIS.

Pſalmus 21.

DOMINE in virtute tua lætabitur rex.

FAcilis eſt coniectura, cur interpretes hunc Pſalmum de Dauide expoſuerint. Cum enim is, qui proximè præcedit, (Exaudiat te DOMINVS in die tribulationis) ad Dauidem cõmodè referatur, arbitrati ſunt, etiam hunc Pſalmum rectè & apte ad Dauidem accommodari. Sed vera Pſalmi ſententia magis ex Pſalmo ipſo, quàm ex ordine eius petenda eſt. In quarto enim verſiculo dicitur: Vitam petijt à te, dediſti ei longitudinem dierum in ſeculum & ſeculum. Hoc propriè in Chriſtũ, & non in Dauidem competit. Et in verſiculo ſexto: Conſtituis eum, vt ſit benedictio perpetua, pertinet & hoc propriè ad perſonam Chriſti. Quare hic Pſalmus iuxta τὸ ῥητὸν de Chriſto & regno ſeu maieſtate eius, non de Dauide, intelligendus eſt.

Continet aũt duas partes. Prior eſt expoſitio gloriæ & maieſtatis Chriſti: poſterior eſt expoſitio oppreſſionis & abiectionis Iudæorum: quibus etſi Chriſtus erat promiſſus, tamen nõ fuerunt virulentiores Chriſti hoſtes & perſecutores: quippe quòd ad illum tantùm exitum properarũt, vt maieſtatem Chriſti ad inferos vſq; deprimerent & conculcarent.

1. *DOMINE, in tua fortitudine lætatur Rex, & in tua ſalute exultat vehementer.*

Propositio Psalmi, cuius sententia illustrior fit, si per antithesin ad Iudæos explicetur. Iudæi cogitarũt regem seu Christum, vnà cum suo regno opprimere, ac prorsus è terra viuentium eradicare. Sed Christus lætatur in fortitudine Dei, & exultat vehementer in salute eius. Tantum enim abest, vt potuerint ipsum opprimere, vt potius exaltatus sit in summã sublimitatem, & collocatus ad dexteram Dei, super omnem principatum, & super omne nomen, tàm in hoc, quàm in futuro seculo. Cum igitur seruatus sit fortitudine Dei, & reportauerit insignem victoriam ab omnibus hostibus suis, non habet causam, cur doleat, & tristitia afficiatur, sed potius lætetur, & præ gaudio gestiat. Ac idem planè in hoc versiculo paucis dicitur, quod Psal. 118. copiosius exponit: Impulsus sum, inquit Christus, vt caderem: & DOMINVS suscepit me. Fortitudo mea, & laus mea DOMINVS: & factus est mihi in salutem. Ac mox: Lapis, quem reprobauerunt ædificantes, factus est in caput anguli.

2. *Desiderium cordis eius tribuis ei, & voluntatem labiorum eius non negas.*

Propositionem sequitur enumeratio beneficiorũ, quæ Deus confert in Christum, & propter quæ Christus lætatur, & triumphum agit. Primùm enim Deus gratificatur Christo filio suo in omnibus votis suis. Quicquid Christus vel corde desiderat, vel ore rogat, seq́ velle significat, tantum abest, vt Deus recuset aut neget, vt cumulatè impleat, ac satisfaciat. Vn-
Ioan. 11. de & apud Ioannem ait: Ego sciebam, quòd semper me au-

me audis. Vociferabantur quidem Iudæi, cum pen-deret in cruce, iuxta carnis aspectum, miserrimus: Confidit in Deo, liberet eum nunc, si vult eum: arbi-trabantur enim eum à Deo prorsus desertum. Sed Spiritus sanctus in hoc versiculo affirmat, ipsum Deo ita acceptum, vt impleat omnes petitiones cordis eius. Et aliàs testatur Deus pater: Hic est, inquiens, filius meus dilectus, quo vnicè delector.

3. *Obruis eum benedictionibus bonitatis, ponis super caput eius coronam auream.*

Aliud beneficium, quod Deus pater confert in Christum filium suum: Obruis, inquit, eum benedi-ctionibus bonitatis: afficis eum optimis quibusque be-neficijs: ornas eum omni genere bonorum, adeoque imponis capiti eius coronam architectatam non de simplici, sed de optimo, & purissimo auro. Hoc planè illud est, quod apud Ioannem dicitur: Pater diligit fi- *Ioan.3.*
lium, & dedit ei omnia in manus. Et iterũ apud Mat- *Matth. 28.*
thæum: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Ac rursus in Psalmo: Omnia subiecisti sub pe- *Psal.8.*
dibus eius. Vt interim non addam, quæ Paulus ad E-phes. cap. 1. & 4. & ad Phili. cap. 2. de maiestate Chri-sti disertè scribit, quæ si huc contuleris, manifestè vi-debis, Christo impositam esse coronam, non regiam huius seculi, non angelicam, nec archangelicam, sed diuinam: vt in nomine eius omne genu cœlestium, terrestrium & infernorum sese flectat.

4. *Vitam petijt à te: dedisti ei longitudinem (videlicet) dierum perpetuò & in æternum.*

Aliud beneficium. Cum Christus perturbaretur aspectu mortis, in monte oliueti, & prosterneret se coram Deo patre, deprecatus est mortem, & petijt vitam: Pater mi, inquiens, si posibile est, transeat à me calix iste. Quid ergo factum est? Etsi Christus non retinuit hanc corporalem & mundanam vitam, debuit enim mortem ad expianda nostra peccata suscipere, Deus tamen pater dedit ei pro hac corporali vita, longitudinem dierum, in omnem æternitatem, & collocauit eum in throno diuinæ suæ maiestatis, vt omnia coràm gubernaret: idq́ non quinquaginta aut centum, aut etiam mille annis, sed perpetuò & in
Esa. 9. sempiternum. Multiplicabitur, inquit Esaias, eius imperium, & pacis non erit finis. Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud & corroboret in iudicio & iustitia, à modò & vsq; in sempiternum.

5. *Magna est gloria eius per salutem tuam, laude & decore exornas eum.*

Exclamatio, & admiratio. Cum tu, ô cœlestis pater, facias Christum filium tuũ compotem omnis voluntatis eius, ac afficias eum omni genere bonorum, & extollas eum in perpetuum regnum, quanta, obsecro, & quàm magna est maiestas eius, quam consecutus est ex eo, quòd tu seruas & extollis eum: quanta est laus, quantum decus eius, quo tu ipsum, præ omnibus hominibus & angelis exornas? Hic versiculus cõuenit cum eo, qui est in Psalmo octauo: Visus quidem fuit aliquantisper deseri à Deo: sed gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

6. *Quo-*

6. *Quoniam constituis eum, vt sit benedictio in perpetuum, lætificas eum gaudio vultus tui.*

Pergit commemorare beneficia, quæ collata sunt in Christum à Deo patre suo. Non est mirum, quòd magna sit maiestas Christi, & insignis sit laus eius. Constituis enim ipsum, vt sit benedictio in omnem æternitatem, & respicis eum vultu tuo tanta clementia, vt effundas in ipsum omnem tuam felicitatem, quo gaudio & lætitia, quid potest maius & excellentius dici? Hic versiculus sumptus est ex illa promissione, quæ dicta est de Christo ad Abrahamũ, & extat in Gen. cap. 22. In semine tuo (qui est Christus) benedicentur omnes gentes terræ. Non autem fit hîc sermo de benedictione corporali & terrena, sed de spirituali & cœlesti, quæ est remissio peccatorum, adoptio in hæreditatem cœlestem, conseruatio in morte, & æterna felicitas. Hæ sunt benedictiones, hæc sunt beneficia, quæ credentibus contingunt propter Christum. Manifestum quidem est, quòd homines carnales non quærant, nisi benedictiones carnales, quæ sunt sanitas corporis, diuitiæ, longitudo vitæ corporalis, gloria mundana, & regnum terrenum. Sed quid hæc aliud sunt, quàm somnium vmbræ, aut si quid est hoc vanius? Illæ autem spirituales benedictiones, vt solæ sunt verè salutares, ita sunt perpetuæ. Quare omni studio elaborandum est, vt eas in Christo consequamur.

7. *Quoniam rex sperat in DOMINO, & per beneficentiam altißimi non concutietur.*

Vecifes-

Vociferabantur quidem Iudæi de Christo: Confidit in Deo, & liberet eum nunc, si placet ei. Sed etsi Christus visus fuit aliquandiu à Deo desertus, tamen nunquam decidit de spe sua: Tu es, inquit, qui extraxisti me de vẽtre. Spes mea ab vberibus matris meæ. In te proiectus sum ex vtero, de ventre matris meæ, Deus meus es tu, &c. Quid ergo hac spe est assecutus? Beneficio, inquit, altissimi non concutietur. Gloriantur quidem Iudæi, se adegisse ipsum in crucem & mortem, ac arbitrati sunt gloriam eius prorsus esse conculcatam. Sed ecce tibi, tantum abest, vt fuerit è statu gloriæ suæ dimotus, excussus, & protritus, vt beneficio Dei patris sui collocatus sit in summa & perpetuò stabili maiestate. Habes priorem huius Psalmi partem, quæ est expositio gloriæ Christi, & beneficiorum, quæ Deus in ipsum contulit. Accedamus nunc ad posteriorem eius partem.

8. *Inuenit manus tua omnes inimicos tuos, dextera tua inuenit eos, qui te oderunt.*

Ab hoc versiculo incipit posterior pars huius Psalmi de abiectione & oppressione Iudæorum. Nam Iudæi cogitauerunt Christum opprimere, & radicitus euellere. Sed ipsi, saluo Christo, vicissim ita sunt oppressi, & abiecti, vt non sint amplius populus seu Ecclesia Dei, & necesse habeant perpetuò interire. Dicit ergo: Manus tua inuenit inimicos tuos, qui sunt Iudæi, & dextera seu potentia tua, (quæ per dexterã significatur) inuenit osores tuos, qui & ipsi sunt Iudæi. Etsi enim persequendo Christum, & Apostolos eius, arbitrantur se præstare cultũ Deo, & habent aliquandiu

diu felicem crudelitatis ſuæ progreſſum, tamen vel tādem inuenit aut apprehendit eos manus, ſeu potentia Dei, vt dent pœnas impietatis ſuæ. Deteſtatur quidem Deus omnem crudelitatem, & impietatem: non ſolet autem eam ſtatim ἐν αὐτοφώρῳ punire, ſed lento gradu procedit, & tarditatem grauitate cōpenſat.

9. *Ponis eos, vt clibanum ignis, tempore vultus tui, DOMINVS in ira ſua deuorat eos, & abſumit eos ignis.*

Pollicentur quidē ſibi in hoc & futuro ſeculo, ſummam felicitatem, propterea quòd ſint ſemen Abrahæ, & videantur legem Dei, ac gloriam nominis eius magno zelo tueri. ſed quia ſunt iniurij, contumelioſi, & virulenti in Chriſtum filium Dei, idcirco, quo tempore aſpexeris eos iracundo tuo vultu, & expedieris iram tuam, ita æſtuabunt, perinde ac ſi coniecti eſſent in ardentem fornacem, & abſumerentur ab igni. Nam quemadmodū Zodomitæ & Gomorrhitæ perierunt quondam pluuia ſulphuris & ignis è cœlo demiſſa, vt non aliter abſumerentur, quàm ſi in ijs locis ſuccenſus eſſet clibanus, ita & Iudæi horribiliter, irato DOMINO, interibunt. Significat autem Spiritus ſanctus hoc verſiculo abiectionem quidem Iudaicæ gentis, ne ſint amplius eccleſia Dei: inprimis verò, etiam templi Hieroſolymitani conflagrationem, quod etſi Imperator Titus in expugnatione vrbis Hieruſalem, incolume conſeruare voluit, tamen tanta erat ira Dei in Iudaicum populum, & in omnia ſacra eius effuſa, vt templum, ne quidem Monarchæ autoritate, potuerit ab igni illæſum manere: quo caſu concidit etiam omnis Iudaici populi incolumitas.

Vide Ioſephum, de bello Iudaico.

 10. *Fructum*

10. *Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum de filijs hominum.*

Fructus & semen Iudæorum sunt posteri eorum. Canit igitur Psalmus, quòd DOMINVS tanta ira sit aduersus Iudæos inflammatus, vt nō solùm illos ipsos, qui vociferati sunt, crucifige, crucifige, verùmetiam posteritatem eorū sit oppressurus. sic enim voluerunt ipsi, cum clamarent: Sanguis, (hoc est) vltio sanguinis eius veniat super nos, & super filios nostros. Hanc pœnam adhuc hodieq; dant Iudæi. Etsi enim non videntur omnes ex his terris sublati, tamen qui adhuc sunt superstites, vagantur incertis sedibus, & non solùm eiecti sunt ex auitis suis possesionibus in his terris, verùmetiam exclusi sunt è cœlesti hęreditate. Hoc verè est è contubernio filiorum hominum eijci.

11. *Quoniam intenderunt in te malum, & cogitauerunt consilium, quod perficere non potuerunt.*

Quid ergo est, quòd Deus tanta ira inflammatus est in Iudæos? Quia intenderunt, inquit, in Christum filium Dei, iniquitatem & malitiam: cogitauerunt eū è medio tollere, & omnem gloriam nominis eius cōculcare. & tamen consilium eorum nō succesit, quippe quòd ipsi potius omni malorum genere sunt obruti, quàm quòd Christum lædere potuerint. Huc pertinet parabola de patrefamiliàs, qui plantauit vineam, apud Matthæum cap. 21. & apud Luc. cap. 20. Ibi enim coloni, cum antè seruos patrisfamiliàs, exigentes redditum vineę, dimisissent, additis etiam plagis, inanes, & vidissent filium ad se accedere, cogitant intra se, dicentes:

centes: Hic eſt hęres: venite occidamus illum, vt noſtra fiat hæreditas, &c. Sed etſi conſilium eorum hactenus promouet, vt occidant eum, tamen & ipſe euadit mortẽ illuſtriſsima reſurrectione, & exaltatione ad dexteram Dei: illi autem horribiliter perierunt.

12. *Quoniam facis eos humerum, & neruis tuis tendis (ſagittas) aduerſus faciem ipſorum.*

Quod in Pſalmo ſeptimo de impio ſcribitur, hoc etiam in Iudæis impletur: Lacum, inquit Pſalmus, aperuit: & effodit eum, & incidit in foueã, quam fecit. Conuertetur dolor in caput eius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet. Idem planè Iudæis accidit. Inſidiati ſunt Chriſto, cogitauerunt eum opprimere, effoderunt ciſternam, vt caderet in eam, & ſuffocaretur. Sed ecce, inciderunt ipſi in ea mala, quæ machinati ſunt in Chriſtum. Conſtituit enim eos humerum, effecit vt fierent humerus. Humerus aptus eſt ad geſtanda onera, & ad ſuſtinendas plagas, vnde & apud Eſaiam cap. 9. dicitur: Virgam humeri eius ſuperaſti, hoc eſt, abſtuliſti ab humero populi virgã ſeu plagas. Sic & hoc loco, cum dicitur, quod Iudæi facti ſint humerus, ſignificatur, eos traditos plagis, & opprimi grauiſsimis oneribus, quibus nunquam liberabuntur. Nec id ſolùm, verùmetiam DOMINVS impoſuit neruis arcus ſui ſagittas, quas aduerſus faciem eorũ eiaculetur: alia enim ſagitta aliam trudit: vt etiamſi videatur ipſis aliquoties proſper rerum ſucceſſus affulgere, ſicut ſpem ſalutis, duce Barcochaba, & Imperatore Iuliano, conceperant, tamen tanta fuit vis diuinæ vltionis, vt poſt excæcationem & abiectionem

Vide Euſebium in Eccle. hiſt. lib. 4. cap. 6. Et Sozomenum lib. 5. cap. 22.

ipſorum, quæ facta eſt ab aſcenſu Chriſti in cœlum, nunquam potuerint amplius emergere, & è malis ſuis eluctari, ſed miſſa eſt in ipſos altera cœleſtis vindictæ ſagitta poſt alteram, donec redacti ſunt in extremam, ac nunquam finiendam calamitatem. Quæres igitur, ſi tanta eſt diuinæ iræ ſemel inflammatæ ſeueritas, quis eam effugiet? Nemo certè effugiet, niſi ſi quis conuerſus fuerit ad Chriſtum. Hic enim vt eſt placator diuinæ iræ, ita conſeruabit omnes eos illæſos, qui vera fide ipſum amplectuntur: Cum exarſerit, inquit ſecundus Pſalmus, in breui ira eius, beati omnes qui confidunt in eo. Et Ioannes: Qui credit, inquit, filio, habet vitam æternam. Qui verò non credit filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

13. *Exaltare DOMINE fortitudine tua, & cantabimus, ac pſallemus potentiam tuam.*

Concluſio precationis. Cum tu DOMINE Deus noſter tanta ſis fortitudine & potentia, vt non ſolùm colloces Chriſtum filium tuum ad dexteram tuam, & ornes eum omni maieſtate tua, verùmetiam deijcias inimicos & aduerſarios eius, ac ponas eos ſcabellum pedum ipſius, petimus obedienter, vt hanc tuam fortitudinem patefacias, & miſſo filio tuo, in toto orbe diuulges, quò potentia & maieſtas nominis tui, tàm ſermonibus, quàm Pſalmis & carminibus celebretur.

VSVS HVIVS PSALMI.

Ioan. 17. Hæc eſt, inquit Chriſtus, vita æterna, vt cognoſcãt te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

ſtum. Cum igitur cognitio Chriſti neceſſaria ſit ad cõſequendam æternam ſalutem, nec aliud nomen, præter Chriſtum, datum ſit inter homines ſub cœlo, in quo oporteat nos ſaluos fieri, viſum eſt Spiritui ſancto, promiſsiones de Chriſto, & explicationes eius, non tantùm ſacrificijs adumbrare, & ſermonibus vulgare, verùmetiam in vulgares & publicos Pſalmos conferre, vt liceret eccleſiæ ſe de Chriſto, & beneficijs eius, tàm in tabernaculo & templo publicè, quàm in domibus, in agris, in omnibus denique locis, priuatim, commonefacere, ac fidem ſuam excitare & confirmare. Nam, quæ beneficia Chriſtus à Deo patre ſuo accepit, ea non ſibi tantùm, ſed etiam nobis accepit, vt ijs vnà cum ipſo fruamur. Deſiderium cordis eius, inquit Pſalmus, tribuis ei, & voluntatem labiorum eius non negas. Deſiderauit autem Chriſtus, & voluit, vt non tantùm Apoſtoli, verùmetiam omnes per Apoſtolicam prædicationem credentes in Chriſtum, ſeruarentur æterna ſalute: Non pro eis tantùm rogo, inquit, ſed & pro ijs, qui credituri ſunt per ſermonem eorum in me. Rurſus dicit Pſalmus: Conſtituis eum, vt ſit benedictio in æternum. Chriſtus autem non eſt in ſe tantùm benedictus, verùmetiam effundit benedictionem ſuam, in omnia membra ſua, qui ſunt credentes in ipſum: iuxta illud: De plenitudine eius accepimus omnes. Quare, cum hunc Pſalmum recitamus, anmoneamur de beneficijs, quæ poſsidemus in Chriſto per fidem: vt quicquid aduerſi, ſiue paupertas, ſiue fames, ſiue morbus, ſiue mors acciderit, in Chriſto acquieſcamus. Deinde, hic Pſalmus concionatur in poſteriori parte de abiectione Iudæorum ex eccleſia

Acto. 4.

Ioan. 17.

Dei, & excæcatione eorum propter incredulitatem. Meminerimus ergo nos, qui ſumus ex Gentibus, il-
Rom. 11. lud Pauli ad Rom. Ne efferaris animo, ſed timeas. Nam ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, vide, ne quà fiat, vt nec tibi parcat.

Pſalmus 22.

Deus meus, Deus meus, vt quid me deſeruiſti?

Ihil eſt manifeſtius, nihil certius, quàm quòd hic Pſalmus concionetur de paſsione, morte, reſurrectione & regno Chriſti, nec ſit de alio quàm de Chriſto ipſo intelligendus. Extant enim de hac eius ſententia, perſpicua in Apoſtolicis ſcriptis teſtimonia. Chriſtus ipſe clamat in cruce ad Deum patrem ſuum, verbis primi in hoc Pſalmo verſiculi: Deus meus, Deus meus, quare me deſe-
Matth. 27. ruiſti? Et Matthæus: Poſtquàm crucifixerunt eum, inquit, diuiſerunt veſtimenta eius, ſortem mittentes: vt impleretur, quod dictum eſt per Prophetam: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem, hic eſt decimusoctauus huius Pſalmi verſiculus. Ac iterum: Principes, inquit, ſacerdotum, illudentes cum ſcribis & ſenioribus, dicebant: Alios ſeruauit, ſeipſum ſeruare non poteſt: Si rex Iſraël eſt, deſcendat nunc de cruce, & credimus ei: Confidit in Deo, liberet eum nunc, ſi vult eũ. Hęc ſunt verba illa,

quæ

quæ in octauo huius Psalmi versiculo recitantur. Et Epistola ad Heb. cap. 2. de Christo scribens: Non erubescit, inquit, fratres illos vocare, dicens: Annuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesię laudabo te. Hic est vicesimus secũdus in hoc Psalmo versiculus. Quare, etsi Rabini Iudæorum & asseclæ eorum fingunt aliam interpretationem, tamen Apostolica testimonia debent nobis esse certiora & firmiora, quàm si angelus de cœlo, nedum vanus quispiam Rabinus, & excæcatus Iudæus nobis aliud somniaret.

Continet autem hic Psalmus quatuor præcipuè partes: Vna est querela, cum commemoratione grauissimarum afflictionum, quæ Christo in passione sua contigerunt. Altera est precatio pro liberatione ex ista passione. Tertia est gratiarum actio. Quarta est vaticinium de amplitudine regni Christi, & de vocatione Gentium ad Ecclesiam populi Dei.

1. *Deus meus, Deus meus, quare deseris me? vociferor quidem, sed longè abest à me salus.*
2. *Deus meus, inuoco interdiu, ac ne noctu quidem sileo.*
3. *Cùm tamen tu sis sanctus, habitans inter laudes Israelis.*

Inter omnia miracula & oracula, quæ diuinitus ædita sunt, non est ferè insignius, quàm vaticiniũ Dauidis de passione & resurrectione Christi in hoc Psalmo. Dauid enim non solùm prædicit in genere, Christum suo tẽpore passurũ, et grauissimas afflictiones subiturũ, verùmetiam addit certas circumstantias, recitat verba ipsa Christi, Deũ patrem in extremis suis periculis inuocantis: commemorat expressè amarulenta conuicia, quibus inimici insultaturi erant ærumnis

Christi:

Christi: Sperauit in Domino, eripiat eum, saluũ faciat eum, si vult eum. Recenset lusum & sortem militũ de vestimentis eius, adeoq; genus ipsum mortis apertè designat: Foderunt, inquiens, manus meas, & pedes meos, idq; prædicit, ante mille, plus minus annos, quàm Christus nasceretur. Hoc certè nõ est hominis, quamuis prudentis, nec dæmonis, quamuis astuti: sed sancti Spiritus, hæc oracula ex ipsissimo Deitatis sinu depromentis. Quare magnifaciamus hunc Psalmum, & reponamus eum inter ea κειμήλια, quæ habemus non è terra, ex qua effodiuntur opes, malorum irritamenta, sed e cœlo, ex quo sunt æternorum bonorum thesauri.

Ac initio, Christus captus, ad mortem à Concilio damnatus, illusus, consputus, percussus, flagellis dilaceratus, spinis coronatus, crucifixus, manus & pedes confossus, virulentissimis conuicijs ab omni hominũ genere, adeoq; à latronibus quoq; proscissus, attollit caput ad Deum patrem suum, exclamat & conqueritur: Deus, inquiens, meus, Deus meus, quid est, quòd me in tantis, & tam horrendis afflictionibus deseris? Vbi est paternus tuus erga me affectus? vbi sunt antiquæ tuæ, & omnibus seculis decantatæ misericordiæ? Ego quidem vociferor ad te toto corde, sed quò magis vociferor, eò longius videtur à me recedere salus. Ego hactenus te diu noctuq; inuocaui, & adhuc quo possum animi ardore inuoco: sed manifestam patior repulsam: cum tamen tu sis sanctus, & habites seu commoreris inter laudes Israelis.

Hîc obserua primùm, quòd vbi nos transtulimus: Vociferor quidem, sed longè abest à me salus, ibi vetus interpres habet: longè à salute mea, verba delictorum

ctorum meorum. Hic ſermo non competit in Chri-
ſtum: nulla enim habet Chriſtus delicta, peccatum nō fecit, nec eſt inuentus dolus in ore eius. Etſi autem de-
fendi poſſet, è Pſal. 69. DOMINE, tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea non ſunt à te abſcondita, videlicet, quòd Chriſtus non habuerit delicta, quę ipſe fecit, ſed habuerit aliena, quæ expianda ſuſcepit: tamen nihil opus eſt hac excuſatione, quia error veteris interpretis manifeſtus eſt. Cum enim pro (delictorum meorum, quibus verbis interpres vtitur) apud Hebræos habeatur, שאגתי Schaagathi, quod ſignificat rugitum, ſeu vociferationem meam, interpres legit, שגתי Schagathai, quod ſignificat delicta mea. Sequamur igitur, non quod interpres ſomniauit, ſed quod Hebræa veritas habet.

Deinde quæritur, quid ſit, quod dicit: Tu es ſanctus, habitans inter laudes Iſraëlis. Ac alij quidem aliter interpretantur. Vera autem ſententia eius petenda eſt ex ijs locis ſcripturæ, in quibus Deus dicitur ſanctus Iſraëlis, qui ex omnibus gentibus elegerit Iſraëlem, in ſuam Eccleſiam: & commendetur ſummis laudibus, quòd omnes preces Iſraëlis exaudiat. Apud Eſaiam cap. 43. Ego DOMINVS, (inquit) Deus tuus ſanctus Iſraëlis ſaluator tuus. Ex quo facilè intelligitur, Deum idcirco dici ſanctum Iſraëlis, quòd poſthabitis reliquis Gentibus adiunxerit & addixerit ſeſe populo Iſraëlitico: & quemadmodum Deus ſanctificauit, & conſecrauit ſe huic populo, vt ſit Deus ſaluator ipſorum, & velit omnes preces eorum exaudire, ita viciſsim exigat, vt hic populus ſanctificet ſe ipſi vera præceptorum eius obedientia. Non eſt alia

(inquit Moses, Deut. 4.) natio tàm grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis deprecationibus nostris. Et cap. 7. Populus sanctus es DOMINO Deo tuo. Te elegit DOMINVS Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris, de cunctis populis, qui sunt super terram. Ac rursus cap. 10. En DOMINI Dei tui cœlum est, & cœlum cœli, terra & omnia quæ in ea sunt. Et tamen patribus tuis CONGLVTINATVS est (hoc est esse sanctum Israëlis) DOMINVS: & amauit eos, elegitque semen eorum post eos, (hoc est) vos, de cunctis gentibus. Ac iterum cap. 14. Populus sanctus es DOMINO Deo tuo, vt sis ei in populum peculiarem, de cunctis gentibus, quæ sunt super terram. Huius igitur dicti: Tu autem sanctus, habitans inter laudes Israelis, sententia hæc est: Tu quidem DOMINE Deus meus, sanctificasti & addixisti te in Deum saluatorem Israelitico populo: ac celebraris continenter in hoc populo summis laudibus, quòd elegeris ipsos in tuam veram Ecclesiam, & promiseris te omnes preces ipsorum exauditurum: Inuoca me, inquit alias, in die tribulationis, exaudiam te, & honorificabis me. ego autem nihil prorsus talium rerum in me experior: clamo ad te, sed non audis: inuoco te, diu noctuque, sed inuocationem meam surda aure transis. vbi ergo manet laus tuæ sanctitatis? vbi fama promissionum tuarum veritatis? vbi gloria tuæ clementiæ, quæ de te in vniuersa ecclesia vbiuis prædicatur? Accedit illud grauamen, quòd patiar repulsam, non simpliciter, sed sine vllo maiorum nostrorum exemplo. Sic enim sequitur.

4. In

4. *In te sperauerunt patres nostri: sperauerunt, & liberasti eos.*

5. *Ad te clamauerunt, & seruati sunt, in te sperauerunt, & non sunt pudefacti.*

6. *Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum, & despectio plebis.*

Si haberem exemplum alicuius Patriarchæ, qui inuocasset Deum, & nõ fuisset exauditus, multò æquiori animo ferrem, quòd nec ego exaudirer: nonnihil enim solatij est miseris, habere miseriæ suæ socios. Nũc autem, ô extremam calamitatem, quocunque circumfero oculos inter Patriarchas, non inuenio vllum, qui sic spe sua sit frustratus, & in precibus suis pudefactus, vt ego. Concluserat quondam Deus omnem matricem domus Abimelech, Regis Geraræ, propterea quòd rapuerat Patriarchæ Abrahæ Saram vxorem: sed orante Patriarcha, Deus sanauit omnes mulieres regis, vt parerent. *Gen.20.*

Laban socer Patriarchæ Iacobi persequitur generum, infesto animo. Esau frater Iacobi procedit fratri obuiam, cum quadringentis viris: quo metu Iacob ita contremiscit, vt arbitretur se & familiam ab irato fratre oppressum iri. Inuocauit igitur in aduersis suis DOMINVM: ac in tantum non est pudefactus, vt tàm soceri quàm fratris infesti animi, in summam, diuino beneficio, beneuolentiam mutarentur. *Gen.31.* *Gen.32.*

Ioseph conijcitur ex falsa adulteræ accusatione in carceres: in quibus, cum inuocaret DOMINVM, ita seruatus est, vt ex ipsis, maximo nominis sui honore, ad principatum Ægypti educeretur. *Gen.37.*

Exod.7.& reliquis capitibus. Quoties, obſecro, Moſes interceſsit apud DOMINVM pro Pharaone, quamuis impio, ad tollendas plagas, Ægyptijs diuinitus immiſſas, & factus eſt voti ſui compos? *Exo.14.* An non, cum clamaret ad DOMINVM, in extremis illis periculis, quibus vnà cum populo ſuo, inter Ægyptios & mare rubrum comprehendebatur, aſſecutus eſt tàm mirandam liberationem, vt potius rerum natura neceſſe habuerit inuerti, quàm vt vanæ eſſent preces eius?

Ioſ.10. Quid dicam de Ioſua? Hic clamauit ad DOMINVM, in prælio aduerſus Amorrhęos: & DOMINVS tanta promptitudine affuit clamori eius, vt ſolem & lunam tantiſper à curſu ſuo cohiberet, dum hoſtes populi Dei vincerentur.

1.Reg.7. In priori libro Samuelis, non ceſſat Samuel clamare ad DOMINVM pro Iſraëlitis, vt liberet ipſos de manu Philiſthinorum. Ecce igitur tibi ſtupenda: Samuel clamat ad cœlum, & DOMINVS confeſtim tonat de cœlo, ac hoſtes ita exterret, vt etſi conijciunt ſe in pedes, tamen non euadant.

Quid Dauid? Toties ad inuocationem nominis Dei ſeruatus eſt in extremis periculis, vt ſe etiam in exemplum proponat: Exquiſiui, inquiens, DOMI- *Pſal.33.* NVM, & exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Accedite ad eum, & illuminamini: & facies veſtræ non confundentur. Iſte pauper clamauit, & DOMINVS exaudiuit eum, & de omnibus tribulationibus eius ſaluauit eum.

Longum eſſet, omnia Patriarcharum exempla cõmemorare, quibus probatur, quòd cum ſperaſſent & clamaſſent ad Deum in aduerſis, mirando modo ſint liberati.

liberati. Quid autem de me fit, inquit Christus? Tantũ abest, vt clamor meus exaudiatur, & spe mea fruar, vt Deus videatur minorẽ mei rationem habere, quàm abiectissimorum vermiculorum. Non reputor homo, sed vermis: non computor in aliquo hominum numero, sed sum reliquorum hominum opprobrium, peripsema, catharma, despectio & excrementum. Ex hoc versiculo concionatur etiam Esaias de Christo: Non est ei, inquiens, species, necꝙ decor: vidimus eum, & non erat eo aspectu, vt desideraremus eum, sed erat despectus, virorum nouissimus, adeoꝗ vir dolorum, omni infelicitatis genere obrutus.

Sciamus igitur, quid Christo acciderit, quòd in suis aduersis tam miserabilem querelam instituat, vt etiam videatur cum Deo patre suo impatientissimè expostulare. An non est longè alia conditio Christi, quàm aliorum hominum? Christus enim non est filius tantùm hominis, sed etiam filius Dei. Ac siquidem consideraueris Christum filium Dei, iuxta æternam suam diuinitatem, qua vna est essentia cum Deo patre & Spiritu sancto, quomodo conuenit ei hic clamor: Deus meus, Deus meus, quare me deseris? cum iuxta hãc diuinitatem, omnia tàm in cœlo, quàm in terra impleat: nec vllam creaturam, nedum Christum, deserat, quippe quòd quæ Deus sua essentia deserit, mox in nihilum redeant. Si autem consideraueris Christum, iuxta eam diuinitatem, quæ statim in assumptione & conceptione humanitati eius ab æterno filio Dei communicata est, ne sic quidem dici potest, quòd Deus eum deseruerit. Etsi enim maiestas huius diuinitatis non fuit coram hominibus, ab initio con-

ceptionis eius manifesta, tamen nunquam ei defuit. nec tum primùm factus est DOMINVS & Christus, sicut Petrus loquitur, cum ascendit visibili spectaculo in cœlum, & dicitur ad dextram Dei consedisse: sed iam inde ab initio conceptionis, quo assumptus est à filio Dei in eandem personam, semper habuit maiestatem dominationis in cœlo & in terra: semperq́ue fuit verus Christus: nec vnquam desijt esse DOMINVS & Christus. Quomodo igitur nunc vociferatur, se à Deo desertum? Explicatio huius rei petenda est ex Paulo, qui ad Ephes. cap. 4. scribens: Illud, inquit, ascendit, quid est, nisi quòd etiam descenderit prius in inferiores partes terræ? Et ad Philippenses cap. 2. Christus Iesus, quum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est, vt esset æqualis Deo: sed semetipsum inaniuit, forma serui sumpta, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus, vt homo, humilem præbuit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: Et ad Hebræ. cap. 2. Debuit per omnia fratribus similis reddi, vt misericors esset, & fidelis pontifex, in his, quę apud Deum forent agenda, ad expiandum peccata populi. Nam ex hoc, quod ipsi contigit tentatum esse, potest & ijs, qui tentantur, succurrere. Ac mox cap. 4. Non habemus Pontificem, qui non posit affici sensu infirmitatum nostrarum, sed tentatum per omnia, iuxta similitudinem, absque peccato. Hæc Apostolica testimonia proponunt nobis Christum, duplici ratione intuendum. Altera, quòd sit in forma Dei, hoc est, quòd ab initio conceptionis suæ in virgine Maria assumptus sit, sicut Athanasius loquitur, in

Act. 2.

Deum,

Deum, & ornatus sit omni diuina maiestate: vt esset omnipotens, & omnium rerum tàm in cœlo quàm in terra gubernator, quod est sedere ad dextram Dei patris sui. Hac maiestate Christus in humanitate sua nunquam caruit: sed semper eam retinuit, ac retinebit eam perpetuò. Altera, quòd inaniuerit sese, quòd sumpserit formam serui, quòd descenderit in inferiores partes terræ, quòd per omnia factus sit (absque tamen peccato) fratribus similis: & susceperit in se omnes humanas imbecillitates, ac dolores: denique mortem ipsam, eamq́ non simplicem, sed longè omnium probrosissimam. Quare cum vociferatur in cruce, se à Deo desertum, non loquitur iuxta formam Dei, & maiestatem diuinam, qua iam inde à conceptione in vtero virginis ornatus fuit, ac nunquam ab ea desertus: sed iuxta formam serui, quam in diebus carnis suæ, dissimulata maiestate, assumpsit: iuxta quam serui formam, verè dicitur à Deo desertus, propterea quòd Deus non fuerit visus ipsum externo, & miserando modo in aduersis suis iuuare, sicut quondam iuuerat Patriarchas, videlicet, Mosen, Aheronem, Iosuam, & Chalebum, quos iam ab Israelitis lapidandos protexit DOMINVS gloriosa & admirabili apparitione sua super tectum tabernaculi. *Num. 14.* Similiter Prophetam, quem rex Hieroboam iubebat, extensa manu, apprehendi: sed manus regis, diuina vltione, continuò exaruit. *3. Reg. 13.* Et Eliam, quem cum quinquagenarij, iuxta mandatum regis Achaziæ, capiendum susciperent, descendit ignis de cœlo, & deuorauit eos. *4. Reg. 1.* Adhæc, Elizæum, quem Deus ita defendit, vt exercitus Syrorum, qui ad capiendum *4. Reg. 6.*

dum Prophetam missus erat, percuteretur cæcitate, nec agnoscerent Prophetam coràm astantem, donec in Samariam, hoc est, in manus suorum hostium, adducti essent. Dies me deficeret, si vel paucis enumerare vellem omnia exempla Patriarcharum, quos DOMINVS mirando modo, in summis suis periculis, seruauit. Non seruauit autem vllo tali miraculo Christum filium suum: conniuit enim vt caperetur, vt flagellaretur, vt crucifigeretur, vt extremis conuicijs proscinderetur, vt morte quoq; ipsa afficeretur, quare verè dicitur, iuxta hanc serui formam, à Deo desertus. Assumpsit autem hanc formam, non sua aliqua necessitate, sed spontanea voluntate: non simulatè, sed verè, nō frigidè, sed summo, & humilitatis & doloris, gradu, vt ex vna quidem parte peccata nostra hoc dolore & supplicio coram Deo expiaret, & reconciliaret nos cum ipso: ex altera autem parte, vt ex hoc, quod ipsi contigit tentatum esse, possit & ijs, qui similiter tentantur, succurrere. Quare cum in summis doloribus & afflictionibus clamamus ad Deum, & non videmus nos, exemplo Patriarcharum, mirandis modis liberari, sed potius morte ipsa obrui, non despondeamus animum, sed benè, etiam in morte confidamus, quòd Christus filius Dei in eodem luto, vt prouerbio dicitur, hæserit, & nobis in ipsum credentibus veram salutem impetrauerit.

7. *Omnes, qui me vident, derident me, deducunt labium, & mouent caput.*

8. *Deferat ad DOMINVM, seruet eum, liberet eum, si placet ipsi.*

Aliud

Aliud genus ærumnæ, alia forma serui. Christus enim, non solùm non exauditur in precibus suis, sicut Patriarchæ exauditi sunt & liberati, verùmetiam tractatur ab omnibus spectatoribus contumeliosissimè, & habetur summo ludibrio: Omnes, inquit, qui me vident, derident me: ac diductione labiorum & motu capitis, palàm testificantur, se extremo contemptu me fastidire & abominari. Ac ne quidem se à blasphemis verbis abstinent. Exprobrant enim mihi, non scelera aut flagitia, quorum ne vnum quidem in me inuenit: sed pietatem & benefacta. Dixi in concionibus meis, quòd pater diligat filium, & omnia demonstret ei: dixi, quòd descenderim de cœlo, vt faciam, non quod ego volo, sed quod vult is, qui misit me: dixi, quòd ex meipso faciam nihil, sed ita, vt docuit me pater meus, hæc loquor. Ac iterum: Est pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis Deum vestrum esse. Hæc certè summa est pietas, omnia sua Deo patri accepta ferre, & ei soli confidere, ac solius nominis eius gloriam illustrare. Sed tanta est Pontificum & Pharisæorum impietas atque crudelitas, vt etiam hanc pietatem mihi summi probri loco obijciant. dicunt enim: Gloriatus hactenus est, se habere Deum propitium, Deum esse suum patrem, Deum à parte sua stare & defendere ipsum. Age igitur, si res ita se habet, quid est, quòd Deus non eripiat ipsum, quòd ipsum in tantis malis deserat, quod nõ efficiat, vt descendat de cruce, & euadat e nostris manibus? Hîc initiò obseruemus, re ipsa comprobari, quod Paulus in Antiochia Pisidię Act. 13. concionatur: Qui habitabant, inquiens, Hierosolymis, & principes eorũ, quum ignorarent illum,

Ioan. 5.
Ioan. 6.
Ioan. 8.

& voces Prophetarum, quæ per omne sabbathum le-
guntur, condemnato eo impleuerunt, nullaq; causa
mortis inuenta, petierunt à Pilato, vt interficerent il-
lum. Rem miram, Pontifices & Pharisæi videbât no-
ctu diuq; prophetica scripta de Christo, ac imprimis
hunc Psalmum, in quo hæc verba extabant: Sperauit
in DOMINO, seu detulit ad DOMINVM, (sua om-
Matth.27. nia) eripiat eum, saluum faciat eum, si vult ipsum: &
tamen tanto fuerunt stupore, vt ignorantes hoc vati-
cinium impleuerint, ac ijsdem penè verbis, quæ hîc
recitantur, contumeliosi fuerint in Christum: cum in-
terim existimauerint se Deum religiosissimè colere.
Timeamus igitur DOMINVM, ne in tantam conijcia-
mur cæcitatem, & mentis furorē, vt arbitremur sum-
mum esse Dei cultū, quod Spiritus sanctus in scriptu-
ra manifestè pronuntiat summam esse in Deum con-
tumeliam & impietatem. Deinde cōsideremus, quòd
hæc conuitia non sonuerint tantùm in auribus Chri-
sti, verùmetiam penetrauerint ossa & medullas eius,
nec aliter, imò longè vehementius fuerit affectus, (sed
absq; peccato) quàm Dauid, cum audiret à Simei, Vir
sanguinum, & vir Belial. Debuit enim, quemadmo-
dum paulò antè dicebamus, fratribus per omnia simi-
lis reddi, vt & peccata populi expiaret, & similiter
tentatis succurrere posset.

9. *Quoniam tu es, qui me extraxisti de ventre, fiducia mea ab vberibus matris meæ.*

10. *In te proiectus sum, ab vtero, à ventre matris meæ, tu es Deus meus.*

11. *Ne longè recedas à me, quoniam tribulatio proxima est: nec est alius quispiam adiutor.*

Querelæ

Querelæ & commemorationi duarum afflictionum addit precationem. Quid enim? Primùm Deus non exaudit inuocationem Christi: ac ne talem quidem fauoris significationem ostendit, qualem Patriarchis exhibuit. Deinde conniuet ad virulentissima probra, & ludibria, quibus Pontifices & Pharisæi in Christum grassantur. Quid igitur faciat Christus? num despondeat animum de clementia DOMINI? num abijciat omnem spem salutis suæ? Nihil minus: Tu es (inquit) qui extraxisti me de ventre, ab eo tempore, quo in vtero matris de Spiritu sancto homo cōceptus, & ab æterno filio Dei in eandem personam assumptus sum: etsi tum confestim ornatus fui forma Dei, & collocatus in omni diuina maiestate, vt potuissem eam publicè coram vniuerso mundo ostentare, & è ventre matris mirando modo, ac gigantea statura exilire, dominationemque cœli & terræ ineffabili virtute inuadere, tamen sumpsi mea sponte formam serui, in qua tu DOMINE Deus meus, me summa semper clemētia defendisti & seruasti. Tantæ enim curæ tibi fui, vt me in ventre matris illæsum conseruaueris: in natiuitate sine vllo vel matris vel meo incommodo in hanc lucem eduxeris: angelos, qui meam natiuitatem pastoribus adnuntiarent, miseris: parentes vt me furori Herodis fuga subtraherent, per angelum admonueris: Magos ex oriente, vt me thesauris suis, ad suff
ferendum exilium donarent, excitaueris: & ex Ægypto, hortatu angeli, incolumem reduxeris: adeòque me semper singulari studio in infantia, pueritia, & adolescentia protexeris, & ex omnibus periculis liberaueris. Quibus argumentis palàm testificatus es,

quòd ſis verè Deus meus, ſummo me fauore comple-
ctens. Quomodo igitur nunc, poſtquàm ætate proceſ-
ſi, & factus ſum vir, non in te ſperarem, non omnem
meam fiduciam in te collocarem? præſertim cùm hoc
tempore proxima mihi ſit ſumma afflictio, & obruar
extremis periculis: nec ſit alius quiſpiam vel in cœlo
vel in terra, qui me poſsit iuuare, præter te DOMI-
NVM Deum meum. Quare oro & obteſtor, ne opem
tuam longius à me ſubtrahas, ſed eam mihi præſentiſ-
ſimam exhibeas. Tria hîc argumenta nobis ſubmini-
ſtrantur, quibus ſpes in aduerſis eſt alenda, conſeruan-
da & confirmanda atq; augenda. Vnum eſt, præteri-
torum beneficiorum recordatio. Nam, ſi Deo fuimus
curæ, cũ adhuc eſſemus in vtero matris, & ferremur,
quò libet, rerum omniũ ignari, in infantia & pueritia,
quomodo abieciſſet curam noſtri, in adoleſcentia, in
virili ætate, & ſenectute? Fateor, fuimus ſæpè ingrati
in Deum benefactorem, & reiecimus clementiã eius,
peccatis noſtris: ſed ipſe propter noſtram ingratitu-
dinem, non reiecit perpetuam ſuam naturam & inge-
nium, quo non eſt niſi bonitas, philanthropia, & mi-
ſericordia, quam præſtabit omnibus ijs, qui agnoſcũt
Chriſtum filium ſuum, & reuertuntur ad ipſum. Qua-
re non eſt dubium, quin priora Dei beneficia confir-
ment ſpem noſtram de futuris beneficijs, ſi in Chriſto
conſtiterimus, aut ad ipſum reuerſi fuerimus.

Huc facit, quod penè ijſdem verbis in Pſalmo 71. di-
citur: Deus meus eripe me de manu impij, de manu
iniqui & tyranni. Quia tu es fiducia mea DOMINE,
DOMINE ſpes mea à iuuentute mea. In te confiſus
ſum, ab vtero matris meæ: tu extraxiſti me de ventre
matris

matris meę:te prędico semper. Ac statim additur: Ne abijcias ergo me in tempore senectutis, cũ defecerint vires meæ, ne derelinquas me. Et Psalm. 139. Confitebor, seu gratias ago tibi, quòd mirabiliter formatus sum: mirabilia sunt opera tua, id quod anima mea benè nouit. Non erant tibi occulta ossa mea, quando in abscondito formabar, quando fingebar infra in terra. Adhuc cum essem informis massa, videbant me oculi tui: & omnes dies mei, quorum nullus adhuc aderat, scripti erant in libro tuo, &c. Nec est Dauidi inusitatum, spem de futuris Dei beneficijs, ex præteritis cõfirmare. Cum aggressurus esset Goliathem: Leonem, inquit, & Vrsum ego interfeci seruus tuus: erit igitur & Philistheus hic incircuncisus, sicut vnus ex eis. Ac mox: DOMINVS, qui eripuit me de manu Leonis & de manu Vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthæi huius. Dauidis exemplũ sequitur etiam Paul. 2. Cor. 1. Sententiã mortis, inquiens, acceperamus ipsi, in nobis ipsis, ne cõfideremus in nobis ipsis: sed in Deo, qui ad vitã suscitat mortuos, qui ex tanta morte eripuit nos, & eripit: in quo spẽ fixam habemus, quòd etiam posthac erepturus sit, &c. Hinc est & illud ad Rom. ca. 15. Quæcunque præscripta sunt, in nostram doctrinã præscripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus. Alterum argumentũ est, quòd dicit: Tribulatio proxima est. Confirmat & hęc particula spem nostram in aduersis. Extant enim promissiones Dei, & exempla, quibus Deus testificatus est, se ope sua eò propiorem esse & promptiorem, quò grauior & acerbior est afflictio. Vetus dictum est: Tunc venit Moyses, cum duplicantur lateres, hoc est, liberatio

1. Reg. 17.

liberatio in propinquo eſt, cum aduerſa in ſummum peruenerunt. Et Pſal.34. Iuxta eſt DOMINVS ijs, qui tribulato ſunt corde: & humiles ſpiritu ſaluabit. Et apud Eſa.cap. 66. Ad quem, inquit DOMINVS, reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos? Tantum igitur abſit, vt magnitudo afflictionum reddat ſpem noſtram imbecillem, vt potius eam confirmare debeat: quod, quo maior eſt afflictio, eo propior ſit ſalus DOMINI. Tertium eſt, quod addit: Non eſt alius quiſpiam adiutor. Tunc enim excitatur Deus ad ferendam opem, cũ ſoli ipſi tribuitur gloria liberationis & redẽptionis. Etenim tantiſper ſolet Deus manum retrahere, dum aliunde nobis adhuc ſpes liberationis affulget. Poſtquã autem omne terrenum auxilium ceſſauerit, tum præſto adeſt cœleſte: & ſi deſierit humanum, incipit di-
1.Reg.23. uinum. Dauid queritur à Saule ad mortem, & cingitur ab exercitu eius in modũ coronæ, vt deſperaret, ſe poſſe euadere: ſed ecce, diuinum auxilium, vbi non apparebat amplius humanum. Auocatur enim Saul à perſecutione Dauidis repentino nuntio, quo retrahitur ad perſequendos Philiſthæos. Maria virgo verſabatur in ſummo infamiæ periculo, cum à ſponſo ſuo inſimularetur adulterij: nec videbatur vlla humana defenſio. ecce igitur tibi præſto adeſt angelus è cœlo, qui Ioſepho rei geſtæ veritatem exponat, & innocentem virginem ſuſpicione ſtupri liberet. Sciamus igitur, cœleſte auxilium tum in propinquo eſſe, cum periculum eo peruenerit, vt vere & ſerio agnoſcamus & exclamemus: Non eſt alius adiutor, niſi tu DOMINE Deus noſter.

12. Circun-

12. *Circundant me tauri multi, praualidi (boues) ex Basan circumuallant me.*
13. *Aperiunt super me os suum, (sicut) Leo rapiens et rugiens.*
14. *Sicut aqua effundor, dissoluuntur omnia ossa mea, cor meum liquefit, instar ceræ, in medio ventris mei.*
15. *Arescit, tanquam testa, fortitudo mea, & lingua mea adhæret faucibus meis, ac in puluerem mortis reponis me.*
16. *Quoniam circundant me canes: congregatio prauorum obsident me: confodiunt manus meas & pedes meos.*
17. *Numerare (possem) omnia ossa mea, & ipsi aspiciunt, ac intuentur me.*
18. *Diuidunt vestimenta mea inter se, & de tunica mea sortiuntur.*

Redit à precatione ad cõmemoratione̅ afflictionũ suarum. Nec opus est sollicita horum versiculorũ interpretatione: quippe quòd historia passionis Christi, vt est ab Euangelistis descripta, sit perspicuus eorum cõmentarius. Et quod Euãgelistæ simpliciter sine vlla sermonis amplitudine de Pontificum & reliquorũ Iudæorum furore ac sæuitia narrarunt, hoc isti versiculi grandius exponunt: Qui me persequuntur, & ad opprimendũ me circundant, habent quidem speciem hominum, sed ferocia, furore, immanitate sunt tauri, ijq́ non vulgares, sed quales pascuntur in regione Basan, qui vt sunt alijs, propter pinguia pascua, saginatiores, ita sunt etiam ferociores. Sunt & crudelitate Leones: nam quemadmodum Leo, cum prædam ceperit, solet horribiliter rugire, ita persecutores mei, os suũ nõ aliter aduersus me aperiunt, quàm si vno impetu me essent deuoraturi. Sunt etiã tam impudentia, quàm

quàm rabie canes, quòd ficut canes, nulla funt verecũ-dia, & circundantes feram, graſſantur in eã crudeliſ-ſimè, ita perſecutores mei illud vnũ agunt, vt me ex-tremis conuicijs profcindãt, & dentibus ſuis dilaniẽt.

Nec ſunt pauci, & homines idiotæ, abiecti, ac im-belles: ſed ſunt multi, magni, potentes, ac etiam ſpe-cie ſanctitatis & autoritatis venerabiles. ſunt Ponti-fices, ſunt Synedrion, hoc eſt, cœtus ille, qui ſunt ſuc-ceſſores illorum ſeptuaginta ſeniorum, quibus Deus
Num.11. partitus eſt de ſpiritu Moſi: ſunt cõcilium illud, quod repræſentat catholicam eccleſiam: vt quod ab his de-cretum fuerit, ex ore ipſo Dei egreſſum videatur, nec alio habeatur loco, quàm Spiritus ipſius ſancti oracu-lum. Ac ſæuiunt, & graſſantur in me, non ſimplici ge-nere perſecutionis, non verborum tantùm anathema-te, ſed adigunt me ad crucem, genus ſupplicij vt pro-broſiſsimum, ita etiam immaniſsimum. Fodiunt & af-figunt cruci acutiſsimis clauis manus meas, & pedes meos. Ac breuiter, membra mea in cruce ita exten-dunt & diſtrahunt, vt liceret cuipiam omnia mea oſſa dinumerare. Ipſi autem interea ſumma cum volupta-te me intuentur, & doloribus meis delectantur. Et ne quid ærumnarum mihi deſit, etiam veſtimenta mea inter ſe partiuntur, & de tunica mea ſortiuntur: vt mater & cognati mei ne veſtibus quidẽ meis frui, & eas loco hæreditatis capere queant. Hinc fit, vt om-nibus meis viribus deſtituar. Et quemadmodum, ſi quis euertat vas plenum, effundit omnem aquam, quę in eo continebatur: ita etiam horribilibus afflictioni-bus omnis virtus, omnis fortitudo mea exhauritur. Ac ſicut cera à calore ſolis aut ignis liquefit, & diſ-
fluit,

fluit, vt tandem euanescat: ita & cor meum intra me colliquescit, & omnem vim suam amittit. Accedit & illud, quòd sicut testa ad colorē solis exposita, tota exarescere solet: ita his tantis & tam grauibus aduersis omnis vitæ meæ succus absorbetur: vt & lingua mea palato adhęreat, & sermo deficiat. Quid multis opus? Ita sum affectus & afflictus, vt mihi non aliud expectandum sit, quàm vt in puluerem mortis, hoc est, in sepulchrum condar. Habes hypotyposin, qua passio Christi ita describitur, vt non narrari, sed geri videatur. & tamen nulla sunt humana verba, nullæ similitudines aut cōparationes, quibus magnitudo eius satis explicari posit. Lectione aūt horum versiculorum admoneamur primum de authore Psalmi. Cum enim clarè & perspicuè describat, mille plus minus annis, eas de Christo passiones, antequam gestæ fuerint, manifestum est, hanc descriptionem non esse humanum figmentū, sed è Spiritu sancto profecta sit, necesse esse. Prophetę, inquit Petrus, vaticinati sunt de ventura in nos gratia: scrutantes, ad quem aut cuiusmodi temporis articulū significaret, qui in illis erat spiritus Christi. qui, priusquam acciderent, testabatur venturas in Christum afflictiones, & quæ essent secuturæ, glorias. Admoneamur etiam de causa passionis Christi, videlicet, quòd Christus susceperit tam horribiles afflictiones, non sua aliqua necessitate, sed spontanea voluntate: vt nostra peccata coram Deo expiaret, & nos in gratiam Dei patris, è qua propter peccatū exciderāmus, reuocaret. Consideremus & illud, quòd voluerit tantam passionis grauitatem in seipso verè experiri, vt posit & nobis sic tentatis & afflictis suc-

1. Pet. 1.

currere. Postremò excitemur meditatione magnitudinis afflictionum Christi, vt cohorrescamus ad omne genus peccati, & caueamus. Si enim tanta est peccati grauitas in conspectu Dei, vt nō potuerit expiari, nisi tam diro filij Dei supplicio, quis est ille furor, in peccatū tanta facilitate, impudētia, & procacitate ruere?

19. *Tu ergo DOMINE, ne longè recedas, fortitudo mea, ad ferendam mihi opem, festina.*
20. *Erue à gladio animam meam, de manu canis, vnicam meā.*
21. *Salua me ex ore Leonis, & à cornibus Vnicornium libera me.*

Ab enumeratione afflictionum, iterum reuertitur ad precationem. Afflictorum enim asylum est precatio. Nec est opportunius tempus vel inuocandi Dei, vel impetrandi beneficia eius, quàm tempus afflictionis. Deus enim affirmat se eis propinquum esse, qui tribulato sunt corde. Et Psal. 51. ait: Spiritum contribulatum esse sacrificium Deo, ac Deum non despicere cor contritum & humiliatum. Dicit ergo Christus: Cum afflictiones meæ grauiores sint, quàm vt humanis viribus ferri queant, quæso te, DOMINE Deus pater, ne me tua gratia deseras, ac recedas: sed cùm agnoscam te solum meam fortitudinem, meam potentiam, & salutem, ad opem mihi ferendam properes. Vides animam meam periclitari inter gladios, inter persecutiones hostium meorū. Vides vnicam meam, (hoc est) vitam meam, omnium aliorum auxilio destitutam, & è tua solius ope pendentem, rabiei Canum, ferociæ Leonum, & crudelitati Vnicornium expositam

tam esse. Peto igitur DOMINE Deus noster, vt me sine diuturna mora his tantis malis clementer liberes, & cõserues. Dubitant autem nonnulli, quomodo hæc precatio conueniat Christo, qui cum aliàs omnibus afflictis suam offerat opem: Venite, inquiens, ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo vos, hoc loco alienam ipse opem imploret? Sed quemadmodum in principio huius Psalmi cõquestus est, se à Deo desertũ, ex forma serui, & inanitione: ita & nunc ex eadẽ forma, petit se à Deo iuuari. Etsi enim fuit ab initio conceptionis suæ in forma Dei, sicut suprà expositũ est, nec indiguit alieno extra se auxilio, tamen, cum sumpserit formam serui, factus est nobis similis, vt & inuocauerit nomen DOMINI, & expectauerit opẽ eius. Deinde dubitant, quomodo sit à Deo exauditus, cũ hostes eius videantur reportasse victoriam, & occiderint ipsum in cruce? Sed meminerimus, quod Epistola ad Heb. scribit: Cũ Christus in diebus *Heb. 5.* carnis suæ (inquiens) precationes & supplicationes apud illũ, qui poterat ipsum à morte seruare, cum clamore valido obtulisset, exauditus est, pro reuerentia. Etsi enim non est exauditus iuxta sensum carnis, quo Pontifices & Pharisæi postulabant, vt descenderet de cruce, & receperant se tum in ipsum credituros: tamen exauditus est iuxta sensum Spiritus sancti: vt moriendo mortem vinceret, & euaderet. Noluit de cruce descendere, sed voluit, quod & gloriosius & illustrius est, de sepulchro resurgere, & in summam sublimitatem extolli. Hæc est verè cœlestis victoria, quam hac precatione impetrauit: & qua non solùm ipse fruitur, sed etiam nobis fruendam proposuit.

22. *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te.*

23. *Qui timent DOMINVM, laudate eum, omne semen Iacob glorificate eum: reuereamini ipsum omne semen Israel.*

24. *Quoniam non spreuit, nec despexit afflictionem pauperis, & non abscondit faciem suam ab ipso: & dum clamaret ad eum, exaudiuit.*

25. *Te laudabo in ecclesia magna, vota mea reddam coram ijs, qui timent te.*

A precatione, quam non dubitat exauditam esse, transit ad gratiarum actionem. Precatus sum, vt DOMINVS eruat me ab ore leonis, à crudelitate hostium meorum. Etsi autem morior in cruce, cōdor in sepulchrum, & descendo ad infernum: tamen DOMINVS non deserit animam meam (sicut habet Psal. 16.) in inferno: nec sinit, vt sanctus eius videat corruptionem: sed ostendit mihi viā vitæ, quia excitat me tertia die, & collocat me ad dexteram suam, vt habeam omnem potestatem in cœlo & in terra. Quid ergo gratitudinis retribuam DOMINO, pro omnibus ijs beneficijs? Narrabo, inquit, nomen tuum fratribus meis, & prædicabo te in vniuersa Ecclesia. Memorabile dictum: Primùm enim Epistola ad Hebr. cap. 2. diligenter intuetur nomē FRATRVM, cum Christus dicit, se narraturum nomen Dei FRATRIBVS suis: Non erubescit, inquiens, vocare illos fratres. Et repetit idem nomen, cum apud Ioannem ad Mariam diceret: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum: sed vade ad fratres meos. Hoc est epitheton dulcissimū, Ioan. 20.

quod

quod non tantùm Apoſtolis,ſed etiam omnibus, qui
per Apoſtolicum ſermonē in Chriſtum credunt,com-
petit. Si enim efficimur per fidē fratres Chriſti, quid
reliquum eſt, niſi vt eiuſdem cum ipſo hæreditatis in
cœlo participes fiamus: Quòd ſi filij,(inquit Paulus) *Rom.8.*
& hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem
Chriſti. Deinde,quod dicit,ſe nomen Dei narraturū
fratribus,& DOMINVM in medio Eccleſiæ, hoc eſt,
in vniuerſa eccleſia laudaturum,ſignificat ſe Euange-
lium ſuum diuulgaturū per Apoſtolos in vniuerſum
orbem terrarum,& inter omnes gentes. Et quod hîc
futurum dicit, hoc etiam re ipſa præſtitit, cum apud
Matthæum dicit:Data eſt mihi omnis poteſtas in cœ- *Matth.28.*
lo & in terra,Euntes ergo,docete omnes gentes,&c.
Et apud Marcum:Ite in vniuerſum mundum,& præ- *Mar.16.*
dicate Euangelium omni creaturæ, &c. Ac rurſus
apud Lucam: Eritis mihi teſtes,non ſolùm Hieroſo- *Acto.1.*
lymis,verùmetiam in vniuerſa Iudæa,Samariaq;,de-
niq; vſq; ad extrema terræ. Hortor igitur vos omnes,
qui timetis DOMINVM, ac imprimis vos poſteros
Patriarchę Iacob,qui dictus eſt Iſrael,vt laudetis,glo-
rificetis, & reuereamini DOMINVM,hoc eſt,vt ag-
noſcatis Euāgelium Chriſti, & excipiatis ipſum fide:
qua laude,qua gloria,qua reuerentia non poteſt DO-
MINO Deo noſtro quicquam gratius,aut acceptius à
nobis præſtari. Hoc planè illud eſt, quod Petrus in
Actis Apoſtolicis concionatur Iſraelitis: Vobis,in- *Acto.2.*
quiens,facta eſt repromiſsio, & filijs veſtris,& omni-
bus qui longè ſunt, quoſcunque aduocauerit DOMI-
NVS Deus noſter. Et iterum: Vos eſtis filij Prophe- *Acto.3.*
tarum,ac teſtamenti,quod teſtatus eſt Deus ad patres

nostros, dicens ad Abraam: In semine tuo benedictionem consequentur omnes familiæ terræ. Vobis primùm Deus, cum suscitasset filium suum Iesum, misit eum benedicentem vobis, ita vt vnusquisque vestrum conuerteret se ab iniquitatibus suis. Sed quid est, quòd laudandus & glorificandus sit Deus ab omni semine Iacob, ab omni posteritate Patriarcharum? sequitur: Quia non spreuit, nec despexit afflictionem pauperis, & non auertit faciem suam ab ipso: sed exaudiuit clamorem & precationem eius. Hic afflictus & pauper est Christus DOMINVS noster: qui, sumpta serui forma, factus est obediens patri vsque ad mortem crucis. Cùm igitur in hac seruili forma, & in tanta afflictione inuocaret DOMINVM Deum nostrum, tantum abest, vt Deus ipsum repulerit, vt potius extulerit eum in summam sublimitatem, & dederit ei nomen super omne nomen, vt in nomine eius omne genu flectatur, quemadmodum mox sequitur. Contulit autem Deus tantam maiestatem in Christum, non vt solus ipse ea fruatur, sed vt eius etiam participes fiant omnes gentes, siue Iudæi, siue Ethnici, quotquot in ipsum credunt. Christus enim non terminauit sacrificium laudis, & vota sua (quæ sunt prædicatio Euangelij) in vna tantùm Israelitarum ecclesia: sed vulgauit ea in magna ecclesia tàm Iudæorum, quàm Gentium: vt in omni gente, qui timet DOMINVM, & agnoscit Euangelium Christi, acceptus sit illi.

Vtitur autem nominibus Leuiticorum sacrorum, quibus tamen intelligit sacra seu cultus noui Testamenti, inter quos præcipuus est diuulgatio Euangelij

in to-

in totum orbem terræ. In Leuitico enim cap. 7. de- scribuntur ritus hostiæ pacificorum, aut potius san- ctificatorum. Horum alia offeruntur pro gratiarum- actione, alia voto aut sponte: carnes autem eorum nec totæ igni absumebantur, sicut in holocaustis, nec so- lis sacrificulis cedebant, sed suæ erant partes offeren- tium, ex quibus publica instituebantur conuiuia. In summis festis, aut regijs sacrificijs accedebant bucci- næ, tympana, cantica, psalteria, & id genus alia musi- ca, quemadmodum describitur 2. Regum 6. & 1. Para- lippo. 13. Fit & horum mentio in Psalm. 116. Tibi sa- crificabo hostiam laudis: & nomen DOMINI prædi- cabo. Vota mea DOMINO reddam coram omni po- pulo eius, &c. Hic autem Leuiticus cultus perageba- tur tantum in tabernaculo, seu templo, in quo collo- cata fuerat arca testamenti. Cum igitur Christus hoc loco dicat, se in gratiarum actionem, laudaturum DO- MINVM, in ecclesia magna, & redditurum vota sua coram ijs, qui timent DOMINVM, non sentit, se pro more Leuitico oblaturum hostias pacificas, quemad- modum Dauid & alij Reges, qui in angusto taberna- culo aut templo sua sacrificia obtulerunt, & Deum laudarunt: Sed laudabo, inquit, te in ecclesia magna, hoc est, inter omnes gentes, in toto orbe terrarum: & reddam vota seu sacrificia mea ex voto, non tan- tum coram vno populo Israel, sed coram omnibus, qui timent Deum, sine vllo personarum respectu, si- ue sint circuncisi, siue incircuncisi. Hæc autem omnia describunt diuulgationem Euangelij in vniuersum mundum: vt quotquot siue ex Iudæis, siue Gentibus Euangelio credunt, salui fiant: quotquot autem

non

non credunt, condemnentur. De quo ſacrificij genere concionatur DOMINVS etiam apud Malachiam cap. 1. Ab ortu, inquiens, ſolis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit DOMINVS exercituum.

26. *Edent afflicti, & ſaturabuntur, laudabunt DOMINVM, qui requirunt ipſum, viuet cor veſtrum in perpetuum.*

27. *Memores erunt, & conuertentur ad DOMINVM omnes fines terræ, adorabunt coram te, omnes familiæ gentium.*

28. *Quoniam DOMINI eſt regnum, & dominatur inter gentes.*

29. *Edent, & adorabunt omnes pingues terræ, incuruabunt genua ante ipſum omnes deſcendentes in puluerem, & qui animam ſuam non viuificat.*

30. *Semen ſeruiet ei, prædicabit de DOMINO apud poſteros.*

31. *Venient & adnuntiabunt iuſtitiam eius populo, qui renaſcitur, quoniam ipſe fecit.*

Hactenus perſtrinximus tres partes huius Pſalmi: quarum vna fuit querela Chriſti cum recitatione ingentium calamitatum, quas Chriſtus ad expiāda peccata noſtra perpeſſus eſt. Altera eſt precatio Chriſti ad DOMINVM, vt è tantis calamitatibus clementer liberetur. Tertia eſt gratiarum actio, qua Chriſtus recipit ſe ad teſtificandam animi ſui gratitudinem, obla-

turum

turum DOMINO hostiam laudis, & redditurum sacrificia ex voto suscepta, (hoc est) diuulgaturum Euangelion suum in vniuersum mundum: vt nomen DOMINI celebretur inter omnes gentes.

Nunc sequitur quarta pars, in qua regnum & maiestas Christi describitur. Consideremus igitur, quòd quæ hactenus in hoc Psalmo recitauimus, verba sunt Christi, in forma, quam sua sponte sumpsit, serui, & in qua passionem suam ipse exposuit, & sustinuit. Postquam autem peruenit ad resurrectionem & reuelationem exaltationis suæ in summam maiestatem, ad dextram Dei patris sui omnipotentis, nō iam amplius loquitur in forma serui: sed Spiritus sanctus excipit verba eius: & pergit commemorare diuinam gloriam & maiestatē eius, ad quam è forma serui, etiam in hoc seculo, suo quodam modo, est euectus. Quare, quicquid in his sex versiculis, quos iam recensuimus, de DOMINO Deo nostro dicitur, intelligendum est de DOMINO nostro Iesu Christo, qui est verus Deus, יהוה Iehoua, benedictus in secula. Repetit aūt ex priori metaphora sacrificij laudis, seu ex voto suscepti verbum Edendi. Solent enim in tali sacrificio, publica, & gaudij plena conuiuia celebrare, in quibus suæ sacrificij partes conuiuis in cibum exhibebantur. Dicit ergo Spiritus sanctus: Ex hoc laudis & voti sacrificio, quod Christus DOMINVS pro gratiarum actione celebrabit: & quod est diuulgatio Euangelij in vniuersum mundum, edent: seu participes eius fient afflicti, ac saturabuntur: et quotquot requirunt DOMINVM, (hoc est) quotquot credunt in Christum, qui verus est DOMINVS Deus noster, summa laude celebrabunt

eum, & corda ipsorum viuent, seu perpetuum gaudiū, ac felicitatem (hoc enim est vere saturari & viuere) consequentur. Quotquot enim sunt afflicti vel agnitione peccatorum, vel magnitudine ærumnarum, vel horrore mortis & inferni, & esuriunt ac sitiunt iustitiam & liberationem, hi ex Euangelio Christi, si crediderint, ita satiantur, vt reportent sempiternam vitam ac salutem. Hoc plane illud est, quod alias Christus ait: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo vos. Et iterum: Patres vestri comederūt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis ille, de cœlo descendens, vt ex ipso edat aliquis & non moriatur. Et mox: Si quis ederit ex hoc pane, viuet in æternum.

Matth.11. *Ioan.6*

Sed quid? num soli afflicti in Israël fient horum cœlestium ac æternorum bonorū in Christo participes, & exatiabuntur? Nihil minus, sed omnes fines terræ, (sicut sequitur) & omnes familiæ Gentiū, hoc est, ex vniuersis gētibus, quæ sunt vsque ad fines terræ, erunt, qui prædicationem Euangelij alta mente reponēt, & cōuertentur ad DOMINVM Iesum Christum: coram quo procumbent, ac vt verum DOMINVM Deum & seruatorem suum agnoscent & adorabunt. Ecclesia enim Christi non est in vnum Iudææ angulū conclusa: sed colligitur voce Euangelij, ex omni natione, quæ sub cœlo est. Nec mirum, quia DOMINI est regnum, & ipse dominatur inter gentes, (hoc est) Iesus Christus verus est DOMINVS Deus noster, cui ad dextrā Dei patris collocato data est omnis potestas in cœlo & in terra: ideoque data est etiam ei dominatio inter omnes gentes: vt ex ijs ecclesiam suā colligat, & æterna sa-

Matth.28.

na salute seruet. Quare edent, seu participes fient beneficiorũ Euangelij, et adorabũt Christũ DOMINVM Deum, nõ vnus tantùm populus Israëliticus, sed primùm, omnes pingues terræ, qui sunt Reges & Principes, ex his enim omnibus multi agnoscent Christũ, & adorabũt eum, de quibus Psal. 72. ait: Reges Tharsis, & insulæ munera afferent, reges Arabum & Saba dona adducent: & adorabunt eum omnes reges terrę, omnes gentes seruient ei. Et Esa. 49. dicitur: Erunt reges nutritij tui, & reginæ nutrices tuę. Et ca. 60. Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Ac mox: Ædificabunt filij peregrinorũ muros tuos, & REGES eorum ministrabunt tibi, &c. Deinde non tantùm adorabunt & incuruabunt ei genua pingues seu reges terræ, verumetiam omnes descendentes in puluerem, & qui anima sua nõ viuunt, (hoc est) vel qui mortui in puluere, aut sepulchro iacent, et non viuunt amplius vita animali: vel qui oppressi iacent in ærumnis et ducunt miseram vitam, vt Christo subijciantur tàm reges & principes, in hoc seculo sublimes quàm homines priuati, idiotę, abiecti et miseri: & tam viuentes in hac terra, quàm mortui in sepulchris. Omnino n. ex hoc loco Paulus sumpsisse videtur, quod ad Phi. cap. 2. de Christo scribit, datũ esse ipsi nomen super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu se flectat, cœlestium, terrestrium, & inferorum. Et ad Roman. cap. 14. In hoc (inquit) Christus mortuus est & resurrexit, & reuixit, vt mortuis ac viuentibus dominetur. Et apud Ioan. cap. 5. Veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & prodibunt, &c. Cæterùm, cum dicitur,

omnes reges & gentes adoraturos Christum, & ipsum dominaturum tàm viuentibus quàm mortuis, non significatur, omnes reges & gentes credituros in Christum, & omnes viuos ac mortuos consecuturos æternam salutem propter Christum: sed quòd inter reges & gentes, alij quidem amplectentur Christum fide, & consequentur in Christo veram felicitatem: alij aũt, etiamsi videantur Christo resistere, tamen necesse habeant Christo subijci, & velint nolint permittere, vt Christus Ecclesiam suam ex ipsorum terris colligat, adeoq́ eo ipso, quo resistunt, regno Christi seruiant. Sanguis enim Christianorum, semen est Ecclesiæ, & Ecclesia, cùm premitur, exurgit. Sic et de mortuis sentiendum, quòd Christus dominetur quidem omnibus mortuis, & mortui omnes sint virtute Christi a mortuis resurrecturi: nõ autem omnes seruabuntur æterna salute: sed qui bona, inquit Christus ipse, fecerunt, prodibunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem condemnationis.

Porrò, suprà dixit Christus, se narraturum nomen DOMINI fratribus suis, & vota sua redditurum in Ecclesia magna, (hoc est) Euangelion suum diuulgaturum in toto orbe terrarum, inter omnes gentes: vt gentes edant, saturentur, & adorent DOMINUM Christum. Qui ergo sunt illi, per quos Christus sparget Euangelion suum in vniuerso mundo? De his concionatur Spiritus sanctus in duobus vltimis huius Psalmi versiculis: Semen, inquiens, seruiet ei, & prædicabit de Christo DOMINO omni posteritati. Semẽ autem illud est, de quo Esaias cap. 1. scribit: Nisi DOMINUS (inquiens) exercituum reliquisset nobis semen,

men, quasi Zodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus. De quo etiam semine dicit Psalm. 45. Pro Patribus nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Et Esaias iterum cap. 52. Quàm pulchri super montes pedes adnuntiantis, & prædicantis pacem, adnuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Zioni: Regnat Deus tuus. Cum enim Christus DOMINVS diuulgaturus esset Euangelion suum in orbe terrarum, visum est ei ad hanc functionem emittere Apostolos, non ex Ethnicis electos, sed ex eo semine, ex quo ipse natus erat, è semine videlicet Abrahæ, de quibus aliâs dicit: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos: & constitui vos, vt eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Hi sunt Apostoli, de quibus Spiritus sanctus in his vltimis Psalmi versiculis concionatur, & qui seruiunt Christo in diuulgando Euangelio, & prædicant de Christo ad omnem generationem & posteritatem. Etsi enim non semper manserunt superstites in hac mortali vita: tamen doctrina eorum collata est in scripta Apostolica: & sonat semper vsque ad nouissimum huius seculi diem: Constitui, inquit, vos, vt eatis & fructũ afferatis, & fructus vester maneat. Cum quibus verbis Christi conuenit prorsus sententia nouissimi versiculi: Venient, videlicet, Apostoli, & adnũtiabunt iustitiam eius: nimirũ illam iustitiam, de qua Paulus Romanis scribens: Iustitia, inquit, Dei patefit per Euangelion ex fide in fidem. Et iterum: Iustitia Dei per fidẽ Iesu Christi, in omnes & super omnes, qui credunt. E quibus Pauli verbis habes etiã, qui sit populus ille, ad quem veniunt Apostoli, & adnuntiant ei iustitiã Dei.

Ioan. 15. *Rom. 1.* *Cap. 3.*

Dei. Non enim eſt populus qui circunciditur externa circunciſione: ſed qui renaſcitur, ſiue ſit circunciſus, ſiue incircunciſus, non enim eſt diſtinctio, quippe quòd omnes peccauerũt, ac deſtituuntur gloria Dei. Iuſtificantur autem gratis per illius gratiam, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Quod autem in fine additur: QVIA FECIT, hanc habet ſententiam. Quæcunq; Apoſtoli in orbe terrarum per prædicationem Euangelij perfecerunt, non ſunt facta humanis viribus, ſed diuina virtute DOMINVS ipſe Ieſus Chriſtus hæc omnia FACIT. Etſi enim vſus eſt miniſterio Apoſtolorũ, tamen non deſeruit Eccleſiam, ſed potius, quia aſſumptus eſt in Deum, & exaltatus ad dexterã Dei, Eccleſiam ſuam ipſe coràm, per Euangelion ſuum, colligit, gubernat, conſeruat, & auget: vt vnà cum ipſo æterna beatitudine fruatur.

VSVS HVIVS PSALMI.

Cum hic Pſalmus concionetur de paſsione, morte, reſurrectione ac regno Chriſti, manifeſtum eſt, quòd eadem ſit vtilitas eius, quam afferunt nobis narrationes Euangeliſtarum de Chriſto. Et oſtendimus etiam ſparſim vſum eius, cum verſiculos eius explicatione perſtringeremus. Sed illud habet eximium & inſigne, quòd perſonam Chriſti diſertiſsimè deſcribat, tàm humilitate, quàm maieſtate ſua. Nec dubito, quin Paulus hũc Pſalmum ob oculos habuerit, & in epitomen contulerit, cum ad Philippenſes cap. 2. ſcriberet: Is affectus ſit in vobis, qui fuit & in Chriſto Ieſu: qui quum eſſet in forma Dei, non rapinam arbitratus eſt,

vt ſit æqualis Deo:ſed ſemetipſum inaniuit forma ſerui ſumpta. Et mox: Deus extulit illum in ſummã ſublimitatem: ac donauit illi nomen, quod eſt ſupra omne nomen, &c. Quod enim Paulus paucis verbis de Chriſto commemorat, hoc Pſalmus copioſe exponit. Tribuũt autem vterq; vni Chriſto DOMINO noſtro duas formas. Alteram, formam Dei, ad quam, etſi in incarnatione, cum ab æterno filio Dei aſſumeretur in vnam perſonam, euectus eſt: tamen non voluit eam, contra vocationem Dei patris, tempore carnis ſuæ oſtentare, donec miniſterium, ad quod peragendum, in hanc terram miſſus erat, abſolueret. Alteram, formam ſerui, quam, tecta Dei forma, ſua ſponte ſumpſit. Hãc ſerui formam deſcribit Pſalmus, cum recitat Chriſtum clamaſſe: Deus meus, Deus meus, quare me deſeris? Quid eſt, quod preces meas nõ exaudias, ſicut preces Patriarcharum exaudiſti? Vides me truculentis tauris, ferociſsimis Leonibus, rabidiſsimis canibus circumdatum, qui in præſens meum exitium inhiant. Vides me virulentiſsimis conuicijs proſciſſum, veſtibus meis ſpoliatum, manus & pedes ita perfoſſum, & diſtentum, vt etiam oſſa mea numerari poſſent. Vides me ita viribus exhauſtum, vt non aliud mihi reliquum videatur, præter mortem & ſepulchrum. Et tamen tu taces, & ad hæc omnia conniues? Quo igitur me vertam? quid ſperem? Habes formam ſerui, ſimilitudinem, & ſchema hominis, quæ in hoc Pſalmo fere clarius expreſſa ſunt, quàm in ſcriptis ipſis Euangeliſtarum.

Formam autem Dei in Chriſto deſcribit, cum vocat eum DOMINVM ſeu יהוה Iehoua, & affirmat, ip-

ſius eſſe regnum, & ipſum dominari inter gentes, ac omnes fines terræ: & omnes familias gentium genua coram ipſo flectere, & adorare. Nam hoc nomen יהוה Iehoua, nomen eſt ſuper omne nomen. Dicitur verò Chriſtus homo יהוה Iehoua, DOMINVS Deus, non quòd Deus impleat ipſum duntaxat, præſentia ſua, & eſſentia, ac potẽtia, (ſic enim implet omnes homines, imò omnes creaturas: & tamen nulla earum vocatur Deus,) ſed quòd aſſumat ipſum in vnam perſonam: & collocet eum ad dextram ſuam ſuper omnem principatum, & omne nomen in hoc & futuro ſeculo: ac transfundat in ipſum omnem diuinitatis ſuæ plenitudinem corporaliter, ſicut Paulus loquitur. Hoc autem non eſt ſic intelligendum, quòd tum primùm acceperit hanc diuinam maieſtatem, cum à mortuis reſurrexit, & aſcẽdit externo ſpectaculo in cœlum, quemadmodum anteà admonebamus, & aliâs copiosè expoſuimus: quo enim tempore aſſumptus eſt in vtero materno, à filio Dei in vnam perſonam, euectus eſt ſuper omnes creaturas, & collocatus in æquali maieſtate cum Deo. ſed idcircò dicitur à reſurrectione & aſcenſu ipſius in cœlum, intraſſe in regnum ſuum, & conſediſſe ad dextram Dei patris ſui, quòd tunc forma Dei, qua initio conceptionis ſuæ ornatus fuit, patefacta ſit ſuo modo, & in toto orbe terrarum per Euangelion diuulgata: vt ſciamus non eſſe alium verum Deum, nec in cœlo, nec in terra quærendum, præter Ieſum Chriſtum, natum ex Maria virgine, paſſum ſub Pontio Pilato, crucifixum, mortuum, ac tertia die iterum à mortuis excitatum. In ipſa quidem diuinitate, ſunt præter filium Dei aliæ duæ perſonæ,

ſonæ, Pater videlicet, & Spiritus ſanctus, in diuinitatis autem eſſentia, & maieſtate, non eſt alius Deus, niſi DOMINVS noſter Ieſus Chriſtus.

Hæc cognitio de humilitate & maieſtate Chriſti, quæ in hoc Pſalmo explicatur, neceſſaria nobis eſt ad veram & ęternam ſalutem. Poſtquam enim peccatum intrauit in mundum per vnum hominem, ea eſt hominis conditio, vt ſiue conſideraueris ipſum ſecundum generalem creationem, ſiue ſecundum peculiarem regenerationem, obnoxius ſit omnibus generibus maledictionis, tàm corporalis, quàm ſpiritualis, tàm mundanæ, quàm æternæ. Si intuearis hominem, iuxta veterem & generalem conditionem, ſententia lata eſt: Terra proferet tibi ſpinas & tribulos: puluis es, & in puluerem reuertêris. &: Omnes ſumus natura filij irę. Si autem intuearis eum iuxta nouam & ſpecialem regenerationem, tunc præter communes humani generis afflictiones, ſatan etiam peculiares excogitat aduerſus electos Dei. Stat enim ſententia: Ecce mitto vos ſicut oues in medio luporum: Propter te morti tradimur tota die: In mundo afflictionem habebitis. &: Per multas tribulationes oportet nos ingredi in regnum Dei. In his verò tantis maledictionibus, miſerijs & ærumnis, non habemus alium adiutorem & liberatorem, niſi DOMINVM noſtrum Ieſum Chriſtum. Qui cum humiliauerit ſe obedientia ſua vſq; ad mortem, et tradiderit manus & pedes ſuos perfodiendos, vt peccata noſtra expiaret, palàm teſtatum fecit, ſe velle nos iuuare & ſeruare. Factus enim eſt fratribus, in perferendis calamitatibus, ſimilis, vt miſericors eſſet, & afficeretur ſenſu noſtrarum infirmita *Heb. 2 & 4.*

G tum.

tum. Cum autem elatus & euectus sit super omnem principatum, super omne nomen, siue in hoc, siue in altero seculo, testatum fecit, se non tantùm velle, sed etiam posse nos in omnibus aduersis, in morte denique ipsa, & inferni horroribus seruare. Hæc quia hic Psalmus de Christo perspicuè concionatur, versemus eum diurna nocturnaque manu, & ediscamus eum ad verbum: vt quoties tentamur de salutis desperatione propter magnitudinem & grauitatem ęrumnarum, et propter horrores mortis ac inferni, habeamus promptuarium, è quo veram, præsentem & stabilem consolationem petamus.

Psalmus 23.

DOMINVS regit me, & nihil mihi deerit, &c.

Væcunque fuerit occasio huius Psalmi componendi, certè apparet, Dauidem insignem aliquam reuelationem à Spiritu sancto, de regno & maiestate promissi Christi accepisse: ex qua re, fide sua de cura Christi filij sui erga se ita confirmatus fuerit, vt non dubitauerit, etiam morti ipsi medium (quod aiunt) digitum ostendere. Dicit enim in quarto versiculo: Etiamsi ambulauero in valle vmbræ mortis, non timebo malum: quoniam tu mecum es. Excipiamus igitur hũc Psalmum tanquam breue

breue compendium, quo recitantur maxima & summa beneficia, quę contingunt credenti, ex cognitione regni & maiestatis DOMINI nostri Iesu Christi.

1. *DOMINVS, pastor meus, nihil mihi deerit.*

In secundo libro Regũ cap. 7. & in priori libro Paralip. cap. 17. promittitur Christus Dauidi, quòd sit è posteritate sua venturus: Ego tuli te, inquit DOMINVS, filius Dei, (hic enim, quamuis nondum incarnatus, cum Patriarchis collocutus est,) cum in pascuis sequereris gregẽ, vt esses dux populi mei Israël. Et mox: Cum impleueris dies tuos, vt vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filijs tuis, & stabiliam regnum eius: ipse ædificabit mihi domũ: & firmabo solium eius vsq; in æternum, &c. Illud vult filius Dei dicere: Tu fuisti hactenus in adolescẽtia tua pastor ouium: ego autem feci ex te pastorem populi mei: sed nondum, nec tu nec populus ex isto pastoritio munere veram felicitatem assecuti estis. Quare promitto, me ex posteritate tua alium pastorem missurum, qui te ita gubernet, vt nihil tibi vnquam ad veram felicitatem sit defuturum. Ego enim ipse assumam semen tuum in vnam personam, & dabo ei omnem potestatem in cœlo & in terra: vt defendat & te, & vniuersam Ecclesiam populi mei in omnibus aduersis, in morte deniq; ipsa ad perpetuam beatitudinem. Hanc promisionem, vel initio dictam, vel postea renouatam & explicatam, Dauid audiens, & quantorum beneficiorum prægnans sit, intelligens, tanto spiritus gaudio, tanta mentis lætitia gestit, vt

teneri nō potuerit, quin maxima animi fiducia & celsitudine in hunc Psalmum eruperit, & vel admirandi, vel gratias agendi causa, beneficia Christi commemorauerit: DOMINVS, inquiens, pastor meus: nihil mihi amplius defuturum est. Non est dubium, quin quem hoc loco DOMINVM pastorem suum vocat, eū intelligat Christum filium Dei, sibi promissum. Nam & Prophetæ & Apostoli interpretantur Christum pastorem, & Christus ipse se pastorem vocat. Esaias cap. 40. Ecce Deus vester, ecce DOMINVS Deus, (hic est Christus) in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur. Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo cōgregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fætas ipse portabit. Et Ezech. 34. Saluabo gregem meum, & nō erit vltrà in rapinam, & iudicabo inter pecus & pecus. Et suscitabo super eas Pastorem vnum, qui pascat eas, seruum meum Dauid, (hic est hoc loco Christus) ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. Apud Ioannem cap. 10. Christus ait: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor ponit animam suam pro ouibus suis. Et
1. Pet. 5. Petrus: Pascite, inquit, qui in vobis est, gregem Dei, vt cum apparuerit ille pastorum princeps, reportetis immarcescibilem gloriæ coronam. Habes, quis sit verus pastor, de quo Dauid in hoc Psalmo loquitur, videlicet DOMINVS noster Iesus Christus. Videamus nunc, quæ beneficia hic pastor gregi suo afferat. Ac profectò Dauid vno verbo summatim exponit: Nihil mihi, inquiens, deerit. Quantum, obsecro, hoc est copiæ cornu? quantus bonorum thesaurus? DOMINVS pastor meus, Nihil ergo mihi amplius deest. Quis est

pastor:

pastor ille? & quid est: Nihil deest? Pastor ille, quemadmodum paulò antè dicebamus, est Christus. Quid aũt est Christus? Audi Prophetam: Vocatur (inquit) nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Audi etiam Apostolũ: Vos, inquit, estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapiētia à Deo, iustitiaq́; & sanctificatio & redemptio. Ac iterum: In illo complacitum est patri, vniuersam plenitudinem inhabitare. Et rursus: In illo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Vides, quantus thesaurus sit pastor ille Christus. Quid autem & illud: Nihil deest? Quid? nisi quod idem Apostolus ait: Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quî fieri potest, vt non & cum eodem nobis omnia donauerit? Ei igitur, cuius pastor est Christus, nihil deesse, significat, omnia ipsi abundare, tàm in hoc, quàm in futuro seculo, tam corporalia, quàm cœlestia & æterna bona. De corporalibus dicit Paulus: Quasi pauperes, multos tamen ditantes: vt nihil habentes, & tamen omnia posſidentes. Et Christus ipse: Quando misi vos, inquit, sine sacculo & pera & calceamentis, nunquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Et iterum: Primùm quærite regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adijcientur vobis. De cœlestibus autem & æternis ait Apostolus: Quis intentabit crimina aduersus electos Dei? Deus est, qui iustificat. Quis ille, qui condemnet? Christus est, qui mortuus est, imò qui & suscitatus est, qui est etiam ad dexterā Dei, qui & intercedit pro nobis, &c. Et quod paulò antè recitauimus, Christus factus est nobis sapientia,

Esa.9. *1.Cor.1.* *Colos.1.* *Colos.2.* *Rom.8.* *2.Cor.6.* *Luc.22.* *Matth.6.* *Rom.8.*

pientia,iustitia,sanctificatio & redemptio. Quare,si quis insipientior est, quàm vt inueniat viam ad regnum cœleste,habet pastorem Christum,qui est sapiẽtia ipsa,et via quoque ad cœlum.Si quis iniustior est & prophanior, quàm vt coram Deo apparere, & felicitatem sperare audeat, habet pastorem Christum, qui est iustitia, & condonat iniustitiam,adeoque imputat ei suam ipsius iustitiam. Si quis metu mortis & inferni ita tenetur, vt videatur de vita & beatitudine desperare,habet pastorem Christum,qui est redemptio, & conseruat in morte ac horroribus inferni in omnẽ & felicem æternitatem. Quid hoc pastore præstantius? quid eo excellentius? Sed quod Dauid summatim,& paucis dicit: Nihil mihi deerit,hoc in reliquis versiculis, qui sequuntur, diducit copiosius in suas species,& explicat.

2. *In amœnis pratis facit me accubare : ad aquas recreantes deducit me.*

Pergit in metaphora pastoris. Et quia boni pastoris est,oues ad amœna & viridia pascua minare,& ad salubres aquas deducere, idem etiã facit summus ille pastor,Dominus noster Iesus Christus. Pascua enim, quibus cibat oues suas,& aquę,quibus potat eas,sunt Euangelion suum, quod & Dauidi adnuntiauit, & postquam homo natus esset, diuulgauit per Apostolos suos, in vniuersum mundum. Qualia autem sint hæc pascua,quales aquæ, quid efficiant, Paulus breuibus exponit: Euangelion, inquiens, est potentia Dei ad salutem omni credenti. Et suprà, Psalm.19.

Lex

Lex (hoc est, doctrina Euangelij) syncera, recreans animas, testimonium DOMINI verax, sapientiam præstans paruulis, &c. In prædicatione enim Euangelij de Christo inuenit famelicus cibum: siticulosus potum: iniustus iustitiam: afflictus lætitiam: tristis gaudium: moribundus vitam. quid plura? infelix veram & æternam felicitatem.

3. *Animam meam reficit, deducit me in semitis iustitiæ propter nomen suum.*

Quod Christus ipse, postquam iam hominē assumpsisset, dixit: Oues meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, ET EGO VITAM AETERNAM DO EIS, nec peribunt in æternum, neque rapiet quisquam eas è manu mea, hoc Dauid suo exemplo testificatur, & in hoc versiculo in se expertum, priusquam Christus in hunc mundum venisset, profitetur: Animam meam, inquiens, reficit, recreat, refocillat, exhillarat, & vt alij interpretantur, conuertit, videlicet, à tristitia in gaudium, ab iniustitia ad iustitiam, à morte ad vitam. quia per Euangelion suum offert mihi æternam vitam, & deducit me recta, vel, vt Psalmus sua phrasi loquitur, in semitis iustitiæ, (hoc est) in semitis iustis, planis, & rectis ad veram beatitudinem. Sicut aliâs petit: Ostende, inquiens, mihi, DOMINE, viam tuam, & dirige me in semita recta, propter inimicos meos. Ac iterum: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia. Additur autem hoc loco: Propter nomen suum. Quod enim beneficium

Ioan.10.

Psalm.27.

Psalm.119.

beneficium filius Dei, verus paſtor confert in Dauidem, aut alios homines, non confert in ipſos propter ipſorum nomen, aut meritum & iuſtitiam: ſed tantùm propter ſuum ipſius nomen, propter ſeipſum, gratuita ſua clementia & miſericordia, vt ſolius Dei nomen ſeu gloria laudetur & celebretur: Non nobis DOMINE, inquit aliâs, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.

4. *Etiamſi ambulauero in valle vmbræ mortis, non timebo malum: quia tu mecum es. Virga tua, & pedum tuum, ipſa me conſolantur.*

Aliud beneficium, quod confertur Dauidi & omnibus pijs, à paſtore ſuo Domino noſtro Ieſu Chriſto. Etiamſi (inquit) ambulauero in valle vmbræ mortis,
1. Reg. 23. in media ipſa morte, etiamſi faucibus lupi cõprehenſus, & iam dilaniandus ac deuorandus tenear, tamen non metuam interitum. Quid igitur eſt quod malum non metuas? Num tu fortiori & celſiori animo es, quàm filius ipſe Dei, qui ad conſpectum mortis ita expaueſcit, vt etiam ſanguinem ſudet, & exclamet: Deus meus, Deus meus, quare me deſeruiſti? Nõ certè ſum celſiori animo, quippe qui ex me ſim puluis et vmbra, & ſi iniquitates obſeruaueris DOMINE, DOMINE quis ſuſtinebit? ſed quam habeo animi fortitudinem in conſpectu mortis, ipſius eſt beneficium, non meum meritum, non mea iuſtitia. Ipſe enim idcirco ſuſcepit in ſe metum & horrorem mortis, idq; in ſummo gradu, vt me & omnes in ipſum credentes, in tali metu iuuaret, conſeruaret, & ad æternam vitam liberaret.
Quare

Quare etiamsi iam in faucibus ipsis mortis hærerem, tamen non metuo exitium. Quid ita? Quia TV, TV, inquam, mecum es. Quis est ergo ille TV? Quod est nomen eius? Nomen eius est filius Dei, Iesus Christus, victor mortis, expugnator inferni, autor vitæ, & largitor cœlestis ac æternæ beatitudinis. Quod si quis amplius requisierit, primùm est omnipotens rerum omnium creator, & gubernator: deinde est vigilantissimus & clementissimus omnium ouium suarũ, nimirum omnium credentium in ipsum, pastor & seruator. Quid? metuam ne assultum mortis, & minaces inferni fauces, præsente ac me tuente tanto mortis victore, tanto vitæ authore, & longe omnium potentissimo & clementissimo seruatore? Huc pertinet etiã vox Pauli: Quis separabit nos à dilectione Dei, Rom. 8. (qua videlicet Deus nos complectitur propter Iesum Christum Dominum nostrum) num afflictio? num angustia? num persecutio? num nuditas? num periculum? num gladius? Et Psal. 3. DOMINVS sustentat me, non timebo centum millia populi, qui in circuitu locauerunt se contra me. Ac Psal. 27. Etiamsi consistant aduersum me castra, nõn timet cor meum: & si exurgat aduersum me bellum, ipse erit fiducia mea. Hęc non sunt eò intelligenda, quod qui tenentur metu mortis, non sint Christi. Etsi enim fides in Christum nititur victoria Christi, tamen quoad sumus in carne, habet & caro suam infirmitatem: sed, quod qui agnoscunt pastorem Christum, etiamsi metu mortis carne sua contremiscant, tamen per fidem tanta animi cellsitudine conseruantur, vt omnia mortis pericula salui & incolumes euadant.

Quid aũt illud est, quo filius Dei verus pastor sustentat Dauidẽ, & reliquos pios in valle vmbrę mortis? Dicit enim Dauid, se idcirco non timere mortem, quia TV MECVM ES. An non ille TV implet cœlum & terram? An non est præsens cum omnibus hominibus? In ipso, inquit, sumus, viuimus, & mouemur. Recte. Hic pastor noster, filius Dei, implet quidem omnia, sua essentia & præsentia, non autem habet, vel (vt rectius dicam,) non profert vbiꝗ virgam, & baculum suum. Notum est, quòd pastores soleant baculo quisꝗ suo pastorali, quem pedum vocant, incedere, quo & ipsi innituntur, & oues, tanquam sceptro, dirigunt, & gubernant, quo etiã, cum opus fuerit, lupos ab ouili arcent. Quæramus igitur, quę sit virga, quis baculus, quod pedum, imò quod sceptrum pastorale, quo pastor noster Dauidem in ipsa etiam mortis valle dirigit, & consolatur. Dicit enim: Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolantur. Ecce autem tibi, hæc est illa virga, hic ille baculus & sceptrum, de quo Psalmus 110, canit: Virgam, inquiens, virtutis, seu regni tui emittet DOMINVS ex Zion, dominare in medio inimicorum eius. Pòstquam enim Christus filius Dei euectus est ad dextram Dei patris sui, misit ex Zion, seu Hierusalem, Apostolos suos in vniuersum mundum, vt prędicarent Euangelion suum apud omnem creaturam, vt qui Euangelio crederent, ęternam salutem cõsequerentur. Euangelion igitur Christi est virga pastoralis, & baculus seu pedum, quo filius Dei oues suas ita ducit, regit, tuetur, consolatur & conseruat, vt in media morte consistant. Vnde & Dauid, cum audiret illud Euangelion de Christo, quod & supra

prà commemorauimus: Suscitabo semen tuum post te, quod erit de filijs tuis, & stabiliam regnum eius, accepit, tanquam porrectum à pastore baculum: & tanta consolatione perfusus est, vt non solùm summo animi gaudio diceret: Quid vltrà addere potest Dauid, *1. Paral. 17.* cum ita glorificaueris seruum tuum, & cognoueris eum? verùm etiam exclamaret, quod est in hoc Psalmo: Etiamsi ambulauero in valle vmbræ mortis, non timebo malum, quia TV mecum es. Arripiamus & nos hoc pedum, quod pastor noster his temporibus clementer & luculenter nobis porrigit: vt eo innixi, capiamus consolationem in omnibus aduersis.

5. *Præparas coram me mensam aduersus hostes meos: vngis oleo caput meum: & reples calicem meum.*

Quod pastoris beneficiũ exposuit antea metaphora pascuorũ, & baculi pastoralis, hoc idem exponit nunc alia metaphora, opipari videlicet conuiuij: Præparas inqt, mẽsam corã me, aduersus hostes meos. Multos habeo hostes, multos aduersarios, tam corporales, quàm spirituales: multa sunt & magna aduersa, quę minãtur mihi famem, nunc corporalẽ, nunc spiritualem, & cupiunt me perditum tàm corpore, quàm animo. Sed tu DOMINE fili Dei, paras mihi aduersus hęc omnia mẽsam lautissimam, & omni genere ferculorum instructissimam. Vngis prętere a me balsamo. Hoc enim solenne fuit in publicis conuiuijs apud Israëlitas, vt cõuiuæ balsamo aspergerentur, & flagranti odore eius recrearentur, quemadmodũ Christus ipse apud Lucã ad Pharisæum dicit: Intraui in domum tuam, oleo *Luc. 7.*

Ioan.12. caput meum non vnxisti. Et apud Ioannem: Maria accepit in conuiuio libram vnguenti nardi pisticæ preciosæ, & vnxit pedes Iesu, vt & domus ex odore eius vnguenti sit impleta. Ad hæc, non solùm recreas me cibo & flagrāti odore, verùmetiam potas me pleno semper calice: vt nihil mihi, quod vel ad necessitatem, vel ad voluptatem pertinet, in hoc conuiuio desit. Quæ est ergo illa mensa, quod illud conuiuium? In Psal. 69. de Iudæis excæcatis dicitur: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, in retributionem, & in scandalum. Hîc, mensa sumitur pro sacra scriptura, & doctrina, quæ in ea continetur. Impij enim Iudæi ita sunt excæcati, vt sacra scriptura, è qua pollicentur sibi salutem, fiat ipsis in internitionē: propterea quòd Christum, qui est totius scripturæ scopus, reiecerint, & condemnauerint. In Exodo cap. 25. fit mensa in extructione tabernaculi, super qua ponuntur duodecim panes, quos propositionis vocant. Adumbrat & hæc mensa scripturam Propheticam & Apostolicam: ac doctrinam, quæ in ea traditur, & quæ à duodecim Apostolis vulgata est in orbem terrarum. Quam igitur mensam, quod cōuiuium, quos calices, & quæ vnguenta Dauid sibi à pastore, filio Dei, parata esse affirmat, scriptura est Prophetica, & doctrina Euangelij, quæ in ipsa continetur: in qua proponitur nobis conuiuium illud, quod Esaias cap. 25. describit: Faciet, inquiens, DOMINVS exercituum omnibus populis, in monte hoc, conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, conuiuium pinguium medullatorum, vindemiæ defecatæ. Hæc est prędicatio Euangelij de Christo, quod Apostoli adnuntiarunt in vniuerso mundo,

cto, & ex quo peti possunt remedia aduersus omnem famem & sitim tàm corporalem, quàm spiritualem. Si in agnitione peccati esuris iustitiam, Euangelion medetur huic fami,& ostendit tibi Christum, per cuius fidem iustificamur. Si in morbis vel còrporis vel animi,si in metu mortis & inferni sitieris liberationẽ & salutem, parata est tibi mensa, seu prædicatio Euangelij de Christo,ex qua licet sitim sedare:quia proponit Christum fide agnoscendum, quo nobis certa contingit salus & liberatio. Non enim est aliud nomen,præter Christi nomen,sub cœlo nobis datum,in quo nos saluos fieri oporteat. Summa igitur cura studendum est,vt ad hanc mensam, & conuiuium accedamus,quò & ferculis in eo propositis fruamur.

6. *Certè bonitas & misericordia subsiquentur me, omnibus diebus vitæ meæ, & commorabor in domo DOMINI perpetuò.*

Conclusio Psalmi. Certè, (inquit) vt breuiter & summatim dicam,sub hoc pastore,nihil vnquam mali mihi accidet: sed omnia bonitatis genera, omnia diuinæ clementię seu misericordiæ beneficia me omnibus diebus vitæ meæ comitabũtur:& perpetuò commorabor in domo DOMINI, in vera Dei Ecclesia,& in cœlesti regno. Hoc illud est, quod Christus apud Ioannem dicit:Nemo potest oues meas rapere de manu mea,& patris mei. Et Paulus: Persuasum,inquit, habeo, quòd neq; mors, neq; vita, neque angeli,neq; principatus,neq; potestates,neq; instãtia,neq; futura, neq; altitudo,neq; profunditas,neq; vlla creatura alia *Rom. 8.*

poterit nos separare à dilectione, quam Deus erga nos habet, in Christo Iesu Domino nostro. Vnde autem, inquies, Dauid & Paulus certi fuerunt, se nunquam à DOMINO abijciẽdos, sed perpetuò fore Deo dilectos, & in domo Dei, seu in cœlesti regno cõmoraturos? Non profectò certificati sunt de hoc ex humana ratione, quæ citius nos ad dubitationem, quàm ad certitudinem, seu πληροφορίαν sollicitat: non ex meritis nostræ iustitiæ, quia nostra iustitia plurimum habet in se imperfectionis & vitij: sed ex veritate Euangelij Christi, & certitudine clementiæ, quam Deus constantissimè seruat erga omnes eos, qui Christum agnoscunt, & fide sua eum amplectuntur. Dona Dei,
Rom. 11. inquit Paulus, & vocatio eius eiusmodi sunt, vt eorum illum pœnitere non possit. Et iterum: Si com-
2. Tim. 2. mortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus: si negamus, (& in negatione perseuerauerimus,) & ille negabit: si increduli sumus, (& conuertimur ad fidem) ille fidelis manet, negare seipsum non
Rom. 3. potest. Et sicut aliâs dicit: Incredulitas nostra non facit fidem (seu veritatem) Dei irritam. Quare dũ credimus et speramus, (id quod à nobis seuerissimè, & in omni nostra seu actione seu passione exigitur,) sumus etiam certi, nos esse in gratia Dei, & perpetuò in regno cœlesti commoraturos.

VSVS HVIVS PSALMI.

Recitauit hoc Psalmo Dauid, quid vtilitatis ceperit è pastore, filio Dei. Hortatur ergo nos omnes, vt suo exemplo hunc pastorem agnoscamus & oues eius fiamus.

ſtamus. Sic enim fiet, vt nihil nobis vnquã ſit defuturum: & vt mortem quoque ipſam vincamus. Quo beneficio, quid poteſt nobis excellentius & magis ſalutare contingere? cõſideremus igitur, qua ratione fiat, vt oues Chriſti veri paſtoris efficiamur, & beneficijs eius fruamur. Ecce autẽ tibi, docet Chriſtus ipſe, quid ſit faciendum, vt ſimus oues eius. Oues meæ, inquit, vocem meam audiunt, & ſequuntur: alienum verò non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo. Quare ſi quis voluerit vera ouis Chriſti haberi & eſſe, vocem Chriſti audiat, & ſequatur, neceſſe eſt. Vox autem Chriſti eſt: Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat æternam vitam. Vox Chriſti eſt: Ego ſum reſurrectio & vita: qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, viuet. Et: Omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Vox Chriſti eſt: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Audiamus igitur hãc vocem, agamus pœnitentiam, fugiamus peccata, credamus Euãgelio, quòd peccata ſint nobis propter Chriſtum remiſſa: ſectemur vocationem Chriſti, in omni genere virtutum: & ſi quid aduerſi inciderit, cogitemus ſeruum non eſſe maiorem Domino ſuo, (quæ & ipſa eſt vox Chriſti,) & feramus obedienter ac patiẽter. Hæc ſi præſtiterimus, licebit vnà cum Dauide tollere caput in cœlum, & ex animo dicere: DOMINUS paſtor meus, NIHIL mihi deerit.

Ioan. 10. *Ioan. 3.* *Ioan. 11.*

Pſalmus 24.

Psalmus 24.

DOMINI est terra & plenitudo eius.

Vlgò dici solet: Quot capita, tot sensus. Quod dictum non est è vano hominis somnio ortum: sed ipsa rerum experiētia ita cognitum & confirmatum est, vt nihil manifestius sit, quàm quòd homines, tam in rebus mūdanis, quàm in rebus spiritualibus & cœlestibus variè afficiantur. Ac res quidem mundanas suis locis relinquemus. In presentia autem dicemus quędam de rebus spiritualibus. Inter homines enim tanta est varietas sententiarum de Deo, vt alij quidem dicant in corde suo, (sicut Psalmus loquitur) Non est Deus. Alij autem, etsi sentiunt esse Deum, tamen arbitrantur, res humanas non esse ei curæ, nec habeat in terris peculiarem populū, quem singulari fauore complectatur: sed sinat res pro suo cuiusque arbitrio temerè ferri, ipse autem interea suo tantùm gaudio & felicitate fruatur. Alij, etiamsi sentiunt, Deum habere in his terris, inter homines, selectam Ecclesiam, cui ita faueat, vt conseruet eam in omnibus aduersis, & donet eam tandem æterna salute: tamen solent clementiam Dei & Ecclesiam eius in tantas angustias concludere, vt existiment, quòd pręter externū illum cœtum, qui habet titulum Ecclesiæ Dei, nō sit alius populus, quem Deus pro sua Ecclesia agnoscat. Sic Iudęi arbitrantur, Deum non agnoscere alium

alium populum, præterquam gentem Iſraeliticam, ſeu externam poſteritatem Abrahæ, ac illos, qui ſe cum hac per circunciſionem coniungunt. Sic Pontificij putant, quòd Deus non agnoſcat vllam aliam Eccleſiam, præter eum cœtum, qui Romanum Põtificem, vt ſummum Eccleſiæ caput, in his terris adorant, & omnem ſalutis rationem è ſcrinio pectoris eius petunt.

Hæc autem ſententiarum de Deo & Eccleſia eius varietas, hinc adeò originem habet, quòd humanum genus ſit originali peccato corruptum. Etſi enim naturali hominum rationi diuinitus inſculptũ eſt, quòd ſit Deus, quemadmodum Paulus Rom. 1. docet: tamen ea cognitio tam imbecillis facta eſt per peccatum originale, vt grauitate afflictionum, & magnitudine tentationum facillimè excutiatur: ac tantùm impiæ cogitationes reliquæ maneant.

Deus igitur miſertus humanæ cæcitatis & interitus, patefecit cœleſtem doctrinam verbi ſui, ex qua verè ac certò cognoſcere queamus, quid de ipſo & Eccleſia eius ſit ſentiendum. Hæc autem doctrina mandata eſt ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis, & confirmata tanta cœleſtium ac diuinorum miraculorum autoritate, vt nihil certius ſit, quàm hanc doctrinam eſſe verè cœleſtem, ac ſalutarem, contra quã ne vllius quidem angeli, nedum hominis concio ſit audienda, id quod aliâs copioſius expoſitum eſt. Cum autem ſumma Dei clementia erga humanum genus, ac imprimis erga Eccleſiam, quam ſibi Deus pater ex toto humani generis corpore, per DOMINVM noſtrũ Ieſum Chriſtum, Prophetica & Apoſtolica voce colligit, in multis ſcripturæ locis perſpicuè traditur: tum præcipuè,

breuiter quidem, ſed clarè admodum & iucundè, in hoc viceſimo quarto Pſalmo deſcribitur.

Initio enim commemorat hic Pſalmus, ex quo populo filius Dei Eccleſiam ſuam in his terris cõgreget. Deinde, quis ſit verè populus & Eccleſia Dei, & quæ beneficia à Deo accipiat. Poſtremò, admonentur omnes huius ſeculi reges, principes, & patresfamiliâs, vt portas & fores regnorum, regionum, & domorum ſuarum filio Dei DOMINO noſtro Ieſu Chriſto patẽtiſsimè aperiant, & dent ei locum, quo ex ipſis Eccleſiam ſuam vocare & ſeligere queat.

1. *DOMINI eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & quæcunq; in eo commorantur.*
2. *Quia ipſe ad maria fundauit eum, & ad flumina firmauit ipſum.*

Hi duo verſiculi ſunt prima pars huius Pſalmi, quibus explicatur, è quibus terræ regionibus filius Dei Domini noſtri Ieſu Chriſti Eccleſiam ſuam colligat. In hoc enim Pſalmo nomine DOMINI, intelligendus eſt Dominus Chriſtus, vnigenitus filius Dei, verus Deus & verus homo. Nam in fine huius Pſalmi mandatur, vt portę, hoc eſt, regna & principatus huius ſeculi patenter aperiantur, quo rex gloriæ ingrediatur. Et additur, quòd rex ille gloriæ ſit DOMINVS Zebaoth, fortis & potens. Nullus autem in vniuerſa terra talis vnquam rex in regnum ingreſſus eſt, qui ſimul fuerit Deus & homo, præter DOMINVM noſtrum Ieſum Chriſtũ. Quare hic Pſalmus de ſolo Chriſto & regno eius, quod eſt Eccleſia, intelligendus eſt. Nec eſt dubitandum,

dum, quin Paulus hoc Psalmo admonitus, vocet Christum, DOMINUM gloriæ: Si cognouissent, inquiens, haudquaquã DOMINUM gloriæ crucifixissent. Agitedum igitur, audiamus, quam regionem in his terris Christus occupet, ex qua Ecclesiam suam congreget: DOMINI, inquit Psalmus, est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & quæcunque in eo habitant. Iudæus arbitratur, quod Messias, quem ipse somniat, circumlaturus quidem sit arma sua, per vniuersum orbem, & debellaturus omnes gentes: sed illos tantum pro vero suo populo agniturus, & seruaturus, qui sint Iudæi circuncisi, & qui ex reliquis gentibus circuncisionem & legẽ Mosi accipiant. Et quod in Zacharia DOMINUS Zebaoth de Ecclesia Christi dicit: Ecce ego saluabo populum meum de terra orientis, & de terra occasus solis: & adducam eos, & habitabunt in medio Hierusalem, &c. hoc Iudæus intelligit de externa congregatione & habitatione in vrbe Hierusalem, itaque alligat regnũ & populum Messię sui ad certam & mundanam sedem. Pontificius alligat regnum Christi & Ecclesiam eius ad Romam, & putat, nullum posse verum esse membrum Christi, nisi agnoscat Romanũ Pontificem, (quemadmodũ paulo ante dicebamus) summũ in terris Ecclesiæ caput, & habeat mandata ac traditiones eius pro oraculis Spiritus sancti. Sed hic Psalmus longe aliter docet. Etsi enim Deus elegit sibi Iudæos, seu posteritatem Abrahæ in peculiarem populum, vt prędicatio promissionis de Christo in ea, vsque ad aduentum eius in carnem, conseruaretur, & Christus ex ea secundum carnem nasceretur: ac fortassis Petrus Apostolus non Hierosolymis tantum & Antiochiæ, verumetiam Romę concionatus est Euangelion Christi:

Zacha

tamen DOMINVS noster Iesus Christus nō sinit se alligari ad Hierusalē, & in Iudaismum: nec ad Romam, & in regnum Pontificium: sed peragrat vniuersum orbem terrarum: & accipit in hæreditatem, (vt alius Psalmus dicit) gentes, & in possessionem omnes terminos terræ. Congregat enim Ecclesiam suam non ex vna tantùm natione aut gente, sed ex omnibus nationibus & gentibus in toto orbe terrarum. Num Iudæorum Deus tantùm? (inquit Paulus) An non & Gentium? Certè & Gentium. Quandoquidem vnus Deus, qui iustificat circuncisionem ex fide, & preputium per fidem. Ac iterum: Non est distinctio vel Iudæi vel Græci. Nam idem DOMINVS omnium, diues in omnes inuocantes se. Quisquis enim inuocauerit nomen DOMINI, saluus erit. Quid pluribus opus? Christus ipse testificatur perspicuis verbis, se non permissurum, vt in solam Iudæam concludatur, dicit enim ad Apostolos: Eritis mihi testes, non solùm Hierosolymis, verùmetiam in vniuersa Iudæa, Samariaq́; deniq; vsq; ad extrema terræ. Et alius Psalmus de regno Christi differens: Dominabitur (inquit) à mari vsq; ad mare, & à flumine (Euphrate) vsq; ad terminos orbis terrarum. Nec est mirum, quòd DOMINVS suscipiat dominationem in toto orbe terrarū, & inter omnes gentes, quia ipse fundauit, inquit Psāl. orbem terrarū ad mare, & ad flumina firmauit eum, (hoc est) DOMINVS Christus creauit orbem terræ. Et quanquam initio conditionis, terra aquis ita operta fuerit, vt nec homines, nec iumenta potuerint in ea habitare, DOMINVS tamen eam ex aquis potenti sua manu ita eleuauit & stabiliuit, vt non solùm super aquis firma consistat,

Psalm. 2.
Rom. 1.
Rom. 10.
Act. 1.
Psalm. 72.

verùmetiam hominibus commodam & vtilem habitationem præbeat: Omnia, inquit Ioannes, per ipsum *Ioan. 1.*
facta sunt: & sine ipso factum est nihil, quod factum
est. Et in Iob dicit DOMINVS: Vbi eras, quando po- *Iob 38.*
nebam fundamenta terræ? Ac mox: Quis conclusit ostijs mare, quando erumpebat, quasi de vulua procedens? Cum ponerem nubem vestimentum eius, & caligine illud, quasi pannis infantiæ obuoluerem? Circundedi illud terminis meis, & posui vectem & ostia, & dixi: Vsque huc venies, & non procedes amplius, & hîc confringes tumentes fluctus tuos. Hactenus Iob. Ac profectò, inter maxima & præcipua miracula, illud non est postremum, quòd terra, cum natura sua locum in ipso maris medio habere, & vndique aquis immersa & contecta esse deberet, potenti tamen manu Dei ex aquis ita sit eleuata & conseruetur, vt homines in ea commorari, ambulare, magnificentissima ędificia excitare, adeoque necessaria quæque negotia conficere queant. Hic re ipsa comperimus, quòd manu Dei semper contineamur, & beneficio eius fruamur. Nam, si DOMINVS Deus noster abstraheret à terra, vel minimum suum, vt ita dicam, digitulum, fieri non posset, quin subitò aquis ita immergeretur, vt omnes homines suffocarentur, & omnia in terris perirent. Sed terra, quantacunque sit grauitate, tamen necesse habet, ex aquis eleuata perdurare: & quantumcunque impetuosi sint fluctus maris, tamen non possunt longius progredi, quàm termini eius positi sint: ne terræ quicquam incommodi afferant.

Hoc miraculum alta mente reponendũ est, vt semper clementiam Dei agnoscamus, gratias ei agamus, et

gratitudinẽ obſequio noſtro teſtificemur. Deus enim non eſt ea illiberalitate, vt nobis vnum hoc & ſolum & nudum miraculum intuendum proponat: ſed potius teſtari vult, quòd quemadmodum poſuit mari terminos, vltra quos excurrere non poſsit, ita etiam poſuerit terminos, omnibus afflictionibus, imò etiam morti & ſatanæ ipſi, ne poſsint in Eccleſiam Chriſti, & vera membra eius amplius graſſari, quàm Chriſtus permiſerit, & pijs in Chriſtum credentibus vtile fuerit. Cum igitur Chriſtus condiderit orbem terrarum, & ſeruet eum potenti manu ſua, adeoq; ſit omnipotens Dominus, & gubernator omnium eorum, quæ in eo ſunt, nullus eſt vel in cœlo Archangelus, vel in his terris Monarcha, vel in inferno Beelzebub, qui aut vi, aut iure impedire poſsit, quò minus ipſe è toto terrarum orbe, & ex omnibus nationibus colligat populum, qui hæreditatem æternæ iuſtitiæ ac felicitatis poſsideat.

Sed hic verſiculus: DOMINI eſt terra, & plenitudo eius, &c. fœcundior eſt, quàm quem oſcitanter prætereire debeamus. Etſi enim Pſalmus ille eo vtitur, vt doceat, quòd Chriſtus colligat Eccleſiam ſuam, ex omnibus gentibus, & nationibus: tamen vſus eius latius patet. Paulus intuetur eum magno ſpiritus acumine. Docet enim ex ipſo, quòd homo pius poſsit omni genere ciborum, bona conſcientia, cum gratiarumactione, coram Deo vti: Omne, inquiens, quod in macello venditur, edite: nihil interrogantes, propter conſcientiam. DOMINI ſiquidem eſt terra, & plenitudo eius, (hoc eſt) Sicut Chriſtus liberrimus DOMINVS eſt omnium rerum in his terris, ita fecit etiam credentes

1.Cor.10.

in

in ipſum liberos dominos, vt poſsint quouis genere ciborum, quos Deus in vſum hominum creauit, bona conſcientia vti.

Pius quiſpiam ſpoliatur omnibus ſuis facultatibus, & eijcitur è patria ſua in exilium. Hic poteſt ex iſto verſiculo conſolationem petere. Poſtquam enim Chriſtus eſt Dominus orbis terrarum, & omnium, quæ in eo ſunt, cur exul ſolicitus eſſet de terrenis ſuis facultatibus & patria? An non habet à parte ſua diuitem Dominum Chriſtum, quem, quòcunque peruenerit, domi inuenit? qui etiam tanta eſt beneuolentia, vt non deſerat ipſum in vllis quantumuis magnis periculis: & tanta eſt liberalitate, vt pro vno ablato numo & patria, centum numos & patrias certè reſtituat.

Minatur magiſtratus quiſpiam, Euangelij perſecutor, homini pio probroſam mortem, & ignominioſam ſepulturam, videlicet ad patibulum in caluaria. Sed hic verſiculus conſolatur pium. Cum enim orbis terrarum, & omnia quæ in eo ſunt, ſubiecta ſint poteſtati & gubernationi DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, homo pius nullam habet cauſam, cur animum deſpondeat: propterea quòd certò inueniat Chriſtum Dominum & ſeruatorem ſuum in omnibus locis, atque adeo in morte ipſa, etiamſi trucidetur, & in caluariam proijciatur. Nullus noſtrùm, inquit Paulus, ſibiipſi viuit, & nullus ſibiipſi moritur. Nam, ſiue viuimus, Domino viuimus: ſiue morimur, Domino morimur: ſiue igitur viuamus, ſiue moriamur, Domini ſumus. In hoc enim Chriſtus, & mortuus eſt, & reſurrexit, ac reuixit, vt mortuis ac viuentibus dominetur. *Rom. 14.*

tur. Quare cum hi duo primi huius Psalmi versiculi tàm latè pateant, non committamus, vt ipsos oscitanter intueamur, sed vt veram eorum sententiam diligenter cognoscamus, & in suum vsum transferamus.

3\. *Quis ascendet in montem DOMINI? & quis stabit in loco sancto eius?*

4\. *Innocens manibus, & mundo corde: qui non assumit vanè animam suam, & non iurat dolose.*

5\. *Hic accipiet benedictionem à DOMINO, & iustitiam à Deo seruatore suo.*

6\. *Hæc est generatio quærentium eum, inquirentium faciem tuam Iacob.*

Altera hæc est pars huius Psalmi, in qua Spiritus sanctus docet, quis verè sit populus Dei, & quæ sit vera Christi Ecclesia in terris. Postquã enim paulò antè dictum est, quòd filius Dei sit Dominus orbis terræ, & colligat Ecclesiã suam, ex omni natione, posset quispiã arbitrari, quòd omnes gentes indiscriminatim, in vniuersa terra, cuiuscunq; fuerint religionis, aut conuersationis vitæ, sint Ecclesia Christi, & assequantur æternam salutem. Sed res longè aliter se habet. Sicut enim plurimùm errat, qui sentit, beneficia filij Dei tam angusta esse, vt non nisi in vnum populi genus conferantur: ita non minus errat, qui existimat omnes gentes frui sine vllo discrimine, beneficijs eius. Tametsi enim verissimum est, quòd Deus velit omnes homines saluos fieri, & beneficia Christi diuulgentur & offerantur prædicatione Euangelij, omnibus hominibus, non tamen

men omnes homines voluntati Dei morem gerũt: nec oblata beneficia propter incredulitatẽ ipſorum agnoſcũt, aut recipiunt. Quare, non omnes in his terris homines ſunt verè populus Dei, & vera Eccleſia Chriſti.

Age igitur, dicito, quæſo, mihi, quis eſt, qui aſcendit in montẽ DOMINI, & qui ſtat in loco ſancto eius? (hoc eſt) quis ſit verus populus Dei, & vbi inuenitur vera Eccleſia Chriſti? Hîc vulgus in contraria ſcinditur. Iudæus affirmat, illum eſſe verum populum Dei, qui eſt circuncifus carne, qui multa adducit ad templũ Dei ſacrificia, qui non veſcitur carne ſuilla aut ſanguine, & ſi quod id genus aliud eſt ſacrorum Iudaicorum. Pontificius dicit, illam eſſe veram Eccleſiam Chriſti, quæ agnoſcit Romanum Pontificem ſummum in his terris Eccleſiæ caput: quæ confitetur ſingulis annis peccata ſua proprio ſacerdoti: quę ſumit ſacramentum altaris (vt ipſi loquuntur) iuxta ritum à Pontifice ordinatum: quæ diligenter viſitat & audit Miſſas, & redimit ſibi Pontificias indulgentias, vt effugiat ignem purgatorium. Monachus affirmat illam eſſe veram Chriſti Eccleſiam, quæ ducit vitam cœlibem, geſtat cucullam, recitat multas preculas, continuat multorum dierum ieiunia, & ſectatur χαμευνίαν καὶ ἀγρυπνίαν.

Spiritus ſanctus autem deſcribit in hoc Pſalmo populum Dei & Eccleſiam Chriſti longè aliter: Ille, inquiens, aſcendit in montem DOMINI, & ſtat in loco ſancto eius, (hoc eſt) verum eſt & germanum membrum Eccleſiæ Chriſti, qui ſit innocens manibus, mũdus corde, & non aſſumat animam ſeu nomen Dei in vanum, aut falsò in nomine Dei iuret. Hîc tria exiguntur, quæ præſtanda ſunt, vt ſis verum Eccleſiæ mem-

brum. Vnum est de corde, vt sit purum & mundum. Alterum de ore, seu lingua, vt anima Dei,(sic enim solet Deus per animam suā iurare, Hie. 5. & Amos 6.) seu nomine eius non abutaris vanè, nec iures per animam seu nomen Dei falsò aut dolosè. Tertium est de manibus, vt sint innocētes, videlicet, ne quicquam mali opere designes, sed bona quæuis opera facias. Deus enim per se nō requirit, num quis sit carne circuncisus. Instituit quidem externam circuncisionem, vt esset legitimum ad suum vsq; tempus, sacramentum: ipsa aūt per se non reddit hominem mundum, sed Deus exigit, vt cor circuncidatur, & sit purum ac mundum. Nec requirit, num multas preces ore cōmemores, sed exigit, vt nomen eius verè confitearis, rectè de nomine eius concioneris, & caueas, ne quicquam impietatis doceatur. Præterea non respicit manus, num sint aqua lotæ, an illotæ, sed ne quid scelerum opere cōmittatur. Tales homines, quocunq; loco, siue inter Iudæos, siue inter Gentes, siue inter Tartaros, siue inter Turcas inueniat, hos agnoscit pro populo & vera Ecclesia sua.

Sed quis est ille, qui audeat gloriari se habere cor mundum? se ore aut lingua sua nunquam esse præuaricatum, & nullum vnquam scelus opere suo designasse? Hoc nunc opus, hic labor est, vt cognoscamus, quomodo cor mundum consequamur: nec falsò per animam seu nomen Dei iuremus: & quomodo innocentes manus faciamus aut conseruemus. Etsi enim in quarto huius Psalmi versiculo, in quo tres illæ conditiones veræ Ecclesiæ Christi recitantur, nihil disertè de Christo & de Euangelio eius, aut de fide in Christum, per Euangelion eius, dicitur: tamen quia Psalmus

mus vrget & exigit mundum cor, ſanctam linguam, & iuſta opera, idcirco non eſt dubium, quin pro vera legis ratione & fine vrgeat & reſpiciat, in Ieſum Chriſtum, & Euangelion eius, iuxta illud Pauli dictum: Lex Pædagogus noſter fuit ad Chriſtum, vt ex fide iuſtificaremur. Et iterum: Finis legis, Chriſtus, ad iuſtificationem omni credenti. Quiſquis enim tenetur deſiderio habendi mundi cordis, neceſſe habet Euangelion de Chriſto audire, & per illud, in Ieſum Chriſtum, autore Spiritu ſancto, credere, quòd Chriſtus reconciliauerit ipſum cum Deo patre, & impetrauerit ipſi cōdonationem omnium peccatorum ſuorum, ac donet ipſi omnem ſuam probitatem & iuſtitiam, quam ſeuero iudicio Dei, coram tribunali eius opponat, & qua confidat, ac per quam æternam beatitudinem conſequatur. Vbi igitur Chriſtus tali fide ſeu fiducia accipitur, ibi eſt cor mundum, nō quod re ipſa ſentias in corde perfectam mundiciem, quia immundicies peccati originalis hæret in corde hominis, vſque ad mortem: ſed quòd Chriſtus, qui habet omnem mundiciem, imò ipſa eſt mundicies, habitet in corde per fidem, & cor reputetur coram Deo mundum & purum, propter Chriſtum, quemadmodum Petrus (Act. 15.) dicit: Purificauit corda eorum fide.

Gal. 3.
Rom. 10.

Deinde, quiſquis noluerit nomine DOMINI abuti, & falsò per Deum iurare, neceſſe habet & ipſe Euangelion de Chriſto audire, & DOMINVM Chriſtum, vnigenitum filium Dei, ac vnicum noſtrum ſeruatorem fide ſua agnoſcere. Vbi enim vera eſt agnitio Chriſti in corde, ibi ſequitur etiam vera confeſſio oris, & verè glorificatur nomen Dei. Accedit &

illud, quòd rectè docetur de Deo, nec falsò iuratur per
Psalm. 116. nomē Dei. Credo, inquit alius Psalmus, propter quod & loquor. Omnes alij Doctores, qui non habent veram Christi cognitionem, falsò prædicant de Deo, & vanè ac dolosè iurant per animam seu nomen Dei. Illi autem soli rectè prædicant de Deo, qui DOMINVM nostrum Iesum Christum, per Euangelion suum rectè cognoscunt: Nemo, inquit Christus ipse, venit ad patrem, nisi per me.

Præterea, qui cupit manus habere innocentes, & bona opera, quæ Deo placent, facere, necesse habet & ipse Euangelion Christi agnoscere, & credere in Christum, videlicet, quòd sit Deo acceptus propter Christum, ac donetur Spiritu sancto, quo cupiditates carnis compescantur, & honesta vita bonis operibus instituatur. Etsi enim bona nostra opera, suos semper habent defectus & vitia: tamen, quia homo est acceptus Deo per fidem propter Iesum Christum, idcirco accepta est etiam Deo obedientia hominis, (quamuis imperfecta) propter Christum.

Ex his facilè nunc intelligi potest, quis verè sit populus Dei, & quæ sit vera Dei Ecclesia. Cum enim proprium sit Ecclesiæ Christi, quòd sit mundo corde, quæ munditiès est ex vera fide in Dominum nostrum Iesum Christum, certè sine vlla controuersia sequitur, quòd qui non verè credunt in Christum, seu non collocant veram fiduciam in solo Christo, non sint verè populus Dei, nec vera Christi Ecclesia, etiamsi nomen Ecclesiæ gestent.

Adhæc, cum proprium sit Ecclesiæ Christi, quòd debeat DOMINVM suum Christum confiteri, rectè de

ipso

ipso docere, & Euangelion eius synceriter adnuntiare, vt nomen DOMINI glorificetur, & celebretur, manifestè sequitur, quòd qui doctrinam Christi fastidiunt, aut Euangelion eius corrumpunt, aut persequuntur, non sint vera Christi Ecclesia: etiamsi, multitudine reliquos superent, & summam dignitatem in Ecclesia in his terris obtineant.

Postremò, cum Ecclesia Christi debeat habere innocentes manus, perspicuum est, quòd qui iniquitatem sectãtur, et sceleratam vitã ducunt, non sint vera Christi Ecclesia: etiamsi nomine Christianorum vocentur, aut supremum locum in Ecclesia occupent. Quare nemo sibijpsi externa specie aut nomine Ecclesiæ Christi blandiatur: sed in hoc studium incumbat, vt habeat cor mundum, nomen DOMINI vera doctrina & confessione glorificet, & habeat innocentes manus, quæ è sola fide in DOMINVM nostrum Iesum Christum, sicut paulò antè dicebamus, peti possunt. Quisquis enim hoc assequitur, is est verum Ecclesiæ Christi membrum, siue in Persico, siue in Romano imperio cõmoretur: siue sit potentia huius seculi ornatus: siue homo coram mundo abiectus: siue diues siue pauper: siue sit clarus siue obscurus: breuiter, siue viuat siue moriatur.

Cæterùm, cùm nobis nunc sit manifestum, quæ sit vera Ecclesia Christi, agedum, sciamus etiam, quæ beneficia à Deo accipiat, & quibus donis quoduis verum veræ Ecclesiæ membrũ ornetur. Dicit ergo Psalmus in quinto versiculo: Hic accipiet benedictionem à DOMINO, & iustitiam à Deo saluatore suo. In hoc versiculo promittitur Ecclesiæ benedictio Dei. Sunt autem (præter benedictiones, aut potius incãtationes

Magicas, de quibus hîc non fit sermo, & quæ omnino sunt detestandę,) varia genera benedictionum. Vnum enim genus est corporalis benedictionis, qua benedicitur corpus corporalibus bonis: quod genus est, sanitas corporis, diuitiæ, potestas, obedientes liberi, incrementa frumentorum, copia rerum, pax mundana, victoria super hostes, prosper successus in omnibus negotiationibus corporalibus. Etsi autem talis benedictio, donum Dei est, & confertur etiam à Deo in Ecclesiam Christi, & in membra eius suo modo, & suo tempore: tamen ea non est illa cœlestis & æterna benedictio, quæ vel sit in hac terra stabilis, vel queat Ecclesiam in suis periculis iuuare.

Est igitur aliud genus benedictionis spirituale, & cœleste, quod & solum Ecclesiæ Christi proprium est. Quæ autem sit illa benedictio, Psalmus ipse clarè exponit: Accipiet, inquiens, à Deo seruatore suo IVSTITIAM. Hîc habes nominatim veram illam, spiritualẽ & cœlestem benedictionem, videlicet, IVSTITIAM. Omnes aliæ benedictiones, aut sunt perniciosæ, vt benedictiones Magicæ: aut sunt caducæ, vt sunt corporales. Sola autem hæc benedictio, quæ vocatur iustitia à Deo salutis nostræ, est vera & cœlestis benedictio, quæ in tantum nec perdit, nec perit, vt etiam secum cœlum, & perpetuam vitam ac felicitatem afferat. Tametsi enim benedictus fueris corporali sanitate, aut mundanis diuitijs, carueris autem benedictione iustitiæ, tamen necesse habes vel tandem morte perire, & vna cum satana, gehennæ mancipari. Si autem habueris benedictionem iustitiæ, etsi cares sanitate corporali & diuitijs mundanis, tamen consequêris vel tandem

tãdem perpetuum gaudium,& cœleste regnum,quod omnes regias & Cæsareas maiestates & regna superat,imò ne quidem cum his conferri debeat. Vbi enim est iustitia,ibi est & remissio iniustitiæ,& liberatio ab accusatione mortis ac satanæ , & victoria super mortem:ibi denique est hæreditas omnium cœlestium,diuinorum,& æternorum bonorum. Hæc & his similia omnia vno iustitiæ nomine comprehenduntur.

Sed hoc opus,hic labor est,quomodo hanc benedictionem iustitiæ consequamur,& conseruemus.Quid autem pluribus opus? quandoquidem Psalmus paulò antè dixit:Qui est innocens manibus,nec abutitur nomine Dei vanè,& est mũdo corde,hic ascendit in mõtem DOMINI,& stat in loco sancto eius, (hoc est)verum est Ecclesiæ membrum . Quod cum suprà interpretaremur,ostendimus,quòd hęc,sola fide in DOMINVM nostrum Iesum Christum , ex auditu Euangelij eius,consequamur.Quare etiam fieri nõ potest, vt benedictionem iustitiæ aliter consequamur,quàm fide in Christũ.Quisquis enim Iesum Christum DOMINVM nostrum gratia Spiritus sancti , per Euangeliõ verè agnoscit,& omnẽ suã fiduciam, in ipso,vt solo & vnico suo seruatore, collocat, ei Christus vnà cũ omnib.suis bonis donatur.Itaq; adoptatur propter Christũ,à Deo patre in filiũ,in hęredem,adeoq; in cohæredẽ Christi. Christus autem est hæres iustitiæ,vitæ,& omnis ęternæ ac cœlestis dominationis, maiestatis & felicitatis. Quare,quisquis DOMINVM Christũ vera fide possidet,habet iam corã Deo benedictionem iustitiæ, propterea quòd imputetur ipsi iustitia Christi , ac liberetur propter hanc benedictionẽ ab omni maledictione,

& asse-

& assequatur in Christo, et vnà cum Christo omne bonum: vt non amplius dubium sit, quin qui hoc modo Dominum Christum, per fidem quærunt ac possident, verè sint populus Dei, & vera Christi Ecclesia, quemadmodum Psalmus in sexto versiculo exponit: Hæc (inquiens) est generatio quærentiũ eum, quærentium faciem tuam, Iacob, (hoc est) faciem DOMINI Dei, qui apparuit Patriarchæ Iacob, & de quo Iacob dixit: Vidi DOMINVM facie ad faciem. Homines excogitant varias pro suo arbitrio rationes, quibus quærunt DOMINVM Deum, ad videndam faciem eius. Alij accipiunt bouem aut vitulum, & offerunt in templum: sperantes se hac ratione Deum inuenturos, & faciem eius contemplaturos, qui mos fuit Iudæorum. Alij recipiunt se in eremum, & vescũtur tantùm herbarum radicibus: quo merito pollicentur sibi gratiam Dei. Alij induunt cucullam, aut ieiunant pane & aqua, aut faciunt seu audiunt multas Missas, aut recitant Rosaria, quæ ita vocant: & arbitrantur se his sacris peruenire ad intuendam faciem Dei. Sed vna tantùm est vera via & ratio, qua possumus ad conspectum Dei, & ad videndam faciem eius peruenire, videlicet, agnitio filij Dei DOMINI nostri Iesu Christi: & fides, quæ est in ipsum, ex Euangelio eius. Vbi enim Christus agnoscitur, & per fidem accipitur, ibi oblationes boum & vitulorum in lege Mosi suum habuerunt vsum, videlicet, vt adumbrarent sacrificium Christi: ibi suam quoque vtilitatem habent ieiunia, preces, vsus sacramenti cœnæ dominicæ, & alia sacra, seu bona opera, pro sua quodque ratione: videlicet, vt ieiunio conseruetur sobria & honesta vita: precibus & vsu cœnæ dominicæ

minicæ confirmetur fides, adeoq́ omnibus alijs bonis operibus, à Deo præceptis, debitam nostram obedientiam, & gratitudinem erga Deum testificemur. Vbi autem Christus non agnoscitur, nec recipitur per fidem, ibi nec sacrificia boum, nec esus radicum, nec ieiunia, nec alia id genus opera possunt nos iuuare, vt faciem Dei contemplemur. Quare in id studium maximè omnium incumbamus, vt discamus Euangelion Christi, & cognoscamus ex eo fide nostra, per gratiam Spiritus sancti, DOMINVM nostrum Iesum Christum, ac præstemus vocationi eius, in tota vita nostra, obedientiam.

7. *Dilatate portas, & altas facite ianuas in mundo, vt ingrediatur rex gloriæ.*
8. *Quis est iste rex gloriæ? DOMINVS fortis & potens, DOMINVS potens in prælio.*
9. *Dilatate portas, & altas facite ianuas in mundo, vt ingrediatur rex gloriæ.*
10. *Quis est iste rex gloriæ? DOMINVS Zebaoth, ipse est rex gloriæ.*

Hæc est tertia & postrema pars huius Psalmi, in qua Spiritus sanctus cohortatur omnes reges, principes, patres & matresfamiliâs, vt dent locum DOMINO Christo & Euangelio eius, in regnis & familijs suis. Postquam enim in prima huius Psalmi parte demonstratur, quod Christus congregaturus sit per prædicationem Euangelij, Ecclesiam suam, non ex vna tantum natione, sed ex toto orbe terrarum: & in se-

cunda parte docetur, quæ ſit vera Eccleſia Chriſti, & quæ beneficia à Deo accipiat, res ipſa exigit vt adij-ciatur cohortatio ad omnes huius ſeculi principes, qua admonentur, vt nõ impediant curſum Euangelij Chri-ſti, ſed vt omnem ſuam operam eò conferant, quo Ec-cleſia Chriſti è regnis ſuis, per miniſterium Euangelij colligatur: Dilatate, inquit, portas, & altas facite ianu-as huius ſeculi, vt ingrediatur rex gloriæ. Cæterùm, rex ille gloriæ ſeu glorioſus, de quo hîc Pſalmus lo-quitur, eſt DOMINVS noſter Ieſus Chriſtus, de quo etiam in principio Pſalmi dictum eſt, quòd DOMINI ſit terra, & plenitudo eius, de quo & mox dicitur, quòd ſit DOMINVS Zebaoth, videlicet, verus & æ-ternus Deus, fortis & potens. Portæ autem & ianuæ mundi, ſunt regna & principatus in hoc ſeculo, qui muniti ſunt portis, muris, vallis, legibus præterea, & ciuilibus ordinationibus. Admonet igitur Pſalmus politicum Magiſtratum, vt non claudant portas & ia-nuas ſuas: ſed latè eas glorioſo regi, qui eſt Chri-ſtus, aperiant, & ſuperliminaria portarum ſatis al-ta faciant, quò Chriſtus vnà cum Euangelio ſuo in-gredi, & ex regionibus eorum Eccleſiam ſuam colli-gere queat.

Omnino autem neceſſe habent reges, principes, & patresfamiliâs huic admonitioni parêre. Hic enim rex glorioſus, DOMINVS noſter Ieſus Chriſtus, condidit non terram tantùm, ſed etiam cœlum, & omnia, quæ in ipſo continentur. Eſt præterea orbis terrarum pro-pria poſſeſſio eius, quemadmodum in primo & ſecun-do verſiculo huius Pſalmi dictum eſt. In ſecundo quo-

que

que Psalmo dicit Deus pater ad filium suum, DOMINUM nostrum Iesum Christum: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuã, & possessionem tuam terminos terræ. Et in Psalmo 72. Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Cum igitur orbis terrarum, & omnes gentes in eo traditæ sunt DOMINO Christo in propriam hæreditatem & possessionem, æquum est & iustum, vt Magistratus terræ non claudant portas & ianuas regnorum suorum coram ipso, sed potius excipiant eum omni genere officiorum reuerenter & obedienter: vt subditi, & familiæ ipsorum beneficijs eius fruantur.

Deinde Deus instituit & ordinauit in his terris, omnia regna, principatus, politias & œconomias, propter hanc maximè omnium causam, vt præbeant Domino Christo & Euangelio eius locum ac hospitium, quo Ecclesia colligatur. Non apparet quidem externa specie, quòd regna, politiæ, & œconomiæ ordinata sint diuinitus, propter Ecclesiam: sed quia Deus seueriter punit regna & principatus, qui Ecclesiam malis afficiunt, & Esaias ait: Gens & regnum, quod non ser- *Esa. 60.*
uierit tibi, peribit, & gentes (quæ non præstiterint tibi sua officia) solitudine vastabuntur, idcirco facilè intelligi potest, quòd Deus regna, politias & œconomias, propter Ecclesiam instituerit.

Officium igitur & vocatio omnium Regum & Principum, imò cuiusuis Magistratus, siue politici, siue œconomici exigit, vt portas & fores suorum regnorum, & principatuum latissimè aperiant, quò gloriosus, fortis, potens, & inuictus Rex Christus ingredia-

tur. Vnde & ſecundus Pſalmus dicit: Nunc reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram. Seruite DOMINO in timore & tremore. Oſculamini filium, ne fortè iraſcatur, & pereatis ſubitò. Politicus quidem magiſtratus occupatus eſt inſtituendis politicis legibus & ordinationibus, ad tuendam externam tranquillitatem & honeſtatem. Occupantur etiam patresfamiliâs varijs negotijs, alius agricultura, alius opificio, alius mercatura. Hæc autem omnia in illum ſcopum dirigenda ſunt, vt DOMINO Chriſto portæ & fores aperiantur, & Euangelion Chriſti ſuum hoſpitium habeat.

Sed, cum Chriſtus pulſat vnà cum Euangelio ſuo portas regum, principum, ac patrumfamiliâs, vt inueniat hoſpitium, quid fit? Negari non poteſt, quin aliquot reges, principes & patresfamiliâs excipiant glorioſum regem Chriſtum, omni officiorum genere, & dent ei ſatis ſpacioſum locum: magna autem pars eorum dicunt, quod eſt in hoc Pſalmo ſcriptum: Quis eſt iſte rex gloriæ, hoc eſt, quid ad nos Chriſtus? quid ad nos Euangelion eius? nos ſumus noſtrarum regionum αὐτοκράτορες & principes: nec videtur nobis vtile, vt peregrinum principem ac dominum intromittamus, ne fortè nobis inuehat ſecum vnà cum Euangelio ſuo, omne genus calamitatis: ac fieri poſſet, vt nobis eiectis, poſſeſsionem noſtrarum regionum ipſe capiat. Adeo neceſſe habet Chriſtus vnà cum Euangelio ſuo malè audire perpetuò, quòd regnis & familijs hominum non niſi præſens exitium afferat. Cuius rei manifeſtum exemplum eſt Herodes, qui cum audiuiſſet Chriſtum natum, tanto metu amittendi regni

ſui

ſui contremuit, vt non ſolùm infantes Bethlehemiticos, verùmetiam ſuos ipſius filios immaniter occideret. Sed Eccleſia rectè ex Sedulio de Herode canit: Herodes hoſtis impie, quid times? Non arripit mortalia, qui regna dat cœleſtia.

Docet & hic Pſalmus, qualis Dominus & rex ſit Chriſtus, qui fores mundanorum regnorum pulſat, & hoſpitium petit: DOMINVS, inquiens, potens in prælio, Et mox: DOMINVS Zebaoth, ipſe eſt rex gloriæ. Illud vult dicere: Audite vos reges, principes, & domini huius ſeculi: Stat quiſpiam pro foribus veſtris, & petit intromitti, vos autem recuſatis. Dico ergo vobis, reputate diligenter cum animis veſtris, quem contemnatis & excludatis. Arbitramini fortaſsis ipſum eſſe hominem vilem, abiectum, & inglorium, qui nec Deo, nec hominibus ſit frugi: exiſtimatis etiam Euangelion eius eſſe vanum ſomnium, imò non fuiſſe in his terris vnquam doctrinam pernitioſiorem, ſed expendite, quæſo, hanc rem accuratius. Verus quidem homo eſt, & apparet tempore carnis ſuæ vilis & abiectus, non eſt autem nudus homo, quales ſunt alij homines, ſiue illi prophani, ſiue ſancti: ſed eſt homo aſſumptus à filio Dei, in eandem perſonam, quippe quòd in quem filius Dei effudit omnem Deitatis ſuæ plenitudinem corporaliter: vt rectè dicatur DOMINVS gloriæ, & DOMINVS Zebaoth, fortis & potens, (hoc eſt) Deus omnipotens. Suſcepit enim prælium cum morte, inferno & ſatana: ac ſuperauit eos tam potenter, & glorioſè, vt non ſibi tantùm, verùmetiam omnibus ſubditis ſuis, qui ſunt credentes in ipſum, & col-

locantes in eo, vt vnico ipsorum seruatore, omnem fiduciam, insignem, & omnibus seculis decantandam victoriam reportauerit. Etsi enim satan, mors & horrores inferni adhuc hodieq́; inuadere solent homines, & minantur eis præsentem, adeoq́; æternam internitionem: tamen Christus sic ademit eis suas vires, vt ijs, qui Christo confidunt, nullum prorsus salutis damnum inferre queant, quemadmodum apud Esaiam cap. 25. dicitur: Præcipitabit, seu absorbebit mortem in sempiternum. Et in Osea cap. 13. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero mors tua ô mors, & pestis tua, inferne.

Quid igitur dicemus? Manifestum est, quòd DOMINVS noster Christus, rex gloriæ, emittat legationem suam, quod est Euangelion suum, in orbem terrarum, & pulsat ostia mundanorum regnorum, vt intromittatur. Quare si reges, principes & patresfamiliâs non solùm aperuerint ei suas fores, & intromiserint ad suos subditos, & familiam, verùmetiam excipiunt ipsi eum obuia fide, in tantum non est metuendum, ne aliquid incommodi afferat, vt potius omnia tàm corporalium, quàm spiritualium, tàm terrenorum, quàm cœlestium commodorum genera secum adducat. Christus enim non venit in hanc terram hoc consilio, vt principibus suos principatus, & alijs hominibus suas facultates adimat: quippe quòd dicat ipse ad discipulos, cupientes Samaritas, qui negabant ipsi hospitium, igni de cœlo perdere; Filius hominis, (inqiens) non venit ad perdendas animas hominum, sed ad seruandas. Ad eundem modum dicere licet: Filius hominis non venit, vt auferat principibus sua regna, & reli-

Luc. 9.

quis

quis hominibus suas facultates, sed vult potius ea tueri. Dixit quidem ad adolescentem diuitem: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quę habes, & da pauperibus. Hæc autem personalis huius adolescentis vocatio, non est generalis omnium Christianorum, ac membrorum Christi, sine vllo discrimine. Generalem enim vocationem Christianorum describit Paulus ad Thessalonicenses: In hoc, inquiens, incumbatis, vt quieti sitis, & agatis res proprias: & operemini proprijs manibus vestris, sicut nos præcepimus: vt vos geratis honestè erga extraneos, & nulla re vobis sit opus. Et ad Timotheum: His qui diuites sunt, in præsenti seculo, præcipe, ne elato sint animo, neque spem ponant in diuitijs incertis, sed in Deo viuente, &c. Quòd autem Christus dederit adolescenti, de quo antè dictum est, peculiare mandatum, de deserendis suis facultatibus, suas habet causas, quas hoc loco commemorare superuacaneum est, & recẽsentur aliàs copiosè. Sed & Christus Apostolos auocauit à suis mũdanis opificijs, ac negotiationibus. Non fecit autem hoc illo consilio, vt exhibeat vniuersæ Ecclesiæ exemplum, quòd pij omnes necesse habeant tali modo imitari, & sua opificia deserere, ac se in Eremum, aut in monasterium conferre. *1. Thes. 5.* *1. Tim. 6.*

Et quamuis aliàs dicat: Si quis ad me venerit, et non odio habeat patrem suum, matrem suam, vxorem, liberos, fratres & sorores, ac suam ipsius animam, nõ potest esse meus discipulus: hoc tamen dicto non abrogat debitam obedientiam liberorum erga parentes, & foedera connubiorum, ac fraternam inter se charitatem: *Luc. 14.*

sed

ſed potius hoc ipſo rectam & piam obedientiam, ac veram fraternam charitatem docet & inſtituit: videlicet, quòd obedientia quidem & charitas ſanctiſsimè ſint ſeruanda, non autem præferenda obedientiæ, & charitati, quæ debentur DOMINO noſtro Ieſu Chriſto & Euangelio eius. Nam, ſi quis non fuerit obediens Chriſto, & odio habuerit Euangelion eius, etiamſi obedierit parentibus, & dilexerit proximos, in conſpectu tamen Dei hæc obedientia & dilectio pro inobedientia & odio habebitur.

Ad eundem modum dicendum erit de regnis, principatibus, & facultatibus huius ſeculi. Chriſtus enim non venit in hunc mundum, vt reddat omnes credentes in ipſum mendicos, & faciat ex Eccleſia ſua, ordinem Monachorũ mendicantium: ſed potius exigit, vt ſuam quiſq; vocationem, in qua diuinitus eſt collocatus, ſectetur, Si quis vocatus eſt ad regni aut principatus gubernationẽ, probet in ea ſuam, quam Deo debet, fidem ac obedientiam. Si quis vocatus eſt ad adminiſtrationem œconomiæ, & mundanarum facultatum, ſatisfaciat ſuo officio in timore DOMINI. Si quis vocatus eſt ad paupertatem, (omnino enim tàm diuitiæ, quàm egeſtas ſunt à Deo,) obſequatur voluntati Dei, & ferat crucem ſuam obedienter. Etſi enim multi pij ſpoliati ſunt, propter confeſsionem Euangelij, non ſolùm mundanis ſuis principatibus & facultatibus, verùmetiam hac ſua corporali vita, quæ exempla ne his quidem temporibus deſunt: hæc tamen ſunt perſonalia exempla, & peculiares caſus, quæ non idcirco proponuntur Eccleſię, vt doceant, illum non eſſe vere Chriſtianum, qui non à tyrannis & perſecutoribus Euangelij,

Euangelij, terrenis suis facultatibus,& corporali vita exuatur. Quemadmodum enim mundanus principatus, non est præcipuè in hunc vsum institutus, vt continenter bellũ geratur,& necesse habeat subditus quisque in bello, vbi de vita periclitetur, versari, sed institutus est, vt subditi ab incursu prædonum & latronum defendantur: ac vt tranquillam & quietam vitam, sicut Paulus ait, cum omni pietate & honestate degant. Et 1.*Tim*.2.
tamen, si acciderit, vt princeps iusserit subditos arma ad defendendam patriam, contra hostes capere, necesse habet quiuis subditus iussioni parere: ac non solùm facultates suas, verùmetiam vitam suam ad tuendam publicam tranquillitatem, periculo exponere. Ad eundem modum habet sese, in hac quidem parte, & in his terris, regnum Christi, & Ecclesiæ eius. Non enim in hoc est præcipuè institutum, vt quiuis Christianus fiat mendicus, & trucidetur: sed vt in suo quisque siue regio, siue œconomico & priuato vitę genere, siue in diuitijs, siue in paupertate honestam & piam vitam ducat. Et tamẽ, si res ita ceciderit, vt oriatur publica persecutio aduersus piam doctrinam, ac Rex noster DOMINVS Iesus Christus iubeat nomen suum, & veritatem Euangelij intrepidè & constanter confiteri, (hoc enim est spiritualia aduersus impios Euangelij hostes, arma capere) ibi tũ necesse est, vt pius quisque vocationi eius morem gerat: & siue regnum, siue principatũ, siue facultates, siue etiam vitam suam extremis periculis obijciat. Multi fuerunt Ethnici, qui ad tuendam patriam suam maluerunt de vita periclitari, quàm patriæ suę deesse. Ac hisce quoque temporibus reperias tã fideles seruos, qui non detrectant pro dominis suis iu-

xta carnem, omnia sua præsentibus periculis exponere. Quomodo igitur Christiani ea essent ignauia, ea turpitudine, vt ingenua confessione Euangelij, & alijs debitis officijs, non subirent propter Christum & Ecclesiam eius, aut facultatum, aut vitæ pericula? præsertim cum Christus disertè promittat: Nemo est, inquiens, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut liberos, propter regnum Dei, qui non recepturus sit multò plura, imò centupla, in hoc tempore, & in seculo venturo vitam æternam. Iouinianus & Valentinianus eijciebantur ex aula Cæsaris Iuliani, & exuebantur dignitate militari, propter confessionem Christi. Sed Deus compensauit eis hanc iacturam tam munificè, vt paulò post ornauerit eos, loco persecutoris ipsorum, Cæsarea maiestate, hoc est, suprema in his terris dignitate. Tanta enim liberalitate est Christus, vt pro officio, quod ipsi obedienter præstiteris, decem aut centum vicissim reponat. Quare, si Christus pulsauerit vnà cum Euangelio suo portas, nõ est excludendus: sed quia adducit secum omnem salutem, reuerenter est excipiendus.

Matth.19. Mar.10. Luc.18.

Si autem principes vel contemptu vel metu calamitatis, Christum non solum non obedienter intromittunt, verùmetiam Euangelion eius persequuntur, & professores eius in exilium extrudunt, aut interficiũt: aut etiamsi intromittant, contumelia tamen & fame ita afficiunt, vt non posit in eo loco diu commorari, fieri quidem solet, vt persecutione sua pios ad tempus perturbent: sed quicquid id est mali, redundabit tandem in ipsorum potius caput, quàm vt fraudi sit Ecclesiæ Christi.

Postquàm

Poſtquam enim hæreditas gentium promiſſa eſt Chriſto Domino noſtro à Deo patre ſuo, quemadmodum in ſecundo Pſalmo ſcriptum eſt, & Domini Chriſti eſt terra, ac plenitudo eius, teneri non poteſt, quin hæreditatem ſuam & poſſeſsionem, inuitis etiam tyrannis, accipiat. Et eſt quoq; tanta induſtria, qua viam & rationem excogitet, vt etiamſi principes huius terræ obſiſtant, tamen ingrediatur vnà cum Euangelio, in ſuam propriam poſſeſsionem. Et quia perſecutores aut contemptores reijciunt, aut faſtidiunt oblatam ſalutem, non ſolùm non fient eius participes, verùmetiam neceſſe habebunt perire ipſi, & Chriſto & Euangelio eius locum dare.

In die Pentecoſtes, & paulò poſt pulſauit Euangelion Chriſti ad portas Iudæorum, ſed cùm collatis omnibus viribus ſuis repugnarent, ne intromitteretur, inuenit Chriſtus congruentiſsimam viam, qua Euangelion ſuum promoueret, & Eccleſia creſceret, Iudæi autem vnà cum potentia ſua conciderent.

Pulſauit etiam Euangelion Chriſti ad portas Romani imperij, & quæſiuit ibi hoſpitiũ, ſed etiamſi Nero, Dioclitianus, & alij Cæſares ac Reges ſumma, qua potuerunt, crudelitate obſtiterunt, & publicam piorum lanienam exercerent, inuenit tamen Chriſtus rationem, qua in Romanum regnum ingreſſus eſt, et collegit ex eo ſuam Eccleſiam : cum interim perſecutores, vnà cum ſuis Idolis & Idolomania perpetuò interierint. Omnino enim firmum & fixum eſt, quod Chriſtus apud Lucam cap. 20. recitat: Quid eſt, inquiens, quod ſcriptum eſt: Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, is factus eſt caput anguli? Omnis, qui ceciderit ſuper illum lapidem, conquaſſabitur: ſuper quem

autem ceciderit, comminuet illum. Ac nihil certius est, quàm quòd Deus potentissimas Monarchias subuerterit, cum ad illum finem properassent, vt Ecclesiam Dei opprimerent. In Esa. cap. 43. dicit DOMINVS ad Ecclesiam suam: Ego DOMINVS Deus tuus, sanctus Israel, saluator tuus: dedi propitiationem tuam Ægyptum, & Æthiopiam, & Saba pro te, (hoc est) afflixi propter te Ægyptũ, & alia regna, vt te seruarem.
Esa. 45. Adhæc, promittit Deus Cyro regi Persarum, se à Babyloniis, qui iam toti eò propendebant, vt Ecclesiam opprimerent, Monarchiam suam ablaturum, & ipsi traditurum, propter seruum meum, inquiens, Iacob & propter Israel electum meum. Ac iterum cap. 68. Gens & regnum, quod non seruierit tibi, peribit, & gentes
Dan. 2. solitudine vastabuntur. Quid multis opus? In Daniele abscinditur lapis de monte, siue manibus: & percutit statuam in pedibus eius, vt concidat: lapis autem fit mons magnus, vt impleat totam terram. Hic lapis est Christus vnà cum Euangelio suo, Statua verò adumbrat regna huius seculi. Cum igitur aduenerit Christus vnà cum Euangelio suo, necesse habent ei omnia regna & principatus huius terræ locum dare. Si fecerint hoc obedienter & reuerentur, fruentur beneficiis eius tàm mũdanis quàm cœlestibus, tàm caducis, quàm ęternis. Si aũt restiterint, necesse tamen habent vel inuiti cedere, & insuper æternam cõdemnationẽ reportare. Quare principes & patresfamiliâs huius terræ non possunt meliorem operam nauare, quàm vt portas regnorum & domorum suarum Christo & Euangelio suo patentissimè aperiant: & quo possunt studio procurent, vt doctrina verè pia in Ecclesia obtineat, et propa-

propagetur, quo id maximo ipsorum commodo fiat: quod alioqui tamen, si obstiterint, maximo ipsorum incommodo fiat, necesse est.

Nam, vt sciamus, DOMINVM nostrum Iesum Christum serio exigere apertionem portarum in regnis huius seculi, & omnino velle vna cum Euãgelio suo progredi, etiamsi vniuersus mundus repugnet, non semel tantum versiculum illum: Dilatate portas, &c. recitat, sed etiam secundo, ijsdem pene verbis, repetit: Dilatate, inquiens, portas, & altas facite ianuas in mundo, vt ingrediatur rex gloriæ: Quis est iste rex gloriæ? DOMINVS Zebaoth, ipse est rex gloriæ. Cuius versiculi hæc est sententia. Omnino consulendum est vobis huius seculi principibus, vt Christum, & Euangelion eius in vestra regna ac principatus intromittatis. quia etiamsi diu restiteritis, nihilominus tamen perget ingredi, idq; extrema vestra internitione. Christus enim est DOMINVS Zebaoth, & rex gloriæ, (hoc est) verus est Deus, fortis ac omnipotens, quicquid facere decreuerit, magna gloria & potentia exequitur, etiamsi videatur initio imbecillis, & abiectus. Alij reges inchoant instituta sua magna maiestate, & tamen vel tandem pudefiant, necesse est. Hic autem Christus eiusmodi rex est, quod quæcunque instituerit, maxima gloria perficit, etiamsi videatur initium habere pudendum. Suscepit vincendam mortem, & apparuit tam infirmus, vt occideretur & moreretur ipse, in magna illa, quam ita vocant, sexta feria. Ecce autem tibi, in die Paschæ victoriam ex morte tanta maiestate reportat, vt non solum ipse mortem euadat, verumetiam morti eripiat omnes illos, qui fiduciam salutis suę in ipso col-

locant. Suscepit Euangelion suum diuulgandum inter omnes gentes, & ex his Ecclesiam suam colligendam. Etsi autem tàm Iudęi quàm Gentes cunctis viribus suis restiterunt, & multas hominum myriadas trucidarunt: tamen institutum suum ita perfecit, vt etiam potentissimi reges facti sint, sicut Esaias ait, nutritores Ecclesiæ, & reginæ nutrices eius. *Esa. 49.*

VSVS HVIVS PSALMI.

Hic Psalmus initio definit Ecclesiæ Christi, non vnam tantùm regionem, sed vniuersum orbem: vt sciamus Ecclesiam non in Aphrica tantùm, nec in Asia tantùm, nec in Europa tantùm, nec in conuenticulis hæreticorum, nec in lustris Monachorum, sed in toto mundo, vbicunque Christus prædicatus fuerit, quærendam esse.

Deinde discernit veram Ecclesiam à falsa, quòd falsa gestet quidem aliquoties epitheton & nomē Ecclesiæ, non habeat autem veras Ecclesiæ notas. Vera autem etsi aliquando nihil minus videatur, quàm vt sit vera Ecclesia, tamen quia sectatur fide sua doctrinam verè piam, habet cor mundum, (fide enim purificatur cor) & dat operam, vt sit innocens manibus, & fugiat omnem vanitatem: idcirco sola pro vera Ecclesia habenda est. Postremò cohortatur omnes principes & patresfamiliâs, vt nullum prius opus faciendum suscipiant, quàm vt Christo & Euangelio eius portas suas aperiant, & quoquo officio possunt, adiuuent. Sunt quidem multa alia politica & œconomica opera, quæ pro sua quisque vocatione, in hac corporali vita præstanda

ſtanda ſunt diligenter: nullum autem eſt magis neceſſarium, nec vtilius, quàm vt Euangelio Chriſti locus detur, quò rex gloriȩ, qui eſt Chriſtus, gubernationem regni ſui ita inſtituat, vt ſimus à ſatana & morte tuti, & conſequamur hæreditatem æternæ iuſtitiæ, omniumq́ cœleſtium bonorum.

Pſalmus 25.

Ad te DOMINE leuaui animam meam, &c.

IN hoc Pſalmo componendo Dauid ſingulari vſus eſt arte, quòd verſiculos eius ita diſpoſuerit, vt ſinguli à ſingulis iuxta ordinem Hebraici Alphabeti literis (excepta litera ק Kuph, pro qua litera ר Res, bis repetitur) inciperent. Qua induſtria compoſiti ſunt etiam nonnulli alij Pſalmi, videlicet, 34. 111. 112. & 119. Hoc exemplum ſecutus eſt Hieremias in ſuis Threnis, & apud Latinos Sedulius, in carmine illo Eccleſiaſtico.

A A ſolis ortus cardine, &c.
B Beatus autor ſeculi, &c.
C Clauſa parentis viſcera, &c.
D Domus pudici pectoris, &c.
E Enixa eſt puerpera, &c.
F Fœno iacere pertulit, &c.
G Gaudet chorus cœleſtium, &c.

Sine autem Spiritus ſanctus iſto ceu ludo, ſed erudito,

dito, & iucundo, peculiari consilio sit delectatus, siue memoriæ iuuandæ gratia factum sit, certè hic Psalmus videtur esse formula precationis, quæ à Spiritu sancto sit præscripta: vt non solùm publicè in Ecclesia recitaretur, verùm etiam priuatim in suis quisque aduersis ea vteretur, qualis apud nos est oratio Dominica. Cōtinet enim non vnum tantùm, sed varia genera afflictionum, à quibus precator se liberari cupit. Nunc enim orat, vt Deus doceat ipsum ambulare in via veritatis: nunc petit, ne DOMINVS meminerit peccatorum adolescentiæ suæ, sed clementer ea, adeoq; omnia alia, quæ ingenuè confitetur multa & magna esse, condonet ac remittat: nunc rogat, vt in multitudine inimicorum, & iniquo eorum odio saluus conseruetur: ac breuiter petit, se & vniuersum Israelem, seu Ecclesiam Dei ex omnibus angustijs redimi ac liberari. Interea interserit quasdam conciunculas de clementia, bonitate & misericordia Dei, vt fidem precatoris confirmet, & eum ad preces inflammet. Quare sentiamus, hunc Psalmum esse generalem precandi formulam, qua afflictus quisq;, quocunq; afflictionis genere teneatur, vti posit.

א 1. *Ad te DOMINE animam meam attollo Deus meus.*

ב 2. *In te confido, non pudefiam, ne lætentur inimici mei aduersum me.*

ג 3. *Etenim, omnes qui te expectant, non pudefient: pudefient autem vani contemptores.*

Hi tres versiculi sunt propositio, qua significatur, hunc Psalmum esse precatoriū, & docetur, quòd Deus

non

non sit oscitanter & somnolentè, sed maxima fiducia, & certissima spe inuocandus. Quid ergo sibi velit, ex antithesi patefiet: DOMINE, inquit, Deus meus, attollo animam meam AD TE. Gentes attollunt in inuocatione sua animas suas, ad Idola, ad simulacra, quæ habent os, & non loquuntur, habent oculos, & non vident, habent aures, & non audiunt, &c. Papistæ attollũt in sua inuocatione animas suas ad homines sanctos in Christo quiescentes, & ad stutuas eorum. Hypocritæ attollunt animas suas, ad opera manuum suarum. cum enim inuocent nomen Dei, fiducia suæ ipsorum iustitiæ, quam faciunt, verè dicuntur opera manuum suarum inuocare. Ego autem ad te solum DOMINUM Deum meum attollo animam meam: ego te solum precibus meis inuoco. Alij in inuocatione sua confidunt sua sapientia, alij sua fortitudine, alij sua iustitia: ego aũt in te solo, DOMINE Deus meus, & in sola tua clementia ac misericordia confido. Alij siue Ethnici, siue Hypocritę inuocant Deum, cum dubitatione, sine vlla fidei & spei certitudine: ego aũt inuoco te, certissima spe concepta, quòd non pudefacias me, quòd non fastidias preces meas, ne inimici non tàm mei, quàm tui, voluptatem ex mea repulsa capiant. Obseruemus igitur hanc propositionem docere nos, quòd vt solũ DOMINUM Deum nostrum, in precibus nostris inuocare debeamus, ita Deus nõ cum dubitatione, sed firma fide, & certa exauditionis spe sit inuocandus. Vnde autem concepit precator tantam fidei & spei certitudinem, vt verè & constanter affirmare queat, se in precibus suis pudore non afficiendum, sed certissimè exauditum iri? De hac re admonet nos tertius versiculus:

Psalm. 115.

N

culus: Omnes, inquiens, qui te expectant, non confundentur, non pudefient, non patientur in inuocatione sua repulsam, ego autẽ te expecto. non potest ergò fieri, vt pudefiam, & patiar in inuocatione mea repulsam. Hic sciamus primùm omnium, quòd hæc propositio vniuersalis: Omnes, qui expectant DOMINVM, non pudefiunt, sit maxima (vt Dialectici loquuntur) theologica, & vt aliâs sæpè in sacris literis repetitur, ita est certissimæ veritatis.

Psal. 37. Expecta DOMINVM, & custodi vias eius, & exaltabit te, vt hæreditate capias terram.

Psal. 40. Expectans expectaui DOMINVM, & intendit mihi. Et iterum: Beatus vir, cuius est nomen DOMINI, spes eius, &c.

Esa. 30. Deus iudicij DOMINVS, beati omnes, qui expectant eum.

Deinde, cum nihil certius sit, quàm quòd Deus exaudiat, & seruet expectantes ipsum, videndum est, quid propriè sit expectare DOMINVM: ne vanitate humanarum cogitationum nos ipsos decipiamus. Expectare igitur DOMINVM, initio est, credere in Christum, quòd habeamus propter ipsum condonationem peccatorum, & simus cúm Deo patre ita reconciliati, vt agnoscat nos propter Christum, filios & hæredes cœlestium bonorum. Hæc est prima & præcipua pars veræ expectationis.

Deinde expectare DOMINVM, est credere, seu confidere, quòd afflictiones, qualescunque sint, siue corporales, siue spirituales, siue nobis coram mundo meritis, siue immeritis cõtingunt, immittantur nobis, Deo non ignorante, sed optimè sciente, ac administrante:

&

& non ab irato, aut à nobis alienato, & extremo nos odio prosequente, sed benigno, clementi & propitio, ne dicamus, quod est apud Hieremiam: Quis est ille, qui dicit, vt fieret DOMINO non iubente: Ex ore altissimi non egredientur, nec mala, nec bona. *In Threnis cap. 3.*

Postremò expectare DOMINVM, est in afflictione non se conuertere ad execrationes, ad virulentiam, ad incantationes, aut ad alia impietatum & scelerum genera, nec illud Ethnici dicere: Flectere si nequeo superos, acheronta mouebo: sed est in vocatione Dei, & in vera inuocatione nominis eius obedienter & constanter perseuerare. Qui ergo ad hunc modum expectant opem DOMINI, non pudefient. Demonstrabimus id vno & altero exemplo. Ioseph filius Patriarchæ Iacob accusatur adulterij, & conijcitur, vt adulter in carceres. hæc est maxima afflictio. Sed Ioseph expectat Dominum. Primùm enim credit se habere peccatorum suorum remissionem per semen auo suo Abrahæ promissum, & Deum sibi propter hoc semen, (qui est Christus) propitium. Deinde credit, hanc afflictionem sibi contingere, non inscio, sed conscio Deo, non irato, sed propitio. Postremò, non proijcit virulenta conuitia in adulteram, non execratur cœlum & terram, non quærit opem vel apud Idola Ægyptiaca, vel apud Dæmonia, & incantatores: sed perdurat in vocatione Dei obedienter, & perstat in vera nominis Dei inuocatione. In hac igitur expectatione tantum abest, vt pudefiat, vt etsi necesse habet plusquam duobus annis squalores carceris perferre, tamen quò diutius expectat, eò gloriosius liberatur, ac è car-

cere ad principatum Ægypti euehitur. Dauid eijcitur, vt seditiosus, à rege Saule in exilium, & necesse habet diu, incertis sedibus, & magno, imò præsenti vitæ suæ periculo vagari. Sed expectat DOMINVM. Credit enim se Deo acceptum propter Christum promissum, & hanc exilij crucem sibi impositam, non humanitus, sed diuinitus, idq; Deo propitio, nec execratur aduersarium, Saulem, nec quærit opem impiè, nec appetit vindictam illegitimè, sed etiamsi Saulem in potestate sua haberet, & occidere, ac regnum eius inuadere posset, tamen ait: Propitius sit mihi DOMINVS, ne faciam hanc rem Domino meo Christo, vt mittam manum meam in eum, quia Christus DOMINI est. Viuit DOMINVS, quia, nisi DOMINVS percusserit eum, aut dies eius venerit, vt moriatur: aut descendens in prelium perierit, propitius mihi sit DOMINVS, vt non mittam manum meam in Christum DOMINI. Quid ergo fit? Dauid non ipse quærit vltionem, sed perseuerat in vocatione, & inuocatione Dei. Quare, etsi aliquandiu pudefit, & audit apud impios, aut rerum ignaros, seditiosus, tamen quia expectat DOMINVM, non solùm liberatur ab exilio, verùm etiam collocatur in regia maiestate. Hi, inquies, fuerunt coram mundo homines innocentes: potuerunt igitur DOMINVM patienter in aduersis expectare. Quid autem de nocentibus, qui aduersa suis sceleribus sunt meriti? Num & his licet expectare DOMINVM, vt non pudefiant? Primum, si merita hominum respexeris, etsi Ioseph & Dauid fuerunt coram mundo innocentes, tamen fuerunt coram Deo peccatores: Si iniquitates, inquit Dauid ipse, obseruaue is

1. Reg. 24. & 26.

Domine,

Domine, Domine quis ſuſtinebit? Et: Non iuſtificatur in conſpectu tuo omnis viuens. Deinde, expectatio DOMINI in aduerſis mandata eſt omnibus, ſiue innocentibus, ſiue nocentibus. Omnibus enim mandatur, vt credant in Chriſtum, omnibus mandatur, vt credant afflictiones non immitti ſibi temerè: ſed diuinitus omnibus mandatur, vt Deo vltionem relinquant, & inuocent ſolius Dei opem. Quare, ſi quis ſceleribus ſuis meritus eſt ſupplicia, debet et ipſe expectare DOMINVM, & non pudefiet. Quomodo? ſi meritus eſt ſupplicia etiam coram mundo, agat veram pœnitentiam, & in ea pœnitentia expectet DOMINVM, ſicut iam expoſuimus. Sic enim fiet, vt etiamſi pudefiat coram hominibus, & ad tempus, tamen expectatione ſua non pudefiet coram Deo, nec pudefiet perpetuò. Manaſſes, rex Iudæ, meritus eſt ſua impietate & crudelitate carceres: ſed quia egit veram in carceribus pœnitentiam, & expectauit DOMINVM, reſtitutus eſt in regnum ſuum. Latro in cruce meritus eſt latrocinijs ſuis, ſupplicium crucis: ſed egit pœnitentiam, & expectauit Dominum. Quare, etſi non euaſit in his terris externam latrocinij infamiam, & mortem crucis, tamen euaſit infamiam coram Deo, & aſſecutus eſt pro temporaria vita æternam. Expectemus igitur Dominum in omnibus afflictionibus: & viriliter agamus, vt confirmato corde veram à Domino ſalutem accipiamus: Omnes enim, inquit Pſalmus, qui expectant Dominum, non pudefient. Qui autem ſunt illi, qui pudefient? Addit: Pudefient (inquiens) vani contemptores. Impij enim homines, & impœnitentes, ſi quando affliguntur, non expectant Dominum, ſed niſi

Impij et impœnitentes pudefient.

continuò, vt vnum & alterum verbum precationis dixerint, ſentiant præſentem opem, contemnunt Deum vnà cum promiſsionibus ſuis: & properant ad Idola, ad execrationes, ad incantationes, ad ſcelera, aliquoties etiam ad laqueos. Hi, & alij id genus vani & ſcelerati homines, quia non expectant Dominum fide & ſpe, idcirco nihil aliud reliquum eſt, quàm vt pudefiant, etiamſi ore ſuo appropinquent Deo, & ad ipſum verbis ſuis plurimum vociferentur. Hactenus propoſitio Pſalmi: Nunc ſequuntur petitiones.

ד 4. *Vias tuas DOMINE demonſtra mihi, ſemitas tuas doce me.*

ה 5. *Dirige me veritate tua.*

ו *Et doce me, quia tu es Deus ſaluator meus, te expecto omnibus diebus.*

Prima petitio: DOMINE (inquit) demonſtra mihi tuas vias, doce me tuas ſemitas, dirige & erudi me tua veritate, te enim ſolum agnoſco Deum ſeruatorem meum: te ſolum expecto, in te ſolo ſpero, ex te ſolo pendeo, non vna tantùm hora, non vna tantùm die aut anno, ſed omnibus diebus vitæ meæ. Sed quę aut qualis obſecro eſt hæc precatio? An non nouerat Decalogum, in monte Sinai promulgatum? At in hoc Decalogo continentur viæ Domini. In hoc demonſtrantur ſemitę Dei, in quibus, vt ambulemus, Deus exigit. Nec poteſt nobis vel planior via, vel rectior ſemita oſtẽdi, quàm vt diligamus Dominum Deum noſtrum, ex toto corde, ex tota anima, & ex omni fortitudine, ac pro-
Deut.6. ximũ, ſicut nos ipſos. Hæc certè precator, ex Deutero-

nomio

nomio nouerat. An non sciebat etiã quid Abrahæ & semini eius promissum erat? An ignorabat dictũ esse ad Abrahamũ: In semine tuo (qui est Christus) benedicentur omnes gentes? Num oblitus erat, quid Moses de Propheta post se venturo prædicauerat? Et quid? num Dauidi, qui hunc Psalmum primus recitauit, exciderat, quod ipsi de Christo è familia sua venturo, & regnum suum stabilituro, recens promissum erat? Hęc enim est veritas illa Dei, qua nihil est certius, nihil firmius, nihil stabilius. Cum igitur hæc omnia probè fuerint Dauidi, & alijs pijs precatoribus nota, quid est, quòd hoc loco precatur? Primùm si considerauerimus antithesin verbi Dei ad humanas traditiones, & exempla aliarum gentium, manifestum erit, cur precator tam anxiè, tam sollicitè petat, vt Deus demonstret ipsi vias & semitas suas. Facillimus enim est lapsus à verbo Dei ad humanas traditiones, & ad aliorum exempla, vt non frustra tam seueriter in lege mandatum sit: Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito DOMINO: nec addas quicquam nec minuas. Et: Non declines, nec ad dextram nec ad sinistram. Quare, cum Psalmus hoc loco precatur, vt Deus demonstret ipsi suas vias, & dirigat ipsum in sua veritate, opponit vias & veritatem DOMINI, vijs, ac promissionibus humanis. Et est sententia: Multæ sunt viæ hominum, multæ semitæ Gentium, multæ promissiones aliorum populorũ, quibus pollicentur sibi tàm mundanam, quàm cœlestẽ salutem. Ego verò, obsecro te DOMINE Deus meus, quem solum meum seruatorem agnosco, vt me in agnitione verbi TVI, viæ TVAE, semitæ TVAE, & veriatis TVAE, conserues. Huc pertinet totus Psalmus

Deut. 18.

Deut. 12.

mus centesimus decimusnonus: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege DOMINI. Nō qui ambulant in lege hypocritarum, aut aliarum gentium. Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes TVAS, non hypocritarum, tunc non confundar, cum respexero ad omnia mandata TVA, nō hominum, &c. Deinde, non sufficit, vt verbum DOMINI seu vias, semitas, & veritatem eius scias & intelligas, sed etiam exigitur, vt veritati seu promissioni eius fidem adhibeas, & in semitis mandatorum eius ambules. Petit igitur precator his versiculis, vt Deus largiatur ipsi, per Spiritum sanctum suum, veram fidem, qua & promissionem verbi Dei amplectatur, & ad obedientiam mandatorum eius excitetur & inflammetur. Cum hac precatione conuenit etiam, quod est in Psal. 5. DOMINE deduc me in iustitia TVA, propter inimicos meos, dirige in conspectu tuo viam meam. Et Psal. 27. Ostende mihi DOMINE viam tuam, & deduc me in semita recta, propter inimicos meos. Et Psal. 119. Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia. Huc conuenit etiam dictum Augustini, breue quidem, sed memorabile: DOMINE, da, quod iubes: & iube, quod vis.

6. *Reminiscere miserationum tuarum DOMINE, & misericordiarum tuarum, quæ à seculo sunt.*

7. *Peccatorum adolescentiæ meæ, & scelerum meorum ne memineris: sed secundum misericordiam tuam memineris mei tu, propter bonitatem tuam DOMINE.*

Alia petitio, qua Psalmus orat pro condonatione

pecca-

peccatorum, non ſolùm eorum, quæ iam in virili ætate, quæ vocat ſcelera ſeu præuaricationes ex contemptu verbi Dei ortas, verùmetiam quæ in adoleſcentia & iuuentute deſignata ſunt. Peccata autem ſeu delicta adoleſcentiæ intelligenda ſunt, non tantùm quæ pueri & adoleſcentes ex imprudentia, ignorantia & incogitantia perpetrant, ſed imprimis illud, de quo in Geneſi cap. 8. dicitur: Senſus & cogitatio humani cordis, ſunt malum, ab adoleſcentia ſua. Et apud Matthæum cap. 15. Ex corde exeunt cogitationes malę, cædes, adulteria, ſtrupra, furta, falſa teſtimonia, conuitia: hæc impurum reddunt hominem: vocatur autem aliâs peccatum originale. Petit igitur condonationem omnis peccati, ſiue originalis, ſiue (quod ita vocant) actualis. Nec petit oſcitanter, & ſemel tantùm, ſed repetit magno ardore iterum atque iterum, mox enim addit: Propter nomen tuum, DOMINE, propitius eſto peccato meo, MVLTVM eſt enim. Ac iterum: Reſpice afflictionem meam & laborem meum, & remitte omnia peccata mea. Non certè toties idem repeteret, idq; in eodem Pſalmo, niſi affectus eſſet ardentiſsimus. Nec eſt mirum, quòd condonatio peccati tam inſtanti petitione vrgeatur, hoc enim beneficio nihil poteſt homini contingere, nec magis neceſſarium, nec magis ſalutare. Vbi enim eſt peccati condonatio, ibi reliqua omnia ſunt ſalua: nec mors, nec ſatan, quicquam amplius iuris habent. Et Deus non ſolùm eſt propitius, ſed etiam pater liberaliſsimus, qui agnoſcat eum, cui peccatum eſt condonatum, filium & hæredem omnium cœleſtium bonorum. Quid ergo deerit ei, etiamſi in hoc mundo omni genere calamitatis pre-

matur? Vbi autem non eſt peccati condonatio, quid proderit ei homini, etiamſi omnes huius terræ facultates, & omnia regna huius mundi poſſederit? Quare, vt ad veram ſalutem nihil nobis magis neceſſarium eſt, quàm condonatio peccati, ita nullum aliud beneficium poteſt nobis à Deo contingere vtilius, & precioſius.

Sed qua fiducia, qua prærogatiua petendum eſt hoc beneficium à Deo? & quo merito Deus beneficium condonationis peccati nobis confert? Num fiducia, num merito iuſtitiæ noſtrorum operum? Nihil minus, ſed tantùm fiducia gratuitæ Dei clementiæ, propter Ieſum Chriſtum. Sic enim dicit Pſalmus: Reminiſcere miſerationum tuarum DOMINE, &c. (hoc eſt) in remittendo & condonando mihi peccato, non memineris, non reſpicias mea merita, quia nulla habeo: non conſideres meam iuſtitiam, quia non tantùm pecco meis ſceleribus, ſed etiam in mea, ſi vlla eſt, iuſtitia: propterea quòd quicquid boni fecero, minus facio, quàm debeo. Tibi enim tantùm ſum peccator, & malefactor coram te, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris. Sed memineris miſerationum tuarum, & reſpicias miſericordias tuas, quas à ſeculo oſtendiſti: ac iudices de peccato meo, non ſecundum iram tuam, ſed ſecundum miſericordiam tuam: & condones mihi mea ſcelera, non propter maiorum noſtrorum merita, ſed propter tuam ipſius bonitatem. Obſerua, quæſo, diligenter, quoties appellet gratuitam Dei clementiam, ne quid videatur ſuis aut ſuorum meritis tribuere, dicit: Memineris miſerationum tuarum. Nec hoc contentus, addit; Miſericordias

tuas,

tuas, easque non tantùm, quas Deus heri & nudiustertius, sed à seculo, hoc est, iam inde à rerum omnium conditione, ab initio orbis vsque ad hoc tempus, reipsa patefecisti, & declarasti. Etenim si considerauerimus publica misericordię Dei exempla, primùm testificatus est eam Deus conditione cœli & terræ, ac omnium, quæ in eis sunt. Hæc enim creauit Deus, non quia debuit, aut necesse habuit, sed quia misericors est, & voluit condere creaturas, ac imprimis angelos & homines, ad participatum suæ bonitatis. Deinde testificatus est eam liberatione Israelitarum è tyrannide Ægyptiaca. Quod opus, post conditionem mundi, præcipuum est testimonium diuinæ misericordiæ. Vnde & in præfatione Decalogi inculcatur: Ego sum DOMINVS Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti, de domo seruitutis. Præterea, testificatus est eā traditione possessionis terræ Canaan, & conseruatione in ea, habitabāt enim in ea terra viri & bellatores fortissimi. Et tamen Israelitæ hanc terrā, deletis illis, beneficio Dei occuparunt. Populi quoque finitimi inuaserunt Israelitas, tanquam ad extinguendum commune incendium. Et tamen seruati sunt, non ipsorum fortitudine aut iustitia, sed clementia Dei: Nō propter iustitias tuas, inquit, & æquitatum cordis tui, ingredieris, vt possideas terras eorum: sed quia illi egerunt impiè, introeunte te, deletæ sunt, & vt cōpleret verbum suū DOMINVS, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis, &c. Postremò, quod maximum omniū est, testificatus est Deus summam suam clementiam & misericordiam, quod ab initio orbis terrę promiserit semē mulieris, & semē Abrahę ac Dauidis, hoc *Deut. 9.*

est, filium virginis, è posteritate Abrahæ & Dauidis, DOMINVM nostrum Iesum Christum, vnicum & verum expiatorem peccati nostri, & placatorem diuinæ iræ. Atque hæc quidem de publicis gratuitæ clementiæ Dei testimonijs. Si autem considerauerimus priuata eius testimonia, plura sunt, quàm quæ enumerari queant. Non enim ignotum est, quantis beneficijs Deus gratuita sua misericordia affecerit Noham, Abrahamum, Lothum, Isaacum, Iacobum, Iosephum, Mosen, & innumeros alios, qui omnes manifestum de immensa Dei clementia testimonium dicunt. De his, ac imprimis de promissione Christi, admonet nunc Psalmus DOMINVM Deum nostrum, imo seipsum ad suam ipsius fidem confirmandam admonet, cum dicit: Reminiscere miserationum tuarum Domine, & misericordiarum tuarum, quæ à seculo sunt. Nec hîc subsistit, sed pergit repetere: Memento mei (inquiens) secundum misericordiam tuam: & vt ardentem animi sui affectum magis declaret, addit: Propter bonitatem tuam, videlicet, quam ab initio orbis, & conditione omnium rerum in eo, testificatus es, quòd vnigenitum filium promiseris, (quem & tandem in hanc terram misit) qui peccata nostra expiet, & nos cum Deo patre reconciliet. Hæc est summa bonitas Dei, propter quam petit, vt Deus peccatorum & scelerum suorum non amplius meminerit.

privata misericordia div. test.

ט 8. *Bonus & rectus DOMINVS, propterea docet peccatores viam.*

י 9. *Dirigit afflictos rectè, & docet afflictos viam suam.*

10. *Omnes*

10. *Omnes semitæ DOMINI, misericordia & veritas, cu-* כ
stodientibus pactum suum & testimonia sua.

Precationi additur conciuncula, & encomium misericordiæ, qua & ratio redditur, cur liceat DOMINUM pro peccati cõdonatione liberrimè inuocare, & fides in inuocatione confirmatur ac inflãmatur, vt non vereatur perfricta (vt ita dicam) fronte, Deum pro peccati remissione appellare. Dixerit enim quispiam: Quid est, quòd tam impudenter irrumpis ad thronum Dei, & audes ab ipso remissionem peccati petere? An nescis Deum abominari peccatores, qualem te esse fateris, & preces ipsorum esse maledictas, tantum abest, vt clementer eas exaudiat? Respondet igitur Spiritus sanctus, his tribus versiculis, & commendat bonitatem, ac veritatem Dei. Confitendum enim est, quòd nos indigniores simus, quàm vt ad tantam maiestatem accedamus, & propter peccata, quæ designauimus, abiectiores, quàm vt nos nostrorum meritorum fiducia ad tribunal Dei sistamus, sed benè habet: Bonus, (inquit Spiritus sanctus) & rectus est Dominus. Etsi tu malus es, tamen Dominus est bonus: etsi tu obliqua & praua via ambulasti, tamen Dominus est rectus. Nec frustra tribuuntur ei hæc epitheta. Non enim sibi tantùm est bonus & rectus, sed etiam hominibus peccatoribus, quorũ gratia hæc sibi sumit epitheta. Nam si naturam eius consideraueris, non est nisi bonitas & rectitudo ipsa. Si voluntatem eius consideraueris, patefacit ipse eam, cum doceat eam viam, qua peccatores incedere debeant, vt consequantur peccati remissionem: Docet, inquit, peccatores in via, videlicet, vt

recte in via ambulent: & dirigit afflictos in iudicio, hoc est, manu ducit ipse miseros, humiliatos & abiectos, vt recte, iuxta sententiam Dei, ambulent in ea via, quam ipse, ad euadendas afflictiones, proposuit. Quæramus igitur, vbi & quid doceat, & quo dirigat DOMINVS miseros peccatores, vt seruentur. Ecce autem tibi doctrinam DOMINI, quæ scripta est in Genesi.cap. 3. Postquam enim homo peccauit, & obnoxius factus est omnibus miserijs tàm corporalibus, quàm spiritualibus, DOMINVS statim declarat se, quod est & audit, bonum & rectum, ac docet & dirigit miserum hominem in eam viam, qua & peccati remissionem consequatur, & miseriam effugiat. Ac primum ostendit ei peccatum: Quis, inquiens, indicauit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, comedisti? Ostendit autem ei peccatũ, non hoc consilio, vt in peccato periret, sed vt cognosceret, ac detestaretur, adeoq́ excitaretur, vt quæreret remedium aduersus peccatum & miserias, in quas sese ipse, instinctu diaboli, coniecerat.
2 Deinde ostendit & promittit ei semen mulieris, hoc *Esa.7.* est, filiũ virginis, (sicut Esaias interpretatus est) Christum Dominum nostrum, qui peccatum sit expiaturus, & ab omnibus miserijs liberaturus. Qua promissione exigit, vt miser peccator agnoscat eum fide, & per eam beneficijs eius fruatur. Postremo imponit ei crucem:
3 Maledicta, inquiens, terra in opere tuo. Et: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Hæc crux, non idcirco imponitur misero peccatori, vt aut hac afflictione expiet ipse suum peccatum coram Deo, aut prorsus opprimatur: sed vt in agnitione peccati sui detineatur,

tineatur, & ad fidem in ſemen mulieris,& ad inuoca-
tionem DOMINI excitetur. Hęc eſt via illa, quam bo-
nus & rectus DOMINVS miſeros peccatores docet,&
in qua dirigit, vt ſalutem conſequantur. Videamus &
aliud eiuſdem doctrinę teſtimonium. DOMINVS edu-
cturus Iſraelitas Eccleſiam ſuam ex Ægypto, ac libera-
turus eos non ſolùm ex maledictionibus Ægyptiacis
& corporalibus, verùmetiam è peccato,& maledictio-
nibus ſpiritualibus ac æternis, quid fecit? quid docet
eos? in qua via dirigit eos, vt ſeruentur? Primùm, do-
cet & concionatur ipſe de mōte Sinai Decalogum, ma-
gna & horribili maieſtate, qua ducit auditores, (hoc
eſt) peccatores in agnitionem peccati, non vt de ſalute
deſperarent, ſed vt ad quærendam veram ſalutem ex-
citarētur. Deinde, cum iam officium Decalogi vim ſu-
am in ipſis exerceret,& dicerent ad Moſen: Vltrà non *Exod.20.*
audiam vocem DOMINI Dei mei,& ignem hunc ma- *Deut.19.*
ximum amplius non videbo, ne moriar, confeſtim ad-
dit DOMINVS concionem de Chriſto, peccati expia-
tore: Bene, inquiens, omnia locuti ſunt. Prophetā ſuſ-
citabo eis, de medio fratrum ſuorum, ſimilem tui, et po-
nam verba mea in ore eius,&c. Hęc eſt cōcio de Chri-
ſto, quem Dominus miſſurus erat ad expianda pecca-
ta humani generis, vt quotquot in ipſum crederēt, ha-
berent æternam felicitatem. Poſtremò circumduxit
eos quadraginta annis in deſerto, & afflixit ipſos va-
rijs ærumnis: non vt in hac cruce interirent, ſed vt in
agnitione peccati detinerentur, & ad inuocationem
nominis Dei excitarentur. Hæc eſt via illa, quam do-
cet DOMINVS peccatores, & ſemita, in qua DOMI-
NVS peccatores ita dirigit, vt ſi fuerint dociles, &
ſequaces,

sequaces, reportent æternam salutem. Hanc viam postea omnes Prophetæ & Apostoli doctrina sua peccatoribus ostenderunt & vrserunt, adeoq; Christus ipse: Pœnitentiam, inquiens, agite, & credite Euangelio. Quid multis opus? Non hæc tantum via, seu semita, sed omnes, OMNES (inquam) semitæ Dei sunt misericordia & veritas, nimirum ijs, qui custodiunt pactum eius, & testimonia eius. Etsi enim Deus aliquoties irasci videtur, & affligit, ac promissiones suas ita differt, vt videatur earum oblitus, tamen quicquid egerit, beneficium est, quicquid dixerit, veritas. Cum enim natura sua non sit nisi salus, bonitas, clementia, benignitas, veritas, probitas, constantia, & quicquid est harum virtutum, fieri non potest, quin siue affligit, sit beneuolentia, & clementia: siue promissionem differt, sit veritas, & probitas. Afflixit Iosephum in Ægypto, & conniuit, vt conijceretur, tanquam adulter, in carcerem, cum tamen diuino oraculo significatum ei fuerat, quod futurus esset fratrum suorum dominus. Quid ergo? Num, quod accidit Iosepho à fratribus, & in seruitute atque captiuitate Ægyptiaca, fuit ira Dei, & mendacium promissionis eius? Nihil minus, sed erat beneuolentia Dei & veritas eius, his enim, quasi gradibus euehebatur Ioseph ad principatum Ægypti, & implebatur, quod diuinitus ipsi promissum fuit. Sed innocens, inquiet quispiam, erat Ioseph, quid autem de nocentibus? Nunquid & his omnes semitę DOMINI sunt beneuolentia & veritas? Omnino, siue enim DOMINVS affligat innocentem, iuxta hoc seculum, siue nocentem, non meditatur æterna sua natura & ingenio, nisi salutem, beneficium, vitam & veritatem.

Viuo

Viuo ego, dicit DOMINVS apud Ezechielem, nolo mortem peccatoris, sed magis vt cōuertatur & viuat. Et Paulus: An diuitias, inquit bonitatis Dei, ac tolerantiæ, lenitatisq́ contemnis, ignorans, quòd bonitas Dei, ad pœnitentiam te inuitat? Nam quòd multi in aduersis, & afflictionibus suis non fruantur bonitate & veritate Dei, non est vitium Dei, qui semper manet bonitas & veritas ipsa: sed est vitium hominum, in afflictione impœnitentium, & incredulorum. Vnde & additur hoc loco, quibus semitæ Dei sint beneuolentia & veritas, (hoc est) qui beneuolētia & veritate Dei fruantur, nimirum illi, qui custodiunt pactum, & testimonium Dei. Dices ergo: Nulli igitur hominum sunt, quibus semitæ DOMINI sint beneficium, & veritas. Quis enim est, qui pactum Dei, quod est Lex Dei, & testimonia eius, quæ sunt præcepta eius, custodierit, seruauerit, & impleuerit? An non omnes homines peccato ita corrupti sunt, vt legi Dei non subdantur, ac ne subdi quidem possint? Sciamus igitur, quid propriè sit custodire pactum & testimonia, (hoc est) legem & præcepta Dei. Lex enim Dei continet (quod quidem ad hunc locum attinet) duas partes, alteram, Decalogum, & quæ Decalogo comprehenduntur: alteram, promissionem de semine Abrahę, de Christo Domino nostro. Ac Decalogus quidem exigit opera perfectè bona, quæ nullum habeant vitium. Cum autem nullus hominum possit ea, propter carnem, præstare, finis Decalogi propriè est, peccatum ostendere, vt agnoscatur, & ad Christum remittere, vt in ipso consequamur peccati remissionem & iustitiam per fidem, id quod aliàs copiosè explicari solet. Custodire igitur

Rom. 8.

Custodire pactū et testimonia Dei

P legem

legem Dei & testimonia eius,(hoc est)implere legem, hoc loco,est agnoscere peccatum, & credere in Christum, ad quem lex remittit, vt peccatũ propter ipsum non imputetur. Itaque qui sic custodiunt pactum Dei, (hoc est)qui pœnitentiam agunt, quæ constat agnitione peccati, & fide in Christum, ĳs omnes semitæ Dei sunt misericordia, & veritas. Sicut enim lex est pædagogus ad Christum, ita Christus non venit vocare iustos, (tales enim in humano genere non inuenit,) sed peccatores ad pœnitentiam. Siue ergo nocens, siue coram mundo innocens affligeris, age pœnitentiã, agnosce peccatũ, agnosce & Christum peccati expiatorem, & donabit te Spiritu sancto suo, vt non solum ducas honestam vitam, verumetiam vincas omnia aduersa, adeoq; mortem ipsam in Christo Domino nostro.

11. *Propter nomen tuum DOMINE, propitius esto peccato meo, quia multum est.*

Redit à conciuncula ad precationem. Et est hic versiculus conclusio seu illatio præcedentis conciunculę, vt sit sententia: Cum tu DOMINE sis bonus, rectus, clemens, docens peccatores, vt agnito peccato, credãt peccati remißionem propter semen Abrahæ, & dirigens miseros peccatores, ad nominis tui inuocationẽ, breuiter, cum omnes tuæ semitæ sint misericordia & veritas ĳs, qui credunt, venio iterum ad te, fiducia tuę bonitatis, misericordiæ & veritatis: & oro ac obtestor te, nõ propter meum nomen aut meritum, sed propter tuum nomen, quod est misericordia, clementia, bonitas, & veritas, vt sis mihi misero & afflicto peccatori propitius,

propitius, ac condones mihi peccatum, quia eſt multū ac magnum. Dices: Quid hoc cauſę eſt, quòd petiturus condonationem peccati, alleget peccati multitudinem & magnitudinem? Alij homines ſolent multitudine & magnitudine ſuorum peccatorum à fide & inuocatione deterreri: hic potius multitudine peccatorum ad inuocationem excitatur, & magnitudine eorum ad preces inflammatur? Quomodo igitur intelligendum, quod dicit: Propitius eſto peccato meo, quia multum eſt? Sciamus ergo, quòd duo ſint in peccato. Alterum eſt iniuſtitia, iniquitas, ſeu impietas ipſa. Huic nunquam conuenit cum Deo, nec fieri poteſt, vt Deus iniuſtitiæ & impietati ipſi ita faueat, vt cum ipſa conciliertur. Quod enim conſortium iuſtitiæ, (Deus autem eſt iuſtitia ipſa) cum iniuſtitia? quæ communio luci, (Deus autem eſt lux ipſa) cum tenebris? Alterum eſt, miſeria, calamitas, ærumnæ, afflictiones, & ſupplicia, quæ ſunt ſtipendia peccati, & quibus peccatores propter peccatum obnoxij ſunt. Quò autem plura, & maiora ſunt peccata, eò pluribus & grauioribus ſupplicijs & ærumnis peccator eſt obnoxius. Cum ergo dicit: Eſto propitius peccato meo, quia multum eſt, nō petit, vt Deus faueat iniquitati aut impietati ipſi peccati, ſed vt reſpiciat multitudinem & magnitudinem miſeriæ, qua propter peccatum affligitur. Qua enim ſententia ægrotus corpore appellat medicum, & rogat eum, cura, inquiens, obſecro, meum morbum, quia immaniter me cruciat, eadem dicit Pſalmus: Quæſo te DOMINE, condones mihi meum peccatum, quia multum eſt, hoc eſt, multa mihi mala, magna mihi ſupplicia infert, quæ, niſi condonaueris peccatum, deprimment

P 2 me

me vſque in ęternum barathrum. Quare cum petimus, vt Deus ſit propitius peccato noſtro, non hoc agimus, vt Deus faueat peccato, ſed vt faueat nobis propter peccatum afflictis, quibus ipſe ſuum fauorem & liberationem clementer promiſit: Ego, inquiens, cum ipſo ſum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum. Et: Iuxtà eſt DOMINVS ijs, qui tribulato ſunt corde, & humiles ſpiritu ſaluabit. Deinde, hoc dicto: Propitius eſto peccato meo, quia multum eſt, reſpicit etiam ad ſententiam illius dicti, quod extat apud Paulum Rom. 5. Vbi exuberat peccatum, ibi magis exuberat gratia. Vbi igitur peccatum eſt multum, ibi ſperanda eſt etiam gratia multa: quod quid ſit, in Epiſtola ad Romanos explicatum eſt.

מ 12. *Quis eſt iſte, qui timet DOMINVM? docebit eum viam, quam eligat.*

נ 13. *Anima eius in bonis commorabitur, & ſemen eius hæreditabit terram.*

ס 14. *Myſterium DOMINI eſt apud timentes ipſum, & patefaciet eis pactum ſuum.*

ע 15. *Oculi mei ſemper ad DOMINVM, quia ipſe educet de laqueo pedes meos.*

Alia conciuncula, qua precator recitando promiſſiones Dei, excitat & confirmat fidem ſuam, ad aliam precationem. Hîc primùm obſerua phraſim ſcripturæ, qua timentes Dei accipiuntur pro cultoribus Dei, vt Eſa cap. 29. Timent me mandato hominum, hoc eſt, colunt me ſacris ab hominibus inſtitutis. Et apud Salomonem: Initium ſapientiæ, timor Domini, hoc eſt, ſumma

ſumma ſeu caput ſapientiæ eſt colere Deum. Veri au-
tem cultores Dei ſunt, qui audiunt verbum Dei, & ex
eo agnoſcunt peccata ſua, quæ deteſtentur, & credunt
in Chriſtum, peccatorum expiatorem : ex qua fide in-
uocant nomen DOMINI, & ſequuntur vocationem
eius. Deinde, vbi nos trāſtulimus myſterium, ibi Græ-
cus interpres tranſtulit κραταίωμα (hoc eſt) firmamētum.
Deduxit autem à verbo יסד Iaſad, quod ſignificat fun-
dare, ſeu firmare: cum Hebræus habeat סוד Sod, quod
ſignificat myſterium, ſacramentum, ſeu arcanum. Sen-
tentia igitur iſtorum verſiculorum hæc eſt. In Deute-
ron. cap. 30. dicit Moſes : Teſtes inuoco hodie cœlum
& terram, quòd propoſuerim vobis vitam & mortem,
benedictionem & maledictionem. ELIGE ergo vi-
tam, vt & tu viuas, & ſemen tuum. Ex hoc loco texit
precator hanc ſuam conciunculam, & affirmat eum
felicem, qui ſit verus cultor Dei, qui videlicet agnito
peccato ex lege, agnoſcit Chriſtum ex Euāgelio. Quis
eſt iſte, inquiens, qui timet DOMINVM? Quàm felix,
quàm beatus, quàm benedictus eſt verus Dei cultor.
Quid ita? quia primùm DOMINVS docet eum viam,
quam eligat. Etſi enim Moſes hortatur auditores ſuos,
vt ipſi eligant viam vitæ : tamen humana natura pec-
cato ita corrupta eſt, vt ſua ſapientia nec cognoſcat,
nec eligat vitam, ſed neceſſe eſt, vt Deus ipſe Spiritu
ſancto ſuo excitet hominem, & doceat eum viam eli-
gendam. Pater enim veſter cœleſtis, inquit Chriſtus, *Luc. 11.*
dabit Spiritum ſanctum poſcentibus ſe. Docet autem
Spiritus ſanctus, quemadmodum ſuprà oſtenſum eſt,
peccatum agnoſcere, quod fit per legem, & credere in
Chriſtum; Hunc (inquiens) audite, quod fit per Euā-

 gelion.

gelion. Ex quibus ſequitur inuocatio nominis Dei per Chriſtum, & obedientia. Deinde, anima timentis ſeu colentis Deum commoratur in bonis, & ſemen eius, ſeu poſteri eius accipiunt hereditate terram. Sunt & hæc verba ex lege mutuata, in qua tàm Patriarchis, quàm poſteris eorum, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt mandata eius, promittitur benedictio omnium rerum, & poſſeſſio terræ Canaan, Leuit. 26. & Deut. 6. & 28. Sed Spiritus ſanctus reſpicit maximè omnium his verbis in benedictionem illam ſpiritualem & cœleſtem, de qua dictum eſt ad Abrahamum: In ſemine tuo (qui eſt Chriſtus) benedicentur omnes gentes terræ. Qui enim credit in hoc ſemen, huius anima commoratur in bonis. Quia cum habeat propter Chriſtum condonationem peccati, & iuſtitiam coram Deo, etiamſi affligitur morbis, paupertate, & alijs ærumnis, ac obijcitur quoque morti, & horroribus inferni, tamen non deſpondet animum, ſed eſt læta & alacri conſcientia, quòd ſciat ſe habere Deum propitium propter Chriſtum, qui tueatur & conſeruet ipſum in omnibus aduerſis. Similiter ſemen ſeu poſteritas eius hæreditabit terram: quia cum propaget & tranſmittat doctrinam Euangelij de Chriſto ad familiam & liberos ac nepotes ſuos, vt & hi cognoſcant Chriſtum & credant in ipſum, tranſmittit etiam
Act. 11. ad ipſos cœleſtem hæreditatem. Eadem ſententia Angelus in Actis Apoſtolicis dixit ad Cornelium: Acceſe Simonem cognomento Petrum, qui tibi ea dicturus eſt, per quæ SERVERIS, & TV, & VNIVER-
Act. 16. SA DOMVS tua. Et Paulus ad cuſtodem carceris: Crede, inquit, in DOMINVM Ieſum Chriſtum, &

ſaluus

saluus eris TV, & DOMVS TVA. Postremò timens Deum, seu verus Dei cultor, accipit illud quoque beneficium, quòd Deus aperiat ipsi suum mysterium, & patefaciat ei suum pactum. Mysterium, quod Latinis est arcanum, & pactum, de quo hîc fit sermo, est promissio Dei de Christo Domino nostro, & de Euangelio eius diuulgando in vniuersum mundum, non tantùm inter Iudæos, sed etiam inter Gentes. De hoc mysterio & pacto loquitur Dauid aliâs in Psalmo 51. Peccatum meum, inquiens, cognosco. Et mox: Ecce (cognosco etiam) veritatem, quæ tibi placet, sapientiam in intimis & abscondito (latentem,) patefacis mihi, hoc est, reuelas mihi Euangelion tuum de Christo promisso, quæ est summa sapientia, alijs ignota & abscondita. Et Christus, cum apud Matthæum cap. 11. ait: Gratias ago tibi pater DOMINE cœli & terræ, quòd cum hæc absconderis à sapientibus & prudentibus, reuelaris ea paruulis. Ac Paulus Romano. 16. Ei sit gloria, qui potens est vos confirmare secundum Euangelion meum, & præconium Iesu Christi, iuxta reuelationem mysterij, temporibus æternis taciti, manifestati verò nunc, & per scripturas Propheticas, iuxta delegationem æterni Dei, in obedientiam fidei, in omnes gentes patefacti. Et iterum ad Corinthios: Loquimur sapientiam Dei in mysterio, quæ est recondita, quam præfinierat Deus ante secula, in gloriam nostram, quam nemo principum seculi huius cognouit, &c. Sic etiam ad Ephesios cap. 1. & ad Colossenses cap. 1. Euangelion de Christo vocatur mysterion, reconditum quidem à seculis & à generationibus, nũc autem patefactum. Euangelion igitur de

1.Cor.2.

Christo

Chriſto Domino noſtro eſt ſapientia illa, qua apertè cognoſcimus, Deum eſſe nobis placatum propter Chriſtum, & adoptare nos in filios ac hæredes cœleſtium bonorum, ideoq́; emittere ſpiritum in corda noſtra, vt clamemus, Abba pater. Dicitur autem hæc ſapientia, myſterium, ſeu arcanum, à ſeculis abſconditum, non quòd fuerit Patriarchis & pijs, ante aduentum Chriſti in carnem, quantum quidem ad ſalutem neceſſarium erat, ignotum, habebant enim promiſsionem de ſemine mulieris & Abrahæ: ſed quòd illis temporibus, typis adhuc & vmbris legis tegeretur, & nondum inter gentes diuulgatum eſſet. Quæ cum ita ſe habent, videamus nunc, quo euentu precator hanc conciunculam recitauerit. Dixit, quòd DOMINVS doceat timentem ſeu cultorem Dei, viam rectam: & benedicat eum benedictionibus illis, quæ promiſſæ ſunt Abrahæ, in ſemine ſuo, (quod eſt Chriſtus,) ac patefaciat ei myſterium & pactum, quod eſt Euangelion de Chriſto, ex quo datur Spiritus ſanctus, excitans corda noſtra, vt clament ad Deum, Abba pater. Hac igitur concione recitata, precator fide ita confirmatur, & ad precandum inflammatur, vt mox exclamet: Oculi mei ſemper ad Dominum, quia ipſe euellet de laqueo pedes meos. Sicut enim vel aues, vel feræ terreſtres laqueis ex improuiſo capi ſolent, ita ego varijs laqueis implicatus hæreo, vt neſciam, quò me vertam. Captus ſum laqueo peccati, quo ita conſtrictus ſum, vt ſatan rapiat me ad omnia genera afflictionis. Captus ſum laqueo mortis, quo ſic teneor, vt exiſtimem me non niſi ad infernum trahi. Quid igitur faciam? quò oculos meos dirigam? Certe, non alio, quàm ad

Dominum

Myſterium à ſeculis abſconditum.

Dominum Deum meum,qui cum promiserit mihi benedictionem in semine Abrahæ, & patefecerit mihi mysterium Euangelij sui, quo pactus est,se inuocantes nomen suum,in aduersis saluos facturum, non dubito, quin pedes meos ex his laqueis explicet,ac me in veram libertatem educat. Nec hic subsistit precator,sed pergit precando ad finem vsque Psalmi.

16. *Respice in me, & miserere mei, quia vnicus sum, & afflictus.*

Singuli versiculi, qui sequuntur, singulæ sunt precationes, quæ tamen omnes eandem fere sententiam habent, & ad eundem finem properant. Respice,inquiens, super me. Quid? An non semper sumus in prospectu Dei? Quis enim potest se a facie DOMINI, cœlum & terram implentis, abscondere? Psalmus igitur hoc loco non loquitur de respectu Dei, qui est per essentiam eius: sed de eo respectu,qui est per gratiam & clemētiam eius. Vnde mox sequitur: Et miserere mei. Respice super me, non propter me, aut propter mea merita: sed propter te, propter misericordiam tuam. Quid autem illud est, propter quod speras misericordiam Dei? Non certe aliud est,quàm quod sum vnicus (hoc est)ab omnibus desertus,omnium ope destitutus & afflictus. Deus enim tanta est clementia & philantropia,vt faueat omnibus humana ope destitutis,& afflictione oppressis:ac promiserit eis, inuocantibus ipsum,liberationem: Iuxta,inquiens,est DOMINVS iis, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit: Et:Sacrificium Deo spiritus contribulatus,cor contri- *Psalm.34.*

Q tum

Psal.51. tum & humiliatum Deus non despicies. Quare, cum & ego sim propter laqueos, quibus captiuus teneor, propter miserias & afflictiones, quibus obrutus sum, spiritu contribulato, & corde contrito, nec videam vllum humanum auxilium, non dubito, quin me clementer respicias, & miserearis mei.

צ 17. *Afflictiones cordis mei auctæ sunt; ex angustijs meis educ me.*

Alia verba, sed eadem precatio. Nam quo auctiores sunt afflictiones, & grauiores angustiæ, eò propius est auxilium Dei, quippe quòd vbi desinit humanum auxilium, ibi incipiat diuinum. Excelsus enim DOMINVS, sed humilia respicit, & alta à longè cognoscit. Psal.138.

ר 18 *Respice afflictionem meam, & laborem meum, & remitte omnia peccata mea.*

Repetit iterum precationem pro peccatorũ remissione, in hoc enim vno beneficio, omnia reliqua continentur. Vbi enim est remissio peccatorum, (quemadmodũ paulò antè admonebamus) ibi Deus est propitius. Hoc autem propitio, quid amplius, aut quæreremur, aut quæreremus? Hoc propitio, irascantur sanè afflictiones, ærumnæ, satan, mors & infernus, necesse tamen habent salutem nostram magis iuuare, quàm impedire. Ad Paulum precantem, vt discederet ab ipso nuncius satanæ, dixit DOMINVS: Sufficit tibi gratia mea: Nam virtus mea per infirmitatem perficitur. Hæc vox sonet in omnium afflictorum, & laborantium auribus, vt etiamsi aduersa post inuocationem 2.Cor.12.

nem nominis Dei, augeri potius, quàm decrescere videantur, sciant tamen se contentos esse debere, quòd habeant Deum propitium, qui non solùm dabit in tentatione euentum, vt posint sufferre, verùmetiam eò gloriosiùs liberabit, quò diutius auxilium differri videtur. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos?

19. *Respice, quàm multi sunt inimici mei, qui iniquo odio oderunt me.*

Non affligunt me generalia tantùm humani generis aduersa, quibus propter peccatum obnoxij sumus, verùmetiam peculiariter homines ipsi, quos ad colendam amicitiam Deus condidit, sunt mei inimici, & hostiliter me persequuntur. Quæso igitur te DOMINE Deus noster, vt in hac inimicorum meorum persecutione clementer me respicias: idq; duplici de causa: quòd & sint MVLTI: & oderunt me INIQVE. Multitudo inimicorum auget terrorem. Iniquitas odij auget indignitatem. Quò igitur maius est & indignius periculum, eò proximiorem, & promptiorem DOMINI opem speremus. Sed quid est, quod ait: Inimicos odisse ipsum odio iniquo, seu immerito? An non vel Ioseph, vel Dauid, vel Iosaphat, vel Ezechias, vel alius quispiam precator, etiamsi coram hominibus fuerit innocens, habet tamen sua peccata, propter quæ sit obnoxius maledictioni illi, quæ extat Deuteron. 28. Omni tempore calumniam sustineas, & opprimaris violentia, nec habeas qui te liberet? Sciamus igitur, quòd si nostrum quispiam quantumcunq; pius & coram hoc mundo innocens, non collatus cum alijs hominibus, sed cum diuina iustitia, statuerit se ad tribunal Dei, tunc

necesse habet ingenuè fateri, quod est in alio Psalmo: Si iniquitates obseruaueris DOMINE, DOMINE quis sustinebit? Et: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificatur in conspectu tuo omnis viuens. Si autem conferamur in causa per se iusta & pia, cum iniustis, & impijs persecutoribus, ac virulentis verbi Dei, & nostris hostibus, ibi tum rectè de inimicis nostris, etiam coram Deo dicimus: Odio iniquo oderunt me. Itaq; licuit hoc modo, Iosepho aduersus fratres suos, Israelitis aduersus Ægyptios, Dauidi aduersus Saulem, Apostolis aduersus persecutores Iudæos & Gentes, breuiter, omnibus pijs aduersus hostes suos verè orare & dicere: Respice, quàm multi sunt inimici mei, qui oderunt me INIQVO odio.

20. *Custodi animam meam, & erue me: non pudefiam, quia spero in te.*

Satis fuisset dicere: Respice, quàm multi sunt inimici mei. Spiritus enim sanctus, qui intercedit pro pijs gemitibus inenarrabilibus, rectè, & sine vlla obscuritate intelligit, quid sibi precator hoc verbo (respice) velit: nec indiget vlla interpretatione, sed quemadmodum Deus solet nobiscum, vt cum pueris loqui, ita & precator loquitur cum Deo, quasi cum imperito, & eo, qui expositione verborum indigeat, vt & aliàs, quasi cum dormiente & obliuioso: Exurge DOMINE, exurge, quare obdormis, & quare obliuisceris me perpetuò. Sic & hoc loco: Custodi, inquiens, animam seu vitam meam, & erue me. Dixi antè: Respice, quàm multi sint inimici mei: sed vt rectè me intelligas, illud peto,

peto, vt defendas vitam meam, & liberes me ab immanitate inimicorum meorum, ne opprimar ab ipsis, & pudefiam: non quòd multùm referat, me probro affici, sed quod probrũ meum redundet in tui nominis ignominiam: propterea quòd impij dicturi sint, te non potuisse seruare sperantem in te, & vanas esse tuas promissiones, quibus recepisti, te afflictis, et sperantibus in nomen tuum opem laturum. Exponere autem Deo, & admonere eum, quòd, si inuocatus non succurrat nobis in nostris aduersis, non periclitetur tantùm nomen nostrum, id quod non multùm referret, sed quod maxime omnium periclitetur gloria nominis Dei, & fama tàm misericordiæ, quàm veritatis eius, compendiaria est ratio & via, qua ad exaudiendum preces, & ad succurrendum in aduersis excitetur. Non potest enim ferre, vt gloriam veritatis & clementiæ amittat. Hac ratione expugnauit Moses animum Dei, cum institueret Israelitas delere pestilentia. In Numeris enim cap. 14. dicit DOMINVS: Feriam eos pestilentia, & consumam: te autem faciam principem super gentem magnam. Sed Moses intercedit: Vt audiant, inquiens, Ægyptij, de quorum medio eduxisti hunc populum, & habitatores terræ huius, ac dicant: Non poterat introducere populum in terram, pro qua iurauerat: idcirco occidit eum in solitudine. Magnificetur ergo fortitudo Domini, &c. Huc respicit etiam Psalmus, cum hoc loco dicit: Non pudefiam, quia spero in te. Dominus enim promisit suam opem omnibus sperantibus in ipsum.

Psalm. 30. In te Domine speraui, non confundar in æternum.

Psalm. 31. Multa flagella peccatoris, sperantem autem in DOMINVM, misericordia circumdabit.

Psalm. 90. Quoniam sperauit in me, liberabo eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.

Cum igitur ego sperem in DOMINVM, non dubito, quin me sit seruaturus ne pudefiam: vt non periclitetur veritas promissionum eius, quibus recepit se sperantes in ipsum liberaturum.

ת 21. *Integritas & rectitudo muniant me, quia te expecto.*

Hunc versiculū alij aliter interpretantur: Faciamus igitur periculum, num & nos aliquid afferamus, quod ad rem faciat. Ac initio, nō est verisimile, quod precator iactet suam ipsius integritatem & rectitudinem coram Deo, præsertim, cum seu petat se his muniri, seu affirmet, se his munitum esse. Etsi enim habere iustam causam aduersus inimicos, ingens est consolatio conscientiæ, tamen non est coram Deo iustitia causæ, sed tantùm gratuita Dei clementia confidendum. Deinde, Psalmus decimus nonus describens autoritatem & virtutem Euangelij de Christo, tribuit ei, præter alia, etiam duo illa, quæ hîc commemorantur, integritatis, & rectitudinis epitheta: Lex DOMINI, (inquiens) hoc est, doctrina Euangelij, est syncera seu integra, seu immaculata: & mandata DOMINI, (quæ & ipsa sunt cōcio Euangelij) sunt recta. Quod enim in Euangelio Christi promittitur, hoc integrum est, rectum est, verum, certum, stabile, firmum, planum, nullo prorsus vitio, nulla macula, vt quicunq; crediderit, certissimam salutem consequatur. Sententia igitur huius versiculi hæc est: Quæso te DOMINE, vt siue aduersus hostes meos,

meos, siue aduersus alias afflictiones, muniant & circumuallent me, tanquã castra, integritas & rectitudo, non quidem mea, si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? sed Euangelij, seu promissionis tuę, qua & ex semine meo pollicitus es Christum, (siquidem intelligamus Dauidem hunc Psalmũ de sua persona recitare,) & regnum Israelis, qua etiam pollicitus es te mihi in omnibus aduersis propitium propter semen Abrahæ (qui est Christus.) Hanc promissionem scio esse synceram, probatam, verissimam, certissimam, rectissimam, quæ videlicet rectà ad cœlestem salutem ducat. Hac promissione munitus sum contra omnes tàm homines, quàm afflictiones aduersarias. Nec dubito, quin eam sis constanter seruaturus; non iuuando tantùm alios, verùmetiam meipsum. Quid ita? Quia te expecto. In præsentia quidem nihil minus videtur, quàm vt promissio tua in me impleatur: sed de felici euentu nihil dubito, quia te expecto, ex te solo pendeo, in tuas tãtùm manus respicio. Quare etiamsi hostes sunt multi, afflictiones sunt graues, tamen liberatione & salute nihil est certius. Beati enim omnes, qui expectant eum, iuxta illud, quòd suprà dixit: Omnes qui te expectant, non pudefiunt. *Esa. 30.*

22. *Redime Deus Israëlem ex omnibus afflictionibus eius.*

Finitis versiculis, qui à singulis Alphabeti Hebraici literis ex ordine incipiunt, addit adhuc vnum versiculum, quo admoneat precatorem, vt in precibus suis, non tantùm pro se & sua priuatim salute, verùmetiam pro salute vniuersæ Ecclesiæ sit solicitus: Redime (inquiens) Deus, non me tantùm, verùmetiam Israelem;

lem, hoc est, cunctam Dei Ecclesiam, (quæ Israelis nomine significatur) ex omnibus suis tàm corporalibus quàm spiritualibus angustijs. Piæ enim charitatis est, non quæ sua tantùm sunt, sed etiam quæ aliorum, quęrere. Et est Sanctorum communio, vt quemadmodum in homine physico, singula membra fruuntur corporis sanitate, ita in Ecclesia, quæ est corpus spirituale, singuli pij fruuntur beneficijs, quæ in vniuersam Ecclesiam à Deo conferuntur. Vnde & Christus ipse, docturus Apostolos precationem, qua Ecclesia vteretur, præscripsit eis precandi formam vniuersalem: Pater, inquiens, NOSTER, non meus priuatim tantùm. Panem NOSTRVM, non meum tantùm. Da NOBIS, non mihi tantùm, &c.

VSVS HVIVS PSALMI.

Ostendimus suprà, quòd hic Psalmus sit generalis precandi forma, & vsui in quibuslibet aduersis. Quare si quis vel agnitione peccatorum, vel magnitudine periculorum, vel grauitate paupertatis, aut ægritudinis, vel multitudine inimicorum, vel horrore mortis ita territus & expauefactus fuerit, vt nesciat, quò se vertat, properet ad hunc Psalmum, & procumbat ante DOMINVM. Ad te DOMINE, inquiens, leuo animam meam, quia ad quem alium leuem eam, nō habeo, &c. Obseruandum est etiam in hoc Psalmo, quibus rationibus, non dico, persuadendi Dei, nulla enim humana ratio, aut eloquentia potest animum Dei permouere, sed confirmandæ fidei suæ vtatur. Precor DOMINE, vt remittas mihi mea peccata, & liberes me ex afflictionibus

ctionibus meis. Quam ob causam? Quia:

1. In te confido.
2. Tu es Deus salutis meæ.
3. Te expecto.
4. Propter misericordiam tuam, quæ à seculo est perpetua.
5. Propter veritatem tuam.
6. Propter nomen tuum.
7. Vnicus sum & afflictus.
8. Peccatum multum est.
9. Inimici multi sunt.
10. Oderunt me odio iniquo.
11. Afflictiones auctæ sunt.
12. Spero in te.

His & id genus aliјs rationibus muniti accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ, vt consequamur misericordiam, & inueniamus gratiam ad opportunum auxilium.

Psalmus 26.

Iudica me DOMINE, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, &c.

SI statum rerum Ecclesiasticarum in regno Israëlitico, sub rege Saule, & instaurationem piæ doctrinæ ac sacrorum eius, quam Dauid, extincto Saule, instituit, diligenter considerauerimus, haud difficile erit, occasio-

nem huius Psalmi, & veram eius sententiam cognosci
cere. Rex enim Saul, etsi videbatur religiosulus, & sa-
crificiorum præ alijs studiosus: tamen non erat, nisi vi-
rulentus hypocrita, & veræ religionis contemptor.
1. Reg. 15. Sacrificat quidem, parta victoria, super Amalec, sed
nulla fide, & contrà, quàm verbo DOMINI mandatū
1. Reg. 28. fuerat. Aufert de terra Magos, & Hariolos, & interfi-
cit ἐγγαστριμύθους, sed nulla vera pietate, nam & ipse peri-
culis obiectus, consulit Pythonissam. Instituit delere
2. Reg. 21. Gibeonitas, zelo quidem Dei, (quòd Gibeonitæ fue-
rint reliquiæ Amorrhęorum, quos DOMINVS delere
præceperat,) sed non secundum scientiam, & contrà
quàm Israelitæ eius iurauerant. Vnctus erat in regem
à Samuele, & acceperat per eum regiam maiestatem:
sed Samuel illam pro tanto beneficio reportat grati-
1. Reg. 23. am, vix vt à tyrannide eius tutus fuerit. Interficit eti-
am immaniter, nulla prorsus iusta causa, octoginta
quinque sacerdotes innocentes: & vrbem eorum ita
deuastat, vt omnes in ea viros, mulieres, paruulos, la-
ctantes, boues, asinos, & oues, crudeliter occidat. Quo
genere immanitatis, quid potest atrocius excogitari?
Ac breuiter: Dauid ipse rerum postea Israeliticarum
potitus, fatetur paucis quidem verbis, sed luculenter,
summum veræ pietatis contemptum, regnante Saule
in Israel. Reducamus, inquiens, arcam Dei nostri ad
1. Paralip. 13. nos, NON enim requisiuimus eam in diebus Saul.
Hinc iam facilè æstimari potest, quis fuerit illis tem-
poribus status religionis in Israel. Legitima sacrificia
alligata erant verbo Dei ad arcam testamenti. Cum
autem ea sit neglecta, sacerdotes interfecti, Samuel
contemptus, & quasi fugatus, quid sani putas in re-
ligione

ligionе reliquum fuisse? Dauid igitur suscipiens gubernaculum regni Israelitici, in hoc præcipuè studium pro pij principis officio incubuit, vt piam doctrinam & legitima sacra in Ecclesia instauraret: ac primùm omnium curauit, vt arca testamenti certum haberet locum, in quo sacra iuxta legem peragerentur. Deinde reformauit & reliqua, iuxta omnia, quæ scripta sunt in lege DOMINI, quam præcepit Israeli. Non est autem dubiũ, quin in hac instauratione comitata sit Dauidem ea gratia, quam satan pijs gubernatoribus reddere solet, & quæ etiam in hoc Psalmo haud obscurè significatur. Magna enim pars Principum, Sacerdotum, & hypocritarum in vulgo, assueti vsitatæ idolomanię, & illegitimis sacris, ac excitati à satana, sparserunt publicè & priuatim, Dauidem esse hæreticum, diuini cultus abrogatorem, veteris & auitæ religionis destructorem, adeoq́ tàm in Deum, quàm in Ecclesiam Dei blasphemum, qui hanc religionis mutationem magis odio Dei, quàm affectu veræ pietatis instituerit: ac præterea esse eum hac impietate authorem omnis calamitatis, quæ Israelitis, à Philistinis & alijs hostibus accidat. Verisimile autem est, hanc de Dauide famam, etiam apud finitimos populos diuulgatam esse. *1. Paralip. 16.*

Hoc enim animaduerti potest ex eo, quod postea Ezechiæ accidit. Cum enim & ipse abrogaret impia sacra in Ecclesia Israelitica, & instauraret verè pia, iuxta Legem Dei, audit à Babylonio Rabsace, dicente: Quòd si dixeritis mihi, in DOMINO Deo nostro habemus fiduciam, nonne iste est, cuius abstulit Ezechias excelsa & altaria? quasi dicat: Rex vester Ezechias defecit à Deo vestro, quomodo igitur pote- *4. Reg. 18.*

ritis eo confidere? Vides impios mutationem impiorum sacrorum in cultum vere pium, interpretari pro impietate, & abnegatione veri Dei. Idē accidit etiam hoc tempore pijs principibus, qui eruditi Euangelio DOMINI nostri Iesu Christi, abrogant in Ecclesijs suis impia sacra, & restituunt pia. pro hoc enim beneficio reportant illam gratiam, quòd audiant defectores ab Ecclesia Christi, condemnatores auitæ religionis, ac schismatici & hæretici. Cum igitur Dauid in simili causa, similem quoque haberet inter suos fortunam, nec videret inter homines iudicem, appellat contra sycophantas, calumniatores, & hypocritas suos, ad iudicem DOMINUM Deum nostrum, & expectat ab ipso huius causæ dijudicationem.

1. *Iudica me DOMINE, quia ego in integritate mea ambulo, & in DOMINO spero, non cadam.*

Hic Psalmus referendus est in longè aliū ordinem, quàm Psalmi precatorij. Hi enim constant in genere deliberatiuo: & implorāt misericordiam atque clementiam Dei. Ille autem constat in genere Iudiciali, & in statu, vt Rhetores loquūtur, Cōiecturali: ac implorat seuerum iudicium Dei. Sciamus igitur, quòd Dauid in hoc Psalmo sistat se ad tribunal Dei: non autem vt de sua ipsius iustitia & integritate, à Deo per se iudicetur, dicit enim aliâs: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificatur in conspectu tuo omnis viuens: sed vt seueriter iudicetur de iustitia causæ, quam habet aduersus impios sycophantas & hypocritas. Ostendimus enim anteà, quòd cum Dauid susciperet

sciperet Ecclesiam iuxta verbum Dei reformandam, & aboleret impia sacra, audierit ab hypocritis, & vsitatæ idolomaniæ assuetis, hæreticus, veræ religionis osor, impius Dei contemptor, & omnis calamitatis in Israel autor: nec extiterit inter Israelitas Consistoriũ, aut Synedrion tam syncerum, cui tutò potuisset tantam religionis causam dijudicandam credere. Maxima enim pars tàm Principum, quàm Pontificum & Sacerdotum, (qui enim inter hos verè pij fuerunt, omnes ferè interfecti erant à Saule) corrupti & fascinati fuerunt praua doctrina idolomaniæ & humanarum traditionum. Habebat quidem nonnullos à sua parte, qui de religione rectè sentirent, & institutum suum, quoquo officio potuerunt, aduuarent, sed erant ex altera quoqꝫ parte multi, qui & eruditi, & sapientes, & sancti videbantur. Quos ergo constitueret in iudices? Num hypocritas, & piæ doctrinæ aduersarios? sed hic furor esset, non mentis sanitas. Num suos, quos habebat à sua parte stantes? sed altera pars non agnouisset eos iudices. Num constitueret ex vtraqꝫ parte æquali numero, qui de hac causa cognoscerent? sed hoc esset boue simul & asino arare, & occasionem maioris dissidij, dum suas quisque partes tueretur, dare. Num grassaretur in alteram partem gladio? sed recẽs erat regnum, erant etiam gladij in altera parte, & incerta est belli, præsertim ciuilis, alea: vt interim non dicam, veram religionis doctrinam, non gladio carnis, sed gladio spiritus, quod est verbum Dei, rectè propagari posse. Quò igitur se verteret? Non habet Synedrion in his terris, cui hoc iudicium deferat, defert iudicio cœlesti: IVDICA, inquiens, ME DOMINE. In qua causa? In

causa religionis, contra hypocritas, Principes & Pontifices. Instauraui in regno Israelitico, abolitis impijs sacris, verum cultum Dei: & instauraui, non iuxta meum arbitrium, non iuxta humanam rationem, sed iuxta integritatem diuinæ legis, cuius administratio mihi credita est. Non iacto meam ipsius integritatem, & iustitiam, agnosco enim me coram Deo miserum peccatorem: sed iacto integritatem, & perfectionem legis Dei, quæ rectè, integrè, & perfectè præscribit, quid in Deo verè colendo sit faciendum, & cuius tàm confessio, quàm administratio à me diuina vocatione exigitur. In hac integritate profiteor me ambulare: idq́ non affectu carnis, sed ex fide, non fiducia humanæ potentiæ, sed fiducia DOMINI. In Deo spero, non in armis. Quare non dubito, quin Deus in hoc meo instituto me ita sit adiuturus, vt firmus consistam, & quod proposui, absoluam. Quid autem gratiæ ex hoc meo officio reporto? quid? nisi odium, inuidiam, accusationem hæreseos, virulenta conuitia, & diras execrationes. Quæso igitur te DOMINE Deus noster, suscipe tu iudicium huius controuersiæ, inter me & meos accusatores, & peto, vt non oscitanter, sed seueriter iudices. Sic enim sequitur:

2. *Proba me DOMINE, & tenta me, explora igne renes meos, & cor meum.*

Non prouoco ad iudicium misericordiæ, clementiæ, gratiæ, & fauoris, sed ad iudicium seueritatis, & exactissimæ iustitiæ. Proba me, inquit, & tenta, quibus modis libet, & non inuenies me aliquid impietatis,

(sicut

(sicut hypocritæ me accusant) designasse. Et quemadmodum aurifabri explorant aurum & argentum igni, num sit probum & syncerum, ita peto, vt meos renes, & meum cor, (hoc est) omnia mea interiora, examines, & quasi excoquas, num deprehendas, me prauo affectu, sicut hypocritæ, & humanarum traditionum sectatores me calumniantur, vocationem à te mihi mandatam, sectatum esse.

Hîc iterum obseruemus, Dauidem loqui nõ de vniuersa sua vita coram Deo per se, sic enim non posset tam seuerum examen, quale hîc petit ferre: sed loquitur de officio vocationis suæ, in abolenda Idolomania, & restituendo vero cultu Dei. Quod enim ad hoc attinet, tam diligenter omnia iuxta legem Domini administrauit, reformauit, & peregit, vt prorsus nullius sibi, vel impietatis, vel cessationis fuerit conscius. Ne quis autem arbitretur, hanc gloriationem in homine sancto insolentiorẽ & arrogantiorem esse, quàm quæ probari debeat, extant in scriptura non dissimilia sanctorũ exempla, quæ tantum abest, vt Spiritus sanctus improbet, vt potius ea commendet. Ezechias rex Iudę ægrotat morbo lætali. Et audit ab Esaia: Dispone domui tuæ, morieris enim tu, & non viues: Quod cum audiuisset, conuertit faciem suam ad parietem, & orat flens: Obsecro, inquiens, DOMINE, memento, quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim. Obserua, quid dicat: Ambulaui coram te in veritate, & corde perfecto. Quis, reputans corruptionem hominis coram Deo, hæc patienter audiret? Sed hæc precatio in tantùm non displicuit Deo, vt non solùm abstulerit

4. *Reg.* 20.

abstulerit ab ipso morbum, verumetiam quindecim annos ad vitam adijceret.

4.Reg.23. De rege Iosia scriptum est. Similis illi non fuit ante eum rex, qui reuerteretur ad Deũ in OMNI CORDE, & in TOTA anima sua, & in VNIVERSA virtute sua, iuxta OMNEM legem Mosi: neq; post eum surrexit similis illi. Quantum est hoc encomium? Putas ne vllum vnquam fuisse in terris hominem, (præter Christum Dominum nostrum,) qui hanc legem: Diligas DOMINVM Deum ex toto corde, ex tota anima, et ex omni virtute sua, perfectè, sine vllo vitio impleuerit, quemadmodum hîc de Iosia commemoratur? Et tamen Spiritus ipse sanctus tribuit ei hanc laudem. Paulus

Acto.20. Apostolus, valedicens Ephesijs Presbyteris: Contestor, inquit, vos hodierno die, quòd mundus ego sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quò minus adnuntiarim OMNE consilium Dei vobis. Et ad Ti-

2.Tim.4. motheum: Certamen bonum certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Quod superest: Reposita est mihi iustitiæ corona, quam reddet mihi DOMINVS in illo die, qui est iustus iudex. Quid sibi vult hæc sanctorum hominum iactantia? Num impleuerunt legem Dei tam perfectè, vt potuerint bona conscientia coram tribunali Dei gloriari, se propter merita suorũ operum iustificatos? Nihil minus. Nam Paulus ipse interpretatur: Nullius, inquiens, mihi conscius sum: sed IN HOC non sum iustificatus. Hoc dictum non ad solum Paulum, sed etiam ad Dauidem, ad Ezechiam, ad Iosiam, & ad omnes Sanctos, qui suæ vocationi summo studio seruierunt, referendum est. Dicamus autem in præsentia de Dauide, qui se in hoc Psalmo

ad

ad tribunal Dei ſiſtit, & profitetur ſe ita ambulaſſe in integritate diuinæ legis & ſuæ vocationis, vt audeat etiam ad ſeuerum Dei iudicium prouocare. Quid? Num ſentit ſe hac ſua integritate coram Deo iuſtificatum? Nihil minus, ſed quia accuſabatur impietatis & defectionis à lege Dei, ſentit ſe nullius ſibi impietatis, in reformanda Eccleſia, & in inſtaurandis veris cultibus Dei iuxta legem, conſcium eſſe, qua in re poſsit diuini iudicij ſeueritatem ferre. Et tamen, quod Paulus dixit, hoc idem dicendum erat Dauidi, Ezechiæ, & Ioſię: Nullius mihi conſcius ſum, ambulaui coram Deo corde perfecto, reuerſus ſum ad Deum omni corde, & tota anima, in abolendis videlicet impijs ſacris, & in inſtauranda vera pietate: ſed in hac re non ſum coram Deo ita iuſtificatus, vt propter meam iuſtitiam & merita conſequerer remiſsionem peccatorum, & hæreditatem cœleſtis regni. Hæc enim conſequimur tantùm per fidem, propter ſemen Abrahæ & Dauidis, qui eſt Chriſtus Dominus noſter. Quæ cum ita ſunt animaduerſa, licebit nunc reliqua, quæ in hoc Pſalmo ſequuntur, inoffenſo pede percurrere.

Stat enim Dauid ad tribunal Dei, contra hypocritas & ſycophantas, qui propter Eccleſiæ reformationem accuſauerant ipſum impietatis: & commemorat quæ verè pietatis officia fecerit, & præſtiterit: illud videlicet ſignificans, ſe luculenta iniuria, etiam Deo ipſo iudice, ab impijs hypocritis affici.

3. *Quoniam miſericordia tua coram oculis meis, & ambulo in veritate tua.*

Primum σημεῖον seu argumentum Dauidis, quòd non sit impius aut blasphemus in Deum: Quia, inquit, misericordiam tuam pono mihi ob oculos, & vitam duco iuxta veritatem, seu verbum tuum. In Exodo capite 20. cum Decalogum promulgaret Dominus: Ego sum, inquit, Dominus Deus tuus, faciens misericordiam in millia, his, qui diligunt me, & custodiunt pręcepta mea. Hanc misericordiam, hanc misericordiæ Dei promissionem, & hanc verbi Dei veritatem, affirmat Dauid, se sibi ob oculos semper posuisse, & omne studium suum in ea collocasse, vt tam in reformanda Ecclesia, quàm in alijs rebus custodiret, pro sua virili, præcepta Dei: & impia quidem sacra aboleret, pia autem, iuxta Mandata Dei, restitueret. Quis igitur posset ipsum impietatis & defectionis à Deo verè accusare? Habes vnum argumentum, quo Dauid depellit à se crimē hęreseos aut impietatis. Quo etiam significat, se non dubitare, quin Deus iuxta promissionis suæ veritatem, benefacturus sit familiæ ipsius, in mille generationes: tantum abest, vt in reformanda Ecclesia aliquid impietatis aduersus Deum, aut verbum eius designauerit. Habent igitur Reges & Principes hoc loco, quo admoneantur, vt si cogitauerint sibi demereri Deum, & familiam suam conseruare, dominationemq; suam ad posteros propagare, diligant Deum, & custodiant præcepta eius: testentur videlicet, dilectionem Dei, & obedientiam erga Deum, instauratione piæ doctrinæ in Ecclesijs suis, iuxta præcepta Dei, & conferant, quæ possunt, officia, ad illustrandam gloriam nominis Dei. Hæc enim est compendiaria via, qua regna & illustres familiæ Regum ac Principum conseruantur.

seruantur. Iuxta illud: Quicunque honorificauerit me, 1. *Reg.* 2.
glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt
ignobiles. Sed de hac re suprà in Psalmo 24.

4. *Non commoror cum viris vanis, & non coniungo me cum hypocritis.*

5. *Odi Ecclesiam malorum, & cum impijs non commoror.*

Aliud argumentum, quo testificatur, se non esse impium, nec abrogasse vsitata hactenus sacra, ex impietate. Non commoror, non habeo familiaritatem vllam, cum ijs hominibus, qui sectantur vana & impia sacra, nec vllum mihi est consortium cum hypocritis, qui extrinsecus speciem habent pietatis, sed in abscondito cordis dicunt, non est Deus. Ac tantum abest, vt delecter impiorum hominum societate, vt potius omnem Ecclesiam, omnem cœtum, omne synedrion eorum summo odio prosequar. Necesse quidem habui in exilio, in quod à Saule eiectus fui, aliquoties cum ijs versari, qui adorabant alienos Deos: hoc autem illud est, quod summum mihi dolorem in exilio afferebat, & de quo antea grauiter conquestus sum: Maledicti sunt, 1. *Reg.* 26.
inquiens, qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini, dicentes: Vade, serui dijs alienis, (hoc est) qui cogunt me habitare inter eas gentes, quæ alienos Deos adorant. Et tamen, ne sic quidem defeci à Domino Deo nostro: sed etiamsi versabar inter exteras gentes, nunquam tamen probaui sacra earum, sed potius odi omnem earum religionem: nec vnquam me cum Ecclesia iniquorum ac impiorum hominum coniunxi,

coniunxi. Plurimum autem refert, quibus cum contubernium agas: Corrumpunt bones mores, colloquia & consortia mala: Si iuxta claudũ, inquiunt, habitaueris, fies & ipse claudus. Cum igitur nemo posit verè affirmare, me societatem iniſſe cum hominibus impijs, vanis, hypocritis, & sceleratis, nec me vnquam coniunxiſſe cum impietate idolomanitarum, qua fronte audent me sycophantæ isti impietatis traducere? Monent autem hi duo versiculi nos, vt fugiamus impiorum, & sceleratorum hominum contubernia. Etsi enim illud non quęras, nec agas, vt prauis aliorum moribus corrumparis, tamen & de cuiusque moribus iudicatur ex contubernio eius. Et quemadmodum, qui in sole ambulat, contrahit nigrorem, etiamsi non ob hanc causam ingressus sit solem: ita qui cum sceleratis & impijs habitauerit, fieri vix potest, quin etiam præter animi sententiam nonnihil vitij contrahat. Quare consortia malorum diligenter sunt cauenda.

6. *Lauo in innocentia manus meas, & adhæreo altari tuo DOMINE.*
7. *Vbi auditur vox laudis, & commemorantur omnia mirabilia tua.*
8. *DOMINE diligo habitaculum domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.*

Aliud signum, quo depellit à se crimen impietatis. Sicut sacerdotes Leuitici non solent sacra facere, illotis manibus: ita nec ego suscipio sacra instauranda impuro corde, sed ex fide, quæ purificat cor, & reddit hominē coram Deo innocētem. Nec instituo aut sector aliena

aliena ſacra, ſed adhæreo DOMINE altari TVO, hoc eſt, illa ſacra obſeruo, quæ tu verbo tuo mandaſti: illa ſacra inſtituo, quæ altari tuo, iuxta præcepta tua, conueniunt, quibus videlicet prædicatur vox laudis ſeu gratiarum actionis, & illuſtrantur mirabilia tua.

Hæ ſunt conciones Decalogi, quo explicatur lex, ad peccati agnitionem, & Euangelij de Meſsia: quo docetur fides, ad conſequendam in Meſsia remiſsionem peccati. Huc pertinent ſacrificia, quibus ſacrificium Meſsiæ adumbratur; huc pertinet explicatio Propheticæ ſcripturę, qua mirabilia Dei opera, ad teſtificandam potentiam Dei, & ſeueritatem eius erga impios & impœnitentes, ac miſericordiam & clementiam eius erga pios, recenſentur. In tali cœtu, in tali Eccleſia commorari, quid eſt iucundius? quid magis ſalutare? Diligo igitur, DOMINE, habitaculum domus tuæ. & glorioſum locum tabernaculi tui. Non diligo excelſa, non diligo lucos, in quibus hypocritæ ſolent ſacrificare, non diligo querceta, in quibus impij ſua ſacra peragunt: ſed diligo DOMINE illum locum, & illud tabernaculum, vbi eſt arca teſtamenti tui, & in quo legitima ſacra, iuxta verbum tuum peragenda ſunt. Sed quia tabernaculum, arca & ſacrificia, in Chriſtum Dominum noſtrum reſpiciunt, idcirco, cum Dauid affirmat ſe hæc diligere, non obſcurè ſignificat, ſe in ſolum Chriſtum reſpicere, in ſolum Chriſtum credere, è ſolo Chriſto pendere, & ex ipſo ſolo omnem ſuam ſalutem petere. Quomodo igitur impietatis crimini obnoxius eſſet?

Diſcamus hoc loco, quod ſit verum altare & verum habitaculum, ac vera ſedes & tabernaculum Dei, vi-

delicet, vbi auditur vox laudis, & annuntiantur miracula Dei, (hoc est) vbi celebratur nomen Dei, voce Euangelij Domini nostri Iesu Christi, vt qui audierint, credant, & qui credunt, agnoscant admirandam Dei clementiam, qua nobis peccata nostra propter Christum condonat, & facit nos hæredes cœlestis regni. Sciamus igitur tunc nos verè in domo Dei versari, cum audimus Euangelion Christi, & credimus nos propter Christum in filios Dei adoptatos, quo excitemur, vt & vitam filijs Dei dignam ducamus.

9. *Ne congreges cum peccatoribus animam meam, & cum viris sanguinarijs vitam meam.*
10. *Qui scelestè agunt, & qui libenter munera accipiunt.*
11. *Ego autem in integritate mea ambulo: redime me & miserere mei.*
12. *Pes meus constat in rectitudine. In Ecclesijs benedicam DOMINVM.*

Postquam Dauid commemorauit σημεῖα & argumenta, quibus testificatus est se iniustissimè traduci & accusari impietatis, vertit se nunc ad iudicem, & implorat opem eius: ac petit, vt cum suam causam aduersus impios hypocritas & sycophantas probauerit, seruet ipsum, ne vnà cum sceleratis illis hominibus pereat: Ne congreges, inquiens, animam meam cum peccatoribus. Non dubito, quin hypocritæ illi impij certissimè sint perituri: sunt enim homines impœnitentes, virulenti, sanguinarij, scelerati, ac munerum acceptores, (hoc est) peruertentes iudicia. (Dicitur enim Exo. 23. Non accipies munera, quæ etiam excæ-

cant

cant prudentes, & subuertunt verba iustorum. Rectè igitur per munerum acceptores intelligũtur homines cæcati, & subuertentes seu calumniantes aliorum iustè facta & dicta.) Quare fieri non potest, quin æterno exitio intereant. Ego aũt in integritate mea ambulo, & pes meus firmus stat in rectitudine, hoc est, ego reformaui pro mea vocatione Ecclesiam, iuxta perfectã & integram tuam legem: nec declinaui pedibus meis vel ad dextram vel ad sinistram, sed secutus sum rectà verbum tuum. Peto igitur, vt non congreges, non coniungas me cum peccatoribus, non sinas me vnà cum sceleratis hypocritis perire, sed vt redimas me, & miserearis mei. Quid autem hoc? Antè appellauit ad seuerum tribunal Dei, nunc reuertitur ad implorandam misericordiam eius? Sed hoc illud est, quod suprà ex Paulo commemorauimus: Nullius mihi conscius sum, non autem sum in hoc iustificatus. Non subterfugi, quin omnia in instauratione Ecclesię iuxta verbum DOMINI reformauerim: nec dubito, quin scelerati hypocritæ faciant mihi, in accusatione impietatis, luculentam iniuriam. Iustitia autem meorum operum non est tanti momenti, vt propter ea merear condonationem peccati & æternam vitam: hæc enim donantur nobis, gratuita Dei clemẽtia, tantùm propter Christum, per fidem. Quare, sicut in causa illa, quam habeo aduersus impios hypocritas, non detrecto iudicium tuum, quamuis seuerum: ita quod ad beneficiũ remissionis peccatorum, & æternæ liberationis attinet, non nisi gratuitam tuam misericordiam imploro, vt me clementer serues ac tuearis. Pro quo beneficio, etsi non habeo, quod pro dignitate rependam, tamen benedicam

dicam, & laudabo te in Ecclesijs. In hoc studiū incumbam, vt componam Psalmos, qui contineant commendationem glorię nominis tui, & recitentur cùm publicè, tùm priuatim in Ecclesijs: ac dabo summam operā, vt prædicatio verbi tui transmittatur & propagetur ad posteros, quo homines discant timorem Dei, fidem in Deum, inuocationem solius nominis Dei per Christum, patientiam in omnibus aduersis, & veram obedientiam. hi enim sunt veri cultus Dei, ad quos peragendos prædicatione verbi Dei, & recitatione Psalmorum vocamur. Prodest autem sæpè ac multùm meminisse de interitu hypocritarum, & eorum, qui falsam doctrinam sequuntur & tuentur: vt admonitu eius excitemur ad cognoscendam veram pietatis doctrinā, & ad cauendum à falsa. Magna hominum pars iuxtà ponunt, siue hanc, siue illam doctrinam in religione sectentur, tantummodò honestam, iuxta externam speciem, vitam ducas. Sed Spiritus sanctus testificatur, quòd nisi falsam doctrinam detesteris, & fugias, internitione, vnà cum doctoribus & sectatoribus eius, pereas, necesse sit: Cauete, inquit, à pseudoprophetis, & à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. Et iterum: Si cæcus cæcum ducit, ambo in foueam cadunt.

VSVS HVIVS PSALMI.

Multus est huius Psalmi vsus, præsertim in persecutionibus, quæ vel generaliter propter professionem piæ doctrinæ oriuntur: vel specialiter alicui propter quandam virtutis speciem iniustè accidunt. Et quanquam videtur tantùm esse querela Dauidis coram Deo,

Deo, cõtra hypocritas, & impios sycophantas, tamen, quia dictatus est à Spiritu sancto, & continet precationem, qua petit precator, ne coniungatur cum sanguinariis, & sceleratis illis hominibus, significans videlicet, eos horribiliter interituros, idcirco sentiamus eam esse cœlestem sententiam, quæ aduersus impios in diuina iudicio lata est, & cuius admonitu confirmemus fidem nostram in omni genere persecutionis. Itaq; hoc Psalmo vti potuit Propheta Elias, cum fugeret Isabel- *3. Reg. 19.*
lam reginam, & lateret præ metu in spelunca, ac vi- *3. Reg. 21.*
deretur omni auxilio destitutus. Potuit eo vti Naboth
Iesreelita, cum accusaretur blasphemiæ in Deum & in *Hiere. 38.*
regem, propter vineam. Similiter Hieremias cõiectus in lacum, in quo non erat nisi lutum, & Daniel in lacum Leonum. Item Athanasius, cum propter piam doctrinam, quam contra Arrianos profitebatur, fugaretur ex Ægypto vsq; in Treuerim Germaniæ. Quid multa? si addideris huic Psalmo dictum illud Christi apud Matthæum cap. 5. Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, ac dixerint omne malum aduersus vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis, habebis in persecutionibus, non solùm precationem, verùmetiam cœleste oraculum, quo fidem de certissima salute confirmes.

Psalmus 27.

DOMINVS illuminatio mea & salus, &c.

Olenne fuit, ijs diebus, quibus historia passionis Domini nostri Iesu Christi in Ecclesia publicè explicabatur, duodecimum huius Psalmi versiculũ: Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, &c. de falsis testimonijs, quæ coram concilio Pontificum, & Pilato, cõtra Christum dicta sunt, recitare. Quod haud obscurum est indiciũ, veterem Ecclesiam hunc Psalmum, iuxta τὸ ῥητόν, de Christo intellexisse. Hæc sententia pia quidem est, quod & Christus multis calumnijs ac mendacijs sit obrutus: & nemo rectius dicere potuerit, quàm quod est in principio huius Psalmi: DOMINVS illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Sed, quia non habemus, quod ego sciam, Apostolicum testimonium, quo hic Psalmus Christo, iuxta literam, accommodatur, sentiamus literam eius in Dauidem ita respicere, vt tamen ad Christum, & Ecclesiam eius suo modo referatur. Excitatus autem est Dauid ad hanc precationem diuturno suo exilio, in quod eiectus erat à rege Saule, & in quo plurimas & grauissimas ærumnas vidit. Necesse habuit carere patria, & inter impios, qui seruiebant alienis dijs, versari: de qua re conqueritur ipse coram Saule: Si incitant te (inquiens) aduersum me filij hominum, maledicti sunt in conspectu Domini, qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæredi-

tate

tate DOMINI, dicentes: Vade, ferui dijs alienis. Præterea fycophantæ accufauerunt eum affectati regni, & fparferunt de ipfo virulentifsimas criminationes. Ad hæc, non habuit vllum in tantis afflictionibus adiutorem. Erant quidem nonnulli amici, erant & parentes: fed tantum aberat, vt hi aliquid opis afferre potuerint, vt potius neceffe habuerint etiam ipfi exulare: & dolorem eius auxerint, quemadmodum fcriptum eft 1. Reg. 22. Cum igitur tantis malis premeretur, nec videret vllum humanum auxilium, vertit fe ad implorandum auxilium diuinum. Ac initio quidem exufcitat & confirmat fiduciam animi fui commemoratione diuinæ bonitatis & clementiæ. Deinde exponit, vnde tantam fiduciam hauriat: Poftremò precatur conferuationem inter tot pericula & aduerfa: & hortatur etiam reliquos ad fiduciam & fortitudinem animi.

1. *DOMINVS lux mea & falus mea, quem metuerem?*
DOMINVS fortitudo vitæ meæ, quem formidarē?
2. *Cum inuadunt me maligni, vt deuorent carnem meam, aduerfarij mei & hoftes mei, hallucinantur & cadunt.*
3. *Etiamfi confiftant aduerfum me caftra, non timebit cor meũ: & fi confurgat aduerfus me præliũ, ipfe eft fiducia mea.*

Si Deus, inquit Paulus, pro nobis, quis contra nos? Sic & Dauid: Multa quidem & grauia incumbunt in me mala, expellor in exilium, verfor in medio impiorum, audio feditiofus & homicida, periclitor quouis momento de vita, & quod ad alias maximas ærumnas accedit, etiam amici & parentes mei periclitantur propter me, de omnibus fuis fortunis. Hæ funt crafsif-

ſimæ & palpabiles tenebræ afflictionū: nomine enim tenebrarum apud Hebræos ſignificantur afflictiones: & nomine lucis proſper rerum ſucceſſus. Quid ergo facerem? Num metuerem, ne in his tantis ærumnarum tenebris peream? Nihil minus, quia DOMINVS eſt lux mea. Num deſponderem animum de ſalute? Ne id quidem: quia, etiamſi non video in his terris vllam ſalutem, tamē DOMINVS eſt ſalus mea. Num timerem mihi ab interitu vitæ meæ? Abſit, Dominus enim eſt fortitudo & conſeruatio meæ vitæ. Quid amplius? Multi quidem ſunt homines maligni, qui vnum illud agunt, vt carnem meam deuorent. Multi ſunt ſycophantæ & calumniatores, qui toties in me dentes ſuos exerunt, & infigunt, quoties me falsò calumniantur, & mendaciter traducunt, (hoc enim eſt humanam carnem deuorare, Iob.31.) Multi ſunt aperti mei hoſtes & aduerſarij. Quid igitur? Num deſperarem, & fierem ἐπιτάκαις? Nullo modo. Dominus enim ita me tuetur, vt non dubitem, quin omnes illi, vel clancularij, vel aperti hoſtes mei, neceſſe habeant, vel tandem hallucinari, impingere, & cadere. Rex Saul, & omnes amici eius ſæpè figunt aduerſus me caſtra, & cupiunt mecum inire prælium, vt me opprimant: ſæpè me ita circumdant, vt iuxta humanam rationem, me poſſe euadere, ne quidem ſomniandum ſit. Quid ergo? Num metu ita cohorreſcerem, vt omnem fiduciā abijciam? Sæpenumero quidem contingit, vt nulla mihi humana fiducia relinquatur: ſed optimè habet, Dominus enim mea fiducia, Dominus mea ſpes eſt. Si aūt Dominus eſt lux, ſalus, fortitudo vitæ meæ, fiducia & ſpes mea, quid eſt, quod trepidarem? quod expaueſcerem?

Audio,

Audio,inquies, fortia verba,ſed non video ſemper fa-
cta verbis reſpondere. Si enim Dauid tanta eſt animi
fortitudine, quid eſt, quod demittit ſe ſporta per fene-
ſtram? quid eſt, quod conijcit ſe in pedes,& fugit? quid
eſt, quod coram rege Achis fingit ſe ſtultum & inſa-
num? quomodo hæc cum tam heroicis verbis conue-
niunt? Hic intuendum nobis eſt in exemplum Chriſti,
qui, etſi ad conſpectum mortis ita cohorruit,vt etiam
ſanguinem ſudaret, tamen nullus hominum, præter
ipſum, verius potuit dicere: Dominus lux mea,& ſa-
lus mea, quem timebo? Aſſumpſit enim in ſe noſtras
infirmitates, & cohorruit mortem carne: qui tamen
ſpiritu ita animatus fuit, vt nec contra vocationem
Dei fugeret, cum pateret ei fugiendi ſpatium:nec re-
percuteret percuſſores, cum ſummam haberet pote-
ſtatem: nec virulentiſsimis ſarcaſmis prouocatus de
cruce deſcenderet,cum hoc citius dicto valuiſſet. Sic
& Dauid, etſi in deſerto Maon, ab exercitu Saulis ita
cinctus erat,vt deſperaret,ſe,quemadmodum ſcriptu- 1.Reg.23.
ra loquitur, poſſe euadere: tamen potuit alacri animo
dicere: Dominus lux mea & ſalus mea,quem timebo?
alterum videlicet,carne, alterum ſpiritu: illo tantum
diſcrimine,quod Chriſtus metuit mortem abſque vllo
peccato,Dauid autem metuit eam cum peccato,vt ve-
re potuerit cum Paulo dicere: Non quod volo,hoc fa- Rom.7.
cio:ſed quod odi,hoc ago.Si vero,quod non volo,hoc
facio, conſentio legi Dei, quod ſit bona. Nunc autem
non iam perpetro illud, ſed inhabitans in me pecca-
tum. Noui enim, quod non habitet in me, hoc eſt,in
carne mea bonum.Itaq; homines vere pij,cohorreſcũt
quidem ad cõſpectum ærumnarum & mortis, ſed im-

becillitate carnis, & dubitatione de veritate promissionis diuinę: quam tamen dubitationem odio habent, & libenter eam, si possent, excuterent: spiritu autem sunt heroes, & in tantum non trepidant, vt malint extremam mortem perferre, quàm diuinæ vocationi repugnare. Dices iterum: Non dubito quidem, quòd animus afflicti fiat fortis, alacer, constans, & in aduersis perdurans, si DOMINVS fuerit lux, salus, & fortitudo vitæ suæ. Sed quid faciam, quid agendum suscipiam, vt talis mihi sit DOMINVS? Scio, quòd quem DOMINVS fauore suo complectitur, & felicitate ac salute sua illuminat, non timeat nec castra, nec prælium, nec mortem. Sed quò me vertam, vt fauorem & lucem salutis eius consequar? Hîc nunc accedendum est ad alteram partem huius Psalmi.

4. *Vnum petij à DOMINO, hoc requiram, videlicet, vt habitem in domo DOMINI omnibus diebus vitæ meæ, vt videam amœnum cultum Dei, & visitem templum eius.*

5. *Quoniam abscondit me in tabernaculo, tempore afflictionis, occultat me in abscondito templi sui, & super petram exaltat me.*

6. *Et nunc exaltat caput meum, super inimicos meos, qui circundant me, idcirco sacrificabo in tabernaculo eius sacrificia laudis, cantabo, & laudem dicam DOMINO.*

Hæc est altera pars huius Psalmi, in qua docet, quo modo alacrem illam & heroicam fiduciam in omnibus aduersis assequamur. In præsentia autem non quæritur, à quo hæc virtus nobis detur: non enim dubium est,

Vnde illam heroicam fiduciam consequamur

eſt, quin veniat à Deo, & ſit gratuitum Dei donum: ſed quæritur, quo modo, ſeu quo organo nobis detur, vt ad hoc in manus ſuſcipiendũ excitemur. Priuſquam igitur audiamus ſententiam Dauidis, recitabimus reſponſum Moſi: Mandatum hoc, inquit Moſes, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neq; procul ſitum: ſed iuxtà eſt ſermo valde in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum. Et Paulus: Fides, inquit, ex auditu eſt, auditus autem per verbum Dei. Docent autem tàm Moſes quàm Paulus, quod ad concipiendam fidẽ & fortitudinem eius, neceſſarium ſit, vt audiamus verbum Dei, quod non eſt in cœlo abſconditum, aut trans mare in ignotis Inſulis occultatum, ſed nobis palàm Prophetica & Apoſtolica prædicatione patefactum. Hoc enim eſt organon, quo Spiritus ſanctus eſt efficax, vt verè agnoſcamus Dominum eſſe noſtram lucẽ, ſalutem, & defenſionem. Quare nihil nobis prius, nihil poſterius ſit, quàm vt ſimus aſsidui verbi Dei auditores, tractatores, & meditatores. Hoc illud eſt, quò in his tribus verſiculis, quos modò cõmemorauimus, reſpicit: Etiamſi conſiſtant, inquit, aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Quomodo igitur tantum fiduciȩ, tantum roboris in corde tuo concepiſti? Reſpõdet: Vnum illud ſemper petij à Domino, vnum illud ſemper ſtudui, & ſtudebo, vt inhabitem in domo Domini toto vitæ meæ tempore: & vt ſim ſpectator iucundiſſimi cultus diuini, qui in tẽplo ſeu ſanctuario eius, cœleſti ordinatione peragi ſolet. Nec mihi poteſt quicquã in hac vita iucundius, & amœnius contingere, quàm vt hȩc ſacra, quoties licet, viſitem, & coràm inſpiciam. Ac multa quidẽ aduerſa contingũt mihi in meo exilio.

Deut. 30.

Rom. 10.

Sed

Sed illud longè omnium molestissimum est, quod adversarij dicant ad me: Vade, serui alienis dijs, (hoc est) quod necesse habeam inter idolomanitas versari, & nō liceat mihi, vnà cum Ecclesia DOMINI, pia eius sacra celebrare. Quid ergo dicemus? Num Dauid idcirco his sacris interesse cupit, quòd arbitretur, se celebratione eorum placare iram Dei, & mereri peccatorum suorum remissionem? Nihil minus, dicit enim aliâs: Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi, Holocaustum, & pro peccato non postulasti. Et postea dicit Esaias: Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum: Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum nolui. Dauid igitur non ardet desiderio videndorum holocaustorum per se, in tabernaculo Dei, neq; enim tam amœna, tam iucunda est per se laniena pecudum, vt multum voluptatis afferat spectatori: sed longè aliud est, quod Dauid in templo Dei, & in his sacris quærit. In tabernaculo enim Dei, seu templo adnuntiatur verbum Dei & explicantur Propheticæ promissiones de Messia, & adumbratur sacrificium Messiæ holocaustis, & alijs oblationibus. Vbi autem hæc peraguntur, ibi fides per Spiritum sanctum concipitur, & alitur, vt non solùm in aduersis fortiter constes, verumetiam æternam vitam, ac felicitatem certò speres & consequaris. Petit igitur Dauid hos cultus frequēter videre, & sacris eorum interesse: vt cū credit Dominum Deum esse suam lucem, & salutem, fide sua ita cōfirmetur ac stabiliatur, vt non metuat sibi, etiamsi consistant aduersus ipsum castra, & exurgat contra ipsum prælium. Habes concionem

Cur David optat sacris interesse

Psalm. 40.

Esa. 1.

tionem verbi Dei, & adumbrationem seu explicationem promissionum de Messia, esse organon Spiritus sancti, quo in omnibus aduersis confirmamur. Vnde & sequitur: Quoniam abscondit me in tabernaculo, in die afflictionis, (hoc est) si habitauero in tabernaculo Dei, & audiero verbum eius, præsertim illud, quod est de promissione benedictionis in semine Abrahæ, siue illud voce recitetur, siue holocaustis adumbretur, & credidero in corde meo, certè, quicquid ærumnarum, & aduersitatum immineat, Deus ita me conseruat & tuetur, vt quasi me sub vmbra alarum suarum abscondat, donec me illæso pertranseant. Sicut enim homines in grauissimis tempestatibus solent cōfugere ad tuta loca, & se subducere ac abscondere sub tecta domorum, donec præterierint: ita cum oriuntur in me tempestates affectuum, vel doloris, vel metus, non habeo aliud asylum, quo me occultem, donec abscedant, quàm tabernaculum Domini, seu verbum & Euangelion Dei, quod in tabernaculo & verbis adnuntiatur, & sacramentis quasi palpandum proponitur. Nec solùm conseruat & tuetur me, vt has tempestates illæsus euadam, verùmetiam exaltat me super petram, efficit, vt & firmus consistam, & attollam caput meum super omnes hostes meos, ac reportem insignem victoriam, etiamsi me vndiq; circumdederint, & in medio ipsorum, tanquam confestim opprimendum, concluserint: Huius rei multa exempla de Dauide extant, ac imprimis illud, quod scriptū est. 1. Reg. 23. Ibat Saul, (inquit scriptura) & viri eius ad latus montis ex parte vna, Dauid autem & viri eius erant in latere montis ex parte altera. Porrò Dauid desperabat se posse euadere

Tabernaculum Dei

à facie Saul. Itaq; Saul & viri eius, in modum coronæ cingebant Dauidem & viros eius, vt caperent eos: & tamen Dauid euasit. Quod de euasione è manu externi hostis factum est, idem etiam contingit pijs commorantibus in tabernaculo DOMINI, hoc est, credentibus verbo Dei de euasione è manu spiritualium hostium, qui sunt satan, mors, & infernus. Qui enim credit Euangelio Dei, quis aduersus ipsum crimina intẽtabit? Deus est, qui iustificat: quis ille qui condemnet? Ro. 8. Christus est, qui mortuus est, imò qui & suscitatus est, qui etiam est ad dexteram Dei, qui & intercedit pro nobis. Vides, quanta beneficia consequatur is, qui commoratur in tabernaculo Dei, & videt sacra eius, hoc est, audit verbum eius, & adhibet ei veram fidem. Quam ergo repones pro tantis beneficijs gratiam? quod genus gratitudinis ostendes? Sacrificabo, inquit, in tabernaculo eius sacrificia iubilationis, seu laudis, cantabo, & laudem dicam DOMINO. In Leuitico cap. 7. describitur hostia gratiarum actionis, quã Leu. 7. hoc loco vocat sacrificium iubilationis seu clangoris. Hæc hostia offerebatur in Mosaica politeia, acceptis beneficijs, ad testificandam animi gratitudinem. Dicit ergo Dauid, se, postquam acceperit à Deo maxima beneficia, oblaturum hostiam iubilationis. Et quid sibi velit, mox exponit: Cantabo, inquit, & Psalmum dicam DOMINO. Alij alijs rebus suscipiunt gratitudinem animi sui erga Deum declarandam: ego autem componam Psalmum quendam, quo nomen Domini, seu immensa eius clementia celebretur, & ad posteros Psal. 69. propagetur. Nam hoc imprimis Deo placere, testatur in alio Psalmo; Salus tua, inquiens, suscepit me. Laudabo

dabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum laude. Et placebit Deo super vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas. Quid autem sit, quòd hoc genus gratitudinis Deo mirificè placeat, copiosè aliàs expositum est, & superuacaneum hîc repetere.

7. *Audi DOMINE vocem meam, cum clamo: miserere mei, & exaudi me.*

8. *Recordor in corde meo, te dixisse: Quærite faciem meam, faciem igitur tuam quæram DOMINE.*

9. *Ne abscondas faciem tuam à me, ne abijcias in ira seruum tuum. Tu enim es auxiliũ meum: ne derelinquas me, nec deseras me, Deus salutis meæ.*

10. *Quoniam pater meus & mater mea deseruerunt me, & DOMINVS colligit me.*

Postrema pars Psalmi cõstat precatione. Postquam enim afflictus confirmatur fide, & alit eã auditu verbi Dei, quemadmodum paulò antè dictum est, excitatur ad inuocationẽ nominis Dei, & accedit alacri animo ad thronũ clementiæ Dei, vt exponat ipsi suas ærumnas, ac petat conseruationem & liberationem: Dominus, inquiens, est lux & salus mea. Quam fiduciam de Domino tradunt mihi, quasi in manum, imò in cor meum, promissiones Propheticæ de benedictione seminis Abrahæ, seu de Messia, qui tot sacris in tabernaculo adumbratur. Quid ergo aliud reliquũ est, quàm vt attollã oculos meos ad te, Domine Deus noster, & nomen tuum in aduersis meis confidenter inuocem? Itaque clamo ad te, audi, quæso, vocẽ meam, nec audi tantùm, sed etiam misertus mei, exaudi me. Tu enim sæpè ac multùm dictis tuis, quorũ nunc mihi in mentẽ venit,

cohortaris nos, vt quæramus faciem tuã, vt in aduerſis nomen tuum inuocemus, & à te ſolo auxiliũm exſpectemus. In Deuter. cap. 4. dicitur: Cum quæſieris Dominum Deum tuum, inuenies eum. Et Samuel ad populum, 1. Reg. 12. ait: Nolite recedere à tergo Domini, ſed ſeruite Domino in omni corde veſtro, et non derelinquet Dominus populum ſuum propter nomen magnum ſuum. Hæc & alia id genus dicta reuoco in mentem meam. Quare non recedam à tergo Domini, ſed quæram faciem eius ſolius: quam, vt inueniam, quæſo te, ne abſcondas eam à me, nec me ſeruum tuũ iratus abijcias, aut deſeras. Te enim ſolum agnoſco auxilium & ſalutem meam: nec habeo alium, ad quem confugiam. Eſt mihi pater, eſt mater, ſunt & amici, ſed hi tantum abeſt, vt me in his meis aduerſis iuuare queant, vt potius ipſi aliena ope indigeant.

Notum enim eſt, quòd inter alios exules, etiam parentes Dauidis confugerint ad ipſum, & opem eius implorauerint. Vnde & commendat eos regi Moab: 1. Reg. 22. Maneat, oro, (inquiens) pater meus, & mater mea vobiſcum, donec ſciam, quid faciat mihi Deus. Quare Dauid omni humano auxilio deſtitutus, è ſolius Dei fauore pendet: Dominus (inquiens) colligit me: parentes non iuuant me: amici non iuuant me. Etſi enim non deeſt ipſis iuuandi me voluntas, tamen deeſt facultas. Dominus autem ſuſcipit me, Dominus defendit me, Dominus complectitur me, vt inter tot pericula tutus conſiſtam.

Habes hîc compendiariam & optimam rationẽ, qua Deus ad exauditionem precum excitatur, videlicet, vt agnoſcamus nõ alium, præter ſolum Dominum Deum adiutorem

adiutorem & seruatorem nostrum. Hoc enim sibi vult primum præceptum Decalogi: Non habeas alienos Deos coram me, (hoc est) non agnoscas alios seruatores, & liberatores. Quare, si Deus viderit te huic primo ac præcipuo mandato obsequium præstare, & à sola ipsius ope pendere, teneri non potest, quin reipsa testificetur, soli sibi epitheton & honorem seruatoris verè competere. Rex Iosaphat, prosternit se coram Deo in repentina hostium incursione, & ait: Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solùm residui habemus, vt oculos nostros dirigamus ad te. Ecce igitur tibi, cum Rex solum Deum liberatorem agnoscit, confestim reportat ab hostibus admirandam victoriam. *2. Paralip. 20.*

11. *Doce me DOMINE viam tuam, & deduc me in semita recta propter inimicos meos.*

12. *Ne tradas me libidini inimicorum meorum, quoniam insurgunt aduersum me testes mendaces, & spirantes iniuriam.*

13. *Nisi credidissem, me visurum beneficium DOMINI in terra viuentium, (defecissem.)*

Alia precatio, imò eadem cum priori, verbis tãtùm mutatis. Primùm enim inimici mei intenti sunt in omnem occasionem, vt mihi noceant, & me opprimant. Ostende igitur mihi Domine Deus, quem solum habeo tutorem & seruatorem, viam tuam, & deduc me in recta semita, qua euadam, & inter tot inimicorum insidias conseruer. Deinde inimici mei non simpliciter tenentur desiderio me opprimendi, verùmetiam producunt aduersus me testes quidem, sed mendaces,

& virulentos calumniatores, qui non spirant, nisi impudentiam & iniuriam, vt videātur, se optimo iure me opprimere. Ac breuiter, tanta rabie in me grassantur, quoquo modo possunt, vt nisi munitus fuissem fiducia diuinæ misericordiæ, qua credo, me consecuturum beneficia Dei inter homines in hoc seculo, iamdudum periissem. Deus enim promisit mihi, vngēte Samuele, regnum Israelis, & quę beneficia ad rectam & felicem regni gubernationem necessaria sunt. Inimici autem mei tanto furore in me grassantur, vt nisi firmus in verbo seu promissione Dei constarem, non solùm non consequerer regnum promissum, verùmetiam ne quidem vitam inter homines in hoc seculo retinerem. Quæso igitur te, Domine Deus noster, non tradas me voluntati inimicorum meorum, vt pro sua libidine in me sæuiant, & opprimant. Hi versiculi docent, quanta sit efficacia fidei, quæ adhibetur verbo diuinæ promissionis: Nisi credidissem, (inquit) iamdudum periissem. Dauid enim habuit multos & magnos aduersarios, passus est multa & magna aduersa, sæuierunt in ipsum multi & magni sycophantæ, & sparserunt de ipso grauissima crimina ac mendacia, nec potuisset, vel humanis consiliis, vel mundanis armis constare: & tamen constitit. Quo modo? FIDE. Fides igitur est, qua conseruamur inter medios hostes, & euadimus omnia pericula, vt Epistola ad Hebræos rectè commendet fidem esse hypostasin earum rerum, quæ sperantur, & elenchum eorum, quæ non videntur.

Hebræ. 11.

14. *Expecta DOMINVM, confortare, & roboretur cor tuum, & expecta DOMINVM.*

Memo-

Memorabilis appendix, qua cohortatur Dauid suo ipsius exemplo, vniuersam Ecclesiam, vt in aduersis animum quisque suum fide in promissionem Dei confirmet, & in ea fide expectet patienter opem DOMINI. Illud enim vult Dauid dicere: Si quisquam alius, ego certè hactenus tantis afflictionibus obiectus sum, vt de fama & vita non solum periclitarer, sed etiam animum penè desponderem, & tamen mirando modo seruatus sum: credidi enim verbo diuinæ promissionis, & expectaui opem cœlestem. Rex Saul, capitalis meus hostis, in manus meas aliquoties ita peruenit, vt potuissem eum tutò interficere: ad quod etiam facinus amici me cohortabantur, ac sentiebant hanc interficiendi hostis occasionem mihi diuinitus oblatam. Sed repuli eos, & malui expectare opem Domini, quàm manum eius præuenire, & meipsum vindicare. Dixi, propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo Christo Domini, vt mittam manum meam in eum. Cū igitur confirmassem cor meum fide in promissionem, qua Deus receperat se collocaturum me in regno Israelis, & expectassem legitimum tempus eius, (hoc enim est expectare Dominum) non solùm liberatus sum ab insidijs Saulis, verùmetiam in regia eius maiestate collocatus. Hoc autem non tantùm propter me factum est, sed maximè omnium propter vniuersam Ecclesiam Dei, vt quisquis grauibus aduersis affligitur, concipiat ex Euangelio Dei fidem, confirmet cor suum fide, & non properet sese suis priuatis & illegitimis, iniquis, aut impijs consilijs liberare: sed expectet Dominum, constet in vocatione Domini, & confirmet cor suū spe. Sic. n. tantum abest, vt expectatione sua pudefiat,

1. Reg. 24.

defiat, vt cum arbitratur omnia esse conclamata, cœleste auxilium derepente & mirando modo adsit. Respondebis autem: Constanter & ipse expectarem Dominũ, si ea essem sanctitate, qua fuit & Dauid. At enim hæc non est Spiritus sancti, sed prophanæ carnis obiectio. Quod enim Dauid sanctus fuit, non ex operibus, sed ex fide fuit. An non & ipse dicit: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificatur in conspectu tuo omnis viuens. Agnosce igitur & tu peccata tua, crede in Christum, & expecta Dominum: tunc agnoscet Deus etiam te sanctum, & seruabit te in omnibus aduersis.

VSVS HVIVS PSALMI.

Præcipuum eius vsum vltimus hic versiculus exponit: Expecta Dominum, confortare, & roboretur cor tuum, & expecta Dominum. Proponit enim Dauid suum exemplum, quemadmodum paulò antè exposuimus, & hortatur, vt in afflictionibus de promissa Dei clementia non dubitemus, sed confidenter in vocatione Dei pergamus. Certò enim futurum est, vt etiamsi fractus illabatur orbis, non tamen spe nostra pudefiamus. Recitemus igitur hunc Psalmum, in grauibus nostris ærumnis, vt confirmatá fide, speremus post tenebras lucem, & post tempestates serenitatem.

Psalmus

Psalmus 28.

Ad te DOMINE clamabo, Deus meus, ne sileas à me.

INterpretum alij alias commemorant occasiones, propter quas Dauid hunc Psalmum conscripserit, & Ecclesiæ vtendum tradiderit. Manifestum enim est, quòd varijs casibus, nunc calumnijs, nunc exilio, nunc infamia, nunc periculis inter amicos, nũc periculis inter inimicos iactatus sit. Manifestum & illud est, quòd non semper vsus sit aduersa fortuna, sed habuerit aliquoties prosperum rerũ suarum successum: vt nunquam non habuerit occasionem vel inuocandi Dominum, & opem eius petendi, vel gratias ei pro beneficijs agendi. Composuit igitur hunc Psalmum tanquam generalem formulã, qua partim muniret se precibus aduersus futuras aduersitates, partim gratum se propter accepta beneficia testificaretur. Itaq; constat hic Psalmus duabus partibus: altera precatione, altera gratiarum actione.

1. *Ad te DOMINE clamo, petra mea, ne sileas erga me, ne si tacueris, similis fiam illis, qui descendunt in foueam.*
2. *Audi vocem precationis meæ, cum clamauero ad te, cum extulero manus meas ad aditum sanctuarij tui.*

Tria sunt, quæ Psalmus in hac priori sua parte precatur. Primum est, vt Dominus non taceat, non obmu-

tescat, sed respondeat, exaudiat, & faciat ipsum voti sui cōpotem, quocunq; tempore clamauerit, ac manus suas versus adytum sanctuarij sustulerit, (hoc est) Dominũ Deum inuocauerit. Solebant enim Israëlitæ tam pręsentes, quàm absentes, manus suas in precatione, ad arcam fœderis seu propitiatorij, quæ in adyto, seu secretiori, & sacratiori parte tabernaculi Dei, posita erat, sustollere, propterea, quòd arca habebat promissionem præsentiæ Dei, & exauditionis eius, quemadmodum Exo. 25. & 3. Reg. 8. scriptum est. Vocat aũt Dominum Deum, petram suam, quòd in inuocatione sua non nitatur, vel sua, vel alia quadam humana iustitia, sed sola solius Domini Dei clemẽtia & bonitate. Vnde & ingenuè fatetur, de sua salute, nisi Dominus ipsum adiuuerit, prorsus actum esse. Nam hoc illud est, quod addit: Ne si tacueris, fiam similis ijs qui descendunt in foueam. Tacere enim ad inuocationem, est auersari preces, & tacendo exauditionem negare: descendere autem in foueam, est descendere in sepulcrũ, seu mori, & perire. Quare etiamsi in præsentia, nulla calamitas Dauidem aut alium quendam pium opprimat, tamẽ quia omnes, qui agnoscunt Christum, & volunt piè viuere, obnoxij sunt varijs ęrumnis, & necesse habent incursionem satanæ & membrorũ eius, quouis momento expectare, idcirco prudenter faciunt, quòd antequam pericula veniunt, muniant se precibus, & petant, vt quotiescunq; inuocauerint Deum, cōfestim ipsos exaudiat, & clementer respondeat: quippe quod sciant, non præsentes tantùm, verùmetiam futuras ærumnas tãta esse grauitate, vt nisi Dominus Deus mox opem ferat, moriendum sibi sit, & pereundum. Sed quid:

quid? an non impudentiæ potius est, quàm rectæ fidei, postulare à Deo, vt quoties inuocamus ipsum, statim exiliat de throno suæ maiestatis, & ad nos iuuandos accurrat? Et, an non homines ea sunt petulantia, vt magna ex parte petant magis sibi detrimentosa, quàm salutaria? Num & in his petitionibus exaudiat eos Dominus? Sciamus igitur primùm, quod hîc fiat ser- *Rom.14.*
mo, non de impiorum, quorum oratio tantum abest vt sit salutaris, vt etiam, quia est sine fide, peccatum fiat: sed de piorum precatione, qui etiamsi aliquoties non nouerunt, quid sint oraturi, vt oportet, tamen spi- *Rom.8.*
ritus intercedit pro ipsis, gemitibus inenarrabilibus. Deinde sciamus, quod Deus ipse recepit se suis promissionibus omnes populi seu Ecclesiæ suæ precationes exauditurum. In Exodo capite sexto: Assumam (inquit Dominus ad Ecclesiam suam) vos mihi in populum, & ERO VESTER DEVS. Hoc quid aliud est, quàm si dixisset, exaudiam vos in omnibus precibus vestris, & liberabo vos ex omnibus vestris periculis? In Leuitico cap.26. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosque eritis populus meus. In Deut. cap.4. Nō est alia natio tàm grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quid plura? Cum aduenisset Christus filius Dei in carne, clare & perspicuè dixit: QVICQVID petieritis in nomine meo, hoc fa- *Ioan.14.*
ciam, vt glorificetur pater per filium. Inuocare autem Deum iuxta voluntatem, & iuxta promissionem, imò iuxta mandatum eius, in omnibus aduersis, non est impudentia, sed obedientia, non est temeritas, sed necessitas: quippe quòd non sit alius, qui nos in extre-

mis periculis iuuare & liberare queat, præter Dominum Deum nostrum. Quare, quod Psalmus hoc loco precatur, vt Deus exaudiat ipsum, quoties extendat manus suas, & inuocet eum, non ex carne, sed ex spiritu fidei profectum sentiamus.

3. *Ne trahas me vnà cum impijs & cum operantibus iniquitatem, qui loquuntur amicè cum proximis suis, & malum (cogitant) in cordibus suis.*

Secunda petitio, qua precatur, ne vnà cum impijs & sceleratis hypocritis in exitium conijciatur. Video hunc mundum plenum esse hominibus impijs, ac pessimis quibusque exemplis. Alij enim homines sunt palàm scelerati, alij sunt hypocritæ, tàm in politia, quàm in Ecclesia. In politia quidem nulla penè est fides in contractibus, nulla constantia in pactis & conuentis. Colloquuntur quidem homines inter se amicè, & promittunt multa, sed corde aut inuident, aut imposturas meditantur, & violant, data quacunque occasione, fidē. Deprehensi autem in perfidia, eludunt, rident: Tempori, inquiunt, seruiendum esse: & pacta esse inuenta, non perdendæ, sed seruandæ rei gratia. In Ecclesia inuenias maximam partem hypocritarum, qui veniunt in vestimentis ouium, & pollicentur quidem omnem cœlestem benedictionem, si doctrinam ipsorum fueris sectatus, intus aūt sunt lupi rapaces. Non enim quærunt, quæ sunt Dei, & veræ salutis, sed quæ sunt sua, & æternæ damnationis. Quid pluribus opus? Vniuersus mundus plenus est hypocritarum tàm politicorum, quàm Ecclesiasticorum. Et horum exitio nihil est certius. Precatur ergo vel Dauid, vel alius quispiam pius,

pius, vt Dominus conseruet ipsum, ne vnà cum scele-ratis hominibus, qui sunt hypocritę, in exitium traha-tur & conijciatur. Ante diluuium erant hypocritæ, quia etsi homines edebant, bibebant, & contrahebant matrimonia, (hoc est) ducebãt inser se vitam amicissi-mam, non tamen erat nisi mera hypocrisis. Loqueban-tur pacem cum proximis: sed in corde cogitabant ma-lum. Ante conflagrationem Zodomiticam ciues ad-ministrabant rempub. suam summo inter se consensu: sed non erat nisi hypocrisis, quia nec erat vlla vera co-ram Deo pietas, nec syncerus amor erga proximum. In aula regis Saulis, è qua Dauid in exilium eiectus erat, magna erat aulicorum concordia, & amicissima familiaritas: sed omnia erant plena hypocrisi: loque-bantur cum proximis pacifica, in cordibus autem ge-stabant hostiles affectus. Quid ergo factum est? Quo tempore minimè expectabatur, venit diluuium in or-bem, incendium in Zodomam, & interitus Saulis, & exercitus eius: ac sustulit hypocritas è medio horribi-liter, pios autem seruauit mirabiliter: Nouit enim Do- 2.Pet.2.
minus, inquit Petrus, pios è tentatione eripere, iniu-stos verò in diem iudicij puniendos seruare. Non igi-tur abijciamus studium veræ pietatis, inter hypocri-tas, & pessima huius mundi exempla, sed inuocemus Dominum, & pergamus vocationem eius sectari, cer-ta fiducia concepta, quòd etiamsi reliqui omnes pere-ant, tamen Dominus non trahat nec conijciat nos vnà cum impijs & hypocritis in exitium.

4. *Da eis secundum opus ipsorum, & secundum mala studia eorum. Da eis secũdum opus manuum suarum, redde eis, vt merentur.*

5. *Quoniam non aduertunt animũ ad opera DOMINI, & ad opus manuum eius. Destruet eos, & non ædificabit ipsos.*

Tertia petitio, qua orat, vt Dominus reddat impijs hypocritis, quod impietate sua merentur, & puniat ipsos, pro merito impiorum suorum studiorum. Hoc aũt nihil aliud est, quàm precari, vt impij in æternum pereant: nam hoc est ipsorum meritum. Cęterum in recitandis Psalmis sępè ac multùm occurrunt imprecationes, quibus impij & scelerati homines deuouentur. Non est autem sentiendum, quòd tales imprecationes, (sicut iam aliquoties admonuimus) sint carnales maledictiones, qualibus homines priuato suo affectu in proximos inuehi & grassari solent: sed sint cœlestia iudicia, ac diuina oracula, quibus Spiritus sanctus publicè in Ecclesia promulgat sententiam Dei, aduersus impios latam. Promulgatur autem hæc sententia publicis Psalmis, partim, vt impij seueritate huius sententiæ ad timorem Domini excitentur, & resipiscant: partim, vt pij in officio contineantur, ne & ipsi ad impietatem deficiant: partim, vt afflicti ab impijs consolationem capiant, quòd cognoscant impiorum vel securitatem, vel crudelitatem non diu duraturam, quippe quòd Deus teneri non possit, quin cùm sententia iudicij sui sit patefacta, & vniuersa Ecclesia petat executionem eius, properet ad supplicium impijs inferendum, & ad pios liberandos. Sed quid faciunt impij, aut quod est opus & studium ipsorũ, propter quod diuina sententia condemnantur? Additur: Quoniã, inquit, nõ intelligunt, non obseruant, non intendunt, non aduertunt animum ad opera manuũ Dei, & ad consilia eius. Sciamus igitur, quæ sunt opera manuum Dei, & quæ

consilia

consilia eius. Quod quidem ad presens negotium attinet, opus manuũ Dei est, quòd impij, qui blandis verbis alios seducunt, & loquuntur ore amica, in corde aũt gestant inimica & hostilia, sibijpsis parent exitiũ, & suo se gladio (quod dici solet) iugulent. In Psal. 7. dicitur de impio: Lacum aperit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit. Conuertitur dolor eius (quẽ alteri inferre studet) in caput ipsius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendit. Pereunt igitur impij, quia pergunt pios opprimere, & non cogitant hoc iudiciũ, & hoc opus Domini, quòd insidiando & opprimendo pios, seipsos opprimant, & in æternum exitiũ conijciant. Vnde & in Zacharia dicitur: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi sui. Deinde opus manuum Domini est, quòd benefaciat impijs, in hoc seculo, non hoc cõsilio, vt felicitate sua abutantur ad oppressionem piorũ, sed vt beneficijs Dei inuitati, resipiscant, & veram ipsi quoq; pietatem sectentur. An ignoras, inquit Paulus, quòd bonitas Dei ad pœnitẽtiam te inuitat? Impij aũt abutuntur hac Dei bonitate ad crudelitatem potius erga pios, quàm ad capessendam pietatem. Cum igitur non aduertant animum ad hoc opus & consiliũ Domini, sed pergũt præfractè in sua impietate, mirũ non est quòd pereant: mirum aũt esset, si ita affecti, seruarentur. Adhęc opus manuum Domini est, quòd cum obijcit Ecclesiam suam grauibus aduersis, & affligit pios, non meditetur internitionem ipsorum, sed liberationẽ & salutem. Dominus (inquit Hanna) mortificat, & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Dominus pauperẽ facit & ditat, humiliat & subleuat, (hoc est) cum Dominus mortificat, meditatur vitam, cum deducit ad in-

Rom. 2.

1. Reg. 2.

ad inferos,seu videtur omnino perdere, cogitat reducere in cœlum: cum immittit paupertatem, vult dare diuitias:cum deprimit, vult in altum erigere. Impij autem non obseruant,non aduertunt animũ ad hoc opus & consilium DOMINI,quia,cum vident Ecclesiam seu pios affligi,arbitrantur eos à Deo odio haberi,& abiectos esse, vt perpetuò intereant. Quare addunt afflictionem afflictis:& cum, iuxta Zachariam,Deus iratus fuerit parùm,ipsi adiuuant in malum:& cum,iuxta Esaiam, Dominus iratus est super populum suum, & contaminat hæreditatem suam, ac dat eos in manum impiorum, non ponunt eis misericordias, sed aggrauant,etiam super senes iugum suum valdè. Ideoq; meritò accidit impijs, quod in eodem Propheta sequitur: Veniet super te malum,& nescies ortum eius,& irruet super te calamitas,quam non poteris expiare. Veniet super te repentè miseria, quam ne cogitaueras quidẽ. Agedum igitur, non inspiciamus opera manuum Dei oscitanter,sed aduertamus animum ad consilia eius. Et siquidem dederit prospera è manibus suis, non abutamur ijs ad impietatem,ad contumeliam proximi,& ad arrogantiam, sed ad pietatem erga Deum, vt bonitate eius excitati, gratias ei,tàm verbis,quàm operibus agamus, & ad vtilitatem proximi, vt rebus eius consulamus. Nam hoc consilio largitur nobis Deus prospera. Si autem è manibus suis immiserit aduersa, non murmuremus, sed humiliemur sub potenti manu eius, & inuocemus nomen ipsius, ac sine vlla hæsitatione credamus,ea nobis adiumento esse in bonũ. Hoc enim consilio affligit Dominus pios,vt ducat ipsos per afflictiones in verum & cœleste gaudium.

Zacha.1. *Esa.47.*

6. Benedictus

6. *Benedictus DOMINVS, quoniam exaudit vocem precationis meæ.*

7. *DOMINVS fortitudo mea, & scutum meum. In ipsum sperat cor meum, ideoq́ adiuuor, & exultat cor meum, ideoq́ laudo eum cantico meo.*

8. *DOMINVS fortitudo eorum, ideoq́ est etiam fortis seruator Christi sui.*

Hæc est altera pars huius Psalmi, gratiarum videlicet actio pro exauditione. Etsi autem plæriq; precatorij Psalmi, quibus addita est gratiarum actio, collati sunt in literas, non in ipsis afflictionũ paroxysmis, sed post liberationem ex afflictionibus: tamen hic Psalmus, quia est generalis precãdi formula, qua semper in rerũ etiam tranquillitate vtendũ est, vt muniamus nos aduersus imminentia pericula, quemadmodum oratione (quam ita vocant) Dominica vti solemus, idcirco cõmemorat gratiarum actionem, priusquam pericula ipsa & afflictiones acciderunt, vt precator admoneatur de certitudine liberationis, & doceat, in pręsentibus periculis, non aliter confidendum, & Deo gratias agendas esse, quàm si iam omnia aduersa euasisset. Accedit & illud, quòd etiamsi precator in pręsentia nondum percipit reipsa liberationem, tamen antè sępè mirando modo seruatus est. Ex quo certò colligi potest, quòd Deus seruaturus sit etiam ipsum in periculo, seu iam præsenti seu futuro. Benedictus, inquit, seu laudandus, & omni commendatione dignus est Dominus Deus noster, quòd me clemẽter in precibus, quas modò recitaui, exaudiat. Tametsi enim in præsentia non admodum grauiter affligor, sed fruor mediocri rerum

felicitate, nec videtur mihi hoc tempore singularis & admiranda liberatio necessaria: tamē quia non est dubium, quin grauissimæ quæque tentationes & ærumnæ suo subinde tempore soleant recurrere, & nihil certius sit, quàm quòd Deus me in his sit seruaturus, idcirco ago ei perinde gratias, ac si beneficium liberationis iam manu tenerem. Etenim, quæ hactenus precatus sum, Deus promissionibus suis recepit se præstiturū. Dixit: Inuoca me in die tribulationis, & exaudiam te:
Gene.18. affirmauit, se non occisurum vnà cum impio iustum, vt fiat iustus, sicut impius: significauit palàm se abominari impios, & perditurū omnes, qui loquuntur mendacium. Quis aūt Domino promittenti, affirmanti, & asseueranti, fidem non haberet? quis de certitudine verbi Dei dubitaret? Cum igitur ego nihil aliud precatus sim, quàm quæ Dominus ipse precari iussit, & quorū exauditionem disertè promisit, teneri nec possum, nec debeo, quin canam, contrà quàm vetus habet prouerbium, encomium ante victoriam, & exclamem: Benedictus & laudādus Dominus, quoniam iam me adhuc precantem, & liberationem nondū sensu ipso externo percipientem exaudiuit. Nec mirum, agnosco enim solum Dominum meam fortitudinem, meum robur, in omnibus aduersis, meum scutum contra omnia iacula hostium, siue corporalium, siue spiritualium. nō igitur dubito, quin se talem mihi exhibeat, qualem ego agnosco, & qualis ab omnibus vult haberi. Deinde, spes mea in solo Domino collocatur, & in sola gratuita clementia eius, quam promissionibus testatus est, acquiesco. non est igitur nec mirum, nec nouum, quòd adiuuet me, nec sinat, vt spe mea pudefiam. Præterea cor
meum

meum in Domino exultat. Alij exultant in faculta-tibus huius terræ, alij in maiestate regia, alij in volu-ptatibus corporis, ego autem exulto in solo Domino nostro. Hæc mea est lætitia, hoc meum est gaudium, vt gloria nominis Dei promoueat, ac bonitas, clemen-tia, misericordia, & gratia Dei inter homines illustre-tur. Quare hanc mihi præcipuam operam sumo, vt nomen Dei Psalmis & carminibus celebrem, quo ho-mines excitati agnoscant Dominum, & inuocent eum in omnibus suis afflictionibus. Postremò laudo Deum & gratias ei ago, quòd non sit mea tantùm solius forti-tudo & scutum, verùmetiam sit fortitudo eorum, hoc est, omnium illorum, qui sunt ex populo suo, & vera membra Ecclesiæ suæ. Dicit enim: Ego assumo vos mihi in populum, & ero vester Deus: & scietis, quòd ego sum Dominus Deus vester, &c. Deum autem esse Deum populi sui, est esse protectorem, seruatorem, fortitudinem, robur, scutum & clypeum eorum. Et quia Deus est fortitudo populi sui, idcirco non est dubium, quin etiam sit mea, Dauidis, qui sum Chri-stus, seu vnctus & Rex eorum, fortitudo, vt sit mu-tuus inter regem & populum respectus. Rex enim seu Magistratus constituitur diuinitus, non sua ipsius, sed populi gratia. Et siquidem Deus voluerit populo be-nefacere, dat eis regem pium, clementem, prudentem, & fortem. Si autem voluerit populum affligere, ac pu-nire, solet eis dare vel impium, vel tyrannum, vel im-bellem & effœminatum regem. Dauid ergo cõgruen-ter commemorat, quòd cum Deus sit fortitudo populi sui, sit etiam sua ipsius fortitudo, quippe qui propter Ecclesiam populi, sit in regem vnctus & constitutus.

Exo.6.

Hæc admonent reges & principes sui officij, vt meminerint, suam ipsorum salutem è salute populi, suo quodam modo, pendere: & siquidem Deus complectitur suo fauore populum, eum regibus etiam & principibus benefacere. Quare in hoc studium maximè omnium incumbant, vt benè sit populo, hoc est, vt gubernent, quo ad eius in hac humani generis corruptione fieri potest, populum, non pro suo priuato arbitrio, sed pro arbitrio verbi Dei, quo populus verum Deum cognoscat, & veram pietatem sectetur. Admonent quoque patresfamiliàs sui officij, vt cogitent, se propter familiam liberorum diuinitus in parentes institutos, non familiam propter ipsos conditam: & sciant, suam salutem, in familiæ salute suo modo sitam esse. Quare illud præcipuè curent, vt familia erudiatur in vero timore DOMINI, & habeat Deum patrem cœlestem propitium. Sic enim fiet, vt & patresfamiliàs beneficio Dei fruantur.

9. *Serua populum tuum, & benedic hæreditati tuæ, & pasce eos, & extolle illos in æternum.*

Redit à gratiarum actione ad precationem. Et quia iam dixit Deum suam esse fortitudinem, quòd sit populi fortitudo, idcirco precatur vt Deus benefaciat populo suo, & effundat benedictionem suam in eum cumulatè, quò & ipse benedictionem consequatur. Serua, inquiens, populum tuum in omnibus periculis, siue præsentibus, siue futuris, sic enim & ego seruabor. Benedic hæreditati tuæ. Populus Israel tuus est populus, non meus. Tu dixisti: Filius meus primogenitus Israel.

Iſrael. Et in cantico Moſi: Irruat ſuper eos formido & pauor, in magnitudine brachij tui fiant immobiles, quaſi lapis, donec pertranſeat populus TVVS DOMINE, donec pertranſeat populus, QVEM POSSEDISTI. Hæreditas igitur DOMINI eſt populus Iſrael, ſeu Eccleſia. Precor igitur vt in hanc tuam hæreditatem, in hũc tuum populum effundas benedictionem tuam: ſic enim & mihi continget benedictio. Et paſce eos, paſcuis videlicet verbi tui: ſic enim & ego paſcar. Et extolle illos in æternum, reddas eos magnos & glorioſos, non in hoc tantùm ſeculo, verùmetiam in futuro, vt exaltentur in cœleſtem hæreditatem, quę eſt immortalis, incontaminabilis, & immarceſsibilis: ſic enim & ego extollar, vt vnà fruamur perpetua felicitate. Diſcat autem ex hoc loco Magiſtratus populum fidei ſuæ commendatum in timore Domini gubernare, & cogitet in ſalute populi ſuam quoque ſalutem contineri: vt ex eo admoneatur, ne priuatis ſuis cupiditatibus indulgeat, ſed publicæ populi ſui vtilitati ſeruiat. Verè quidem ſcriptura aliâs dicit: Salus populi, princeps ſapiens. Sed ſapientia datur Principi à Deo, non propter principis ipſius merita, ſed propter populum. Nam ſi Deus regnare facit (iuxta Iobem,) hominem hypocritam, propter peccata populi, & dat (iuxta Eſaiam) pueros & effœminatos, ad puniendam populi impietatem, facilè intelligi poteſt, quòd Deus det etiam propter populi pietatem principes pios & ſalutares. Cum igitur ſalus principum pendeat ſuo quodam modo è populi ſui ſalute, ſciant principes, ſe tum ſibijpſis rectè benefacere, cum pro officio ſuo ſaluti populi ſui conſulant.

Exod. 15. *1. Pet. 1.* *Iob 34.* *Eſa. 3.*

VSVS HVIVS PSALMI.

Hoc Psalmo vtendum est, in rebus tàm prosperis, quàm aduersis. In prosperis quidem, vt animum aduersus euenturas afflictiones muniamus: in aduersis autem, vt fidem confirmemus, & discamus Deo in præsentibus periculis non aliter gratias agere, quàm si iam liberationem assecuti essemus. Nihil enim certius est, quàm quòd Deus pias preces ex fide profectas exaudiat. Quare, etiamsi opem Domini, & liberationem ex aduersis nondum sensu ipso percipimus, tamen agendæ sunt Deo gratiæ, & cum Iobe, omnibus facultatibus & liberis spoliato, dicendum est: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum: propterea quòd quæ fide, & expectatione beneficiorum, quæ diuinitus promissa sunt, è manu Domini sperantur, certiora sunt, quàm quæ in præsentia cernuntur.

Psalmus

Pſalmus 29.

Afferte DOMINO filij Dei, &c.

VI in expoſitione huius Pſalmi retinent τὸ ῥητόν, et per tonitrua, fulgura, & confractionem cedrorum intelligunt, nõ metaphorica, ſed meteorologica, & phyſica, quæ Domino Deo noſtro creante, diſpenſante & gubernante in magnis tẽpeſtatibus fieri ſolent, nõ omnino vana ſomnia ſequũtur. Nec illud à vero abhorret, quòd arbitrentur hunc Pſalmum Eccleſiæ propoſitum, tanquam generalem recitãdi formulam, qua in horribilibus tempeſtatibus, tonitruis, fulgetris & ventis vteretur, & qua homines, maximè aũt omnium, reges, principes, & qui magna in hoc ſeculo potentia ſunt ornati, admonerentur, vt non confidant, nec abutantur ſua potentia & maieſtate, ſed potius è cœleſtibus tonitruis & fulgetris agnoſcant potentiam & maieſtatem Dei, quam timeant & adorent. Ex creatione enim mundi, vt Paulus ait, & ex visibilibus eius operibus intelliguntur inuiſibilia Dei, æterna videlicet potentia & diuinitas eius. Rom. 1.

Sed aliò nos vocant Pſalmus 96. Cantate Domino canticum nouũ, cantate Domino omnis terra. Et Pſal. 97. Dominus regnauit, exultet terra, &c. Et 98. Cantate Domino, &c. Qui, ſicut aliquot verſiculis huius Pſalmi, quem in præſentia interpretandum ſuſcepimus, diſertè vtuntur, tanquam ex ipſo mutuò acceptis, ita haud obſcurè apparet, quòd quaſi paraphraſi quadam

ipſum

ipſum interpretentur. Conſtat autem, quòd illi Pſalmi vaticinentur, & canant diuulgationem regni & Euangelij Domini noſtri Ieſu Chriſti in vniuerſum orbem terræ, & inter omnes gentes: Adnuntiate, inquit alter, inter gentes gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius. Et mox: Dicite in gentibus, quia Dominus regnat. Quare ſentiamus, etiam hunc Pſalmum, quem præ manibus habemus, de regno Chriſti, & diuulgatione Euangelij, quo Chriſtus in toto terrarum orbe regnat, intelligendum eſſe.

Fortaſsis initio pro filijs אלים Elim, ſcriptum eſt: filij אדם Adam.

1. *Afferte DOMINO, filij Heroum, afferte (inquam) DOMINO gloriam & potentiam.*
2. *Afferte DOMINO gloriam nominis eius, adorate DOMINVM in ornatu ſancto.*

Eoſdem penè verſiculos habes Pſal. 96. Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini eius, &c. Hi ergo duo primi verſiculi ſunt propoſitio exhortationis. Suſcepit enim Pſalmus cohortandos filios heroum, hoc eſt, omnes principes & potentes huius ſeculi, adeoq́ omnes incolas terræ, vt ex voce & diuulgatione Euangelij in vniuerſo mundo, & inter omnes gentes, agnoſcant gloriam, potentiam, & maieſtatem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & celebrẽt nomẽ eius, adeoq́ adorent eum, vt verum Deum & ſeruatorem noſtrum, in ornatu ſancto, (hoc eſt) in vera fide, qua ſola, ſicut cor purificatur, ita etiam ornatur. Afferte, inquiens, Domino. Cui Domino? Chriſto vero filio Dei, Deoq́ ipſi, qui aſſumpſit quidem, ſuo tempore, hominem ex Maria virgine, humanis imbecillitatibus obnoxium,

ſed

ſed exaltauit & collocauit eum ad dextram Dei patris ſui, vt regnet vnà cum ipſo, in cœlo & in terra. Quid autem afferant Chriſto? Afferte, inquam, non boues, non oues, non capras, qualia quondam in Moſaica politéa afferebantur ad templum Hieroſolymitanum: ſed afferte gloriam, & potentiam, afferte laudem nomini eius dignam. Nolite vobis quicquam vel gloriæ, vel potentiæ & maieſtatis tribuere, ſed tribuite omnem gloriam & maieſtatem Domino noſtro Ieſu Chriſto: & adorate eum obedienti fide. Datum eſt enim ei nomen ſuper omne nomen, vt in nomine eius omne genu ſe flectat, cœleſtium, terreſtrium & infernorum. Nec eſt aliud nomen ſub cœlo datum inter homines, in quo oporteat nos ſaluos fieri. *Philip.2.* *Acto.4.*

3. *Vox DOMINI in aquis, Deus gloriæ tonat, DOMINVS in aquis multis.*

4. *Vox DOMINI in potentia, vox DOMINI in maieſtate.*

Propoſitionem ſequitur ratio, cur ſoli Domino noſtro Ieſu Chriſto omnis gloria ſit adſcribenda, & tribuenda. Vox enim eius tonat in aquis multis, & ſonat potenter ac magnificè. Hæc vox eſt prædicatio & diuulgatio Euangelij in vniuerſo mundo. Sicut enim tonitrua fiunt diuinitus in aquis, adeoq́ in aquis multis, (hoc eſt) in nubibus aquoſis, ſeu multa aqua plenis, & excitant homines ad conſiderationem potentiæ & maieſtatis Dei: ita Chriſtus miſit, per Apoſtolos, Euangelion ſuum in vniuerſum mundū, magna potentia & maieſtate, per quod, tanquam per tonitruum, excitantur gentes in toto orbe, vt agnoſcant ſummam ma-

iestatem Christi, & consequantur per fidem æternam salutem. Etsi enim vox Euangelij videtur esse vox potius hominis, quàm Dei: tamen res ipsa testificatur, quòd sit tonitru cœleste, ad cuius fragorem, sicut impij horribiliter exterrentur, ita pij attollunt capita sua, & redemptorem suum obuijs, quod aiunt, vlnis excipiunt. Vnde & Christus ipse, cum emitteret Iacobum & Ioannem ad prædicandum Euangelion suum, imposuit eis nomina Boanerges, quod est, filij tonitrui: quippe quòd Euangelion, ad quod adnuntiandum ablegarētur, nō sit vox hominis, sed tonitruum cœleste, cuius sonitu omnes populi excitentur ad agnoscendā maiestatem Christi. Et Paulus ad Romanos scribens: Euangelion, inquit, POTENTIA Dei est, ad salutem omni credenti. Ac iterum: Cum acciperetis à nobis sermonem, quo Deum discebatis, accepistis nō sermonem hominum, sed sicut erat verè, sermonem Dei, qui & agit in vobis credentibus. Cum igitur Euangelion Christi sit vox illa, quæ breuissimo tempore vulgata & sparsa est, apud omnem creaturam, (vt Paulus ait) quæ sub cœlo est, & collegerit Ecclesiam ex omnibus gentibus, idq; non quidem terrena & humana, sed cœlesti & diuina potentia ac maiestate, meritò adscribēda est Christo ipsi omnis gloria, & huic soli omnis cultus adorationis exhibendus. Cæterùm, quòd Paulus ad Corinthios scribens, vocet Christum Dominū gloriæ, cum inquit: Si cognouissent, haudquaquam Dominum gloriȩ crucifixissent, non obscurè apparet, hoc epitheton Christi, è tertio huius Psalmi versiculo sumptum esse: vt manifestum sit, Christum esse Dominum & Deum illum, cui Psalmus iubet omnem gloriam & maiestatem afferendam seu tribuendam esse.

Mar. 3. — *Rom.* 1. — 1. *Thes.* 2. — *Colos.* 1. — 1. *Cor.* 2.

5. *Vox.*

5. *Vox DOMINI confringit cedros, confringit DOMINVS cedros Libani.*

6. *Et exilire facit eas, vt vitulum: Libanon & Sirion, vt pullum vnicornium.*

Quod Paulus ad Corinth. scribens: Arma militiæ 2.Cor.10.
nostrę (inquit) non sunt carnalia, sed potentia Deo, ad demolitionem munitionum, quibus armis consilia demolimur, & omnem celsitudinem, quæ extollitur aduersus cognitionem Dei, & captiuam ducimus omnẽ cogitationem ad obediendũ Christo, &c. hoc Psalmus his duobus versiculis, metaphora cedrorum et montiũ, Libani ac Sirion explicat. Vox enim Domini, quemadmodum antea indicauimus, est Euangelion Christi. Nomine autem cedrorum, earumq́ quæ sunt in Libano, monte in sacris literis valde celebri, excelsissimæ, intelligitur more sacræ scripturæ, omnis huius mundi potentia, sapientia, iustitia, sublimitas & celsitudo. Vnde apud Ezech. cap. 31. Regnum Assyriorum dicitur, quasi cedrus in Libano, pulcrum ramis, & frondibus nemorosum, excelsumq́ altitudine, & cuius cacumen eleuatum est inter condensas frondes. Et Psal.37. Vidi impium superexaltatum & eleuatum, sicut cedros Libani. Quod de cedris Libani dicitur, idem intelligendum est de arboribus in monte Sirion, (cuius fit mentio in Deute. cap.3. & vocatur alijs nominibus, Hermon, & Sanir,) vt metaphora huius montis seu arborum eius significetur, quicquid est in hoc seculo excelsum & sublime. Psalmus igitur in celebranda & illustranda potentia ac maiestate vocis Domini, quæ est Euangelion Christi, dicit, hoc Euangelion, cũ diuulgatur in mundo, cõfringere cedros, easq́ cedros Libani,

quæ celsitudine reliquis præstant, & arbores montis Sirion, vt, quemadmodum vitulus solet aduersus stimulum calcitrare, & pullos vnicornium exilire, ita & rami illarum arborum, voce DOMINI confracti, & dissipati, hinc inde exiliant & saltitent. Quo significatur, quòd Euangelion Christi demoliatur omnem potentiam, sapientiam, & iustitiam huius mundi, & suscipiat eam in obedientiam Christi, captiuam ducendam. Hinc fit, vt contrà fremant gentes, sicut alij Psalmi canunt, & populi irascantur ac meditentur inania, astant reges terræ, & principes conueniant in vnum, aduersus DOMINVM, & aduersus Christum eius. Hoc enim est more vituli & pulli vnicornium saltitare & calcitrare. Christus enim, qui per Euangelion suum in vniuerso mundo regnat, est lapis ille, apud Danielem cap. 2. qui de monte sine manibus abscissus, percutit statuam, & conterit pedes eius, vt cõcidat, quemadmodum suprà Psal. 24. dictum est. Dicitur autem Christus voce Euangelij sui confringere cedros, hoc est, demoliri regna, & potentiam huius mundi, reijcere sapientiam, & damnare iustitiam huius seculi, non quòd mundano modo regna destruat, (regnum enim eius non est de hoc mundo, & tamen nisi ipse regna huius mundi gubernaret, non consisterent,) nec quòd reddat homines in rebus huius seculi stultos & insipientes, (humana enim ratio seu sapientia, donũ est Dei, & in suo gradu necessaria,) nec quòd velit, vt homines in hoc seculo ducant inhonestam & sceleratam vitam, (Deus enim, non est Deus volens iniquitatem:) sed quòd exigat, vt aut omnis humana potẽtia, sapientia, & iustitia cedat, in rebus cœlestibus, & ad veram

Psal. 2. & 99.

ac

ac ęternam salutem nostram pertinentibus, soli potentiæ, sapientiæ & iustitiæ Christi, quæ per Euangelion eius patefacta est, & subijciatur ei: aut si restiterit, aboleatur vel tandem, ac suo tempore prorsus è medio tollatur, & pereat. Sicut enim Esaias dicit: Gens & regnum, quod non seruierit tibi, (Ecclesię Christi,) peribit, & gentes, (quæ te oppugnant,) solitudine vastabuntur: ita & de sapientia & iustitia hominum dicendum est, quòd nisi tradant se captiuas Christo, & seruiant ei, abolebuntur & peribunt. Tradamus igitur omnia nostra in obsequium Christi, vt conseruemur. *Esa. 60.*

7. *Vox DOMINI efficit flammas ignis.*

Euangelion Christi, quod est vox DOMINI, non solùm tonat, quemadmodum versu tertio dictum est, verùmetiam efficit flammas ignis, (hoc est) fulgurat, fulminat, & inflammat, quæcunque arripuerit. Primùm enim, sicut fulgur exit ab oriente, & apparet vsque in occidentem, ita flamma Euangelij dispersa est à Hierosolymis, vsque ad extrema terræ. Deinde corda credentium ita accēdit & inflammat, vt malint crudelem mortem perferre, quàm nomen Christi abnegare. Huius rei specimen exhibitum est in die Pentecostes, quo Spiritus sanctus, missis igneis linguis, Apostolos ita inflammauit, vt non solùm varijs linguis loquerētur, verùmetiam exponerēt vitam suam ad propagandam gloriam nominis Christi, extremis periculis. Postremò, fulmen Euangelij non solùm prosternit hostes, & persecutores eius, verùmetiam nisi resipiscāt, absumit eos perpetuo interitu. Saulem (qui & Paulus) proficiscentem ad Damascum, vt opprimeret pios, circum- *Act. 9.*

fulgurauit subitò lux è cœlo, & prostrauit eum in terram: sed quia continuò subiecit se voci Domini, idcirco, etsi conciderat, tamen reuocatus est clementia Domini ab interitu, & factus est insignis Apostolus. De his autem qui pergunt increduli esse, & Ecclesiam per-
2. *Thess.1.* sequi, dicit Paulus: Iustum est apud Deum reddere ijs, qui affligunt vos, afflictionem: & vobis, qui affligimini, relaxationem nobiscum, cùm reuelabitur Dominus Iesus de cœlo, cum angelis potentiæ suæ, cum INCENDIO FLAMMAE, &c.

8. *Vox DOMINI commouet desertum, commouet DOMINVS desertum Cades.*

Nomine & mataphora deserti, adeoq; deserti Cades, (quod est horribile & vastissimū, & in quo Israelitæ post egressum ex Ægypto multis annis errarunt, quemadmodum Num. 13. & 20. & Deut. 1. scriptum est) intelliguntur regiones Gentiū, in quibus omnia erant propter idolomaniam inculta, horrenda, sterilia, & à cultu veri Dei alienissima. Vox autem Domini, sicut suprà dictum est, significat vocem Euangelij de Christo, diuulgatam ministerio Apostolorum, in omnibus Gentibus. Hæc igitur vox tantæ est energiæ, tantæ efficaciæ, vt commouerit vastissima quæq; deserta, & fecerit ex ipsis agros cultissimos: hoc est, excitauerit immanes & impias Gentes, vt agnoscerent Christum, & quæ antea erant steriles, fierent amœnissimi horti Ecclesiæ, ac proferrent vberrimos fructus ad implendum cœleste horreum. Eadem deserti metaphora de-
Esa.35. scribit Esaias vocationē Gentiū: Lętabitur, inquiens, deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit, quasi lilium

lilium germinans germinabit,& exultabit lętabunda, & laudans: Gloria Libani data est ei,&c. Et iterum: Leuabunt(vocem)desertum & ciuitates eius,villæ in quibus habitat Cedar,&c. Ac rursus: Glorificabit me bestia agri,dracones & struthiones,quia dedi in deserto aquas,flumina in inuio,vt darem potū populo meo, electo meo.Et iterum: Deserta tua,& solitudines tuę, & terra ruinæ tuæ nunc angusta erunt præ habitatoribus,& longe fugabuntur, qui absorbebant te. Nam hæc de vocatione Gentium intelligēda esse,interpretatur Esaias ipse: Hæc dicit (inquiens)Dominus Deus:Ecce leuabo ad Gentes manum meam, & ad populos exaltabo vexillum meum, & afferent filios tuos in vlnis,& filias tuas super humeros protabunt,&c.

Esa.42.
Esa.43.
Esa.49.

9. *Vox DOMINI commouet ceruas, & denudat syluas, ideoq; in templo eius quilibet dicat(ipsi)gloriam.*

Apud Iobem cap.39.de ceruis dicitur:Nunquid parturientes ceruas obseruasti? dinumerasti menses conceptus earum,& nosti tempus partus earum.Huius dicti autoritate intelligimus ceruas temporibus partus sui recipere se in loca ab hominum contubernio remotissima,nec posse obseruari, vel numerum mensium à conceptu earū,vel certitudinem temporis partus ipsarum.Et tamen,qui animalium naturas describunt, affirmant ceruas metu beluarum iuxta vias parere, & octonis mensibus vterum ferre. Arbitramur igitur ceruas parturientes, natura quidem sua,recipere se in trāquillitate in remotissima syluarū loca,vt vel à reliquarum ferarum,vel etiam ab hominū incursu sint tutæ:in tempestatibus autem, ac tonitruis & fulguribus excitari,

Arist. lib. 6. de natura animalium.
Plinius.

excitari, vt conferant ſe, contra ingenium ſuum, ad ſemitas humanis veſtigijs tritas, & ibi pariant. Significatur aũt hac metaphora, quòd vox Domini, quę eſt vox Euangelij de Chriſto, excitet gentes: vt etſi natura ſua abhorrent ab omni humanitatis & pietatis cultu, & in vaſta barbarie, quaſi in abditiſsimo deſerto deliteſcunt, tamen commotæ & inflammatæ voce Euangelij conferant ſeſe ad manſuetum genus vitæ, & ad amplectendam veram pietatem. Idem etiam ſentiendum eſt de ſyluarum denudatione: Vox Domini, inquit, denudat ſyluas, videlicet inuias, & reddit eas peruias. Quia poſtquam Euangelion Chriſti diuulgatum eſt inter Gentes, inuiæ prius ſyluæ factæ ſunt peruiæ, & loca arida facta ſunt humida, iuxta illud Eſaiæ, cuius
Eſa.43. antea mentionem fecimus: Ponam in deſerto viam, & in inuio flumina. Ac mox: Dedi in deſerto aquas, flumina in inuio, vt darem potum populo meo. Ac iterũ:
Eſa.49. Ponam omnes montes meos in viam, & ſemitæ meæ exaltabuntur. Hæc omnia reſpiciunt in vocationem gentium per Euangelion Chriſti: quòd antè quidem Iudæi & Gentes fuerint religione ſua inter ſe diſiunctiſsimi, ac nulla potuerit via inter ipſos conueniri. Poſtquam autem Gentibus reuelatum eſt Euangelion Chriſti, denſiſsimæ ſyluæ, quæ Iudæos à Gentibus ſeparauerant, ita denudatæ, & patefactæ ſunt, vt factus ſit alteris ad alteros facillimus tranſitus, vnde & Eſai-
Eſa.19. as: In die illa, inquit, erit via de Ægypto in Aſſyrios, & intrabit Aſſyrius Ægyptum, & Ægyptius in Aſſyrios, & ſeruient Ægyptij Aſſur. Quid aũt hoc ſibi ve-
Ephes.2. lit, Paulus ad Epheſios interpretatur: Nunc, inquiens, per Chriſtum Ieſum, vos qui quondam eratis longinqui,

qui, propinqui facti estis per sanguinem Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit ex vtrisque vnum, & interstitium maceriæ diruit, &c.

Porrò, in fine huius noni versiculi additur cohortatio ad gratiarum actionem. Cum enim Deus patefecerit gentibus in toto orbe terrarũ Euangelion filij sui, quod est potentia Dei ad salutem omni credenti, Iudæo primùm, simul & Græco, reliquum est, vt quilibet siue Iudæus, siue Ethnicus testificetur, pro hoc summo beneficio, suam erga Dominum Deum gratitudinem, & deferat ei laudem gloriæ in templo suo, (quod est Ecclesia Christi,) idque non verbis tantùm, verùmetiam quouis pio officio. Exigit aũt Deus à nobis pro gratitudine, laudem, & gloriam nominis sui: non quòd vel indigeat, vel delectetur humana commendatione: sed partim, vt hac gratitudine inuitemus eum, ad præstanda plura & maiora beneficia, vetus enim dictum est: Gratiarum actio est ad plus dandum inuitatio: partim, vt laude nominis Dei alij homines excitentur ad fidem, & obedientiam fidei. Illud enim agit, vt illustrata nominis sui gloria, homines ad agnitionem veritatis veniant, & veram salutem consequantur.

Rom. 1.

10. *DOMINVS ad diluuium sedit, & sedebit DOMINVS rex in æternum.*

11. *DOMINVS fortitudinem populo suo dabit. DOMINVS benedicet populum suum pace.*

Potuisset hic Psalmus cohortatione, quæ continetur in fine noni versiculi, cõcludi: sed visum est addere hos duos versiculos, vt sciamus, quanta cura, quanto stu-

dio Dominus conſeruet & tueatur Eccleſiam, quę voce Euangelij ex vniuerſo orbe colligitur, & quibus beneficijs eam afficiat. Dominus (inquiens) ſedit ad diluuium, & ſedebit Dominus rex in æternum, (hoc eſt) ſicut Dominus gubernauit quondam diluuium, temporibus Nohæ, vt etſi impij perierunt, tamen pius Noha, vnà cum familia ſua in arca incolumis & ſaluus conſeruaretur: ac præterea etiam arcum poneret in nubibus, quo teſtificaretur, ſe deinceps aquis terram non vaſtaturum: ita etiam ſedebit, gubernabit & tuebitur Dominus Eccleſiam ſuam perpetuò in diluuio baptiſmi, quem baptiſmũ, Apoſtolica prædicatione, in toto orbe inſtituit: Baptiſate, inquiens, omnes gentes, in nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti: vt etiamſi magna pars impiorum in hoc diluuio ſubmergantur, & ſuffocentur, tamen Eccleſia, quæ agnoſcit vocem Domini, per Apoſtolos diuulgatam, ſalua enatet, & tanquam in arca, omnia pericula euadat. Ex hoc verſiculo cōcionatus eſt Eſaias cap. 54. Sicut, inquiens, in diebus Nohæ iſtud mihi eſt, cui iuraui, ne inducerem aquas vltrà ſupra terram: ſic iuraui, vt non iraſcar tibi, & nō increpem te. Montes enim commouebuntur, & colles contremiſcent: miſericordia autem mea non recedet à te: & fœdus pacis meę non mouebitur, dicit miſerator tuus Dominus. Et Petrus, 1. Pet. 3. Mortificatus quidem (inquiens) carne, viuificatus aũt Spiritu, in quo etiam abierat: & ſpiritibus, qui erant in carcere, prædicauerat, inobedientibus quondam, cum ſemel expectabatur lenitas Dei, in diebus Nohæ, cum apparabatur arca, in qua paucę, (hoc eſt) octo animæ ſeruatæ fuerunt per aquam. Cuius figuræ nunc reſpondens

Baptiſmus,

Baptiſmus, nos quoq; ſaluos reddit, quo non carnis ſordes abijciuntur, ſed quo fit vt conſcientia benè reſpondeat apud Deum, per reſurrectionem Ieſu Chriſti, qui eſt in dextera Dei, (quod Pſalmus dicit: Sedebit Dominus rex in æternum) profectus in cœlũ, ſubiectus ſibi angelis & poteſtatibus ac virtutibus. Sedet autem Dominus Chriſtus ad dextram Dei patris ſui, nec ocioſus, nec ignauus, ſed dat populo ſuo, vt hic Pſalmus ait, fortitudinem, & benedicit eum pace, (hoc eſt) ornat Eccleſiam ſuam magna animi conſtantia in omnibus aduerſis, & effundit in eam omne genus beneficiorum, vt fruatur æterna pace ac ſalute. Hoc alius Pſalmus ſic effert: Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem, accepiſti dona in hominibus. Paulus autem interpretatur: Qui deſcendit, (inquiens) idem ille eſt, qui etiam aſcendit ſupra omnes cœlos, vt impleret omnia. Et idem dedit alios quidem Apoſtolos, alios verò Prophetas, alios autem Euangeliſtas, alios aũt paſtores & doctores ad inſtaurationem ſanctorum, &c. Cum enim Chriſtus in reditu ſuo ad Deum patrem diceret: Ecce ego vobiſcum ſum, omnibus diebus, vſq; ad conſummationem ſeculi, manifeſtè ſignificat, ſe Eccleſiam ſuam in tantum non deſerere, etiamſi non adſit viſibili ſpecie, vt nõ ſolùm conſeruet eam potenti manu, verùmetiam ornet eam omni genere donorum, adeoq; æterna ſalute & felicitate.

Pſal. 68.
Ad Epheſ. cap. 4.

VSVS HVIVS PSALMI.

Continet hic Pſalmus encomium Euangelij de Chriſto Domino noſtro. Et quod hîc copioſè explicatur,

hoc Paulus in pauca confert: Euangelion, inquiens, est potentia Dei ad salutē omni credenti. Vtamur igitur hoc Psalmo, primùm quidem in publicis persecutionibus, quas hostes veræ pietatis aduersus prædicationem Euangelij mouere solent, vt fidem nostram confirmemus, & forti animo insultum hostiū perferamus. Etsi enim minæ & crudelitas eorum videntur carni esse extrema internecio, tamen non sunt nisi fulgura, vt prouerbium habet, ex pelui. Solum autem Euangelion Christi, verum est tonitru, & fulmen: ac ea est potentia & maiestate, vt sicut deijcit & demolitur omnem potestatem extollentem sese aduersus Christum, ita conseruat omnes fide sua ipsum complectentes, ad æternam salutem. Quare non cohorrescamus ad minas hostium, sed consistamus firmi, in Euangelij professione. Deinde vtamur eo in priuatis tentationibus: vt si quando corripimur metu afflictionis, mortis & inferni, propter peccata nostra, sumamus in manus hunc Psalmum, & recitemus eum, vt admoneamur de potentia Euangelij, & benè confidamus, quòd etiamsi peccata nostra minantur nobis interitum, tamen quia habemus & agnoscimus fide Euangelion Christi, de remissione peccatorum propter Christum, certò sciamus, hoc Euangelion esse tonitruum, fulgur & fulmen contra omnes spirituales potestates in cœlestibus, & conseruet nos in omnibus aduersis.

Psalmus

Pſalmus 30.

Exaltabo te DOMINE, quoniam ſuſcepiſti me.

Itulus huius Pſalmi apud Hebræos eſt Pſalmus, qui cantatus eſt in dedicatione domus Dauid. Arbitrantur autẽ aliquot interpretes, quòd dedicatio eius domus, quam Dauid, capta vrbe Hieruſalem, ædificauit, & cuius fit mentio in poſteriori libro Samuelis cap.5. (ſolenne 2.Reg.5. enim fuit domos recens ædificatas peculiari ritu dedicare, quemadmodum ſignificatur Deut.20.) dederit Dauidi occaſionem, vt hunc Pſalmum componeret, & Eccleſię in ea dedicatione publicè cantandum proponeret. Quod ergo ad titulum attinet, etſi ſunt, qui exiſtimant, titulos Pſalmorum eſſe claues (vt ipſi loquuntur,) ad ipſorum intelligentiam, tamen non videntur à Dauide, aut alijs Pſalmorum autoribus initio adiecti, ſed lõgè poſt, ab alijs ſcriptoribus, qui Pſalmos in vnum volumen contulerunt, & pro ſuo arbitratu, vel ad peculiaria argumẽta, vel ad diuerſa Muſica inſtrumenta accommodarunt, appoſiti eſſe. Itaque clauis intelligentiæ huius Pſalmi videtur magis & rectius in verſiculis ipſis Pſalmi, quàm in titulo quęrenda. Hos, ſi expendamus, non erit obſcurum, quod Dauid aut laborauerit periculoſo quodam ac læthali, vt videbatur, morbo, aut concuſſus fuerit graui aliqua tentatione de morte & inferno. Ex quibus fluctibus, poſt-

quàm diuina clementia, saluus eluctatus esset, & enatasset, instituit hoc Psalmo gratiarũ actionem : & hortatur Ecclesiam suo exemplo, primùm quidem, ne cōfidant præsenti rerum felicitate, sed cogitent, nihil humanarum rerum in hoc seculo firmum & stabile esse, ac solere subito casu, quæ valuerunt, ruere. Deinde, vt pro acceptis beneficijs, Deo diligenter agant gratias, quo deinceps, si prosper rerum successus fuerit mutatus, audeant nomen & opem Dei iterum confidenter & alacriter inuocare, ac liberationem & salutem certò sperare.

1. *Exalto te DOMINE, quoniam erexisti me, & non exhilarasti inimicos meos super me.*
2. *DOMINE Deus meus clamaui ad te, & sanasti me.*
3. *DOMINE eduxisti ex inferno animam meam, viuificasti me, ne vnà cum alijs descenderem in lacum.*

Cum hic Psalmus institutus sit ad gratiarum actionem, consideremus initio, quod sit beneficium illud, propter quod celebrat nomē Domini, & agit gratias: Erexisti, inquit, me. Ego ita deiectus eram, vel in periculosissimum morbum, vel in aliam quandam grauissimam afflictionem, vt nulla humana coniectura potuerim de liberatione benè sperare. Tu autem Domine Deus meus, cum opem tuam implorarem, tanta me clementia complexus es, vt apprehensa quasi manu me iterũ erexeris, & eleuaueris. Inimici mei, quos habeo multos & magnos, arbitrabantur mihi certissimum imminere exitium, vt haberent, quo non tàm in sinu gauderent, quàm palàm ærũnis meis insultarent. Tu autem Deus meus, expectationē eorũ ita fefellisti, vt

vtquantam antea exhilaratione animi sui ex meo casu sperauerunt, tanta nunc ægritudine, propter meam salutem, laborent. Ego morbo tàm animi, quàm corporis, ita afflictabar, vt de spe meæ incolumitatis conclamatum esset, nec aliud mihi reliquum, præter mortem, sepulcrum. & extremum interitum, videretur. Tu autem, cùm te Dominum Deum meum, vt patrem, inuocarem, tanta beneuolentia me respexisti, vt me è lacu, hoc est, è faucibus mortis & inferni, eripueris, & me pristinæ sanitati restitueris. Quid igitur pro tantis beneficijs referam? Quid vicissim tibi rependam? si delectareris holocaustis, adeoque hecatombis, nullis certè sumptibus parcerem. Sed quia nihil possum tibi reddere, quod non sit antea tuum, faciam, quod vnũ mihi reliquum est, prædico tuam clementiam, cõmendo tuam misericordiam, laudo tuam bonitatem. Tu me exaltasti: vicissim & ego te exalto, quoquo modo possum. Tu me erexisti: vicissim & ego nomen tuum erigo, & qua possum laude, extollo. In his tribus versiculis, obserua primùm, quæ sit sors piorum in hoc seculo. Etsi enim habent cõdonationem peccatorum, propter Christum, & recepti sunt in gratiam Dei, tamen necesse habent adhuc tantas in hoc mundo ærumnas ferre, vt videantur aliquoties extremæ internitioni proximi esse. Quo autem consilio Deus hoc permittat, aut etiam subornet ipse, aliàs suo loco explicari solet. Non miremur ergo, si grauibus periculis obijciamur, miremur potius, si cui piorum prosper semper rerum successus contigerit, propterea quod sententia lata sit, vt pij per multas tribulationes ingrediantur in regnum cœlorum, & in his terris affligantur, vt conformes reddantur

dantur Christo filio Dei. Deinde, inter afflictiones nō postremum locum obtinet lætitia inimicorum, in nostris aduersis: Non exhilarasti, inquit, inimicos meos super me, videlicet significans, quòd afflictiones nostræ tantò grauiores fiant, quantò maiorem voluptatē ex ijs inimici nostri capiāt. Vnde, cum Philisthijm reportarent victoriam ab Israelitis, & interfecissent heroas Israelitarum, exclamat Dauid: Nolite adnuntiare in Gath, neq; adnuntietis in compitis Ascalônis, ne fortè lætentur filiæ Philisthijm, ne exultent filiæ (hoc est, regiones, seu ciuitates, quæ non sunt metropolitanæ, quas nos vocare solemus filialia) incircuncisorum. Illud vult sibi querela Dauid, quòd lætitia, & insultatio hostium reddit nobis nostras afflictiones molestiores, & grauiores. De qua re idcirco admonemur, vt gaudentibus de nostra infelicitate hostibus, non inuehamur in ipsos virulenter: sed benè confidamus, quòd quò maior est lætitia hostium, tantò propinquior sit nostra liberatio, & ipsorum interitus.

2. Reg. 1.

Adhæc, obserua hîc efficaciam piarum precum: Domine Deus meus, inquit, clamaui ad te, & sanasti me, eduxisti ex inferno seu inferni doloribus animam meam, &c. Hoc illud est, quod apud Ioannem cap. 14. dicitur: Quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur pater per filium. Postremò, diligenter considera, quo præcipuè officio testificemur coram Deo gratitudinem nostram, pro acceptis beneficijs: Exalto, inquit, te, seu celebro, ac magnifacio nomen tuum. Deus enim non delectatur aut multitudine sacrificiorum, aut longitudine ieiuniorum, aut duritia chameuniarum, sed delectatur laude & celebratione

tione

tione nominis sui, quæ non verbis tantùm, verùmetiā bonis exemplis constat. Nec delectatur hac laude, pro more hominum ambitiosorum, sed vt propagetur commendatio clementiæ & misericordiæ eius, ac homines excitentur ad inuocationem in aduersis, & benè confidant.

4. *Psallite DOMINO sancti eius, & prædicate sacrosanctam memoriam eius.*

Postquam tribus prioribus versiculis egit gratias Domino, pro acceptis beneficijs, priuato suo nomine, cohortatur nunc vniuersam Ecclesiam, vt & ipsa suo exemplo agat Domino gratias: Psallite, inquiens, Domino omnes sancti eius. Sancti Dei hoc loco dicuntur, misericordiam à Deo consecuti, & multis gratuitis beneficijs affecti. Nam, quæ beneficia Deus confert in sanctam suam Ecclesiam, numerari non possunt. Cum Israëlitæ electi essent in populum Dei, non solùm liberauit eos Dominus è tyrannide Ægyptiaca, verùmetiam conseruauit ipsos magnis miraculis in deserto. Deinde dedit eis terram Canaan, & instituit in ea leges Ecclesiasticas, politicas, & œconomicas, ac defendit eos in omnibus hostiū incursionibus. Quod autem est maximum omnium beneficium, promulgauit eis Decalogum stupendis miraculis, & restaurauit in Ecclesia ipsorum, promissionem de filio virginis, de semine Abrahæ, (hoc est) de Christo Domino nostro, vt quod peccatū, & quam maledictionem, per Decalogum agnoscerent, condonationem eius, & benedictionem per fidem propter Christum consequerentur. Postquam autem Christus aduenit, diuulgauit Euan-

gelion ſuum, tàm inter Iſraëlitas, quàm inter reliquas gentes: vt quotquot in Chriſtum crederent, fierent omnium cœleſtium bonorum hæredes: quibus enim
Rom.8. Deus pater donat filium ſuum Chriſtum, ijs donat etiã vnà cum ipſo omnia genera cœleſtis hæreditatis. Propter tanta beneficia, pſallite, inquit, Domino, celebrate nomen eius publicis tàm cantionibus, quàm concionibus: prædicate Euangelion eius, in vniuerſo orbe, facite mentionem, adnuntiate ſacroſanctam commemorationem nominis eius, in ſua quiſque familia, in ſuo quiſque regno, deniq; in toto mundo. Hic enim eſt cultus Deo gratus, hoc eſt officium Deo acceptum, & quod Deus pro gratiarum actione agnoſcit.
Pſal.69. Vnde alias dicit: Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum laude. Et placebit Deo ſuper vitulum nouellum producentem cornua & vngulas. Sed quæ Dei beneficia, propter quæ agendæ ſunt Deo gratiæ, & laudandum nomen eius, hactenus recenſuimus, generalia ſunt. Perſtringemus igitur peculiare, quod in Pſalmo ſequitur.

5. *Quoniam momentum in ira eius, vita in beneplacito eius. Veſperi pernoctat fletus, & mane (redit) lætitia.*

Vbi nos tranſtulimus: Momentum in ira eius, ibi Græcus interpres legit, ὀργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ. Et Latinus: Ira in indignatione eius. Nam pro eo, quod eſt apud Hebræos רגע Regah, & ſignificat momentum, Græcus ſimilitudiue literarũ deceptus, legit רגש Regaſch, quod ſignificat tumultum, ſeu fremitum. Tranſtulit igitur ſententiam ſententiæ Pſalmi prorſus contrariam. Pſalmus enim non agit Deo gratias, quòd in indignatione

dignatione eius sit ira, seu furor, & quòd indignatio eius sit grauis & diuturna: sed potius quòd in indignatione eius sit clementia, seu beneuolentia, & quòd indignatio eius sit momentanea. Quare hoc illud est peculiare beneficiũ, propter quod Psalmus excitat vniuersam Ecclesiam, vt laudet nomen Domini, & gratias ei agat: videlicet, quòd etiamsi Deus aliquoties irascatur, & affligat, tamen ea afflictio non sit perpetua, nec diuturna, sed tẽporaria & quodammodo momentanea: ac si multùm, vesperi tantùm duret fletus per noctem, manè aũt reuertatur lætitia. Cum enim Deus affligit, vel Ecclesiam ipsam, vel priuatũ aliquod membrum eius, non affligit ex animo hostili, non ex odio, non ex impotenti iracundia, sed ex amore, ex beneuolentia, eoq́ consilio, vt per afflictionem maiora beneficia cõferat. Vnde & addit: Vita in beneplacito eius, (hoc est) non placet Deo afflictio per se, sed placet ei liberatio: non placet ei mors per se, sed placet ei vita, vt per mortem operetur vitam: Viuo ego, inquiens, nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. Hæc sententia sæpè repetita est in scriptis tàm Propheticis, quàm Apostolicis.

Iob 10. Vitam & misericordiam tribuisti mihi, & visitatio tua custodiuit spiritum meum. Licet hæc cæles in corde tuo, tamen scio, quòd hoc sit tecum.

Psal. 126. Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant, portantes semina sua, venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

Esa. 54. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis cõgregabo te. In momento in-

dignationis abſcondi faciem meam parumper à te. (quod Eſaiæ dictum planè conuenit cum verſiculo huius Pſalmi, vt Eſaias ex ipſo ſumpſiſſe videatur,) Et in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui, dixit redemptor tuus Dominus.

In Threnis Hieremiæ cap.3. Non repellet in ſempiternum Dominus. Quia ſi abiecit, miſerebitur etiam ſecundum multitudinem miſericordiarum ſuarum. Non enim humiliauit ex corde ſuo, & abiecit filios hominum, &c.

Rom. 8. Scimus, quòd his qui diligunt Deum, omnia adiumento ſunt in bonum, &c.

2. Corinth. 4. Momentanea leuitas afflictionis noſtræ, mirè ſupra modum æternum pondus gloriæ parit nobis, &c.

Heb. 12. Omnis caſtigatio in præſens quidem, non videtur eſſe gaudij, ſed moleſtiæ: at poſtea fructum tranquillum iuſtitiæ reddit ijs, qui per illam fuerint exercitati.

Ac breuiter. Cum Spiritus ſanctus iubet nos in aduerſis expectare Dominum, & ſperare, (id quod paſſim in ſcriptura occurrit) eo ipſo promittit nobis, quòd afflictionem ſecutura ſit vt certiſsima, ita & citiſsima liberatio, (ſi modò tempus non iuxta carnem, ſed iuxta ſpiritum, numerauerimus,) & quòd tantò maior & iucundior contingat ſalus, quantò grauior, & triſtior fuerit afflictio.

Quæramus autem propter quod meritum Eccleſia tantum beneficium à Domino cōſequatur, vt afflictio pariat tranquillitatem, & fletus ſit meditatio gaudij, adeoq́ mors, vitæ? Certè non eſt meritum humanum,

nec

nec sapientia humana, sed est meritum Domini nostri Iesu Christi, qui cum peccatum nostrum, sua afflictione, cruce & morte expiauerit, & hæc omnia resurrectione vicerit, effecit, vt Deus agnoscat nos, credentes in Christum, filios suos, & seruet nos in omnibus aduersis, in morte denique ipsa ad æternam vitam & felicitatem, iuxta Propheticum illud dictum, Oseæ cap. 6. Venite & reuertamur ad Dominum, quia ipse discerpsit, & sanabit nos, ipse percussit, & curabit nos. Viuificabit nos post duos dies. In die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius.

6. *Dicebam & ego, cum omnia mihi prosperè succederent, non cadam in æternum.*

7. *DOMINE in beneplacito tuo muniuisti montem meum fortitudine, (sed statim,) cum absconderes faciem tuam, conturbabar.*

8. *Ad te DOMINE clamabam, & Domino meo supplicabam.*

9. *Quæ (dicebam) vtilitas in sanguine meo, vbi mortuus fuero? Num laudabit te puluis? & adnuntiabit veritatem tuam?*

10. *Audi DOMINE, & miserere mei, DOMINE sis adiutor meus.*

Exposuit antea in tribus primis versiculis, beneficium, propter quod gratias agat Domino, & laudet nomen eius. Deinde cohortatus est Ecclesiam, vt & ipsa psallat Deo, & cõmendet gloriam nominis eius. Propterea quòd Dominus, etsi aliquoties affligit, ac etiam mortem infert, tamen meditetur gaudium & vi-

tam. Nunc autem dehortatur suo ipsius exemplo, à securitate, in rebus prosperis, & docet, quàm necessariũ sit, vt, cùm nobis omnia ex animi nostri sententia successerint, timeamus Dominum, & gratias ei agamus, ne quod beneficium, & quam rerum prosperitatem gratuita Dei clemẽtia adepti sumus, ingratitudine, & carnali securitate amittamus. Dicebam, inquiens, & ego, cum omnia mihi feliciter succederent, non nutabo, non cadam in æternum. Illud vult dicere: O amici, timete Dominum, quotquot prosperam in hoc seculo vitam agitis, nolite securi esse, & gratiarum actionis coram Deo obliuisci: vel meo exemplo discatis in rerum felicitate timorem Domini, & gratiarum actionem. Nam & ego, cum vel deuicissem Goliathem, & in aula regis Saulis præcipuum locum inter proceres & heroes aulicos obtinerem, vel cum gener regis fierẽ, vel cum extincto Saule regnum Israel susciperem, & in eo confirmarer, vel cum oppresissem Syros, & eò
2.Reg.10. adegissem, vt pacem peterent, arbitrabar, nullam amplius reliquam mihi fore aduersam in hoc seculo fortunam: sed me præsenti tranquillitate perpetuò fruiturum. Dicebam intra me: Nunc res meæ in tuto collocatæ sunt: nunc fieri non potest, vt deinceps è felici rerum mearum statu deijciar, & cadam. Ac videbar mihi quoq; religiosulus: non enim tribuebam mihi, aut meo, vel merito, vel sapientiæ, hoc beneficium: sed tantùm clementiæ Domini Dei nostri. Dicebam, edoctus ex lege, Deut. 7. & 9. O Domine, non ego propter iustitias meas & æquitatem cordis mei, sed tu ipse Domine, stabiliuisti & muniuisti fortitudine montem meum, hoc est, vel statum rerum mearum, in summa dignitate

dignitate & autoritate, vel regnum meū in Israel, idq́
pro tuo beneplacito, pro tua gratuita beneuolentia, &
clementia erga me, non pro mea vel iustitia, vel sapi-
entia, vel fortitudine. Cæterùm, vbi nos transtulimus
montem meum, ibi Græcus & Latinus transtulerunt
decorem meum, iterum similitudine literarum dece-
pti. Pro eo enim, quod est apud Hebræos הררי Harerí,
& significat, montem meum: legerunt הדרי Haderi,
quod significat, decorem meum. Nomine autem mon-
tis, intelligitur, pro Hebræo more, aliâs vel Deus ipse
aut templum Dei, in monte Zion ædificatum, vt in
Psalmo vndecimo: vel, regnum, regia potentia, aut
alioqui insignis & sublimis in hoc seculo status vitæ.
Significat igitur Dauid, se in rerum suarum prosperi-
tate munitionem, & firmitudinem regni, aut dignita-
tis ac maiestatis suæ, non suis virtutibus, sed beneuo-
lentiæ Dei acceptam tulisse. Et tamen ne sic quidem
felicitas rerum eius in hoc seculo stabilis fuit. Simul
enim ac Deus absconderet, inquit, faciem suam, & a-
uerteret manum suam, non solùm immutata est felici-
tas mea, verùmetiam ego ex improuiso casu mirificè
perturbabar. Nec aliud mihi relinquebatur, quàm vt,
quemadmodum in superioribus, ita & in præsentibus
aduersis, clamarem ad te Domine, & te Dominum me-
um obsecrarem, quò mihi in tam repentina mutatione
opem ferres. Hoc enim vetus est afflictorum asylum,
& perfugium, vt properent, non ad idola, non ad ma-
giam, sed ad Dominum Deum nostrum, qui solus, vt
potest, ita etiam vult cor contritum & spiritum con-
tribulatum iuuare. Precaturus igitur Dominum, præ-
ter alia, dicebam: Quæ est vtilitas in sanguine meo,
(hoc

(hoc est) in effundendo sanguine meo, aut in amittenda vita mea? (iuxta illud: Sanguis eius super nos, & super filios nostros, hoc est, effusio sanguinis & mors eius.) Aut quę vtilitas, si moriar, & in sepulcrum condar? Statueram magnificentissimum templum nomini tuo excitare, vera sacra, iuxta legem, instaurare, & verbum tuũ ad posteros propagare. Sed num in puluerem redactus, possum tantas res, in gloriam nominis tui conficere, gratias tibi pro beneficijs agere, & veritatem promissionũ tuarum meis ipsius exemplis commendare, & testificari? Quare obsecro te Domine Deus noster, vt preces meas iterum exaudias, & miserearis mei, ac mihi in tantis meis angustijs, quibus praeter omnem expectationem obrutus sum, clementer succurras. Ex his initio considerandum est, quòd tanta sit corruptio humani generis, vt in prospero rerum successu, non solùm impij, verùmetiam sancti, securi fieri soleant: ac tantum non, quod est apud Esaiam, di-

Esa.28. cere: Percussimus foedus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans, cum transierit, non veniet super nos. Sed quid? an dubitandum est, de gratia & clementia Dei erga nos? An non vera fide di-

Psal.27. cendum est, quod est in alio Psalmo: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersus me praelium, in hoc ego sperabo? An in certissimis & verissimis Dei promissionibus, non est securè acquiescendum, & confidendum? Omnino certè in his acquiescendum est: non autem carnali, sed spirituali securitate. Et quae est carnalis, quae spiritualis securitas? Carnalis securitas est, cum praetexitur quidem promissio Dei, & fiducia in eam, sed sine timore Dei.

Dei,& vera pœnitentia. Quales illi securi erant,apud
Esaiam,quorũ paulò antè mentionem fecimus, & qui *Esa.28.*
dixerunt: Percussimus fœdus cum morte. Et illi, qui
apud Hieremiam dicunt: Templum Domini, templũ *Hier.7.*
Domini,templum Domini. Extabant enim promissio-
nes,tàm de populo Israël,quàm de templo,quibus De-
us receperat se perpetuum fore gentis & templi custo-
dem. In alio Psalmo dicitur: Elegit Dominus Zion, *Psal.132.*
elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in
seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. Et
postquam Salomon dedicasset templum, apparuit ei
Dominus: Sanctificaui (inquiens) domum hanc, quam *3.Reg.9.*
ædificasti, vt ponerem nomen meum ibi in sempiter-
num: & erunt oculi mei, & cor meum ibi cunctis die-
bus. Has promissiones agnoscebant quidem Iudæi,&
iactabant eas: securissime sperantes, se hoc templo tu-
tos ab omnibus hostibus fore: sed sine vlla vera pœni-
tentia. Pergebant enim magna impudentia, in suis
sceleribus: & admoniti à Prophetis, tantum abfuit, vt
resipiscerent, vt etiam Prophetas immaniter trucida-
rent. Hæc erat carnalis securitas & confidentia: qua-
re etiam miserrimè pudefiebant. Spiritualis autem se-
curitas est certa & indubitata fiducia in promissionẽ
Dei rectè intellectam, coniuncta cum vera pœniten-
tia. Talis securitas fuit Dauidis, cum ait: Etsi ambula- *Psal.23.*
uero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quo-
niam tu mecum es. Et Pauli, cum ait: Mihi persuasum *Rom.8.*
habeo, quòd neq; vita, neq; angeli, neq; principatus,
neq; potestates, neq; instantia, neq; futura, neq; alti-
tudo, neq; profunditas, neq; vlla creatura alia poterit
nos separare à dilectione, qua Deus nos in Christo Ie-

Cc su Do-

ſu Domino noſtro complectitur.

Deinde diſcamus exemplo Dauidis, vt, cum in rerum felicitate carnalis ſecuritas in nobis exoritur, reprehendamus nos ipſos, & properemus ad preces, inuocantes Dominum, ne deſerat nos, ſed clementer conſeruet, ſi quando proſpera fortuna mutetur in aduerſam. *Eccle. 11.* In die enim bonorum, vt Syracides ait, ne ſis immemor malorum: & in die malorum, ne ſis immemor bonorum.

Sed quid illud eſt, quod ait: Quæ vtilitas in effuſione ſanguinis ſeu vitæ meæ? aut quis vſus mortis meæ? Nunquid laudabit te puluis? Quid? Num vna cum corpore, etiam moritur anima? Num homines mortui, ac præſertim, qui in Chriſto mortui ſunt, vſque adeo nihil ſunt, vt interea temporis, dum aduenerit mortuorum reſurrectio, toti conſileſcant, nec Dominum Deum ſuum, vna cum cœleſtibus ſpiritibus laudent? *Pſal. 115.* Tale quid extat etiam in alio Pſalmo: Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui deſcendunt in infernum: ſed nos, qui viuimus, benedicimus Domino, ex hoc nunc & vſque in ſeculum. Et in Eccleſiaſta Salomonis: *Eccle. 9.* Mortui nihil nouerunt amplius. Et mox: Quodcunque facere poteſt manus tua, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quo tu properas. Hæc & alia id genus non docent animam hominis poſt hanc vitam nihil eſſe, aut non ſuo modo Deum laudare. Ne metuatis vobis (inquit Chriſtus) ab ijs, qui occidunt corpus, *Matt. 10.* *Luc. 20.* animam autem non poſſunt occidere. Et iterum: Deus non eſt Deus mortuorum ſed viuorum. Omnes enim viuunt illi. Commendat etiam Chriſtus Spiritum ſuum

in

in manum patris. Et Stephanus iam moriturus: Domine Iesu, inquit, suscipe spiritum meum. Ac Paulus: Cupio, inquit, dissolui, & esse cum Christo. Hæc & his similia testificantur, animam hominũ post hanc vitam, non esse vsque ad resurrectionem, nihil, sed coram Deo viuere, & in manu Dei contineri ac conseruari. Quod etsi præcipuè intelligendum est, de animabus piorum hominum, tamen sentiendum est, quòd etiam animæ impiorũ contineantur & conseruentur in manu Dei, vsque ad generalem resurrectionem: illæ quidem piorum in expectatione perpetuæ felicitatis, hæ autẽ impiorum, in expectatione cruciatus nunquam finiendi. Quod ergo Psalmi dicunt: Mortuos non laudare Deum, & Salomon: Apud mortuos non esse nec rationem, nec sapientiam, nec scientiam, intelligendum est, quòd mortui non amplius agant inter homines humanam vitam, nec habeant vllum exercitium humanarũ actionum, nec concionentur inter homines de verbo Dei, nec psallant in Ecclesia sicut viuentes solent: sed desierint ab omnibus illis humanæ huius vitæ operibus: interea autem viuant Deo: & cum sint extra omnem locum & tempus, habeant eas actiones, quæ humanæ rationi sunt incognitæ, & imperuestigabiles. Vnde, quod Ezechias, cùm Propheta denuntiaret ipsi mortem, dicit: Obsecro, Domine, memento, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, (hoc est) quomodo gloriam nominis tui, & instaurationem verę religionis toto animi studio promouerim, & quod institui, nondum absoluerim. Idem etiam sentit in hoc Psalmo Dauid: Quæ est (inquiens) vtilitas mortis meæ? Et nunquid puluis laudabit te?

(hoc est) Non recuso quidem ad tuam vocationem & voluntatem mori, sed vides Domine, quod opus ad instaurandam veram religionis doctrinam, hactenus in regno Saulis pene collapsam, susceperim. Quæ igitur erit huius instituti vtilitas, si ego in medio cursu eius, morte abripiar? Nunquid in puluerem redactus, potero parare, quæ ad illustrandam gloriam nominis tui necessaria videntur? In eandem sententiam dicit
Phil.1. Paulus: Cupio dissolui, & esse cum Christo, multo longeque melius: cæterùm, manere in carne, magis necessarium, propter vos.

Quæ cum ita se habeant, videndum nunc est, quid Dauid his precibus à Deo impetrauerit. Dicit ergo:

10. *Conuertisti planctum meum in gaudium, resoluisti saccum meum, & cinxisti me lætitia.*

11. *Vt cantet tibi gloria, & non sileat, DOMINE Deus meus in æternum laudabo te.*

Saccus seu cilicium, symbolum est luctus. Vnde in
Ioël.1. Ioële dicitur: Plange, quasi virgo, accincta sacco, su-
Ionæ 3. per virum pubertatis suæ. Et in Iona: Rex Niniue audiens venturam vrbis calamitatem, surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est
Matt.11. sacco, & sedit in cinere. Et apud Matth. Si in Tyro & Sidone factę essent virtutes, quæ in te factæ sunt, olim in cilicio & cinere, pœnitentiam egissent. Gloria autem, de qua vndecimus versiculus loquitur, est vel lingua, vel musicum instrumentum, quo gloria nominis Dei carminibus commendatur & illustratur. Dicit ergo: Etsi in mea securitate obruebar inopinata afflictione:

ctione: tamen ea es clementia & bonitate, Domine Deus meus, vt postquam conuerti me ad inuocationem nominis tui, conuertisti etiam tu planctum, & dolorem meum in chorum, in tripudium seu gaudium, & concidisti, seu, vt Hebræus habet, aperuisti, aut resoluisti saccum meum, quo indutus lugebam, ac cinxisti me lætitia. Sed quo consilio resoluit saccum meum? Num vt iterum securam agerem vitam, & officium desererem? Nihil minus: sed vt gloriam nominis tui, lingua & Psalterio meo celebrarem, ac maiestatem tuam, quocunque possem officio, illustrarem. Quare dabo summam operam, vt ad agendas tibi pro tantis beneficijs gratias, nomen tuum perpetua laude prosequar. Aguntur autem Deo gratiæ, non verbis tantum, & carminibus, sed etiam bonis totius vitæ exemplis: Luceat, inquit, lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, glorificentq́ patrem vestrum, qui est in cœlis. Sic igitur cantemus Domino, vt interim cum lingua & voce conueniat cor, & omnes vitæ nostræ actiones. *Matth.5.*

VSVS HVIVS PSALMI.

Varia est fortuna hominum in hoc seculo. Aut enim prospera, aut aduersa accidunt. Qualiacunque igitur euenerint, hic Psalmus vsui erit. Si enim felix est rerum successus, sumendus est hic Psalmus in manum: vt excitemur ad gratitudinẽ: & admoneamur, ne abutamur præsenti felicitate, ad carnalem vitæ securitatem: sed ambulemus in timore Domini, & in officio contineamur. Si autem aduersis opprimimur, consola-

tur nos hic Psalmus, & confirmat fidem, ac spem no-strã, qui sunt cultus Deo acceptissimi: vt non despon-deamus animum, nec aliena, & cum Deo pugnantia remedia quæramus, sed expectemus opem Domini obedienter & patienter. Memorabile enim est, & non est vox carnis, sed spiritus: non est terrena, sed cœle-stis: non est vox hominis, sed Dei, quod in quinto ver-siculo dicitur: Momentum est in ira eius, vita autem in beneplacito eius. Vesperi perdurat fletus, mane autem redit letitia. Hac voce confirmati non declinemus in aduersis, nec ad dextram, nec ad sinistram, sed rectà in officio pergamus: certa spe concepta, quòd etsi Dominus adhuc procul abesse videtur, tamen ap-

Abac. 2. parebit in finem, (vt verbis Prophetæ Abacuc vtar) & non mentietur: Si moram fe-cerit, expecta illum: quia ve-niens veniet, & non tardabit.

BREVIS ET PER-
SPICVA EXPLICATIO Psalmorum Dauidis.

AVTORE

Iohanne Brentio.

DECAS QVARTA.

TVBINGÆ,

Apud Viduam Vlrici Morhardi.
Anno 1569.

PSALMI QVARTAE DECADIS.

31. *In te DOMINE speraui, non confundar in æternum &c.*
32. *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates.*
33. *Exultate iusti in DOMINO.*
34. *Benedicam DOMINVM in omni tempore.*
35. *Iudica DOMINE nocentes me.*
36. *Dixit iniustus vt delinquat in semetipso.*
37. *Noli æmulari in malignantibus.*
38. *DOMINE ne in furore tuo arguas me.*
39. *Dixi: Custodiam vias meas.*
40. *Expectans expectaui DOMINVM.*

PSALMVS XXXI.

In te DOMINE speraui, non confundar in æternum, &c.

Agna Psalmorum commendatio est, quod Paulus ad Ephesios scribens: Impleamini (inquit) spiritu, loquentes vobismetipsis, per Psalmos & hymnos, & cantiones spiriteales (in quarum catalogo, principem locum obtinent Psalmi Dauidici.) significans videlicet, has cantiones in illum vsum nobis traditas, & diuinitus commendatas esse, vt sint cœlestia organa, instrumenta, seu, vt ita dicam, vasa, quibus Spiritus sanctus in nos effundatur. Non arbitretur autem quispiam, Spiritum sanctum cœlo ita contineri, vt in nos terræ incolas, non nisi vasculis effusus, illabatur. Hæ sunt crassissimæ humanorum phantasmatum cogitationes. Nam si loquendum est de natura, seu (quam ita vocant) essentia Spiritus sancti, verus est ab æterno Deus, & omnia tàm cœlum, quàm terrã implet: Quò ibo, inquit, à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. In præsentia autem sermo nobis est, non de essentia, sed de donis Spiritus sancti, quibus impletos esse oportet omnes illos, qui è grauibus tentationibus eluctantur, & ad veram salutem euadunt. Si enim quispiam iudicio peccatorum ita perturbatur, vt arbitretur de sua salute actũ esse, necessaria est ei fides, Ephe. 4.

 qua

qua agnoſcat peccata ſibi propter Chriſtum condonata. Hæc fides non naſcitur in carne humana: ſed eſt donum Spiritus ſancti. Si quem aduerſa vel grauius, vel diuturnius, quàm vt perferre poſſe videatur, afflixerint, neceſſaria eſt ei ſpes, expectatio, patientia, & animi fortitudo, qua in tolerandis aduerſis conſtet. Hæc ſpes, & animi fortitudo, ſunt donum Spiritus ſancti. Si quis poſt multa beneficia diuinitus accepta, relapſus fuerit in grauia peccata, & metuit, vt amplius pateat ipſi receptus ad clementiam Dei, huic neceſſaria eſt pœnitentia, & conuerſio ad fidem, ac precationem: quæ conuerſio eſt donum Spiritus ſancti: Si ſatan ſolicitat hominem, vt vel proximum odio proſequatur, vel impoſturas exerceat, vel ſcortetur, vel helluetur, vel aliud genus ſceleris aduerſus mandata Dei deſignet, neceſſarius eſt timor Dei, qui ipſum in officio obedientiæ contineat: Hic Dei timor eſt donum Spiritus ſancti. Quid multis opus? Non eſt vllus hominum, qui poſsit veram & cœleſtem ſalutem conſequi, niſi impleatur Spiritu ſancto, (hoc eſt) donis Spiritus ſancti. Affirmat autem Paulus, quòd hæc dona effundantur in nos Pſalmis & hymnis ſpiritualibus, non quidem, cum non intellecti demurmurantur, aut Stentorea voce decantantur: Si enim tuba, inquit Paulus, incertam vocem dederit, quis apparabitur ad bellum? ſed cum rectè & piè percepti, attento animo conſiderantur. Quare, cum Spiritus ſanctus vtatur Pſalmis, pro organo aut vaſculo, quo dona ſua in homines effundat, non eſt dubium, quin Pſalmi ſint pharmacopolion, ex quo remedium aduerſus omne genus morborũ animi ad recuperandam cœleſtem ſanitatẽ petere licet.

1. Cor. 14.

Archi-

Architectationem autem illius Psalmi, quem explicare instituimus, solent interpretes in id præcipuè tempus referre, quo Dauid necesse habuit fugere proditores Ceilanos, quos tamen paulò antè extremo vitæ suæ periculo, ab hostibus Philistinis liberauerat, & maximo ipsos beneficio affecerat, quemadmodum scriptum est in priori libro Samuelis cap. 23. Nec dubium est, quin Dauid non apud Ceilanos tantùm, verùm etiam aliàs sæpè ac multùm eam periculorum molem, quę in hoc Psalmo commemoratur, sustinuerit. Sed quia Christus filius Dei tradidit in cruce Deo patri suo Spiritum, & clausit corporalem suam vitam versiculo huius Psalmi, & Petrus ait: Spiritum Christi testatum esse in Prophetis venturas in ipsum afflictiones, sentiamus hunc Psalmum esse imprimis precationem Domini nostri Iesu Christi, deinde etiam vniuersæ ecclesiæ, ac singulorum membrorum eius. Nam quæ ærumnæ in hoc Psalmo recitantur, ea maximè omnium Christo filio Dei (qui, sicut fuit primitiæ eorum, qui dormierant, vt resurgeret, ita primas tenet partes, inter omnes sanctos, qui vnquam ab initio orbis terræ afflicti sunt, & adhuc affligentur) acciderunt. Et quia seruus non est maior Domino suo, idcirco solent etiam ijs, qui Christum fide amplectuntur, accidere. Tametsi enim nonnulla in hoc Psalmo recitantur, quæ non videntur in Christum filiũ Dei competere, quale est illud: Infirmata est propter iniquitatem meam virtus mea. Et illud: Ego dixi in anxietate mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum: tamen hæc, si rectè expendas, non minus suo modo in Christum, Ecclesiæ suæ caput, quàm in membra eius conueniunt, quemadmodum postea, Deo volente, ostendemus.

Cor. 15.

Et quia tam Christus, quàm magnus auus eius Dauid seruati sunt precatione huius Psalmi in maximis ac periculosissimis omnium aduersis, idcirco non est obscurum, quòd hic Psalmus, etiamsi videtur tantùm esse petitio salutis, tamen sit etiam vera & certa salutis promissio. Quare excipiamus eum, non solùm vt formulam precandi, qua in summis tentationibus vtamur, sed etiam vt cœlestem promissionem, qua extremè afflicti confidamus.

1. *In te DOMINE spero, non pudefiam in æternum, in iustitia tua libera me.*
2. *Inclina ad me aurem tuam, propera vt eruas me: sis mihi petra fortis, & arx munita, vt serues me.*
3. *Quoniam rupes mea, & arx mea tu es, & propter nomen tuum ducas me, & regas me.*

Ostendimus hunc Psalmum esse precationem Christi. Non est autem ignotum, quantæ ærumnæ obruerint Christum in hac vita, ac præsertim ijs temporibus, quibus accessit ad absoluendum sacrificium suum pro salute humani generis, in vrbe Hierusalem. Primùm enim proscribebatur à iudæis: Iam conspirauerant, (inquit Ioannes) Iudæi, vt si quis confiteretur eum esse Christum, è Synagoga eijceretur: Et iterum: Dederant Pontifices & Pharisæi præceptum, vt si quis cognouisset, vbi esset, indicaret, vt compræhenderent eum. Nemo autem arbitretur Pontifices Iudaicos & Pharisæos ea fuisse tum infamia, qua nunc sunt apud nos: sed habitos esse sacrosanctos & inuiolatos, & quicquid decreuissent, habuisse speciem oraculorum spiritus sancti: quare decreta eorum non iudicabantur, tanquam

Ioan. 9.

fulgur

fulgur ex peluí, sed tanquam tonitrua cœlestia. Deinde consilia Pontificum & Pharisæorum aduersus Christũ feliciter promouere videbantur, Christus enim, iuxta has deliberationes capiebatur, ad mortem condemnabatur, cruci affigebatur, donec tandem animã in cruce efflaret. In tantis igitur aduersis, in tantis ærumnis, in tam horrendis corporis & animi doloribus, non vertit se ad homines diris execrationibus, qui mos est carnis: sed vertit se ad Deum patrem suum pia precatione, vt cœlesti ope seruetur: In te, inquiens, Domine, spero, non pudefiam in æternũ. Initio, obseruanda est affectus vehementia, qua significatur magnitudo afflictionis. Non enim simpliciter dicit: Peto, vt non pudefiam, sed addit: Libera me. Et mox: Inclina ad me aurem tuam. Ac iterum: Propera vt eruas me. Et ne sic quidem existimat se voluntatem suam satis exposuisse, sed pergit: Sis mihi, inquiens, petra fortis, & arx munita, vt serues me. Deniq; idem alijs quidem verbis, sed eadem sententia repetit: Ducas, inquiens, me, & gubernes, propter nomen tuum. Hæc frequens eiusdem propositionis & sententiæ iteratio haud obscurè significat, precatorem, vt summum periculũ adire, ita extremo consequendæ diuinæ opis desiderio teneri. Vt non pudefiam, (inquit) vt non cõfundar in æternum, te etiam atq; etiam rogo. In præsentia quidem pudefio coram hominibus, quia capior, & mei Discipuli à me deficiunt, aliquot etiam turpiter me abnegãt, traducor per ora hominum, nunc ad hunc, nunc ad illum magistratũ: condemnor ad mortẽ, & affigor cruci. Quid est confusio, quid est contumelia, quid est calamitas, si hoc non est? Cum igitur, Domine Deus meus, omninò tibi visum est, me confundere

&

& pudefacere coram hominibus, & ad tempus, quæso te, vt clementer me conserues, ne etiam coram te, & perpetuo confundar. Feram confusionem terrenam & temporariam obedienter, feras tu saltem, obsecro, opem, ne spiritualiter, & in æternum confundar.

Sed quibus argumentis, quibus rationibus precator excitat & confirmat fidem suam, vt & precationem coram Deo suscipiat, & certam sibi exauditionem polliceatur? Aliæ quidem rationes commemorantur in illis versiculis, qui sequuntur, in his autem tribus primis recensentur tres. Harum prima est: In te Domine spero. Non dubito de exauditione, non metuo mihi ab æterna pudefactione, etiamsi in præsentia videar coram hominibus pudefieri. Quam ob causam? Quia, Domine, in te spero. Non spero in vanos deos Gentium, non in idolomaniam populorum, non in excogitatitia sacra Iudæorum, sed in te solum verum Deum patrem meum. Qui autem in inuocatione sua, in solum verum Dominum Deum nostrum sperat, fieri non potest, vt pudefiat, etiamsi omnia cum promissa salute pugnare videantur. Etsi verò recensuimus aliàs illa scripturæ oracula, quibus manifestè promittitur certa salus sperantibus in Deum, tamen, quia ea semper nobis ob oculos posita esse debent, nō pigebit nos illa copiosius referre,

Psal. 16. Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te.

Psal. 17. Protector est omnium sperantium in se.

Psal. 31. Multa flagella peccatoris, sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

Psal. 39. Beatus vir, cuius est nomen Domini, spes eius, & non respicit in vanitates & insanias falsas.

Psal.

Psal. 90. Quoniam in me sperauit, liberabo eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.

Psal. 146. Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius.

Prouerb. 29. Qui timet hominem, citò corruet. Qui sperat in Domino, subleuabitur.

Esa. 30. Beati omnes, qui expectant eum.

Esa. 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ: current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient.

Hiere. Thren. 3. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

Nahum 1. Bonus Dominus, & confortans, in die tribulationis, & sciens sperantes in se.

Quid pluribus opus? Sacra scriptura, hoc est, cœlestis doctrina plena est horum dictorum, quibus liberatio ex omnibus periculis, & vera ac æterna salus, confidentibus, & spem suam in Domino Deo nostro collocantibus promittitur. Quare, cùm precator affirmet, se in Dominum sperare, eo ipso significat, se in sua inuocatione non pudefactum iri.

Secunda ratio: Libera me in tua (inquit) iustitia, seu propter tuam iustitiam. Tanta est tua, Domine Deus meus, iustitia, vt cùm eam mihi ob oculos posuero, haud quaquam dubitem, quin me sis liberaturus, & seruaturus, ne pudefiam perpetuò. Porrò vocabulum iustitiæ rectè intelligendum est. Et si enim Deus natura sua simplicissimus est, tamē facimus, docendi gratia, iustitiam eius duplicem. Vna est iustitia veritatis, quam iustitiam aliàs probitatem vocare solemus, qua Deus verè & constanter seruat, quod promisit. Vulgò

definiunt iuſtitiam eſſe, quæ vnicuiq; tribuit, quod ſuum eſt. Non autem tribuitur tantùm vnicuiq;, quod ſuum eſt, cùm impijs & ſceleratis redditur ſupplicium, quod iuxta legem Domini meriti ſunt: verùm etiã cùm credentibus, & benè ſperantibus redditur, quod ipſis promiſſum eſt. Aequum enim eſt, & iuſtum, vt ſerues, quod promiſeris. Tametſi enim is, cui promiſſum eſt beneficium gratuitũ, indignus fortaſſe videbitur, qui accipiat: tamen qui promiſit, dignus eſt, qui etiam immeritis ſeruet promiſſum, ne vanus & mendax habeatur. Quòd ſi Chriſtus loquitur hîc de hac veritatis Dei iuſtitia, non ſolùm dignus eſt Deus, qui promiſſa beneficia reddat, verùm etiam Chriſtus filius Dei dignus eſt, propter ſuam obedientiam, quam præſtitit vſq; ad mortem crucis, qui ea accipiat. Quare cùm dicit: Libera me propter tuam iuſtitiam, ſententia eſt: Tu Domine Deus cœleſtis pater, teſtificatus es de me è cœlo: Hic (inquiens) eſt filius meus dilectus, in quo ego delector: qua voce promiſiſti mihi palàm omnia ea beneficia, quæ patres filijs ſuis præſtare poſſunt, & pro paterno affectu volunt. Cùm igitur non dubitem, te ea eſſe iuſtitia, probitate, veritate, & conſtantia, vt ſerues, quod promiſiſti, non dubito etiam, quin me ſis è grauiſsimis illis ærumnis, quibus obrutus ſum, immenſa tua clementia & potentia crepturus. Soles eripere ex anguſtijs ſuis ſperantes in te, quamuis indignos, & longè aliud meritos: quanto magis eripies ſperantem in te, dignum, & optimè de nomine tuo meritum? Habes iuſtitiam Dei veritatis. Alia eſt iuſtitia ſeueritatis, quæ frequentius dici ſolet iudicium, quàm iuſtitia. Hæc eſt iuſtitia illa, qua Deus ſeueriſsimè

mè impletionem legis ſuæ exigit, & ſi quis non impleuerit eam, pronunciat ipſum æterna morte dignum. De qua iuſtitia Daniel loquitur, cùm ait: Vigilauit Dominus ſuper malitiam, & adduxit eam ſuper nos. Iuſtus Dominus Deus noſter in omnibus operibus ſuis quæ fecit. Si de hac iuſtitia ſermo fuerit, nullus hominum poteſt de ea gloriari, quòd ipſi ſatis fecerit: nec petere liberationē è periculis ſuis, propter ipſam: Non enim iuſtificatur in conſpectu tuo omnis viuens. Solus autem Ieſus Chriſtus ſatisfecit ei perfectiſsimè, & impleuit omnem Dei patris ſui voluntatem. Soli igitur Chriſto licuit propter hanc iuſtitiam petere ex ærumnis ſuis liberationem. Sic enim promiſit Deus, & ait: Præſtans beneficia in millia his, qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Tertia ratio: Exaudi me, deduc & dirige me, propter nomen tuum. Quod ergo eſt nomen illud Dei, propter quod Chriſtus petit exaudiri, liberari, & deduci? Ecce igitur tibi, Deus ipſe commemorat nomen ſuum Moſi, quemadmodum ſcriptum eſt Numeri 14. & Pſal. 103. Notas fecit vias ſuas Moſi, filijs Iſrael voluntates ſuas, Miſerator & miſericors Dominus, longanimis & multum miſericors. Et mox: Secundum altitudinem cœli à terra, corroborat miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. Et Pſal. 145. Miſerator & miſericors Dominus, patiens & multum miſericors. Ac iterum: Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Alleuat Dominus omnes, qui corruunt, & erigit omnes eliſos. Et Pſal. 146. Cuſtodit veritatem in ſeculū, facit iudicium iniuriam patientibus, &c. Habes aceruum epithetorum ac

Dani. 9.

Exod. 20.

nominum Dei. Vocatur enim Deus misericors, vocatur verax, vocatur fidelis in omnibus promissis suis, vocatur auxiliator in necessitatibus, & multa id genus alia. Sed quid opus est, vt ad inquirenda epitheta & nomina Dei, diu circumspiciamus, cùm ea nobis hic Psalmus, quem nunc interpretamur, ob oculos disertè ponat. Vocat enim Deum petram, rupem, & arcem munitã, quippe quòd sit certissima salus omnium eorum, qui promissione, & clementia eius confidunt. Quare, cùm Christus precatur Deum patrem, vt liberet ac seruet ipsum, propter nomen suum, illud precatur, vt meminerit epithetorum suorum, quibus in vniuersa Sacra scriptura celebratur, quòd sit in promissis suis verax, quòd sit misericors, quòd sit auxiliator in necessitatibus: ne si deserat nunc ipsum in suis ærumnis, pro nomine veracis, reportet nomẽ mendacis, pro nomine misericordis, reportet nomen crudelis, pro nomine adiutoris, reportet nomen desertoris. Hæc certè est compendiaria via, qua precator expugnat animum Dei, vt preces eius promptè exaudiat, videlicet, si Deum admonueris, constanti fide veritatis promissionum suarum, & gloriæ nominis eius. Non potest enim ferre, vt habeatur mendax, crudelis, desertor, & verè ipsum timentium ac supplicum contemptor: ac mauult immeritos & indignos exaudire & seruare, quàm bonam nominis sui famam amittere. Quare, si calamitatibus ita obrutus fueris, vt nulla tibi euadendi via patere videatur, attolle oculos in cœlum ad Deum patrem, propter Iesum Christum filium eius, & admone eum suorum epithetorum: certa fiducia concepta, quòd, qui voluit se vt patrem inuocari, teneri,

teneri non queat, quin inuocantem ex fide, paterno affectu complectatur.

Cogitabit autẽ fortaſſe quiſpiã, quomodo hæc precatio conueniat Chriſto filio Dei, & Domino noſtro? An non eſt (ſiquidem diuinitatem eius conſideraueris) verus Deus ab æterno, & eiuſdem, cum Deo patre ſuo, eſſentiæ, vnde & patri ὁμοούσιος vocatur? Si autem reſpexeris humanitatem eius, an nõ ea aſſumpta eſt ab initio conceptionis, in Deum; & ornata omni diuina maieſtate, vt gubernet æquali potentia, vnà cum Deo, vniuerſum orbem? quomodo igitur conuenit ei, vt petat à Deo, ne pudefiat, ſed exaudiatur & liberetur, idq; citò, ac velociter? Quo ſignificat, ſe verſari in extremis malis, & ſi nõ continuò liberetur, ſibi mox pereundum eſſe. Hæc certè cum maieſtate Chriſti pugnare videntur. Sed de hac re erudit nos Paulus, qui ad Philippenſes ſcribens: Is affectus, inquit, ſit in vobis, qui fuit & in Chriſto Ieſu, qui cùm eſſet in forma Dei, non rapinam arbitratus eſt, vt eſſet æqualis Deo, ſed ſemetipſum inaniuit, forma ſerui ſumpta, &c. Etſi enim Chriſtus fuit ab initio incarnationis ſuæ ornatus forma & decore Dei, tamen texit hanc diuinam formam forma ſerui, & factus eſt obediens vſq; ad mortem crucis, donec peregit myſterium noſtræ redemptionis, & reſurrexit à mortuis, ac intrauit in gloriam patris, (hoc eſt) patefecit publicè, qua forma iam ab initio conceptionis ſuæ ornatus fuerit, quàm etiam in æternum retinebit. Sciamus igitur, quòd quæ Chriſtus, in hoc & alijs ſuis Pſalmis precatus eſt, non ſit precatus, iuxta formam Dei, ſed iuxta formam ſerui, qua nobis per omnia ſimilis factus eſt, abſq; tamẽ peccato,

Philip. 2.

Heb.2. vt misericors esset, (quemadmodum Epistola ad Hebræos dicit) & fidelis Pontifex, in his, quæ apud Deum forent agenda, ad expianda peccata populi. Nam ex hoc, quod contigit ipsi tentatum esse, potest & ijs, qui tentantur, succurrere.

4. *Educ me de laqueo quem absconderunt mihi, quoniam tu es fortitudo mea.*

5. *In manum tuam commendo spiritum meum. Redimis me Domine Deus veritatis.*

Pergit Christus in sua precatione: & cùm antea petierit liberari, duci, & regi diuinitus in suis aduersis, nunc idem quidē petit, sed alijs verbis: Educ, inquiens, me de laqueo, quem absconderūt mihi. Quæramus igitur, quis sit laqueus ille aut rete, è quo petit educi, aut liberari: Iohan.11. Collegerunt, inquit Iohannes, Pontifices & Pharisæi consilium, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit: si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Ac mox: Ab illo die cogitauerūt, vt interficerent eum. Ecce, hic est ille laqueus, hoc est illud rete, quod Pontifices absconderunt Christo, videlicet clandestina illa Pontificum deliberatio, & sententia, qua definierunt, vt Christum occiderent, quoquò modo possent. Dicitur & mors ipsa laqueus seu rete, quo vniuersum humanū genus, propter peccatum captum tenetur, & è quo nullus hominum sua se virtute explicare potest. Vocatur autē rete absconditum, non quòd mors sit incerta, omnibus enim certissimè moriendum est, & quod maxime omniū horribile

bile eſt, in morte pereundum, niſi ſi quis cœleſti ope conſeruetur: ſed quòd incertum ſit tempus & momentum, quo nobis ſit moriendum. Petit igitur Chriſtus à Deo patre ſuo, vt ab hoc mortis laqueo, ac reti liberetur. A quo enim alio peterem? Non eſt medicus, qui arte ſua me à morte ſeruare queat: non eſt princeps, non rex, non monarcha, cuius tanta ſit potentia, vt me faucibus mortis eripiat. Ad te igitur ſolum, Deus pater cœleſtis, confugio: quia tu es fortitudo mea. Fateor, multi ſunt reges terræ potentiſsimi, ſed ſeipſos ſaluos in morte ſeruare non poſſunt: quomodo igitur ſeruarent alios? Tu ſolus es fortitudo mea, qua rete mortis ſaluus euadere poſſum. Sed quid? Cur Chriſtus deprecatur mortem, quam ſua ſponte ab obediendum Deo patri adijt, & ſuſcepit? Non deprecatur mortem ex incredulitate, & ex inobedientia, ſed ex inanitione, & obedientia: Tentatus eſt (inquit epiſtola ad Hebræos) per omnia, iuxta ſimilitudinem, ſed abſq; peccato. Vnde apud Ioannem dicit: Pater, ſeruato me ex hac hora: audis inanitionem. Sed propterea veni in hanc horam: audis obedientiam. Et iterum: Pater mi, ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte: audis inanitionem: veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu: audis obedientiam. Nec ita deprecatur mortem, vt effugiat eam corporali, carnali, & mundano more, nondũ enim erat captus, & morti adiudicatus, ac patebat adhuc ipſi liber receptus ad loca tuta. Sed illud petit, ne in morte corporali pereat: itaq;, quod carne petit, ſpiritu interpretatur. Sic enim ſequitur: In manũ tuã commẽdo ſpiritũ meũ. Redimis me Domine Deus veritatis. Hęc eſt vox illa, qua Chriſtus in emittẽdo extremo

Ioan.12.

ſuo

suo spiritu vsus est in cruce, & quæ singulari studio obseruanda erit. Primum enim significat, quod quæ hactenus precatus sit, non hoc consilio dixerit, vt detrectet inobedienter mortem corporalem, quam Deus pater imposuerit ferendã: sed tantùm, vt spiritus eius, manu Domini Dei patris, ad resurrectionem conseruetur: Tu enim (inquit) redimis me, qui es Deus veritatis, (hoc est) Non dubito spiritum meum tuæ manui commendare, propterea quòd sis Deus verax, ex quo certus sum, te conseruare me in morte, & redimere à morte in veram & æternam vitam. In promisione enim, quæ dicta est de Christo ad Dauidem, testificatus est Deus, quòd velit Christo esse in patrem, & regnum eius stabilire in æternũ. Quomodo autem mortuus, in morte manens, regnaret, idq; perpetuo? Cùm igitur Deus sit verax, ac promisionum suarum seruantissimus, & tamen obiecerit Christum filium suum extremæ morti, non dubitat, quin interea, dum moriatur corpore, conseruetur à Deo spiritus eius, vt tertia die à morte ad perpetuum regnum excitetur: ideoq; eo ipso, quo cõmendat spiritum suum Deo patri, redemptori, & veraci, vaticinatur de sua ad cœleste regnum resurrectione. Deinde docet hac voce, quò spiritus piorum, credentium in ipsum, à morte perueniant: Pater, inquit, in manum tuam cõmendo spiritum meum. Nec dubiũ est, quin Deus pater exceperit spiritum filij sui promptisimè. Quôcunq; autem peruenit spiritus Christi, qui est caput suæ ecclesiæ, eó etiam spiritus membrorũ eius perueniat, necesse est: Pater, (inquit) quos dedisti mihi, volo, vt vbi ego sum, & illi sint mecum. Non est igitur dubium, quin Spiritus piorum sint

Ioan. 17.

&

& conſeruentur à morte, in manu Dei patris. Vbi autem tutius, vbi viuatius & vigetius commorari poſſent? Conſeruantur etiam impiorum ſpiritus in manu Dei, ſed ſeueri iudicis, non indulgentis patris. Itaque cùm venerit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, procedent illi quidem in ruſurrectionem iudicij ſeu condemnationis, hi autem in reſurrectionem vitæ. *Ioan. 5.*

6. *Odi eos, qui obſeruant vanitates inanes: ego verò in Dominum ſpero.*
7. *Exulto & lætor in miſericordia tua, qui reſpicis afflictionem meam, agnoſcis in tribulationibus animam meam.*
8. *Et non concludis me in manum inimici, ſtatuis in latitudine pedes meos.*

Potuiſſet Chriſtus quinq; prioribus verſiculis precationem ſuam abſoluere & concludere. Qui enim orat, & impetrat, vt non pudefiat in æternum, vt liberetur, & eruatur ex omnibus aduerſis, vt Deus ſit ipſi petra, rupes, & arx munita, vt ducatur & gubernetur diuinitus, in omnibus vijs ſuis, vt educatur de laqueo inſidiarum, & mortis, vt Deus habeat ſpiritum ipſius commendatum, & redimat ipſum ex omnibus ærumnis & afflictionibus, quid amplius deſiderat? cuius rei amplius egebit? quid ipſi deinceps deerit? Sed quia Lucas ſcribit, Chriſtum in horto montis Olìueti tanto angore correptum, vt oraret ἐκτενέστερον (hoc eſt) prolixius & intentius, ac ſudaret etiam ſanguinem, non eſt dubiū, quin non tantùm recitauerit in cruce hunc verſiculum: In manum tuam commendo ſpiritum meum *Luc. 22.*

verùmetiam commemorauerit cùm aliàs, tum præcipuè in monte Oliueti, & per noctem, qua traductus est per ora Pontificum, & ad iudicum subsellia, hunc totum Psalmum, & multos alios, qui de ipso conscripti erant. Quare, etsi priores versiculi continent summatim omnia Dei beneficia, quæ ad veram hominis salutem necessaria sunt: tamen quia cor afflictum & perturbatum, quale tum erat cor Christi, indiget copiosa cōsolatione, idcirco progreditur Christus in hac precatione longius: vt quanto ardentius Deum patrem inuocat, & beneficia eius commemorat, tantò certius fide sua confirmetur, & ad benè sperandum inflammetur: Odio (inquit) habeo eos, qui obseruant & sectantur inanes vanitates. Inanes seu mendaces vanitates, de quibus hoc loco fit sermo, significant idola, quæ colunt Gentes: & humanas traditiones, quas obseruant hypocritę. Apud Hieremiam dicit Dominus:

Hiere. 2. Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerunt se à me, & ambulauerunt post vanitatem, hoc est, coluerunt idola, & studuerunt humanis traditionibus, seu sacris humana ratione excogitatis

Hiere. 8. & institutis? Et iterum: Nunquid Dominus non est in Zion; aut rex eius non est in ea? Quare ergo me ad iracundiam prouocauerunt in sculptilibus suis, & in vanitatibus alienis? Dicit ergo Christus: Tantum abest, vt vel in his extremis meis ærumnis, vel in vniuersa vita mea approbauerim fictitia sacra, & quæsiuerim cultu eorum opem, vt summo odio ea prosequar, & grauissimè semper detestatus sim Scribas & Pharisæos, qui ea & instituerunt, & magno studio obseruarunt. Quæ etiam causa est, cur in tantam odij ipsorum acer-

acerbitatem incurrerim, vt me è terra viuentium prorſus extinctum & deletum cupiant. Ego enim confido & ſpero tantùm in Dominum Deum meum: hunc ſolum colo, huic ſoli ſeruio, in huius ſolius beneficentia acquieſco, exulto & lætor: Quia tu ſolus reſpicis (inquit) afflictionem meã, agnoſcis anguſtias animi mei in aduerſis. Nec concludis me in manum inimici, non conniues, vt hoſtes mei conculcent me vſq; ad extremam internetionem. Conniues quidem, vt manus & pedes meos clauis cõfodiant, & me cruci affigant: non conniues autem, vt me in morte detineant, ſed ſtatuis pedes meos in latitudine, (hoc eſt) excitas me iterum è morte, vt reſurgam, & accipiam ſummam maieſtatem, ac latiſsimum imperium, in cœlo & in terra, adeoq; omnia ſubijciantur ſub pedes meos. His verbis Chriſtus profitetur, idq; iuſtiſsimè, quòd legi Dei perfectè ſatisfecerit. Prima enim & pręcipua lex eſt: Non habebis Deos alienos coram me. Sed diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Et Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies. Quare, cùm Chriſtus legi ſatisfecerit, & Deus donauerit eum nobis vnà cum omni eius iuſtitia, dubitandum non eſt, quin iuſtitia eius confiſi, liberemur ex omnibus afflictionibus. Deinde vaticinatur de ſua à morte reſurrectione, vt ſciamus afflictiones & mortem non eſſe noſtrũ interitum, ſed ſi in Chriſto manſerimus, viam eſſe, qua in verã & æternam tranquillitatem ac felicitatem ingrediamur.

9. *Miſerere mei Domine, quoniam affligor, contabeſcit præ mæſtitia oculus meus, anima mea, & venter meus.*

10. *Consumitur præ afflictione vita mea, & anni mei præ gemitu, collabitur præ iniquitate virtus mea, & ossa mea contabescunt.*

Pergit Christus in precatione, & exponit grauitatem suarum afflictionum, non vt Deum patrem, tanquam ignorantem, doceat: sed vt se ipse in fide confirmet, & consoletur. Quò enim grauior est afflictio, eò propinquius est auxilium Dei: Miserere, inquit, mei Domine. Quā ob causam? Quia AFFLIGOR. Hæccine causa est, propter quam exhibeam tibi misericordiam, & in aduersis te clementer seruem? Ita prorsus, Deus enim recipit se ope sua præstò affuturum ijs, qui mul-
Psalm 51. tis & magnis aduersis conflictantur: Sacrificium, inquit, Deo spiritus contribulatus, cor contritum & hu-
Psal. 34. miliatum Deus non despicies. Et: Iuxtà est Dominus
Psal. 91. ijs, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit. Et: Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.

Sed fortaßis afflictiones sunt leuiores & tolerabiliores, quàm vt propter eas Deus sit inuocatione defatigandus. Nihil minus. Afflictiones enim & ærumnæ meæ peruenerunt ad summam neceßitatem. Tanta est mœstitia mea, tanta ægritudo mea, vt præ ea omnia mea tam exteriora, quàm interiora contabescant: oculus, forma, aspectus, venter, ossa, anima, vita, deniq; omnis virtus mea deficit, absumitur, collabitur. Et quanquam ætate non ita multùm proceßi, tamen gemitibus & doloribus ita exhaustus sum, vt annis multò grandior, quàm sum, videar. Quid multis opus? Tristis est anima vsq; ad mortem. Et, quod in

alio

alio Psalmo dicitur: Factum est cor meum, tanquam cera liquescens in medio ventris mei. Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhęsit faucibus meis. Cæterùm, vbi vetus tralatio habet: Infirmata est in paupertate virtus mea, ibi nos transtulimus: Collabitur præ iniquitate virtus mea. Videtur autem hoc in Christum minimè competere, quippe qui peccatum non fecerit, nec sit inuentus dolus in ore eius. Etsi autem Hebræa dictio עוני Hauoni, significat tam paupertatem, & afflictionē, quàm iniquitatē & peccatum, tamen non est inusitatum in Psalmis Christo tribuere iniquitatem. Psal. 40. Circumdederūt me mala, quorū nō est numerus: cōprehenderunt me iniquitates meæ, vt nō potuerim videre. Et Psal. 41. Sana animā meam, quia peccaui tibi. Tribuitur autem Christo iniquitas, non quòd vllum vnquam peccatum designauerit: sed quòd susceperit in se peccatū humani generis expiandum: ideoq; quam nos fecimus iniquitatem, eam suscepit Christus in se, nō operatione, sed expiatione. Quare in hoc Psalmo verè dicit Christus: Collabitur præ iniquitate virtus mea. Propterea quòd afflictio, quam propter iniquitatem humani generis in se suscepit, tāto pondere ipsum presserit, vt omnes vires tam corporis quàm animi eius exhaustæ fuerint. Psalm.22.

11. *Ex omnibus aduersarijs meis (illud reporto,) quòd sim opprobrium vicinis meis valde, & timor notis meis. Qui vident me in platea, fugiunt à me.*

12. *Obliuioni trador ex corde, tanquam mortuus, sum sicut vasculum perditum.*

13. *Audio opprobrium multitudinis circum me congregatæ,*

conspirat vnanimiter contra me, cogitant mihi adimere vitam meam.

Hæret adhuc Christus in expositione grauitatis & magnitudinis suarum ærumnarum. Ex omnibus, inquiens, aduersarijs meis, sum opprobriũ vicinis meis, (hoc est) habeo multos & magnos aduersarios, oppugnant me Scribæ & Pharisæi, Pontifices & Sacerdotes, ex quibus constat synedrion summorum capitum in ecclesia populi Dei, itaq; videtur me oppugnare vniuersa ipsa catholica ecclesia: oppugnant me Senatus politicus, Pilatus, & Herodes, itaq; videtur me oppugnare, & mihi resistere vniuersum Romanum imperium, hi enim rempub. Israëliticam nomine Romani Imperatoris gubernant. Cùm igitur habeam tot, tam multos, tam magnos, tam potentes hostes & aduersarios, omnes hi autores sunt, quòd primùm, vicinis meis valde sim abominabilis: arbitrantur me sibi esse summo opprobrio & dedecori: existimant me esse labem & maculam politiæ suæ. Deinde, quòd etiam sim timor notis meis, & vbicunq; viderint me in plateis, nunc ad synedrion Pontificum, nunc ad Pilatum aut Herodem captiuũ & vinctum duci, ita diffugiunt, perinde ac si aspectu meo aut contaminarentur, aut in præsens exitium conijcerentur. Metuunt enim, si me aspectu dignentur, aut familiariter colloquantur, & in tantis meis afflictionibus, vel vno verbulo consolentur, creent sibi certissimum capitis periculum, & summum vitæ discrimen. Nomine autem vicinorum & notorum Christi, continentur partim illi, quibus Christus restitutione sanitatis benefecit: qui etsi acce-

perunt

perunt beneficia à Christo, tamen præ metu periculorum non sunt ausi ipsum confiteri. Apud Ioannem dicitur de parentibus cæci, quòd præ metu non fuerint confessi Christum. Iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur esse Christum, è Synagoga eijceretur. Et iterum: Multi ex principibus crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, ne è Synagoga eijcerentur: dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei. Partim continẽtur etiam discipuli, & imprimis Apostoli, qui quàm turpiter deseruerint, & fugerint Christum, cùm caperetur, & mox Petrus horribiliter abnegauerit, obscurũ non est. Dicit & Lucas, quòd cùm Christus crucifigeretur, stabant omnes noti eius, non propè, sed procul, videlicet, ne si propius adstarent, iudicarentur cognati eius, & subirent idem cum ipso periculum. *Ioan. 9.* *Ioan. 12.* *Lu. 23.*

Accedit & illud, quòd tradar obliuioni ex corde, tanquam mortuus, & habear velut vasculum confractum aut contritum. Mortuorum nulla amplius habetur ratio: Mortui (inquit Ecclesiastes) nihil nouerunt amplius, nec est eis merces, quia obliuioni tradita est memoria eorum. Dicit ergo Christus, quòd etsi adhuc vitam agit inter homines: tamen nulla amplius sit autoritate, nullus faciat honestam ipsius mentionem, ac planè videatur velut mortuus, ex omnium hominum corde seu memoria extinctus, ne cuiquam sit curæ. Et quemadmodum nullus est amplius vsus vasculi testacei, quod confractum est & contritum, nec ad quidquam aliud valet, nisi vt testæ eius foràs proijciantur, & pedibus conculcentur: ita & ego in tanta sum abominatione, vt non vnus & alter ex- *Eccle. 9.*

tremæ fecis homo, ſed vniuerſa multitudo quę me circumdat, Pontificum, ſacerdotũ, magiſtratus, maiores & minores, principes, & vulgus arbitrentur ſe aſpectu meo contaminari, & geſtiant, me quàm primum è terra ſublatum, Vociferantur enim omnes vnanimi voce: Tolle, tolle, crucifige eum, vt meis ipſe auribus nihil aliud audiam, quàm opprobria, deteſtationes & execrationes. Quid hac abiectione grauius? quid honeſto homini triſtius? Commemorat autem eam Chriſtus: primùm, quòd libera doloris querela, ſit nonnulla doloris leuatio. Deinde, vt teſtificetur fiduciam & ſpem ſuam, quòd quò grauior eſt afflictio, eò propiorem ſperet liberationẽ. Poſtremò, vt ſignificet, quanto dolore & afflictione cõſtiterit ipſum expiatio peccatorum noſtrorum: & commonefaciat nos gratitudinis & obſequij, ne tam temerè, tam impudenter in peccata ruamus, ſed præbeamus membra noſtra ſerua iuſtitiæ ad ſanctificationem. Rom. 6.

14. *Ego autem in te ſpero DOMINE, dico, Deus meus es tu.*

15. *In manu tua ſint tempora mea, libera me de manu inimicorum meorum, & de perſecutoribus meis.*

16. *Illumina faciem tuam ſuper ſeruum tuum, ſalua me bonitate tua.*

In tantis meis ærumnis, in tanta abominatione & abiectione, quò me vertam? quem implorem? cuius ſpe me ſuſtentem? Non certè confugiam ad idola, non ad deos, quos ignorauerunt patres noſtri, non ad ſacra, quæ homines pro ſua ſapientia inſtituerunt: ſed in te ſolo,

solo Domine, spem meam colloco, ad te solum confugio, te solum agnosco Deum redemptorem & seruatorem meum. Quare, cùm sciam omnia, ac imprimis tempora, seu opportunitatem me iuuandi & liberandi, in manu ac potestate tua posita esse, quęso te, Domine Deus meus, vt me pro tuo arbitratu, quo tempore, & quo tibi modo visum fuerit, à tyrannide hostium & persecutorum meorum liberes. Nihil tibi præscribo, nullum certum tempus, nullum modum liberationis definio: illud tãtùm obsecro, vt mihi seruo tuo sis propitius, & digneris me aspectu clementiæ tuæ, ac conserues me pro summa tua bonitate & misericordia. In his versiculis docet iterũ Christus suo exemplo, quòd in summis nostris afflictionibus non habeamus aliud asylum præter Dominũ Deum nostrum, nec aliò nobis sit confugiendum, quàm spe & inuocatione nostra ad Deum patrem nostrũ. Deinde illud etiam docet, quòd non liceat nobis Deo tempus & modum liberationis præscribere, sed sapientiæ Dei relinquere, & contenti esse gratia Dei. Nam quod ad Paulum, ter petentem, vt ab angelo sanatæ liberetur, dictum est, hoc ad nos omnes, Deum pro liberatione è grauibus aduersis inuocantes, pertinet: Sufficit, inquit Dominus, tibi gratia mea. Nam virtus mea per infirmitatem perficitur. 2. Cor. 12.

17. *Domine, non pudefiam, quia te inuoco, pudefient impij, & descendent taciti ad infernum.*

18. *Obmutescent labia mendacia, quæ loquuntur dura aduersus iustum, cum superbia & contemptu.*

Precationi subiungit πληροφορίαν de certitudine ex-

D auditionis,

auditionis, & antithesin, qua cõfert suã inuocationem cum inuocatione impiorum. Illud enim dicit: Etsi maximis calamitatibus obrutus sum, ac videor internitioni proximus, tamen certus sum, & persuasum habeo, me non pudefactum iri, & periturum. Vnde ergo hoc persuasum habes? Quia Domine (inquit) te inuoco. Omnis enim, quicunq; inuocauerit nomen Domini, seruabitur. Cur igitur de mea salute dubitarem? Qui autem sunt illi, qui pudefient? Non ego, inquit, qui inuoco Dominum, sed impij pudefient, qui Dominum non inuocant. Etsi enim faciunt in precibus suis longos logos, vt est mos hypocritarum, tamen sunt coram Deo verè muti, & descendunt ad infernum muti. Ac valde quidem vocales sunt, & plurimùm vociferantur, insultando, mentiendo & tyrãnidem exercendo aduersus iustum & pium. Coram tribunali autem Domini, cùm propter impietatem arguuntur, ita obmutescunt, vt ne gry quidem, vel ad vnum verbum respondere queant: ideoq; ligatis manibus & pedibus proijcientur in exteriores tenebras, vbi est fletus & stridor dentium. Dices autem: Agnosco quidem Christum Dominum nostrum, qui verè fuit iustus & pius, Deum rectè inuocasse, & de sua salute certissimum fuisse, quid autem de me & alijs hominibus fiet, de quibus scriptum est: Non iustificatur in conspectu Dei omnis viuens? Quàm miserè metuo, ne & ego in illorum catalogo continear, de quibus in his versiculis dicitur: Pudefient & descendent muti ad infernum, quippe qui mihi conscius sim multorum coram Deo mendaciorum, & grauissimorum criminum. De hac re versiculi, qui sequuntur, respondent.

Ioel. 2. *Acto. 2.* *Rom. 10.* *Matth. 22.*

19. Quàm

19. *Quàm multa est bonitas tua, quam reposuisti timentibus te,*
& quam præstas sperantibus in te, coram filijs hominum.
20. *Abscondis eos in abscondito apud te, ab elationibus cuiusq;*
abscondis eos in tabernaculo, à contentiosis linguis.

Non solus ego, inquit Christus, non pudefiã, in mea inuocatione, verùm etiam, non pudefient, quotquot timent te Dominum Deum, & sperant in te. Non potest enim humanis verbis enarrari, non solùm quàm admirandis modis & rationibus Deus liberet timentes ipsum, è suis ærumnis & afflictionibus, verùmetiam, quàm multa, quàm magna, quàm immensa beneficia in ipsos clementissimè & liberalissimè conferat: idq; non tantùm in futuro seculo, coram cœlesti cœtu, sed etiam in præsenti seculo, coram filijs hominum. Nam si acciderit eis aliquid aduersi, vel ab elatis, superbis, arrogantibus, contemptoribus, & insultoribus, vel à contentiosis hominibus, & virulentis calumniatoribus, Deus tanta cura eos complectitur, vt etsi non statim beneuolentiam suam, & studium defendendi & liberandi coram hominibus, & humano more patefacit, tamen recipit ipsos abscondito & admirando modo in suam tutelam. Et quemadmodum Deus mirabiliter defendit Mosen, confugientem in tabernaculum fœderis, cùm Israëlitæ susciperent eum lapidibus opprimendum, ita nõ est dubium, quin tueatur etiam inexpectato modo, omnes timentes ipsum, & sperantes in eum. Memorabiles versiculi, quorum autoritas nobis cõsideranda est. Non enim recitauit eos vanus quispiam homo, ac ne Patriarcha quidem aut Propheta, sed Christus filius Dei, Dominus noster, qui vt *Num. 14.*

est ipsa veritas, ita attulit ad nos hanc vocē, è sinu patris sui, ne quid de certitudine veritatis eius dubitemus. Deinde repetijt sententiā eius Propheta Esa. cap. 64. & Paulus 1. Cor. 2. A seculo nō audierunt, neq; auribus perceperūt, Deus, absq; te, quæ præparasti expectantibus seu diligentibus te. Vtamur igitur eo, non tantùm in cogitationibus de certitudine futurorum & cœlestium bonorum, verùmetiam de modo & ratione liberationis ex ęrumnis huius seculi: quòd etsi Deus pater constituit tempora, articulos temporum & modum liberationis in sua ipsius potestate, tamen liberatio, vt erit admiranda, ita sit longè omnium certissima.

Sed cùm omnis homo sit mendax, & omnes declinauerint, nec sit qui faciat bonum, ne vnus quidem, (vt Psalmus ait) dicito mihi, quæso, qui sint timentes Dei, & diligentes ac expectantes eum: vt sciamus etiam, quibus reposita sint immensa Dei beneficia, & seruentur in omnibus aduersis? Consideremus igitur, quòd in his & similibus locis Sacræ scripturæ, timentes Dei, & diligentes eum, non sint, qui diligunt Deum, perfecta dilectione, & colunt eum absoluta & ex omni parte integra obedientia, tales enim dilectores, & cultores Dei non sunt vlli in his terris homines, Sed qui verbum Dei, quoquo studio possunt, reuerentur, ac ex Decalogo quidem, qui est vna pars verbi Dei, agnoscunt peccata sua, & detestantur ea: ex Euangelio autem, quod est altera verbi Dei pars, agnoscunt Christum, per fidem, & credunt, quòd habeant remissionem peccatorum & Deum propitium propter solum Dominum nostrum Iesum Christum, & testificantur hanc fidem, cùm confesione nominis Christi coram

ram hominibus, tum ſpe in aduerſis, ac dilectione proximi, ijsq; virtutibus, quas ſpiritus fidei ſecum affert. Etſi enim nulla virtus perfecta eſt in homine, dum in hac terra vitam agit: tamen vbi Chriſtus inhabitat per fidem, ibi inhærent quidem adhuc reliquiæ peccati: nihil autem reliquum eſt condemnationis, ijs, qui non iuxta carnem, ſed iuxta ſpiritum verſantur, vt Paulus *Rom. 8.*
ait. Quare, qui ſic timent Deum, & ſperant in eum, dubitare non debent, quin omnia cooperentur ipſis, teſte eodem Paulo, in bonum.

21. *Benedictus Dominus, quia benefacit mihi mirando modo in ciuitate munita.*

22. *Dicebam enim in trepidatione mea, proiectus ſum à conſpectu oculorum tuorum: & tamen tu audiebas vocem deprecationum mearum, dum clamarem ad te.*

Concludit Chriſtus filius Dei precationem ſuam gratiarum actione & cohortatione. Ac de cohortatione quidem mox, nunc de gratiarum actione. Dominus, inquit, contulit hactenus in me plurima & maxima quæq; beneficia, idq; mirando modo, & præter omnium hominum expectationem: nec aliter me defendit & ſeruauit, quàm ſi in munitiſsima quadam & inexpugnabili vrbe aut arce commoratus eſſem. Nam cùm in extrema mea afflictione ita trepidarem, vt arbitrarer me ab oculis, à fauore Dei prorſus abiectum, & exclamarem: Deus meus, Deus meus, quare me de- *Pſalm 21.*
ſeruiſti? quare longè à me recedis, vt non ſerues me, nec audias verba rugitus mei? Talia (inquam) cùm vociferarer, non tamen repulit me Dominus, nec auerſatus eſt preces meas: ſed quanto magis videbar, pro

humano iudicio perijsse, tantò illustriorem victoriam beneficio Dei tam ab hostibus meis Pontificibus & Pharisæis, quàm à morte & inferno reportabam. Reliquum igitur est, vt benedicam Dominũ, & celebrem nomen eius, qua possum laude, ac omne meum studiũ in illo collocem, vt pro tantis beneficijs summas gratias agam & referam. Cæterùm vox illa: Dicebam in trepidatione mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum, videtur esse vox desperationis, & nulli hominum minus competere, quàm filio Dei, Domino nostro Iesu Christo. Sed sciamus, quòd in Christo, iuxta Paulũ, alia sit forma Dei, alia forma serui. Iuxta formam Dei, Christus est Deo in maiestate æqualis: iuxta formam autem serui, factus est per omnia (sed absq; peccato) nobis hominibus similis, & obediens Deo, non solum vsq; ad tristitiam, anxietatem & trepidationem animi, verùm etiam vsq; ad mortem crucis. Quare, cùm dicit: Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Et: Deus meus, Deus meus, quare me deseruisti, non est vox formę Dei, sed formæ serui: non est vox maiestatis, sed humiliationis, non est vox plenitudinis Dei, sed exinanitionis, qua in similitudine hominum constitutus, metuit, tristitia affectus est, & trepidauit, imò etiam mortuus est, & descendit ad inferos: vt nos à metu, tristitia, trepidatione, morte & inferno liberaret. Habes gratiarum actionem. Nunc audiamus cohortationem.

Philip. 2.

23. *Diligite Dominum omnes sancti eius, Dominus custodit credentes, reddit autem abundanter agenti superbè.*
24. *Estote animo forti, & roboretur cor vestrum omnium, qui expectatis Dominum.*

Hæc

Hæc eſt cohortatio filij Dei ad vniuerſam ſuam ecclesiam. Quos enim vocat hìc ſanctos, intelligit ſanctã ſuam eccleſiam catholicã: quam non idcirco vocat ſanctam, quòd ſit iuxta carnẽ ſancta, & ab omni labe per ſe pura ac immaculata, dum enim in hac carne viuimus, ſemper orandũ eſt: Non intres in iudiciũ cum ſeruo tuo, quia non iuſtificatur in conſpectu tuo omnis viuens: ſed dicitur ſancta, quòd fide ſua agnoſcat verè ſanctum Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, quo cum omnia nobis ſunt donata: & quòd cœperit expurgare ſancto ſpiritu reliquias carnis. Hos ergo cohortatur & excitat Chriſtus filius Dei, vt etſi grauiſsimis afflictionibus obruuntur, & prorſus opprimi videntur, tamen pergant diligere Dominũ, hoc eſt, deferre Domino honorem veritatis, credere promiſsionibus Domini, omnem ſpem ſuã in verbo Domini collocare, ac in inuocatione nominis Domini cõſtanter pergere, & in expectatione cœleſtis auxilij, officiũ non deſerere. Et additur ratio, cur Dominus ſic diligendus ſit: Quia Dominus (inquit) cuſtodit, tuetur, & ſeruat credentes: incredulis autem, ſuperbè agentibus, verbum Domini cõtumaciter reijcientibus, eccleſiã Domini tyrannicè perſequentibus, in omni ſcelerũ genere vitam impœnitenter ducentibus, reddit Dominus, ſuo tẽpore, mercedem: idq; non exiguè, ſed abundanter & cumulatè: vt non neceſſe habeas teipſum vlciſci, & vindictã, pro carnali tuo arbitratu, ab aduerſarijs ſumere, ſed relinquas vltionẽ Domino, qui retribuet omnib. impijs confertã & copioſam menſurã. Admoneo igitur vos omnes, qui expectatis opẽ Domini, vt in aduerſis ſufferendis non defatigemini, ſed fortiſitis animo, & robuſto corde.

Hoc

Hoc prorsus illud est, quod Christus postea, cùm incarnatus esset, dixit. In mundo afflictionem habetis: sed bono animo sitis: Ego vici mundum. In hoc enim Psalmo cõmemorauit Christus miserias & afflictones suas, quas ad expianda peccata humani generis suscepit. Commemorauit etiam liberationem & victoriam suam: Benedictus, inquiens, Dominus, quia benefacit mihi mirando modo, in munita ciuitate. Hortatur ergo nunc ecclesiam suam, vt in aduersis suis fortem ac robustum animum tam virtute, quàm exemplo ipsius concipiat. Nam cùm ipse vicerit crucem & mortem. reliquum est, quòd omnes, quotquot collocauerint suam fiduciam & spem in ipso, non pudefiant, sed vincant etiam ipsi, spiritu eius, quo donati sunt, & exemplo eius, omnes ærumnas, hoc est, tam mortem, quàm infernum ipsum.

Ioan. 16.

VSVS HVIVS PSALMI.

Paulus ad Romanos scribens: Quæcunq; (inquit) præscripta sunt, in nostram doctrinam præscripta, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Sic & hic Psalmus non solum scriptus, sed etiam dictus & recitatus est à Christo filio Dei, propter nos, vt cùm animis nostris diligenter reputemus, primũ quidem quanta cruce & morte constiterit Christum filium Dei expiatio peccatorum nostrorum: & expergiscamur ad timorem Dei, atque gratitudinem. Deinde, vt excitemur ad spem liberationis, in omnibus aduersis: quæ sicut Christum nõ pudefecit, ita nullum hominem, qui fiduciã suam in Deo patre Domini

nostri

nostri Iesu Christi collocat, pudefaciet. Nam, quemadmodum passiones Christi sunt nostræ, ita & nostræ passiones sunt Christi, vt certò sperandum sit, nos non minus è nostris passionibus liberandos, propter Christum, quàm Christus è suis liberatus est. Dicet autem quispiam horrore mortis & inferni concussus: Multa quidem & magna salus promittitur confidentibus & sperantibus in Domino Deo, per Christum Iesum: ego autem reipsa sentio, me à facie oculorum Domini ita proiectum, vt nullam nec fiduciam, nec spem in corde meo comperiã. Iubes quidem has virtutes à Deo precibus petere, sed preces absq; fide, irritæ sunt & vanæ, Fidem autem non possum ex meipso petere, quia donum Dei est, non hominis, donũ spiritus est, non carnis: nec possum à Deo petere, quia cùm caream fide naturaliter, quomodo Deus haberet petitionis meæ rationem? Et: An non, quod non est ex fide, peccatum est? Quomodo autem peccato impetrarem fidem? Accedit & illud, quòd miserrimè metuam, ne non sim à Deo ad salutem electus, seu prędestinatus: nec possim ad Deum conuerti, quòd peccauerim fortassis in spiritum sanctum, quod genus peccati dicitur irremissibile. Frustra igitur recitantur mihi multa dicta de spe in Dominum, cùm ego nullam in me spem sentiam, aut quam sentio, video non esse durabilem, ideoq; nec veram: quò ergo me vertam? Hæc sunt ignita iacula satanæ, quibus non mirum est, si multi confodiantur, & pereant, mirum potius est, si vel vnus aut alter illæsus euadat: & tamen ea extinguere, & euadere licet, si modò exhibuerimus nos armatura Dei muniendos. Rectè enim, & verè dicis, quòd fides & spes non sint

humanæ carnis opera, ſed ſint dona Dei. Quod autem addis, Deum idcirco nolle tibi hæc dona dare, quòd & non ſis electus, & peccaueris in Spiritum ſanctum, teipſum ſeducis & eſt opinionis mendacium, non veritatis teſtimonium.

Dicamus ergo primùm de electione. Non eſt dubium, quin ſalus noſtra conſtet, nō humana voluntate aut induſtria, ſed electione & gratuita clementia Dei.
Ioan.1. Qui nō ex ſanguinibus, inquit, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Et:
1.Ioan.4. In hoc eſt charitas, non quòd nos dilexerimus Deum, ſed quòd ipſe dilexerit nos. Et de Eſau ac Iacob dicit
Rom.9. Paulus: Nondum natis pueris, cùm neq; boni quippiā feciſſent, neq; mali, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt: Maior ſeruiet minori. Ac mox Moſi dicit: Miſerebor, cuius miſereor, commiſerabor, quemcūq; cōmiſeror: itaq; non eſt volentis, neq; currentis (hominis) ſed miſerentis Dei. Non eſt aūt ſentiendum, quòd ſacra & cœleſtis ſcriptura concionetur hæc de electione, vt homines deterreat à fide & ſpe ſalutis ſuæ, ſed potius, vt ipſos ad fidem & ſpem inuitet. Sacra enim ſcriptura data eſt nobis, & magnis ac multis miraculis confirmata, in noſtram doctrinam, quemadmodum
Rom.19. paulò antè ex Paulo dicebamus, vt per patientiam & cōſolationem ſcripturarū, ſpem habeamus. Et iterum
2.Tim.3. dicit Paulus: Sacræ literæ poſſunt te eruditum reddere ad ſalutem, per fidem, quæ eſt in Christo Ieſu: Omnis ſcriptura diuinitus eſt inſpirata, & vtilis ad doctrinam, (videlicet fidei, ſpei, & charitatis) ad redargutionem (videlicet impiæ doctrinæ,) ad correctionem, (prauitatis

tatis vitæ) ad institutionem, quæ est in iustitia, vt integer sit homo ad omne opus bonū apparatus. Hic est verus & legitimus vsus vniuersæ sacræ scripturæ, adeoq; etiam eius particulæ, quæ de electione concionatur. Quare si quis per doctrinam de electione excitatur magis ad incredulitatem quàm ad fidem, & plus ad abijciendā, quàm concipiendam spem salutis, tantū abest, vt veritatem sectetur, sicut sibi ipse fingit, vt potius cœlesti & diuina scriptura manifestè abutatur, & grauissimè, aduersus Deum, scripturæ autorem, peccet.

Repræhenduntur seueriter, qui abutuntur nomine Dei ad maledicta & execrationes, quòd hoc nomen datū nobis sit ad benedictionem & salutem: condemnantur, qui sacra scriptura abutuntur ad veneficia & magiam. Non minus certè repræhendendi & condemnandi sunt hi, qui scriptura abutuntur ad abijciendam fidem, & suscipiendam desperationem. At enim, (inquies iterū) etiamsi sciam peccare illos, qui scriptura ad abijciendā spem salutis suę abutūtur, tamen nondum euulsus est mihi scrupulus de mei electione, qui me dies noctesq; stimulat & pungit, nec sinit me vllam habere animi tranquillitatem. Cogito enim ac varijs argumentis, ijsq; nō omnino incertis, vt mihi quidem videtur, cognosco, me non esse à Deo ad verā & æternam salutem electum, quid ergo faciam? Sed si rem probè expendas, quæ modò de vsu scripturę diximus, magna iam ex parte tibi responsum est. Quæso enim tè, quæ sunt illa argumenta, quibus cognoscis te non esse à Deo ad salutem electum? num constant testimonijs scripturæ? Sed exposuimus modò, illum esse verum scripturæ vsum, nō vt infirmet, sed vt confirmet fidem.

Et extant manifesta dicta scripturæ, quibus Spiritus sanctus testificatur, quòd Deus, quantum ad se (ad se, inquam, qui sua natura, non est aliud, quàm salus ipsa) attinet, nō vnum tantùm, & alterū hominem, sed omnes homines, ad participatum ęternæ salutis elegerit.

Ezech.18 & 33. Viuo ego, dicit Dominus in Ezechiele, nolo mortem impij, sed magis, vt conuertatur & viuat. Non simpliciter affirmat, sed etiam iurat, idq́;, cùm non habeat se maiorem, per semetipsum, quòd non delectetur interitu hominum, quamuis impiorum. Delectatur ergo salute eorum. Quod, quid aliud est, quàm eos ad consequendam salutem eligere.

Rom.11. Paulus ad Rom. scribens: Conclusit, inquit, Deus omnes sub incredulitatem, vt misereretur omnium.

1. Tim.2. Et ad Timotheum: Deus, inquit, vult cunctos homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

2. Pet.3. Et Petrus: Patiens est (inquit) Dominus erga nos, dum non vult vllos perire, sed omnes ad pœnitentiam recipere.

1. Ioan.2. Sed & Ioannes dicit, Christum esse propitiationem pro peccatis, non pro nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi.

Elegit ergo Deus, quod in ipso est, totum mundum, hoc est, omnes homines, vt veram & ęternam salutem cōsequerentur. Nam, quòd non omnes ad salutem perueniunt, non fit vitio diuinæ electionis, sed vitio humanæ obstinationis, quòd maxima hominum pars oblatam salutem, ad quàm & creati & electi sunt, recipere nolint. Hinc est, quod dicitur: Multos vocatos, paucos verò electos. Non enim hìc fit sermo, de electione Dei, qui omnes eos, quos vocat, elegit, alioqui

vocatio

vocatio magis esset ridicula, quàm seria: sed sit sermo de electione hominum, quòd, etsi Deus multos eligit & vocat, tamen hi non agnoscunt electionem Dei, nec dant locum vocationi eius. Hoc enim parabola ipsa, in qua hoc dictum recitatur, significat, cùm affirmat inuitatos & vocatos, beneficium regis sua sponte reiecisse. Et quos parabola dicit inuitatos & vocatos, hos Moses vocat electos: Te, inquiens, elegit Dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. *Matt.22.*

Nec vniuersos tantùm eligit Deus, verùm etiã singulis, qui Sacramenta eius accipiunt, testificatur palàm, quòd agnoscat ipsos ad veram salutem electos. Quare, si quis è scriptura colligit, se à Deo non esse electũ, suis se ipse somnijs fallit, & mendacia sibi fingit.

Sed hîc iterum obstrepis: Scio, inquiens, Deum omnibus hominibus offerre salutem, & velle omnes homines saluos fieri, ac etiam ad agendam pœnitentiam, & ad consequendã pœnitentia salutem, eligere, iuxta dicta Sacræ scripturę. Sed Deus videtur aliud reuelata prædicatione verbi sui significare, & aliud in æternæ illius & imperscrutabilis mentis suæ latebris cogitare. Ego enim reipsa in me comperio, quòd sim induratior & obstinatior, quàm qui posim oblatam salutem fide accipere, & spe conseruare. Si ergo Deus seriò me ad salutem eligit & vocat, cur non mutat meam voluntatem, vt quod ab ipso offertur, prompta fide accipiam: cur nõ facit è corde meo lapideo, cor carneum, quod pœnitentiam agat, verbo eius credat, & in præceptis eius obedienter ambulet? Me miserum, quàm metuo, ne quem Deus externa sua voce eligit, interna

mente sua abominetur. Respondeo: Næ tu insignem ex Domino Deo nostro impostorem & veteratorem facis, si arbitraris eum aliud verbis polliceri, aliud corde cælare: & altera manu panem ostentare, altera lapidem gestare. Absit hoc à Deo, vt hanc rem faciat, & non velit ex animo, vt quem vocat ad pœnitentiam, resipiscat, & salutem consequatur. Non est hoc eius, qui iuramento asseuerat, se nolle mortem impij, sed magis, vt conuertatur & viuat. Nam, quòd omnes quidem eligit & vocat ad salutem, non mutet autem omnibus cor lapideum in carneum, vt agnoscant electionem & accipiant salutem, non ideo accidit, quòd id non velit, cùm sit optimus, aut non posit, cùm sit maximus: sed quòd id facere non debeat, cùm sit gubernator rerum omnium iustißimus & sapientißimus.

Initio humanæ conditionis collocauit hominem in Paradiso, & dedit ei mandatum, ne vesceretur de arbore sapientiæ. Voluit autem seriò & ex animo, vt homo hoc præceptum obseruaret: ac potuisset etiam cauere, ne hoc præceptum violaret: sed id fieri non debuit. Quid ita? Recensent quidem nonnulli aliquot verisimiles rationes: sed quę non possunt humanæ curiositati, imò ne quidem exactißimo humanæ sapientiæ iudicio satisfacere. Perfecta enim huius rei cognitio reseruata est in futurũ seculum, vbi cernemus Deum facie ad faciẽ, & videbimus eum, sicuti est. Post lapsum autem hominis, vocat Deus peccatores ad pœnitentiam, & vult ex animo, vt pœnitentiam agant. Ac potest etiam omnium animos ad agendam pœnitentiam conuertere: & tamen non conuertit omnes, sed

ſed alios quidem conuertit ex gratuita ſua clementia: alios autem ſinit in peccato ipſorum, ex ira ſua iuſtiſſima. Quid ita? Quia aliud fieri non debet. Cur autem hoc? O profunditatem diuitiarum ſapientiæ & cognitionis Dei, quàm imperſcrutabilia ſunt iudicia eius, & imperueſtigabiles viæ eius.

Tu ergo, quiſquis es, qui affirmas, te idcirco non poſſe veram pœnitentiam agere, quòd non ſis à Deo electus, facis Deo iniuriam, & dicis mendacium, propterea quòd Deus manifeſtè ac verè ſignificauerit, ſe & fauere tibi, & elegiſſe te ad ſalutem, non tantùm generalibus dictis, quæ paulo antè commemorata ſunt, verùm etiam peculiaribus teſtimonijs, dum ſacramento Baptiſmi te in eccleſiam ſuam ſuſcepit, & corporis ac ſanguinis filij ſui te in Cœna dominica participem fecit. Nec licet tibi, vt deſerta hac manifeſta & vera voluntate Dei, recipias te in perſcrutationem maieſtatis Dei, in altero demum ſeculo reuelandæ, hæc enim in hoc ſeculo nihil ad te, propterea quòd Deus ſeueriſsimè præceperit, vt illam ſuam voluntatem, quam tibi in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis cognoſcendam propoſuit, ſecteris, & in ea conquieſcas. Quod ſi autem cogitaueris, Deum idcirco te non conuertere ad agendam pœnitentiam, quia non debeat tibi hoc beneficiũ, verè agnoſcis maieſtatem Dei, ac rectè confiteris tuam indignitatem, ideoq; de tua ſalute benè confidendũ eſt. Morbũ enim ſuum, & veram morbi cauſam intelligere, primus gradus eſt ad ſanitatẽ. Nam, quos Deus in hoc ſeculo, nunquam ad agendam pœnitentiam cõuertere cogitat, hi non dant Deo gloriam iuſtitiæ, ſed aut non requirunt

Deum,

Deum; aut accuſant Deum iniuſtitiæ & tyrannidis, quanquam ne ſic quidem manus Domini abbreuiata eſt, quin etiam ſperemus eum ex his, qui ſic inſaniunt, nonnullos, pro immenſa ſua bonitate, ad bonam frugem conuertere. Quare cùm tu tribuas Deo laudem iuſtitiæ, & agnoſcas tuam indignitatem, non dubium eſt, quin Deus, qui linum fumigans non extinguit, & calamum quaſſatum non conterit, conſeruaturus ſit te ad cõſequendam veram ſalutem. Reliquum autem eſt, vt cùm alter alterius onera portare debeamus, iuuemus nos hominem ſic tentatum noſtris officijs, & confirmemus eum prædicatione Euangelij Chriſti, & cõmẽdemus eum precibus Domino, vt oſtẽdat in ipſo omnem clementiam ad exprimendum exemplar his, qui ſimiles aliquando tẽtationes ſint ſubituri. Et hactenus quidem de electione.

Dicamus nunc etiam de peccato in Spiritum ſanctum. Nam, quòd nonnulli de ſua ſalute dubitent, non ex illo tantùm mouentur, ſicut ſuprà dictum eſt, quòd arbitrentur ſe non eſſe à Deo electos, verùm etiã quòd
Mar.3. cogitent, ſe fortè alicubi peccaſſe peccatũ in Spiritum ſanctum, quod ſcriptura Sacra vocat peccatum irremiſſibile. Ac veriſimile eſt, multis occaſionem pereundi hinc datam eſſe, quòd non rectè explicetur, quomodo peccatũ in Spiritum ſanctũ dicatur irremiſsibile. Cui
1.Ioan.5. accedit & illud, quod Ioannes vocat peccatum ad mortem, pro quo dicit, non eſſe orandũ, videlicet ſentiens eſſe irremiſsibile. Quid igitur dicemus? ſi vllum eſt peccatum, quod Deus nec velit, nec poſsit remittere, conſcientia nunquam erit tranquilla, nec poterit vnquam certam & firmam fiduciam de peccatorum remiſsione

missione concipere, propterea quòd ſemper metuat, ne fortè tale peccatum deſignauerit, præſertim cùm videat inter ſcripturæ interpretes nondum conſtare, quid ſit hoc irremiſsibile peccatum. Sed ſi rectè, & iuxta fidei analogiam intelligitur, quod in ſcriptura de hoc irremiſsibili peccato, & ad mortem, dictum eſt, nullus ſcrupulus de ſalutis noſtræ incertitudine reſidebit. Nam, quòd Chriſtus de irremiſsibili peccato in Spiritum ſanctum concionatur, non ſentit, quòd hoc peccatum ſuperet ac vincat omnem Dei clementiam, nec poſsit vllo modo condonari: ſed quòd non habeat vllam ſpeciem excuſationis, nec coram Deo, nec corã hominibus. Alia enim peccata, inter quæ eſt etiam peccatum in filium hominis, etſi nullam habet excuſationem coram Deo, tamen habent quendam coram hominibus prætextũ. Peccatum autem, quod dicitur in Spiritum ſanctum, nullum habet omninò prætexrum nec coram Deo, quod Chriſtus dicit in futuro ſeculo, nec coram hominibus, quod dicit in hoc ſeculo: nihilo minus tamen, ſi egeris pœnitentiã, condonatur à Deo. Quòd enim vocabulum irremiſsibile, in hac de peccato in Spiritum ſanctum diſputatione, magis ſignificet inexcuſabile, quàm inexpiabile, aut, vt ita dicam, incondonabile, probat ſumma totius Euangelij Chriſti, & vera fidei analogia. Nam Euangelium Chriſti eò tendit, id agit, ad eum exitum properat, vt doceat, Chriſtum eſſe expiatorem, non vnius tantùm, & alterius peccati, ſed omnium ſimul peccatorum, quamuis grauium & atrocium. Cùm enim duo ſint genera peccatorum, alterum Originale, vt vocant, alterũ Actuale, & hoc ſit illius fructus, neceſſariò ſequitur, illud

longè omnium grauisimum esse. Non est autem dubium, quin Christus expiauerit morte sua peccatum Originale: quomodo igitur nō expiasset etiam peccatum Actuale, Originalis illius fructum? Et cùm peccatum in Spiritum sanctum sit fructus peccati Originalis, quid reliquum est, nisi vt verè sentiamus, etiam ipsum esse à Christo expiatum? Hîc nunc Spiritus sancti ipsius (hoc est) sacræ scripturæ, quæ est Spiritus sancti oraculum, testimonia consideranda sunt, & diligenter obseruanda.

Esa. 40. Completa est militia eius, dimissa est iniquitas illius. Suscepit de manu DOMINI duplicia pro OMNIBVS peccatis suis. Hęc est concio de expiatione peccatorum, quæ facta est per Christum. Et cùm dicit, homines suscipere duplicia pro omnibus peccatis suis, manifestè significat, non solùm omnia peccata esse expiata, verùm etiam beneficium Christi duplo maius & amplius esse, quàm sint omnia humani generis peccata: vt sciamus, quòd clementia Dei per Christum filium eius patefacta, superet omnem hominū iniquitatem.

Mich. 7. Deponet iniquitates nostras, & proijciet in profundum maris OMNIA peccata nostra. Quid? Excipiemus ne hîc peccatum in Spiritum sanctum? At, quod Spiritus ipse sanctus non excipit, dicit enim: OMNIA: cur nos nostra temeritate exciperemus? Sed excipit, inquies, alio loco, cùm affirmat aliquod esse peccatum irremissibile. Ergó ne dicemus, quòd secum ipse pugnet? Nihil certè minus, sed cùm & Propheticæ & Apostolicę literæ constantissimè doceant, mortem Christi esse sufficientissimā pro OMNIBVS peccatis

catis expiationem, necessarium erit, vt irremissibile illud peccatum ita intelligamus, ne ab expiatione Christi excludatur, (hoc est) ne expiatio Christi pro imbecilli & insufficienti habeatur: hoc enim esset mortem Christi summa contumelia afficere.

Roma. 5. Vbi exuberauit peccatum, ibi magis exuberauit gratia. Quòd si esset aliquod peccatum grauius & atrocius, quàm quod à filio Dei expiatum esset, magis exuberaret peccatum quàm gratia.

1. Ioannis 1. Sanguis Iesu Christi filij Dei emundat nos ab OMNI peccato.

Et mox: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab OMNI iniquitate.

Quid plura? Vbicunq; Propheticæ & Apostolicæ literæ cōcionantur de multitudine misericordiæ Dei, & de opulentia ac diuitijs gratiæ eius, per filium suum Iesum Christum, ibi manifestè significant, nullū omnino esse genus peccati, quod nō per clementiam Dei in Christo deleri queat. Cùm igitur Euangelion Christi adnūciet omnibus hominibus omnium peccatorū remissionem, fieri nō potest, vt ex hoc ordine peccatū in Spiritum sanctum excludatur. Itaq; cùm hoc peccatū dicitur irremissibile, & in hoc, & in futuro seculo, nō intelligendū erit, quòd Deus tam durus & immitis sit, vt conuertēti se ad Christum, hoc peccatū non cōdonet, sed quòd qui hoc peccatum designat, non habeat vllā peccati sui caussificationē, nec corā hominibus in hoc seculo, nec coram Deo in altero seculo. Vbi enim Christus de hoc peccato apud Euangelistas cōcionatur, ibi Pharisæi calumniati fuerāt miraculum, quo dæmonia,

tam manifesta & aperta cœlestis ac diuini Spiritus potentia, eiecta erant, vt ei nemo vlla probabili aut verisimili specie contradicere potuerit. Et tamen Pharisæi contradicebant, ac satanæ potius, quàm Spiritui sancto adscribebant. Opponit igitur Christus inter se peccatum in filium hominis, & peccatum in Spiritum sanctum: ac illud quidem vocat remissibile, propterea quòd qui non agnoscebant ipsum (qui se filium hominis solet vocare) pro vero Messia seu Christo, videbantur coram hominibus aliquam peccati sui excusationem habere. Filius enim ille hominis, qui est Iesus Christus, etsi multa ædebat miracula, tamen Prophetæ etiam ædiderũt miracula: & persona ipse sua, humilior atq; abiectior videbatur, quàm qui tam prolixis & magnificis Prophetarum promissionibus de Messia responderet. Hoc autem vocat irremissibile, propterea quòd cùm Pharisæi manifestum opus Spiritus sancti tribuerent satanæ, tam euidenter & perspicuè peccabant, vt nullam planè peccati sui vel rationem, vel excusationem afferre potuerint. Quale est, si quis conferret inter se furem pauperem, & opulentum, ac diceret, illum quidem remissibiliter peccasse, quòd furatus sit, vt impleret esurientem animam, sicut Salomon loquitur: hunc autem irremissibiliter peccasse, quòd cùm magnam vim diuitiarum possidet, nullam prorsus habeat furti sui excusationem, nec coram Deo, nec corã hominibus, & tamen nec hoc peccatum tanti est momenti, vt resipiscenti non condonetur propter Christum. Quare, quod in hac disputatione de peccato in Spiritum sanctum, dicitur de peccati irremissibilitate, non est referendum ad mortem Christi, qua omnia pec

cata

cata sufficienter expiata sunt: sed referēdum est ad peccati ipsius perspicuitatem, qua fit, vt ipsi nulla prorsus excusatio relicta sit, quæ vel aliquo modo, si non coram Deo, at saltem coram hominibus prætexi queat. Nam, quòd Ioannes recēset aliquod peccatum ad mortem, pro quo non vult orari, loquitur simpliciter de tali peccato, quod etiā vulgò mortale vocatur. Facit enim duo peccatorum genera, alterum ad mortem, alterum non ad mortem, quod vocant veniale. Ac pro illo quidem, non vult vt oretur: non quòd Deus tam immisericors sit, vt ipsum non condonet propter Christum, agenti pœnitentiam, sed quòd qui eiusmodi peccatum designat, & non agit pœnitentiam, non sit recipiendus in publicam communionem ecclesiæ. Sicut & Paulus dicit: Cum eiusmodi ne cibum quidem capiatis. Quod enim apud Ioannem est peccatū ad mortem, hoc apud Paulum est scortatio, adulterium, furtum, rapina, ebrietas, simulacrorum cultus, & id genus alia, quæ vocant peccata mortalia. Pro his ergo peccatis non est orandum, primum, quòd nō debeamus orare DOMINVM, vt condonet & remittat ea illis, qui non agunt pœnitentiā: sed orandū potius est, vt DOMINVS conijciat eos in peccatorum suorū agnitionē, ne in his peccatis maneant, sed agant pœnitentiam, & meliorem vitam ducant. Deinde, quòd qui his peccatis obnoxij sunt, non debeant in communionem publicarum precum Ecclesiæ admitti, sed excommunicari, vt pudore suffundantur & resipiscant. Nam si resipuerint, tantum abest, vt non consequantur peccatorum suorum veniam, propter Christum, vt Christus maximè omnium in hunc mundum venerit, quo peccatores saluos faceret, quemadmodum

1. Cor. 5.

admodum mox indicabitur: Aliud autem eſt peccatũ non ad mortem, quod intelligendum eſt, partim pro peccato Originali, cõdonato quidem in Baptiſmo propter Chriſtum, manente antem in carne, & inhærente ei vſq; ad mortem. Etſi enim hoc peccatum per ſe eſt maximè omnium mortiferum, tamen quia credenti in Chriſtum non amplius imputatur, haud incongruẽter vocatur poſt Baptiſmum, peccatum non ad mortem. Partim etiam intelligendum eſt pro humanis vitijs, quibus etiam hi, qui alioqui ſanctiſsimam vitam ducunt, obnoxij eſſe ſolent, vt ſunt, exempli gratia, moroſum eſſe, ſuſpicacem, præcipitis iræ, nimiæ tenacitatis, indulgentiæ, ſocordiæ, de quibus vitijs vulgò dici ſolet: Amici vitia noueris, non oderis. Pro his vult Ioannes, vt oretur, non quòd ſint approbanda, ſed quòd etiamſi maneant in homine, tamen non eſt propter ipſa è communione Eccleſiæ eijciendus: ſed toleranda ſunt, ſi corrigi non poſſunt, & orandum eſt, vt homini non imputentur. Siue igitur peccaueris peccatum in Spiritum ſanctum, ſiue peccatum ad mortem, nullã habes cauſam, cur ſpem ſalutis tuæ abijcias, quòd Chriſtus pertulerit omnia peccata in corpore ſuo ſuper lignum, vt Petrus loquitur, & expiauerit ea ſanguine ſuo, vt credentibus in ipſum remittantur.

Deinde ſacra ſcriptura non ſolùm teſtificatur, quòd omnia peccata ſanguine Chriſti ſint expiata, ſed etiam quòd Deus omnes pœnitentiam agentes clementer ſuſcipiat, & faciat ipſos expiationis Chriſti participes. Nam & hoc multi metuũt, ne pateat ipſis, poſt multa & magna peccata, eaq; ſæpius repetita, receptus ad Chriſtum, etiamſi pœnitentiam agere inſtituant.

Audienda igitur sunt testimonia Spiritus sancti, vt abijciamus hunc metum, & in agendæ pœnitentiæ instituto confirmemur.

Esa. 55. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas: & reuertatur ad DOMINVM, & miserebitur eius: & ad Deum nostrũ, quoniam multus est ad ignoscendum.

Hiere. 3. Vulgò dicitur: Si dimiserit vir vxorem suã, & recedens ab eo, duxerit virum alterum, nunquid reuertetur ad eum vltrà? nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit DOMINVS, & suscipiam te.

Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo vos.

Luc. 15. Gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente.

Rom. 2. Bonitas Dei innuitat te ad pœnitentiam. Non inuitaret autem, nisi pœnitentem reciperet.

Rom. 11. Dona & vocatio Dei eiusmodi sunt, vt eorum illum pœnitere non posit. Deus autem offert omnibus donum filij sui, & vocat omnes per Euangelion, ad capiendam cœlestem hæreditatem per fidem in filium suum. Quare, etiamsi quispiam deseruerit Deum, & abiecerit donem & vocationum eius, tamen si reuersus fuerit, & pœnitentiam egerit, non repellitur, propterea quòd non pœniteat Deum donorum & vocationis suæ.

1. Tim. 1. Christus Iesus venit in mundum, vt peccatores saluos faceret, quorum ego primus sum. Verùm ideo misericordiam sum adeptus, vt in me primò ostenderet

deret Iesus Christus, omnem clementiam, ad exprimẽdum exemplar his, qui credituri essent in ipso in vitam æternam.

2. Timot. 2. Si negamus (subintelligendum est, & perduramus in negatione) & ille negabit nos. Si increduli sumus (subintelligendum est, & conuersi fuerimus ad fidem) ille fidelis manet, seipsum negare non potest. Etsi enim nos deficimus à Christo abnegatione nostra, tamen si conuersi fuerimus ad eum per fidem, non deficit ipse à veritate Euangelij sui, sed seruat eam firmam omnibus pœnitentiam agentibus.

1. Ioannis 2. Filioli mei, ne peccetis, & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum.

Sed nihil opus est in præsentia multa id genus dicta cõmemorare, cùm manifestum sit, Iesum Christũ præcipuè propter hanc causam in hunc mundũ venisse, vt vocaret peccatores ad pœnitentiam. Non vocaret autem eos, nisi seriò cogitaret eos recipere.

At enim, non dubito, inquies, quin Deus recipiat conuertentes se ad ipsum, & agentes veram pœnitentiam, ego verò obstinatior sum, quàm qui possim me conuertere ad Deum, & pœnitentiam agere: & peccatum in Spiritum sanctum illius est ingenij, vt qui hoc designauit, ne possit quidem, etiamsi velit, ad pœnitentiam redire. Veterem audio cantilenam, & tamen veram confessionem, si quidem sermo fuerit de corruptę humanæ naturæ viribus. Natura enim sumus filij iræ, ideoq; nemo est hominum, qui vel è minimo peccato, nedum è peccato in Spiritum sanctũ, possit se sua ipsius virtute ad Deum conuertere & pœnitentiam agere.

Conuerte

Conuerte me (inquit) & cõuertar, quia tu DOMINVS Deus meus: postquàm enim conuertisti me, egi pœnitentiam, & postquàm ostendisti mihi, percussi femur meum. Si aũt sermo est de diuina virtute, an non apud Deum omnia possibilia? an abbreuiata est manus DOMINI, vt saluare non possit? an clementia eius imminuta est, vt saluare non velit? & vbi se vinculis ita constrinxit, vt ne possit quidem, etiamsi maximè velit, contra vsitatas suas ordinationes, indebita & extraordinaria gratia seruare? Sapientes huius seculi sentiunt Regem suum politicum non esse suis legibus subditum: & Rex Regum, Dominus dominantiũ teneretur legibus naturæ, & vsitatæ suæ ordinationis? Quare, etiamsi peccatum in Spiritum sanctum non esset remissibile iuxta ordinariam rationem, tamen cùm potentia & clementia Dei nullis terminis sint circumscripta, nũquam abijcienda est spes remissionis: & quod ex te ipso non potes, petendum est à Deo per Iesum Christum, vt Spiritu sancto suo corda nostra ad se ipse conuertat, ac vera in ipsum fiducia inflammet.

Breuiter, quisquis eò stuporis & vesaniæ peruenerit, vt pertinaciter affirmet, se credere quidem Deum erga alios misericordem, non autem erga se, propterea quòd vel non sit electus, vel peccauerit in Spiritum sanctum, is, etsi laborat grauissimo & periculosissimo morbo, tamen de salute eius nondum est desperandũ. Lex enim in hunc vsum data est, vt ostendat nobis nostram incredulitatem, nõ vt pereamus in ea, sed vt hac via ad veram fidem perueniamus. Lex, inquit Paulus, subintrauit, vt abundaret delictum. Et: Conclusit Deus omnes sub incredulitatem, vt omnium misereretur. *Rom. 11.*

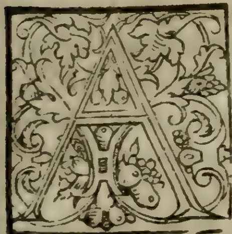
Et: Cōclusit scriptura omnia sub peccatum, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Cùm igitur ille, quisqeis fuerit, sentiat iam & agnoscat suam incredulitatem & peccatum, non est in eo abijciēdus, sed docendus, quòd iuxta testimonia scripturæ, manifestata sit ipsi incredulitas, in hunc vsum & finem, nō vt maneat in incredulitate & pereat, sed vt credat & salutē cōsequatur. Ac siquidem est sanabilis, Spiritus sanctus nō erit in ipso, per verbum Euangelij ociosus: si autem est insanabilis, agnoscenda est seueritas Dei erga vasa iræ eius, & commendanda clementia eius erga vasa misericordiæ, ac orandum, vt agnita incredulitate, ad veram fidem excitemur, & in ea confirmemur.

Ad hanc digressionem longiorem fortassis, quàm huic scripti generi cōueniat, occasionem nobis dedit, quòd tam in hoc, quàm in alijs Psalmis & dictis scripturæ multa & magna credentibus & sperantibus in DOMINVM promittuntur. Imbecilles autem consciētiæ suas habent de fide & spe sua tentationes: ac nunc metuunt, ne vllam habeant veram fidem & spem, nunc cogitant, ne in ea fide & spe, quam habent, pudefiant. Arbitrabar igitur non fore superuacaneum, si ad consolandam conscientiæ imbecillitatem, & ad corroborandam fidem & spem, hanc rem paulò copiosius explicarem.

Psalmus

PSALMVS XXXII.

Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, &c.

Dductus aliquādo Dauid ad tribunal Dei, & accusatus peccatorū suorum, excogitat pro humano more varias causificationes, quibus se coram diuino iudicio tueretur. Nunc enim prætexit vulgarem peccandi consuetudinem, & se alieno magis exemplo irritatum, quàm sua aliqua malitia excitatum peccasse. Quod excusandi genus iam inde ab Adamo carni agnatū est, qui accusatus de peccato, mox reijcit causam in vxorem: Mulier, inquiēs, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de arbore, & comedi: similiter & mulier reijcit causam in serpentem. Nunc allegat compēsationem per sua bona opera: Multa sunt, fateor, peccata mea: multa extant etiam bona mea opera. Designaui semel adulterium, sed idem duxi semper in cœlibatu vitam castissimam, & seruaui aliâs semper coniugium inuiolatū. Occidendum curaui Vriam, sed liberaui aliâs multa tam virorum quàm mulierum & puerorū millia ab hostibus, ne crudeliter interficerētur. An nō meritò tot beneficia pro paucis aliquot peccatis compēsanda essent? si nihil aliud certè innumera sunt sacrificia, quę ad arcā fœderis obtuli, & haud iniustè pro peccatis benè numerabilibus acceptāda vidētur. Quale quid & illi

 cogitant,

cogitāt, qui apud Esaiam dicunt: Quare ieiunauimus, & non aspexisti, humiliauimus animas nostras, & nesci sti? Sed talibus seu causificationibus seu prætextibus seueritas diuini iudicij in tantum non placatur aut mitigatur, vt potius exasperetur & inflammetur. Cùm igitur Dauid nullam videret coram tribunali Dei viam euadendi, vel propter aliena exempla, vel propter suam ipsius iustitiam, excitatus à Spiritu sancto, & admonitus de dicto, quod extat in Genesi cap. 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, exclamat, & erumpit in memorabilem & omni obseruatione dignissimam illam huius Psalmi vocem.

1. *Beati (inquiēs) quibus remittitur præuaricatio, quibus tegitur peccatum.*
2. *Beatus vir, cui non imputat Dominus iniquitatem, & in cuius Spiritu non est dolus.*

Meliorem horum versiculorum interpretem non habemus Paulo Apostolo, qui ad Romanos scribens, cap. 4. Dauid (inquit) explicat beatificationem hominis, cui Deus imputat iustitiam absq; operibus: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, &c. Ex hac igitur interpretatione Pauli sciamus initio, quòd quam Paulus vocat iustificationem, eam Psalmus vocat beatificationem, vt idem sit iustus, qui beatus, & idem beatus, qui iustus: nemo enim consequitur beatitudinem absq; iustitia, iustitia igitur dicēda est nostra beatitudo, ideoq́; solus iustus, beatus est. Deinde, cùm in Psalmo dicitur, quòd beatus sit, cui remittitur seu condonatur præuaricatio, cui tegitur peccatum, & cui non imputatur iniquitas,

quitas, non intelligendum eſt, quòd Deus condonet præuaricationem, tegat peccatum, & non imputet ini quitatem, propter merita noſtrorum operum, aut pro pter virtutem humanæ iuſtitiæ: nam & Hypocritæ ſen tiunt ſibi peccata diuinitus remitti, tegi, & non imputa ri, non autem gratis, propter Chriſtum, ſed propter ſuę ipſorum iuſtitiæ, & aliarū virtutum merita. dicunt, ſi- ne ſuis meritis ſperare beatitudinem, nō eſſe ſpem, ſed præſumptionem: quod quia pugnat cum ſummo & pręcipuo capite verę Chriſtianæ doctrinæ, abominanda & deteſtanda eſt Hypocritarum ſententia. Sed intelligen dum eſt, iuxta interpretationem Pauli, qui dicit: Dauid explicat beatificationem hominis, cui Deus imputat iuſtitiam, abſq; operibus, ABSQVE (inquit) OPERIBVS, hoc eſt, abſq; vllis operum vel diuinæ legis, vel humanæ iuſtitiæ meritis. De qua re, Epiſtolæ Pauli, inprimis ad Romanos & ad Galatas copioſe. Poſtremò, etſi in his verſiculis non fit expreſſa mentio Chriſti, propter quem ſolum remittuntur peccata per fidem, ta men iterum ex ipſa Pauli interpretatione, imò ex vni- uerſa Chriſtianiſmi doctrina notum eſt, quòd nulli ho minum cōdonatur peccatum, aut tegitur iniquitas, ni ſi credat in Ieſum Chriſtum, quòd propter ipſum ſolū condonetur nobis peccatum: Non ſcriptum eſt, inquit Paulus, propter Abraamum tantùm, imputatum fuiſſe illi, ſed etiam propter nos, quibus imputabitur, creden tibus in eum, qui excitauit Ieſum DOMINVM noſtrū à mortuis, qui traditus fuit propter peccata noſtra, & excitatus eſt propter iuſtificationem noſtram. Et Pe- trus: Non eſt aliud nomen ſub cœlo datum inter homi- nes, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Et iterum: Huic

In ſenten. Lombardi. li. 3. d. 26.

Rom. 4.

Acto. 4.

omnes Prophetæ testimonium ferunt, quòd remissionem peccatorum accepturus sit per nomen eius, quisquis crediderit in eum. Quare, cùm dicitur in Psalmo: Beati, quorum remissę sunt iniquitates, vel quibus condonatur præuaricatio, subintelligendum est, propter Christum, per fidem, nulla enim condonatio præuaricationis, nisi per fidem in Christum. Sic & cùm dicitur: Quorum tectum est peccatum, subintelligendum est, per Christum, solus enim Christus est verum operculum, quo peccatum prorsus abscõditur, imò tollitur à conspectu Dei. Similiter & illud, quod sequitur: Beatus vir, cui DOMINVS non imputat peccatum, exponendum est, de non imputatione, propter Christum. Deus enim tàm seuerus est legis suæ exactor, vt omnibus ijs, qui legi non perfectè satisfaciunt, imputet peccatum, etiamsi ad similitudinem transgresionis Adam non peccauerint: solis autem illis, qui credunt in Christum, non imputat peccatum, vnde & additur: In cuius Spiritu non est dolus, (hoc est) qui non est in corde suo Epicuręus aut Hypocrita, sed qui veram habet fidem in Christum. In populo enim Dei, varia sunt hominũ genera. Nõ iam nobis est sermo, de hominibus manifestè & impœnitenter sceleratis, quorum in populo Dei nullus est numerus, quippe qui digni sunt, vt legitima excommunicatione eijciantur: sed loquimur de ijs, qui aliud corde tegunt, aliud ore profitentur, quos vocare solemus homines dolosos, quales partim sunt Epicuręi, qui etsi voce sua testificantur se credere in Christũ, & fiunt Sacramentorum Christi participes, tamen in latebris cordis sui rident Christianismum, & arbitrantur
1.Cor.1. doctrinam eius de Christo crucifixo, esse summam stultitiam,

titiam. Partim ſunt Hypocritæ, qui etiamſi ſciunt verba Chriſtianiſmi recitare, & cõdonationem peccati ſoli Chriſto ſermone ſuo tribuere, tamen retinent in corde ſuam interpretationem, videlicet, Deum cõdonare quidem peccatum propter ſolum Chriſtum, ſed ita, ſi tuis ipſius meritis aut virtutibus fauorem & clementiam Dei redemeris & conſequaris. Hi omnes, Epicuræi videlicet & Hypocritæ, ſunt homines doloſi, qui aliud corde geſtant, aliud ore ſimulant. Beatos igitur pronunciat Pſalmus illos, quibus DOMINVS non imputat peccatum. Qui autem ſunt illi: Additur: In quorum Spiritu non eſt dolus, (hoc eſt) qui nec ſunt Epicuræi, irridentes in corde veram doctrinam, nec ſunt Hypocritæ, peruertentes falſa ſua hypocriſi veram piæ doctrinæ ſententiam: ſed qui verè & ſyncerè credunt in Ieſum Chriſtum DOMINVM noſtrum, quòd Deus cõdonet nobis peccata, & tegat noſtras iniquitates, nec imputet nobis noſtras præuaricationes, non propter vlla noſtra merita, vel præcedentia vel ſequentia, non propter vllas noſtras virtutes aut dignitates, quas vel ex carne, vel ex Spiritu habemus, ſed tantùm gratuita ſua liberalitate & clementia, propter ſolum vnigenitũ filium ſuum DOMINVM noſtrum Ieſum Chriſtum. Quod vt rectius intelligatur, conſideremus antitheſin. Beati ſunt, non qui ſuſcipiunt præuaricationes ſuas operibus legis & meritis ſuorum operum coram Deo expiandas, ſed qui credunt eas ſibi gratuita clementia Dei, propter ſolam Chriſti expiationem remitti & condonari. Beati ſunt, non qui excuſant peccata ſua publica & vulgari peccandi conſuetudine, non qui tegũt ea ſuis ſacrificijs, ieiunijs, chameunijs, agrypnijs,

&

& alijs id genus operibus, sed qui tegunt ea solo Christo DOMINO nostro, per fidem. Beati sunt, non qui optant sibi imputari suam ipsorũ iustitiam, sed qui petũt, vt sibi non imputetur sua iniustitia, imputetur aũt sibi sola iustitia Christi. Beati sunt, nõ qui multa de Christo verbis iactant, interim autem corde suo lõgè sunt à Christo, sed qui vera fide, & syncero corde Christũ amplectuntur. Breuiter, Beati sunt, qui nullã aliam in se iustitiam agnoscunt, quàm gratuitam remissionẽ, & cõdonationem suæ iustitiæ, propter solum Iesum Christum. Hìc nunc cõiunge mihi locum in Genesi cap. 15. Abraham credidit Deo, & imputatum est ei ad iustitiã: ac illud Prophetæ Abacuc: Iustus ex fide sua viuit: & hos duos Psalmi huius versiculos: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, &c. similiter Epistolam Pauli ad Romanos, in qua hæc iam commemorata loca explicantur, & habebis summam & caput vniuersæ verè piæ & Christianæ doctrinæ. Sed pergamus.

3. *Quoniam obticescebam, & ossa mea, in assiduo meo rugitu, cõtabescebant.*

4. *Quoniam diu noctuq; grauior reddebatur super me manus tua: conuertebatur succus meus in siccitates æstiuas.*

5. *(Donec) peccatum meum notum facerem tibi, & non abscõderem iniquitatem meam, ac dicerem: fateor ingenuè aduersus me præuaricationem meam Domino, tunc demùm remittebas iniquitatem peccati mei.*

Proposuit antea & commemorauit, illos solos esse iustos & beatos, non qui peccata sua defendunt, aut suscipiunt ea meritis suæ ipsorum iustitiæ coram Deo expianda, sed quibus ea gratis condonantur, & non imputantur.

putantur. Nunc igitur addit huius propositionis rationem, ac recenset veras partes pœnitētię, qua fit, vt peccata nobis condonentur & nō imputentur. Sunt enim duæ eius partes: vna est agnitio peccatorum, altera est agnitio seu fides remissionis peccatorū propter benedictum semen Abrahæ, qui est Christus DOMINVS noster. Dicit ergo: Quoniam obticescebam, seu obmutescebam, (hoc est) Ego vocatus ad tribunal Dei, vt darem rationem vitę meæ, & respondere de peccatis meis, etsi conabar initio peccata extenuare, aut meritis bonorum meorum operum tegere, tamē sentiebam reipsa, conatum meum esse vanissimum. Statim enim post quam seueritas iræ diuinæ aduersus peccata sese mihi aperire cœpit, prorsus obticui & obmutui, nec potui ne ad vnum quidem verbum accusationis respōdere. Nec id solùm, verum etiam tantus horror propter peccata mea me inuasit, vt præ continuo eiulatu & rugitu meo, contabescerent in me ossa mea, ac deficerent omnes vires meæ. Manus enim, seu seueritas iræ Dei aduersus peccata non videbatur vnquam remissura, sed subinde magis ac magis ita ingrauescebat, vt si quid adhuc vigoris ac viroris in me reliquum esset, non aliter exiccaretur, quàm in feruidissima æstate humor terræ exiccari, & gramina exarescere solent. Cæterum vbi nos iuxta Hebraicam proprietatem transtulimus: Conuertebatur succus meus in siccitates æstiuas, ibi vulgata translatio iuxta Græcorum interpretationem habet: Conuersus sum in ærumna mea, dum cōfigitur spina. Error autem huius tralationis nō est obscurus. Græcus enim interpres, quem Latinus secutus est, videtur vocabulū לשדי leschaddi, quod significat succum seu virorē me

um, deduxisse à שדד Schadad, q̊d significat vastitatem. Et pro חרבוני Harbóe, quod significa: siccitates, legisse חרכוני Harchone, quod significat cõ.ignationes seu stigmatisationes. Nam vocabulũ quod sequitur קיץ Kaiz, significat tàm æstatem quàm spinã. Vides igitur, quàm necessarium sit, vt in explicatione scriptorum Propheticorum consulatur Hebræus textus, in qua lingua initiò & dicta & conscripta sunt. Sed hoc estGrammaticũ πάρεργον, quo ratio trãslationis redditur. Reuertamur ergo ad nostra: Tanta (inquit) erat grauitas & seueritas diuinæ iræ aduersus peccata, vt cùm ea in me reuelaretur, omnis vigor & viror meus, velut in summo æstu exiccaretur: ac nisi Spiritus sanctus me ad agendam veram pœnitentiam excitasset, prorsus mihi pereundum fuisset. Grauitas enim iræ Dei tantisper in me sæuiebat, dum peccatũ meum verè coram Deo agnoscerem, & iniquitatem meam, vel extenuatione vel prætextu meorum sacrificiorum & aliorum bonorum operum, non cælarem, non abscondérem: sed ingenuè me ipse accusarem, & præuaricationem meam contra me ipse coram DOMINO confiterer, ac veniam, propter benedictum semen Abrahæ, peterem. Tunc demum enim remittebas & cõdonabas mihi, DOMINE Deus meus, iniquitatem peccati mei, & conscientia mea reddebatur tranquilla. Antè quidem, cùm adhuc hærerem in quærenda peccati excusatione, & in suscipienda per meam ipsius iustitiam expiatione, nulla erat pax meæ conscientiæ: postquam autem conuersus, agnoui corã DOMINO peccatum, & gratuitam eius remissionem propter Christum, tanta statim affulsit tranquillitas, vt videbar ex inferno in cœlo ipso collocatus. Ex his primum

mùm discenda est magnitudo diuinæ iræ aduersus pec cata, etiam in hoc seculo, vt interim nihil dicam de grauitate supplicij, quod propter peccata in altero seculo secuturum est, nisi vera agatur pœnitentia. Nam si ira Dei in hoc seculo, vel aliquo saltem modo, conscientiæ hominis patefiat, non excitat tantùm in corde continuum gemitum, eiulatum & rugitum, verùm etiam tabefacit ossa, & exiccat omnes humanas vires: Non est (inquit Psalmus 38.) sanitas in carne mea propter iram tuam, nec est pax ossibus meis propter peccatum meum. Quoniam peccata mea supergressa sunt caput meum, & sicut onus graue grauata sunt super me, &c. Deinde discendum est, quid in tanto pondere diuinæ iræ faciendum sit, vt non tàm leue reddatur, quàm totum à nobis auferatur. Non enim est alia via, quàm quæ nobis in his versiculis præscribitur, videlicet, vt veram pœnitentiam agamus, quæ constat agnitione peccati & Christi, qui solus est peccati expiatio. Nam cùm Psalmus affirmat, se non antè potuisse conquiescere & tranquillum esse, quàm peccatum confiteretur DOMINO, DOMINO, inquam, haud obscurè significat, se confiteri peccatum ex fide remissionis peccati, quæ remissio propter solum benedictum semen Abrahæ, seu propter Christum contingit. Quare eo ipso, quo agnoscit peccatum coram DOMINO, & profitetur se accipere remissionem peccati, includit & subintelligit etiam Christum DOMINVM nostrum, propter quem solum graue onus peccati tollitur, & conscientia libera, tranquilla & lęta redditur: Iustificati (inquit Paulus) ex fide, pacem habemus erga Deum per DOMINVM nostrum Iesum Christum. *Rom. 5.*

6. *Propter hoc oret omnis sanctus ad te, tempore euentus, certè cùm inundauerint aquæ multæ, ad ipsum non accedent.*

Redit ad propositionem, & infert è peculiari suo exemplo propositionem vniuersalem. Cùm enim cōmemorauerit pro ratione vniuersalis suæ propositionis, (quæ est: Beati, quorum remittūtur peccata, &c) priuatum suū exemplum, & affirmauerit se ex agnitione peccati sui assecutū peccati remissionē, dicet fortassis quispiam: Facilè quidem crediderim, Deum remittere iniquitatem peccati, tibi, DAVIDI, iuxta cor Dei electo, non habetur autem tanta mei ratio coram Deo, quāta Dauidis, quid igitur exemplo eius ego homo abiectus sperare possem? Huic seu obiectioni seu tentationi obuiam it hic sextus versiculus, & repetit propositionem, alijs quidē verbis, sed eadem sententia. Et quod Paulus
1. *Tim.* 1. ad Timotheū scribens: Christus Iesus, (inquit) venit in mundū, vt peccatores saluos faceret, quorū prim⁹ sum ego, Verùm ideo misericordiam sum adeptus, vt in me primò ostenderet Iesus Christus omnem clementiā, ad exprimēdum exemplar ijs, qui credituri sunt in ipso, in vitam æternam. Idem etiam sentit & agit Dauid in hoc versiculo: Recitaui quidem meū ipsius exemplū, quod assecutus sim remissionem peccati, non ex vllis meritis meæ iustitiæ, sed tantùm ex gratuita Dei clementia, & ex nō imputatione peccati, hoc autem exemplum nō pertinet ad me tantùm, nec definitur mea solummodo persona, sed est exemplum generale, & pertinet ad oēs sanctos. Hortor igitur omnes sanctos, vt meo exemplo benè cōfidant, & orent ad Deum ac inuocent eum, tempore euentus, (hoc est) quocunq; tempore euenerit necessitas,

cessitas, & contigerint afflictiones, quibus iudiciū peccatorum reuelatur, & manus DOMINI ingrauescit. Sic enim fiet, vt etiamsi multæ aquæ, sicut in diluuio, inundent, ac magnæ & variæ tribulationes acciderint, tamē nō possint ipsos perdere & opprimere, sed potius beati erunt, quòd habeāt remissionem suæ præuaricationis, & tegātur ipsorū peccata, nec imputentur ipsis iniquitates, ex gratuita Dei clementia & misericordia. Hìc consideremus, quid hoc loco nomine sancti veniat. Sanctus enim dicitur, quemadmodū in præcedenti Psalmo exposuimus, non qui externa religionis specie illustris est, aut in eremo herbis tantùm & radicibus vescitur, quibus moribus Hypocritæ sanctitatem metiūtur, nec qui vniuersam legē Dei perfectè impleuit, talem enim sanctum in toto humano genere (præter Christum filiū Dei) non inuenies. Sed sanctus dicitur, qui fidelis est, & verè credit in Christum filiū Dei, quòd propter ipsum solum habeat remissionem peccatorū. Sic enim interpretatur nomē sancti Psalmus proximè pręcedens: Diligite, inquiens, DOMINVM omnes sancti eius, quia fideles (seu credentes) custodit DOMINVS. Quos antè dixit sanctos, hos mox vocat fideles. Et Paulus: Vos, inquit, qui quondam eratis abalienati & inimici mente, in operibus malis, nunc tamē reconciliauit in corpore carnis suæ per mortē, vt exhiberet vos sanctos, & irrepręhensibiles & inculpatos in cōspectu suo, siquidē permāseritis in fide fundati & stabiles, nec dimoueamini à spe Euangelij, &c. Definiuntur ergo à Paulo sancti, qui cùm sint Deo patri recōciliati per mortem Christi, permanēt in fide & spe huius Euangelij, ac ambulant, vt aliâs inquit, nôn secundum carnem, sed secundum Spiritum. *Colo. 1.* *Rom. 8.*

tum. De qua re visum est idcirco admonere, ne quis san ctitatem corã Deo definiat, aut hypocriticis operibus, aut perfecta legis in hoc seculo impletione, sed sola fide in Christum, qua vt propter Christum non imputãtur peccata, ita etiam donatur Spiritus, non qui prorsus tollat carnem, sed qui reliquias carnis cõpescat, & hominem in obsequiũ vocationis Dei flectat. Deinde quod Psalmus dicit, in tempore euentus, seu inuentionis, significat tempus, quo eueniunt aut accidũt nobis aduersa, & quo inueniunt nos afflictiones seu corporales seu spirituales. Sicut & aliâs dicitur: Pericula inferni inuenerunt me. Tribulationem & dolorem inueni. Et iterum: Tribulatio & angustia inuenerunt me. Non enim est tempus magis opportunum quærendi & inueniendi DOMINVM, quàm tempus afflictionis & ærumnarum, propterea quòd DOMINVS suis ipse promissis recepit se in aduersis inuocatũ, ope sua affuturũ: Cum ipso sum, inquit, in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum. Et apud Esaiã: Hæc dicit DOMINVS habitans cum contrito & humili Spiritu, vt viuificet Spiritum humiliũ, & viuificet cor contritorum. Quare hic versiculus hortatur, vt cum semp, tùm maximè omniũ inuocare DOMINVM, & certò sperare peccatorum remissionẽ debeamus, cùm res nostræ sunt afflictissimæ.

Gen. 44. Ne videã malum quod eueniet patri meo. *Psalm. 115.* *Psalm. 119.* *Psal. 91.* *Esa. 57.*

Sed nec illud oscitanter prætereundũ est, quod dicit: Cùm inundauerint aquæ multæ, ad ipsum nõ accedẽt. Alludit enim ad diluuium, in quo pereũte mundo, seruatus est Noha cũ familia sua. Et aliâs metaphora aquarum intelliguntur afflictiones: Saluum me fac (inquit) Deus, quoniam intrauerũt aquę, (hoc est) afflictiones, vsq; ad animã meam. Docet igitur hic versiculus, quòd

Psal. 59.

beati

beati ſint, quibus gratis remittũtur peccata, quia etiãſi obruantur varijs & multis ærumnis atq; calamitatibus, tamen in ijs in tantùm nõ pereunt, vt etiã in media morte cõſeruentur. Iuxta illud Pſalmi: Etiamſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam TV mecum es. Et Eſa. Cùm tranſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te. Cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. *Pſalm.23.* *Eſa.43.*

7. *Tu es refugium meum. Cuſtodias (igitur) me ab anguſtia, & circumdes me canticis liberationis.*

8. *Reddam te prudentem, & docebo te viam in qua ambules, con ſulam tibi oculo meo.*

In præcedenti verſiculo hortatus eſt Dauid omnes ſanctos, vt orent & inuocent Deũ quouis tempore neceſsitatis, certa ſpe concepta, quòd euaſuri ſint omnes aquas afflictionũ. Cum igitur etiam ipſe cõtineatur in catalogo ſanctorum, (hoc eſt) fidelium ſeu credentiũ, ſequitur ſuam ipſius cohortationem, & orat. Agnoſco (inquiens) te DOMINVM Deum, ſolum meum refugium, meum aſylum, meum latibulum, meũ præſidiũ, ad quod mè in omnibus aduerſis tutò recipiam. Quęſo igitur te, vt etiam me, in acceſſu multarum aquarum, & in euentu variarum afflictionũ, in omnibus anguſtijs conſerues & cuſtodias, ac circundes me, (hoc eſt) cura tua ita me complectaris, vt habeam occaſionem celebrãdi nomẽ tuũ, ἐγκωμίοις ἢ ἐπινικίοις, canticis & laudibꝰ, propter beneficiũ liberationis, ex omnibus afflictionibus meis. Oro autem te iuxta promiſsionem tuam, quã ſæpenumero clementer recepiſti, te maximã tuam curã Wann das Waſſer vber Körb gehet (hoc eſt) wañ das vnglück vber handt nimpt.

in

in me tuendo collocaturum. Reddam (inquiens) te prudentem, docebo & dirigam te in toto vitæ tuæ genere: & quemadmodū pia mater non auertit oculos ſuos ab infante, ne quid mali ei accidat, ita & ego oculos meos, curam & ſtudiū meum in te ponā, vt in omni afflictione conſerueris. In his verſiculis primùm obſerua, qua in re gratificandum ſit Deo pro acceptis beneficijs: Cuſtodias, inquit, me ab anguſtia ſeu afflictione, ne videlicet in afflictione pereā: Et circundes me encomijs liberationis, (hoc eſt) efficias, vt exciter ad laudandū & celebrandum nomen tuum, propter beneficia tua. Habes ergò, quòd ad teſtificandam animi gratitudinem corā Deo, pro acceptis beneficijs maximè omniū exigatur, vt nomē DOMINI celebretur & glorificetur: Ego ſum,

Pſal. 69. inquit, pauper & dolens, ſalus autem tua Deus ſuſcepit me. Quid igitur pro tāto beneficio repēdes? Laudabo, inquit, nomen Dei cantico, & magnificabo eum laude, & placebit Deo ſuper vitulum nouellum cornua producentem & vngulas. Laudandus eſt autē Deus, quemadmodum aliâs copioſius expoſitū eſt, non tantùm verbis, ſed etiam factis, non tantùm ſermonibus oris, ſed etiam exemplis operum, nō tantùm Pſalmis, ſed etiam palmis, vt manum ad omne genus obedientiæ admo-

Matth. 5. ueas, ac reipſa gratitudinem teſtificeris. Sic luceat, inquit, lux veſtra coram hominibus, vt videant veſtra bona opera, glorificentq́; patrem veſtrum, qui eſt in cœlis. Deinde, obſerua hîc exemplum applicandi ſibi priuatim promiſsionem generalem. Etſi enim non eſt dubiū, quin Deus ſignificauerit Dauidi peculiaribus promiſsionibus, nunc quidem per Angelum, nunc autem per Samuelem, Nathan & Gad Prophetas, ſe ſuſcepiſſe ipſum

ipsum clementer in suam curam & tutelam, tamen hoc loco videtur Dauid generalem promissionem, quæ dicta est ad Abrahamum & ad posteros eius, qui iam profectionem ex Aegypto susceperãt, sibi accommodasse. Abrahamo dicitur: Statuam pactum meum inter te & me, & inter semen tuum post te in generationibus suis fœdere sempiterno, VT SIM DEVS TVVS, & SEMINIS TVI post te. Vt sim (inquit) Deus seminis tui. Hoc quid aliud est, quàm si diceret: Ero protector seminis tui, dabo eis prudentiam, & docebo eos, vt rectè ambulent in sua vocatione, ac suscipiam eos in meam curam & tutelam? Cùm igitur Dauid etiam fuerit semen Abrahę, nõ ineptè accommodat sibi peculiariter, quod erat vniuersę familiæ promissum generaliter. Similiter de Israëlitis egredientibus ex Aegypto dicitur: DOMINVS præcedebat eos, ad ostendendam viam, per diem in columna nubis, & per noctem, in columna ignis, vt dux esset itineris vtroq; tempore. Nunquam defuit columna nubis per diem, neq; columna ignis per noctem coram populo. Hoc exemplo non illud tantùm egit DOMINVS, vt hunc populum in deserto ambulantẽ, hoc tempore in præsentia seruaret, sed etiam testificatus est, se quemuis in vocatione Dei ambulantem & sperantem in ipsum, docturum Spiritu sancto suo prudentiam, & directurum in via, vt non offendat ad lapidem pedes suos. Quare Dauid optat sibi in præsentia generalem promissionem, non carnis suæ prudentia, sed Spiritus sancti afflatu, vt suo exemplo doceat, quomodo ex generalibus quisq; promissionibus fidem concipere & confirmare debeat. Vnde & Paulus ad Corinthios scribens: Vos, inquit, templum Dei estis vi-

Gen.17. *Exod.13.* *2. Cor. 6.* *Leuit.26*

uentis, quemadmodum dixit Deus: Inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipſi mihi erunt Populus. Quod dictum erat ad Iſraëlitas, hoc accōmodat peculiariter ad ſuos auditores, vt doceat, quòd qui ſuccedunt maioribus in recta & vera fide ac inuocatione, hi ſuccedāt etiam ipſis, ſuo modo in promiſsionibus, & percipiendis beneficijs Dei.

9. *Nolite fieri ſicut equus & caballus, in quo non eſt intelligentia, qui, ſi os eius camo & freno capiſtratur, retrocedit.*
10. *Multi dolores impio accidunt, ſperantem autem in Domino miſericordia circumdabit.*

Promiſsioni additur cohortatio ad ferendam crucem, quæ pijs ſeu beatis, quorum remiſſæ ſunt iniquites, diuinitus imponitur, non vt fugiant à Deo, ſed vt ad Deum confugiant, non vt pereant, ſed vt aut ad officium reuocentur, aut in officio contineantur & ſeruentur. Cùm Deus imponit vobis crucem, nolite (inquit) fieri ſicut equus aut caballus. Vbi enim nos in veteri tralatione habemus mulus, ibi Hebræus habet פרד Phered, quod & Germani dicunt, Pferdt (hoc eſt) caballum. Nolite ergo fieri ſicut caballus aut equus, qui adhuc eſt indomitus, & nec freno nec loro aſſuetus. Hic enim, quò magis conaris os eius freno aut fiſcella capiſtrare, eò magis calcitrat & retrocedit, propterea quòd non intelligat ſe frenari, vt ad humanos vſus, ad quos diuinitus eſt creatus, fiat accōmodus, ſed arbitretur potius ſe hoc vinculo periturum. Ita etiam inſipientes homines non intelligunt conſilium Dei in aduerſis. Deus enim imponit hominibus, ac præſertim pijs

& con-

& cōdonatione peccati beatis, crucem, tanquàm equo frenum, non vt opprimat ipsos multitudine, & magnitudine afflictionis, sed vt ipsos ad obedientiam assuefaciat, & in seruitute Dei (quæ tamen est vera libertas) contineat. Tametsi enim Deus immittit multos & magnos dolores atq; afflictiones etiam homini impio, & declinanti à recta via, tamen hoc facit non illo cōsilio, vt perdat ipsum, sed vt aut vocet aut reuocet eum ad fidem, spem & obedientiam, ac perpetua salute seruet. Nam quod Psalmus hîc dicit: Multi dolores seu multa flagella peccatores, sperantem autem in DOMINVM, misericordia circumdabit, planè illud ipsum est, quod postea repetit Ezechiel: Viuo ego, dicit DOMINVS, nolo mortem impij, sed magis vt conuertatur & viuat. Et Paulus: Cùm iudicamur, à DOMINO corripimur, ne cū hoc mundo condemnemur. Et Epistola ad Hebræos: Quem diligit DOMINVS corripit. Ac mox: Patres carnis nostrę ad paucos dies erudiebant nos pro suo arbitratu. Deus autem ad commodum nostrum, vt impertiat nobis sanctimoniam suam. Omnis enim castigatio in præsens quidem, nō videtur gaudij, sed molestiæ esse, at postea fructum iustitiæ reddit ijs, qui per illam fuerint exercitati. Non deputemus igitur afflictiones in damno, sed in lucro, vt quæ in sanctis (hoc est) in credētibus prægnantes sint vera & æterna felicitate: Momentanea, inquit Paulus, leuitas afflictionis nostræ, mirè supra modum æternum pondus gloriæ parit.

Ezech. 33 · *Heb. 12.* · *1. Cor. 4.*

11. *Lætamini in Domino, & exultate iusti, & gaudete omnes recti corde.*

Concludit Psalmum generali cohortatione, qua exponit fructum eorum, quæ in superioribus versiculis commemorata sunt. Iusti enim & recti corde dicuntur, qui credunt remissionem iniustitiæ, (quemadmodum suprà dictum est) & habēt fidem ἀνυπόκριτον. Quem ergò fructum capiunt illi, quorum remissæ sunt iniquitates, quorū tecta sunt peccata, quibus non imputatur præuaricationes, qui agnoscunt & confitentur transgressiones suas, qui orant ad Deum in diluuio aquarum seu afflictionum multarum, qui cōfugiunt ad Deum in tribulatione, qui non fiunt sicut equus & caballus, & qui sperant in DOMINO? Lætamini, inquit, in DOMINO, exultate & iubilate, (hoc est) In filijs huius seculi magna quidem oritur lætitia, exultatio & iubilus è sanitate corporis, è diuitijs, è voluptatibus corporalibus, è maiestate terrena, & ex alijs huius mundi bonis. In illis autem, qui credunt gratuitam remissionem peccatorum propter semen Abrahæ, qui est Christus, & qui in omnibus aduersis inuocant DOMINVM ex fide, oritur pax conscientiæ coram DOMINO, quæ pax superat omnia humana & terrena beneficia. Vos ergo, quotquot sic iusti & recti corde estis, lætamini in DOMINO, quia DOMINVS est vobis propitius, & condonat vobis omnia vestra delicta, gratis, propter Christum. Exultate in DOMINO, quia DOMINVS seruat vos in diluuio aquarum multarum, vt nulla afflictio, quamuis magna, quamuis diuturna vos opprimat. Et gaudete ac iubilate in DOMINO, quia DOMINVS dat vobis intellectum, facit vos prudentes, & complectitur vos misericordia sua, vt ambuletis rectà in vocatione eius, & conseruemini ad perpetuam gloriam ac felicitatem.

1. Tim. 1.

felicitatem. Ecce ſic benedicitur homo, qui ſperat in Domino.

VSVS HVIVS PSALMI.

Vſum eius iam recitauimus. Qui enim in conſcientia ſua ſtatuitur ad tribunal Dei, & ita ſuorum peccatorum accuſatur, vt arguatur manifeſtæ impietatis nō ſolùm in malis, ſed etiam in bonis ſuis operibus, nec videat vllam vel excuſationem vel defenſionem corā Deo, accipiat hunc Pſalmum in manus, & recitet eum, vt ex ipſo cognoſcat, condonationem peccatorū ſuorum cōtingere ſibi gratis, abſq; vllis operum meritis, ſed tantùm propter Ieſum Chriſtū DOMINVM noſtrum, ſi in ipſum crediderit, quemadmodū Paulus in Epiſtola ad Romanos cap.4. interpretatur. Deinde ſi quis compræhenditur in diluuio aquarum, in maximis afflictionum periculis, in horroribus mortis & inferni, cōferat ſe ad recitationem huius Pſalmi, vt exhibeat Spiritui ſancto organon, quo confirmetur fides eius, & ſtabiliatur ſpes, quòd cùm habeat gratuitam peccatorū remiſſionem, & propitiū DOMINVM Deum propter Chriſtum filiū eius, neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; principatus, neq; poteſtates, neq; inſtātia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profunditas, neq; vlla alia creatura poterit Deum auertere, quo minus credentem & ſperantem ſummo fauore proſequatur, & ex omnibus afflictiónibus clementer eripiat. Rom 8.

PSALMVS XXXIII.

Exultate iusti in DOMINO, rectos decet collaudatio, &c.

N hoc Psalmo præscribitur nobis generalis formula agendi gratias Deo pro admirandis suis beneficijs, quæ iam olim in humanum genus, ac inprimis in ecclesiam suam cōtulit, & adhuc singulis temporibus conferre solet. Vnde etiam in fine additur precatio, vt quam misericordiam, & quæ beneficia Deus alijs pręstat, nobis quoq; clementer exhibeat: Fiat, inquiens, misericordia tua DOMINE super nos, quemadmodum speramus in te.

1. *Exultate (seu laudate) iusti in Domino, rectos decet laudatio.*
2. *Celebrate Dominum Cithara, Psalterio & Decachordo cantate ei.*
3. *Canite ei canticum nouum, benè sonate pulsando cum iubilatione.*

Hi tres primi versiculi sunt propositio Psalmi, qua Spiritus sanctus hortatur Ecclesiam ad agendas Deo gratias, pro summis illis beneficijs, quæ mox recitabit. Videtur autem vltimus versiculus Psalmi proximè præcedentis (Lætamini in DOMINO, & exultate iusti,

iusti, & laudate omnes recti corde) assumptus esse pro propositione huius præsentis Psalmi: certè idem vtrobiq; est verbum laudandi, & eadem epitheta iustorum & rectorum corde. Cæterùm, qui dicantur iusti & recti corde, suprà aliquoties dictum est, videlicet, non qui ex omni parte satisfecerunt legi Dei suis operibus, sed qui recto & pio corde credunt in Christum verè iustum & rectum, quòd propter ipsum reconciliati sint Deo patri, & habeant gratuitam peccatorum suorum condonationem. Vos ergo iusti, (inquit) vos credentes in Christum, vos ecclesia Christi, laudate DOMINVM, seu exultate in DOMINO, & gratias agite DOMINO, propter ingentia beneficia, quæ vobis exhibet. Exultant etiam iniusti, non autem in DOMINO, sed in seipsis, aut in bonis suis terrenis, aut in operum suorum meritis, vos autem iusti exultate in DOMINO, in gratuita DOMINI clementia & misericordia. Laudant DOMINVM etiam praui corde, non est autem speciosa laus in ore impij. Laudate igitur DOMINVM vos recti corde & pij: celebrate DOMINVM, non tantùm voce, verùm Cithara, Psalterio, Decachordo, (sunt autem Psalteriũ & Decachordum diuersa instrumenta) ac quibuscunq; potestis instrumẽtis musicis: celebrate eum non vulgaribus tantùm & veteribus, sed insignibus, inusitatis, & propter nouitatem cõmendatione dignis carminibus: ac breuiter, quicquid habetis artificij, quicquid industriæ in decãtandis carminibus, aut pulsandis instrumentis musicis, hoc omne cõferte ad laudandum nomen DOMINI, & ad agendas ei gratias. Hæc non idcirco commemorantur, quòd Deus sua natura delectetur humanis laudibus aut modulatione

musicorum

musicorum instrumentorum, quamuis in hominũ, auribus suaui & iucunda, sed quòd Spiritus sanctus significet, Deum ad gratiarum actionem exigere illa, quorum carmina & instrumenta musica solent esse indicia & argumenta. Nam qui carmina seu ore seu instrumentis decantant, solent animo gestire, corde exultare, & lætitia perfusi esse. Exigit autem Deus vt beneficia eius alacri & hilari, (hoc est) grato corde agnoscamus. Quare gratũ est ei, quoquo modo testificemur alacritatem nostram, tantummodò fiat zelo secundum scientiam.

4. *Quoniam verbum Domini est rectum, & omnes promissiones eius sunt veræ.*
5. *Diligit iustitiam & iudicium, beneficio Domini plena est terra.*
6. *Verbo Domini cœli conditi sunt, Spiritu oris eius omnis exercitus eorum.*
7. *Congregat, sicut aceruum, aquas maris, ponit abyssos in absconditis.*
8. *Timeat à Domino omnis terra, paueant ab ipso omnes incolæ orbis.*

Exultate, inquit, in DOMINO, laudate DOMINVM, celebrate Dominũ, cantate DOMINO: sed quas ob causas? Audiamus igitur causas. Primũ DOMINVS est laudandus, quia verbum eius rectum, & omnia opera eius in fide. Verbum Dei hoc loco est verbum promissionis, & opera eius sunt res ipsæ verbo promissæ. Laudandus igitur est Deus, propterea quòd quæ verbo suo promittit, rectè procedant, & feliciter promoueant, quæcunq; etiam opera, quæcunq; res promissione eius

eius continētur, certiſsimè fient, & fideliſsimè implentur, ac breuiter DOMINVS in promiſsis ſuis eſt veraciſsimus & cōſtantiſsimus. Exēpla in promptu ſunt: Deus promiſit Abrahæ propagationem & multitudinem poſteritatis ſuæ, etſi autem corpus Abrahæ erat propter ſenectam emortuum, & Sara ſterilis, tamen impleta eſt promiſsio Dei, & poſteritas Abrahæ rectiſsimè proceſsit, vt multiplicaretur ſicut arena maris, & ſtellæ cœli. Promiſſa fuit à Deo Iſraëlitis liberatio ex Aegypto, & hæreditas terræ Canaan: hoc opus tàm fideliter impletum eſt, vt ipſa rerum natura neceſſe habuerit inuerti potius, quàm vt Deus in promiſsis ſuis mendax fieret. Dauidi promiſſum fuit diuinitus regnum Iſraëlis, etſi autem eijcitur in exilium, & neceſſe habet diu multumq; incertis ſedibus vagari, tamen quod promiſſum erat, rectè procedit, & verè impletur, Nec in his tantùm promiſsis, quæ iam commemorauimus, Deus fuit verax & conſtans, ſed quia inſignis eſt epitheto veritatis & conſtantiæ, quæcunq; promittit, ſeruat fideliſsimè, quamuis longè aliud meritis, tantummodò vt nomen veracis reportet: quare habendus eſt omni laude & preconio dignus, vt ad fidem excitemur. Deinde DOMINVS non tantùm eſt verax in promiſsis, verùmetiam iuſtus in factis ſuis, & in adminiſtratione regni ſui diligit iuſtitiam & iudicium. Nam quemadmodum politicus Magiſtratus Rempub. tum dicitur rectè gubernare, cùm eſt laudi benè agentibus, *Rom.13.* (hoc enim eſt facere iuſtitiam) & eſt terrori malè agentibus, (hoc enim eſt facere iudicium) ita & DOMINVS Deus noſter facit iuſtitiam, cùm pijs benefacit: & facit iudicium, cùm impios punit, ac reddit vnicuiq; ſecun-

dum opera ſua. Quare hoc etiam nomine magna laude celebrandus eſt.

Præterea, vniuerſa terra beneficijs Dei plena eſt. Circumfer oculos in toto orbe terrarum, & non inuenies, niſi beneficiorum Dei promptuarium. Si de corporali bus bonis dicendum eſt, an non omnia in his terris hominis gratia condita ſunt, & homini ſeruiunt gramina, flores, arbores, fructus, ſegetes, iumenta, beſtiæ, & quicquid eſt rerum terrenarum? Si autem dicendum eſt de bonis ſpiritualibus, an nō exiuit, vt alius Pſalmus ait, ſonus Apoſtolorum in omnem terrā, & in fines orbis terræ verba eorum? Vbi autem eſt Euāgelion Apoſtolicū, ibi eſt omne genus cœleſtium bonorum, propitius Deus, cōdonatio peccatorum, iuſtitia, victoria in afflictione & morte, ac æterna vita & felicitas. Quare etiam hac parte habemus, propter quod Deum laudemus, & maximas ei gratias agamus.

Aſcendamus nunc è terra in cœlum, & inueniemus ibi maximam laudandi DOMINI materiam. Cœli enim conſtant, non ab æterno, nec à ſeipſis, ſed conditi ſunt verbo DOMINI: & omnis exercitus eorum, (qui ſunt cateruæ ſeu cohortes ſtellarum) creati ſunt Spiritu oris eius. Hic eſt inſignis verſiculus & memorabilis: non ſolùm enim prædicat potentiam Dei, qua cœlum & terra, & omnia in eis condita ſunt, verùm etiam concionatur apertè de diſcrimine trium perſonarum in vna diuinitate. DOMINVS enim Deus noſter, Deus vnus eſt, ſi eſſentiam eius conſideraueris, ſi autem proprietates eius per ſe ſubſiſtentes, quas noſtri perſonas vocant, intuearis, alius eſt pater, alius filius, alius Spiritus ſanctus. Cœli (inquit) conditi ſunt VERBO DOMINI,

hîc

hîc habes duas perſonas, DOMINVM videlicet, qui eſt pater, & Verbum eius, quod eſt filius Dei, & additur: Spiritu oris eius omnis exercitus eorum, hîc habes Spiritum ſanctum, vt quemadmodum in creatione rerum pater omnia creauit per filium, in Spiritu ſancto, ita & in recreatione ſeu regeneratione baptiſemur in nomine patris & filij & Spiritus ſancti. Hanc igitur doctrinam de Deitate, alta mẽte reponamus, & fideli corde retineamus.

Sed nec illud oſcitanter prætereundũ eſt, quòd cum tanta ſit potentia verbi Dei, vt per ipſum cœli ſint conditi, non dubitemus de veritate promiſsionũ, quæ verbo Dei dicuntur. Qui enim tam potẽs eſt, vt ſolo verbo ſuo cœlum condiderit, certè erit etiam tam potens, vt quę verbo ſuo promiſit, reipſa verè impleat. Laudemus igitur Deum, & celebremus nomen eius, cùm propter ſummam eius potentiam, tùm etiam propter certiſsimam eius veritatem & conſtantiam.

Poſtremò ſicut antea aſcendimus è terra in cœlum, ita iterum deſcendamus è cœlo in mare, & inſpiciamus ibi miranda Dei opera, vt ad celebrandum nomen eius excitemur. Congregat, inquit, ſicut aceruum aquas maris, & ponit abyſſos in abſconditis. Hæc, ſicut & ea, quæ de creatione rerum præceſſerunt, ſumpta ſunt è primo capite Geneſeos: Congregentur, inquit Deus, aquæ, quæ ſub cœlo ſunt, in locum vnum, & appareat arida. Abyſſos autem vocat profunditatem maris, quòd mare videatur nobis ἄνευ βύσσης, (hoc eſt) ſine fundo. Vnde & Deus dicitur has abyſſos collocaſſe in abſconditis, ſeu in theſauris: quòd quemadmodum ſolemus theſaurum vel pecuniæ vel gem-

gemmarũ remouere ab oculis hominum, & reponere in abſcondita loca, ne furibus pateat, ita Deus abſcondat profunditatem aquarum maris, ne humana curioſitate inueſtigari aut explorari queat. Cõmonefacit autem nos Pſalmus hoc loco, nõ tantùm creationis maris, verùm etiam ingentis illius miraculi: quo Deus mare in vnum aceruum ita colligauit, vt etſi pro natura conditionis ſuæ vniuerſam terram ſuperare & aquis tegere debet, tamen diuinitus ita coërceatur, vt neceſſe habeat, ſe intra definitum ſuum terminum continere, quò terra germinet herbam virentem, & exhibeat homini commodam habitationem: Quis, inquit, Iob, cõcluſit oſtijs mare, quando erumpebat, quaſi de vulua procedens? Et mox: Circundedi illud terminis meis, & poſui vectem & oſtium, & dixi: Hucuſq; venies, & non procedes amplius, & hîc confringes tumentes fluctus tuos. Viſum autem eſt DOMINO Deo noſtro hac admiranda aquarum maris coërcione ſignificare nobis, quòd afflictiones, quæ aquis adumbrantur, etſi videntur in nos intumeſcere, & minari ſuffocationem, tamen quẽadmodum mari ſuus terminus poſitus eſt, ne longius in terram, quàm à Deo conceſſum eſt, procurrat, ita & illæ nõ queãt in nos vltra ſepta diuinitus poſita tranſilire. Fidelis enim eſt Deus, (inquit Paulus) qui non ſinet nos tentari ſupra id quod poſſumus, ſed faciet vnà cum tentatione euentum, quo poſsimus ſufferre.

Iob. 38.

Cor. 10.

Quæ cùm ita ſe habeant, addit Pſalmus cohortationem cum propoſitione congruentem: Metuat, inquiens, omnis terra à DOMINO: paueant ab ipſo omnes incolæ terræ. Audiuimus Deum eſſe veracem, iuſtum, beneficum, liberalem, miſericordem, & potentem re-

rum

rum omnium conditorem ac ſeruatorem. Agite ergo, colamus eum, quotquot in terra habitamus, & reuereamur ipſum, quotquot hunc terrę orbem incolimus, cōplectamur eum fide, ſufferamus manum eius ſpe, & agētes ei pro ſumma ſua erga nos clementia gratias, ſeruiamus ei pro obedientium filiorum affectu, in vera dilectione, & filiali (vt vocant) timore.

9. *Quoniam ipſe dicit, & fit, ipſe præcipit & extat.*
10. *Dominus irritum facit conſilium gentium, irritas facit cogitationes populorum.*
11. *Conſilium Domini in æternum fiat, cogitationes cordis eius in generationem & generationem.*
12. *Beata gens, cuius Dominus Deus eius, populus, quem elegit in ſuam hæreditatem.*

Redit ad enumerationem cauſarum, propter quas Deus commendatione & laude dignus ſit. Deus enim verbo ſuo, non ſolùm omnia condidit, verùm etiam omnia adminiſtrat & gubernat. Nam, ſicut quondam dixit: Fiat lux, & facta eſt lux, dixit: Germinet terra herbam virentem, & germinauit: ita etiam poſtquàm omnia verbo condidit, omnia verbo gubernat, vt ſine ipſius voluntate, ne capillus quidem è capite decidat: dicit: Stet mare vtrinq; inſtar muri, & ſtat: dicit: Sol *Exod.14.* non moueatur contra Gibeon, & ſol nō mouetur. Idem *Ioſ.10.* ſentiendum eſt fieri in conferendis inter ſe humanis & diuinis conſilijs atq; conatibus. Eſau dicit de fratre ſuo *Gen.27.* Iacob: Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Deus autem dicit ad Iacob: Ero cuſtos tuus quocunq; perrexeris, & reducam te in terram

hanc, nec dimittam, nisi compleuero vniuersa quæ dixi. Quod ergo consilium promouit? non certè hominis sed Dei. Fratres Ioseph dixerunt: Venite occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem, & dicemus, fera pessima deuorauit eum. Deus autem dixerat ad Iosephum: Sol, luna & stellæ vndecim adorabunt te. Quod ergo consilium processit? non hominum sed DOMINI Dei nostri. Pharao dixit ad suos Aegyptios: Venite, sapienter opprimamus Israêlem. Deus autem dixit: Educam populum meum de terra Aegypti in terram bonam & spaciosam. Quid ergo factum est? Consilium Pharaonis dissipatum est & irritum factum: consilium autem DOMINI stetit: cogitatio Pharaonis euanuit, cogitatio autem Dei constitit. Dixit inimicus, persequar & comprehendam, diuidam spolia, DOMINVS autem dixit: Flabit Spiritus meus, & operiet eos mare, &c. Eo enim ingenio est DOMINVS Deus noster, vt ad conseruandam Ecclesiam populi sui, omnia hominum aduersariorum consilia irrita reddat, & omnem humanam prudentiam stultam faciat, ac omnem hostium potentiam deijciat. Beata igitur gens, cuius DOMINVS est Deus eius, & beatus populus quem DOMINVS, tanquam peculiari quadam hæreditate, ex omnibus terræ nationibus, se legit, & quem vt hæredem bonorum suorum agnoscit. Quid enim huic genti, quid huic Ecclesiæ deerit? Si DOMINVS est Deus eius, certè erit gubernator, tutor, conseruator, protector, & liberator eius. Si Ecclesia est DOMINI hæreditas & hæres, certè erit hæres iustitiæ, vitæ, salutis & beatitudinis æternæ: qua hæreditate, quid potest dici excellentius, aut cogitari præstantius? Quare illud vnum sit

Gen. 37.

Ex. 1. & 3.

Exo. 13.

præcipuum

præcipuum noſtrum ſtudium, vt ſimus populus Dei, hæreditas Dei, & hæres eius. Hoc autem tum fieri ſolet, cùm agnoſcimus Chriſtum filium Dei per fidem, & ac *Rom. 8.* cipimus Spiritum adoptionis, per quem clamamus Abba, pater.

13. *De cœlo proſpicit Dominus, videt omnes filios Adam.*
14. *De habitaculo ſeſsionis ſuæ, aſpicit ſuper omnes habitatores terræ.*
15. *Format pariter corda eorum, intelligit omnia opera ipſorũ.*

Aliud argumentum commendandi & laudandi nominis Dei. Non enim ſentiendum eſt, quòd poſtquàm Deus condidit homines, deſerat ipſos, & ſinat eos pro ipſorum arbitratu in his terris temerè ferri, ſed proſpicit de cœlo, curat omnes filios Adam, Etſi enim videtur in cœleſti ſuo habitaculo quietus & ocioſus agere, tamen diligenter obſeruat oẽs terræ incolas, format & dirigit, quò vult ſingulorũ hominum corda, & intuetur ſingula eorum opera, vt nõ tantùm ſit ſcrutator, verùm etiam formator & director renum & cordium.

Cæterùm, cùm dicitur Deus proſpicere de cœlo, & de habitaculo ſeſsionis ſeu de loco quietis ſuæ, non intelligas Deum cõtineri in hoc externo cœlo, tanquam Regem in arce, & ſedere in eo tanquàm Monarcham in regio throno. Abſint à piorũ cordibus tam pueriles & carnales de ſumma maieſtate cogitationes. Cœli cœlorum, inquit Salomon, te capere non poſſunt. Et: Cœlum mihi ſedes eſt, ac terra ſcabellũ pedum meorum. Et rurſus: Cœlum & terram ego impleo. Sed Deus dicitur, pro humana loquendi cõſuetudine, in cœlo commorari,

morari, & de cœlo respicere, vt sciamus Deum non esse rem quandam humanam aut terrenam, sed cœlestē, humano captu incomprehensibilem: & vt admoneamur, non esse nobis quærenda terrena, sed cœlestia bona, quæ Paulus ad Colos. cap. 3. scribens, aliqua ex parte commemorat. Deinde Psalmus dicit, Deum respicere singulorum hominum non corpora tantùm, sed & corda. Reuerenter igitur colamus maiestatem Dei, nobis tam propinquam & præsentem, ne Deus iniquitate nostra irritatus & offensus, præsentem etiam pœnam infligat.

16. *Rex non consequitur salutem multitudine exercitus, heros non liberatur magnitudine fortitudinis.*
17. *Mendax equus ad saluandum, nec seruat (equitem) magnitudine roboris.*
18. *Ecce oculi Domini super timentes ipsum, & super eos, qui expectant beneficentiam ipsius.*
19. *Vt liberet à morte animam eorum, & sustentet eos in fame.*

Aliud argumentum, quo excitamur ad laudandum nomen DOMINI. Solus enim DOMINVS est seruator eorum, qui colunt ipsum, & obedienter expectant beneficentiam eius. Alij quidem alios quærunt seruatores, quibus confidunt. Impij Reges confidunt multitudine suorum exercituum: impij Principes, seu Heroes, confidunt fortitudine vel sua propria vel suorum militum: alij confidūt robore equitatus sui. Etsi autem hæc sunt dona Dei, in vsum Regum ac Principum diuinitus concessa, tamen ijs non est coram Deo confidendum, nec est ex his salus petenda, equus enim res est fallax, ad seruandum

ſeruandum equitem, vt & vulgò dicatur: Qui inſidet equo, inſidet ſuo hoſti. Quis ergo eſt, qui nos in periculis ſeruat? Non eſt alius, niſi ſolus DOMINVS Deus noſter: Oculi, inquit, DOMINI, ſuper timentes ipſum, & ſuper eos, qui expectant beneficia eius. In bello periculum eſt omnium fortunarum, in fame periculum eſt vitæ, non igitur confidamus equo, non collocemus fiduciam noſtram in frumento, ſed timeamus DOMINVM, & colamus eum reuerenter. Sic enim fiet, vt oculi DOMINI nos reſpiciant, & ſeruemur in omnibus periculis. *Pſal.8.147.*
Non in fortitudine equi, inquit alius Pſalmus, voluntatem habebit, nec in tibijs viri beneplacitum erit ei. Beneplacitũ eſt DOMINO ſuper timentes eum, & in eis, qui ſperãt ſuper miſericordia eius. Et Salomon: Equus *Prouer.21.*
paratur ad diem belli, ſed DOMINVS ſalutem tribuit. Nouit DONINVS dies immaculatorum, & hæreditas eorũ *Pſalm.37.*
in æternum erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur.

20. *Anima noſtra expectat Dominum, Adiutor noſter & ſcutum uoſtrum ipſe eſt.*
21. *In ipſo lætatur cor noſtrum, in nomine ſancto eius ſperamus.*
22. *Sit miſericoroia tua Domine ſuper nos, quemadmodum ſperamus in te.*

Hactenus cõmemorauit Pſalmus rationes, quæ nos excitare debent, vt laudemus & celebremus nomẽ DOMINI, videlicet, quòd Deus ſit verax & conſtans ſeruator ſuarum promiſsionum, quòd diligat iuſtitiam & iudicium, quòd terra plena ſit beneficiorum Dei, quòd

Deus condiderit verbo ſuo cœlum, & omnem ornatū eius, quòd contineat mare intra terminos ſuos, ne excurrat ad vaſtandam terram, quòd diſsipet conſilia gentium, quòd conſilium Dei perpetuò conſtet, quòd reſpiciat & curet humanum genus, quòd non reſpiciat, vt adiuuet Reges propter equitatum ſuum, nec Heroes propter fortitudinem ſuā, ſed reſpiciat timētes ipſum, & ſeruet eos in omnibus periculis. In quem ergo vſum hæc de Deo ſunt cognoſcenda & decantanda? Non certè, quòd his laudibus voluntati Dei per ſe ſatisfiat, ſed vt nos ex his, tanquàm cœleſti organo excitemur autore Spiritu ſancto ad fidem, ad ſpem & ad expectationē diuini auxilij in omnibus aduerſis. Additur ergo in fine Pſalmi precatio. Et poſtquàm (inquit) anima noſtra expectat DOMINVM, (quod officium Pſalmus exigit) & agnoſcimus ipſum ſolum eſſe noſtrum adiutorium, & noſtrum ſcutum, ac in ſolo ipſo acquieſcimus, omnemq; ſpem noſtram in ſolo ſancto nomine eius collocamus, precamur & obteſtamur, vt quemadmodū ſperamus, ita tu DOMINE Deus noſter miſericordia & clementia tua nos complectaris, ac fiat nobis ſicut credimus & expectamus.

VSVS HVIVS PSALMI.

Hic Pſalmus celebrat veritatem, potentiam, clementiam, gubernationem & curam DOMINI Dei noſtri, erga humanum genus. Quantò autem hæ virtutes Dei magis illuſtrantur, tantò plus fides, ſpes & expectatio, qui ſunt cultus Deo longè omnium gratiſsimi, in nobis confirmantur & muniuntur. Vtendum igitur erit hoc

Pſalmo,

Pſalmo,cùm in agnitione multitudinis peccatorum fides cōcutitur, & in magnitudine afflictionum ſpes perturbatur,ac in granditate periculorum expectatio diuini auxilij nutare incipit,vt prædicatione virtutum Dei expergiſcamur,& animum reſumamus.

PSALMVS XXXIIII.

Benedicam DOMINVM in omni tempore, ſemper laus eius,&c.

Ccaſionem huius Pſalmi exponit inſcriptio eius, quæ ſic habet: Pſalmus Dauidis, cùm mutauit vultum ſuum coram Abimelech, qui & expulit ipſum, vt liberè,quò vellet,abiret. Hiſtoria autem deſcripta eſt in priori libro Samue.cap 21. Poſtquam enim Dauid effugerat tyrannidem Saulis,excepit eum aliud periculum in Aula Abimelech regis Paleſtinorum.Hic Abimelech vocatur in libro Samuelis,Achis. Arbitror autē nomen Abimelech,(cuius prima fit mentio in Geneſi,cap.20.21.& 26.)fuiſſe generale nomen regum Palæſtinorum, quēadmodum reges Aegyptiorum dicti ſunt Pharaones,& Monarchæ Romanorum Cæſares, cùm quilibet præter generale, etiam proprium nomen habuerit, vt ſit Abimelech Achis, quaſi dicas,Pharao Nechō, aut Cæſar Maximilianus. Cum igitur Dauid elapſus eſſet fuga à rege ſuo Saule, peruenit in manus regis Achis, & adit 4.Re.23.

periculum longè omnium maximum: metuendũ enim erat, ne aut ſtatim à Paleſtinis hoſtibus crudeliter trucidaretur, aut in perpetuos carceres omni morte triſtiores conijceretur, ac tanquam fugitiuus, regi Sauli in lanienam remitteretur: & tamen Deus dat mirandum euentum, vt tãta pericula ſaluus euadat. Quare ſuſcipit hunc Pſalmum componendum & decantandum, vt teſtificetur coram Deo gratitudinem animi ſui, & cohortetur ſuo exemplo Eccleſiam ad fidem, ſpem, & inuocationem nominis Dei, in omnibus periculis. Eſt autem hic Pſalmus obſeruabilis, non ſolum propter argumentum, quòd contineat inſignes cõſolationes in aduerſis, verùm etiam propter artificium diſpoſitionis, quòd ſinguli eius verſiculi incipiant à ſingulis literis iuxta ordinẽ Hebraici Alphabeti, ſicut pleriq; alij Pſalmi, de quibus ſuprà, ac propter autoritatem quoque Apoſtoli Petri, qui aduenis ſcribens, inſtituit ex hoc Pſalmo cohortationem plenam pietate, de qua re ſuo loco.

Pſalm.2.5.
1.Pet.3.

א 1. *Benedicam (ſeu laudabo) Dominum omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.*

ב 2. *Dominum glorificabit anima mea, vt audiant afflicti, & lætentur.*

ג 3. *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius ſimul.*

Hi tres verſiculi ſunt propoſitio gratiarum actionis, (hoc eſt) præcipui ſtatus totius Pſalmi. Quorũ verſiculorum primus docet, DOMINVM laudandum, DOMINO gratias agendas, non tantùm ſemel & iterum, ſed omnibus temporibus, non ſolùm in rebus proſperis, verùm-

rùmetiam in rebus aduersis. Benedicā inquit, laudabo, seu prædicabo DOMINVM & clementiam eius quouis tempore, Cantabo laudes eius aßiduè. Deus enim non solùm clementer nobiscum agit, cùm cōfert in nos externa beneficia, verùmetiam cùm nos affligit, quippe quòd & afflictionibus suū ponat terminū, ne plus grassari queant, quàm ipsis permissum est: & det euentū, vt eas sufferre poßimus: & quò grauiores sunt, eò gloriosior sequitur liberatio. Quare, siue prospera siue aduersa acciderint, semper cum Iobe dicendū est: DOMINVS dedit, DOMINVS abstulit, sicut DOMINO placuit, ita factum est, sit nomen DOMINI benedictum. *Iob. 1.*

Secundus versiculus docet, quo consilio nomen DOMINI sit celebrandum, & laudes eius decantandæ. Anima (inquit) mea glorificat DOMINVM. Quo consilio? quo fine? Non certè quòd Deus per se delectetur humanis laudibus, sed vt audiant (inquit) afflicti ac miseri homines, & lætētur. Cùm enim prędicatur summa Dei clementia & gratuita eius misericordia erga afflictos, excitantur ad fidem, spem & inuocationem nominis Dei, vt & ipsi misericordiam consequantur, & cœlesti gaudio perfundantur.

Tertius versiculus hortatur vniuersam Ecclesiam ad celebrandum nomen DOMINI. Magnificate, inquiens, DOMINVM mecum, & nos omnes simul extollamus nomen eius. Non enim vnus tantùm & alter, sed vniuersa simul Ecclesia fruitur beneficijs Dei: & quæ Dei clemētia in vnum aliquem confertur, ea ad omnia Ecclesiæ membra pertinet. Aequum igitur est, vt cuncta Ecclesia ad prædicandam laudem DOMINI, vnanimi consensu exurgat.

4. *Quæsiui Dominum, & exaudiuit me, & ex omnibus terroribus meis eripuit me.*

Propositioni, qua Dauid recipit se laudaturum DOMINVM, addit rationem: Laudabo, inquit, DOMINVM, Quam ob causam? Quia quæsiui (inquit) DOMINVM, inuocaui DOMINVM in extremis meis periculis, & continuò exaudiuit me. Euaseram manus regis Saulis, sed incideram in manus hostis, regis Palæstinorum, cuius fortissimum gigantem Goliathem, paulò antè occideram: ibi videbātur me multò maiora pericula manere, quàm antea sub Saule. Quid igitur factum est? in medijs periculis, cùm iam captus tenerer, inuocaui opē DOMINI, & ecce eripuit me ex omnibus meis terroribus mirando modo. Sed quo modo? Etsi Dauid erat inter Palæstinos, propter strategema in Goliathe designatū, & propter carmē publicè decantatum, (percussit Saul mille, & Dauid decem millia) notissimus, tamen cùm iam captiuus, à seruis regis Achis, teneretur, & simularet delyrium seu insaniam, effecit Deus, vt non solùm non agnosceretur à Rege, verùmetiam ita reijceretur, vt pateret ei liberrimus & securissimus abitus. Vides igitur tantam esse DOMINI Dei nostri industriam, vt sciat credentes in ipsum, etiam in medio hostium suorum, leuissima quaq; occasione, ac vel saltem delyrij prætextu occulere, ne agnoscantur aut lædantur: nec illud agendū esse, vt iniquis aut impijs rationibus ad liberationem contendamus, sed tantùm, vt in vocatione Dei ambulemus, & promissa eius clementia confidamus, sic enim reliqua omnia Deo curæ erunt.

5. Qui

5. *Qui aspexerint ad eum, illustrantur. Et facies eorum non pudesiunt.* ה ו

Dices, Facilè quidem cõcesserim, te Dauidem, quẽ Deus singulari fauore complectitur, diuinitus exaudiri, & è periculis eripi: quid autem mihi, & alijs, quorum non tanta habetur coram Deo ratio, fiet? Huic cogitationi occurrit Dauid: Non meas tantùm (inquiens) exaudit preces DOMINVS, nec me tantùm in periculis seruat, sed quotquot aspexerint ad eum, quotquot sustulerint ad ipsum oculos suos ex fide, hos luce fauoris sui ita illustrat, vt facies ipsorum non pudefiant, (hoc est) repulsam nequaquam patiantur. Obseruabilis versiculus, quo docemur, peculiaria diuinæ bonitatis exempla in nostrũ vsum, & ad nostri consolationem transferre, quod etiam versiculi mox sequentes, alijs quidem verbis, sed eadem sententia docent.

6. *Iste afflictus clamauit, & Dominus exaudiuit, ac ex omnibus afflictionibus eius eripuit eum.* ז
7. *Castrametatur Angelus Domini circa timentes ipsum, & tuetur eos.* ח

Iterum commemorat & repetit Dauid suum ipsius exemplum, non vt glorietur carnali iactantia de fauore Dei erga se, sed vt suo exemplo alios ad spem & inuocationem nominis Dei in aduersis excitet. Quid, inquiens, dubitatis, DOMINVM, in afflictionibus vestris certissima fide & spe inuocare? quid differtis opem eius implorare? Sumite vel saltem à meipso exemplum: Ecce iste miser, afflictus, (demonstrat autem

se ipse)

ſe ipſe) abiectus, non ſolùm ab omnibus amicis deſertus, verùmetiam in medio hoſtium Paleſtinorum captiuus inuocauit DOMINVM, & eripuit eum mirando modo, ac præter omnem expectationem, è ſua afflictione. Quid igitur vos ceſſaris? Deus enim ſeruauit me, nō mea tantùm cauſa, ſed propter vos oēs, timentes eum, vt exhibeat vobis in me exemplum clementiæ ſuæ, & teſtificetur ſe etiam vos in aduerſis, quamuis grauiſsimis ſeruaturum. Timentes autem Dei dicuntur, non qui legi Dei perfectè ſatisfaciunt, & carent omni vitio, tales enim homines in hac rerum natura nō ſunt: ſed qui colunt Deum fide in filium ſuum DOMINVM noſtrum Ieſum Chriſtum, & conſtant ſpe in aduerſis, ac ſtudiū ſuū eò conferunt, vt opera carnis Spiritu mortificent. Hi etſi retinent adhuc in ſe multū imbecillitatis, tamē quia peccata non imputantur ipſis propter Chriſtum, & dāt operam, vt ſordes carnis magis ac magis expurgent, dicuntur verè timētes Dei & cultores eius. Quare qui ſic timent, ſeu colunt DOMINVM, nullam habent prorſus cauſam, cur in aduerſis ſuis nomen DOMINI inuocare ceſſent, aut de cœleſti ope dubitent. Si multitudo peccatorum remoratur, cōdonata ſunt peccata gratis, propter Chriſtum: ſi magnitudo afflictionum deterret, excitet viciſſim magnitudo cœleſtis auxilij, qui enim timet, ſeu colit DOMINVM fide, non eſt ſolus, ſicut humanis oculis apparet, ſed eſt cœleſtium angelorum cohorte munitus, Caſtrametatur (inquit) Angelus DOMINI circa eos, qui timēt DOMINVM, & tuetur eos. Hic verſiculus de Angelorum excubijs diligēter obſeruādus eſt, vt admoneamur de inſigni cura DOMINI Dei pro ſalute noſtra.

nostra. Est autem sumptus ex ea historia, quæ scripta est de Patriarcha Iacob, in Genesi cap.32. Cùm enim Iacob reuerteretur à socero suo cum familia in terrã Canaan, & obijceretur varijs ac magnis periculis, fuerunt ei obuiam (inquit scriptura) Angeli Dei, quos cùm vidisset Iacob, ait: Castra Dei hæc sunt, & appellauit nomen loci illius Mahanaim, (hoc est) castra. De hac historia commonefacit nos hic versiculus Dauidis, (Castrametatur Angelus DOMINI circa timentes eum,) & docet, pios excubijs Angelorum, tanquam castris ita munitos esse, vt seruentur in omnibus aduersis. Idem docet Psalmus 91. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Idem testificatur historia de Propheta Eliza, 4. Reg. 6. Et Christus de pueris dicit: Angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris mei, qui est in cœlis. Et Epistola ad Hebræos: Nonne omnes Angeli (inquit) sunt administratorij Spiritus, qui in ministerium emittuntur, propter eos qui hæredes erunt salutis? Agnoscamus igitur summam Dei erga nos clementiam & prouidentiam, quòd etsi ipse ex seipso ad cõseruandos nos in omnibus aduersis sufficit, tamẽ visum sit ei condere & ordinare Angelos suos in excubijs aduersus satanicas incursiones, vt excitaremur primùm quidem ad agendas DOMINO Deo pro tantis beneficijs summas, quas possumus, gratias, deinde ad fidem constanter seruandam in maximis quibusq; periculis, quòd certò sciamus nos in ijs cœlestium Angelorum custodia munitos, vt quicquid acciderit, bona Dei voluntate fiat. Postremò, vt præsentia Angelorum, eorumq; optimorum

Matt. 18.

Heb. 1.

& castissimorum spirituũ admoniti, abstineamus nos non solùm ab omnibus sceleratis & turpibus operibus, verùm etiam à cogitationibus eorũ, ac in officio, quod Deo debemus, reuerenter ambulemus.

ט 8. *Gustate & videte, quàm suauis est Dominus, beatus vir qui sperat in eum.*
י 9. *Timete Dominum sancti eius, quoniam non est inopia timentibus ipsum.*
כ 10. *Raptores egebunt, & esurient, Qui autem quærunt Dominũ, non carebunt vllo bono.*

Hactenus exposuit propensam voluntatem Dei in exaudiendis precibus piorum, & in liberandis ipsis ex omnibus aduersis. Nunc concludit hanc expositionem cohortatione, ad suscipiendas preces ex fide, vt re ipsa experiamur beneuolentiam Dei. Et est sentẽtia. Commemoraui hactenus, Deum, nõ solum me in inuocatione mea exaudire, & in aduersis tueri, verùm etiã omnium eorum precibus fauere & annuere, qui timent & colunt ipsum fide: ac tantum abesse, vt deserat ipsos in periculis, vt potius cingat & muniat eos castris Angelorũ suorum. Quæso igitur, vt ipsi vos vestra ipsorũ inuocatione periculũ de benignitate & clementia DOMINI faciatis. Non enim dubito, quin re & experientia ipsa comperiatis bonitatem & φιλανθρωπίαν DOMINI, ac illum verè beatum & felicem esse, qui sperat in DOMINVM, & inuocat ipsum ex fide. Hortor etiam vos sanctos, seu credentes in DOMINVM, (hi enim soli verè sunt sancti) vt DOMINVM reuerenter colatis, propterea quòd cultores eius nullo vnquã bono destituantur. Rom. 8. Ac fieri quidem potest, vt grauibus aduersis affligãtur, sed

sed ea omnia adiumento sunt ipsis in bonum. Et quanquam in hoc seculo homines violenti, prædones & raptores, quales sunt inter bestias catuli leonum, videntur diuitijs affluere, & omni bono abundare, tamē nihil est certius, quàm quòd necesse habeant, vel tandem ad inopiam redigi, egere, & famem pati: soli aūt quærētes & inuocantes DOMINVM, omni rerum abundantia & felicitate fruantur. Cæterùm, quod dicit: Gustate & videte, quàm suauis sit DOMINVS, et quàm beatus sit vir, qui sperat in ipsum, cōtinet vnà cum cohortatione etiā promissionem in perseuerātia inuocationis. Nam, qui sunt increduli, vt in aduersis suis non inuocant Deū, ita etiamsi aliorum hortatu ad inuocandū Deum excitantur, tamen, nisi mox re ipsa senserint opem diuinam, statim resiliunt, & quærunt aliena auxilia, quare nunquā gustant, aut reipsa experiuntur bonitatem & liberalitatem Dei. Qui verò crediderint, & in inuocatione non fuerint defatigati, sed etiāsi aduersa fiant subinde grauiora, perseuerauerint tamen & perrexerint, nihil certius est, quàm quòd tandem non gustum tantùm, verùm etiam plenam cœlestis auxilij fruitionem capiant: Adhuc visus procul, inquit Abacuc, & apparebit in finem, & non mentietur. Si moram fecerit, expecta illū, quia veniens veniet, & non tardabit. Hinc est illud toties in Psalmis & Prophetis repetitum: Expecta DOMINVM. Et apud Lucam recitat Christus ipse parabolam huc spectātem, quòd oporteat semper orare, nec defatigari. Qui ergo voluerit gustum diuinæ bonitatis capere, non festinet, pro more incredulorum, sed expectet in patientia & perseuerantia opem DOMINI, & re ipsa comperiet, benignitatem DOMINI

Abа.2. *Luc.18.* *Esa.28.*

maiorem esse, quàm vlla humana ratio cogitare aut sibi polliceri potuerit. Deinde, quod dicit, non esse inopiam timentibus Deum, & raptores egere, cultores autem Dei omni bono frui, sæpenumerò in sacris literis repetitur.

1. Samuel. 2. Repleti prius pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt.

Iob. 6. Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. Longè fient filij eius à salute, & conterentur in porta, & non erit qui eruat. Cuius messem famelicus comedet, & ipsum rapiet armatus, & bibent sitientes diuitias eius.

Psal. 33. Ecce oculi DOMINI super metuentes eum, & super eos qui sperant super misericordia eius, vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.

Psal. 37. Nouit DOMINVS dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur.

Prouer. 10. Non affliget DOMINVS fame animam iusti, & insidias impiorum subuertet.

Et in cantico Mariæ: Esurientes implet bonis, & diuites dimittit inanes.

Hæ & similes sententiæ admonent nos primùm, vt in vocatione DOMINI diligenter ambulemus, & quæramus ante omnia (vt Christus loquitur) regnum Dei ac iustitiam eius. Deinde, vt in fame cōfidamus, certa spe concepta, quòd qui vestit lilia campi, & pascit volatilia cœli, permittet potius, vt natura rerū inuertatur, quàm vt in promissis suis mendax fiat.

ב 11. *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos.*

12. *Quis est homo, qui vult feliciter viuere, & dies videre bonos.* ט
13. *Coerce linguam tuam à maledicentia, & labia tua ne loquãtur dolum.* נ
14. *Declina à malo, & fac bonũ, da operam paci & sectare eam.* ס
15. *Oculi DOMINI super iustos, & aures eius ad clamorem eorum.* ע
16. *Vultus autem Domini super eos qui faciunt malum, vt aboleat de terra memoriam eorum.* פ

Hi sunt versiculi illi, quibus etiam Apostolus Petrus in priori sua Epistola cap. 3. vtitur, & cohortationem ad verum cultum Dei instituit. Postquam igitur Psalmus conclusit admonitione priorem partem de inuocatione nominis Dei, suscipit nũc aliam admonitionẽ, de timendo & verè colendo DOMINO Deo nostro: Venite (inquiens) huc, suauissimi mei filij, (hac enim blandiloquentia vtitur Spiritus sanctus suo more, vt excitet auditores ad pietatem) audite ME. Nolite audire Pseudoprophetas, & doctores humanarum traditionum: sed audite ME, qui doceo verbum DEI. Quid ergo faciamus, vt peragamus tranquillam & felicem vitam? Etsi enim non ignoramus, terram nobis in hoc seculo proferre spinas & tribulos, ac nos ad miserias esse natos & per multas tribulationes ingrediendum nobis esse in regnum cœleste, scimus firmum & fixum esse, quòd filius Dei dicit: In mundo habebitis afflictionem: tamen illud agimus, non vt nullam in hoc mundo crucem gestemus, sed vt tranquilla & alacri cõscientia sub cruce ambulemus, & post hãc vitam, veram salutem & felicitatem consequamur. Quid igitur in hoc nostro

instituto faciendum, & quis timor, quis cultus hac in re DOMINO Deo nostro prestãdus est? Respõdet Psalmus. Primùm, coërce linguam tuam à maledicentia, & labi-
Iaco. 3. um tuum à dolo. Lingua, inquit Iacobus, pusillum mẽbrum est, & magna iactat: ecce exiguus ignis, quantam materiam incendit? & lingua ignis est, iniquitatis mundus. ac mox: Ex eodem ore procedit benedictio & maledictio. Lingua igitur cùm multipliciter, tùm præcipuè dupliciter peccari solet. Semel, cum verbũ Dei peruertitur, & falsa, impia ac dolosa docentur, hæc est maledicentia aduersus Deum. Et iterũ: Cùm maledicis & virulentis verbis in proximum inuehimur, aut cùm doloso sermone rebus eius insidiamur. Vtrunq; grauissimum scelus est, dignum nõ externo tantùm, sed etiam eterno supplicio. Quare, qui cupit quietam vitam transigere, caueat tàm ab impia doctrina, quàm à maledictis, conuicijs, & malo dolo aduersus proximum suum. Hic est timor, hic est cultus Deo gratissimus.

Deinde recedat à malo, & faciat bonum. Hoc dictũ complectitur summam veræ pœnitẽtię. Constat enim vera pœnitentia, in recedendo seu declinando à malo, & faciendo bono. Tunc aũt recedimus à malo, cùm agnoscimus malũ, & abhorremus à malo: & tunc facimus bonum, cùm agnoscimus Christum filium Dei, mali expiatorem, & cõpescimus Spiritu sancto reliquias carnis, vt ambulemus in officio ad quod diuinitus vocati sumus. Quare ad consequendam veram vitæ tranquillitatem & felicitatem, recedendum est à malo, & faciendum bonum, hoc est, agenda est vera pœnitentia.

Postremò, det operã paci, & sectetur eam. Varia est pacis significatio. Aliâs pacis nomine venit omnis cœlestis

leſtis ſalus, vt cùm Chriſtus ſalutat ſuos diſcipulos: Pax vobis, inquiens, &c: Pacem meā do vobis: aliàs ſignificat pacem ſeu tranquillitatem cōſcientiæ, aliâs concordiā cū proximo. Hoc igitur loco exigitur cōcordia mutua inter homines, & præcipitur, vt quantū in nobis eſt, cū omnibus hōminibus pacem habeamus, & concordiam alamus. Homo enim & creatus, et natus, & formatus, & inſtitutus, & renatus eſt ad mutuā concordiā. Quare, ſi quis tenetur deſiderio conſequendę tranquillitatis & felicitatis, pacem & concordiam ſectetur neceſſe eſt.

Non ſimpliciter aūt hortatur nos Pſalmus ad fugiendum malum, & faciendū bonum, ad ſectādam pacem, & fugiendā diſcordiam, ſed addit etiam rationem, qua ad præſtāda hęc officia excitemur: Quia oculi DOMINI, inquit, ſuper iuſtos, (qui hunc timorem, & hunc cultū, quem commemorauimus, Deo præſtant) & aures eius patent ſemper precibus ipſorū, Reſpicit enim eos benigno & clementi vultu, & exaudit preces eorum prompta voluntate: malos aūt & inobedientes reſpicit duro & irato vultu, & illud agit, non tantùm vt in hoc ſeculo affligantur, ſed etiam vt nulla honeſta eorū mentio in terris reliqua maneat, & ipſi in æternū pereant. Quare, ſi quem non excitauerit ad pietatem magnitudo ſalutis, quæ agentibus pœnitentiā promiſſa eſt, excitet ipſum grauitas ſuppliciorū, quæ manent impœnitentes.

17. *Clamant (iuſti) & Dominus exaudit, ac liberat eos ex om-* צ
nibus afflictionibus ipſorum.
18. *Iuxtà eſt Dominus ijs, qui contrito ſunt corde, & ſeruat il-* ק
los, qui afflicto ſunt Spiritu.
19. *Multæ tribulationes iuſti, ſed ab his omnibus liberat ipſos* ר
Dominus

20. *Cuſtodis*

10. *Custodit omnia ossa eorum, vt ne vnum quidem ex his conteratur.*

Quod ante cœpit de beneficijs, quæ Deus conferre solet in homines iustos, hoc nunc vsq; ad finem Psalmi prosequitur & pluribus explicat, vt magnitudine beneficiorum retineat eos in officio, & iniustos ad pœnitentiam excitet. Dixit antea: Oculi DOMINI super iustos, & aures eius ad clamorem eorum. Nunc igitur repetit hanc sententiam, vt hac occasione pergat iustorum felicitatem exponere: Clamant (inquiens) iusti ad Deum, inuocant Deum in aduersis: non autem frustra clamant, sed DOMINVS exaudit eos, & ita exaudit, vt etiam ex omnibus illis afflictionibus, quibus premuntur, & quibus ad preces excitati sunt, liberet. Etsi enim non semper exaudit ipsos iuxta carnalem ipsorum voluntatem, tamen semper exaudit eos iuxta spiritualem ipsorum vtilitatem. Nam in inuocatione DOMINI, qua petimus liberationem ab externis seu corporalibus afflictionibus, nunquam nobis ex oculis seponendum est dictum Pauli, quod in Epistola ad Romanos cap. 8. extat: Hoc ipsum, quod oraturi simus, vt oportet, non nouimus, verùm Spiritus intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus. At ille, qui scrutatur corda, nouit quis sit sensus Spiritus, quoniam secundum Deum intercedit pro Sanctis.

Cæterùm, quod dixit Psalmus: DOMINVS exaudit iustos, pergit clarius exponere: Iuxtà est (inquiens) DOMINVS ijs, qui contrito sunt Spiritu. Iniusti seu increduli homines, arbitrantur Deum eò longius recedere ab ijs, qui propter afflictiones tristi sunt animo & angusto

gusto corde, quò grauiores sunt afflictiones, & eò minus exaudire preces eorum, quò acerbiora aduersa sustinent, sed longè errant. Nam quò intolerabiliores videtur tribulationes, quas iusti sufferunt, eò propinquior est DOMINVS sua cœlesti ope, & eò liberalius ac gloriosius seruat ipsos. Non enim obscurum est, quòd ea sit rerum huius seculi conditio, & is ecclesiæ Dei status, quòd iusti necesse habeant multas in hoc mũdo tribulationes ferre, & varijs ærumnis exerceri. Sed benè habet, DOMINVS non solùm liberat eos ab his omnibus, verùm etiam ossa eorum ita custodit, vt ne vnum quidem ex his conteratur. Obseruabiles versiculi, quibus promittitur iustis certissima conseruatio Dei in omnibus aduersis. Iusti autem dicuntur, (quod sæpè admonuimus) non qui legem Dei perfectè implent, vbi enim hos inuenies? sed qui iustificantur ex fide Iesu Christi, & habent remissionem iniustitiæ propter Christum, ac ambulant in vocatione Dei. Hi ergo iusti tantò propinquiorem habent Deum, quantò miseriores tàm in suis, quàm in huius mundi oculis videntur, vt & animo & corpore salui conseruentur. Audio quidem (inquies) prolixas & magnificas promissionis, sed res ipsa aliud videtur testificari. Vide mihi veteris Ecclesiæ martyres, horum alij obiecti sunt bestijs deuorandi, alij igne combusti, alij dissecti, alij aqua submersi, alij gladijs occubuerunt, horum ne ossa ita cõseruata sunt, vt ne vnum quidem ex ipsis fuerit contritum? Sed de his & alijs id genus promissionibus rectè & piè iudicandum est. In Exodo cap. 12. dictum est de agno paschali: Os eius non confringetis. Hoc respicit, interprete Euangelista, Christum DOMINVM nostrum, qui *Ioan. 19.*

N etsi

etsi in cruce mortuus est, tamen corpus eius ita illæsum manet, vt ne vnum quidem os eius cõfringatur. Quod autem in externo Christi corpore contigit, hoc etiam suo modo impletur in corpore eius spirituali, quod est Ecclesia. Etsi enim piorum ossa deuorantur à bestijs, absumuntur igni, conteruntur in mille partes, & dissipantur coram oculis huius mundi, tamen conseruantur manibus DOMINI tàm illæsa & salua, vt tempore resurrectionis non solùm nullum ex ijs sit defuturum, verùmetiam corpus gloriosum, ad æternam vitam proditurum, cuius rei figura extat apud Ezech. cap. 37. qua ossa ad ossa, vnumquodq; ad iuncturam suam accedunt. Quare, etsi ossa piorum videntur in his terris conteri & dissipari, tamen promissio in hoc Psalmo recitata manet reipsa in conspectu Dei verissima & certissima, quòd Deus ea colligat, & manu sua ad resurrectionem & cœlestem gloriam conseruet.

21. *Occidet impium malignitas, & qui odio habent iustum, peribunt.*

Aliud beneficium, quo Deus iustum afficit. Non solùm enim exaudit preces eius, & cõseruat eum saluum in omnibus aduersis suis, verùmetiam perdit impium persecutorem iusti: Occidet (inquit) impium malignitas ipsa, qua aduersus iustum & pium grassatur. Et osores seu persecutores iusti, rei fiunt omnis sanguinis iusti, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti, vsq; ad sanguinem Zachariæ, adeoq; vltimi illius iusti, qui ante nouissimum huius seculi diem iniustè occidetur. Vides quantam Deus rationem habeat iustorum,

vt non ſolum ipſos ſeruet perpetuò, verùm etiam puniat omnes impios & crudeles eorum perſecutores propter ipſos, æterno ſupplicio. Et, vt hoc magis inculcetur, addit.

22. *Redimit Dominus animam ſeruorum ſuorum, & non peribunt, quotquot in ipſum ſperant.* פ

In proximè præcedenti verſiculo viceſimo primo, finitę ſunt literę Hebraici Alphabeti. Vidiſti enim ſingulos huius Pſalmi verſiculos à ſingulis Hebraici Alphabeti literis inchoaſſe. Sed quia verſiculus quintus attributus eſt duabus literis, ה he, & ו vau, vt reliqui excreſcant tantùm in viginti vnũ verſiculos, idcirco quò numerus verſiculorum excreſcat in ęqualem numerũ cum literis Hebraici Alphabeti, quarum ſunt viginti duæ, additur adhuc vnus verſiculus cum litera פ pe, quaſi ſupernumeraria, vt fiant & ipſi viginti duo verſiculi. Eſt autem antithesis ad verſiculum proximè præcedentem: Occidet impium ſua ipſius impietas, & oſores, ſeu perſecutores iuſti, peribunt ſuo ipſorum delicto ſeu crudelitate. DOMINVS autem redimit ſeruos ſuos, (hoc eſt) iuſtos & pios, nec vnquàm permittet, vt qui ſperant in ipſum, pereant. Reliquum igitur eſt, vt, cùm Deus maximam omnium ſeruorũ ſuorum, ſeu iuſtorum & piorum hominum rationem habeat, cunctum noſtrum ſtudium ad ſectandam veram iuſtitiam ac pietatem conferamus, & ſummas DOMINO Deo noſtro, pro beneficijs ſuis, non ſemel tantùm & iterum, ſed toto vitæ noſtræ tempore, gratias agamus.

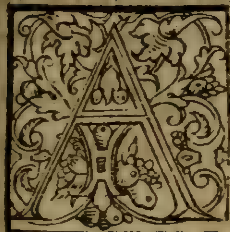
VSVS HVIVS PSALMI.

Magnus eſt hui⁹ Pſalmi vſus, inprimis autem, ſi quis diuturnis precibus defatigamus, ſolicitatur cogitare, nullum eſſe locum ſuarũ precum corã Deo: habet hîc exemplum & promiſsionem, quibus ſolicitudini ſuæ medeatur: Quæſiui (inquit Dauid) DOMINVM, & exaudiuit me, & ex omnibus terroribus meis eripuit me. Qui aſpexerint ad eum, illuſtrantur, & facies eorũ non pudefiunt. Deinde, ſi quis maioribus aduerſis obruitur, quàm vt poſsit liberationem ſperare, proponat ſibi ob oculos, quod hîc canitur: Caſtrametatur Angelus DOMINI circa timentes DOMINVM, & tuetur eos. Et: Iuxtà eſt DOMINVS ijs, qui contrito ſunt corde, & ſeruat illos, qui afflicto ſunt animo. Si quis deniq; offenditur ſua infelicitate, & impiorum felicitate, habet in hoc Pſalmo, quo iſti offendiculo obuiam eat: Raptores, inquit, ſeu violenti egebunt & eſurient, qui autem quærunt DOMINVM, non carebunt vllo bono. Et: Occidet impium ſua ipſius malignitas, & qui odio habent iuſtum, peribunt, etiamſi diu videantur in hoc ſeculo felices.

Pſalmus

PSALMVS XXXV.

Iudica Domine nocentes me, &c.

Pud Euangelistam Ioannem ca.15. Christus commemorans Apostolis suis venturas persecutiones, & consolans eos suo ipsius exemplo: Hoc, inquit, accidit, vt compleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Odio habuerũt me gratis. Hoc dictum cõtinetur in decimonono versiculo huius Psalmi. Sciamus igitur, quòd Christus sua ipsius autoritate testificetur, se in hoc Psalmo suas ærumnas, ac aduersariorum suorum iniurias, & crudelitatem DOMINO Deo patri suo exponere, ac iustam vindictam petere. Etsi enim Dauid similia quædam à suis inimicis passus, & magnis iniurijs ab ijs, quibus ipse benefecit, affect⁹ est, Christus tamen filius Dei tenet in omnibus afflictionibus primas, & Spiritus eius testatus est in Prophetis, (quemadmodũ Petrus ait) venturas in ipsum afflictiones, priusquàm acciderent, sicut & quæ essent consecu- 1. Pet.1.
turæ glorias. Quare audiamus in hoc Psalmo primùm omnium, Christum DOMINVM nostrum loqui, & calamitates suas Deo patri suo exponere, ac petere, vt oppressis aduersarijs liberetur: Pro quo beneficio recipit se gloriam nominis Dei, non inter Iudæos tantùm, verùm etiam inter Gentes, quibus posit laudibus, celebraturum.

1. *Altercare Domine cum ijs, qui mecum altercantur, belligerare cum ijs, qui mecum belligerantur.*
2. *Apprehende clypeum & scutum, & exurge in adiutorium mihi.*
3. *Stringe mucronem, & occurre persecutoribus meis. Dic animæ meæ, salus tua ego sum.*
4. *Pudefiant, & afficiantur ignominia, qui insidiantur animæ meæ, conuertantur in fugam, confundantur qui machinantur mihi malum.*
5. *Fiant tanquam paleæ coram vento, & Angelus Domini impellat.*
6. *Sint viæ illorum tenebricosæ & lubricæ, & Angelus Domini persequatur ipsos.*

Quid? inquies, hæccine est precatio filij Dei DOMINI nostri Iesu Christi? Extat generale præceptum: Diligas proximum, sicut teipsum, & aliâs dicitur: Mea est vltio, dicit DOMINVS, ego rependam, Christus etiam ipse exponens legem de diligendo proximo: Diligite, inquit, inimicos vestros, benè precemini deuouētibus vos: ac peculiariter de ipso scriptum est: Pro transgres-
Esa.53. soribus rogauit. Quomodo igitur precatio, imò execratio huius Psalmi cum illis dictis conuenit? potuisset ne Christus aliquid seuerius & atroci⁹ aduersus inimicos & aduersarios suos dicere, quàm quod ait: Pudefiant & afficiantur ignominia: qui insidiantur vitæ meæ, &; Fiant tanquam paleæ coram vento, & Angelus DOMINI impellat eos? Viæ illorum sint tenebricosæ & lubricæ, & Angelus DOMINI persequatur ipsos? hoc enim est non leuem aliquam rerum iacturam, sed æternum exitium imprecari, nec est tantùm liberationem ab

ab insultu inimicorum petere, sed etiam vindictam postulare. Sciamus igitur, quòd aliud sit officium charitatis, aliud seueritatis, & alia sit vocatio generalis, alia personalis. Charitatis enim est, vt non solùm amicum, verùm etiam inimicum diligas, & nõ tantùm benè preceris benedicentibus, sed etiam deuouentibus te. Seueritatis autem est, charitatis regulam ita seruare, vt interim crudelitatem & impietatem inimicorũ non approbes nec adiuues. Similiter, generalis vocatio est, tam benefactores quàm malefactores fauore tuo prosequi, & ipsis benefacere, Personalis autem vocatio est, malefactoribus ita fauere, vt tamen officium peculiariter tibi diuinitus demandatum non negligas. Magistratu (exempli gratia) fungeris, & portas gladium, diuinitus tibi porrectum: adducitur autem latro seu incẽdiarius iuxta diuinam ordinationem coërcendus & puniendus. Quid facias? iuxta generalem vocationem dolendũ est tibi de proximi casu, & ex charitate precandum, vt Deus clementer condonet ipsi atrocitatẽ sceleris eius: iuxta personalem autem vocationẽ, seueriter est in ipsum secundum leges, animaduertendum. Quare, cum Christus in cruce de inimicis suis clamat ad Deum: Pater, remitte illis, nesciunt enim quid faciunt, precatio est charitatis, quã Christus perfectissimè præstitit; neq; enim peccatum fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: & cùm maledictis incesseretur, non regessit maledicta. Cùm autem in hoc Psalmo & alijs precatur, vt inimici ipsius pudefiãt, ac afficiãtur ignominia, vt disturbẽtur sicut paleæ à vento, vt fiant dies eorum pauci, & filij eorum orphani, ac vxores eorum viduæ, (quod est mortem ipsam imprecari) sedet pro tribunali, & recitat se-

ueram

ueram sententiam, quam Deus cōtra omnes impios & crudeles persecutores Euangelij definiuit. Itaque non iam petit tantùm liberationem à suis hostibus, qui sunt Pontifices, Scribæ, Pharisæi, Hypocritæ, Iudæi, & Gentes, verùm etiam petit vindictam & vltionem, iuxta definitiuam sententiam Dei, vt omnes hostes ipsius opprimantur & intereant. Altercare, inquiens, DOMINE cum ijs, qui mecum altercātur, belligerare cum ijs, qui mecum belligerantur. Vides DOMINE, quanto furore in me grassentur impij Pontifices, traducunt me per subsellia Iudicum tam Ecclesiasticorū quàm politicorum: contendunt & belligerantur mecum coram Synodo sacerdotum, & vociferantur me esse blasphemū & reum mortis: rixantur mecum coram Pilato, & clamāt me esse seditiosum, ideoq; crucifigēdū: ac breuiter, excogitant & archtectantur aduersus me omne malum. Quæso igitur te DOMINE, vt exurgas in mei defensionem, & suscipias cum ipsis pro me certamen & bellū, arripe clypeum & arma, accinge te gladio, & occurre armatus meis persecutoribus, vt manifestè & reipsa testificeris, te esse meā salutem. Nec id tātùm peto, vt me defendas & serues, verùm etiā vt de inimicis meis vindictam sumas, & persecutores meos opprimas. Pudefiant & afficiantur ignominia, quotquot insidiātur vitæ meæ. Terga vertant summa cum infamia, quotquot conantur mihi malefacere. Disturbentur & disijciantur, quemadmodum quisquiliȩ à vēto hinc inde proijci solent. Nec simpliciter dispergantur, sed sicut Angelus DOMINI stetit in ingressu Israëlitarū in mare rubrum
Exod. 14. inter castra Aegyptiorum, & castra Israëlis, ac Israëlē ita tuebatur, vt Aegyptij exclamarent: Fugiamus Israëlem,

lem, DOMINVS enim pugnat pro eis contra nos: sic & Angelus DOMINI non aliter impellat & deijciat meos aduersarios, quã Aegyptij in mari rubro occubuerunt. Præterea, fuga aduersariorum meorum non fiat interdiu, vt videant, quà sit fugiendum, sed noctu, vt tenebris circumfusi, & lubricitate viæ vacillantes, in præcipitia quæq; ferantur. Quemadmodum enim Gideone quondam adoriente cum trecentis militibus castra Midianitarum, in medijs tenebris noctis, Angelus DOMINI Midianitas sic exterruit, vt mox se in pedes conijcerent, & præ tenebris nescirent, quò fugerent: ita & Angelus DOMINI exterreat meos inimicos, vt excæcentut, & in æternum barathrum præcipitentur. Habes imprecationem, qua filius Dei Pontifices & Pharisæos Iudaicos, inimicos & persecutores suos execratur. Et quia sunt verba filij Dei ad Deum patrem suum, non est dubium, quin, cùm sciat quis sit sensus Spiritus, petat, secundum propositum & voluntatem Dei, liberationem. Docet igitur in hac precatione, primùm, quòd Deus suscipiat bellum aduersus omnes illos, qui resistunt Christo filio Dei, & conantur Euangelion eius abolere. Quis autem posset feliciter cum Deo belligerari? hoc enim est contra stimulum calcitrare, & vt Græci dicunt θεομαχεῖν. Deinde docet, quod supplicium maneat impios verbi Dei persecutores. Hi enim, etsi aliquandiu videntur prosperum habere consiliorum suorum euentum, tamen necesse habet, vel tandem pudefieri, & tanquam paleæ dispergi, quemadmodum etiã in Psalmo 68. dicitur: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum, à facie eius. Sicut deficit fumus, deficiãt: sicut fluit cæra à facie ignis,

Iudi. 7. *Rom. 8.* *Acto. 9.*

ſic pereant peccatores à facie Dei. Poſtremò vaticinatur etiam de excæcatione & abiectione Iudæorum, ne ſint amplius populus ſeu Eccleſia Dei: Sint, inquiens, viæ illorum tenebricoſę & lubricę, & Angelus DOMINI perſequatur ipſos. Poſtquam enim Iudæi reiecerunt Chriſtum, cõiecti ſunt in tantam cæcitatem, vt etiamſi habeant adhuc, & legant ſcripturã Propheticam, tamẽ non intelligant, & quacunq; incedunt, in tam lubrica via inſiſtant, vt in æternum exitium ruant. Hoc idcirco nobis commemoratur, vt in horribili illo caſu Iudæorũ non offendamur, ſed excitemur ad gratitudinem erga clementiam Dei, qua quod ablatum eſt à Iudæis, in nos Gentes eſt collatum, ne, quod nobis eſt gratuita miſericordia datum, ingratitudine noſtra iterum auferatur. Nam ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, vide ne quâ fiat, vt nec tibi parcat.

7. *Quoniam ſine cauſa clàm tendunt mihi pernitioſum ſuum rete, ſine cauſa faciunt foueam animæ meæ.*

Grauiſsima quidem execratio eſt, qua Chriſtus in Pontifices & Phariſæos inuehitur, ſed multò grauiores ſunt cauſæ, cur ipſos execretur. Ac aliæ poſtea commemorabuntur, in hoc autem ſeptimo verſiculo vnam recenſet: Quoniã, inquiens, tendunt mihi clàm pernitioſum ſuum laqueum. Non execror eos temerè, & pro carnis arbitrio, ſed quod loquor, ſententia eſt Spiritus ſancti. Tanta enim eſt impietas & immanitas eorũ, vt etſi nullam prorſus habeãt iuſtam cauſam in me ſæuiendi, tamen quemadmodum ſeu aucupes, ſeu venatores tendunt auibus & feris ſua retia & laqueos, quibus eas ex impro-

improuiso capiant, & fodiunt lupis ac vulpibus foueas, in quas præter expectationem incidant & comprehendantur: ita Pontifices & Pharisæi insidiantur mihi, quo quo modo possunt, vt me opprimãt. Cæterùm, qui sint laquei illi & retia, quæ Pontifices & Pharisæi tetenderunt Christo, Euangelistæ haud obscurè tradunt. Mattheus ait: Consiliũ inierunt principes Sacerdotũ & Scribæ & seniores populi, vt Iesum dolo caperent & occiderent. Ioannes ait: Congregauerunt Pontifices & Pharisæi Synedrion, ac dicebãt: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit: si permiserimus eum sic, oẽs credent ei, veniẽtq; Romani, & tollẽt tùm locum nostrũ tùm gentem. Et mox: Ab illo die cõsultabant inuicem, vt interficerẽt eum. Lucas ait: Iudas abiens, collocutus est cum principibus Sacerdotũ ac Magistratibus, quemadmodũ illum traderet eis. Et gauisi sunt, ac pacti sunt illi pecuniam se daturos, Et ille spopondit, quærebatq; opportunitatẽ, vt traderat eum illis sine turba. Habes laqueos & retia, quæ Pontifices & Magistratus Hierosolymitanus clàm tetenderunt Christo, cum ne minimam quidem legitimam causam aduersus ipsum haberent: Homini autem innocenti struere insidias, vt sanguinem eius effundas, quantum hoc est scelus, quãtum flagitium? Ac siquidem alium quendam hominem, cætera innocentem, attamen de hominibus non admodũ benè meritum, & coram Deo nocentem, dolo circumueniendum, & occidendum susceperis, obnoxius es æternæ maledictioni. Quo autem supplicio dignus es, si insidiatus fueris sanguini illius hominis, qui vt est vnigenitus filius Dei, ita optimè de vniuerso humano genere meritus, & coram tribunali quoq; Dei innocens

Matt. 26.

Ioan. 11.

Luc. 22.

fuerit? Quid ergo supplicij mereatur, mox sequitur.

8. *Eueniat ei calamitas, præter omnem suam expectationẽ, & capiatur reti suo, quod (innocenti) tetendit, ac conijciatur in calamitatem ipsam (quam alteri parauit.)*

Hoc iustissimum est supplicium, vt quem laqueum innocenti parauer is, eo tu ipse constringaris & suffoceris. Lacũ aperuit, (inquit alius Psalmus) & effodit eum, & incidit in foueã, quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descẽdet. Et alius Psalmus: Infixæ sunt gentes in interitu, quẽ fecerunt, Et in laqueo isto, quem absconderũt, cõpræhensus est pes eorum. Quare optimè & rectissimè cecidit, quòd cum Pontifices, & Pharisæi conati sint Christum de maiestate sua detrahere, & in infernum detrudere, ipsi vicissim priuati sint omni maiestate, & in extremam internitionem cõiecti, Christus autem in summam sublimitatem exaltatus. Vnde & sequitur.

Psalm. 7. *Psalm. 9.*

9. *Anima autem mea exultat in Domino, & lætetur in salute eius.*

Pontifices & Pharisæi, qui insidiati sunt sanguini meo, vt mihi omne cœleste gaudium & salutem adimerent, coniecti sunt in omnem inferni horrorem & interitum. Anima autem mea vicissim ita exhilarata est, vt exultem perpetuò in beneficijs DOMINI Dei patris mei, & gestiam in æterna salute, quam Deus pater in me contulit: Confitebor tibi, inquit Christus in alio Psalmo, quòd exaudieris me, & factus sis mihi in salutem

Psal. 118.

tem, Lapidem, quem reprobauerunt ædificātes, hic factus est in caput anguli.

10. *Omnia ossa mea dicunt, Domine quis similis tui, qui eripis afflictum ab illo, qui est ipso fortior, afflictū (videlicet) & pauperem ab illo, qui violenter ipsum prædatur.*

Maximum & immane est scelus, quod designant Pontifices & Pharisæi in Christum, non solùm innocentem, verùmetiam optimè de ipsis meritum. Sed vicissim, maximum est etiam beneficium, quod confert Deus pater in Christum, cùm in extremis afflictionibus, in quas ipsum impij & crudeles Pontifices dolis & clandestinis suis consilijs coniecerunt, seruat eum ita saluum, vt animo suo exultet, ac propter magnitudinē salutis cœlesti ac æterna lætitia gestiat. Effert enim ipsum in summam sublimitatē, & dat ei nomen super omne nomē, vt in nomine eius omne genu se flectat cœlestium, terrestrium & infernorum. Quare, vt Christus declaret suam erga Deum patrem gratitudinem: Omnia (inquit) ossa mea dicunt, DOMINE, quis est similis tui? Omnes vires meæ confitentur gloriam nominis tui: toto pectore agnosco & prædico immensam tuam clementiam & bonitatem, qui hoc maximè omnium agis, vt superbos deijcias, & abiectos glorifices, vt deponas potentes de sede, & exaltes humiles, vt opprimas Pyrgopolinices, & eripias afflictos, vt tyrannos ex alto præcipites, & miseros ac egentes in sublimitatem efferas. Hæc sententia de oppresione potentum, & exaltatione oppressorum, obseruabilis est, & sepè in scriptis tam Propheticis quàm Apostolicis repe-

tita. Docet autem impios persecutores piæ doctrinæ timorem Dei, & admonet ipsos resipiscentiæ: Pios autem & afflictos docet fiduciam & patientiam in aduersis, vt obedienter expectent cœlestem liberationem, quæ, etsi aliquantisper differtur, non tamen (iuxta vulgatum dictum) aufertur.

Quod differtur non aufertur.

11. *Insurgunt testes iniqui, (seu violenti,) quæ non agnosco, imputant mihi.*

Redit ad commemorationem illarũ causarum, propter quas Pontifices execratione dignos iudicat. Et cũ recensuerit anteà versu septimo vnam causam: Sine vlla causa (inquiens) tendunt mihi rete, sine vlla causa fodiunt animæ meæ foueam, nunc recenset alteram: Insurgunt (inquiens) in me testes iniqui, falsi seu mendaces, & testificantur de me, ac obijciunt & imputant mihi, quæ nunquam ne per somniũ quidem mihi in mentem venerunt, & quorum nihil prorsus mihi conscius sum. Nota autem est historia pasionis Christi, in qua testes nunc affirmant Christum publicè iactasse, se destructurum templum, & in triduo instauraturum: nũc aiunt docuisse ipsum, tributum nõ esse dãdum Cæsari: nunc mentiuntur, ipsum affectasse regnum Romanũ, imò Monarchiam totius terræ: ac breuiter, accusatores eius palàm vociferati sunt, ipsum esse blasphemum in Deum, & seditiosum aduersus Magistratum, quibus criminibus nihil potest horribilius & atroci⁹ excogitari, & à quibus tàm alienus fuit, vt nihil eo fuerit in cœlo & in terra innocentius. Etsi autem grauissima pœna constituitur in Deuteronom. cap. 19. aduersus menda-

cem testem: Reddent ei,(inquit)sicut fratri suo facere cogitauit. Et: Non misereberis eius, oculum pro oculo, dentem pro dente, &c. tamen hic Psalmus multò grauius in mēdacem testem inuehitur. Cùm enim inter causas, cur Deus suscipiat bellum contra Pontifices & Pharisæos, vt pudefiant & opprimantur, illa non postrema recitetur, quòd falsum testimonium aduersus Christū dixerint, obscurum non est, quin mēdax testis tantum scelus designet, vt mereatur hostem Deum, & dignus sit æterna internitione. nam, cum Deus sit veritas ipsa, quid magis cum ipso belligeratur, quàm mendacium? Videtur quidem veritas interdum periculosa & pernitiosa, multò autem pernitiosius est mendaciū, quippe quòd illa, si multum, temporarium tantùm periculum, hoc autem perpetuum exitium creet. Discamus igitur fugere mendacium, non aliter quàm satanam ipsum, & loqui veritatem. Vide etiam suprà in explicatione Psalmi vndecimi de Sycophantis.

12. *Reddunt mihi malum pro bono, orbitatem animæ meæ.*

Tertia causa, cur Pontifices & Pharisæi execratione & ignominia digni sint: Rependunt (inquit) mihi malum pro bono, sterilitatem videlicet seu orbitatem animæ meæ. In Gen. cap. 42. & 43. cùm Patriarcha Iacob summas suas in hoc seculo ærumnas significare vellet: Absq; liberis, inquit, me esse fecistis. Et iterum: Ego quasi orbus absque liberis ero. Similiter Esa. 47. cum Deus minaretur Babylonico Imperio extremam maledictionem: Nunc audi hæc, inquit, delicata, & habitans confidenter, quæ dicis in corde tuo: Ego sum, & non

non est præter me amplius, non sedebo vidua, & ignorabo sterilitatem. Venient tibi duo hæc subitò in vno die, sterilitas & viduitas. Sic & in hoc Psalmo, cùm Spiritus sanctus significaret Pontifices & Pharisæos rependere Christo pro summo beneficio, summum maleficium, affirmat ipsos reddere animæ suæ sterilitatem seu orbitatem, quòd tanto odio grassentur in ipsum, vt nõ solùm cogitẽt eum tollere de terra viuentium, verùmetiam ita extirpare, vt nullam perpetuò habeat posteritatem, nec vlla reliqua maneat nominis eius memoria. *Matt.* 21. *Luc.* 20. Hoc illud est, quod apud Matthæum & Lucam dicunt coloni: Hic est hæres, venite occidamus eum, & occupemus hæreditatem eius. Sed audiamus nunc commemorationem beneficiorum, quæ Christus contulit in populum suum Israeliticum, vt cognitâ beneficiorum magnitudine, cognoscatur etiam magnitudo ingratitudinis & immanitatis populi.

13. *Ego, cum ægrotarent, induebam saccum, affligebam ieiunio animam meam, & precationem meam (pro ipsorum salute) toto pectore iterabam.*

14. *Incedebam, quasi qui summum amicum & fratrem lugerẽ, incuruabar tristis, quasi qui luctu matrem prosequerer.*

His duobus versiculis exponit Christus insignem suam beneuolentiam, qua populum Israëliticum, Pontifices & Pharisæos complexus est. Non est quidem indutus sacco (qui est argumentum mœroris) coram hominibus, nec occupatus fuit alijs externis & solennibus publici luctus signis, qualia solent fieri in funeribus parentum aut amicorum. Commemoratione autem & metaphora

metaphora harum cõſuetudinum ſignificat, ſe populũ Iſraeliticum ſumma charitate, & inæſtimabili beneuolentia proſecutum eſſe: vt omittam, quantum (vt ita dicam) doluerit, cũ Iſraelitæ in Aegypto affligerentur, & poſtea in Babylone captiui detinerẽtur, vt per Prophetam exclamaret: Zelatus ſum Hieruſalem, & Zion, zelo magno, & ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas. Illud tantũ in præſentia cõmemorabo, quòd ad vindicandum populũ Iſraëliticum, adeoq; humanũ ipſum genus, à tyrannide peccati, ſatanæ, mortis & inferni deſcenderit è cœlo, & aſſumpſerit carnem, ac ſuſceperit omnes humanas imbecillitates, adeoq; probroſiſsimã mortẽ crucis. Hoc verè eſt affici aliena calamitate, induere videlicet ſaccũ, affligere animam ſuam ieiunio, & lugere, quaſi in funere chariſsimorum parentum & ſuauiſsimorũ liberorum. Hac beneuolentia Chriſti nihil poteſt maius excogitari, hoc beneficio Chriſti nullum poteſt dici excellentius: Vix pro iuſto quiſpiam, inquit Paulus, morietur, Chriſtus autem, quum adhuc eſſemus infirmi, iuxta temporis rationem, pro IMPIIS mortuus eſt. Et Ioannes: Per hoc (inquit) cognouimus charitatem, quoniam ille animã ſuam pro nobis poſuit. Ac rurſus: In hoc eſt charitas, quòd nõ nos dilexerimus Deum, ſed quòd ipſe dilexerit nos, & miſerit filium ſuũ propitiationem pro peccatis noſtris. Habes ſummam Chriſti beneuolentiam, audiamus viciſsim ſummã Põtificum & Phariſæorum ingratitudinem.

Zacha. 1. *Rom. 5.* *1. Ioan. 3.* *1. Ioan. 4*

15. ***In claudicatione mea lætantur, congregantur, congregantur, inquam, cõtra me claudi ex improuiſo, proſcindũt (me) ſine intermiſsione.***

16. *Vnà cum dolosis subsannatoribus, frusto panis cõductis, frendunt contra me dentibus suis.*

Ego quidem, inquit Christus, confero in eos omnia genera summorum beneficiorum, ipsi autem vicißim lætantur & exultant in claudicatione mea, (hoc est) in aduersis meis, in motibus meis, & in ærumnis meis. Si crus fregero, (hoc est) incommodũ aliquod accepero, mirũ, quàm gestiant, quàm tripudient: nec id solum faciunt manifesti mei hostes & Pontifices, verumatiam claudi, hoc est, claudicantes in vtramq; partẽ, qui nunc meo Euangelio applaudunt, nunc Pharisaicam doctrinam probant. Conueniunt frequentes, frequentes, inquam, conueniunt aduersus me, præter omnem expectationem, & nulla prorsus à me iniuria affecti, vnà cũ histrionibus, scurris, ioculatoribus, parasitis, adeoq; cũ vilißimis quibusq; nebulonibus, qui vel frustulo panis se ad prodendã patriam ipsam conduci paterentur. Hi frendunt in me dentibus suis, & proscindunt me extremis conuicijs: vident enim se execrationibus suis officium Pontificibus gratißimum facere. Non est autem opus, vt diu circumferas oculos, vbi nam hæc in Christo impleta sint: intuere mihi historiam paßionis eius, & videbis non solùm seruum dare alapam Christo ante tribunal Pontificis, vt Domino suo gratificaretur, verùm etiam cateruam illorum nebulonum & scurrarum quibus traditus est Christus noctu illudendus & conspuendus, qui etiam velatis oculis & percußis maxillis eius, vociferantur: Vaticinare nobis Christe, quis te percusserit? In cruce quoque pendentem omni genere opprobrij lacerant: Si est Rex Israëlis (inquiunt) descendat

ſcendat nunc de cruce, & credemus ei: alios ſaluos fecit, ſeipſum ſeruare non poteſt. Quantam hanc putas eſſe contumeliam? certè incredibilis fuerit, neceſſe eſt, quòd eam tot antè annis, Spiritus ſanctus in Chriſtum venturam præuiderit & adnunciarit. Quantò enim tenerior eſt animus hominis corpore eius, tātò grauiores fuerunt hi affectus animi in Chriſto, quàm transfixio clauorum in manibus & pedibus corporis eius. Viſum autem eſt Spiritui ſancto, hæc multis annis antea prænunciare, partim vt cum præter alia argumenta & teſtimonia Prophetarum, etiam hoc in Ieſu filio Mariæ impletum eſſe cognoſceremus, certò ſciremus, quòd Deus hunc Ieſum, quem vos Iudæi (inquit Petrus) crucifixiſtis, DOMINVM & Chriſtum fecerit: partim vt intelligeremus, quantis doloribus conſtiterit Chriſtum expiatio peccatorum noſtrorum, & excitaremur ad fugienda peccata, & ad teſtificandam animi noſtri gratitudinem erga tantum benefactorem, quoquo officij genere poſſumus.

17. *Domine quamdiu conniuebis? Eripe animam meam à fremitu eorum, à catulis leonum vnicam meam.*

Cōmemorationi ingratitudinis Iſraëlitarum addit precationem: Domine, inquiens, quamdiu conniuebis? quamdiu aſpicies tantam populi ingratitudinem & contumeliam, ac non vindicas? At enim, hæc magis videtur (inquies) acerba expoſtulatio, quàm pia & humilis precatio. Sed aliud eſt, ex impia cordis amarulentia, aliud ex pia animi imbecillitate, cum Deo expoſtulare. Impia expoſtulatio eſt, cum Hypocritæ apud Eſa.

cap.58.dicunt. Quare ieiunauimus, & non aſpexiſti? humiliauimus animas noſtras, & neſciſti? Hypocritæ enim non confidunt gratuita Dei clementia, ſed meritis ſuæ ipſorum iuſtitiæ, & niſi Deus propter hæc voluntati eorum ſatisfaciat, iudicant eum iniquum. Querela igitur & expoſtulatio eorum, non eſt ex imbecillitate fidei, ſed ex virulentia incredulitatis. Expoſtulatio autem pia extat in Pſalmo 13. Vſq; quò DOMINE, obliuiſceris mei perpetuò? vſq; quò abſcondis faciem tuam à me? Et in Pſal. 44. Exurge, quare obdormis DOMINE? exurge, & ne repellas perpetuò. Quare faciem tuam auertis? obliuiſceris inopiæ noſtræ & tribulationis noſtræ? In eundem catalogum pertinet etiam querela & expoſtulatio huius Pſalmi: DOMINE, quamdiu conniuebis? Chriſtus enim filius Dei, non expoſtulat cum Deo in hoc Pſalmo amarulenter, ſed obedienter, non arrogãter, ſed humiliter. Tametſi autem tales expoſtulationes oriuntur in reliquis hominibus, quamuis pijs, ex imbecillitate fidei, & ſunt cum peccato coniunctæ, tamen quia Chriſtus nullum vnquàm peccatum fecit, nec eſt inuentus dolus in ore eius, idcirco expoſtulatio eius non oritur ex peccato, ſed tantùm ex obedientia, qua ad vocationem Dei patris ſui exinaniuit ſe forma Dei, & aſſumpſit formam ſerui. Quare, Chriſtus obedientia ſua peccatũ ita expiauit, vt etiamſi expoſtulatio piorum, credentium in Chriſtũ, coniuncta ſit cum peccato, tamen peccatum non imputatur eis propter Chriſtum. Cæterùm, vt ſciamus hanc querelam, qua Chriſtus in hoc Pſalmo cum patre ſuo expoſtulat, non eſſe inobedientiæ, ſed obedientiæ, vertit ſe illicò ab expoſtulatione ad precationem: Eripe, inquiens, animam

meam

meam à fremitu, videlicet, leonum, ſeu Pontificum & Phariſæorũ, qui inſtar leonum in me innocentem graſſantur, & vnicã meam, (quo nomine intelligitur etiam ipſa anima ſeu vita, idcirco vnica dicta, quòd videatur omni tàm diuino quàm humano auxilio deſtituta) à catulis leonum, hoc eſt, turbis Iudæorum, qui tam crudeliter in me ſæuiunt. Cum hoc verſiculo cõuenit, quod Chriſtus etiam in Pſalmo 22. dicit: Erue à gladio animã meam, & de manu canis vnicam meam. Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornium libera me. Quod ergo gratitudinis officiũ præſtabis mihi, ſi eripuero animam tuam à fremitu leonum, & vitam tuam à catulis leonum? Sequitur.

18. *Gratias agam tibi in Eccleſia magna, in populo ingenti laudabo te.*

Hoc prorſus illud eſt, quod in Pſalmo 22. dicit Chriſtus: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te. Et mox: Te laudabo in Eccleſia magna, vota mea reddam coram ijs, qui timent te. Quod autem in his Pſalmis ſe facturum recipit, hoc apud Euangeliſtam Ioannem teſtatur, ſe in eo eſſe, vt impleat & abſoluat: Ego te, inquiẽs, glorificaui ſuper terram, opus conſummaui, quod dediſti mihi vt facerem. Ac mox: Manifeſtaui nomen tuũ hominibus, quos dediſti mihi de mũdo. Et rurſus: Sicut tu me miſiſti in mundum, ita & ego miſi eos in mundum. In hoc enim patefactum eſt nomen DOMINI Dei noſtri, quòd Chriſtus filius Dei non ſolùm prædicauerit Euangelion ſuum in Eccleſia Iſraelitarum, verùmetiam miſerit Apoſtolos ſuos, vt adnun- *Ioan. 9.*

adnunciarent Euāgelion in vniuerso orbe inter omnes gentes, & colligerent magnam & ingentem Ecclesiam tàm ex populo circumciso, quàm incircumciso, quę ecclesia celebraret nomen Dei perpetuò. Ex Euangelio enim, quod Christus inter Iudæos adnunciauit, & quod Apostoli in nomine eius inter omnes gentes diuulgarunt, cognoscitur & illustratur nomen & gloria potentiæ, sapientiæ, bonitatis, clementiæ & paternæ beneuolentiæ Dei, videlicet, quòd erga omnes, qui credunt in Christū, ita sit affectus, vt cōdonet eis omnia peccata, adoptet eos in filios & hæredes suos, seruet eos in omnibus aduersis, adeoq; in morte ipsa, & doloribus inferni, ac tribuat eis cœlestem hęreditatem, & perpetuam felicitatem. Quare, cū Christus recipiat se pro acceptis beneficijs, gratias acturū Deo patri in Ecclesia magna & populo multo, hoc est, se vulgaturū Euangelion suū, in quo nomen Dei illustratur inter omnes gentes, haud obscurè significat, quòd non sit cultus Deo gratior, nec sit organon Spiritus sancti commodius, quàm prædicatio Euangelij Christi, quo & gloria nominis Dei illustratur, & homines ad verā Dei cognitionem, ad fidem, ad spem, ad omnia virtutū genera, ad æternam deniq; vitam consequendam (potentia siquidem Dei est, vt Paulus ait, ad salutem omni credenti,) excitentur.

19. *Non lætentur de me illi, qui sunt inimici mei immerito, nē irrideant me nutu oculi, qui me odio habent gratis (vel sine causa.*

Hic est versiculus ille, quem Christus apud Euangelistam Ioannem allegat, & haud obscurè significat, hūc Psalmum de se ipso, κατὰ τὸ ῥητόν, dictū ēesse. Redit aūt ad pre-

Ioan. 15.

ad precationem, & orat patrem, vt se ijs, qui nulla prorsus iusta causa odio ipsum habent, & hostiliter persequuntur, non propinet deridendum, & nutibus oculorum suorum subsannãdum. Non illud orat, vt omnino non irrideatur, ipse enim sua sponte se humiliauit, & illudendum præbuit, sed orat, vt inimici non absoluant lætitiam suam, quam ex aduersus eius cõceperunt, nec fiant compotes illius finis, ad quem irrisione & subsannatione sua tendunt: sperãt enim, quòd cum iam sit expositus omni generi ærumnarũ, necesse habeat omnino & perpetuò interire, quò etiam risu & nutu oculorum suorum respiciunt. Petit igitur, vt hac sua spe frustrentur & pudefiant, (hoc est) petit vt è tantis aduersis saluus euadat. Nam, quemadmodum orans pro Apostolis: Non rogo, inquit, vt tollas eos de mundo, (hoc est) vt confestim transferas eos ex hac vita in cœlestem beatitudinem, quò nihil calamitatis in hoc mundo patiantur, sed vt serues eos à malo: affligantur sanè, & malis afficiantur, sic enim comparatum est, vt qui piè volunt viuere, persecutionem patiantur, sed in his malis seruentur, ne pereant: ita & in hoc Psalmo non orat, vt prorsus non irrideatur, & ludibrio habeatur, sed vt in his ludibrijs & contumelijs, ad cœlestem & æternam gloriam diuinitus conseruetur. Cum ergo hic dicitur, quod aduersarij Christi habeant ipsum odio gratis, sine causa & immeritò, sciamus prædicari innocentiam Christi, & cognoscamus peccata nostra verè & perfectè coram Deo expiata esse. Non potuerunt enim expiari, nisi ab homine innocente, & ex omni parte iusto, qualis præter Christum, nullus in vniuerso humano genere inuentus est. Deinde obseruemus exemplum pre- *Ioan. 17.*

candi,

candi. Non precatur Christus, vt prorsus, sicut antè aliquoties dictum est, nō irredeatur, sed vt consilium irrisoris, æternum exitium meditantis, non succedat. Hoc exemplum sectandum est, Non enim inuocandus est DOMINVS, vt nulla calamitate, nulla ærumna in hoc seculo affligamur, sed vt in calamitate, cui tàm pro communi sorte humani generis, quàm pro cōditione sectādæ & profitendæ veræ pietatis obijci solemus, non succumbamus, & vt Deus det euentum, quo ferre queamus. Ac fieri quidem præ carnis nostræ imbecillitate non potest, quin vitam in hoc seculo absq; omni corporali cruce agere affectemus, sed quia Christus suscepit in se, præter alias etiam hanc imbecillitatē, idq; absq; peccato, vt, cum in monte Oliueti inuocaret patrē, & diceret: Transeat à me calix iste, idcirco impetrauit nobis condonationē huius peccati, vt non imputetur nobis, si modò iuxta Spiritum, non iuxta carnem ambulemus, (hoc est) si & nos exemplum Christi sectemur, & quod ipse fecit, seriò & ex vera fide faciamus, ac dicamus: Non quod ego volo, sed quod tu vis: & subijciamus voluntatem nostram diuinæ.

20. *Qui non loquuntur pacem, & excogitant fraudulenta consilia aduersus tranquillos terræ.*

21. *Et dilatant aduersus me os suum, exclamant, Euge, euge, (hoc est) optimè, optimè, oculi nostri summa cum voluptate aspiciunt (hanc calamitatem.)*

Vbi nos legimus: Non loquuntur pacem, ibi Græcus legit: *Ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν*, & Latinus: Mihi quidem pacifica loquuntur, sensu prorsus contrario. Hoc

autem

autem inde adeo euenit, quod Græcus interpres pro eo quod eſt in Hebræo לא lo, & ſignificat non, legit לי li, quod ſignificat mihi. Ac poſtea, vbi nos tranſtulimus: Aduerſus tranquillos terræ, Græcus legit, ἐπ' ὀργήν, & Latinus eum ſecutus: In iracundia. Nam quod apud Hebræos eſt רגע Rigah, & ſignificat quietem, ſeu tranquillitatem, hoc Græcus legit רגז Rigaz, & ſignificat iram. De qua re viſum eſt ſtudioſos ſacrarum literarum aliquoties in hac Pſalmorum explicatione admonere, vt ſciant, quantum ad ſcripta Prophetica & Apoſtolica rectè intelligenda referat, ſuam operam in cognoſcēda Hebræa & Græca lingua impendere. Recitat autem in his duobus verſiculis cauſam, cur Deum patrem tanta ſeueritate aduerſus Pontifices & Phariſæos, inimicos & oſores ſuos, inuocet: Quia non loquuntur, inquit, pacem. Pax, pro Hebræo more, ſignificat ſalutem, & omnia genera bonorum, ſiue corporaliū, ſiue ſpiritualium. Cum igitur dicit, aduerſarios ſuos non loqui pacem, ſed potius excogitare fraudulenta conſilia cōtra tranquillos terræ, docet eos meritò maledici, quod nullam prorſus populi ſalutem quærant, ſed conſilijs ſuis cogitent fraudulenter opprimere, & perdere Chriſtū & Apoſtolos eius, qui tamen ſunt tranquilli terræ, hoc eſt, illi, qui Euangelio ſuo veram & æternam ſalutem ac tranquillitatem omnibus hominibus in hac terra offerunt. Inprimis autem dilatant, inquit Chriſtus, aduerſus me os ſuum, irrident me, execrantur me, & cum vident me capi, percuti, flagellis cædi, crucifigi & mori, exclamant, Euge, euge, (hoc eſt) optime, rectiſsimè, (eſt enim vox lætantis, ſeu ſibi applaudentis & cohortantis quoq;) nunc res optimè geritur, nunc res ex ani-

mi nostri sentētia succedit, quòd videamus de ipso prorsus actum esse, quare nihil potuisset nobis iucundius & gratius accidere. Reuocatur autem nobis toties grauitas passionis Christi in memoriam, vt sciamus quanti constiterit expiatio peccatorum nostrorū. Quid enim acerbius potest honesto & innocēti homini accidere, quàm in summis suis aduersis & doloribus mortis ac inferni, non solum non habere amicum, qui cōpatiatur & consoletur, verùm etiam ab ijs, quos omni genere beneficiorum affeceris, irrideri, & conuitijs maxima animi ipsorum voluptate proscindi? Cum igitur Christus susceperit in se hanc doloris acerbitatem propter nostra peccata, reputa tu ipse cum animo tuo, quātam vicissim gratitudinem ei debeas?

22. *Tu vides Domine, ne obmutescas, Domine, ne procul absis à me.*
23. *Expergiscere, & euigila ad iudicium meum, Deus meus, & Domine meus ad causam meam.*
24. *Iudica me secundum iustitiam tuam, Domine Deus meus, ne gaudeant de me.*
25. *Ne dicant in cordibus suis, Euge animæ nostræ, (hoc est, optimè, & hoc volebamus) ne dicant, deuorauimus eum.*

Expositis opprobrijs, quibus Christus in passione sua affectus est, reuertitur ad precationē: Tu vides DOMINE, inquiens, si iniuriæ, quibus afficior, tibi incognitæ essent, si nō coram oculis tuis paterent, quid mihi spei, quid salutis esset relictum? Nunc autem, ô me felicem, omnia tibi cognita sunt & perspecta. Nam si capilli capitis mei numerati sunt, nec vnus eorū cadit de capite absq; tua voluntate, quomodo tàm cōtumeliosa opprobria

bria possent, nesciente te, & nō vidente ac audiente, in
me proijci? Dixisti quondā de me ab initio huius seculi, *Gen. 3.*
quòd contriturus essem caput serpentis, quòd benedi-
cendæ essent per me omnes gētes, quòd venturus essem *Gen. 22.*
Silo, hoc est, populorum saluator, quòd positurus esses
verba tua in ore meo, vt qui nō obediret, tu vindicares,
quòd tu esses mihi in patrem, & ego tibi in filiū, quomo
do igitur in præsentia nō videres, quid mihi accideret?
& quanta contumelia turpificarer? Quæso ergo te DO-
MINE Deus pater meus, vt non taceas, nō obmutescas,
non conniueas, non cuncteris, nō longius à me ope tua
discedas, non me deseras in tātis periculis, sed expergi-
scaris, & euigiles, ac præsenti tuo auxilio testificeris,
quòd susceperis causam meā, quam habeo aduersus ho
stes meos, dijudicandam & tuendam. Non peto, vt sen
tentiam pro meo ipsius arbitratu, sed pro TVA iustitia
feras: nec cōmittas, vt gratulentur sibi contra me de fe
lici suo successu, & glorientur se prostrauisse me, & radi
citus extirpasse: sed re ipsa declares, gaudium & iactan-
tiam eorum esse extremam vanitatem. Quod aūt petijt
Christ⁹, hoc etiā à Deo patre suo impetrauit. Etsi enim
crucifixus est & mortuus, vt aduersarij eius viderentur
victoriam reportare, tamen in tantum nō perijt in mor
te, vt tertia die resurgeret, & in summam maiestatē ex-
tolleretur, ac cōsequeretur nomē, quod est super omne
nomen, vt in nomine eius omne genu se flecteret: cum
è contrà aduersarij eius in extremā internitionem con
ijcerentur. Nec sibi tantùm victoriā cōsecutus est, sed
etiā nobis, vt quotquot in ipsum credimus, in ipso quo-
que, quicquid accidisset, conseruaremur: In mundo, in
quit, afflictionē habetis: sed bono animo sitis, EGO VI-
CI MVNDVM.

26. *Pudefient & erubescent simul, qui voluptatem capiunt ex afflictione mea, induentur erubescentia & ignominia, quot quot erigunt se aduersus me.*

27. *Exultabunt autem & lætabuntur, quibuscunq; placet iustitia mea, & dicent semper: Magnificetur Dominus, cui placet, vt pacem habeat seruus suus.*

Post precationem cõmemorat cœlestem sententiã, quam Deus contra impios hostes Christi, & pro pijs, credentibus in Christũ, tulit. Quid multis, inquit, opus est? quotquot voluptatem capiunt ex malis & aduersis meis, pudefient vel tandẽ, & vnà omnes perpetuò erubescent. Nam, quemadmodũ homo quispiã in magno frigore vestimentis ita inuoluitur, vt nulla ferè corporis pars nuda appareat, ita impij & hostes Christi, erubescentia & ignominia in tantum obruentur, & quasi induentur & inuoluentur, vt nihil prętereasani in ipsis cõspiciatur. Contrà verò pij, quibus mea (inquit Christus) iustitia placet, & qui mea iustitia delectantur, (hoc est) qui credunt se coram Deo non suis ipsorum meritis, sed mea solius iustitia iustificari, consequentur æternum gaudium & lætitiam, ac laudabunt DOMINVM Deum perpetuò, quòd visum sit ipsi conferre in Christum seruum suum pacem, hoc est, omnem salutem & benedictionem, qua etiam pij ad omnem æternitatem fruentur. Cæterùm, quod Christus nõdum incarnatus verbis huius Psalmi dicit, hoc postea incarnatus, & in cœlum ascensurus suis verbis ad Apostolos ait: Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangeliõ omni creaturæ. Qui crediderit (Euangelio) & baptisatus fuerit, seruabitur, qui verò non crediderit, condemnabitur.

Credere enim Euangelio Christi nihil aliud est, quàm agnoscere iustitiam Christi, & delectationem in ea habere, vt propter eam consequamur condonationē peccatorum, & habeamus æternam lætitiam & exultationem. Non credere aūt Euangelio Christi, est Christo insultare, arguere eum mēdacij, & si quid aduersi ei acciderit, summam voluptatem capere. Continet etiam hic 27. versiculus cōciunculam de iustitia fidei in Christum, quam Paulus scribens ad Romanos cap. 1. 2. 3. & 4. copiosè explicat. Cum enim placeat, seu visum sit Deo patri, vt Christus seruus eius (hoc enim cognomen tribuit Christo etiam Esaias, quòd exinaniuerit sese, forma serui assumpta,) habeat pacē (hoc est) plenitudinē iustitiæ, salutis, & omnium bonorum, dubium non est, quin perfundat etiam iustitia & salute omnes eos, qui credunt in ipsum, vt iustificentur coram eo ex fide, & consequantur cœlestem salutem: De plenitudine eius, inquit Ioannes, nos oēs accepimus, gratiam pro gratia. *Esa.* 43.

28. *Lingua mea prædicabit iustitiam tuam, & laudem tuam omnibus diebus.*

Non solùm credentes in me laudabunt & magnificabunt DOMINVM, propter beneficia, quę in ipsos per me cōfert, verùm etiam ego ipse declarabo me gratum, Lingua enim mea prædicabit & vulgabit iustitiam, probitatem, bonitatem, beneuolentiam, clemētiam & misericordiam tuam, DOMINE Deus pater meus, & laudabit nomen tuum omnibus diebus, quòd recipias omnes credentes in me in gratiam propter me, & condones eis peccata sua gratis, sine vllo ipsorum merito,

ac adoptes eos in filios, & hæredes omnium cœlestium bonorum. Habes iterum vaticinium de diuulgatione Euangelij Christi in vniuersum orbem terrarum, qua diuulgatione prædicatur iustitia, probitas, & beneuolẽtia Dei erga credẽtes in Christum, & laudatur nomen Dei omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.

VSVS HVIVS PSALMI.

Ostendimus literam huius Psalmi non de Dauidis, sed de DOMINI nostri Iesu Christi passione cõcionari. Et tamen ea est inter Christum & inter omnes qui in Christum credunt cognatio, vt hęc concio nõ tantùm in Christum, verùm etiam tàm in Dauidem, quàm in pios quosuis, qui sunt membra Christi, suo gradu competat. Primùm enim quæ passiones seu afflictiones in Christum venturæ, iam inde ab orbis conditione, cum ad serpẽtem dicebatur: Tu insidiaberis calcaneo eius, prædictæ fuerunt, hæ etiam ad credentes in Christum pertinent: Quos præcognouit, inquit Paulus, hos etiã prædestinauit, vt conformes fierent imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Et Petrus: Si benefacientes suffertis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Quare sentiamus eas passiones, quę de Christo Ecclesiæ suæ capite, prædicãtur, pertinere etiã ad membra corporis sui, (hoc est) ad credẽtes in ipsum. Pertinere autem nõ fructu tantùm expiationis peccatorũ, sed exemplo quoq;, vt quemadmodum ipse varijs ærumnis afflictus est, ita & nos in hoc seculo affligamur. Deinde

Rom. 8.

1. Pet. 2.

passiones

paſsiones Chriſti pertinent etiam hac in parte ad Eccleſiam eius, quòd quem euentum habuerunt in Chriſto, eundem etiam habituræ ſunt in omnibus credentibus in Chriſtum. Manifeſtum autem eſt, quòd euentus paſſionis & mortis Chriſti, nō fuerit interitus, ſed reſurrectio à morte, & exaltatio eius in ſummam ſublimitatē. Quare eundem euentum habituræ ſunt, pro ſua conditione, omnes piorum afflictiones: Cohæredes (inquit Paulus) ſumus Chriſti, ſi tamen cum eo patimur, vt & conglorificemur. Et aliâs: Si commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſufferimus, & conregnabimus. *Rom8.* *2. Tim. 2.*

PSALMV SXXXVI.

Dixit iniuſtus, vt delinquat in ſemetipſo, &c.

Ic Pſalmus diuiditur in tres partes. In prima continetur deſcriptio ingenij impiorum Hypocritarum, ſiue Eccleſiaſticorum ſiue politicorum. In ſecunda continetur deſcriptio immenſæ bonitatis & gratuitæ clemētię Dei. Tertia eſt precatio.

Etſi autem Dauid nullum hominem in prima huius Pſalmi parte, nominatim perſtringit, tamen veriſimile eſt eum propoſuiſſe ſibi ob oculos, Saulem regem Iſraelis, qui fuit impius & inſignis Hypocrita, & ſumpſiſſe ab ipſo εἰκόνα & imaginem, ad deſcribendum impij Hypocritæ ingenium. Videbatur enim Saul, initio ſui imperij,

perij, magna non solùm fortitudine, verùmetiam pietate præditus. Initurus prælium cum Amalecitis, sacri-
1. Reg. 13. ficat Deo singulari studio, vt det felicem belli euẽtum.
1. Reg. 15. Victoria tàm humaniter & piè vtitur, vt non victo tantùm Regi, verùmetiam optimis gregibus parcat: idq; non in priuatam suam vtilitatem, sed in cultum Dei, vt ex ijs gregibus publica fierent sacrificia in honorem Dei, & vt gratiæ Deo pro beneficio victoriæ agerentur.

1. Reg. 14. In persequendis Philistinis tanta cura continet exercitum suum in sobrietate & ieiunio, vt etiãnum per nomen Dei iuret, ne quis quocunq; cibo vescatur, donec victoria absoluatur. Et cum casu quodam Ionathas filius eius paululum tantùm mellis gustaret, ea est seueritate in seruando suo iuramento, vt maluerit dilectissimum suum filium, futurum imperij sui (vt ipse quidẽ sperabat) successorem, morte condẽnare, quàm nomẽ Dei violare. Quanta hæc est pietatis species? Sed latet interim in recessu cordis summa impietas & contemptus Dei. Hoc exemplum, & id genus alia ponit sibi Dauid ob oculos, & adumbrat ex his ingenium impiorum Hypocritarum, vt doceat non esse de hominum pietate, iuxta externam speciem iudicandum, nec promissis eorum fidendum, sed operam summam dandam, vt verè in DOMINO renascamur, & solis DOMINI Dei nostri promissis fidamus.

1. *Dixit scelus impij, in medio cordis mei: Non est timor Dei coram oculis eius.*

Propositio primæ partis huius Psalmi, qua propositione

tione Dauid exponit de impijs Hypocritis non esse iudicandum, iuxta externam pietatis eorum speciem, sed iuxta omnia reliqua ipsorum dicta & facta: vt si contuleris opera eorum cum specie, qua alios longè antecellunt, inuenies eos tantũ adesse à vero timore Dei, quantum distat cœlum à terra: Ego ipse, inquit, cum externa sacrificia Saulis & aliorum Hypocritarum intuerer, & in specie eorum hærerem, non potui aliter arbitrari, quàm ipsos esse verè pios, ac Deum ex animo colere, & quicquid verbis pollicerentur, reipsa inuiolatè præstare: sed cum diligentius expenderem alia eorum tùm dicta tùm facta, non potui mihi imperare, quin pronunciarem eos esse impios. Ipsa eorum scelera, tecta quidẽ hypocrisi, sed quæ presſius intuenti facilè in oculos incurrebant: dicunt in corde meo certiſsimum testimonium, quòd non verè timeant & colant Deum. Non est opus, vt alij homines testificẽtur mihi de impietate Hypocritæ, siue Saulis, siue aliorum, sed ipsum eius scelus, ipsa crudelitas, sufficiẽs fert in corde meo testimoniũ, quòd nullus sit in animo eius verus timor Dei, nullus verus cultus Dei, nulla vera fides in Deum, & nulla vera charitas in proximum. Quid autem profuerit, honestiſsimam habere pietatis speciem, & interim gestare animum omni vera fide & charitate vacuum?

Cæterùm, quos impios Hypocritas Psalmus dicit à sceleratis suis operibus prodi & conuinci, hos postea Christ⁹ affirmat cognosci à fructibus: Cauete, inquiẽs *Matth.7.*
à Pseudoprophetis, qui veniunt ad uos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A FRVCTIBVS eorum cognoscetis eos. Et iterum: Væ vobis *Matt,23.*
Scribæ & Pharisæi Hypocritæ, quia similes estis sepul-

cris dealbatis, quæ foris apparent hominibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia. Sic & vos, foris quidem apparetis hominibus iu-
2.Tim.3. ſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi & iniquitate. Et
AdTit.1. Paulus: Habentes, inquit, ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Ac rurſus: Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negāt. Ponamus hominem magna grauitate aſſeuerantem, ſe credere futuram mortuorū reſurrectionem, & ad hanc teſtificandā ornare monumentū maiorum ſuorum, interim aūt ducere vitam in ebrietate, impoſturis, ſcortatione, & alijs ſceleribus turpiſsimam. Quid dicemus? Hic certè, quod verbis profitetur, factis ita negat, vt omnes pij in animis ſuis certò ſtatuere poſsint, non eſſe verum timorem Dei, non eſſe verā fidem de reſurrectione ante oculos eius. Hoc prorſus illud eſt, quod Pſalmus dicit, ſe ex impiorum Hypocritarum ſceleribus, certum in corde ſuo teſtimonium colligere, quòd non ſint veri & ſynceri cultores Dei.

2. *Quoniam blanditur ſibi in oculis ſuis, ſtudet inuenire iniquitatem eius, (videlicet hominis pij) ac reddere eum odioſum.*
3. *Verba oris eius ſunt iniquitas & dolus, renuit doceri, vt benè faciat.*
4. *Meditatur iniquitatem in cubili ſuo, inſiſtit in via minimè bona, & malitiam non auerſatur.*

Propoſitioni addit rationes, quibus exponit ſcelera Hypocritæ, quæ de impietate eius teſtimonium ferūt. Primùm enim Hypocrita blanditur ſibi ipſe in omnibus

bus suis operibus, quicquid agendum susceperit, iactat se in gloriã nominis Dei agere, etiamsi manifestè cum verbo Dei pugnauerit. Vide mihi Saulẽ. Hic pugnaturus cum Amalecitis offert Deo holocausta, ante aduentum Samuelis. Etsi autem hoc sacrificiũ manifestè pugnabat cum verbo Dei, quippe quòd Deus expresso mãdato iusserat eum non prius sacrificare, quàm Samuel adueniret, tamen defendebat factum, & blandiebatur sibi, quòd sacrificauerit, non in contemptum, sed in honorem Dei, vt cõtineret populum in exercitu congregatum, & victoriam consequeretur. *1. Reg. 13.*

In trucidando summo Põtifice & alijs sacerdotibus & in deuastanda vrbe eorum, ac occidendis omnibus ciuibus, vnà cum liberis & vxoribus ipsorũ, designauit Saul extremam crudelitatem, ac tyrãnicam immanitatem: & tamen applaudebat sibi, quòd fecisset hoc optimo iure, quippe cui gladius ideo diuinitus sit datus, vt seditiosos è medio tolleret, & publicam trãquillitatm conseruaret, ac exemplum statueret, ne quis posteu pacem Reipub. perturbandam temerario ausu susciperet. Vide mihi etiam Pontifices & Pharisæos Iudæorum. Hi etsi exercent lanienam manifestè iniquam, in interficiendis innocentibus Apostolis, tamen gloriantur se, eo ipso præstare cultum Deo gratissimũ. Habes vnum genus sceleris, ex quo facilè iudicari potest, quòd Hypocrita, etiamsi multa sacra, eaq; speciosissima fecerit, non tamen sit verus timor Dei ante oculos eius, ideoq; promissis eius nihil sit fidendum. Deinde, impius Hypocrita non solùm blanditur sibi in suis malefactis, verùm etiam calumniatur, repræhendit & damnat aliorũ benefacta: Studet (inquit) inuenire iniquitatem eius, *1. Sam. 22.* *Ioan. 16.*

(videlicet pij hominis) & reddere eum odiosum. Scrutatur enim summo studio omnia dicta & facta pij, vt inueniat seu depræhendat in ijs iniquitatem. Calumniatur, & in pessimam partẽ interpretatur, etiam rectissimè dicta, & optimè facta eius, vt ipsum omnibus odiosum & inuisum reddat. Habes & hoc ingenium in Saule. Cum enim Dauid diuertisset in fuga sua ad sacerdotem Abimelech, & accepisset gladium Goliathis, etsi fecerat id animo simplicissimo, & necessitate quadã compulsus, tamen Saul, ex proditione Doëg ita interpretatur, perinde ac si Dauid & Abimelech contra se conspirassent, & seditionem in regno Israëlis molirentur. Habes idem ingenium in Pontificibus & Pharisęis Iudæorum, contra Christum. Dixerat Christus, reddendum esse Cæsari, quod est Cæsaris, & Deo, quod est Dei: hoc Pontifices ita interpretantur, quasi qui vetuisset Cæsari dare tributum. Eiecerat dæmonia ê demoniacis, hoc sic calumniãtur, quòd eijceret dæmonia in Beelzebub principe dæmoniorum: idq; eo faciunt consilio, vt reddant eum inuisum apud omnem populum. Testatur & hoc ingenium, quòd non sit verus Dei timor ante oculos Hypocritarum, nec sit de ipsis, iuxta dicta vel facta eorum iudicandum.

1. Reg. 21.

Ad hæc, verba oris eius sunt iniquitas seu vanitas & dolus. Est & illud impij Hypocritæ ingenium, quòd quæcunq; seu docuerit, seu promiserit, vana sint & dolosa. Non est fidendum doctrinæ eius, quia etsi iactat verbum Dei, tamen deprauat sua falsa sententia aut interpretatione, & quanquam magnifica promiserit, tamen data occasione fallit. Hîc mihi iterum intuere Saulem. Promittit Dauidi, se daturum ei in vxorem filiam suam

suam Merob natu maiorem: Tantummodo, inquiens, esto vir fortis, & præliare prælia DOMINI. Sed hæc verba oris eius, erant vanitas & dolus. Cogitabat enim de Dauide: Non sit manus mea in eum, sed sit super ipsum, manus Philistinorum. Et Merob filia Saulis, data est, eluso Dauide, alteri in vxorem. Et quanquam paulò pòst promittitur ei Michol, quæ & ipsa erat Saulis filia, in vxorem, tamē ex hoc erat dolosum. Cogitabat enim iterum Saul, se hac occasione traditurum Dauidē in manus hostium vt opprimeretur. Audiamus & alia verba Saulis. Intercedit Ionathas pro Dauide apud patrem suum Saulem, qui meditabatur Dauidem è medio tollere, & occidere: Ne pecces, inquiens, Rex, in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius valdè tibi sunt vtilia. Saul igitur placatus voce Ionathæ, iurauit: Viuit, inquiens, DOMINVS, quia non occidetur, sed hæc verba eius erāt vanissima: paulò enim pòst, non tantùm ipse nititur Dauidem cōfigere lancea in pariete, verùmetiam cum Dauid è manibus eius elaberetur, mittit satellites, qui ipsum ad mortem raperēt. Expende etiam mihi, quàm multis laudibus ornet Saul Dauidem, cum cognosceret se à Dauide illæsum & incolumem è manibus ipsius dimissum, vocat eum filiū: Nunquid hæc, inquiens, vox tua est fili mi? Leuauit quoq; vocem suam & fleuit: Iustior, inquiens, tu es, quàm ego: tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. Sed hæc omnia verba Saulis, erant vanitate plenissima. Non enim longè pòst, iterum insidiatur vitæ eius. Et obserua, quæso, Hypocritæ vanitatem. Et si enim iam secundo in manus Dauidis ita traditur, vt potuisset impunè occidi, tamen Dauid parcit vi-

1.*Reg*.18. 1.*Reg*.19. 1.*Reg*.24. 1.*Reg*.26.

tæ eius. Quod cùm comperiſſet Saul, virtute Dauidis ita delectatus eſt, vt palàm promiſerit ei ſecuritatem & reditum: Peccaui, inquiens, reuertere fili mi Dauid, nequaquam enim tibi vltrà malefaciam: ſed hæc omnia erant ficta & falſa, & quod Pſalmus ait, verba oris eius erant iniquitas & dolus. Quis igitur piè prudens iudicare potuiſſet, verum eſſe in tanta iniquitate & vanitate timorem Dei?

Accedit huc & illud impij Hypocritæ ſcelus, quòd renuat doceri vt benefaciat, repugnat enim pertinaciter omnibus benè monentibus, & vocantibus vel ad reſipiſcentiam ab impietate, vel ad meliorem vitæ frugẽ: Quoties, obſecro, Saul admonitus eſt à Ionatha, ſuo ipſius filio, ne tam crudeliter ſæuiat in innocentem Dauidem? ſed ille non ſolùm ſurda aure trãſijt, verùm etiã lancea ſua in admonitorem ipſum graſſatus eſt. Quod exemplum extat in Rege Saule erga Dauidem, hoc etiam extat in Rege Zidekia, & vniuerſo Hypocritico populo Iſraëlis erga Prophetas. Sic enim dicit ſcriptura in poſteriori libro Chronicõrũ, cap. 36. Zidekias fecit malum in oculis DOMINI Dei ſui: nec erubuit faciem Hieremiæ Prophetæ, loquentis ad ſe ex ore DOMINI. A Rege quoq; Nabuchodonoſor receſsit, qui adiurauerat eum per Deum, & indurauit ceruicem ſuam & cor, vt non reuerteretur ad DOMINVM Deum Iſraël: ſed & vniuerſi principes Sacerdotum & populus præuaricati ſunt iniquè. Et mox: Mittebat autem DOMINVS Deus patrum ſuorum ad illos per manum nunciorum ſuorum, de nocte conſurgens, & quotidiè commonens, eò quòd parceret populo & habitaculo ſuo. At illi ſubſannabant nuntios Dei, & paruipendebant ſermones

1. Reg. 19.
1. Reg. 20

mones eius, illudebantq; Prophetis, &c. hoc illud est, quod Psalmus de Hypocrita ait: Renuit doceri, vt benè agat. Ad hunc Hypocritarum catalogum referri etiam debeat, quos Christus apud Matthæū alloquitur: Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt: quoties volui congregare filios tuos, quēadmodū gallina cōgregat pullos suos sub alas, ET NOLVISTI. Ecce igitur relinquetur vobis domus vestra deserta. Nec mirum, qui enim renuunt doceri, vt resipiscāt, quomodo ibi ver⁹ timor Dei esse posset? Vbi autem non est verus Dei timor, quomodo aut regnum, aut familia, aut domus non collaberetur? *Matt.23.*

Iam & illud est ingeniū Hypocritæ, quod non solùm auersetur piū doctorem & monitorem, sed etiā iniquitatem cumulet iniquitati: Meditatur, inquit Psalmus, iniquitatem in cubili suo, ne noctu quidem conquiescit in strato suo, quin excogitet aliam atq; aliam impietatem, quam si inuenerit, tanta obstinatione, ea via, minimè bona insistit, vt nullis consilijs, nullis admonitionibus, nullis rationibus à proposito malitiæ suæ auerti queat. Frons enim meretricis, iuxta Prophetā, facta est ei, erubescere nescit. Quod genus hominū etiam Paul. ἀπηλγηκότας, hoc est, qui dolere desierunt, vocat. Qui autem hoc sunt ingenio, quis non argueret, eos omni vero Dei timore destitutos esse, etiamsi specie omniū aliarum virtutum ornati viderentur? Habes εἰκόνα & imaginem impij Hypocritæ, quam Spiritus sanctus idcirco nobis intuendam proponit, vt cognoscamus & discamus ex cognitione eius, tàm fictos amicos in politία, quàm Pseudoprophetas in Ecclesia, qui veniunt ad nos in vestimentis ouium, intus autem sunt lupi rapaces, cauere. *Ephes.4.*

5. DOMI-

5. *DOMINE, ad cœlos vsq; pertingit beneficentia tua, & veritas tua vsq; ad nubes.*
6. *Iustitia tua, sicut montes Dei: iudicia tua, abyssus magna, Hominem & iumentum conseruas Domine.*
7. *Quàm preciosa est beneficentia tua Deus, vt filij Adam vmbra alarum tuarum confidant.*
8. *Et inebrientur ex abundanti copia domus tuæ, & torrente delitiarum tuarum potes eos.*
9. *Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videmus lumen.*

Hæc est secunda pars huius Psalmi. Postquàm enim in prima parte descripsit imaginē impij Hypocritæ, vt doceret, neq; iuxta externam honestatis eius speciem de ipso iudicandum, neque verbis aut promissionibus eius, quamuis prolixis, cōfidendum, quæret quispiam: cur igitur confidendum, & in quo fiducia nostra collocanda? Respondet in hac secunda parte, non esse confidendum humanis Hypocritarum promissis, sed tantùm diuino verbo, & cœlestibus oraculis. Nec esse fiduciam collocandam in meritis nostrorum operum, quæ Hypocritæ & pseudoprophetæ in immensum extollunt, sed tantùm in gratuita Dei bonitate & clementia, cuius plenum est cœlum, terra, & abyssus. DOMINE, inquit, beneficentia tua tàm latè patet, quàm cœlum ipsum. Quacunq; parte cœlum intuemur, deprætendimus manifesta vestigia & testimonia tuæ gratuitæ bonitatis & clementiæ. In prçteritis ætatibus, inquit Paulus, sinebat Deus omnes gentes ingredi vijs suis, quanquam non expertem testimonij seipsum esse sinebat, dum beneficia conferret, è cœlo nobis dans pluuias, ac

Acto.14.

tempora

tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra.

Deinde: Veritas tua, inquit, vsq; ad nubes. Vbicunque videntur nubes, (hoc est) in toto orbe terrarum, extat constantia, & certitudo tuarum promissionum. Deus promisit quondam Abrahæ multiplicationem posteritatis suæ, admirabilem liberationem ex Aegypto, & possessionem terræ Canaan. Hanc veritatem tàm constanter seruauit & impleuit, vt de ea in toto orbe prædicetur. Deus promisit se è posteritate Abrahæ & Dauidis missurum Christum filium suum, redemptorem humani generis. Hæc promissio tanta est veritate & certitudine, vt citius cœlum & terra interirent, quàm vt vana, mendax & falsa fieret. Quod & ipsum suo tempore in toto orbe terrarum, sub omni cœlo & nubibus diuulgabitur.

Præterea: Iustitia tua, inquit, sicut montes Dei. Montes Dei dicuntur, iuxta Hebræam phrasin, maximi, altissimi, & firmissimi montes, qui videntur ita fundati & stabiliti esse, vt dum terra steterit, non moueantur, nec aliò transferantur, quorum etiam cacumina videntur ad cœlum vsque pertingere. Iustitia autem Dei hoc loco vocatur illa iustitia, de qua Paulus ad Romanos scribens: Iustitia (inquit) Dei, per Euangelion patefit ex fide in fidem. Hæc iustitia est gratuita Dei clementia, qua iuxta Euangelion suum, condonat gratis remissionem peccatorum omnibus, qui credunt in Christũ DOMINVM nostrum. Hæc iustitia, hæc clementia, hæc probitas Dei, tàm certa, tâm firma, tàm stabilis est, vt sicut superat certitudine & stabilitate sua maximos & firmissimos quosque montes, ita adnunciabitur per Euangelion

gelion in toto orbe terrarum. Et quemadmodum altissimi montes extollunt vertices suos vsq; ad cœlum, ita quicunque hanc iustitiam per fidem accipiunt, exaltã tur vsque in cœleste regnum. Vnde & DOMINVS per Esa
Esa. 45. iam postea dicit: Montes commouebuntur, & colles cõ tremiscent, misericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur, dicit miserator tu-
Ioan. 12. us DOMINVS. Dicit & Christus: Ego si exaltatus fuero à terra, omnes traham ad meipsum. Hoc verè est, iustitiã Dei esse, instar excelsissimorum montium, quibus in al titudinem cœlorum conscenditur.

Adhæc: Iudicia tua (inquit) abyssus magna. Sicut enim iustitia Dei est gratuita eius clementia & bonitas, qua sanctissimè seruat suas promissiones, ac iustificat, (hoc est) condonat omnem iniustitiam ijs, qui credunt in Christum filiũ suum, ita iudicia Dei sunt, quibus tue tur credentes in Christum, oppressis & cõiectis in profundum inferni omnibus impijs hostibus & aduersarijs eorum. Qui custodit (inquit alius Psalmus) veritatẽ in
Psa. 146. seculũ, facit iudicium iniuriam patiẽtibus. Nam quemadmodũ abyssus humano captu imperscrutabilis est, & qui in eã conijciũtur, descendunt in perpetuũ interitũ, ita iudicia DOMINI, quibus impij piorũ hostes cõdemnantur, & pij ab ipsis liberantur, tanta in impios seueritate exercentur, vt nullus oculus viderit, nulla auris audiuerit, nullus humanus animus cogitare possit, quàm horrenda supplicia impios maneant. Et qui in hanc abyssum deijciuntur, in tantam profunditatem cadunt, vt nulla spes eis relicta sit redeundi ad superos.

Ac breuiter, tanta est beneficentia Dei gratuita, vt non solùm homines conseruet, verùm etiam iumenta.

Hoc

Hoc illud eſt,quod in alijs Pſalmis dicitur: Oculi omni um in te ſperant DONINE, & tu das illis eſcam in tempore opportuno. Aperis tu manũ tuã,& imples omne animal benedictione. Ac iterum:Qui parat terræ pluuiam,qui germinare facit in montibus herbam,qui dat iumento eſcam ſuam, & filijs coruorum, qui clamant. Vides ergo hîc ſermonem fieri, non de æterna ſalute, qua ſoli homines in Chriſtum credentes ſeruantur,ſed de mundana & corporali ſalute , qua tam homines, quàm iumenta, per gratuitam clementiam Dei in hoc ſeculo,vſque ad definitum ſuum tempus, ſalua retinentur. Nam & boues,imò & paſſeres, quorum tamen duo vno aſſe veneunt, Deo curæ ſunt. Et ſi enim hæ beſtiæ non ſunt DOMINO Deo noſtro eò curæ, vt conſeruet eas ad perpetuam felicitatem , ſicut homines pios , nec inſtituat propter eas regna & politias, quò Paulus reſpicit,cum ad Corinthios ſcribens:Num boues,inquit, Deo curæ ſunt?tamen Deus tantam habet harum animãtium rationem,vt ne vna quidem in terram,abſque voluntate Dei cadat. Agnoſcamus igitur magnitudinem gratuitæ Dei beneficentiæ, quòd non homines tantùm, verùmetiam iumenta, pro ipſorum conditione,ſeruet. Pſa. 145. Pſa. 147. 1. Cor. 9.

Sed vt ſciamus ingens eſſe diſcrimen,quod iam dicebamus, inter hominum & iumentorum ſalutem,addit Pſalmus: Quàm pretioſa eſt beneficentia tua Deus, vt filij Adam confidãt tegmine ſeu vmbra alarum tuarũ? Etſi enim beneficẽtia Dei tàm latè patet,vt ſe etiam ad iumenta vſque extendat, tamen extendit ſe multò pretioſius,illuſtrius,excellentius & efficatius ad homines. Hi enim, cum collocant in ea fiduciam ſuam, primùm

quidem commorantur securi & tuti in omnibus aduersis, sub vmbra & protectione alarum Dei. Nam, quemadmodum aquila prouocans ad volandum pullos suos,
Deut.32. (vt Moses dicit) volitat super eos, & expandit alas suas, vt ab aliarum auium inuasione & dilaniatione defendantur: ita quotquot adhibent fidem gratuitæ Dei beneficentiæ, quæ est in semine Abrahæ, hoc est, in Christo DOMINO nostro promissa, hi tanta cura in tutelam DOMINI suscipiuntur, vt in omnibus afflictionibus, in morte deniq; ipsa constent, & salui eluctentur. Deinde, qui beneficentia Dei confidũt, inebriantur ex abundanti copia domus Dei, & potantur torrente delitiarum eius. Tanta enim est abundantia beneficiorũ in domo Dei, vt meritò copiæ cornu dicatur, & inebriet omnes, qui ex ea bibunt. Tantus quoque est torrens felicitatis eius, vt ad potum omnibus, qui sitiunt, & aquas ex eo hauriũt, abundè sufficiat. Quoniam, inquit, apud te est fons vitę, & in lumine tuo, videbimus lumẽ.
Esa.55. Hoc illud est, quod Esaias dicit: Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite, venite, emite absq; argento, & absq;
Ioan.14. vlla commutatione lac & vinum. Et Christus: Quisquis, inquit, biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. In his enim tribus versiculis ponit Psalmus descrimen inter beneficẽtiam, quam Deus confert in iumenta, & quam confert in homines. Seruat quidem Deus iumenta corporali salute, & confert in ea beneficia quædam terrena: in homines autẽ confidentes gratuita eius bonitate, confert tam corporalia, quàm spiritualia, tàm terrena, quam cœ-

lestia,

lestra, tàm caduca, quã æterna beneficia: defendit eos in omnibus periculis, sicut aquila defendit pullos alis suis: inebriat eos è cornu copiæ domus suæ, & potat eos torrente delitiarum suarum, quia confert in ipsos cœlestia bona, & cumulat in eos perpetuam felicitatẽ. Nec mirum, quia apud DOMINVM est fons vitæ. Hic fons est Christus DOMINVS noster, quem Deus pater misit in hanc terram, vt sit autor vitæ & salutis omnium, qui in ipsum credunt. Et additur: In lumine tuo videbimus lumen, Est & illud lumen Christus, de quo Ioannes dicit: In ipso vita erat, & vita erat lux hominum. Ac mox: Erat lux illa, lux vera, illuminans omnem hominem veniẽtem in hunc mundum. Et Christus ipse: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Hoc autem lumen, de quo in Psalmo dicitur: Videbimus lumen, est iustitia, pax conscientiæ, & æterna vita ac felicitas. Cum ergo ait: In lumine tuo videbimus lumen, significat, quòd in Christo, per fidem in ipsum, qui est vera lux, consequamur iustitiam coram Deo, quæ est remissio iniustitiæ, pacem conscientiæ, & cœlestem ac æternam felicitatem. Quid igitur homine gratuita Dei beneficentia, in Christo nobis promissa & exhibita, confidente, felicius? Hæc omnia, quæ in his sex versiculis, quos paulò antè recitauimus, continentur, eò respiciunt, vt sint antithesis ad Hypocritarum promissa, & doceant, non horum promissis, sed tantùm gratuita Dei bonitate in Christo promissa confidendum. Ab initio enim Psalmi descriptum est ingenium impiorum Hypocritarum, quòd blandiantur sibi in sua impietate, & verba oris ipsorum sint vanitas & dolus. Promittunt quidem

Ioan. 1.

ſalutem prolixis verbis, ſed promiſsiones eorum ſunt vaniſsimæ & mendaciſsimæ, non eſt igitur vlla fiducia in ipſis collocanda. Qua ergo re confidemus? Nulla alia, præterquam gratuita Dei bonitate, quæ cum declarauerit ſeſe tàm in cœlo, quàm in terra & abyſſo, maximè omnium illuſtratur in filio Dei vnigenito, DOMINO noſtro Ieſu Chriſto, qui ſolus eſt fons vitæ & lumen mundi.

10. *Expande beneficentiam tuam ijs, qui te agnoſcunt, & iuſtitiam tuam rectis corde.*
11. *Ne inuadat me pes ſuperbiæ, & manus impiorum non proturbet me.*
12. *In ipſo conatu concidant operarij iniquitatis, euertãtur, nec poſsint conſtare.*

Tertia & poſtrema pars huius Pſalmi, quæ continet precationem. Poſtquam enim commemorauit & commendauit gratuitam Dei beneficentiam, vertit ſe precibus ſuis ad Deum, & orat, vt tam ipſe, quàm omnes, qui agnoſcunt Deum vera fide, participes eius fiant. Extende, quęſo, ſeu, expande beneficentiam tuam, quã hactenus deſcripſi, ſuper omnes te agnoſcentes, & in te credentes: ſed & iuſtitiam tuam ſeu veritatem, ſeruantem promiſsionis Dei, qua certò condonas peccata gratis propter Chriſtum, expandas, quæſo, ſuper rectos corde, hoc eſt, renatos ex fide, qui ſoli habent cor rectum & purum, quippe quod ſit fide purificatum. Atq; hæc quidem precatio generalis eſt, pro omnibus pijs. Quod autem peculiariter ad hunc precatorẽ pertinet, obſecro (inquit) ne inuadat me pes ſuperbiæ, (hoc eſt)

pes,

pes, seu institutum superborum & arrogantium Hypocritarum, qui præ se quosuis contemnunt & fastidiuut, non conculcet, non opprimat me, nec manus impiorum impellat me, vt cadam & peream. Quod verò ad hostes piorum & operarios iniquitatis attinet, hi potius ibi, in ipso videlicet conatu eorum ita proturbentur, vt constare non queant, sed incidant in foueam, quam mihi effodiunt, & deijciantur (siquidem impœnitẽtes fuerint) in perpetuum exitium.

Cæterùm, quo consilio Spiritus sanctus inuehatur sæpenumerò in Psalmis grauissimè aduersus impios piorum hostes, & deuoueat ipsos æternis maledictionibus, aliâs sæpè ac multùm explicatum est, & superuacaneum hoc loco repetere. Illud autem in præsentia obseruandum, quòd etsi impij Hypocritæ, & crudeles persecutores pię doctrinę diu fruuntur in hoc seculo omni genere corporalium beneficiorũ, gloriæ, diuitiarum, potentiæ, sanitatis, & id genus aliorum donorum, tamen quia extant in Propheticis & Apostolicis scriptis, cœlestia aduersus ipsos iudicia, & Spiritus sanctus interpellat pro pijs contra impios, in omnibus precibus Sanctorum, sine vlla intermissione, aliquoties quidem obscuris, aliquoties disertis verbis, idcirco fieri non potest, quin impij, vel tandem è sua felicitate, in æternam infelicitatem proturbentur & detrudantur. Quare nõ offendamur prospero impiorum successu, sed quod Psalmus proximè sequens monet, speremus in DOMINVM, & faciamus, in sectanda vocatione eius, bonum.

Vsus

VSVS HVIVS PSALMI.

Insigne est, primùm quidem, quòd Psalmus è fructibus impiorum Hypocritarum, ingenuè & confidenter pronunciat, non esse verum timorem Dei ante oculos eorum. Deinde, quòd beneficentiam Dei summis laudibus extollat, vt admoniti Hypocritarum impietate, nō seducamur specie pietatis eorum, sed caueamus nobis ab omni ipsorum doctrina & promissione, magnitudine autem gratuitæ beneficentiæ & bonitatis Dei excitemur, vt sola promissione eius confidamus, etiam si cœlum ruat, & terra dehiscat. Non enim habemus vllam causam, cur de clemētia eius erga nos dubitemus. Si magnitudo & multitudo peccatorum nostrorū nos perturbat, & ad desperationem solicitat, Christus est,
1.Pet.2. qui omnia nostra peccata in corpore suo super lignum (vt Petrus ait) pertulit & expiauit. Si grauitas periculorū nos perterrefacit, Christ⁹ omnia pericula, adeoq; mortē ipsam superauit. Bono igitur animo sitis,
Ioan. 16. (inquit Christus ipse) quia ego, EGO, in-
1.Ioan.4. quam, vici mundum. Et Ioannes:
Maior est, qui in vobis
est, quàm qui in
mundo.

Psalmus

PSALM. XXXVII.

Noli æmulari in malignantibus, &c.

NEc noua, nec insolens est querela hominum, quòd cum cœlestiū corporum motus, quamuis varius, humana ratione inuestigari, & in suos Canones conferri potuerit, cursus humanarum rerum in his terris nullo nostro ingenio compræhendi queat. Cùm enim multa alia, tum præcipuè illud mirandum videtur, quòd non tantùm eadem aliquoties. pio & impio, iusto & iniusto, perfido & perfido, verùm etiā iniqua, & cum iustitiæ norma pugnātia, ac pio quidem & iusto aduersa, impio autem & iniusto prospera accidere soleant. Dicit quispiam ex filijs huius seculi:

Respice & ad cultus animi, sic nempe pudicum
Perdidit Hyppolitum non felix cura pudoris,
At contra illecebris maculosam ducere vitam
Quem iuuat? Aspice & ad pœnas, & crimina Regum.
Tereos incesti, vel mollis Sardanapali.
Perfidiam vitare monent tria punica bella,
Sed prohibet seruare fidem deleta Saguntus.
Viue & amicitias semper cole, crimen ob istud
Pythagoreorum perijt schola docta sophorum,
Hoc metuens igitur nullas cole, crimen ob istud
Timon Palladijs olim lapidatus Athenis.

Sed & sacræ literæ de hac iniqua æqualitate conque- *Eccle. 9.*

 runtur:

runtur: Omnibus, inquiunt, eadem prorſus vſu veniũt, iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, ſacrificanti & nõ ſacrificanti, ſicut bonus, ſic & peccator, vt periurus, ita & ille qui abhorret à iuramento falſo.

Homerus. *Cicero lib. 3. de natu. Deorum.*

Etſi autem prudentes huius ſeculi affirmant eam Rempub. non fore diuturnam, in qua fortis & ignauus eodem honore afficiuntur, & admirãtur, quî fiat, quòd Deus iuſtos & iniuſtos ἐν ταύτῃ μοίρᾳ habeat, multò tamen magis etiam in ſanctis ipſis hominibus mirandum videtur, vt dixi, quòd his felicia, illis autem infelicia cõtingant.

Zelaui, inquit Pſalmus, ſuper iniquos, pacem peccatorum videns.

Quia non eſt reſpectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum.

In labore hominum non ſunt, & cum hominibus nõ flagellantur.

Et Hieremias: Quare via, inquit, impiorum proſperatur, benè eſt omnibus, qui præuaricantur, & iniquè agunt?

Quid enim iniquius, quid iniuſtius videtur, quàm quòd Iacob pius exulat, Eſau aũt impius in patria dominatur? Ioſeph pius & caſtus in ſqualoribus carceris ſordet, mulier autem impia & adultera ſplendoribus aulæ fruitur? Ioannes Baptiſta capite plectitur, Herodes cũ ſcortis genio indulget? Diues impius purpura & byſſo veſtitur, ac epulatur ſingulis diebus ſplendidè, Lazarus autem pius alget, eſurit & ſitit?

Quos rerum caſus, cum homines ſuo ingenio intuentur, aut, num ſit Deus, qui humanas res curet, dubitant, aut Deum eſſe, perfricta fronte negant.

Cum

Cùm rapiant mala fata bonos, ignoſcite faſſo.
Sollicitor nullos eſſe putare Deos.

Et alius.

Sæpè mihi dubiam traxit ſententia mentem,
Curarent ſuperi terras, an nullus ineſſet
Rector, & incerto fluerent mortalia caſu.

Et mox.

Sed cùm res hominum tanta caligine volui
Aſpicerem, lætosq́; diu florere nocentes
Vexariq́; pios, rurſus labefacta cadebat
Relligio, cauſæq́; viam non ſponte ſequebar.
Alterius, vacuo, quæ ſemina currere motu
Affirmat, magnumq́; nouas per inane figuras
Fortuna, non arte regi, quæ numina ſenſu
Ambiguo, vel nulla putat, vel neſcia noſtri.

Quid autem pluribus opus? In tanta humanarum rerum varietate, non impij tantùm, verùm etiam pij ſuas habent cogitationes & tentationes. Et dixi, inquit ille, Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis. *Pſal. 73.* Quòd ſi quis in tàm grauibus tentationibus non probè munitus fuerit verbo DOMINI, & Spiritu eius, non aliud reliquum eſt, quàm vt ruat non ſolùm in contemptum Dei, verùm etiam in omnia genera ſcelerum: Quia non profertur, inquit Eccleſiaſtes, citò contra malos ſententia, abſque timore vllo perpetrant mala filij hominum. Et iterum: Hoc eſt peſſimum inter omnia quæ ſub Sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt. Vnde & corda filiorũ hominum implentur malitia, & contemptu in vita ſua.

Proponit igitur Spiritus ſanctus nobis Pſalmum 37. Noli æmulari in malignantibus, &c. quo hortatur nos ne offenſi felicitate impiorum deſeramus vocationem Dei, & officium noſtrum: ac cõſolatur nos certiſsimis promiſsis, vt patienter feramus aduerſa, & rectà ire pergamus in via mandatorum Dei. Fore enim, vt & impiorum felicitat euaneſcat, noſtra autẽ infelicitas permutetur æterna felicitate. Itaq; hic totꝰ Pſalmus exhortatorius eſt & conſolatorius.

Etſi autẽ σκοπὸν eius verſatur præcipuè in tractatione vulgaris illius offendiculi, quòd iuſtè ac piè negotiantibus in parando victu quotidiano accidere ſolet, cùm vident impoſtores, defraudatores, & periuros habere proſperum negotiorum ſuorum ſucceſſum, parare ſibi nugis ac impoſturis non ſolùm alimenta neceſſaria, ſed etiam magnam vim diuitiarum, ſe verò vocationẽ Dei diligenter ſectantes, & negotia ſua iuſtè ac piè administrantes, infelicem agere vitam, ac vix multo ſudore poſſe victum ad propulſandam famem parare: tamen generaliter medetur omnibus generibus offendiculorum, quę pios propter ipſorum infelicitatem, & impiorum felicitatem in his terris perturbant. Quare habendus eſt pro pharmacopolio, è quo petamus remedium aduerſus omnem animi ægritudinem, quæ in nobis ex noſtra afflictione, & aliena, eaq; impiorum felicitate excitatur.

Sed priuſquam ad Pſalmum ipſum explicatione noſtra accedamus, nõ eſt oſcitanter pretereundum, quòd libuit Spiritui ſancto verſiculos ſeu diſticha huius Pſalmi, non temerè, ſed iuxta ordinem literarum Alphabeti Hebraici componere ac recenſere, quemadmodum

etiam

etiam fit in alijs quibusdā Psalmis, de quibus suprà Psalmo 25. quibus addēdus erit Psalmus 145. Exaltabo te Deus, &c. Visum autē est Spiritui sancto sic aliquoties quasi ludere, (quod & suprà ostendimus) tùm vt memoriam eorum, qui hæc ediscere cupiunt, adiuuaret, tùm vt susceptum argumētum hac iucunditate, quasi condiret & cōmendaret, tùm etiam, vt tali dispositione contestaretur, se esse ordinis amatorem, & confusionis osorem. Sed nunc Psalmum ipsum audiamus.

Non succenseas propter malignos, nec æmuleris, propter facientes iniquitatem. ✠
Quoniam tanquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum viride gramen marcescent.

Psalmus statim in primo versiculo aggreditur rem ipsam, de qua est tractaturus. In hoc enim seculo, homines maligni, versuti, impostores, impij & iniqui, solent prospera seu in negotiationibus, seu in reliquis suis actionibus fortuna vti, & vt Iob ait: Domus eorum securæ sunt, & paratæ, & non est virga Dei super illos. Bos eorum concipit, & nōn abortit, vacca eorum parit, & non priuatur fœtu suo. Et alius Psalmus: Promptuaria eorum plena, et eructātia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ abundantes in egressibus suis. Sed cum alij, qui & pietatem summo studio colunt, & iustitiam pro virili sectantur, hanc impiorum & malignorum hominū felicitatem, suam verò infelicitatem vident, excitantur partim ad iracundiā aduersus Deum, qui ad tantam iniquitatem conniueat, & res humanas negligat, partim ad deliberationem de abijcienda pietate, &

sectandis malis artibus, vt & ipsi prosperum habeant rerum suarũ successum. Procedit igitur Spiritus sanctus in medium, & hortatur nos, vt hac impiorum & iniquorum hominum prosperitate nihil perturbemur, nec ad æmulationem eorum prouocemur: Noli, inquiens, irasci propter malignorum felicitatem, neq; deliberes de imitando exemplo iniquorum, propter ipsorum prosperitatem.

Audio quidem, & video, inquies, quid non debeam facere: sed caro corruptior est, quàm vt queam tales cogitationes & deliberationes omnino excutere. Quæso igitur te, vt doceas me rationem, qua hunc affectum, si non radicitus extirpare, at saltem resecare, & compescere possim, ne victoriam ex me reportet, & fructus suos proferat? Si Spiritu, inquit Paulus, facta corporis mortificaueritis, viuetis. Opus igitur est Spiritu sancto, vt cum exurgant in nobis cogitationes & consilia, quæ nos ad impietatem ac iniquitatem sollicitant, compescantur & corrigantur. Benè ergo in præsentia habet, Spiritus sanctus ipse, qui nos hortatur, ne exacerbemur felicitate impiorum, & ne imitẽmur exempla eorum, porrigit etiam nobis arma, quibus ad resistendum impietati, & ad mortificandam eã vtamur. Addit enim: Quoniam tanquam fœnum velociter arescent, & sicut virens herba marcescent. Hic est gladius Spiritus, quo manu appræhenso, licebit omnem illam impiorum consiliorum vim propulsare. Cũ enim felicitas malignorum hominum sollicitat te ad malitiam & iniquitatem, vicissim cogites, ac probè consideres, quòd ea felicitas etsi magna est, non tamen est diuturna, sed fluxa, caduca, & momentanea. Quod

cum

cum multis tàm dictis, quàm exemplis cœlestis doctrinæ comprobetur, quemadmodum postea sequitur, voluit Deus hoc etiam in quibusuis virentibus herbis ac graminibus huius terræ pingere. Videas enim herbas & gramina manè multò venustius & iucundius florere, quàm Salomon vnquam in maiestate sua vestitus & ornatus fuit, & tamen si vel fœniseca ea inciderit, vel paulò vehementior solis ardor ea adusserit, mox ita decicunt, ac exarescunt, vt vesperi in horreum ad iumentorum pabula reponantur. Quid? existimas ne hoc temerè ac fortuitò fieri? Deus certè, vt est omnipotens rerũ omnium creator, ita etiam est sapientissimus earum administrator. Ac proponit quidem aliâs nobis florentes herbas & virentia gramina, vt testificetur suam erga nos liberalitatem, & curam, qua nos complectitur: Qui producit (inquit) in montibus fœnum, qui dat iumentis escam ipsorum. Et si Deus gramen agri, quod hodie cum sit, cras in clibanum mittitur, sic vestit, an non multò magis vobis id faciet? Nunc autem proponit ea nobis, vt doceat, felicitate impiorum nihil magis esse caducum.

Itaque flores & gramina agri obijciuntur nobis spectanda, non solùm in hunc corporalem vsum, vt aspectu delectemur, odore perfruamur, & ea vel ad iumentorum pabula resecemus, vel ad morborum medicinã aut decerpamus, aut eradicemus: sed etiam vt concionentur nobis tàm de clementia & cura Dei erga pios in ipsorum infelicitate, quàm de seueritate Dei erga impios, in ipsorum felicitate. Tu es diligens & studiosus affectator vocationis Dei, ac summoperè caues, ne cui in emendis ac vendendis mercibus imponas, & tamen

vix tibi reliquus est ater panis, quo famem depellas, cum videas proximum tuum veteratorem nugiuendũ. & impostorem tàm prospera fortuna vti, vt diuitiæ ei affluant. Quid igitur facias, aut quò te vertas? Tu cœlestem doctrinam & veram religionem tanto studio profiteris, vt ad hoc vnum te natum ac educatum existimes: & tamen necesse babes exulare, pericula vitæ adire, & omnibus rebus indigere, cùm interea videas impios cœlestis doctrinæ persecutores dominari, & omni mundana felicitate frui. Quid igitur facias, aut quò te vertas? Huc ad me age, mi fili, Eamus vnà in agrum, En tibi hos flores, en hæc gramina. An putas hæc iumentis tantùm in cibum corporis, & non potius etiam tibi in cibum mentis enata esse? Hoc quidem, quod vides nunc virere, & quasi tibi arridere, vesperi, si accesseris, ita marcescet, vt ne aspectu quidem dignũ iudices, videlicet hoc vult creatoris sui iussu dicere, quòd impiorum felicitas, etiamsi nunc videatur florentissima, tamen mox ita exarescat, vt ea nihil contemptius habeatur. Cur igitur tu ad consequendam talem felicitatem, desereres vocationem Dei, & imitareris impia & scelerata exempla? Stultitia enim, imò insania, imò furor est, conijcere sese propter momentaneam felicitatem impietate partam, in æternum exitium. Solet latroni morte condemnato lautum conuiuium parari, à quo ad extremum supplicium abducatur. Quæ ergo furiæ exagitarent eum hominem, quamuis famelicum, qui exemplo latronis suscipiat exercendum latrocinium, vt & ipse tàm lauto prandio pascere tur? Sunt autem impij, quamuis in hoc seculo felicissimi, iam sententia ipsa cœlestis iudicis ad perpetuum in

teritum

teritum condemnari. Quare non est nobis committendum, vt hanc felicitatem eis inuideamus, & exempla eorum imitemur, sed potius, vt eorum misereamur, & cōsideratione infelicissimæ eorum felicitatis, omnem impietatem detestemur, ac fugiamus. Hæc nobis sunt meditāda & expendenda, vt Spiritus sanctus habeat sua in nobis arma, quibus impios motus carnis nostræ compescat, & nos in officio diuinæ vocationis contineat. Sed pergamus in Psalmo nostro, vt quem fructum Psalmorum Paulus commendat, Spiritu subinde magis ac magis impleamur. Epes. 5.

Spera in Dominum, & facito quod bonum est, inhabita terram, & quære victum honestè.
Tunc oblectaberis in DOMINO, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Audiuimus, quid in oblato felicitatis impiorum offendiculo, non faciendum sit: audiamus nunc quid in eo sit faciendum: Non succenseas, inquit, nō æmuleris, non inuideas, nec imiteris exempla impiorum. Quid ergo faciam? Sequitur: SPERA in DOMINVM, & facito quod bonū est, &c. Recitat quatuor præcepta, quibus officium pij hominis describit.

SPERA IN DOMINVM. Non videtur Hypocritis & Epicureis nec abiectior aut contemptior cultus Dei, nec facilius opus, nec vanius institutum, quàm sperare in Deum. Cum enim spes, quæ in animo habetur, non sit illustris in externis hominum oculis, existimāt eam etiam coram Deo floccipendi: & quia putant se suo arbitrio posse spem vel concipere, vel abijcere, ac

sentiunt se spe sua sæpè ac multùm frustrari, iudicant hoc & leuissimum & vanissimum esse, sed longè aliter se res habet. Etsi enim spes in Deum, non videtur hominibus magnificum opus, tamen coram Deo cultus est maximus & præstantissimus. Nam cum in primo præcepto Decalogi exigitur fiducia in solum verum Deum, exigitur etiam spes in Deum, vt quæ bona fiducia in Deo agnoscit, spes retineat & conseruet. Quo modo autem non esset coram Deo præcipuum, quod primo omnium præcepto ab eo exigitur? Ac nisi sperare in DOMINVM esset singularis cultus Dei, cur Propheticæ & Apostolicæ literæ toties nos sperare iuberent? vel in hoc Psalmo quoties nobis spes & expectatio commendantur? Nec mirum quòd spes pro singulari cultu Dei habenda sit, tribuit enim Deo laudem veritatis, clementiæ, omnipotentiæ, & quicquid est id genus diuinarum virtutum. Quare de hoc cultu Dei non est iudicandum secundum sententiam humanæ carnis, sed secundum sententiam Spiritus sancti, qui spem in DOMINVM tantò pluris facit, quantò minus habet in conspectu hominum splendoris. Nam quòd nonnulli existimant nihil esse facilius quàm sperare in DOMINVM, credo eos, aut nulla vnquàm graui tentatione afflictos, aut nunquam seriam spei in DOMINVM rationem habuisse. Spes enim non est earum rerum, quas præsentes videmus aut sentimus, sed est rerum inuisibilium, & nullo humano sensu comprehensibilium: Spes, si videatur, inquit Paulus, non est spes. Quod enim quis cernit, cur idem speret? Inuisibilia autem, & ratione humana incomprehensibilia sperare, non est opus carnis, sed Spiritus, nō est natura hominis, sed

ſed donum Dei. Vnde & aliâs Paulus Deum vocat Deum ſpei, & addit: Vt exuberetis in ſpe per potentiam Spiritus ſancti, videlicet ſignificans, ſolum Deum, per Spiritum ſanctum ſuum eſſe ſpei donatorem. Quare non ſentiamus nos tùm certò in Deũ ſperare, cùm tale quid in animo noſtro, rebus omnibus feliciter ſuccedẽtibus, cogitamus, ſed neceſſe habemus DOMINVM Deum noſtrum ex corde, imò ex fide inuocare, vt ipſe nobis ſpem in omnibus aduerſis donet, ac nos in ea Spiritu ſancto ſuo conſeruet.

Sperare & præſtolari, faciunt multos homines morari.

Hoffen vnnd harren/ machen manchen narren.

Nec eſt, quòd tali ſpe pudefiamus, Vulgò quidem dicitur: Spem & expectationem facere multos ſtultos, hoc eſt, multos homines ſua ſpe fruſtrari. Et alius quiſpiam in Comœdia dicit: Vidi ego multos Dijs fretos decipi. Hæc verè dicuntur de ſpe, quæ ex humana ratione aut promiſsione concipitur, ſed Spes, quæ concipitur de Deo, ex certa verbi eius promiſsione non poteſt ſperãtem nec fallere, nec pudefacere. Etſi enim Hypocritæ quoq; & impij multa ſibi de Deo pollicentur, & videntur in Deum ſperare, tamen quia aut fingunt ſibi ipſi promiſsiones Dei, aut veras Dei promiſsiones non rectè intelligunt, ſpes eorum pereat, neceſſe eſt. Sola ſpes, quæ ex certo verbo Dei, rectè iuxta ſententiam Spiritus ſancti intellecto, concipitur, non euaneſcit: Spes, inquit Paulus, non pudefacit, quòd dilectio Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctũ, qui datus eſt nobis, hoc eſt, Euangelion annunciát nobis, quòd Deus ita nos dilexerit, vt etiam vnigenitum ſuum filium pro nobis adhuc impiis dederit. Hoc Euangelion de dilectione Dei erga nos, ſicut eſt cœleſte oraculum, & certiſsimum verbum Dei, ita

etiam postquam ei fidem adhibuimus certificat & confirmat corda nostra, per Spiritum sanctum, quòd Deus in tantùm nos propter Christum filium suum diligat, vt non frustra sinat nos sperare salutem, & liberationem in omnibus nostris afflictionibus. Hæc enim spes non nititur humano somnio, sed cœlesti Euangelio, & pendet non ex impotentis hominis, sed ex omnipotentis Dei fauore, quem Deus tot certissimis argumentis erga nos contestatus est, vt qui de eo dubitat, Deum aut esse non credat, aut mendacij perfricta fronte arguat. Quare sicut veritas verbi seu Euangelij Dei perpetua est, ita perpetuò seruat eum, qui spem suã in eo collocat: & quemadmodum Deus non est mutabilis, nec pœnitet eum fauoris sui semel suscepti, ita fieri non potest, vt qui sibi spem in eo ponit, dimittatur inanis. Multos quidem videas abijci, quos Deus initio, maximo fauore suo prosequi videbatur. Hoc autem non eò fit, quòd pœniteat Deum fauoris & vocationis suæ, sed quòd illi fauorem Dei spe sua agnoscere non pergant, nec in vocatione Dei perseuerent. Quotquot enim aut spem suam in DOMINVM non abijciunt, aut si abiecerint, ad eam reuertantur, etiamsi videantur aliquoties coram hominib' pudefieri, sicut Christus ipse, dum crucifigeretur, & Stephanus protomartyr eius, dum lapidibus obrueretur, coram Pontificibus & Pharisæis pudefacti videbantur: tamen tantùm abest, vt coram Deo pudefiant, vt potius ab ipso cœlestem & æternam gloriam consequantur: Qui saluas, inquit alius
Psal.31. Psalmus, sperantes in te. Et alius: In té DOMINE speraui, non confundar in æternum. Et iterum: Beatus homo, qui sperat in te. Ac rursus: Quoniam in me sperauit,

uit, liberabo eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Sed de felicitate eorum, qui verè ſperãt in DOMINVM, Pſalmus noſter multa cõcionabitur, Quare pergemus nunc ad reliqua.

ET FACITO QVOD BONVM EST. Hoc generaliter complectitur obedientiam in omnibus pręceptis Dei, ac præcipuè in ijs, quæ ſequuntur primum præceptum Decalogi. Nam de opere primi pręcepti, quod eſt ſperare in DOMINVM, iam dictum eſt. Neceſſariò autẽ ſpei in Deum, additur obediẽtia in reliquis præceptis, in vocatione Dei. Non poteſt enim in Deum ſperare, & nomen eius inuocare, niſi qui ambulet in via mandatorum eius, aut ſi non ambulauit hactenus, in viam redeat. Eſt quiſpiam, exempli gratia, qui quærit victũ rapinis, aut impoſturis, nec agit pœnitentiam, ſed cogitat tantiſper hoc vitæ genus conſectari, dum ingentem vim pecuniæ cõgregauerit. Hic etſi interea iactat ſe ſperare in DOMINVM, tamen vanus eſt, & ſuis ipſe cogitationibus decipitur. Cum enim non faciat quod bonum eſt, nec ambulet in vocatione Dei, non poteſt verè in Deum ſperare.

Eſt, qui virulento odio in proximum fertur, & cogitat ei quauis occaſione malum facere. Quomodo is aliquid ſpei in Deum habere poſſet, cum habeat animum homicidam? & quomodo in Deum, quem non videt, ſperaret, cum proximum, quem videt, non diligat?

Eſt alius, qui contempto honeſto coniugio, ſtudet ſcortationi, nec pœnitet eum huius turpitudinis & impietatis. Is gloriari quidem poteſt de ſpe ſua in Deum, ſed quia non facit quod bonum eſt, ſciamus gloriatio-

nem eius vanissimã esse. Alius colit idola, inuocat mortuos, & exercet magiam, interea autem multa garrit de Deo, & putat se omnem spem suam collocasse in Deo, sed accidit eis, quod Iob dicit: Spes Hypocritæ peribit. Non enim collocat spem suam in vero Deo, sed in Deo manuum suarum, & in figmento cordis sui. Ergo, inquies, sperandum est in Deum, non fiducia gratuitæ clementiæ eius, sed fiducia meritorum nostræ bonitatis? Nihil certè minus. Exiguntur enim bona opera iuxta præcepta & vocationem Dei, non quòd meritis eorum coram Deo fidendum & sperandum sit, sed quòd spes in Deum nec posśit concipi, nec conseruari sine vera pœnitentia. Vt enim verè in Deum speres, necesse habes agnito & detestato peccato, credere peccatũ remitti sola gratuita clementia Dei, propter filium eius Iesum Christum, & obedire vocationi pręceptorum Dei. Hęc est vera pœnitentia, sine qua, si gloriatus fueris, te vel credere vel sperare in Deum, vel inuocare Deum, res ipsa coarguet te vanitatis. Ac fieri quidem in hac carne non potest, vt peccatum omninò è nobis tollatur, & perfecta iustitia loco eius inseratur: Non enim habitat, inquit Paulus, in me, hoc est, in carne mea bonum. Et:
Rom. 7. Non quod volo, facio bonum, sed quod non volo malum, hoc ago. Fieri autem potest per Spiritum sanctũ, vt cupiditates peccati mortificemus, & bonam conscientiam habeamus, videlicet, si nõ iuxta carnem, sed iuxta Spiritum versemur. Nam si secundum carnem vixeritis, inquit, moriemini. Quare, si voluerimus in Deum verè sperare, necessarium est, vt agentes pœnitentiam, faciamus quod bonum est, & ambulemus in vocatione mandatorum Dei.

INHABITA TERRAN. Tertium officium pij hominis. Diximus suprà, quòd τὸ ῥητὸν huius Psalmi præcipuè suscipiat medendum offendiculo, quod ciui honesto, & victum suum iustè quærenti accidit, cum videt sceleratos homines iniquitate sua magnas diuitias & dignitates parare, se autem cum sua honestate & iustitia esurire & algere. In tali igitur fortuna, homines variè afficiuntur. Alius cogitat, deserta honestate & pietate, ad castra impiorum hominum transfugere, vt & ipse exemplo eorum ditescat. Alius etsi perdurat in vera pietate, tamen cogitat deserto hominum contubernio, ad eremum fugere, & vitam solitariam ducere: quid enim facias in hominum politia, in qua felicior est, qui sceleratior, & beatior est, qui ditior? Alius alio subinde modo genus vitæ suæ mutat. Nunc enim exercet opificium. Quod si non respondet voto suo, incipit, deserto opificio, exercere agriculturam. Hæc si paulò infelicior fuerit, accedit, abiecta ea, ad mercaturam. Cum huius pertæsum est, proficiscitur in militiam. Sed cum nec hæc feliciter succedit, deliberat de alia conditione. Itaque fieri solet, vt quò sæpius variorum generum vitæ periculum fecerit, eò infelicior, & rerum omnium egentior reddatur. Monet igitur Psalmus, vt honestus ciuis, qui felicitate hominum iniquorum & impostorum offenditur, non deserat terram, sed inhabitet terram: non fugiat in eremos aut monasteria, sed maneat in terra sua, & in vita sua politica: nec temerè mutet genus vitæ suæ, ad quod diuinitus vocatus est, sed perseueret in eo, etiamsi non videatur tantæ esse felicitatis, quantam videt in aliorũ imposturis.

Aliud

Aliud eſt, ſi Deus aliò te vocauerit, & legitimam mutandi prioris inſtituti rationem oſtenderit: ſic enim vocationi Dei non eſt reſiſtendum. Sed ſi fueris in eo vitæ genere, ad quod diuina ordinatioee vocatus es, nec habeas aliam cauſam mutationis, quàm quòd in eo non omnia iuxta animi ſentētiam ſuccedant, profectò non eſt tibi deſerendum, ſed perdurandum & pergendum. Nam, qui ad parandum victum & ad congregandas opes frequenter & temerè mutat inſtituta vitæ ſuæ, haud obſcuram dat animi ſui ſignificationem, quòd benedictionem victus, & incremētum diuitiarum magis in externis rebus, & in ſua ipſius induſtria, quàm in clementia & liberalitate DOMINI Dei noſtri quærat, ſed longiſsimè errat. Non enim humanus labor, aut carnalis induſtria, ſed BENEDICTIO DOMINI, inquit Salomon, diuites facit. Et: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, ſeu quauis vocatione, quæ procedit ab ore Dei. Et: Niſi DOMINVS ædificauerit domum, in vanum laborant, qui ædificant eam. Ac mox: Vanum eſt vobis, qui manè ſurgitis, & ſerò quietem capitis, edentes cibum doloribus partum, cum interea Deus cōcedat dilectis ſuis ſomnum. Et quemadmodum Ionathan ad armigerum ſuum ait: Non eſt DOMINO diffi-
1.Sa.14. cile ſaluare vel per multos vel par paucos. Et aliâs: Deus non eſt Deus montium tantùm, ſed etiam vallium
3.Reg.20 & planitiei: ita non eſt Deo difficile, vel per multa vel per pauca præbere ea, quæ ſuppeditent ad cultum & ad victum. Et nō eſt Deus tantùm aurifodinarum, & quæſtuoſiſsimarum nundinationum, ſed etiam exiguorū agrorum & humilium caſarum. Quare ad parandum victum non eſt vt ſubinde genus vitæ tuæ mutes, aut

etiam

etiam trans mare curras,ſed inhabita tuam terram,per
dura in tua præſenti vocatione. Illud autem maximè
omnium elaborandum eſt,vt DOMINVS Deus noſter ſit
tibi propitius, & agnoſcas eum patrem tuum, per Ieſum Christum filium eius.Quem cum per fidem poſsideas, fieri non poteſt, quin cum ipſe ſit omniū bonorū theſaurus, multò plus benedictionis in tuo modico, quàm opulentiſsimus quiſq; in grandi aceruo pecuniæ ſuæ inueniat.

ET QVAERE VICTVM HONESTE ſeu fideliter. 4.
Quartum officium pij hominis.Et cum ſuprà dixerit de generali obedientia, nūc exigit obedientiam ſuę cuiusq; vocationis propriam.Non enim ſic inhabitanda eſt terrā,& perdurandum in præſenti vocatione, vt exerceas eā verſutè,fallaciter,malitioſe, callidè & perfidè, ſed vt quæras victum honeſtè, iuſtè, ſimpliciter & fideliter. Non enim poteſt vlla eſſe benedictio Dei in verſutia,in malitia,in impoſtura,in improbitate & perfidia.Ac fingamus hæc ſcelera videri aliquanto tempore felicia,ad extremum tamen afferunt ſummam maledictionem. Si vocem DOMINI Dei tui, inquit,non audieris, venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ,& appræhendent te: Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. Inter voces autem Dei,hæ pręcipuè continentur:Non fureris. Non dicas falſum teſtimonium. Non concupiſcas rem proximi tui, quibus prohibetur omnis impoſtura,malitia, perfidia, & vanitas,in negotiationibus.Quare,quicquid opum his ſceleribus acquiſieris,ſcias te in domum tuam non benedictionem, ſed maledictionem conferre. De hac autem re poſtea *Deut.28.*

Pſalmus tractabit pluribus. Quid ergo fiet ei, qui hæc officia pij hominis facit, videlicet, qui ſperat in DOMINVM, & facit quod bonum eſt, ac inhabitat terram, & quærit victum honeſtè? Sequitur: Tunc delectaberis in DOMINO, & dabit tibi petitiones cordis tui. Delectari in DOMINO, eſt tranquillam & alacrem conſcientiam coram Deo habere, & ex ea Deum, vt patrem inuocare. Ac profectò non poteſt homini maius in his terris beneficium contingere, quàm quod eſt tranquillo animo coram Deo, & audet alacri mente ad thronum Dei accedere, & ipſum vt patrem inuocare. Quid enim ſic affecto deeſſe poſſet? Siue enim iudicio peccati perturbatur, ſiue onere paupertatis, aut alterius incommodi premitur, ſiue horrore mortis concutitur, patet ei acceſſus ad thronum Dei, licet ei colloqui cum Deo, vt cum patre, & exponere ipſi ſuam afflictionem. Quod cùm factum fuerit, Deus teneri non poteſt, quin ſic precantem exaudiat, & adiuuet: Dabit, inquit, tibi petitiones cordis tui. Quid amplius requiris? Paucißima verba ſunt: Dabit tibi petitiones cordis tui. Sed cogita ipſe tecum, & expende, quàm latè pateant, & quàm multa compræhendant. Non enim promittitur exauditio vnius tantùm & alterius petitionis, ſed omnium cordis noſtri petitionum. Sicut & Ioannes ait: Si cor noſtrum non condemnat nos, fiduciam habemus erga Deum, & QVICQVID petierimus, accipimus ab eo. Et Chriſtus ipſe: Omnia, inquit, quæcunq; orantes petitis, credite, quia accipietis, & euenient vobis. Cum enim Deus alacri mente, & filiali Spiritu vocatur, fieri non poteſt, vt inuocantem non viciſsim hilari vultu & paterno affe-

ctu

ctu respiciat. Quod si patrem sese exhibet, tantum abest, vt inuocatus, pro pane lapidem, pro pisce serpentem, pro ouo scorpium porrigat, vt vniuersam cœlestium bonorum suorum hæreditatem plena manu offerat. Sed hîc nunc quæritur, quomodo ad talem animi tranquillitatem, & ad tantam Spiritus fiduciam & alacritatem peruenire possimus, vt Deum patris loco inuocemus, & ab eo omnes cordis nostri petitiones impetremus? Alius quidem alias sequitur rationes, quibus paret sibi animi tranquillitatem, & reddat sibi Deum propitiũ, & ad præstanda omnia postulata propensum. Inter filios huius seculi alius quærit tranquillitatem suam in ocio, alius in diuitijs, alius in voluptatibus corporis, alius in honoribus, alius in magistratibus. Sed his rebus parant sibi magis perturbationem, quàm tranquillitatem. Ocium ipsæ etiam Ethnicorũ literæ infamant. Variã semper dant ocia mentem. Et: Quòd multa mortalibus ocium facit mala. De diuitijs autẽ quid attinet dicere? Non sacra tantùm, sed & externa scripta negant diuitijs tranquillitatem animi parari. Christus vocat diuitias, spinas. Et Paulus: Qui volunt, inquit, ditescere, incidunt in tentationem, & laqueum, & cupiditates multas stultas ac noxias. Quid quòd corporis voluptates, dolorum sunt initia, & qui Magistratum gerit, in curarum pelago nauigat. Inter Hypocritas autem alius quærit animi tranquillitatem, seu vt nostræ literæ loquũtur, pacem conscientię, in vita monastica, alius in cultu mortuorum, alius in battologia precum suarum, alius in aliquot dierum ieiunijs. Sed non est pax, inquit Propheta, impijs, sed sunt quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in

conculcationem & lutum. Quid ergo faciamus, vt consequamur eam animi tranquillitatem, & conscientiæ pacem, qua liceat Deum alacri mente accedere, & ab eo omnes cordis nostri petitiones impetrare? Hoc nec humana Philosophia nos docere, nec humana potentia nobis dare potest.

Sed Spiritus sanctus docet id nos in hoc huius Psalmi versiculo paucissimis: Spera, inquit, in DOMINVM, facito quod bonum est, inhabita terram, & quære victum honestè. Habes hîc veram & compendiariam viam ad parandam animi tranquillitatem, & ad impetrãda, quę volueris à Deo. Sperandum est in DOMINVM, & obediendum est vocationi eius. Primùm enim, qui in DOMINVM sperat, habet etiam DOMINVM non tantùm propitium, sed etiam inhabitatorem: Ego, inquit, inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Ac rursus: Veniémus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Quid autem ei, qui tantum hospitem, eumq; propitium habet, deesse posset? Quis intentabit, inquit Paulus, crimina aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat. Quis ille, qui condemnet? Christus est qui mortuus est, imò qui & suscitatus est, qui etiam est ad dextram Dei, qui & intercedit pro nobis. Deinde, qui facit quod bonum est, hoc est, obsequitur vocationi Dei. Etsi opera obedientiæ eius per se non sunt perfecta, nec in hoc est iustificatus, sed tantùm in Iesu Christo per fidem: tamen quia cor eius non condemnat ipsum, vt Ioannes loquitur, & non excutit inhabitantem in ipso hospitem, sed retinet eum, idcirco fiduciã habet erga Deum, & quicquid petierit, accipiet ab eo. Quid ergo dicemus de

Paulo,

Paulo, qui cum ter rogasset DOMINVM, vt discederet ab ipso angelus satanæ, passus tamen est repulsam? Num dicemus Paulum non sperasse in DOMINVM, nec fecisse quod bonum est? Quid de Christo ipso filio Dei? In te, inquit, sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberasti eos, ad te clamauerunt, & liberati sunt, in te sperauerunt, nec sunt confusi, Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis, hoc est, Ego quidē te diu noctuq; inuoco, tamen in tantum non respondes mihi, vt etiam exponas me omnium hominum ludibrio. Dicemus igitur filium Dei nō sperasse in DOMINVM, nec fecisse quod bonum est? Nihil verò minus aut dicendum aut sentiendum est. Etsi enim Deus non est visus exaudire Paulum iuxta voluntatem carnis, tamen exaudiuit eum iuxta voluntatem Spiritus. Ac non sic quidem exaudiuit Christum filium suum in cruce, vt educeret eum mirabiliter coram humanis oculis, & in conspectu Pontificum ac Pharisæorum de cruce, exaudiuit tamen eum tanta clementia, vt ipsum tàm in cruce quàm in morte, verè saluum con seruaret, & è sepulchro in vitam reduceret, ac ad dextram suam in cœlo collocaret. Sed de hac re aliâs copiosius. Nunc illud breuiter meminerimus, nos non posse veram animi tranquillitatem consequi, & precum nostrarum compotes apud Deum fieri, nisi sola fide ac spe in DOMINVM Deum nostrum, & obedientia vocationis eius: Iustificati, inquit Paulus, ex fide, pacem habemus erga Deum per DOMINVM nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus & gloriamur, in spe gloriæ filiorum Dei. *Rom. 5.*

Deuolue super Dominum viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet.
Et educet, sicut lucem iustitiam tuam, & iudicium tuum, sicut meridiem.

Etsi Psalmus eum, qui offensus est felicitate impiorum, satis firmis argumentis & promissionibus in superioribus versiculis muniuit, & officij sui admonuit, tamen quia cor conturbatum eget copiosa consolatione & eruditione: idcirco pergit Spiritus sanctus eadem quidem argumenta, easdemq; promissiones & admonitiones, sed alijs magna ex parte verbis repetere, & quasi explicare, ac amplificare, vt sciamus hanc expositionem non esse ipsi temere in ore natam, sed esse bene meditatam, & rem ipsum seriam agere. Quæso igitur te, cum videas me animo meo vehementer perturbatum, quòd meus vicinus, quem scio esse contemptorem Dei, & fraudulentum impostorem, vtatur in omnibus negotijs suis prosperrima fortuna, ego autem cũ mea verissima & certissima religione erga Deum, & cum iustitia quam pro virili studeo in omnibus meis negotij exercere erga proximum, nullo non genere afflictionis & aduersæ fortunæ obruar: hoc inquam, cum videas, amâbo te, quid censes mihi faciendum, vt sim animo pacato & tranquillo? Respondet ergo Spiritus sanctus: Reuela, inquiens, seu deuolue super DOMINVM viam tuam, & spera in eum. Sed quid reuelem DOMINO, aut deuoluam super DOMINVM, cum omnia ei antea satis cognita & perspecta sint, & nõ tàm vniuersa, quàm singula ab ipso administrentur? Hic ergo cognoscendũ nobis est, quid sit reuelare DOMINO

MINO, aut deuoluere super DOMINVM viam suam. Primùm, non est, si quid aduersi tibi acciderit, omnia fora, omnes tonstrinas, omnia conuiuia, querelis, lamentationibus, & execrationibus complere, sed est Deum inuocare, & opem eius ex fide propter Christum filium eius implorare. Etsi enim Deo omnia nostra perspecta sunt, priusquam nos ea vel cogitatione vel verbis compræhendimus, tamen exigit, vt & nos ea ipsi precibus nostris exponamus, & indigentiam nostram testificemur, vt postea beneficio affecti, & ex aduersis liberati, illustriorem Dei cognitionem concipiamus, & gratitudinem nostram Deo benefactori, quibus possumus officijs, declaremus. Deinde reuelare DOMINO, seu deoluere in DOMINVM viã suam, non est meditari vindictã aduersus eum, qui nobis malefecit, sed est Deo vindictã permittere, & interea pro aduersario apud Deũ intercedere, & ei benefacere: Mea, inquit, est vindicta, & ego repẽdam. Tu autem, si esurit inimicus tuus, pasce illũ, si sitit, da illi potũ. Et: Ne vincaris à malo, imò vince bono malum. Hæc, inquis, grauiora & duriora sunt, quàm quæ aut velim aut possim pręstare. Sed audi tu vicissim nisi hæc velis & possis præstare, non voles etiam, nec poteris verã salutem cõsequi. Aut hæc pręstanda tibi sunt, aut tibi cœlesti hæreditate carendũ est. Et quanquam hoc ne sic quidem perfectè fieri potest, in hac mortali vita, tamen inchoandum, conãdum, & aliquousq; progrediẽdum est, vt qualitercunq; possumus, studium obsequij nostri Deo probemus. Quare prima omnium nostra cura sit, vt Iesum Christum filium Dei per Euangelion eius cognoscamus, & per fidem in ipsum regeneremur, ac Spiritu adoptionis donemur,

Sic enim in nobis renatis & donatis, operabitur Spiritus, & velle, & quoad eius in hac carne fieri potest, perficere. Quòd si autem Spiritus grauitate offensionum aut afflictionum languescere ac defatigari cœperit, tum excitandus est cohortationibus verbi Dei, ac promissionibus eius. Audiamus ergo quid hoc loco promittatur ei, qui impiorũ felicitate, & sua infelicitate animo perturbatus, reuelat, & commendat DOMINO vias suas, & sperat in eum: Ipse, inquit, faciet, & educet sicut lumẽ, iustitiam tuam, & iudicium tuum, sicut meridiem. Hæc duo vocabula, iustitia & iudicium, solent frequenter in scriptura coniungi, præsertim vbi fit sermo de administratione regnorum, & de officio magistratus. Iustitia enim dicitur, cum innocẽs seruatur, & iusto suo præmio honoratur. Iudicium autem, cum nocens affligitur, & meritum supplicium luit. Quod ergo Psalmus dicit, habet hãc sententiam: Si tu in tua infelicitate & impiorum felicitate non sis animo virulento, non compleas terram execrationibus, nec vindictam quæras, sed relinquas Deo vindictam, & commendaueris causam tuam Deo, ac inuocaueris opem eius firma fide, spe, & expectatione: tunc ecce tibi Deus certissimè curam rerum tuarum suscipiet, ac faciet, vt omnia prospera tibi suo tempore eueniãt, & quemadmodum Solis splendor in meridie clarissimus & feruentissimus esse solet, ita Deus reddet tandem innocẽtiam tuam illustrissimam, & puniet impios aduersarios tuos seuerissimè. Non patietur, vt innocentia tua, & aliorum impietas perpetuis tenebris obruta iaceant, sed reddet ea corã omnibus creaturis multò magis conspicua, quàm solis lux in meridie esse solet. Quod verbis dicitur, fa-

ctis

ctis demonstratur & comprobatur. Ioseph venditus est à fratribus suis in seruitutem, & postea accusatus est adulterij, & coniectus in carcerem. Etsi autem erat innocentissimus, tamen magna erat infelicitas eius, & necesse habebat tam seruitutem, vt hominum ignauissimus, quàm squalorem carceris, vt hominum turpissimus ferre, cùm interea crudeles fratres eius domi paterna hæreditate & dominatione fruerentur, ac adultera in summis delitijs & honoribus viueret. Quid igitur Ioseph faciebat? obsequebatur, non carni, sed Spiritui sancto, & deuoluebat causam suam in DOMINVM, sicut Psalmus dicit, ac sperabat in eum. Quare DOMINVS teneri non potuit, quin non solùm daret Iosepho felicem seruitutis & carceris euentũ, verùm etiam educeret iustitiam & iudicium eius in clarissimam lucem, vt pro seruitute & carcere reportaret principatum, & pro infamia adulterij consequeretur in vniuersa Ecclesia Dei summam gloriam pudicitiæ. Dauid vnctus quidem erat diuinitus in regem Israëlis, non autem affectabat regnum, nec meditabatur seditionem aduersus Saulem, sed seruiebat ei, summo, quo potuit, studio & obsequio. Nihilominus tamen audit seditiosus, & exulat. Quid ergo faciebat? Id nimirum, quod ipse in hoc Psalmo recitat: Commendabat DOMINO vias suas, & sperabat in eo. Quare DOMINVS non tantùm liberat eum exilio, verùm etiam educit iustitiam & iudicium eius in tantam claritudinem, vt vniuersus orbis palàm innocentiam eius cognoscat, ac impietatem Saulis detestetur. Maria mater filij Dei DOMINI nostri Iesu Christi, etsi erat virgo pudicissima, & conceperat de Spiritu sancto, tamẽ habebatur à suo ipsius sponso Iosepho, pro

turpissima adultera. Quas ibi ægritudines, quas animi perturbationes honestissima virgo non pertulit? Etsi enim commemorauit sponso, se non ex viro quopiam, sed de Spiritu sancto esse prægnantem, quis tamen hoc tanto mysterio nondum reuelato, credere potuit? Sed cum pijssima virgo proijceret & deuolueret causam suam in DOMINVM, & speraret in eum, honestas eius tanta luce, diuina clemētia, illustratur, vt virginitati et pudicitiæ eius testimonium perhibeant Angeli, Prophetæ, & Apostoli. Quare si quid nobis in vocatione Dei ambulantibus, præter spem & infeliciter acciderit, non deseramus nostrum officium, nec deficiamus ad impios, quos videmus summa felicitate frui: sed obsequamur Spiritui sancto, & iactemus curā, viam, causam, & omnia instituta nostra in Deū, ac petamus ab ipso cœlestem opem. Quod cum à nobis factum fuerit, faciet DOMINVS vicissim pro sua clementia, vt maiora beneficia, quàm aut petere aut optare audeamus, consequamur. Ac fingamus sanè, nihil nobis felicitatis in his terris retribui, ac necesse nos habere, exemplo Lazari, egenos semper & pauperes ante ianuam diuitis, vsq; ad extremum vitæ diem iacere, reliqua tamen est cœlestis vita, in qua abundantissimè, quas ærumnas in hac terrena vita pertulimus, compensantur.

Sile Domino, & expecta eum, Ne succēseas propter eum, cuius via est prospera, propter virum, qui designat scelus.

Repetit, quod initio proposuit, vt eo commodius pergat officium pij hominis explicare. Ne succenseas, ne perturberis animo, propter eum virum, qui cum sit impius,

impius & sceleratus, prospera tamen vtitur fortuna. Quid ergo faciam? SILE, inquit, DOMINO, & expecta eum. Rem mirandam. Hieremias iubetur clamare: Clama, inquit DOMINVS, ad me, & exaudiam te. Et in Osea exprobratur principibus Israelis, quòd nō sit inter eos, qui ad DOMINVM clamet: & tamen hîc iubemur DOMINO silere & tacere. Sed hoc silere, & illud clamare tam cognata inter se sunt, vt alterū sine altero esse non possit. Clamare enim coram DOMINO, est Deum ex vera fide inuocare. Silere autem DOMINO, est non murmurare aduersus DOMINVM, nō execrari coram DOMINO, cœlum & terram: sed est manum DOMINI patienter ferre, & quicquid mali contigerit, boni consulere, interea autem opem Dei implorare, & eam obedienter ac patienter expectare. Itaque in aduersis clamandum est in silentio, & silendum est in clamore, vt & inuocemus DOMINVM patienti animo, & patienter feramus aduersa, cum inuocatione nominis Dei. Alij quidem in rerum motibus & perturbationibus alias quærunt placandi animi rationes, Sed profectò non est alia nec commodior, nec vtilior, nec efficatior, quàm SILERE DOMINO, non arguere DOMINVM vel crudelitatis vel iniquitatis, non inuehi aut tumultuari in Deum & homines execrationibus, non deserere suum officium, & ad impios deficere, sed DOMINO laudem iustitiæ tribuere, & patienti animo aduersa sufferre, ac opem à Deo obedienter expectare. Si reuertamini, inquit Esaias, & quiescatis, salui eritis. In silentio & spe erit fortitudo vestra. Et Hieremias: Bonus est DOMINVS, inquit, expectanti eum, animæ quærenti eum.

Hier. 33.
Ose. 7.

Bonum est præstolari cum silentio salutare DOMINI. Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua, cùm desertus tacuerit, dũ obruitur aduersis, & posuerit os suum in puluerem, ac bona spe (auxilium Dei) expectauerit. Sic præstolatus est cum silentio salutare DOMINI, & obmutuit quasi agnus coram tondente se, filius Dei, cùm accusaretur hæreseos & seditionis, ac crucifigeretur: sed præstolatione & obmutescentia sua in tantum non est pudefactus, vt non solùm liberatus sit cruce & morte, verùm etiam exaltatus sit ad dextram Dei, vt quantùm ipse coram aduersarijs obmutuit, tantum nunc omnes linguæ maiestatem eius in toto orbe terrarum loquantur. Sic tacuit & obmutuit coram DOMINO Dauid, cùm eijceretur à Saule in exilium, & expelleretur à filio è regno, ac audiret vir sanguinum: sed hanc taciturnitatem & obmutescentiam Deus ita ei cõpensauit, vt non solùm viuus restitutus sit maiestati regiæ, verùm etiam nomen eius iam vita defuncti, publicis laudibus in Eccesia DOMINI celebretur, & ipse apud DOMINVM summa tranquillitate fruatur. Curemus igitur vt offensi impiorum felicitate, & nostra infelicitate, sileamus DOMINO, & præstolemur salutare eius taciturni, ac pergamus in vocatione DOMINI. Sic enim fiet, vt etsi videmur à Deo deserti, misereatur tamen nostri Deus secundum multitudinem bonitatis suæ.

ח *Desine ab ira, & derelinque furorem, ne succenseas, vt malefacias.*

Quoniam malefactores exterminabuntur, expectantes autem Dominum, hæreditabunt terram.

Iterum

Iterum repetit diuersis quidem aliqua ex parte verbis, sed eadem prorsus sensentia, quod in primo versiculo propositum, & in secundo pro ratione additum est: Noli, inquit, prospera sceleratorum hominum fortuna ad tantam iracundiam, ad tãtum furorem, & insaniam excitari ac inflammari, vt deserta vocatione Dei, exempla sceleratorum imiteris, & fias ipse quoq; sceleratus, sed perdura in vera pietate, & expecta à DOMINO rerum tuarum prosperitatem. Scelerati enim homines, etsi aliquandiu secundis rebus fruuntur, tamen excindentur tandem, & peribunt: Qui autem obedienti fide expectant auxilium & liberationem DOMINI, capient hæreditario iure terram. Hoc Dauid ipse, qui hunc Psalmum architectatus est, suo & Saulis aduersarij sui exemplo comprobat. Saul enim, quamuis erat crudelis tyrannus, & impius Hypocrita, tamen dominabatur in terra Israël, & fruebatur regia maiestate & felicitate. Dauid autem, quamuis erat diuinitus in regem electus, & veræ pietatis studiosissimus, tamen exulat, ac versatur in summis vitæ periculis. Sed quia moderatê ferebat aduersam fortunam, nec succensebat, vt malè faceret, sed expectabat DOMINVM obedienti fide, idcirco hæreditatem terræ ac regni Israëlis ita tandem accepit, vt etiam ad posteros suos transmitteret. Saul autem impius & sceleratus, exterminatus & excisus est è regno, vnà cum vniuersa sua posteritate. Hoc vnum (dicet quispiam) exemplum est, sed multò plura recitari possunt, quibus ostenditur longè diuersum, videlicet, quòd impij vsq; ad extremam senectam vsi sint prosperrima fortuna, & terram feliciter tenuerint, pij autem ex omnibus terris fugati sint, ac necesse habue-

Cicero lib. 3. de natu. Deo. rint in exilijs mori. Diagoras, Atheos ille, cùm ei quidam amicus ostēderet tabellas pictas eorum, qui è naufragio seruati essent, & diceret: Tu qui Deos putas humana negligere, nonne animaduertis ex tot tabellis pictis, quàm multi votis, vim tempestatis effugerint, in portumq; salui peruenerint? Ita fit, inquit, illi enim nusquam picti sunt, qui naufragium fecerunt, & in mari perierunt. Sic multos etiam his temporibus ἀθέους Diagoras inuenias, qui cum audiunt exemplum Saulis & Dauidis proponi, vt probetur sceleratos exterminari, pios autem ad hæreditatem terræ venire, suauiter ridendo, sed enim, inquiunt, vnum hoc exemplum est, quàm multa autem produci possunt, quæ palàm testificantur, sceleratos terram, magna gloria & felicitate, vsque ad extremum vitæ spiritum possedisse ac plenos tandem dierum, tranquillisimo mortis genere è vita excessisse, pios autem non solùm ne vestigium quidem pedis in terra posidere, verùm etiam in summa miseria vitam ducere, ac tandem horribili genere mortis interire? Ac profectò negari non potest, quin humana vita plena sit talium exemplorum. Sed primùm sciamus Ecclesiam Dei non sic exemplis destitutam esse, vt vnum tantùm Saulis & Dauidis de exterminio impiorum, & felicitate piorum in his terris recensere queat. An non impiæ gentes Cananææ exterminatæ sunt è terra sua, Israêlitæ autem, qui iuxta vocationem Dei, multis annis exules in deserto vagati erant, terram gentium Cananæarum hæreditate acceperunt? *1. Sam. 2.* In primo libro Samuelis, deijciuntur è dignitate Pontificatus impij liberi Eli, & surrogatur sacerdos fidelis. Quo etiam loco recitatur memorabile illud dictũ

DOMINI

DOMINI: Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum, qui aũt contemnunt me, erunt ignobiles. In Esaia abijcitur impius Sobna magistratu suo, & substituitur pius Eliacim. In historia Ecclesiastica, Iulianus cognomento Apostata, præcipitatur ex altissimo Imperatoriæ maiestatis gradu, & in locum eius, primùm quidem Iouianus, deinde Valentinianus, quos Iulianus antea propter cõfessionem pietatis in exilium egerat, exaltantur. Sed quid multis opus? Non est dubium, quin multò plura quàm scripta sunt, similia exempla, tàm in Principibus, quàm in priuatis hominibus contigerint, quibus comprobatum sit, impios è terra exterminari, pios autem hæreditatem terræ accipere. Deinde sciamus, hanc esse generalem regulam diuinę legis, quòd impios maneat maledictio & excisio, pios autem benedictio & salus. Si audieris, inquit, vocem DOMINI Dei tui, & custodieris fecerisq; omnia præcepta mea, quæ ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes benedictiones istæ, & appræhendent te. Benedictus tu in ciuitate, benedictus in agro, benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, &c. Quod si audire nolueris vocem DOMINI Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te: Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, &c. Sed quia peccatum intrauit in mundum, considerandum est, quod non solùm in impijs, qui secundum carnem viuunt, & non sunt renati, verùm etiam in pijs, qui per Spiritum sanctum sunt renati, hæreat adhuc peccatum, & inobedientia, vt si maledictionibus obruuntur, non possint Deum iniustitiæ accusare.

Esa. 22. Deut. 28.

Etsi enim habent, quod aduersus homines cōqueri possunt, non tamen habent, quod aduersus Deum iure cōquerantur: Non intres, inquit, in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificatur in conspectu tuo omnis viuens. Et: Si iniquitates obseruaueris DOMINE, DOMINE quis sustinebit? Quid igitur dicemus? Nihil ne prærogatiuæ habet pius præ impio? & frustra dat pius operam pietati? Prohibeat Deus, ne tale quid vel per somnium nobis in mentem veniat. Primùm enim pius habet hanc præ impio prærogatiuam, quòd hic non sit Deo acceptus, nec habeat remissionem peccatorum suorum, ille autem sit Deo tam acceptus, vt etiam adoptauerit eum in filium, & condonet ei omnia peccata sua.

Deinde, etsi impius aliquoties mirabiliter liberatur è periculis & aduersis in hoc mundo, sicut & pius, tamen ille necesse habet tandem in impietate sua, nisi resipuerit, perpetuò interire: hic autem etiamsi concutitur aduersis toto huius vitæ suæ tempore, & moritur horribiliter, tamen seruatur in morte, & donatur æterna vita ac felicitate. Deus enim tanta est clementia & bonitate, vt nō solùm eripiat aliquoties pios suos è præsentibus malis admirabiliter, quo testificetur erga ipsos beneuolentiam suam, sed etiam conseruet mirando modo impios in extremis periculis, quò inuitet eos ad pœnitentiam.

Tandem tamen hoc fit discrimen, quòd impij & impœnitentes conijciantur in æternos cruciatus, pij autem & pœnitentes, seruentur æterna salute. De quo discrimine extant manifestissima & certissima testimonia Propheticorum & Apostolicorum scriptorum, hoc est,

est, verè cœlestium oraculorũ. Quare nihil moueamur impiorum Diagoræorum scommatis & irrisionibus, sed agnoscamus veritatem & certitudinem cœlestium nostrorum oraculorum, vt etiamsi videamus pios nõ semper terram possidere, tamen sciamus certissimè futurũ vt ipsi, exterminatis impijs, æternam hæreditatẽ in cœlis consequantur.

Et adhuc pusillum, & non erit impius, inuestigabis locum eius, & non erit. ו

Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur multitudine pacis.

Quid? dicet quispiam. Non dubito quidem, quin scelerati & impij tandem exterminentur, & expectantes DOMINVM seruentur. Sed hoc differetur in tempus longinquum. Cananæi possederunt terram ab eo tempore, quo posteris Abrahæ promittebatur, quadringentos annos. Interea temporis, quas miserias non viderunt, quas ærumnas non pertulerunt posteri Abrahæ? Saul tenuit imperium Israëlis quadraginta annis, sed interea Dauid, quamuis in Regem vnctus, seruit tamen & exulat, & adit omnia genera periculorum vitæ suæ.

An non igitur videtur DOMINVS iudicium suum diutius, quàm par est, abstinere? De hoc respondet nunc Psalmus: Adhuc pusillum, inquiens, & non erit impius. Sed quid? num pusillum sunt, quadraginta aut etiam pauciores anni? certè afflicto omnis mora longa est, & vnus dies centum annorum spacium continere videtur. Etsi etiam huius mundi sapientes iudicant,

non esse diuturnum, in quo est aliquid extremũ, quod cum venerit, inquiunt, tunc illud, quod præterijt, effluxit, & omnis voluptas pro nihilo habenda est, quia postea nulla futura est: tamen nostræ, hoc est, sacræ literæ, docent nos meliorem seu Geometriam seu Arithmeticam, quàm Mathematica disciplina. Ac hæ quidem dimetiendi & numerandi scientiæ suum habēt in rebus humanis vsum et commoditatem. In dimetiẽdo autem spacio eius temporis, quo nos affligi, impij autem feliciter agere videntur, alia nobis, eaq́; cœlesti Mathematica opus est. Neque enim decet, vt qui nos agnoscimus filios & hæredes æterni Dei, patris nostri, qui est in cœlis, aliam in spiritualibus rebus Mathematicam vsurpemus, quàm quæ & ab ipso vsurpatur, & nobis in literis eius traditur. De hac autem cœlesti Mathematica, Moses in Psalmo sic dicit: Mille anni coram te sunt, vt dies hesternus qui præterijt, imò vt vigilia noctis. Et Petrus: Vnum hoc ne lateat vos dilecti, quòd vnus dies apud DOMINVM perinde est, vt mille anni: & mille anni vt dies vnus. Miranda quidem, imò & filijs huius seculi ridicula, dimetiendi temporis ratio: sed multò certior est, quàm illa Philosophica. Quanquàm autem fieri non potest, vt nos homines perdiscamus eam perfectè in hac corporali vita: tamen Spiritus sanctus non cessat nos ad cognitionẽ eius assuefacere, donec tãdem Deum ipsum, sicut est, videamus. Primùm enim promittit & confirmat nobis, quòd in aduersis nostris Deus non sit à nobis alienato animo, sed propitio propter Christum filium suum, vt quò grauiora sunt aduersa, eò propensiori & clementiori in nos sit animo Deus. Iuxtà est DOMINVS his, (inquit)

Cicero pro Marcello, & in Catone maiore.

Psal. 89.

1. Pet. 3.

(inquit) qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu sal-
uabit. Et sacrificium Deo, Spiritus contribulatus, cor
contritum & humiliatum Deus non despicies. Et ad
Paulum, qui ter rogauerat, vt liberaretur angelo Sata-
næ, dicitur: Sufficit tibi gratia mea. Quo responso,
haud obscurè significatur, maximam leuationem malo
rum esse, si quis cognoscat, se in malis suis à Deo respi-
ci, & apud Deum gratiosum esse. Deinde confirmat cer
tam fore nostram victoriã. Nos enim, si membra Chri-
sti sumus per fidem, nõ sic belligeramur cum principa-
tibus & rectoribus tenebrarum, vt metuendum nobis
sit, ne succumbamus: sed quòd certò sciamus, nos in
Christo victoriam reportaturos. Oues meæ, inquit, vo
cem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur
me, & ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æter-
num, neq; rapiet eas quisquam de manu mea, Pater me
us, qui dedit mihi eas, maior omnibus est, &c. Et ite-
rum: In mundo afflictionem habetis, sed bono animo
sitis, ego vici mundum. Et: Maior est, qui in vobis est,
quàm qui in mundo. Ac rursus: Omne, quod natum est
ex Deo, vincit mundum. Et hæc est victoria, quæ vin-
cit mundum, fides nostra. Et iterum: Persuasum habeo,
quòd neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principat',
neq; potestates, neq; instantia, neq; futura, neq; altitu-
do, neq; profunditas, neq; vlla creatura alia poterit nos
separare à dilectione, qua Deus nos in Christo Iesu DO-
MINO nostro complectitur. Hæc vna ratio probè con-
siderata & perspecta, potest nobis nõ solum grauissima
aduersa, quibus cum pugnãdum est, leuiora, verũ meti-
am diuturnitatẽ temporis, quo aduersa ferẽda sunt, bre
uissimã reddere. Postremò cõfirmat pro afflictionibus
 hisce,

hisce, etsi diuturnis, temporarijs tamen, reponenda cœlestia & æterna gaudia: Reputo, inquit Paulus, non esse pares afflictiones præsentis temporis ad gloriam, quę reuelabitur erga nos. Et iterum: Momentanea leuitas afflictionis nostræ, parit nobis, mirè supra modum, æternum pondus gloriæ, dum non spectamus ea quæ videntur, sed ea quæ non videntur. Hæc ferè sunt, quibus Spiritus sanctus docet nos cœlestem Mathematicam, vt in perferendis aduersis, & expectãda liberatione, non dimetiamur tempus iuxta vulgaria illa horologia, siue muralia, siue horizontalia, sed cœlestia & diuina, quibus mille anni vix pro vno die, imò ne pro vno quidem horæ momento computantur. Adhuc, inquit, pusillum, & non erit impius. Quis ergo est, qui primus hoc dixit? Spiritus sanctus primus quidem & præcipuus autor est, sed primum eius organon est Dauid. Et tamen hic multis annis errauerat in exilio, donec Saul interiret. Hos igitur multos annos, vocat pusillum. Didicerat enim in schola Spiritus sancti cœlestem Mathematicam, vt numeraret tempus iuxta cursum non corporalis illius, sed spiritualis & æterni solis, qui est Deus ipse pater DOMINI nostri Iesu Christi. Et addit de impio: Inuestigabis locum eius, & non erit. Tantus interitus manet impios, vt non solùm ipsi pereant, verùm etiam ne reliquiæ quidem eorum saluæ maneant. Post
2. *Sam.* 21 mortem Saulis remanserant aliqui ex posteritate eius, ignobiles quidem & abiecti: sed tanta ira Dei succensa erat aduersus impium Saulem, vt publica fame cogeret hos è medio tollere. Et de Ieroboamo rege Israël dici-
3. *Reg.* 14 tur: Quia proiecisti me post tergũ tuũ, idcirco ecce ego inducam mala super domum Ieroboam, & percutiã de
Ieroboam

Ieroboam mingētem ad parietem, & clausum & nouissimum de Israële, & mundabo reliquias domus Ieroboam, &c. Atq; hoc quidem est impiorum iudiciũ, etiãsi multum temporis felices ac fortunati esse videantur. Quid autem de pijs? Mansueti (inquit) seu afflicti (hæc enim sors est piorum in hoc seculo, quod sint afflicti: In mundo (inquit) afflictionem habetis) hæreditabunt terram, & delectabuntur multitudine pacis, hoc est, non tantùm dominabuntur ipsi in terra, verùmetiam transmittent regnum terræ ad posteritatem suam, & fruentur summa in regno suo tranquillitate. Hæc non tantùm de regibus & principibus, qui habēt externa huius terræ regna, sed etiam de priuatis quibusq;, qui nè agrum quidem terræ posidēt, & tamen pietatem colunt, intelligenda sunt. Quasi morientes, inquit Paulus, & ecce viuimus, quasi correpti & non occisi, quasi dolentes, semper tamen gaudētes, quasi pauperes, multos tamen ditantes, vt nihil habentes, omnia tamen possidentes. Talem certè nullus vnquam præcipuorum Monarcharum huius terræ gloriationem habere potuit. Babylonius rex multa quidem possedit in hac terra, sed non possedit omnia. Alexander Magnus vniuersum penè orbem terræ in suam potestatem redegit, nõ tamen possedit omnia. Solus pius, cùm penè nihil habeat, omnia posidet, posidet enim Christum, & est membrum Christi. Cùm autem Christus sedeat ad dextram Dei patris sui, & habeat regnum cœli & terræ, simul etiam cum ipso sedet pius in suo gradu ad dexterã Dei, & habet in ipso ius regiæ potentiæ ac maiestatis. Nunc, inquit Ioannes, filij Dei sumus, & nondum apparuit, quid futuri simus. Scimus autem, quoniam si ap-

paruerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Quare cum videmus impios in terrenis his regnis florere, nos autem algere & eſurire, conſolemur nos regia illa & cœleſti maieſtate, quam in Chriſto poſſidemus, certa fiducia cõcepta, quod non ſolùm hac in futuro ſeculo fruamur, verùmetiam in hoc præſenti ſeculo liberaliter conſeruemur. Sed quid illud ſit, quòd pij hæreditatem terræ accipiant, paulò antè expoſuimus. Pergamus igitur ad reliqua.

ז *Molitur impius aduerſus iuſtum, et fremit contra eum dentibus ſuis.*
DOMINVS ridet eum, quoniam proſpicit, quòd veniat dies eius.
ח *Gladium euaginant impij, & intendunt arcum ſuum, vt deijciant afflictum & egenum, vt mactent rectè egredientes.*
Gladius eorum intrabit in cor eorum, & arcus eorum confringentur.

Amplificat interitum impiorum à certitudine & grauitate eius, vt contineat pios in officio, ne impiorum exemplo & felicitate perturbati, vocationem Dei deſerant, & ſeſe cum impijs coniungant. Impius (inquit) excogitat varia conſilia aduerſus pios, & machinatur eis multa mala: Sed DOMINVS, qui eſt cordium ſcrutator, & rerum omnium conſcius, ridet ſecum omnia conſilia & conatus impiorum. Primùm, quòd videat interitum eorum, non tantùm certiſsimè euẽturum, ſed etiam eſſe in propinquo. Deinde, quòd videat impios eo ipſo ſibi calamitatem inferre, quo alijs eam machinantur, ac ſuo ſe gladio, vt dici ſolet, iugulare. Euaginant;

nant quidem gladium, vt conficiant pium, sed gladius reflectitur in pectus ipsorum. Intendunt arcum, vt sagittis configant pium, sed sagittæ retrò conuersæ, ipsorum corda transuerberant. Hæc sententia, quòd Deus rideat impiorum conatus, & quòd impij suis ipsorũ cõsilijs pereant, sæpè in sacris literis repetita est.

Psal.2. Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & DOMINVS subsannabit eos.

Psal.58. Ecce loquentur ore suo, & gladius in labijs eorum, quoniam quis audiuit? Et tu DOMINE deridebis eos, & subsannabis omnes gentes.

Iob.18. Nonne lux impij extinguetur? Et mox: Arctabuntur gressus virtutis eius, et præcipitabit eum cõsilium suum. Mittitur pedibus suis in laqueum, & incedit implicitus reti. Laqueus comprehendit calcaneum eius, & appræhendit eum grassator.

Psal.7. Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.

Psal.34. Veniet illi laqueus, quem ignorat, et captio, quam abscondit, appræhendet eum: & in laqueum cadet ipsum.

Psal.56. Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam.

Prouerb.11. Iustitia rectorum liberabit eos, & in insidijs suis capientur iniqui.

Quid plura? Testantur exempla ipsa non tantùm quæ sacra scriptura, verùm etiam quæ præsens rerum experientia suppeditat, quòd & DOMINVS derideat conatus impiorum aduersus pios, & quòd impij suis se cõsilijs perdant.

Pharao

Pharao cogitat internitionem Iſraêlis, ac nunc quidem mandat obſtetricibus, vt maſculos Iſraêlitarum in partu interficiant, nunc publico edicto iubet, vt qui maſculi Iſraêlitarum depræhenduntur, in flumen proijciantur, & aqua ſuffocentur. Sed res ipſa comprobauit DOMINVM in cœlis deriſiſſe hunc conatum Pharaonis, & Pharaonem hoc ipſo acceleraſſe ad ſuum interitum.

Abſolon machinatus eſt malum parenti ſuo Dauidi, ſed DOMINVS deridebat conſilium eius, & Abſolon eo ipſo incurrit in præſens ſuum exitium.

Amã parauit crucem Mardochæo: ſed in ea ipſa cruce paulò pôſt ipſe pependit, & Mardochæus ſumma gloria illuſtratur.

Iudas, Pontifices & Phariſæi meditantur perniciem Chriſto, ſed Chriſtus exaltatur in ſummam ſublimitatem, ad dextram Dei, illi verò dijciuntur in extremam ignominiã & perpetua ſupplicia ad inferos. Etſi enim impij aliquoties ita præualent, vt non ſolùm externa mala, qualia ſunt, exilia, direptiones facultatũ, ſeruitutes, vincula, carceres, & id genus alia, verùm etiam mortem ipſam inferant, ſicut Pontifices Chriſto, Herodes Iacobo, Nero Petro & Paulo, Tyranni martyribus intulerunt: tamen nõ ſic præualent, vt impunes euadant, & pij intereant. Sed illi quidem crudelitate ſua ad certiſsimum ſuum exitium properant, hi autem etiam in media morte, ad æternam vitam & felicitatem conſeruantur. Hæc nobis diligenter cognoſcenda & imitanda proponuntur, vt diſcamus & ipſi vnà cum DOMINO Deo noſtro, aduerſus impiorum conſilia & conatus, & in noſtris afflictionibus ridere. Inſani quidem hominis

esset externum in aduersis suis cachinnum tollere: nec hoc à nobis requiritur, cùm iubemur in afflictionibus nostris gaudere, gloriari & ridere, sed illud exigitur, vt etsi corpore dolemus, & animo perturbamur, tamen rideamus spiritu, & contemnamus impiorum conatus & consilia, cogitantes, quod ijs nihil sit vanius, & quòd nihil certius sit ipsorum quidem interitu, nostra aût liberatione: & perseueremus in vocatione Dei. Hic est risus, qui à nobis exigitur. Cùm enim simus per Christum adoptati in filios Dei, & Deus pater sic rideat impiorum conatus, vt nõ patiatur filios suos opprimi, sed cògitet certissimam eorum salutem, officium exigit, vt comparemus nos ad affectum Dei, & vnà cum ipso rideamus spiritu, ac spem cœlestis liberationis firma fiducia concipiamus.

ט

Melius est modicum iusto, quàm diuitiæ impiorum multæ. Quoniam brachia impiorum conterentur, Dominus autem sustentat iustos.

Dicet quispiam. Rectè quidem mones, ne exemplo impostorum & periurorum diuitias & opes consecter, sed interea dum in negotijs meis iustitiã colo, necesse habeo vnà cum familia mea esurire & algere, ac profectò modicum, & vix atrum panem ex iustitia mea reporto, cum alij ex imposturis suis magnam vim auri & argenti congregent. Quid igitur sentiam, aut quò me vertam? Ad hoc respondet nunc Psalmus duobus versiculis. Melius est (inquiens) modicum iusto, quàm diuitiæ impostorum multæ. Hæc est commendatio mediocrium facultatum, quas prę nimijs diuitijs commen

dant etiam externæ literæ. Dimidium, inquiunt, plus toto. Et: Magis offendit nimium, quàm parum. Et: Modus omnibus in rebus est optimum habitu, nimia omnia, nimium exhibent negotium hominibus ex se. Etsi autem etiam externæ ipsæ literę docent, Malè partum, malè dilabi, Et eos qui sectantur lucra iniustè, videri quidem in præsentia lucrum reportare, postea autem malis diuinitus affligi: tamen non docent, nec quæ sit vera iustitia, quam prestare debemus, nec quis sit verus Deus, à quo vera bona expectanda sint. Sed nostrę, hoc est, diuinæ literæ vtrunque docent. Postquàm igitur hic Psalmus proposuit, quòd iusto modicæ facultates vtiliores sint, quàm iniusto multę diuitiæ, addit rationem: Brachia (inquiens) impiorum conterentur, DOMINVS autem sustentat iustos. Ergo primum omnium considerandum est, quis hîc vocetur iustus, vt sciamus cuius modicæ facultates sint feliciores magnis diuitijs. Ac aliâs quidem copiosius de iustitia tractatur, nunc dicemus, quod ad hunc locum satis videbitur. Iustus enim hic dicitur, non qui est omnibus virtutibus, sine vllo vitio, instructus & ornatus. Sic enim non est vllus in terra iustus: Omnes, inquit alius Psalmus, declinant, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonū, non est vsque ad vnum. Nec iustus hic dicitur, qui cum sit plenus impietate, ac pessimorum affectuum, apparet tamē coram hominibus honestus, quales sunt hypocritæ, & monachi. Sed iustum dicimus eum, qui cum agnoscat peccatum suum, credit in filium Dei DOMINVM nostrum Iesum Christum, quòd propter hunc habeat remissionem peccati, & ambulat ex hac fide in vocatione Dei, vt nec in negotiationibus iniustè agat, nec in reliqua

Theognis.

qua vita turpitudinem exerceat, ſed pręceptis Dei obediat. Et quanquã talis obedientia, ſua ſoleat vitia habere, tamẽ quia credit in Chriſtũ, & perdurat in obedientia, hæc vitia non imputantur ei, ſed condonantur propter Chriſtum. Hæc eſt vulgaris piorum iuſtitia, quam pij in Chriſto renati, & Spiritu ſancto donati præſtare & poſſunt & debent. Deinde impius hoc loco dicitur, non qui tantũ in patriam, aut parentes crudelis eſt, ſed qui cum contẽnat Deum, ac verbum eius, in corde ſuo, inhumanus eſt in proximos quoſq; ſuos, & dat operam impoſturis, ac omne ſtudium ſuum eò confert, vt opes cõgreget quoquo iure, quaqua iniuria, quid igitur erit illi iuſto, & huic impio? Melius (inquit) eſt modicũ iuſto, quàm multę diuitiæ impij. Quid cauſę eſt? ſequitur, quoniã brachia, hoc eſt, diuitiæ, quibus impij ſunt magni & potentes, conteruntur & maledicuntur à DOMINO: Modicum autem iuſti cõſeruatur, & benedicitur à DOMINO. Quas enim opes cõgregat auarus impoſtor, nugis & malis artibus, ſunt Deo abominabiles. Statera, inquit, doloſa abominatio eſt apud Deum. Et: Pondus, ac pondus, vtrunq; abominabile eſt apud Deum. Quæ poteſt autem eſſe benedictio, quæ felicitas, in ijs opibus quas DOMINVS abominatur, & auerſatur? Qui verò pietatem ſequitur, & iuſtè negotiatur, etſi modica tantùm, & pauca acquirit, tamen habet Deum propitium, & paterno ipſum affectu complectentem. Cui autem Deus eſt propitius pater, quid ei deeſſe poſſet? An non Deus eſt theſaurus omnium bonorum? Vbi igitur vnà cum tribus obolis præſens, ac propitius fuerit Deus, an non ibi multò plus eſt diuitiarum, quàm vbi fuerint multæ myriades aureorum numorum, abſente,

aut abominante & execrante Deo? Benedictio DOMINI, inquit Salomon, diuites facit. Non ait, pecunia, diuitiæ, opes, faciunt homines diuites, sed BENEDICTIO DOMINI. DOMINVS autem benedicit pios, non impios. Et quanquam aliquoties soleat etiam impijs benefacere, & res eorum fortunare, vt inuitet eos ad pœnitentiam, tamen cùm non resipiscunt, ea benedictio nō est nisi corporalis, & cedit tandem impijs in extremam maledictionem. Pios autem ita benedicit, vt etsi laborant paucitate, & posſident modicum, tamen hæc paucitas & hoc modicū superāt vtilitate sua omnem huius mundi opulentiam. Vulgò dici solet, sitim tam è fonticulo, quàm è fonte depelli posse. Quo dicto significatur, quod tàm posſint nobis necessaria vitæ suppeditare modicæ facultates, quàm ingens vis auri. Hoc videlicet tùm rectè accidit, cùm DOMINVS Deus ipse susceperit modicas facultates in manu sua benedicendas. In Exodo, cùm mitteretur Manna de cœlo, qui colligebat modicū, nihil minus se habere comperit, quàm qui collegerat plurimum. Ac præterea, qui aliquid de Manna cupiditate & diffidentia excitatus reponebat cōtra præceptum DOMINI in crastinum, huic pro Manna, relinquebantur vermes. Hoc inde adeò accidit, quia DOMINVS receperat illud modicum in manum suam benedicendum, ab hoc autem in crastinum reposito auertebat manū suam, ideoq; necesse habebat cōputrescere. In libris Regum, pauxillum farinæ & olei sufficit toto famis tempore, vniuersæ familiæ viduæ Sarephthanæ, ad quam Elias diuerterat. Hoc enim pauxillum repositum erat in manum DOMINI, qua & benedicebatur. In ijsdem libris, Elizæus centum viros

viginti panibus ita pascit, vt etiam non paucæ reliquiæ superessent, quia DOMINVS receperat hos paucos panes benedicendos. Et rursus: Mulier quædam de vxoribus filiorum Prophetarum implet pauxillo olei multa vasa, vt ijs diuenditis satisfaciat creditoribus. Nam pauxillum illud olei multiplicabatur benedictione DOMINI. In Euangelio Ioannis pascit Christus filius Dei quinquies mille viros, quinq; tantùm panibus, & duobus piscibus. Et ne quis existimaret illos nō admodum liberaliter pastos, superfuerūt duodecim Cophini fragmentorum. Quod enim filius Dei in manum suam benedicendum receperat, non poterat non augeri & multiplicari. Sed hæc, inquies, miracula sunt, non autem in hoc ædita, vt sint nobis ociosa spectacula, sed vt sint sigilla & testificationes huius dicti nostri, & similiū promissionum: Melius est modicum iusto, quàm multæ diuitiæ impiorum.

Voluit enim DOMINVS his miraculis contestari, se paucas opes in manum suam receptas, multò auctiores & feliciores reddere, quàm sunt alioqui myriades opum, quæ extra manum eius positæ sunt. Recipit autem DOMINVS in manum suam eas opes, quæ piè, iustè, & bonis artibus acquiruntur. Quare, etsi modica & pauca nobis, in vocatione Dei ambulantibus obueniunt, tamen quia sunt in manum DOMINI proiecta & recepta, nō dubitemus, quin sufficiant nobis ad omnē vitæ nostræ necessitatem. At enim (iterum dices) ne modicum quidem mihi relictum est, omnes enim facultates abstulit vel hostis, vel persecutor, vel prædo vel incendium, vel alius quispiam casus, nec mihi vel

obolum quidem reliquit. Quid? num abstulit tibi vnã cum facultatibus, etiam DOMINVM Deum tuum? Hæc demum rapina intolerabilis esset, sed nõ potes esse pauper aut desertus, dum adhuc reliquus tibi est DOMINVS Deus tuus. Non in solo pane viuit homo, sed in quouis verbo quod procedit ab ore Dei. Israëlitæ erant in deserto egentissimi, & carebant etiam modicis. Sed quia ambulabant in verbo seu vocatione Dei, idcirco, cum terra non daret eis frumenta, aperiebat se cœlum, & effundebat Manna.

At præter summam egestatem, etiam morbis ita affligor, vt ne ostiatim quidem ambulare, & inopiam mẽdicitate sustentare queam.

Etsi autem nulla est miseria in terris, quę nõ possit etiam in hominem pijssimum incidere, tamen nõ potes miserior & calamitosior fieri Lazaro illo, qui de micis, quę cadebãt de mensa diuitis, saturari cupiebat. Sed demus te miseriorem esse, tamen ne sic quidẽ habes, quod iure conquераris. Dummodo enim DOMINVM Deum tuũ per fidem retinueris, fieri non potest, vt ille te deserat: sed aut dabit euentũ vt ferre queas, si diutius in hac vita manendũ est, aut recipiet te ad æternum suũ tabernaculum, vt fruaris cœlesti felicitate. Montes, inquit, cõmouebũtur, & colles cõtremiscent, misericordia autem mea nõ recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur, dixit miserator tuus DOMINVS. Hæc diligenter & sæpè meditanda sunt, vt pręparemus nos verbo DOMINI, ad ferendos casus, quicunq; euenire possunt.

Esa. 54.

Nouit Dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit.

Non

Non pudefient in tempore acerbo, & in diebus famis saturabuntur.

Pergit recensere & explicare felicitatem, quam pij etiam in medijs aduersis, apud DOMINVM repositam habent, vt hac excitati non inflectant animum suum exemplo impiorum. Sunt autem multi, qui cum vident pios esse infelices, impios autem felices, existiment Deũ non nosse, nec curare res humanas, & dicãt, quod in Hieremia commemoratur: Ex ore altissimi nec bona nec mala egrediuntur. Sed horũ impietas refutatur, cùm in vniuersa sacra scriptura, tùm etiam in his versiculis, quos iam è Psalmo nostro recitauimus. Nouit DOMINVS, (inquit) dies immaculatorum. Quos suprà dixit iustos, eos nũc vocat immaculatos, nõ quod quisquam hominum etiam sanctissimorum in terris careat omni macula, sed quòd qui credit in Christũ, qui solus est verè immaculatus, habetur et ipse immaculatus propter Christum, si modò iuxta Spiritum, nõ iuxta carnẽ ambulauerit. Tantum igitur abest, vt DOMINVS non nouerit aut non curauerit hos immaculatos, vt potius eos solos nosse & curare dicatur. De impijs enim dicit DOMINVS: Nunquam noui vos. Etsi enim nihil est Deo incognitum, tamen quia non respicit impios clementer, rectè dicitur, eos non nosse. De pijs autem dicit Psalmus: Nouit DOMINVS dies immaculatorum. Alias dicitur DOMINVS passus, lachrymas, & pilos capitis piorum numerare: Fugas meas, inquit, *Psalm. 56.* hoc est, passus fugæ meæ tu numeras, lachrymas meas reponis in lagunculam tuam, & refers eas in rationarium tuum. Et capilli capitis vestri numerati sunt.

Nunc

Nunc etiam tempora, siue annos, siue menses, siue dies, siue horas, & momēta horarum, nosse ac numerasse dicitur. Tantam enim habet rationem suorum piorum, vt non solùm prouideat, quid quouis tempore, quibusuis diebus & horis, accidat ipsis, verùm etiam non pateretur, vt quicquam vnquam mali accideret ipsis nisi antè prouidisset, & constituisset secum, qua via, & quo modo succurreret eis, ac seruaret eos, & à malo liberaret. Nouit dies Israëlitarum, videt tempus, quo Israëlitæ affligendi erant in Aegypto. Sed priusquam afflictio acciderat, excogitauit modum, quo eos esset ex Aegypto liberaturus. Nouit dies ciuium Hierusalem, vidit tempus, quo essent abducendi in captiuitatem Babylonicam. Sed priusquam vrbs caperetur, prouidit non solùm tempus liberationis, verùm etiam Monarcham, cuius opera liberarentur, & ad patriam remitterentur, sicut Esaias & Hieremias concionantur. Quid multa? DOMINVS sic nouit tempora suorum piorum, qui in fide & vocatione eius ambulare pergunt, vt etiamsi accidant eis omnia genera afflictionū in hac corporali vita, tamen conseruet eis æternam hæreditatem: Hæreditas eorum, inquit, in æternum, seu perpetua erit, Nam, qui credunt in Christum filium Dei, adoptantur & ipsi propter Christum in filios Dei. Si autem sunt filij, ergo & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Sed longè alia est ratio eius hæreditatis, quam accipimus à patre cœlesti, quàm eius, quæ nobis à terrenis parentibus relinquitur. Hæc enim durat tantùm ad tempus, neç potest nos aduersus extrema pericula, hoc est, mortem & infernum tueri, & in vita conseruare. Illa autem durat in æternum, estq; tantæ firmitudinis

mitudinis & ſtabilitatis, vt in omnibus periculis permaneat, ac perpetuò cõſtet. Sciamus igitur, quæ ſit illa cœleſtis hæreditas, vt cognitione & amore eius excitati, diligenter eam affectemur. Dicemus ergo hoc verbis Pauli: Si Deus, inquit, pro nobis, quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quî fieri poteſt, vt non & cum eodem omnia nobis donet? Filium, inquit, nobis donauit, & cũ filio omnia. Quæ erga ſunt illa OMNIA? ea videlicet omnia, quæ ipſe habet & poſsidet. Habet autem innumera bona, inter quæ hoc primum omnium conſideremus, quòd apud patrem ſuum tam gratioſus ſit, vt diligat eum ex animo, Hic inquiens, eſt filius meus dilectus, in quo complacitum eſt animæ meæ. Deinde, etſi pater conniuet, vt filius capiatur, affigatur cruci, & moriatur, tamẽ conſeruat eum in his omnibus aduerſis, ac non ſolùm excitat eum à morte, verùm etiam collocat eum ad dextram ſuam, vt vnà cum ipſo fruatur cœleſti maieſtate, & perpetua beatitudine. Cum igitur Deus pater donauerit nobis filium ſuum, & vnà cum ipſo omnia ſua bona, manifeſtum eſt, quòd & nos gratioſi ſimus apud Deum, propter Chriſtum, & Deus non tantùm conſeruet nos in omnibus periculis, ſed etiam faciat nos vnà cum Chriſto ſedere ad dextram ſuam in cœleſtibus, ſicut Paulus loquitur. En, hæc eſt hæreditas piorum, quam habent in Ieſu Chriſto filio Dei. Quę etſi paucißimis verbis recitatur, plura tamen bona continet, quàm quæ oculus vidit, auris audiuit, & mens hominis vnquam cogitare potuit. Conſideremus igitur initio, quòd hæc bona vocẽtur hæreditas, haudquaquã temerè, ſed conſilio Spiritus ſancti. Voluit enim Spi-

Nunc etiam tempora, siue annos, siue menses, siue dies, siue horas, & momēta horarum, nosse ac numerasse dicitur. Tantam enim habet rationem suorum piorum, vt non solùm prouideat, quid quouis tempore, quibusuis diebus & horis, accidat ipsis, verùmetiam non pateretur, vt quicquam vnquam mali accideret ipsis nisi antè prouidisset, & constituisset secum, qua via, & quo modo succurreret eis, ac seruaret eos, & à malo liberaret. Nouit dies Israëlitarum, videt tempus, quo Israëlitæ affligendi erant in Aegypto. Sed priusquam afflictio acciderat, excogitauit modum, quo eos esset ex Aegypto liberaturus. Nouit dies ciuium Hierusalem, vidit tempus, quo essent abducendi in captiuitatem Babylonicam. Sed priusquam vrbs caperetur, prouidit non solùm tempus liberationis, verùmetiam Monarcham, cuius opera liberarentur, & ad patriam remitterentur, sicut Esaias & Hieremias concionantur. Quid multa? DOMINVS sic nouit tempora suorum piorum, qui in fide & vocatione eius ambulare pergunt, vt etiamsi accidant eis omnia genera afflictionū in hac corporali vita, tamen conseruet eis æternam hæreditatem: Hæreditas eorum, inquit, in æternum, seu perpetua erit. Nam, qui credunt in Christum filium Dei, adoptantur & ipsi propter Christum in filios Dei. Si autem sunt filij, ergo & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Sed longè alia est ratio eius hæreditatis, quam accipimus à patre cœlesti, quàm eius, quæ nobis à terrenis parentibus relinquitur. Hæc enim durat tantùm ad tempus, nec potest nos aduersus extrema pericula, hoc est, mortem & infernum tueri, & in vita conseruare. Illa autem durat in æternum, estq; tantæ firmitudinis

mitudinis & stabilitatis, vt in omnibus periculis permaneat, ac perpetuò cõstet. Sciamus igitur, quæ sit illa cœlestis hæreditas, vt cognitione & amore eius excitati, diligenter eam affectemur. Dicemus ergo hoc verbis Pauli: Si Deus, inquit, pro nobis, quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quî fieri potest, vt non & cum eodem omnia nobis donet? Filium, inquit, nobis donauit, & cũ filio omnia. Quæ ergo sunt illa OMNIA? ea videlicet omnia, quæ ipse habet & possidet. Habet autem innumera bona, inter quæ hoc primum omnium consideremus, quòd apud patrem suum tam gratiosus sit, vt diligat eum ex animo, Hic inquiens, est filius meus dilectus, in quo complacitum est animæ meæ. Deinde, etsi pater conniuet, vt filius capiatur, affigatur cruci, & moriatur, tamẽ conseruat eum in his omnibus aduersis, ac non solùm excitat eum à morte, verùm etiam collocat eum ad dextram suam, vt vnà cum ipso fruatur cœlesti maiestate, & perpetua beatitudine. Cum igitur Deus pater donauerit nobis filium suum, & vnà cum ipso omnia sua bona, manifestum est, quòd & nos gratiosi simus apud Deum, propter Christum, & Deus non tantùm conseruet nos in omnibus periculis, sed etiam faciat nos vnà cum Christo sedere ad dextram suam in cœlestibus, sicut Paulus loquitur. En, hæc est hæreditas piorum, quam habent in Iesu Christo filio Dei. Quę etsi paucissimis verbis recitatur, plura tamen bona continet, quàm quæ oculus vidit, auris audiuit, & mens hominis vnquam cogitare potuit. Consideremus igitur initio, quòd hæc bona vocẽtur hæreditas, haudquaquã temerè, sed consilio Spiritus sancti. Voluit enim Spi-

ritus ſanctus huius vocabuli mētione ſignificare, quòd conſequamur hæc cœleſtia bona, nullo merito noſtro: ſed tantùm gratuita clementia eius, qui nos regenerauit. Nam ſicut infans terrenus ſtatim cum naſcitur, fit hæres bonorum terreni ſui patris, non aliquo ſuo merito, ſed tantùm, quia natus eſt huius patris filius: ita confeſtim, vt renaſcimur per fidem, efficimur hæredes Dei, non merito aliquo humanæ noſtræ iuſtitiæ aut induſtrię, ſed clementia Dei, qui nos gratuitò in filiōs adoptauit. Admoneamur igitur ipſo hæreditatis nomine, quòd cœleſtia bona non mereamur, ſed gratuitò, propter Ieſum Chriſtum per fidem, accipiamus, Deinde ſciamus, hanc eſſe naturam huius cœleſtis hæreditatis, quòd in eo, cuius ius eius eſt, non tantùm ſit efficax poſt hāc vitam, verùm etiam exerceat vim ſuam in hac quoq; corporali vita. Etſi enim nondum apparuit, quid futuri ſumus, vt Ioannes loquitur, & nondum cognoſcimus, quemadmodum & cogniti ſumus, vt Paulus ait, tamen & in hac vita ſuus eſt aliquis fructus cœleſtis hæreditatis. Quamdiu hæres puer eſt, non conceditur quidem ei, vt pro ſua libidine fruatur facultatibus hæreditatis ſuæ, ſed eſt ſub tutoribus & actoribus, vt Paulus loquitur, nihil vt à ſeruo differre videatur, interea tamen, ex hac hęreditate pro cōditione generis ſui paſcitur & veſtitur: Sic & hæres cœleſtis regni, etſi agit in hac terra adhuc ſub tutoribus, & concutitur varijs aduerſis, tamen & in hoc ſeculo, etiam ſub ipſis aduerſis, habet aliquem guſtum ſuę cœleſtis hæreditatis. Vnde Pſalmus addit: Non pudefient in tempore acerbo, & in diebus famis ſaturabuntur (hoc eſt) quibus parata eſt æterna hæreditas, non ſolùm fruentur ea in cœlis,
ſed

ſed etiam incipient ea in hac vita frui, quia cùm incide rint acerba, aſpera, difficilia & dura, vel perſecutiones vel bellorum, vel peſtilentiæ, vel famis tempora, non deſerentur à Deo, non fruſtrabuntur ſpe ſua, quam de diuina clementia conceperunt, non confundentur, nō pudefient, ſed vt ſentiant aliquem guſtum æternæ ſuæ hæreditatis, in perſecutione conſeruabuntur, in bellis euadent, in peſtilentia liberabuntur, in fame ſaturabũtur: Non affliget, inquit Salomon, DOMINVS fame animam iuſti. Magna erat fames tempore Iacobi Patriarchæ in Canaan & Aegypto, ſed Iacob cum familia ſua in his famis diebus ſaturatur. Grauis erat fames tempo ribus Eliæ, ſed Elias paſcitur à coruo, & à vidua. Dura erat fames temporibus Elizæi in terra Iſraël, ſed vidua, quæ hoſpitium præbuerat Elizæo in fame, vnà cum vni uerſa familia conſeruatur. Quid ergo? *nullus* ne pius fa me moritur? Certè multi martyres à tyrannis fame necati ſunt. Vbi ergo manet illud: Non pudefient in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur? Non eſt du bium, quin certiſsima ſit huius dicti veritas, eſt enim oraculum Spiritus ſancti. Quare etſi nonnulli immaculati, ſeu pij videntur in aduerſis pudefieri, tamen pudefiunt tantùm coram hominibus, & ad tempus, non autem coram Deo, & perpetuò, & quanquam aliqui pij fa me necati ſunt, non tamen perierunt fame, ſed ita ſeruati ſunt diuinitus, vt & famem corporalem potuerint boni conſulere, & pro corporalibus epulis ſaturati ſint cœleſtibus, adeoq; paſti ſint eo pane, de quo Chriſtus ait: Hic eſt panis, qui de cœlo deſcendit, qui ederit hũc panem, viuet in æternum.

כ *Quoniam impij peribunt, & inimici Domini, sicut pingues agni absumentur, in fumo absumentur.*

Iterum repetit interitũ impiorũ, vt retineat pios in officio, quòd etiamsi impij aliquandiu felices videãtur, tamen felicitas eorum prægnans sit summa & extrema infelicitate. Vocat autem impios, inimicos DOMINI, quos nõ tantùm interituros cõmemorat, sed pingit etiã interitum eorũ similitudine pinguium agnorũ & fumi. Quis autem est, præsertim in populo seu Ecclesia Dei, qui existimet se esse Dei inimicũ? Imò etiam hi, qui nõ verentur se profiteri totius mundi inimicos, palàm vociferantur, se tamen esse amícos Dei. Quos igitur iudicabimus inimicos Dei? Certè nõ eos tantùm, qui negãt aut Deum esse, aut Deum curare humana, sed etiã eos, qui cum verbis Deum profitentur, factis negãt. Negant autem Deum factis, quotquot vel aliena à verbo Dei sacra sectantur, quales sunt superstitiosi: vel verbum Dei & prędicatores eius odio habent & persequuntur, quales sunt hypocritæ & tyranni: vel cõtempto verbo Dei, viuũt secundum carnem, & aut scortantur, aut iniustè negotiantur, & dãt operam imposturis, aut alia scelera contra legem Domini designant. Vides ergo quantus sit numerus inimicorum Dei in terris, & adhuc miraris, quòd aliquoties accidant bella, fames, pestilentiæ? Quin potius hoc mirum est, quòd cum mundus plenus sit hostium Dei, Deus tanto tempore ad incolumitatẽ mundi cõniuere possit? Sed benignitas Dei, inquit Paulus, inuitat te ad pœnitentiam. Et longanimis est, inquit Petrus, erga nos, dum nõ vult vllos perire, sed omnes ad pœnitentiam recipere. Deinde vbi nos legimus,

GOTTES freund vnd aller welt feind.

sicut

ſicut precioſi ſeu pingues agni abſumentur, in fumo ab ſumentur, alij ita legunt, ſicut adeps agnorum, abſumentur, abſumentur (inquam) vnà cum fumo. Vtraq; lectio probabilis eſt, & inſtituto Pſalmi apta. Si priorẽ lectionem ſequeris, duæ ſunt ſimilitudines. Impij pereunt, ſicut pingues agni, & pereunt, ſicut fumus à vento diſpergitur. Agni enim in hunc vſum ſaginari ſolent, non quòd homines delectẽtur pinguedine agni per ſe, ſed quòd agni deſtinati ſint mactationi. Sic & impij ſaginantur felice rerum ſuarum euentu, non quòd impietas Deo placeat, ſed quòd hac felicitate, niſi pœnitentiam agant, præparentur ad ſummam & perpetuam infelicitatem. Vnde & Hieremias hunc Pſalmum imitatus videtur, cum quærit, quare via impiorum proſperetur: & reſpondet, congregas eos quaſi gregem ad victimam ſeu lanienã, & ſanctificas eos ad diem occiſionis. Sicut enim paterfamiliâs, exhibiturus amicis magnificũ conuiuium, ſolet vel agnos vel hœdos aliquot diebus reponere, & lautius paſcere, vt pingueſcant, nõ vt beſtiæ his lautitijs ſemper fruantur, ſed vt deſtinato tempore occidantur & mactentur, ita ſolent & impij à Deo reſeruari ad diem iudicij ſui, & interea magna proſperitate ornari, non vt perpetuò ſint proſperi, ſed vt ſuo tempore ad lanienam ſempiterni interitus rapiantur. Quare, niſi velis vnà cum impijs perire, caue ne deſeras vocationem Dei, & imiteris exempla impiorum. Sic & de ſimilitudine à fumo ſumpta dicendum eſt. Nam in alio quoque Pſalmo depingitur interitus impiorum fumo: Sicut deficit (inquit) fumus, ita deficient. Et in Oſea: Sicut puluis turbine raptus ex area, & ſicut fumus de fumario. Ac profectò diſſipatio fumi oſtẽdit aptiſsimè

interitum impiorum. Fumus enim, cum primùm emittitur, sic dilatatur & exaltatur, vt videatur non tantùm totum aërem impleturus, verùm etiam cœlum conscẽsurus, sed si paruulo tantùm vento affletur, sic vno momento dispergitur & dissipatur, vt ne vestigiũ quidem eius reliquũ maneat: ita impij videntur initiò felicissimi & amplissimi, sed quamprimùm spiritus DOMINI insufflauerit in eorum felicitatem & amplitudinem, sic ea euanescũt, vt planè nihil istorum reliqui fiat. Vides, quòd quocunq; circumferas oculos, siue ad stabula gregum, siue ad fumaria ædium, semper obijciatur tibi cõcionator, qui te admonitu repentini impiorũ interitus ab exemplo eorũ deterreat. Si posteriorem lectionem sequeris, vnà tantùm est similitudo, sumpta à sacrificijs agnorum. In sacrificijs enim adeps agnorum cõijcitur in ignem, & vnà cum fumo in tenues auras euanescit. Sic & impiorum pinguedo seu felicitas, quamprimùm inijcitur in ignẽ diuini iudicij, ita diffluit & absumitur, vt ne minima quidem particula eius salua relinquatur. Quis igitur ad impiorum felicitatem non cohorrescat potius, quàm eorum mores & exempla imitetur?

ɔ *Mutuò accipit impius, & non soluit, iustus autem liberalis est & dat.*
Quoniam benedicti eius hæreditabunt terram, & maledicti disperibunt.

Magnum est discrimen impiorum diuitũ. Alij enim non solùm ditati sunt omnibus affluentibus copijs, sed fruuntur etiam ijs bona tranquillitate vsq; ad extremũ vitæ diem. De quibus Psalmus dicit: Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua, filiæ eorũ compositæ,

positæ, circumornatæ vt similitudo templi, promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud. Oues eorũ fœtosæ, & quæ sequuntur, notus enim est locus. Alij etsi abundant diuitijs, præ auaritia, tamen nec statuunt modum congregandis quoquo modo, quaqua iniuria diuitijs, nec vnquam fruuntur eis. De quibus loquitur Ecclesiastes: Qui amat argentum, non saturabitur argento. Et: Qui amat diuitias, non capiet ex eis fructum. Et iterum: Cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris, & in curis multis, & in ęrumna atq; tristitia. Et extant vulgata dicta: Auarus nisi cum moritur, nil rectè facit. Et: In nullum auarus bonus, in se pessimus. Et: Auaro tàm deest, quod habet, quàm quod non habet. Alij multas opes iniquitate & imposturis coaceruant, sed varijs morbis, alijsq; aduersis ita affliguntur, vt etsi cupiunt, non possunt tamen partis opibus frui. Alij sunt quidem satis opulenti, sed non contenti suis rebus, suscipiunt magnum æs alienum, vt ad augendas opes, vel mercaturam exerceant, vel domos domibus, agros agris coniungant. Itaq; fit, vt studio cumulandarum opum nunquam se alieno ære liberare queant. De his ergo concionatur hic versiculus Psalmi: Mutuò accipit impius & non reddit, hoc est, impostor contrahit magnum & graue æs alienum, vt opes suas augeat. Sed dum existimat opes suas crescere, alienum æs ita crescit, vt tandem non sit soluendo. Iustus autem suis contentus, & egenos pro suis facultatibus liberaliter adiuuans abundat. Cum hoc conuenit & illud Salomonis: Alij diuidunt, inquit, propria, & ditiores fiunt. Alij rapiunt non sua, & semper in ægestate sunt. Anima, quæ benedicit, impinguabitur, & qui inebriat, ipse

quoque inebriabitur. Quid ergo causæ est, quòd impostores aliena ad se coaceruantes, semper egeant: pij aũt sua alienis exponentes, abundent? Sequitur. Quoniam benedicti eius hæreditãt terram, maledicti autem eius dispereunt, hoc est, piorum facultates benedicũtur diuinitus, impiorum autem maledicuntur. Vbi autem est benedictio Dei, ibi est rerum omnium copia, etiam in inopia. Vbi verò est Dei maledictio, ibi est inopia, etiã in summa rerum copia.

Sed quid? an non & pijs sæpenumero accidere solet, vt & ipsi suscipiant æs alienum, & postea non sint sol-
4. *Re.* 4. uendo? In libris Regum, mulier quædam de vxoribus prophetarum clamat ad Elizæum: Seruus tuus, vir meus, inquiens, mortuus est, & tu nosti, quòd fuerit timẽs DOMINVM, sed ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad seruiendum sibi. Hic fuit vir pius, & tamen accidit ei, quod hic Psalmus dicit: Mutuò accipit, & nõ soluit. Quid ergo dicemus? Certè, nulla est maledictio corporalis & externa, quam lex impijs minatur, quæ
Deut. 28. non etiam pijs in hac vita accidere possit & soleat. Impijs dicit lex, percutiet te DOMINVS egestate, febri, & frigore, ardore & æstu, et aëre corrupto & rubigine. Ac mox: Percutiet te DOMINVS vlcere Aegypti, scabie et prurigine, vt curari non possis. Sed an non etiam pij solent incurabilibus morbis affligi? Ita & de impijs dicitur, quòd hostes eorum sint eos oppressuri. Ipse (hostis tuus) inquit, fœnerabit tibi, & tu non fœnerabis ei. Ipse erit in caput, & tu eris in caudam. Sed & pij solent ab hostibus suis opprimi, & in ære eorum esse. Huius ergo rei causa, quòd, quæ maledictiones impijs debentur, pijs accidant, scriptus est hic Psalmus, & extant

multæ

multæ aliæ parænefes in ſacris literis, vt pij hac rerum confuſione non perturbentur, nec ſuum officium deſe rant, ſicut enim benedictiones, ſeu felicitates impiorũ non poſſunt eſſe perpetuæ, ſed ſunt paraſceue ad futuram & ſempiternam eorum infelicitatem, ita & maledictiones ſeu infelicitates piorum, non poſſunt perpetuò durare, ſed ſunt prooemia ad futuram, eamq; ſempi ternam felicitatem. In exemplo, quod ſuprà è libris Regum recitauimus, pius vir multo plura debuit, quàm fuerit ſoluendo. Tantùm autẽ abeſt, vt liberi eius, propter parentis debita, in ſeruitutem conijciantur, vt vidua inſigni miraculo iuuetur. Pauxillum enim olei diuinitus ita augetur, ut non ſolùm creditoribus ſatis fiat, verùm etiam familia eius ex eo alatur. Quod miraculum non quidem eò reſpicit, vt ſinguli debitores vaſa plena olei ad ſatisfaciendum creditoribus conſequãtur, ſed vt Spiritus ſanctus teſtificetur, quòd pijs qui plus debent, quàm ſint ſoluendo, DOMINVS ſemper euentum dare ſoleat, vt aut hoc onus ferre queant, aut eo prorſus liberentur. Quare nihil nobis prius, nihil poſterius ſit vero cultu pietatis, vt DOMINVS vertat omnes maledictiones, quæ nobis accidunt, in benedictiones,

A DOMINO greſſus hominis diriguntur, & via eius placet. מ
Cùm ceciderit, non colliditur, quia DOMINVS ſupponit manum ſuam.

Pius, qui in vocatione & obſequio Dei ambulat, ſolet aliquoties non tantùm felicitate impiorum offendi,

ſed etiam metu periculorũ ab officio ſuo deterreri: & multa occurrunt,in quibus,cùm nõ habeas certum & expreſſum verbum Dei,neſcias, quò te veras, & quid vel faciendum,vel omittendũ ſuſcipias. Etſi enim generalis vocatio Dei certa & reuelata eſt perDecalogũ, videlicet,vt nõ habeamus alienos Deos,vt nomen DOMINI Dei noſtri glorificemus, vt proximum diligamus,vt non occidamus,nõ adulterium committamus, non furemur, & id genus alia:tamen Samuel cùm appellaretur ab Iſraëlitis, vt conſtitueret ipſis regem, & nondum accepiſſet reſponſum à Deo,diſtractus ancipiti via,neſcijt quid placeret Deo, & num populo mos gerendus eſſet,an non. EtDauid cùm fugeret Saulem, & deliberaret ſecum, quò eſſet fugiendum, dubitauit num manendum eſſet alicubi in latebris terræ Iſraeliticæ, an verò migrandum ad finitimum quendam Regem, apud quem aliquandiu commoraretur.

Et Ioſaphat, cùm audiret Moabitas & Ammonitas maxima hominũ multitudine in fines regni ſui incurriſſe, ſuſpenſus & incertus videbatur, num ſeſe in fugam daret,an arma contra hoſtes, quamuis longè fortiores,pararet. Deniq; innumeri ſunt caſus, qui obijciuntur pijs, in quibus ex generali vocatione Dei nihil certi,quod ſequantur, habere videtur.Quid igitur faciant?Num deſerant officium ſuũ, & ſequantur exempla impiorum? Nihil minus. Sed primùm omnium curent,vt in generali vocatione Dei perſeuerent,et quod habent certum verbum Dei ſequantur.Deinde,ſi inciderit aliquid incerti & periculoſi,benè confidant de diuina clemẽtia,et inuocent Deum,qui cùm propè adſit omnibus inuocantibus ipſum in veritate, teneri non poteſt,

poteſt, quin oſtendat viã, qua ſit ambulandũ. Sic enim promittit Pſalmus noſter. A DOMINO, inquiens, diriguntur greſſus hominis, videlicet iuſti & pij, qui ambulat in obſequio DOMINI. Et qua via DOMINVS pium deduxerit, ea etiã placebit DOMINO. Etſi enim pius in eo periculum adit, & collabitur, tamen nõ conteretur, nõ peribit, quia DOMINVS ſupponit manũ ſuam, vt etiamſi ille cadat, nõ tamẽ frangatur, nec cõminuatur.

Hæc eſt obſeruabilis promiſsio, qua Spiritus ſanctus docet piorum greſſus DOMINO curæ eſſe, & conſilia ac inſtituta eorum diuinitus fortunari, ac ipſos in periculis conſeruari. Sciamus igitur, quòd cùm hîc loquimur de greſsibus ſeu inſtitutis piorum, intelligamus ea inſtituta, in quibus non habemus certum, manifeſtum, & expreſſum verbum Dei. Nam vbi eſt manifeſtum & expreſſum verbum Dei, ibi non eſt locus deliberationi, ſed eſt ſimpliciter obediendi neceſsitas, & in tali obedientia certiſsimum eſt auxilium diuinum. Vbi autem non eſt expreſſum verbum Dei, ibi cùm omnia ſint incerta, opus eſt deliberatione, vt nihil temerè, & contra voluntatem Dei ſuſcipiatur. Quid igitur faciamus? Primùm, conſideremus quòd non ſit noſtræ vel induſtriæ vel prudentiæ excogitare ex nobis ipſis viam rei benè & feliciter gerendę, ſed ex Deo pendeamus, neceſſe ſit. A DOMINO, inquit Salomon, diriguntur greſſus viri, quis autem hominum intelligere poteſt viam ſuam? Et iterum: Cor hominis diſponit viam ſuam: ſed DOMINI eſt dirigere greſſus ſuos, Et Hiere. Scio, inquit, DOMINE, quia non eſt hominis via eius, nec viri, vt ambulet, & dirigat greſſus ſuos. Deinde, quia ſolus DOMINVS eſt, qui dirigat greſſus, & fortunet inſtituta noſtra,

idcirco non est fidendum nostra industria, sed attollendi sunt oculi ad Deum, & inuocandus est Deus, vt ipse pro sua clementia sit dux & director nostrorum consiliorum. Huc enim vocat nos non tantùm illa consideratio, quam modò recitauimus, sed etiam exempla piorum. DOMINE, deduc me, inquit Dauid, in iustitia tua propter inimicos meos, dirige in conspectu meo viam tuam. Et iterum: Vias tuas DOMINE demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Dirige me in veritate tua, & doce me. Ac rursus: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & nõ dominetur mei omnis iniustitia. Et Iosaphat: In nobis, inquit, non est tanta fortitudo, vt posśimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Cùm autem inuocatio nõ inueniat locum apud Deum, nisi proficiscatur ex fide, fidem autem promisśiones Dei excitent, alant & conseruent: idcirco extant etiam promisśiones, quibus Deus clementer recipit, piorum suorum viam sibi curæ fore, & se consilia ac instituta eorum gubernaturum. Intellectum, inquit Psalmus, tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris, firmabo super te oculos meos. Et in Esaia: Ego DOMINVS Deus tuus, inquit, docens te vtilia, gubernans te in via, qua ambulas. Postquam igitur incurrimus in aliquam rem, & in ea ita hæremus, vt incerti simus, quid faciẽdum, quid omittẽdum sit, proijciamus curam nostram in DOMINVM, & inuocemus eum fiducia harum promisśionum, quas commemorauimus. Quod cùm factum fuerit, Deus teneri non potest, quin ostendat nobis viam, qua sit ambulandum, vel arcano mentis no-

stræ

ſtræ motu, vel amici conſilio, vel ſi aliter fieri non poteſt, angeli legatione. Et quam viam hoc modo ſequimur, eam non dubitemus, quin Deo verè placeat, vt & rectè ad nos dicatur, quod ad Saulem dictum eſt: Cùm euenerint hæc omnia ſigna tibi, fac quæcũq; inuenerit manus tua, quia DOMINVS tecum eſt. Et quod Eccleſiaſtes dicit: Vade comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum, quia Deo placent opera tua. Quòd ſi quid periculi in ea via acciderit, meminiſſe debemus, quid illud Pſalmi ſit: Qui habitat in adiutorio altiſsimi, in protectione Dei cœli commorabitur. Et illud Eſaiæ: Cùm tranſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te. Cùm ambulaueris in igne, nõ combureris, & flamma non ardebit in te. Iſraëlitæ habuerunt manifeſtum verbum Dei, vt relicta Aegypto proficiſcerentur in terrã auitam. Sed qua via eſſet eundum, & quibus alimentis eſſent ſuſtentandi in deſerto, incertum erat. Cùm igitur obſequerentur manifeſtæ vocationi Dei, & dubitarent de via profectionis ac alimentis, tantùm abeſt, vt in ancipiti desererentur, vt Deus proponeret eis interdiu columnam nubis, & noctu columnam ignis, quæ eſſet dux itineris, ac mitteret eis Manna de cœlis. Dauid errabat in exilio, & quia ſentiebat hoc ei voluntate diuina accidiſſe, tulit exiliũ, vt vocationem Dei, æquo animo. Sed cùm ad vrbem Ceilam diuertiſſet, & Saul ſtatuiſſet eã oppugnare, hærebat Dauid quid faceret, num in vrbe maneret, an aliò ſe cõferret. Quare cùm Dauid obſequeretur manifeſtę vocationi Dei, non eſt deſertus à DOMINO in ancipiti caſu, ſed admonitus eſt diuino oraculo quid ipſi factu optimum eſſet. Ioſaphat rex Iudæ renouauit & inſtau-

rauit collapsam doctrinam & sacra veræ religionis, ac etiam politica iudicia in regno suo. Ad hæc enim officia reges manifesto & expresso verbo Dei vocantur. Postquam igitur in incursione Moabitarum & Ammonitarum incertus erat, quò se verteret, direxit DOMINVS gressus eius, & ostendit ei per Prophetam, qua via ambulandum sit, vt victoriā ab hostibus reportet. Cùm enim vel principes vel priuati homines manifestæ vocationi Dei piè obsequuntur, dubium non est, quin etiam in obscuris & incertis consilia eorum diuinitus gubernentur, & fortunentur, ac si quid periculi inciderit, conseruentur. Quod non tantùm de ijs periculis, quæ pio in officijs pietatis accidere solent, intelligendum est, verùm etiam de ijs periculis, in quæ peccator sceleribus suis sese ipse conijcit. Etsi enim Deus nō est Deus volens iniquitatem, nec est autor peccati, tamen si is, qui verè in Christo renatus est, & in manifesta vocatione Dei obedienter ambulat, in aliquo scelere occupatus fuerit, ac mereatnr æternam abiectonē & damnationem, Deus tantæ est clementiæ, vt supponat manum suam, ac reducat eum in viam, vt resipiscat & seruetur.

altera explicatio.

Dauid ipse, qui hunc Psalmum primus recitauit, fecit horribilia scelera adulterij & homicidij, propter quæ dignus fuisset à DOMINO in æternum barathrum conijci. Etsi autem Deus vehementer detestabatur hæc scelera, tamē quia Dauid fuerat antea in Christo renatus, & ambulauerat tàm in exilio, quàm in administratione regni, secundū manifestam vocationem, & vt scriptura loquitur, secundum cor Dei, idcirco Deus supposuit ruenti Dauidi manum, & sustentauit eum, vt non periret in sceleribus, sed pœnitentiam ageret, & salutem conse-

consequeretur. Petrus lapsus est grauissimo casu in nefariã abnegationem Christi, & meruerat à Christo in perpetuum abijci: sed quia antea officiũ suum summa fide in Christum fecerat, supposuit Christus manũ suam Petro: Oraui, inquiens, pro te, ne deficiat fides tua, hoc est, ne post quam fidẽ abieceris, pereas, sed fidem recipias, & serueris. Ergo, inquies, Deus respicit priorem obedientiam, & merita eius, contra quam Ezechiel dicit: Omnium iustitiarum suarum, quas fecit, nulla erit recordatio, restituit lapsum? Nihil certè minùs. Verissimum enim est, quòd Deus in instaurando lapso, nõ respiciat merita prioris iustitiæ, sed quemadmodum in regeneratione conuertit ad se impium, & adoptat eum in filium gratuita tantùm clementia, propter Christum filium suum: ita etiã in conuersione lapsi, respicit tantùm suam ipsius misericordiam in filio suo exhibitam, & instaurat lapsum, sola liberali sua benignitate, qua eum, qui lapsus est, etiam ante casum complexus fuit. Iosaphat, rex pijssimus, coniunxerat se cum impio Ahab, qua coniũctione peccabat aduersus Deum grauissimè. Audit igitur à Propheta: Impio ne præbes auxilium, & his qui oderunt DOMINVM, amicitia adiungeris? Idcirco iram quidẽ DOMINI merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te, eò quòd abstuleris lucos de terra Iuda, et pręparaueris cor tuũ, vt requireres Deum. Non prædicat Propheta merita iustitiæ Iosaphat, quæ in conspectu Dei nulla erãt, sed prędicat clementiam Dei, cuius gratuito fauore Iosaphat antea diligẽtissimè obedierat manifestę vocationi ipsius, et instaurauerat in regno suo cultum veræ religionis. Qua igitur clementia Deus antea Spiritu sancto suo,

Ezech. 18.

2. Paralip. 19.

Quy.

non abiectioni

ſuo, Ioſaphatum ad veram pietatem excitauerat & regenuerat, eadem poſtea labentem excepit, & conſeruauit. Quare ſummo ſemper ſtudio ſectandæ manifeſtæ vocationis Dei teneamur, vt non ſolùm non collidamur & comminuamur, cùm incidimus in pericula pietatis, verùm etiam ſeruemur & liberemur è periculis impietatis.

Iunior fui, ac ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem.
In dies beneficus eſt, & mutuum dat, & ſemen eius benedicetur.

Sæpè ac multum mirari ſolemus, cùm legimus hunc verſiculum Pſalmi, quid ſibi velit Dauid, quòd affirmet ſe nunquam vidiſſe ſemen ſeu liberos & poſteros hominis iuſti, victum ſuum mendicitate quærere. Quantus, obſecro, paſsim numerus eſt mendicorum? Num horum omnium parentes & maiores damnādi ſunt iniuſtitiæ & impietatis? Scilicet, Lazari parentes dicemus fuiſſe iniuſtos & impios, quòd filius eorum quæſiuerit panem mendicitate? Diuitis autem parentes fuiſſe homines pios, quòd filius eorum magnas poſſederit opes? Sed facilis eſt huius rei explicatio, ſi conſiderauerimus, quò reſpiciat Dauid. Ac vt hunc verſiculum ſuo ordine percurramus, obſeruemus primùm, quid illud ſit, quod dicit: Non vidi iuſtum derelictum. Quid ergo iuſtiſsimus omnium clamat in cruce: Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquiſti? De hoc clamore dictum eſt aliâs copioſius, quare erimus nunc breuiores. Iuſtus videtur aliquoties deſeri iuxta humanam

ipſius

ipsius voluntatem, nunquam autem deseritur iuxta veram suam vtilitatē. Et deseritur quidem nonnunquam in externis afflictionibus, vt ex ipsis non liberetur mirando quodam modo, secūdum externam speciem, sed non ita deseritur, vt non conseruetur in afflictionibus, ad veram & æternam salutem.

Sic filius Dei desertus quidem dicitur à Deo in cruce, quòd Deus non liberauerit eum de cruce externo miraculo, & nō fecerit eum visibiliter de cruce descendere, sicut Iudæi postulabant, & aliquoties Patriarchæ mirabiliter è suis aduersis etiam externa specie liberati fuerant. Non est autē desertus, quòd perierit cruce, sed ita conseruatus est, vt tertia die à mortuis resurrexerit, & exaltatus sit ad dexteram Dei.

Sic Stephanus visus quidē est à Deo deseri, quòd saxis ita obrueretur, vt ex hac vita excederet. Non est autem ita desertus, vt inter saxa periret, sed cōseruatus est æterna salute. Cœleste enim oraculum est, quòd hîc dicitur, iustum nunquam deseri, quòd vel conseruetur in aduersis externo miraculo, sicut tres adolescentes conseruati sunt in igne Babylonico, & Daniel in lacu leonū, vel, etiamsi aduersa ita præualeant, vt morte occumbant, reliquum tamen est aliud seculum, in quo sempiterna vita fruetur. Hæc est vera salus, qua iustus nunquam, siue viuat, siue moriatur, destituetur.

Deinde, quod dicit, semē iusti non quęrere panem, significat liberos & posteros iustorum à DOMINO ita benedici, vt nunquam necesse habeant victū mendicitate quęrere. Respicit autem ad generalē diuinę legis promissionem & ordinationem. In Decalogo enim dicitur: Faciens misericordiam in mille, his qui diligunt

me,& custodiunt pręcepta mea. Et in Deuteronomio, Si audieris vocem DOMINI Dei tui, atq; custodias omnia mandata eius, benedictus erit fructus ventris tui. Quid ergo? Cùm videamus liberos honestissimorum parentũ aliquoties nõ pauperes tantùm, sed etiã mendicos esse, dicemus ne illã generalẽ Dei promissionem aliquoties mendacẽ esse? Nihil verò minus. Primùm enim, si Deus seueriter de hominibus iudicare voluerit, nullum inuenit verè iustũ: Si iniquitates, inquit, obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et: Omnes declinauerũt. Nihil ergo cuiquam, nec parenti, nec liberis, propter iustitiã eorũ debet. Deinde etiamsi intelligamus nomine iusti, nõ eũ, qui verè in se sit iustus, sed eum, qui credit in Christum iustũ, & profert quos potest iustitiæ fructus: tamen Deus etiã sic multas & legitimas habet causas, cur conijciat aliqties piorũ liberos, non in egestatẽ tantùm, sed etiã in mendicitatẽ, ac maneat nihilominus perpetuò in promissis suis verax, & in ordinationib. suis cõstans. Nã quod dicitur in generali promissione & ordinatione, Deũ facere misericordiã multis posteris eorum, qui custodiunt præcepta sua, Ezechiel interptatur sic intelligendũ: Si posteri maiorũ suorũ pietatem sectentur. Si aũt maiores fuerint pij, posteri aũt impij, manet etiã ipsos impiorũ maledictio. Si vir fuerit iustus, inquit Ezechiel, & fecerit iustitiam ac iudicium, vita viuet, ait DOMINVS Deus. Quod si genuerit filium latronẽ, effundentem sanguinẽ, nunquid viuet? Non viuet, sed morte morietur, sanguis eius in ipso erit. Sed demus, nõ tantùm parentẽ, verùm etiam filium esse pium ac iustũ, attamen etiam sic diuino consilio fieri potest, vt filius necesse habeat panẽ mẽdicitate quę-

Ezech.18.

te quærere. Quod enim Christus apud Ioannem de homine à natiuitte cęco, de quo discipuli interrogabant, num ipse, an parentes eius peccassent, vt cæcus nascerétur, dicit: Neq; ipse peccauit, neq; parentes eius, sed vt manifestentur opera Dei in illo, hoc idem de mendicis liberis piorum parentũ affirmari potest. Conijciuntur enim aliquoties liberi in mẽdicitatẽ, neq; propter ipsorum, neq; propter parẽtum eorũ peccatũ seu iniustitiam, sed vel vt nomen Dei per illos illustretur, quale exemplum est illius cæci mendici, cuius modò mentionem fecimus, vel vt fides eorum probetur, nã sicut morbis, captiuitatibus, seruitutibus, & alijs id genus ærumnis, ita & paupertate ac mẽdicitate fides piorũ probari solet: vel quòd Deus velit mendicitatem cõpensare cœlestibus & æternis diuitijs. An non Iob fuit omnium virorum, qui suis temporibus in terra fuerũt, iustissimus? Si negaui, inquit, quod volebã, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci, Si comedi buccellam solus, & nõ comedit pupillus ex ea? Et tamẽ liberi eius, nõ quidem mendici fiunt, sed quod horribilius est, omnes simul domus ruina opprimuntur. Quid ad hæc dicemus? Si quidem impij fuerunt, meritas luerunt pœnas: si autem pij, accidit hoc eis, vt parentis tolerantia probaretur: & vt veritas diuinæ promissionis cõstet, acceperũt ipsi pro caduca vita, cœlestis & æternæ vitæ felicitatem.

Lazarus, de quo apud, Lucam mendicus est, & habet optimum testimoniũ pietatis suæ. Quòd si piorũ liberi non sunt obnoxij mendicitati, quãto minus homines ipsi pij deberent esse mendici. Sed vt Deus in promssis verax, & in ordinationibus suis constans inueniretur, reposuit Lazaro pro breui mendicitate æternas diuitias,

tias. Quare, cùm videmus piorum hominum liberos panem mendicitate quærere, non arguamus cœleste oraculum mendacij, nec damnemus vel parentes mẽdicorum, vel mendicos ipsos peccati, & iniustitiæ, sed afficiamur misericordia erga alienas ęrumnas, & cogitemus Deum non commissurum, quin pio hanc terrenam infelicitatem compensaturus sit cœlesti felicitate.

Eodem planè sensu dicitur, quod sequitur: Iustus beneficus est, & dat mutuũ, & semẽ eius benedicetur, hoc est, Qui iustè negotiatur, & iuuat partis bonis egentem liberaliter, hic nõ solùm ipse consequitur à DOMINO benedictionem opum suarum, verùm etiã posteri eius benedicentur diuitijs. Dispersit, inquit alius Psalmus, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculũ seculi. Qui enim ea est iustitia, vt egenis clementer & largiter benefaciat, huic DOMINVS vicissim benefaciet, etiam in futuris hominum ætatibus, in posteritate eius. Id enim est manere iustitiam in seculum seculi. Hoc si non fiat secundum rationem regni Mosi, certè fiet secundum rationem regni Christi.

Alia enim est ratio regni Mosi, alia regni Christi: in illius regno politica tractantur, & externa promittuntur. Quare, cùm DOMINVS recipit se gratuita sua misericordia redditurum iusto mercedem, non est alienũ à sententia Spiritus sancti, vt intelligas de mercede politica, in hoc externo seculo, siquidem respexeris ad rationem regni Mosi.

In regno autem Christi tractantur spiritualia, & promittuntur cœlestia ac æterna. Quare si non contigerit iusto merces politica, iuxta regnum Mosi, nihil certius est, quàm quòd contingat ei merces spiritualis & cœle-

stis

ſtis, iuxta rationem regni Chriſti. Apud Marcum dicitur: Nullus eſt qui reliquit domum, aut fratres, aut ſorores, aut matrem, aut vxorem, aut liberos, aut agros, mea cauſa & Euangelij, quin recipiat centupla, nũc in tempore hoc domos & fratres, & ſorores, & matres & liberos, & agros cum perſecutionibus, (hoc eſt, quantumuis graues ſunt perſecutiones) ac in ſeculo venturo vitam æternam. Non ſolùm autem is reliquit facultates ſuas propter Chriſtum & Euangelium eius, cui propter huius confeſsionem tyrannidè auferuntur, verùmetiam is, qui ad teſtificandam fidem et charitatem ſuam, proximum liberaliter facultatibus ſuis iuuat. Promittitur ergo ei retributio centupla, & diſertè additur, NVNC & IN HOC TEMPORE. Quibus verbis ſignificatur retributionem centuplam non reijci tantùm in futurũ ſeculum, ſed etiam cõtingere in hoc ſeculo. Nihilominus tamen ſententia huius promiſsionis exigenda eſt tam ad rationem regni Chriſti, quàm ad rationẽ regni Moſi. Ac in nonnullis quidem impleta eſt hæc promiſſio, iuxta rationem regni Moſi, quòd pro deſertis facultatibus propter cõfeſsionem Chriſti, receperint in hoc ſeculo centupla politicè. Exempla ſunt Iouianus & Valentinianus, qui cùm relinquerent cingulum ſeu dignitatem militarem propter Chriſtum, receperũt poſtea mercedis loco regnum Romanum, & maieſtatem Imperatoriam. Catholicè autem & vniuerſaliter impleri ſolet in hoc ſeculo, iuxta rationem Regni Chriſti, videlicet, quòd pro ablatis facultatibus, nõ ſolùm reddatur pio animus ſua ſorte contentus, & in exilio ac egeſtate tam trãquillus, quàm antea, præſentibus adhuc facultatibus, verùmetiã excitentur alij homines, qui eum nõ

minori fauore prosequuntur, nec illiberalius adiuuant quàm si adhuc haberet omnes amicos & agros, quos deseruit. Hęc est spiritualis & cœlestis in hoc seculo retributio. Nam quæ sequitur in altero seculo, nō potest humana lingua satis explicari. Talem retributionē acceperūt Apostoli in hoc seculo. Pro retibus enim suis, quę reliquerunt ad vocationem Christi, nō acceperunt in his terris multas & magnas opes politicè, iuxta rationem regni Mosi, sed acceperunt eas spiritualiter, iuxta rationem regni Christi, quia & lætissimo animo suam extremam paupertatem propter Christum tulerunt, & nihil vnquam necessariarum rerū eis defuit, & quocunque peruenerunt, suos fratres, sorores, matres & agros inuenerunt, Quasi dolentes, inquit Paulus, semper tamen gaudentes: quasi pauperes, multos tamen ditantes: vt nihil habentes, & tamen OMNIA possidentes. Et iterum: Testimonium reddo vobis, quòd si fieri potuisset, oculos vestros effossos dedissetis mihi. Nec vnus est Paulus, nec vnus Petrus, quibus tale quid contigit, sed vt promissio est vniuersalis, ita & singuli pij, qui promissioni credunt, & ex fide vocationem Christ sequuntur, suam accipiunt in his terris bonorum retributionem. Quare vnum hoc sit studium nostrum, vt etsi non sumus Apostoli, credamus tamen Apostolico sermoni, & accipiemus etiam mercedem Apostolicā. Non pro eis tantùm rogo, inquit Christus, sed & pro ijs, qui credituri sunt per sermonem eorum in me.

Recede à malo, & fac bonum, & inhabita perpetuò.
Quia DOMINVS amat iudiciū, & non deseret beneficos suos, in æternum custodientur, semen autem impiorū excindetur.

Vide,

Vide, quoties eandem ſententiã, variata tantùm ſermonis figura, repetat. Cor enim exẽplo et felicitate impiorum perturbatũ indiget copioſo verbo, vt mitigetur et in officio cõtineatur: Recede, inquit, à malo. Nõ ignoro te exemplo impiorũ ſollicitari, ad deſerendum tuum officium, & ſectandam malitiã ac impietatẽ. Tu verò non id agendũ ſuſcipias, ad quod impij te inuitãt, ſed quod verbũ DOMINI iubet: Primũ, recede à malo. Hoc malum eſt peccatum, quod eſt agnoſcẽdum & deteſtandum, nam hoc eſt initium verę pœnitentiæ, & obedientiæ erga Deum, vt peccatum agnoſcas, deteſteris & fugias. Deinde, fac bonum. Non ſufficit, vt peccatũ agnoſcas, & à peccato recedas, ſed neceſſe habes etiam bonum facere. Hoc bonum pręcipuè eſt agnoſcęre clementiã Dei, & credere in filium Dei DOMINVM noſtrum Ieſum Chriſtum, quòd Deus propter hunc ſit nobis propitius, & adoptet nos in filios & hæredes omnium cœleſtium ſuorum bonorũ. Hoc bono opere nihil eſt melius, nihil magis ſalutare. Deinde faciendum eſt & illud bonũ, vt ex hac fide in obſequio præceptorum Dei ambules, ſicut Decalogus ea præſcribit.

Hęc eſt generalis obedientia, quam omnes Deo prę ſtare debemus. Poſtremò, Inhabita, inquit, perpetuò. Hoc etſi pro promiſsione intelligi poteſt, vt ſit ſenſus, Si receſſeris à malo, et feceris bonũ, inhabitabis perpetuò in terra trãquillus, ſicut et ſuprà dictũ eſt: Manſueti hæreditabũt terrã, et delectabuntur multitudine pacis: tamẽ haud ineptè etiam pro pręcepto intelligitur. Cũ enim his verbis: Facito quod bonum eſt, requiratur generalis obedientia Decalogi, nunc illis verbis: Inhabita perpetuò, requiritur ſpecialis obedientia, quam

in ſua

in ſua quiſque vocatione pręſtare debet. Sunt enim qui cùm vident ſe in ſua patria, inter ſuos ciues, & in ſuo opificio, tanta eſſe infelicitate, vt vix ſe à mendicitate tueri poſsint, deliberant ſecum, de deſertione non tantùm pietatis, verùm etiam patrię et opificij ſui. Ac alius quidem, relicto loco, in quo doctrina verè pia traditur, commigrat ſpe parandarum diuitiarum in aliam regionẽ, in qua impius cultus Dei obtinet. Hic certè conijcit ſe ipſe in manifeſta pericula. Quę temeritas, quomodo poſſet eſſe felix? Alius aliud ſubinde opificiũ alio commutat & nunc exercet agriculturam, nũc mercaturam, nũc opificium mœchnicum, nunc, ſi Deo placet, medicinam. Videas enim multos, qui cùm periculũ fecerint in varijs generibus vitæ, ac in nullo eorũ conſecuti ſint opes, pro ſuo voto, cõferunt ſe tandem ad exercitiũ medicinæ. Alius deſerto politico genere vitæ, cõfert ſe in eremum aut monaſteriũ. Sed hanc varietatẽ et inconſtantiã improbat Spiritus ſanctus, & dicit: Inhabita perpetuò, hoc eſt, Non hoc volo, vt hinc inde in terra migres, ſed vt ſedem ſtabilem, & certum domiciliũ habeas. Fieri quidem ſolet, vt de loco in locũ, de regione in regionẽ, ſingulari vocatione Dei, aut perſecutione aut alia quadam neceſsitate, migrandum ſit, ſicut Patriarchæ aliquoties ſedes ſuas mutarunt, & qui in exiliũ eijciuntur, neceſſe habent aliò ſe cõferre, diuina vocatione. Si autem nihil tale ſeſe obtulerit, nõ ſunt mutandæ ſedes, ſed inhabita, inquit, perpetuò: Non ſines te, infelicem rerum tuarũ euentum, è ſedibus tuis exturbare, quaſi vnà cũ ſedium mutatione, etiam fortunã ſis mutaturus, ſed maneas ſtabilis in tuo domicilio, et opificio, & pergas in vera pietate ambulare. Etſi enim hoc præ-

ſenti

ſenti tempore, malè tibi euenire videtur, et impijs tuis vicinis, benè, tamen fieri non poteſt, vt hæc rerum confuſio & perturbatio diu conſtare queat. DOMINVS enim amat iudicium Filij huius ſeculi, cùm vident bonis malè, & malis benè euenire, exiſtimant Deum non curare res humanas, nec delectari iuſto & legitimo rerum ordine, nec requirere, quid cuiq; in terris accidat: idcirco vſurpant ſibi licentiam peccandi, & hoc ſolùm curant, vt homines lateāt, aut hominibus ſua probent. Repleta eſt terra, inquit Ezechiel, ſanguinibus, & ciuitas repleta eſt auerſione, quia dixerunt: dereliquit DOMINVS terram, & DOMINVS non videt. Sed Spiritus ſanctus contrarium docet. DOMINVS, inquiēs, amat iudicium, hoc eſt, DOMINVS non dereliquit terrā, nec deſpicit humana, nec delectatur rerum confuſione & perturbatione, ſed amat iuſtum & legitimū tàm humanarum, quàm omniū aliarum rerum ordinē, (hoc enim eſt iudicium) nec ſimpliciter eum amat, ſed zelo tuendi & conſeruandi eius ardet. Ego ſum, inquit DOMINVS, Deus tuus fortis Zelotes. Et: DOMINVS, Zelotes nomen eius. Hic autem eſt iuſtus et legitimus ordo, vt benefici, qui cuſtodiunt mandata Dei, non deſerantur, ſed ſicut ipſi cuſtodiunt mandata Dei, ita viciſsim et ipſi et poſteri eorum à Deo cuſtodiātur, impij autem, non tantùm ipſi pereant, ſed etiam ſemē, hoc eſt, poſteritas eorum excindatur. Hunc rerum ordinem conſtituit lex ipſa diuina: Ego ſum, inquit DOMINVS, Deus tuus, viſitans iniquitatem Patrum, in filijs, vſq; ad tertiam, adeoq; quartā generationem eorum, qui me oderunt, et faciens miſericordiam in mille, his qui diligunt me, et cuſtodiunt præcepta mea. Hic eſt iuſtus et legiti-

mus rerum ordo, & hoc est iudicium Dei, vt pijs, nō ipsis tantùm, verùm etiam posteris eorum benefiat, ab impijs autem, non ab ipsis solùm, verùm etiā à liberis, à nepotibus, à posteris eorum pœnæ expetantur. O miram (iterū vociferantur filij huius seculi) ęquitatē Dei. Ferretne vlla ciuitas latorē istiusmodi legis, vt condēnaretur filius aut nepos, si pater aut auus deliquisset? Non ferret, non certè ferret. Nam lex etiā ipsa Mosi pręscribit, quod in hac re est ęquissimū: Non occidētur, inquiens, patres pro filijs, nec filij pro patrib. sed vnusquisq; pro peccato suo morietur. Et repetijt Ezechiel: Anima, inquiens, quæ peccauerit, ipsa morietur, filius nō portabit iniquitatē patris, neq; pater portabit iniquitatē filij, sed iustitia iusti erit super eū, & impietas impij erit super eū. Quid igitur dicendū est de diuino illo iudicio et ordinatione, cuius paulò antè mentionē fecimus, videlicet, quòd Deus nō solùm benefaciat posteris, propter maiorum suorum pietatē, verùm etiā puniat posteros, propter maiorum suorum impietatem? Dicamus primùm de eo, quod in Decalogo scriptū est: Faciens misericordiam in mille, his qui diligunt me, & custodiunt mandata mea. Et Psalmus noster dicit: Non deseret beneficos suos: In ęternū custodientur, hoc est, etiam posteri eorum seruabuntur. Hæc enim non eò respiciunt, quòd Patriarcharum merita tātæ sint dignitatis, vt propterea DOMINVS tam ipsis, quàm posteris eorum benefaciat, sed cōmendant liberalem Dei misericordiam, quòd sicut Deus contulit beneficia sua in Patriarchas gratuita clementia, ita velit etiam ea conferre gratuita clementia in posteros eorum. Recordare, inquit Moses, Abrahami, Isaac & Iacob seruorū tuorum. Non ia-

Cicero lib. 3. de natura Deor.

ctat coram Deo merita horum Patriarcharum.

Nam de Abraamo ipſo, qui Patriarcharũ præcipuus eſt, ſcriptura teſtatur, quòd cùm vnà cum patribus ſuis ſeruiret dijs alienis, liberatus ſit idolatria, diuino & gratuito fauore. Et aliàs ſcriptum eſt, Abraamum iuſtificatum FIDE. Non igitur ſuis meritis, ſed gratuita tantùm clementia Dei propter Chriſtum iuſtificatus eſt. Quòd ſi Deus, ne in Abraamo quidẽ ipſo merita iuſtitiæ, quæ reſpiceret, inuenit, quomodo propter dignitatem meritorũ eius, poſteris benefaceret? Sed Moſes idcirco commemorat corã Deo in precibus ſuis nomina Patriarcharum, vt admoneat Deũ gratuitæ ſuæ promiſsionis, qua olim ex mera miſericordia receperat ſe poſteros eorũ augere, & in regno Canaã collocare. Vnde & in precibus Moſi ſequitur: Quibus iuraſti per temetipſum, dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cœli. Et aliàs: Non propter iuſtitiã & æquitatẽ cordis tui ingredieris, vt poſsideas terras Gentiũ, ſed vt Dominus compleret verbum ſuum, quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis. Sicut ergo Deus patribus nullo meritorũ reſpectu, ſed tantùm gratuitò promiſit poſſeſsionẽ terræ Canaan, & alia beneficia, ita & præſtitit ea poſteris eorum gratuitò. In tertio libro Regũ, iraſcitur DOMINVS Salomoni, quòd ædificaſſet vxoribus templa alienorum deorum: Scindã, inquiens, regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrẽ tuum, de manu filij tui ſcindam illud, nec totum regnum auferã, ſed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid ſeruũ meum. Hìc iterum non prædicantur merita iuſtitiæ Dauidis, quæ ne ipſe quidem agnoſcit: Quis ego ſum, inquiẽs, & quæ domus

Ioſuæ 4.

mea, quòd me ſic extollis? Et aliâs: Non intres in iudiciũ cum ſeruo tuo, quia non iuſtificatur in cõſpectu tuo omnis viuens, Sed prædicatur gratuita clementia Dei & veritas promiſsionum eius. Benefacit enim Deus poſteritati Dauidis, propterea quòd gratuitò promiſerat Dauidi ſe miſſurum ex famlia ſua Chriſtum, & conſeruaturũ regnum in poſteritate eius, donec Chriſtus veniret. Quare ſicut hoc promiſſum eſt Dauidi gratuitò, ſine vllo meritorum eius reſpectu, ita ſeruatũ eſt poſteritati, ſine vllis meritis, ſed tantùm gratuita clementia, & vt veritas promiſsionis Dei illuſtretur. Sed quod dicitur: Faciens miſericordiam in mille his qui diligunt me, & cuſtodiunt mãdata mea, maximè omnium reſpicit in Ieſum Chriſtum filiũ Dei, qui ſolus tanto dilectionis ardore complexus eſt Deum Patrem ſuum, & mandata eius cuſtodiuit, vt impetrauerit ab eo, quòd ſuſcipiat propter ipſum in gratiam, & adoptet in filios ſuos omnes illos, qui in ipſum credunt. Quotquot, inquit, receperũt eum, dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri, his, qui credũt in eum. Et mox: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. Atq; hactenus de eo, quòd Deus benefacit poſteris propter maiorum pietatem. Deinde conſideremus & illud, quòd Deus puniat poſteros propter maiorum ſuorum impietatem. Nõ enim ſentiendum eſt, quòd Deus puniat innocentem filium, propter nocentẽ patrẽ, quid enim eſſet iniquius? ſed quòd Deus tanta ſit clementia & bonitate, vt ſoleat aliquandiu ad maiorum impietatẽ conniuere, & pœnitentiã eorum expectare, adeoq; externum ſupplicium impietatis differre vſq; ad poſteros ipſorum, ſi fortè vel hi à maiorum impietate reſipiſcant, & ſupplicium euadant,

dāt. Si verò posteri impietatem maiorum ita imitātur, vt non solùm non resipiscāt ab ea, verùmetiam cumulent eam, & propugnent, nec vlla sit amplius spes resipiscentiæ eorum, hîc iam tempus est, non inferēdi tantùm, sed etiam augend supplicij. Tunc enim non innocens, sed nocētissima posteritas suo ipsius merito punitur. Adam peccauit, & vniuersa posteritas eius cōiecta est in mortem. Quid? num posteritas innocēs? Nequaquam, sed quæ hæreditatem peccati à parente suo accepit. Propter vnum hominem, inquit Paulus, peccatū in mūdum introijt, ac per peccatum mors, & sic in omnes homines mors peruasit, quatenus OMNES peccauimus. In libro Samuelis & Regum, deletur nunc posteritas Saulis, nūc posteritas Ierobeami, nunc posteritas aliorū Regum, propter impietatem maiorū suorum. Num autem horum posteritas innocens est? Tātum abest, vt sit innocens, vt etiā maiorum suorū impietatem auxerit. Quare iustissimo Dei iudicio fit, vt pendat pœnas impietatis maiorū suorum. Itaq; quod dicitur: Visitās iniquitatem patrum in filijs in tertia & quarta generatione. Et: Semē seu posteritas impiorū excindetur: intelligendum est de filijs, de generatione seu posteritate, quę patrum suorū impietatem sectatur. Tātum enim abest, vt Deus innocentē posteritatem propter nocentes maiores puniat, vt si quis in ea posteritate, quæ iam pręsenti supplicio subiecta est, pœnitentiam agat, & cōuertatur ad DOMINVM, huic commutet DOMINVS gratuita sua clemētia supplicium in benedictionem & organon salutis. Leui, filius Iacob, sæuijt vnà cum fratre Symeone, violata fide, aduersus ciues Sichimitas. Maledicitur igitur à Patriarcha Iacob, non ipse tantùm, sed &

posteritas eius: Maledictus, inquit Iacob, furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorũ, quia dura. Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israël, hoc est, posteritas eorum non accipiet propriam hæreditatem in terra Canaan, sicut aliæ tribus, sed necesse habebunt dispersi in aliarum tribuum hæreditatibus habitare.

Sed cum postea Leuitæ conferant opem suam cum Mose, ad vindicandam idolatriã Israëlitarum, commutata est maledictio eorum in benedictionem, vt & sanctißimo Ecclesiæ ministerio præficerentur, & ab alijs tribubus decimas, & partes sacrificiorũ acciperẽt. Tota Adæ posteritas obnoxia est morti, propter parentis sui peccatum, quod in ipsam propagatũ est. Sed quotquot in hac Adæ posteritate conuertuntur ad DOMINVM, & credunt in semen mulieris, seu filium virginis, qui fuit Adæ promissus, ijs mors non amplius erit mors, sed somnus, è quo excitentur ad veram & æternam vitã. Ac breuiter, verißimum est, quod Psalmus dicit, DOMINVS amat iudiciũ. Hæc enim est certißima regula, & sacrosanctum ac inuiolatũ iudicium Dei, quòd etiãsi impij diu videãtur felices, & pij infelices, tamen impijs vnà cum posteris eorum, qui impietatẽ maiorum suorum sectantur, malè tandem eueniet, pijs autem & posteris eorum, qui sunt imitatores pietatis maiorũ suorum, benè eueniet, si nõ in hoc seculo, quod profectò est fragile & caducum, certè in vẽturo, quod est perpetuò constans & firmum. De qua re, cùm multa alia dicta & facta, in literis Propheticis & Apostolicis, tum præcipuè, quod scriptum est apud Euãgelistam Lucam de diuite helluone & paupere Lazaro, testimonium dicit. Quare nõ offendamur felicitate impiorum, vt deseramus

mus noſtrum officium, ſed recedamus à malo, & faciamus quod bonum eſt, vt & nobis ipſis, & poſteritati noſtræ à DOMINO benefiat.

Iuſti hæreditabunt terram, & habitabunt ſemper ſuper ea. צ

Admiratione non indignũ eſt, quòd cùm Dauid ſuſceperit in hoc Pſalmo verſiculos eius, iuxta ordinẽ Alphabeti Hebraici recitandos, omittat literam ע Ain, & pro ea ponat literam צ Zadik, quam tamen mox ſuo loco repetat. Fortaſsis initio, niſi me coniectura fallit, ſic ſcriptum fuit, עיני צדיקים Oculi iuſtorũ. Sed ſcriba quiſpiam offenſus abſurditate, vt putauit, ſententiæ, quid enim oculis cum hæreditate terræ? ſcripſit, omiſsis oculis: Iuſti hæreditabunt terrã. Etſi aũt non eſt opus, vt de hac re multũ ſimus ſolliciti, potuit enim Dauid, vel ſine ordine literarum verſiculos Pſalmorum recitare, ſicut multos recitauit, vel tranſponere literas, à capite verſiculorũ pro ſuo arbitrio: tamen cũ legimus: Oculi iuſtorum hęreditabũt terrã, nihil abſurdi dicitur. Solet enim ſcriptura aliquoties viſu oculorum, delectationem & voluptatem ſignificare: Videbis, inquit Eſaias, & afflues, hoc eſt, delectaberis, & hilaris eris. Et paulò poſt in hoc ipſo Pſalmo: Cũ perierint peccatores, videbis, hoc eſt, gaudio afficieris. Cũ igitur Pſalmus ſuprà dixit, pios hæreditare terram, nunc addit etiam oculos eorum hæreditare terram, & commorari in ea ſemper, videlicet ſignificat, quòd pij non ſimpliciter poſsideant terram, verùmetiam fruãtur ea magna animi delectatione, & habeant in ea firmam & ſtabilem ſedem. Alij ſentiunt, quòd cùm ſingulæ literæ Alphabeti contineant bi-

ant binos quæque versiculos, omissum sit, incuria scribarum, hemistichium, quod Græcus interpres expressit, videlicet: Iniusti punientur. Et pro (iniusti) fuerit apud Hebræos scriptũ עוילים Hauilin. In qua dictione est litera ע Ain initialis. Præponendum est autem hoc hemistichium posteriori pręcedentis versiculi, vt legatur: Iniusti punientur, & semen impiorum peribit. Sed quicquid id sit, certè Psalmus iterum opponit inter se iustos, & iniustos, & dicit, quòd iniusti seu iniqui puniantur, non ipsi tantùm, sed etiam semen seu posteritas ipsorum, iusti autem & pij hęreditent terrã, & fruantur beneficijs eius. Hoc impletur in multis pijs, iuxta rationem regni Mosi, sicut suprà exposuimus, maximè autem omnium impletur in eis, iuxta rationẽ regni Christi. Regnum meum, inquit Christus, nõ est de hoc mundo: ergo etiam terra eorum, qui sunt Christi, non est de hoc mundo. Primùm enim, quia piorum municipatus præcipuè est in cœlis, idcirco sunt ea terræ parte quantumuis parua, quam in præsentia vident & diuina clementia possident, contenti. Filijs huius terræ nullus ager, nulla terra satis ampla est. Et quemadmodũ canis, cùm videt ante se duo panis fragmenta posita, etsi alterum arripit & deuorat, tamen in alterum sic inhiat, vt illud prius abalienato planè sensu ac nulla voluptate in ventrem traijcere videatur: ita filij huius seculi quãtamcunq; terræ partem possidendam acquisierint, nihil se habere existimant, nisi & vicinam occupauerint.

Alexander Magnus totius orbis domitor ac Monarcha, cùm audisset Philosophum disserẽtem, plures esse mundos, ingemuisse dicitur, quòd vix adhuc vno mundo potitus esset. Sic est hominum huius seculi affectus, quo

quò plura posſident, plura appetunt. Cùm enim Deo ipſo, qui ſolus eſt vera rerum ſatietas, careant, fieri non poteſt, vt etiamſi totius terræ dominationem haberēt, ſatis ſibi diuitiarū, honoris & potentiæ habere viderentur. Sed longè alius eſt affectus, alia ſors piorum. Hi enim etſi vel vnum ſaltem veſtigium pedis in terra poſſident, tamen quia poſſident per fidem filium Dei, qui eſt exaltatus ad dextram Dei, & eſt Dominus cœli ac terræ, idcirco ſunt & ipſi per filium Dei poſſeſſores cœli & terræ. Vide mihi nunc, vbi ſint maiores diuitiæ? Num, vbi quidem eſt externa totius huius terræ poſſeſſio, animus autem Deo vacuus? an vbi vix eſt veſtigij in hac terra poſſeſsio, & animus Deo plenus? Didici, inquit Paulus, in his, in quibus ſum, contentus eſſe. Noui & humilis eſſe, noui & excellere. Vbiq; & in omnibus inſtitutus ſum, ſaturari & eſurire, abundare & penuriam pati.

Vnde, quęſo, Paulo tanta opulentia & gloria, in media etiam rerum penuria, & ignominia? Omnia, inquit, poſſum per Chriſtum, qui me corroborat. Et aliàs dicit: Magnus quæſtus eſt, pietas cum animo ſua ſorte contento. Quare cùm iuſtis promittitur hæreditas terræ, non dubitemus de huius promiſsionis veritate, quippe quòd & piorum Patriarcharum familijs data ſit poſſeſſio terræ Canaan, & multis alijs pijs contigant, diuina clementia, principatus & regna huius terræ. Sed intelligamus hanc promiſsionem pręcipuè ſecūdum rationē regni Chriſti, qua pijs multo maiora dona in minimis ſuis facultatibus, liberali Dei benedictione contingunt, quàm impijs, in ampliſsimis huius terræ regnis. Deinde ponamus etiā nobis accidere, quod Paulus de

se & collegis suis recitat: Ad hoc vsq; tempus, inquiens, esurimus, sitimus, nudi sumus, colaphis cędimur, & incertis sedibus vagamur, idq; duret non vno tantùm, & altero anno, sed vsq; ad extremum huius vitæ spiritum: nihilominus tamen veritas huius promissionis de hæreditate terræ, in verè pijs impletur. Quod enim pij non consequuntur in hac corporali vita, hoc compensatur eis in ventura et æterna vita, tanto fœnore, vt longè maiora bona eis contingant, quàm quę oculus vidit, auris audiuit, et in cor hominis ascenderunt. Dum igitur proponuntur nobis promissiones de terrenis bonis, etsi hæc suum quoq; locum habent, tamen attollamus nos oculos nostros in cœlum, & sciamus ibi veram nostram hæreditatem nobis repositam esse, cuius gustum quidem in hac vita percipere licet, in ventura autem plenitudinem & satietatem accipiemus.

Os iusti dicit sapientiam, & lingua eius loquitur iudicium. Lex Dei eius, in corde ipsius, non nutabunt gressus eius.

Suprà dixit, piũ non collidi, etiamsi ceciderit: & additur causa, quia gressus pij diriguntur à DOMINO, & DOMINVS supponit manum suam: Nunc dicit piũ nõ solùm nõ collidi, verùm etiã gressus eius nõ nutare, nec vacillare. Et tamen nihil veri dissimiliùs videtur. Tanta enim est rerum cõfusio, vt existimes nõ pios, sed impios in rebus suis stare, ac erectos sine vlla pedũ offensione ambulare. Nos aũt iudicare debemus, non secundũ externam & caducam rerum speciem, sed secũdùm firmam & stabilem veritatẽ. Etsi enim gressus piorum videntur varijs casibus ita impelli, ac nutare, vt fieri

non

non poſsit, quin concidant, & collidantur, tamen cùm Spiritus ſanctus dicat: Non nutabunt greſſus eius, fixum, & in perpetuum ratum eſt, non quod homini, ſed quod Spiritui ſancto viſum fuerit. Et additur hîc etiam perſpicua ratio, cur greſſus hominis iuſti ſeu pij non vacillent: Quia os iuſti (inquit) dicit ſapientiam, & lingua eius loquitur iudicium, & lex Dei ſui eſt in corde eius. Iuſtus idcirco non nutat, non vacillat, non concidit greſſu ſuo, quia non ſequitur exempla impiorum, ſeu multitudinis hominum, nec ſequitur ſententiã humanæ ſapientiæ, ſed habet præ oculis cordis ſui legem DOMINI, & loquitur ore ac lingua ſua verbum DOMINI. Qui autem legem & verbum DOMINI meditatur & ſequitur, fieri non poteſt, vt nutet ac labatur. Primùm enim, verbum DOMINI eſt vera lux, quæ viam, in qua ambulamus, ita illuſtrat, vt non impingas ad lapidem pedem tuum: Lucerna pedibus meis, inquit aliàs, verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Et iterum: Præceptum DOMINI lucidum, illuminans oculos. Et Petrus: Habemus, inquit, firmiorem ſermonem Propheticum, cui dum attenditis, ceu lucernæ apparenti in obſcuro loco, rectè facitis. Cùm igitur verbum DOMINI ſit lucerna noſtra, non offendit pedem ſuum ad lapidem, qui eam in itinere ad cœleſtem ſalutem ſequitur. Deinde verbum DOMINI ſola eſt vera ſapientia & rectum iudicium. Eſt quidem ſua ſapientia & ſuum iudiciũ in Oeconomia, in Politia, in Philoſophia, quæ & in ſuo loco & ordine ſuã habent vtilitatem. Nos autem loquimur nunc de ea ſapientia, quæ nos in ſummis periculis ſeruat, & de eo iudicio, quod nos ad cœleſtia & ęterna bona cõſequenda dirigit. Hãc ſapientiã & iudi-

iudicium nulla tradit hominum philosophia, sed solū verbum Domini. Lex Domini, inquit, immaculata, cō uertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiā præstans paruulis. Quare, qui proponit sibi ob oculos cordis sui Legem DOMINI, & ore ac lingua confitetur verbum Domini, quod est vera lux, sapientia & iudicium, vt sequatur præcepta Dei, & ambulet in vocatione eius, hic etsi videtur in greſsibus suis nutare ac stultè facere coram hominibus, tamen sustentatur à Deo, & habetur coram omni cœlesti cœtu sapientiſsimus. Quod vt rectius intelligamus, explicabimus aliquot exemplis. Petrus & Ioannes statuuntur Hierosolymis ad Synedrion Pontificum, qui minabantur eis vincula, carceres, & mortem, si deinceps Iesum à se crucifixum, prędicarent esse Christum. Quid ergo facerent, ne gressus eorum nutarent? Hîc si adhibuissent in consiliū aliquē prudentem huius seculi, iudicasset eos stultiſsimè facere, si pergerent confiteri Iesum Christū, & non parêre mandatis Pontificum: ac existimasset eos hoc instituto non tantùm greſsibus suis nutaturos, verùm etiam toto corpore collidendos. Cur enim exponerēt se tantis periculis propter eam religionem, quæ non solùm incerta esset, verùm etiam à summis Pontificibus damnaretur? Ac demus eam veram & certam esse, an non sapientis est, seruire tempori, & tuta potius, quàm periculosa sequi? Sed si Apostoli hoc consilium secuti essent, gressus eorum verè nutassent, & ipsi toto corpore collapsi concidissent.

Nunc autem lex Dei erat in corde eorum, & loquuntur ore ac lingua sua sapientiā & iudicium, hoc est, verbum DOMINI. Non est aliud nomen, inquiunt, sub cœlo da

lo datũ hominibus,in quo oporteat nos ſaluos fieri. Et: An iuſtum ſit in cõſpectu Dei vos potius audire,quàm Deum,iudicate. Nam quod dicitur ſapientis eſſe,tempori ſeruire, & tuta potius quàm periculoſa ſequi, rectè dicitur, de rebus indifferentibus, & per ſe coram Deo liberis,impiè autem dicitur de mãdatis Dei, & de vera religione.In his enim qui tempori ſeruit,& tuta ſequitur,fugit faciem leonis,vt Propheta loquitur,& occurrit ei vrſus,ingreditur domũ, ac innititur manu ſua parieti,& mordet eum coluber,deniq; videtur corpus ſeruare,ſed interea perdit corpus & animã, quæ certè eſt extrema ſtultitia.An nõ enim ſapientes ipſi huius mundi iudicant minus periculum ſubeundum eſſe, vt effugias maius? & paruum damnum ſufferendum,vt euites magnum? Maximum autem omniũ damnum eſt, ſi retenta corporis vita,amittas ſimul & corporis & animæ vitam.Quare cum Apoſtoli maluerunt legem DOMINI,& verbum eius ſequi, quàm iuxta humanã rationem tempori ſeruire,nõ ſolùm rectè ſapuerunt, verùmetiã conſeruarunt greſſus ſuos,vt non nutarent.

Ioſeph appellatur ab adultera de ſtupro,& niſi conſentiat,periculũ eſt,ne impudica mulier cõcipiat odium,& adducat eum apud patremfamilâs in extremum diſcrimen.Quò igitur ſe verteret Ioſeph, ne nutarent greſſus eius? Alius quiſpiam iudicaſſet voluntati mulieris morem gerendũ eſſe,præſertim cùm tali obſequio potuiſſet per mulierum,etiã apud patremfamiliâs gratioſus fieri:ſed loquebatur ore & lingua ſua ſapientiam & iudicium. Quomodo poſſum,inquiens,hoc malũ facere, & peccare in Deum? Ac lex Dei: Non committas adulterium,erat in corde ipſius.Etſi enim hæc lex non-

dum erat in literas tabulæ Decalogi relata, erat tamen natura scripta in mente eius. Cùm igitur in hoc periculo meditaretur legem Dei in corde suo, & loqueretur eam ore suo, ac sequeretur eam facto suo, etsi conijciebatur iniqua adulteræ accusatione in carcerem, tamen gressus eius in tantum non nutantur, vt paulò post in principē Aegypti summa gloria constitueretur, & insigni nominis fama illustraretur. Pauper quispiam vel opifex, vel mercator, videt occasionē, qua aut operas, aut merces suas, nō admodū integras, sed corruptas & vitiosas, quàm carissimè, magno alterius damno, suo autem multo lucro, præsertim si vanitatē orationis addiderit, extrudere queat. Quid ergo faciat, ne nutentur gressus eius? Iudicabitur à filijs huius seculi stultissim⁹, si hanc occasionem sibi è manibus elabi sinat, & non vtatur ea ad suum emolumentum. Pius autē meditatur in corde suo legem Dei: Non fureris. Non dicas falsum testimonium, & loquitur lingua sua sapientiam ac iudicium, hoc est, veritatem: non imponit proximo mēdacijs, & periurijs, nō vtitur versutia & dolo malo, sed negotiatur iustè, candidè, & simpliciter.

Quare etsi videtur veritate & iustitia aliquam rerū suarum iacturam in præsentia facere, & in grauiorem paupertatem collabi, tamē gressus eius à DOMINO ita sustentātur, vt quò longius à diuitijs recedere videtur, eò propius ad cōsequendas veras diuitias accedat. Non moueamur igitur alieno exēplo, vt sectemur impietates & imposturas, sed meditemur in lege Domini diu noctuq;, & perduremus in via mandatorum Dei, quod vnum est verum compendium, quo erecti ad possessionem cœlestium opum ambulemus.

Obseruat

Obseruat impius iustum, & quærit vt occidat eum.
DOMINVS non deserit ipsum in manibus eius, & non condemnabit ipsum, cum iudicatus fuerit.

Impij varijs modis nocent pijs. Alij exemplo, alij imposturis, alij detractione famæ et maledictis, alij insidijs vitæ. Sed in his omnibus seu periculis, seu nocumentis, promittit Deus pijs præsentem suam opem et conseruationem. Ac aliâs quidē de alijs periculis. Nunc autem agitur de insidijs vitę. Impij enim tanto odio sæuiunt in pios, vt non sint cōtenti direptione facultatum, exilijs, aut carceribus eorum, verùm etiā parant insidias vitæ eorum, & cupiunt eos omnino extinctos.

Sedet, inquit alius Psalmus, in insidijs atriorū, in occultis, vt interficiat innocentem. Oculi eius in pauperem intenti sūt. Insidiatur in abscōdito quasi leo in spelunca, Sic insidiatus est Ismael vitæ Isaaci. Sic Esau vitæ Iacob. Sic Saul vitæ Dauidis. Sic Iudæi vitæ Pauli. Nec simpliciter hoc agūt impij, vt interficiant pios, sed etiam quærunt honestum facti sui prætextum, vt non tantùm videantur pios iustè damnare & interficere, verùm etiam hac seueritate Deo gratum cultum pręstare.

Iubet igitur Spiritus sanctus pios in hoc versiculo, benè animo suo confidere, & promittit eis certā opem, & præsens ac firmum auxilium Dei: DOMINVS, inquiens, non deserit pium in manibus impij, nec condemnat pium, etiamsi impij iudicauerint eum cōdemnatione dignum, & qui de terra, tanquam catharma, sit tollendus.

Solet quidem aliquoties cōniuere, vt impij insidientur pijs, & capiant, atq; morte dignos eos iudicent,

Sed

Sed DOMINVS tanta cura complectitur pios, vt non sinat eos nec manibus, nec iudicijs impiorum opprimi.

Saul tanto studio posuit insidias Dauidi, vt aliquoties eum penè manibus suis compræhendisset, ac iudicauit eũ meritò vt seditiosum, & affectatorem regni trucidandum: sed DOMINVS non deseruit Dauidẽ in manibus Saulis, nec cõdemnauit eum, cùm iudicaretur à Saule seditiosus & regni affectator. Cùm Apostoli docerent Euangelium Christi Hierosolymis, conniuit DOMINVS pontificibus, vt inijcerẽt manus in Apostolos, & conijcerent eos tanquam perturbatores publicæ pacis & religionis in carceres, sed DOMINVS in tantũ non deseruit eos in manibus Pontificũ, vt mitteret Angelum, qui noctu aperiret ianuas carceris, & restitueret eos libertati. Quid ergo dicemus de Abele, de Prophetis, de Christo ipso filio Dei, qui sic deserti sunt in manibus impiorũ, vt nõ solùm caperentur, verùm etiã tanquàm impij et scelerati cõdemnarentur, ac occiderentur? Hanc rem Christus tàm doctrina, quàm exemplo suo explicat: Egò sum, inquit, resurrectio & vita. Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet, & omnis, qui viuit, & credit in me, non morietur in ęternum. Et mortuus quidẽ est ipse in cruce: sed vt vniuerso mundo contestaretur, se non perijsse in morte, resurrexit à mortuis tertia die, & intrauit in æternam gloriã ac maiestatẽ patris sui. Quare, sicut ipse, etsi fuit in manibus hostium suorum ita desertus, vt moreretur, non tamen sic desertus est, vt in morte maneret et interiret: ita etsi Abel, Prophetæ, Apostoli, Martyres, & multi alij pij occisi sunt ab impijs, tamen quia crediderunt in Christum, habent etiam vitam suam in Christo: ac tantum

abest

abest, vt sint deserti in manibus hostiū suorum, vt tunc cùm occiderentur, maximè omnium Deo curæ fuerint, & æternam salutem acceperint.

Expecta DOMINVM, & custodi viam eius, & exaltabit te, vt hæreditate accipias terram, Cùm impij excindentur, videbis. D

Valdè vsitatum est Spiritui sancto, quòd recitatis promissionibus, iubeat nos SPERARE & EXPECTARE. Quod & Prophetis adeo frequens in ore fuit, vt impij ex eo prouerbium illudendi verbi Dei, apud Esaiam traxerint: Expecta, inquiunt, reexpecta, expecta, reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. Sed valeant ludibria impiorum, nos sciamus in diuinis promissionibus requiri à nobis expectationem singulari consilio Spiritus sancti. Primùm enim, expectare DOMINVM, & interea dum promissio impletur bona spe in vocatione DOMINI perdurare, cultus est Deo gratissimus, & sacrum acceptissimum. Non enim sentias, te in pia & obedienti expectatione accipiendæ à Deo rei promissæ, inutiliter ociari, sed te tùm verè iucundissimum Deo sacrificium offerre. Nam qui obedienter expectat rem promissam, & pergit bene sperando in custodienda via præceptorum DOMINI, is tribuit Deo honorem, non tātùm veritatis & omniporentiæ, verumetiam prudentiæ & sapientiæ. Nisi enim iudicaret Deum esse veracem, qui velit, & omnipotentem qui possit ea, quę promisit, prçstare, & prudentem ac sapientem, qui optimè sciat opportunum præstandi tempus, non expectaret promissa in vocatione Dei, sed potius properaret, deserta Dei

Esa. 28.

vocatione, ad alienum auxilium. Impiorum enim vox est: Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo. Et: Quærite à Pythonibus, & à diuinis, qui strident incantationibus suis. Et: Nequaquã, sed ad equos fugiemus. Nolle aũt Deum expectare, iuxta promissionem suam, & festinare ad auxilia, quæ Deus verbo suo quęrere prohibuit, est Deum iudicare mendacẽ, impotentẽ, vanũ & stultũ. Qua contumelia, quid potest dici horribilius?

Esa. 8. & 30.

Quare cũ Spiritus sanctus iubet nos expectare DOMINVM, & interea viam eius custodire, sentiamus eum exigere à nobis haudquaquam vanum ociũ, sed cultum Deo gratissimum, & negotium longè omnium diuinissimum. Deinde, promissionibus Dei necessariò additũ mandatũ expectandi, vt hac appendice sententia promissionum aliquo modo explicetur, & illustretur. Alij enim, cũ audiunt promissionem Dei, existimant eam statim eo ipso momento temporis, quo dicitur, sensibiliter implendam, quòd si impletio eius extrahitur, arguunt eam mendacij. Alij iudicant eam implendã pro carnali sua sententia, & pro humanæ rationis prudentia. Iubet ergo Spiritus sanctus nos in promissionibus expectare DOMINVM, vt hoc ipso interpretetur verã promissionum sententiam, & significet Deum in promissionibus suis non permittere interpretationem earum prudentiæ nostræ carnis, nec collocare definitionem temporis impletionis earũ, in nostro arbitrio, sed reseruare eas, & Spiritui suo interpretandas, & opportuno suo tempore mirabiliter implendas, à nobis autẽ requiri, vt promissionibus eius firmam fidem adhibeamus, & in vera obediẽtia vocationis eius perduremus, donec visum fuerit DOMINO, ꝓmissiones suas in nobis

implere: A ſeculo, inquit Eſaias, non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit, Deus, prçter te, quæ præparaſti expectantibus te. Et Paulus: Animalis, inquit, homo, non accipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. Quare cùm iubemur expectare DOMINVM, in promiſsionibus eius, ſciamus damnari hominũ curioſitatem, qui Deo definiunt tẽpus miſerendi, & exponunt dicta Dei, iuxta ſenſum carnis ſuæ, ac exigi à nobis, vt captiuam ducamus omnem ſententiã & cogitationem noſtrã ad obediendum vocationi Dei, certiſsima fiducia cõcepta, quòd Deus, qui nobis ſua beneficia promiſit, prçſtiturus ſit ea & opportuniſsimo tempore, & maiori ac admirabiliori copia, quàm nos optare aut ſperare potuimus.

Quòd autẽ in hoc verſiculo ſequitur: Cùm impij excindentur, videbis, ſignificat expectantes DOMINVM tanta beneficia conſequi à DOMINO, vt nõ ſolùm liberentur ſuo tempore, ab impiorum crudelitate, verùm etiam videãt horribilem interitũ impiorum, magna animi voluptate, Videre enim hoc loco, non ſignificat ſimpliciter aliquid aſpicere, ſed cum voluptate videre, & magna lætitia affici. Quid igitur? num licebit alterius ruina delectari, & gaudio exultare? Qui lætatur, inquit Salomon, ruina alterius, non erit impunitus. Et iterũ: Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuũ, ne fortè videat DOMINVS, & diſpliceat ei. Cõſideremus igitur, quòd in ruina impij alia ſit delectatio ſeu lætitia carnalis, alia ſpiritualis. Carnalis lætitia eſt, quæ excitata inuidia proximi, delectatur alieno incõmodo, ſui commodi gratia. Hæc lætitia genus eſt vindictæ, & pertinet ad ſpecies homicidij. De

hac loquitur Salomon, & hæc pugnat cum lege DOMINI: Non occidas. Spiritualis autem lætitia est, quæ excitata zelo diuinæ gloriæ, delectatur in interitu impiorum, illustratione nominis Dei. Cùm enim impij excinduntur, tunc veritas promissionis Dei illustratur, & pij quidem liberātur, reliqui autem metu diuini iudicij ad pœnitentiam & pietatem inuitantur. Nec pugnat hæc lætitia cum charitate, quæ proximo, etiam inimico debetur. Pij enim, quod ad charitatē quidem attinet, magno dolore afficiuntur, cùm vidēt homines tam horribiliter perire: Veritatē dico, inquit Paulus, in Christo, non mentior, attestante mihi simul cōscientia mea, per Spiritum sanctum, quòd dolor mihi sit magnus & assiduus cruciatus cordi meo, videlicet, excæcatio, abiectio, & interitus Israëlitarū, qui me extremo odio prosequuntur. Et Dauid, cùm audisset Saulem capitalem suum hostē miserè occubuisse, prosecutus est mortem eius lugubri lamentatione: Montes, inquiens, Gelboe, nec ros nec pluuia veniat super vos, neq; sint agri primitiarum, quod ibi abiectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset vnctus oleo. Hæc sunt officia charitatis, quæ debemus etiam inimicis nostris. Quod autem ad zelum fidei attinet, magnum est gaudiū piorum, cùm vidēt homines impios diuinitus puniri & interire: Lætabitur, inquit alius Psalmus, iustus, cùm viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Et Esaias: Gaudebunt mansueti in DOMINO, & pauperes homines exultabunt in sancto Israël. Quum defecerit qui præualebat, consummatus est illusor, succisi sunt omnes, qui vigilabant super iniquitatem. Itaq; pij in interitu impiorū simul dolent, & gaudent: dolent charita-

charitate, quę cupit omnes homines saluos fieri: gaudet fide, quę comparat se ad iudicium Dei, & delectatur eo, quo videt DOMINVM suum delectari, & gloriam Dei illustrari. Curemus igitur, vt in interitu inimicorum nostrorum, sic fide exultemus, vt interea non obliuiscamur charitatis, & ne carnalem nostrum affectum prætextu diuini zeli defendamus, sed clementiam quidem Dei erga nos grati agnoscamus, seueritatē autem eius erga impios hostes nostros, reuereamur, & alieno exemplo admoniti, in vero Dei timore ambulare pergamus.

Vidi impium potentem, & eleuatum instar lauri viridis. ר
Et transiui, ecce autem non erat amplius: quæsiui eum, & non inueniebatur.

Quod antè sæpè ac multum de interitu impiorū verbis exposuit, hoc nunc rei experientia testificatur: Vidi, inquiens, ipse impium excellentem, & florentem instar viridis lauri: sed pauló pòst sic concidebat & emarcescebat, vt ne vestigium quidem loci eius reliquum esset, exempla ipsa, quæ mea memoria facta sunt, comprobant impiorum felicitatem non esse æternam. Etsi autem non est dubium, quin Dauid potuisset multa talia exempla, quæ suis temporibus acciderunt, enumerare, tamen vnum Saulis exemplum præ cæteris insigne est. Hic Saul euectus erat ex infimo genere in regnū Israëlis, ac videbatur quidem initiò pius, sed res ipsa declarauit, eum fuisse hypocritam, impijssimum & crudelissimum. Nihilominus tamen in tātam maiestatem peruenit, vt nō solùm in suo regno summam gloriam consequeretur, verùm etiam exteris regibus & gentibus

formidabilis esset. Præterea familiam suam ita illustrauit & instituit, vt videretur nõ posse fieri, quin regnum ad posteritatem eius transmitteretur, & in ea conseruaretur. Sed quò altius eleuatus est, eò profundius postea deiectus fuit. Cùm enim iam quadraginta plus minus annis summa vsus esset felicitate & regni maiestate, nõ solùm fœda ipse morte perijt, verùmetiam regnũ vniuersæ posteritati eius ademptum est, & multi præterea ex posteris probrosissimo mortis genere affecti sũt. Sic tolluntur impij in altum, vt lapsu grauiore ruant.

Nec in populo tantùm Dei, verùmetiam inter Gentes ipsas impias suspecta semper fuit nimia & continuata felicitas. Philippus Rex Macedoniæ, cùm allatum esset illi nuncium, multas res feliciter ac prosperè gestas esse, porrectis in cœlum manibus, exclamauit: O fortuna, inquiens, pro tot tantisq; bonis cõtenta sis leui quopiam malo. Sciebat enim vir impius quidẽ, sed prudens nimiam rerum felicitatem in hac hominum vita infelicẽ esse. Policrates Samius, tanta rerũ prosperitate vsus est, vt etiam ab amico suo Rege Aegypti admoneretur, vt se voluntario quodam damno ab inuidia fortunæ redimeret. Demersit igitur Policrates in mare gemmam, qua nihil preciosius, nihil carius habere videbatur, vt hac iactura & molestia nimiã felicitatem expiaret. Sed cùm paulò pòst gemmam à piscatoribus in præcordijs piscis inuentam recepisset, misso rex Aegypti caduceatore soluit cum illo ius amicitiæ & hospitij, quod cogitaret fieri non posse, quin tantam felicitatem mox tam insignis secutura esset calamitas, vt in ea se nihil planè opis amico cõferre posse iudicaret, & ne fortaßis etiam ipse vnà cum amico in exitium traheretur.

Her. θαλείᾳ.

Quid ergo accidit? Policrates à prætore Darij in bello captus, & in crucem actus est. Hunc finē habuit tanta Policratis prosperitas. Itaq; rectè Sophar, nō quidem de Iobe, sed apud Iobem loquitur: Laus impiorū, inquiens, breuis, & gaudium Hypocritæ ad instar puncti: Si ascenderit vsq; ad cœlum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine peribit, & qui eum viderant, dicent: Vbi est? Velut somniū auolans nō inuenietur, transibit sicut visio nocturna. Et Esaias: Sicut somniat, inquit, esuriens & comedit, cùm aūt fuerit expergefactus, vacua est anima eius. Et sicut somniat sitiens & bibit, & postquàm fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima eius vacua est, sic erit multitudo omnium Gentium, quæ dimicauerunt contra montem Zion, hoc est, omnium impiorum, qui felicem habent rerum successum aduersus pios. Hæc commemorantur nobis, non vt harū rerum narratione delectemur tantùm, sed etiam ijs ad veram nostram salutē vtamur, videlicet, vt admoniti infelici impiorum felicitate, non sectemur exempla impietatis eorum. *Iob 20.* *Esa. 23.*

Sed perduremus in vocatione Dei, & sequamur pietatem, qua sola fiet, vt etiamsi aliquādiu infelices videamur, tamen certissimam consequamur liberationem & salutem.

Custodi innocentiam & attende ad rectitudinem, nouissimum enim eius viri est pax.

Iniqui autem exterminabuntur simul, nouissimum impiorum succidetur.

Vnum hoc Spiritui sancto curæ est, vt non offendamur

mur impiorum felicitate, & non deſeramus ſtudium veræ pietatis. Iubet igitur nos intueri non in præſentem ſtatum vel piorum vel impiorum, ſed in extremum eorum finem. Cuſtodi, inquiens, innocentiam ſeu vitæ integritatem, & defige oculos ad rectitudinem. Sed quid ex integritate vitę, & rectitudine ſtudiorum meorum aliud, quàm ærumnas, exilia, & omnia infelicitatis genera reportabo? Ioſeph cuſtodiuit innocentiam vitæ, & ambulauit recta via in timore Domini, ſed venditur in ſeruitutem, & cõijcitur in carcerem. Dauid, cùm in aulam regiam Saulis vocatus eſſet, cuſtodiuit integritatem vitæ, & ambulauit rectà in mandatis DOMINI, ſed neceſſe habet exulare, & quouis tempore vitæ pericula ſubire.

Eſaias cuſtodiuit innocentiam, & reſpexit ad rectitudinem, ſed ſectus, tanquam regni proditor, in duas partes occubuit. Apoſtoli & Martyres cuſtodierunt innocentiam, & attenderunt ad rectitudinem cœleſtis tàm doctrinæ quàm vitæ, ſed crudeliter ſunt trucidati. Quis ergo alius finis eſt innocentiæ & rectitudinis, quàm calamitas & interitus? Nihil profectò minus. Sic quidem incogitantibus & ignauis videtur, ſed Pſalmus aliud affirmat: Nouiſsimum, inquiens, eius viri, qui dat operam innocentiæ & rectitudini, eſt PAX. Significat autem pax, Hebræo more, proſperitatem rerum, & ſalutem. Docet igitur Pſalmus, quòd innocentię & rectitudinis nouiſsimum ſeu finis ſit, non calamitas, ſed proſperitas, non interitus, ſed ſalus.

Multa quidem aduerſa ſolent accidere innocentibus & rectis: Multæ, inquit, tribulationes iuſtorum: hæc autem non ſunt verus & nouiſsimus finis, ſed ſunt vel

via,

via, vel medium, quo ad verum finem peruenitur. Repræhendunt etiam huius seculi literæ eos, qui res magis ab euentu, quàm exitu notant. Et palàm affirmant, Deum proposuisse sudorem, ante virtutem, & vendere beneficia sua non ignauiæ, sed laboribus. Neq; iudicant athletam tunc infelicem, cùm luctatur, sed quò fortius aduersario resistit, eò preciosiorem coronam ipsum cõsecuturum sperant. Multò rectius autem diuinæ literæ sudores, labores, ærumnas, & afflictiones commendant. Proponunt enim ea pijs & rectis, non vt nouissimum rerum finem, sed vt media, quibus ad verum finem peruenitur.

Ouid. Exitus acta probat, careat successibus opto, Quisquis ab euentu facta notanda putat.

Nam verus finis est PAX, hoc est, felicitas & salus. Etsi autem nonnullis pijs solet etiam in hoc seculo pax per medias afflictiones contingere, sicut Ioseph è carcere peruenit ad principatum Aegypti, & Dauid ab exilio peruenit ad gubernaculum regni Israëlis, tamen pax maximè omnium tùm demum pijs & rectis verè contingit, cùm ex hac vita excedunt, & corpus eorum humile transfiguratur, vt conforme fiat glorioso corpori DOMINI Iesu Christi filij Dei. Quæ gloria tanta est, vt superet omnem humanam æstimationem: Nõ reputo, inquit Paulus, pares afflictiones præsentis temporis ad gloriam, quæ reuelabitur erga nos. Et iterum: Momentanea leuitas afflictionis nostræ mirè supra modũ, æternum gloriæ pondus parit nobis. Hoc vult Paulus dicere: Afflictiones, quas patimur in hoc seculo, habent se ad futurã gloriam, sicut vncia aut dragma, aut myriades talentorum. Et hæc gloria est nouissimus finis piorum, sed ita, vt nullus vnquã sit finis eius: Parit (inquit) æternum pondus gloriæ. Quare cùm molesta est nobis

afflictio & infelicitas nostra, referamus cogitationem nostram ad hunc nouissimum finẽ, vt confirmati animo, integritatem vitæ custodiamus. Nõ solùm autem in officio pietatis nos contineat finis, qui sequi solet piorum infelicitatem, sed etiã finis, qui sequitur felicitatem impiorũ. De hoc fine Psalmus dicit: Iniqui exterminabuntur simul, nouissimum eorũ succidetur. Sicut enim nõ est iudicandum de pijs, secundum eorum infelicitatẽ, quam habent in hoc seculo, sed secundum nouissimum eorum finem, qui est æterna salus: ita non est iudicandum de impijs, & iniquis impostoribus secundum pręsentem eorum felicitatem, quam in impietate & imposturis suis habent, sed secundũ nouissimum eorum finem. Hic est æterna exterminatio, & interitus. Felicissimus videbatur Pharao, qui persequebatur Israëlitas, verã tunc Ecclesiam Dei, sed nouissimum eius, fuit exterminatio, non solùm de terreno, verùm etiã de cœlesti regno. Felicissimus videbatur Aman, qui cogitabat pio Mardochæo suspendiũ, & vniuersis Israëlitis exitium, sed nouissimũ eius fuit, quòd in ea ipsa cruce, quã parauerat Mardochæo, pependerit. Plenæ sunt horum exemplorum, nõ tantùm sacræ, sed etiam externę literæ. Quis autem tã horribilia impiorum nouissima probè cõsiderans, nõ deterreretur ab impietate, & non pergeret suum facere officiũ, etiãsi necesse haberet aliquãto tempore in vera pietate duros casus perferre? Nã quod Salomõ de vino dicit: Ingreditur blãdè, sed in nouissimo mordet, vt coluber, & sicut basiliscus venena diffundit, hoc idẽ de felicitate impiorũ affirmandũ est. Mirificè blanditur hominibus, sed affert secum præsentissimum exitium. Furor autem & insania est, sese propter

pter præſentium voluptatum blanditias in æternũ exitium mancipare. Caueamus igitur ne deliniti impiorũ felicitate, exempla eorum ſequamur.

Salus autem iuſtorum à DOMINO, & protector eorum in tempore tribulationis. ת

Et adiuuabit eos DOMINVS, & liberabit eos, liberabit (inquam) eos ab impijs, & ſaluabit eos, quia ſperaut in ipſum.

Quid multis opus? inquit, etiamſi iuſti multo tempore affliguntur, aut ab impijs opprimuntur, nihil tamen certius eſt, quàm quòd liberentur tandem & ſeruẽtur. Sed cùm hæc recitantur afflictis, multa incidere ſolent, quæ fidem eorum concutere, atq; adeò excutere conantur. Primùm: Pſalmus (inquit) loquitur de iuſtis: Salus IVSTORVM à Domino. Ego autem ſum iniuſtus, quomodo igitur ſperarem ſalutem? De hac re ſuprà aliquoties diximus. Sed quia neceſſe eſt, vt qui ſic tentantur, probè cognoſcant, qui veniant in talibus promiſsionibus nomine iuſtorũ, dicamus & nunc quædam. Nam iuſti in hoc verſiculo, & ſimilibus dictis ſcripturę, nõ dicuntur, qui vniuerſam iuſtitiã diuinæ legis perfectè implent, ſic enim nullus eſt iuſtus in terra: ſed iuſti dicuntur, qui credunt in Ieſum Chriſtum, iuſtũ, & faciunt ex hac fide ſuum officiũ iuſtè, vt etſi habent adhuc multũ carnis & imbecillitatis, tamen non obediunt carni, ſed ſpiritui. Non eſt hæc Monachorum aut hypocritarum iuſtitia, ſed omnium piorum, qui inſerti ſunt Eccleſiæ per Baptiſmum, & adoptati ſunt in filios Dei per fidem in Ieſum Chriſtum. Omnes, inquit Paulus, peccauerunt, ac deſtituũtur gloria Dei, Iuſtificãtur autem gra-

tis per illius gratiã, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus reconciliatorem. Quare promissio huius versiculi, de salute iustorum, pertinet ad quemuis pium amantem verbi Dei, & credentem in Iesum Christum, ac ambulantem secundùm vocationem Dei, etiamsi obnoxius sit adhuc multis imbecillitatibus. Ponamus autem, quòd occupatus sis aliquo delicto, & caro præualuerit Spiritui, sicut Dauid succubuit tentationi adulterij, & Petrus abnegationi Christi, tamen si volueris, ne sic quidem à fructu huius promissionis, hoc est, à salute excluderis. Deseruisti quidem DOMINVM, peccato tuo, sed ille nondum te
Hiere. 3. deseruit. Tu, inquit, fornicata es cum amatoribus mul-
Mala. 3. tis, tamen reuertere ad me, dicit DOMINVS, & ego suscipiam te. Et aliàs: Reuertimini ad me, & reuertar ad vos, dicit DOMINVS Zebaoth.

Dona enim & vocatio Dei eiusmodi sunt, vt eorum illum pœnitere non possit. Donum Dei est, quod promisit iustis gratuitò veram & æternam salutem. Vocatio Dei est, quòd debeamus, agnito peccato, in Iesum Christum filium suum credere, vt habeamus propter ipsum remissionẽ peccatorum, & adoptemur in filios Dei. Quocunque igitur tempore conuersi fuerimus ad DOMINVM, & amplectamur Iesum Christũ per fidẽ, teneri non potest Deus cœlestis Pater, quin non solùm agnoscat nos pro iustis, propter filiũ suum Iesum Christum, verùmetiã offerat nobis omnem cœlestem salutem, quam iustis clemẽter promisit. Deinde, cùm dicitur salus iustorũ à DOMINO, & non continuò nobis salus sensibiliter, idq; per homines, contingit, existimare solemus, aut hanc promissionem ad nos non pertinere,

ant eam non esse cœleste oraculnm, sed verba ipsa promissionis ponderanda sunt. Non enim dicitur: Salus iustorum ab hominibus, sed à DOMINO. Alia est salus ab homine, alia à DOMINO. Etsi enim omnes homines nō negant tantùm suam opem & salutem, verùmetiam pugnant nobiscum totis viribus suis, tamen adhuc reliqua est salus, eaq; vera & æterna, à DOMINO, qui & conferre eam in suos, non terreno, sed cœlesti, nō humano, sed diuino more solet. Non igitur despondeamus animum, etiamsi nō sentiamus aliquam ab hominibus salutem, sed quò lōgius abscedere videtur humana salus, eò propiorem nobis cœlestem & diuinam esse certissimè confidamus. Præterea afflicti, cùm audiunt salutem suā esse à DOMINO, & DOMINVM esse protectorem ipsorum in tempore tribulationis, cogitāt se ita iuuandos, & protegendos, vt nullum planè tribulationis sensum percipiant. Quare, cùm tribulationes non tantùm incidunt, verùmetiam subinde magis ac magis cumulentur, existimāt Deum suarum promissionum obliuisci, & nullam habere salutis ipsorum curam. Sed hic iterum verba promissionis expendenda sunt. Non enim dicitur: Protector eorum ante tempus tribulationis, sed in tēpore tribulationis. Etsi enim Deus semper tuetur & cōseruat iustos suos, siue ante siue post tribulationes, tamen maximè omnium recipit, promissionibus suis se seruaturum eos in tēpore ipso tribulationis, videlicet significās, se non hoc agere, vt iusti nullam sentiant tribulationem: sed vt in tribulationem quidem perueniant, in ea autem conseruentur. Nisi enim tribulatio accideret, Deus non esset protector in tribulatione. Sciamus igitur, quòd cùm Deus promittit se in tribulatione

protectorem, tantũ absit, vt sentiat, nobis nihil aduersi reipsa sustinendum, vt potius significet, nobis maxima quæq; aduersa subeũda esse, sed in ijs nos nõ perituros, si fide constiterimus. Nam vt de certitudine diuinæ salutis nihil dubitemus, vide, quæso, quàm sollicitè, quàm diligenter, quàm copiosè verbum seruandi varietur, & inculcetur. Non tantùm dicit: SALVS iustorũ à DOMINO, sed addit: PROTECTOR eorum. Nec hoc verbo contentus est, sed addit: ADIVVABIT eos. Ac ne sic quidem absoluisse sibi videtur promissionẽ, sed pergit: LIBERABIT, inquiens, eos. Et ne quis existimet sibi hoc verbum temerè excidisse, repetit planè idem verbum: LIBERABIT, inquit, eos ab impijs. Ac vt compendio omnia verba, quæ cõseruationem & protectionem significant, compræhendat, repetit verbũ ipsum saluandi. SALVABIT, inquit, eos. Quid ad concipiendam & cõfirmandam animi fiduciam amplius requiris? Si homo, qui est animal natura vanum, & mendax, hæc loqueretur, liceret tergiuersari, & iuramenta, ac alias testificationes requirere. Nunc autẽ loquitur hęc Spiritus sanctus, qui nec falli, nec fallere potest, & loquitur ea non oscitanter, sed asseueranter.

Non est igitur aliud reliquum, quàm vt hanc promissionem sine vlla dubitatione excipiamus. Sed quo merito consequuntur iusti, vt DOMINVS sit protector ipsorum, & adiuuet eos, ac liberet ipsos ex omnibus afflictionibus? Num merito iustitiæ ipsorum? Nihil profectò minus. Ostendimus enim antea, quòd non sit iustus in terra, qui legem Dei perfectè impleat, & qui Deum meritis suis sibi obnoxium facere queat. Sẽper enim cum Paulo confitendum est: Noui quòd non habitet in me,

hoc

hoc eſt, in carne mea, bonum. Nam velle adeſt mihi, at vt faciam bonum, non reperio.

Quare nemo poteſt ſibi protectionem, & auxilium Dei polliceri merito ſuæ ipſius iuſtitiæ. Sed Pſalmus addit breuiſsimam appendicẽ, qua perſpicuè exponit, quid illud ſit, cuius gratia iuſtis contingat protectio Dei, & liberatio ab omnibus aduerſis. Dicit enim: QVIA SPERANT IN IPSVM. Quid ergo? An DOMINVS ad accipiendum tantum beneficium nihil aliud à iuſtis ſuis requirit, quàm vt SPERENT? Fortaſsis hoc vult, vt ponamus ſpem noſtram in ipſo, propter noſtram iuſtitiam, & propter noſtra bona opera, quæ nos fecimus? Minimè omnium. Qui enim ſic in Deum ſperant, neceſsè habent tandem pudefieri, propterea quòd noſtra iuſtitia, & bona noſtra opera, non poſsint in iudicio Dei conſiſtere.

Sed hoc vult, hoc exigit, hoc à nobis expectat, vt ponamus ſpem noſtram in ipſo, propter ſolam & gratuitã ipſius clementiam ac miſericordiã, quam teſtificatur promiſsionibus ſuis, & exhibet eam nobis in Ieſu Chriſto filio ſuo. Beneplacitum, inquit, eſt DOMINO ſuper timentes eum, & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia eius. Non placet Deo ſpes, quæ collocatur in meritis humanæ iuſtitiæ, ſed quæ collocatur in gratuita ipſius clementia, & miſericordia. Non in iuſtificationibus noſtris, inquit Daniel, proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis. Vt autem verè poſsis ſpem tuam in miſericordia Dei collocare, primùm neceſſarium eſt, vt credas in Ieſum Chriſtum filium Dei, quòd propter hunc Deus ſit tibi propitius, & receperit te in gratiam ſuam.

Quomodo enim posses spem tuam ponere in eius clementia, quem existimares esse animo in te infenso atq; inimico? Deinde necessarium est, vt ambules in vocatione Dei. Quomodo enim sperares tibi eum esse clementē & propitium, cuius mandata tu contemnas, & cuius vocationem tu posthabeas? Quare, sicut spes ponenda est in sola gratuita clementia Dei, ita credendū est in solum Iesum Christum filium Dei, quòd propter hunc Deus sit nobis reconciliatus, & obediendum est vocationi Dei, vt spes non sit simulata, sed vera, & vt assequamur ea beneficia, protectionem, videlicet, & liberationē ab omnibus aduersis, ac cœlestem salutem, quæ Deus sperantibus in clementiam ipsius prolixè ac pleno ore promisit.

VSVS HVIVS PSALMI.

Nihil hoc tempore magis vulgare est, quàm quòd homines offensi iniquorū prosperitate, suum officium deserant, & praua exempla, spe felicioris successus, imitentur, idq; non politica tantùm vita, verùm etiam, ac maximè omnium in religione. Postquam enim vident, quòd impostores augeant res suas malis artibus, & cōtemptores ac persecutores cœlestis doctrinæ habeant fortunatos instituti sui euentus, arbitrantur aut Deum fauere imposturis, & impietati, aut eas non esse, quod prædicantur, imposturas & impietates, sed potius officia Deo grata. Itaq; hominum turba teneri non potest, quin impudentes & præcipites in omne genus scelerum ruant. Spiritus sanctus igitur suscepit hunc Psalmum illo consilio & vsu decantandum, vt isti vitio, seu

potius

potius furori cœlesti remediũ afferat. Obseruabile autem est, quòd maluerit institutũ suum multa orationis copia recitare, quàm paucis verbis absoluere. Vna & simplex est propositio: Ne offendaris impiorũ felicitate, sed perdures in officio pietatis. Nec minus simplex est ratio eius, quia impij, etiamsi diu fuerint felices, peribunt, pij autem, etiamsi diu fuerint infelices, conseruabuntur. Hanc tamen vnam & simplicẽ propositionẽ, cũ ratione sua, Spiritus sanctus tanta copia & varietate in hoc Psalmo euoluit, & explicat, vt eã multis versiculis, per singulas hebraici alphabeti literas, aliquoties quidẽ mutata dicẽdi forma ac figura, aliquoties autem repetitis ijsdem penè verbis, traducat. Hæc vnius rei tam frequens repetitio & asseueratio, molesta fortasis est homini ocioso & delicato, nec videtur in rebus, præsertim dubijs, multum habere momenti, homini autem pio, & offensione alienæ felicitatis grauiter laboranti, longè omnium gratisima est & iucundisima. Agnoscit enim hæc non esse futilia & inania hominum commenta ac delyria, sed certisima cœlestis doctrinæ oracula. Et quia in commemoranda sententia Dei, aut eadem verba iterantur, aut breuiter commutata ponuntur, intelligit pius, ea non in ore vani alicuius hominis nata, sed ex intimis diuinæ mentis latebris ac recesibus profecta. Nam auditoris etiam animus eò magis ad pietatem accenditur & inflammatur, quò diutius in colloquio Spiritus sancti detinetur: verba enim Spiritus sancti, verba sunt cœlestis vitę et salutis. Quare, si cuius animum excruciat, & sollicitat impiorum felicitas, sumat hunc Psalmum in manus, & audiat, quid Spiritus sanctus de impiorum felicitate, & piorũ infelicitate concionetur,

vt habeat ducẽ, qui ipsum in vera pietatis via deducat, & in officio vocationis Dei contineat.

PSALM. XXXVIII.

Domine ne in furore tuo arguas me, &c.

Vas esse conuersionis peccatoris ad Deum partes, docent non solùm duæ pręcipuæ conciones Decalogi videlicet, seu legis, & Euangelij de Iesu Christo, verùm etiam Christus ipse disertis verbis: Pœnitentiã (inquiens) agite, & credite Euangelio. Et iterum: Oportet in nomine Christi prædicari pœnitentiam, ac remissionem peccatorũ in omnes Gentes. Et Paulus: Testificor, inquit, Iudæis simul & Gręcis, eam, quæ erga Deum est pœnitentiã, ac fidem, quæ est erga DOMINVM nostrum Iesum. Altera igitur harum partium est agnitio peccatorum, quæ excitatur cõcione Decalogi seu legis. Etsi autem pœnitentiæ vocabulum aliâs generale est, tamen in illis locis, quæ paulò antè recitauimus, hoc vocabulo, continetur tantùm hæc conuersionis pars, quę vocatur agnitio peccatorũ. Altera pars est fides in Christũ, propter quem habemus remissionem peccatorũ. Et hęc fides datur à Spiritu sancto per prædicationem Euangelij. Ac solet peccatum reuelari, huic quidem remissius & tolerabilius, isti autem grauius & seuerius: sed si consideraueris peccatum per se, semper secum, vbicunque

Mar. 1.
Luc. 24.
Acto. 20.

que fuerint, trahit, & cótinet omnium malorum camari nam, pugnat enim cum Deo ex diametro. Nam Deus est iustitia, bonitas, benedictio, vita, cœleste gaudium, & perpetua felicitas, & quotquot Deum possederint per fidem in Iesum Christum, hi possident etiam omnia hæc bona, in Christo. Cum enim Deus donauerit nobis Christum filium suum, qui fieri potest, vt non & cum eo dem nobis omnia donet? Relinquitur ergo, quòd quia peccatum pugnat cum Deo ipso, non sit aliud, nec afferat secum aliud, quàm iniustitiam, malitiam, maledictionem, mortem, infernum, & sempiternum interitum, vt etiamsi hæc peccati camarina non in omnibus hominibus, nec eodem modo, in hoc seculo reueletur, dubium tamen non est, quin vbicunq; est peccatum, ibi secũ omnia hæc mala, tanquam indiuiduos comites habeat & possideat. In Genesi dicitur: Quocunq; die comederis è fructu arboris sapientiæ, (hoc enim est peccare aduersus legem Dei) morte morieris. Hinc Paulus vocat mortem, ὀψώνια peccati, & peccatum, κέντρον mortis, significans, peccatum esse tam venenatum, vt afferat omnem maledictionem, corporalem & spiritualẽ, temporalem & æternam, hæc enim omnia mala, mortis nomine continentur. Quare cum peccatũ dixeris, omne genus malorum, siue in hoc, siue in altero seculo dixeris. Hoc idcirco præfati sumus, vt intelligamus, quid sibi velint grauissimæ illæ & horribiles querelæ, quæ in hoc Psalmo commemorantur. Dauid enim, viuebat aliquando, vt Pauli verbis vtar, sine lege, quòd etsi gestabat peccatum in carne sua, tamen nondum sensu iræ Dei concutiebatur, nec agnoscebat grauitatem peccati, sed ambulabat pro vulgari hominum vita, in carnis securitate.

Rom. 8. *Genes. 2.* *Rom. 6.* *1. Cor. 15.*

Postquam autem venit mandatum legis, & patefecit ei peccati magnitudinē, ac iræ diuinæ seueritatem, aduersus peccatum, ibi peccatū, quod antè videbatur latere, imò extinctū esse, reuixit, et Dauid mortuus est. Re enim ipsa cōperit, quòd peccatū, cum sese aperit, & vires suas sentiendas obtrudit, abalienet hominem à fauore Dei, accendat iram Dei, congerat in hominem omne genus maledictionis, tam corporalis, quàm spiritualis, adigat in mortem, & conijciat in æternos ignes inferni. Qua miseria, qua calamitate, quid potest horribilius excogitari? Quare, cum peccatum ad hunc modum in Dauide reuiuisceret, & maledictiones omnes, ac mortem quoq; ipsam minaretur, imò & ipse iam in se flammas inferni ardere sentiret, non properat ad fictitia sacra, quibus irā Dei mitiget, (quod est hypocritarum) nec properat ad laqueum, aut gladiū, quo se iugulet, (quod est desperatorum) sed ad vetus suum asylum, hoc est, ad precationē, ad inuocationem nominis Dei, ad Psalmum coram DOMINO Deo recitandū, vt in summis illis periculis gratuita Dei clementia, propter benedictum semen Abrahæ (quod est Christus) sibi promissum, seruetur. In maledictione enim, nulla potest apud Deū benedictio aut sperari aut peti, nisi in fide illius seminis, de quo dictum est: *Acto. 3.* In semine tuo benedicētur omnes gentes. Nec est aliud *Acto. 4.* nomen, præter Iesum Christum, sub cœlo datum inter homines, in quo oporteat nos saluos fieri.

1. *DOMINE, ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.*

Precator mox ab initio in hoc primo versiculo, proponit

ponit statum, ad quem tota huius Psalmi expositio respicit. Petit enim, vt DOMINVS non opprimat ipsum grauitate illus afflictionis, quam in præsentia sustinet, nec perdat ipsum magnitudine illius pœnæ, qua nunc afficitur. Obseruanda autem est imprimis prudēs modestia peccatoris. Non orat, vt omnino nō arguatur, & corripiatur, nō enim est obscurum, quòd duplici nomine obnoxij simus afflictionibus & correptionibus. Altero, quòd simus homines, in peccatis cōcepti & nati, quorum generalis sors est, vt in sudore vultus vescantur pane suo, & terra proferat eis spinas & tribulos. Altero, quòd qui in Christum credunt, affliguntur, præter generalem humani generis sortem, peculiaribus quoq; aduersis: oportet enim nos ingredi in regnū cœlorum, per multas tribulationes. Quare, cum Dauid non ignoret, quæ sententia lata sit cùm generaliter in humanum genus, tùm peculiariter in homines pios, non recusat, quin arguatur, seu affligatur, & corripiatur à Deo, sed illud deprecatur, ne arguatur, ne affligatur à Deo in ira, & furore eius. Non est autem sentiendum, quòd in Deo sit affectus iræ aut furoris, qualis est in hominibus, ebullitio, videlicet, sanguinis circa cor, aut mentis è statu suo emotio, quid enim absurdius, quàm tale quid Deo attribuere? Sed quod in hominibus est pertinax ira & furor, hoc in Deo est immutabile decretum, & irreuocabilis seueritas, qua constitutum est, vt omnes impij peccatores sempiterna internitione pereant. Quare Dauid non deprecatur seu communes, seu peculiares afflictiones, quibus humanum genus, ac præsertim Ecclesia Dei obnoxia est, sed deprecatur tantùm æternam mortem, & internitionem. Quid igitur dicemus? Osten

dimus iam iram & furorem Dei esse immutabile decretum eius in puniendis impijs ęterno interitu. An non est igitur effrontis impudentiæ, petere à Deo, vt non affligat nos in ira & furore suo, (hoc est) vt nostri causa mutet immutabile suum decretum, & reuocet inuiolabilē suam sententiā aduersus impios ab æterno latam & constitutam? Petere enim, vt Deus mutetur, quid aliud est, quàm petere, vt Deus non sit Deus? Triumphator in Israël, inquit Samuel, non parcet, & pœnitudine non flectetur; neq; enim est homo, vt pœnitentiam agat. Et ego Deus, (inquit) & non mutor. Quare sicut impudentia est, petere à Deo, vt omnino non affligaris, ita non minor impudentia videtur, petere, vt non affligaris in ira & furore Dei, hoc est, vt Deus sit mutabilis & inconstans. Sciamus igitur, quòd quemadmodū lex Dei, qua honesta mandātur, & inhonesta vetantur, est æterna & immota Dei voluntas, ita & sententia Dei, qua omnes, qui legem Dei violant, rei æternæ maledictionis pronunciantur, est immutabilis & irretractabilis: Maledictus, inquit, omnis, qui non permanserit in omnibus sermonibus legis. DOMINVS autem Deus noster, non tantùm promulgauit humano generi legē suam, sed etiam diuulgauit Euangelion suū, de vnigenito filio suo, DOMINO nostro Iesu Christo, vt quotquot in Christum credunt, consequantur remissionem peccatorū, & liberationem ab ęterna maledictione. Quare decretum Dei de impijs violatoribus legis perpetuò damnandis, immutabile quidem est per se & irretractabile, sed quia ad cōcionem legis addita est concio Euangelij, idcirco Euangelion interpretatur sententiā legis, quòd sit immota & irreuocabilis in ijs, qui nō resipiscant, nec conuertuntur

Deut. 27.

tuntur ad Christum. In illis autem, qui ad Christum cõuersi fuerint, sententia legis nihil amplius iuris habet: Galat. 3.
Christus (inquit Paulus) redemit nos ex maledictione legis, factus pro nobis maledictio. Et iterum: Lex pædago- Rom. 8.
gus noster fuit ad Christũ, vt ex fide iustificemur: Ac rursus: Quod impossibile erat legi, ea parte, qua imbecillis erat per carnem, Deus filium suum misit, sub specie carnis peccato obnoxiæ, & per hostiam pro peccato condẽnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, &c. Quare cũ Dauid petit, vt non arguatur in ira & furore Dei, nõ petit, vt sententia diuinę legis simpliciter mutetur, sed vt in ipso, iuxta interpretationem Euangelij intelligatur, videlicet, quòd cum agnoscat Christum, ipsi promissum, furor Dei & maledictio legis non habeant in ipso locum, sed reponatur in locum eius benedictio, propter Christum.

2. *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt in me, & premis super me manum tuam.*

Propositionem sequitur expositio & commemoratio acerbissimorum dolorum, & grauissimarum calamitatum, quas sustineat, & quibus reipsa sentiat iram & furorem Dei, vt ad deprecandum eum haud immeritò excitatus videatur. Non casu quodam, aut leui affectu venio ad deprecandã iram tuã, DOMINE Deus noster, et ad implorandã cœlestẽ tuam opem. Tuæ enim sagittæ ita infixę sunt, & hęrent in me, vix vt, pro humano arbitratu, euelli queant, & potentia manus tuæ ita me opprimit, vt caput attollere nunquam me posse videar. Quęramus igitur, quæ sint sagittæ illæ Dei, quas Dauid hoc loco in se infixas esse queritur. Non est autem obscurũ, quòd

Dauid

David coniectus sit in has ærumnas, ex agnitione pecca ti sui. Mox enim sequitur: Non est pax ossibus meis, propter peccatum meum. Et: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum. Paulus autem vocat peccatū, κέντρον stimulum seu aculeam mortis, nisi enim peccatum pun geret et acueret mortem, non posset mors quicquam damni inferre. Sagittæ igitur, quas Deus in hominem, propter peccatum, eiaculatur et infigit, sunt metus mor tis, sensus flammarum inferni, & horror æternæ damna tionis. Postquam enim peccatum intrauit in mundum, introierunt vnà, mors, infernus, & sempiterna condem natio. Quare, cum David conqueritur sagittas Dei in se infixas, palàm fatetur, se propter peccatum suum summo mortis, inferni, & condemnationis metu ita cōpræhensum, vt humana ope, nulla sibi euadendi via pateat. Vnde & additur: Premis super me manum tuam. Manus Dei, omnipotentia eius est, quæ tanta est grauitatę, vt si cœperit hominem propter peccatum premere, non cōquiescat, donec eum in profundum vsq; inferni detruserit ac depresserit. Quid igitur miserius, quid ęrumnosius illo homine, in quo propter peccatum hærent sagittæ Dei? & qui graui manu Dei premitur? Discamus autem ex hoc loco, nihil magis venenatum, magis pestiferum esse peccato. Non enim vnum tantùm & alterum morbum corporis affert, sed etiam mortem ipsam, infernum, & perpetuam damnationem. Abhorreamus igitur à peccato non aliter, quàm à præsentissimo, & sempiterno nostro interitu. Sed pergit David exponere suam calamitatem.

3. *Non est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ, non est pax in ossibus meis, à facie peccati mei.*

Quo-

4. *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meũ, & grauiores sunt, quàm vt tam molestum onus sustinere queam.*

Non est arbitrandum, quòd sagittæ Dei perstringant leuiter tantùm cutem meam, sed penetrant carnem & ossa: conficiunt tàm corpus, quàm animam, concutiunt omnes meas vires, tàm exteriores, quàm interiores: nihil sanum, nihil integrum relinquunt in omnibus meis vel corporis vel animi facultatibus: ac breuiter, maior est calamitas, quàm quæ humano sermone explicari possit, vnde & alij malunt pendere, alij aqua suffocari, alij gladio pectus transuerberare, alij se de saxo præcipites dare, quàm grauitatẽ tantæ calamitatis diutius ferre. Quid ergo illud est, quòd sagittas Dei tam acutas, tam pestiferas reddit? A facie (inquit) iræ tuæ, & à facie peccati mei. Non acuit Deus ipse suas sagittas, non efficit eas ipse mortiferas, nec concipit ipse iram, quippe qui natura sua non est, nisi salus, gratia, fauor, vita & felicitas: Sed peccatũ, PECCATVM (inquam) illud est, quod exuscitat irã Dei, & acuit ac inficit sagittas eius. Agnosco.n. grauitatem peccati mei, agnosco multitudinem iniquitatum mearum, quibus ita immersus sum, vt etiam caput meum superent, & quib. tolerandis haud quaquam suffi cere possim. Ex hac agnitione video iram Dei, sentio intra me maledictionẽ, extremũ metum mortis, flammas inferni, & horrorem perpetuæ damnationis. Quid multis opus? Arbitror me onus Aethna (quod dici solet) grauius gestare. Quid igitur faciam? quò me vertã? Quò, nisi ad te DOMINVM Deũ meum, vt non arguas, nec corripias me in hac tua ira, & furore, sed conserues me propter filium tuum, quem ex hac mea posteritate hominẽ assumpturum prædixisti & promisisti.

Sed pergit in expositione calamitatis suæ:

5. *Computrescunt, & fœtent liuores mei, à facie sapientiæ meæ.*
6. *Affligor, & humilior vehementissimè, toto die tristis incedo.*
7. *Quoniam lumbi mei toti sunt aridi, non est integritas in carne mea.*
8. *Debilitor ac deijcior vehementer, rugio præ anxietate cordis mei.*
9. *DOMINE coram te est omne desiderium meum, & gemitus meus non est tibi ignotus.*
10. *Cor meum variè afficitur, deserit me robur meum, ipsi etiam oculi mei non lucent mihi suo lumine.*

Hęc omnia ita cõmemorantur, quasi quòd Dauid laboraret grauissimo quodã corporis morbo, & sicut Iob, pessimis ac fœtidissimis vlceribus scateret. Etsi aũt grauitas iræ Dei, conscientiæ patefacta, & metus æternæ mortis ac inferni propter peccata, cõcutiunt animũ hominis, tã horribiliter, vt etiã corpus debilitent, & vires eius frangant, & exhauriant, quemadmodum paulò antè dictũ est, tamen sentiamus has locutiones esse metaphoricas, & adumbrare potius vulnera conscientiæ, quã membrorũ corporis. Sicut.n. in corporib. cacochymis oriũtur aliquando tumores, vomicę, apostemata seu vlcera, quæ purulentia & sanie sua tam tetrũ fœtorẽ expirant, vt molesta sint fœditate sua non tantùm ijs, qui ea gestant, verùm etiã vicinis quibusq; astãtibus: ita Dauid conqueritur se propter insipientiã, seu propter peccata insipienter designata, tantis animi vomicis ac doloribus laborare, vt arbitretur se non tantùm Deo ipsi, verùm etiam

rũ metiam cũctis hominibus, quamuis amicissimis, esse abominationi & horrori. Et quemadmodum graues & diuturni morbi corpus hominis ita effœtum reddunt, vt homo non amplius erectus, sed incuruus, non in altum eleuatus, sed depressus & humilis, non alacer, sed mœstus & atratus incedat, quippe quòd interiora membra sint exhausta, & quasi arefacta, vt nullæ prorsus vires sint reliquæ, quæ imbecillitas tam vehementer debilitat & atterit eum, vt nihil aliud præter gemitum & rugitum supersit ei: ita Dauid affirmat se ex agnitione peccati sui, & iræ Dei, tantis animi doloribus cruciari, vt hoc etiam in vultu, in omni denique incessu suo eluceat. Ac breuiter: Domine, inquit, coram te est omne desiderium meum, & gemitus meus tibi non est ignotus, (hoc est) tanta est perturbatio animi mei, tantus gemitus, vt nullus humanus sermo hoc explicare queat, sed tibi, Domine, soli sit cognitum. Cor enim meum tam variè afficitur, concutitur, circumiactatur, & palpitat, vt omne robur meum deficiat, ac ne oculi quidem ipsi, quamuis adhuc sani videntur, luce sua mihi præeant, (hoc est) etiam illa, quæ antea visa mihi sunt prospera & felicia, (lumen enim oculorum felicitatem significat) nunc videntur mihi aduersa, & infausta. Ex his admoneamur primùm de grauitate peccati, & seueritate iudicij diuini aduersus peccatum, vt summo studio & cura caueamus, ne affectus peccati sectemur, & concupiscentię eius indulgeamus. Etsi enim peccatũ natura inhæret nobis, tamẽ si renati sumus in Christo per fidem, peccatum non imputatur nobis coram Deo, si modò non secundum carnem, sed secundum Spiritum ambulauerimus, & membra nostra serua iustitiæ, in san-

Rom. 8.

Rom. 6.

in ſanctificatione exhibuerimus. Deinde conſideremus conſiliũ Dei, quo iudicium & iram ſuam aduerſus peccata in nobis patefacit. Non enim idcirco ducit hominẽ in agnitionẽ peccati ſui, & diuinæ iræ, vt condemnet & abijciat eum in æternũ exitium, ſed vt excitet eum ad quærendam veram ſalutem in Chriſto, quem propoſuit nobis reconciliatorem: Viuo ego, inquit DOMINVS, nolo mortem peccatoris, ſed magis, vt cõuertatur & viuat. Et Paulus: Cõcluſit Deus omnes in incredulitatem, vt omnium miſereretur. Ac rurſus: Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Quare, ſi quis iudicio peccati, & ſenſu iræ Dei concuſſus fuerit, agnoſcat conſiliũ & voluntatem Dei, quòd Deus cogitet ſub hac ira, non mortem, ſed vitam, non damnationem, ſed ſalutem.

Ezec. 32. *Rom. 11.* *Galat. 3.*

11. *Amici mei & proximi mei ſtant à plaga mea auerſi, & propinqui mei à longe conſiſtunt.*
12. *Qui autem quærunt animam meam, tendunt laqueos, & qui cogitant mihi malum, loquuntur prauitates, & meditantur omni tempore dolos.*

Ad cumulum ærumnarum, quas in me, ex agnitione peccati mei & iræ Dei ſuſtineo, accedit & illud, quòd in tantis meis afflictionibus nullum genus vel auxilij vel ſolatij, nec apud amicos, nec apud inimicos videam. Amici, conſanguinei, familiares & vicini ſuas res agunt, ſua curant, non tanguntur affectu meorum incommodorum, imò quia intelligunt me diuinitus affligi, abhorrent à mea familiaritate, & deſerunt me, ac metuentes, ne & ipſi vnà mecum diuinitus puniantur, auerſantur me, & declinant à conſpectu meo. Inimici autem & hoſtes

ſtes mei, non ſolùm me deſerunt, verùm etiam inſidiantur vitæ meæ, ſpargunt de me horrendas, neſcio quas, blaſphemias in Deum, & violẽtas regni inuaſiones, vocant me virum ſanguinum, & crudelem tyrannum, ac breuiter cogitant quouis tempore, quibus dolis, quo aſtu, quoquo iure, quaqua iniuria me opprimant. Itaque quod in Chriſto futurum eſt, hoc iam in me atauo eius, ſuo modo peragitur: Quem tu, inquit Pſalmus, percuſsiſti, perſequũtur. Aduerſarij mei vident me diuinitus ita afflictum, vt nulla mihi penè ſpes ſalutis ſit relicta. Hac mea miſeria non contenti, cumulant inſuper calamitatem calamitati, vt me penitus cõculcent & perdant: nihil aũt eſt crudelius, quàm afflicto addere afflictionem. Etſi enim afflictus ſuo quodam peccato meritus eſt afflictionem, tamen Deus execratur carnalem aliorum inſultationem, & crudelitatem, qua in afflictum graſſantur. Iſraëlitæ meriti erant ſua impietate captiuitatẽ Babylonicam, tamen cum Babylonij ſæuirent in ipſos inhumanius, quàm par erat, haudquaquam ferũt impunè: Iratus ſum, inquit DOMINVS per Eſaiam, ſuper populũ meũ, cõtaminaui hæreditatem meam, & dedi eos in manu tua, Nõ poſuiſti eis miſericordias, ſuper ſenem aggrauaſti iugum tuũ valde, &c. Et in Zacharia: Zelatus ſum Hieruſalem & Zion zelo magno, & ira magna ego iraſcor ſuper Gentes opulentas, quia ego iratus ſum parùm, ipſi verò adiuuerunt in malum.

Pſal. 69.

Eſa. 47.

Metuamus igitur DOMINVM, & quem videmus ab ipſo affligi, non addamus, noſtra crudelitate, dolorem dolori, ſed complectamur eum omni, quo poſſumus, humanitatis officio, vt & nos in noſtris aduerſis miſericordiam à DOMINO conſequamur.

13. *Ego autem tanquam surdus non audio, & sum tanquam mutus, qui non aperit os suum.*
14. *Sum sicut quispiam, qui non audit, & qui non queat abiecta crimina refutare.*

Audiuimus, quid inimici cogitent ac moliantur aduersus afflictum Dauidem, audiamus nunc quid vicissim ipse faciendum suscipiat. Numquid ergo rependit malum pro malo? numquid sicut ipsi cogitant exitium eius, ita vicissim cogitat exitium ipsorum? Nihil minus. Etsi enim inuehitur aliquoties in ipsos grauissimè, (id quod aliquot alij Psalmi testantur,) hoc tamen non facit priuata temeritate & carnis suæ libidine, sed excitatur cœlesti spiritu, vt ex vocatione eius recitet publicè sententiam diuinæ seueritatis, quæ est aduersus impios, in tribunali Dei lata. Nam cum priuatim suam ipsius causam agit, non ignorat consistendum sibi esse intra terminos generalis vocationis, qua exigitur, vt quamuis summa iniuria affectus fueris, non tamen malum rependas malo, nec deuoueas deuouentes te, sed vt benè preceris eis, & relinquas DOMINO Deo nostro vltionem. Quare Dauid in præsentia, etiamsi grauissimè ab inimicis suis læderetur, tamen non compensat iniuriam iniuria, sed transit surda aure, & obmutescit ad omnia aduersariorum conuitia, quasi qui sit surdaster, nec posit quicquam eorum criminum, quæ obijciuntur, diluere. Hoc enim est officium hominis pij, qui non peculiari & heroico quodam Spiritu ad execrandos impios excitatur. Quid ergo? Num, quemadmodum mutus es coram hominibus, aduersus inimicorum

eorum conuitia, ita etiam mutus es & ociosus coram Deo? Nihil certè minus. Non exprobro quidem inimicis meis sua conuitia; interim autem non desino meum negotium agere coram DOMINO Deo nostro. Sic enim sequitur:

15. *Quoniam TE DOMINE expecto, TV exaudis me Domine Deus meus.*

Non respondeo maledictis & conuitijs inimicorum meorum, non reddo eis malum pro malo, sed relinquo DOMINO Deo meo vindictam, & expecto ipsius tantùm opem è cœlo. Non enim dubito, quin qua est clementia erga eos, qui agnoscunt peccatum suum, & credunt sibi ipsum remitti propter promissũ semen Abrahę, exaudiat preces meas, & faciat me voti mei compotem. Quid ergo precaris? Quid petis? Sequitur:

16. *Dico, ne fortè lætentur de me, & ne in lapsu pedis mei glorientur aduersus me magnificè.*

Non hoc dico, non hoc peto, non hoc postulo, vt inimici mei horribiliter opprimantur & pereant, sed illud dico, illud peto, vt me DOMINE Deus meus saluum custodias & conserues, ne, si fortè offendam ad lapidem pedes meos, & ruam in exitium, inimici mei de meo interitu lætentur, & suæ impietati applaudant. Obseruabilis versiculus, quo Spiritus sanctus docet solenne officium piorum, in precibus suis aduersus iniurias inimicorum suorum. Non enim precandum est pro more vulgi, vt inimici tonitruis

& ful-

& fulminibus extermînentur, sed vt nos à lapsu pedis nostri, à peccato videlicet, & interitu, custodiamur, ne inimici nostri iustam & legitimam causam nobis insultandi habere videantur. In Actis Apostolicis, Principes & Pontifices minaciter interminantur Petro & Ioanni, ne docernet in nomine Iesu. Cum igitur hæc referrentur ad aliquos Apostolos & discipulos, non precantur vt terra Pontificibus dehiscat, aut fulminibus de cœlo missis opprimantur, sed DOMINE, inquiunt, respice in minas eorum, & da seruis tuis, vt cum omni fiducia loquantur verbum tuum, manum tuam porrigendo in hoc, vt sanatio, & signa & prodigia ædantur per nomen sanctum filij tui Iesu. Sequamur igitur hoc Apostolicum exemplum, & aduersus inimicos nostros ita precemur, vt interim non obliuiscamur officij nostri, sed meminerimus charitatis, quam etiam inimicis, iuxta præceptum Dei, debemus.

Acto. 4.

Sed quid? Num Dauid ita postulat à Deo seruari, & ab inimicis suis liberari, vt nihil prorsum crucis & afflictionis propter peccata sua in hoc seculo sustineat? De hac re audiamus versiculos, qui vsq; ad finem Psalmi sequuntur.

17. *Ego quidem ad afflictionem paratus sum, & scio me dolori semper obnoxium.*

18. *Quoniam iniquitatem meam fateor ipse, & sollicitus sum propter peccatum meum.*

19. *Inimici autem mei viuentes roborantur, & qui odio me habent iniquè multiplicantur.*

20. *Et qui reddunt malum pro bono, aduersantur mihi, propterea quòd sequar, quod bonum est.*

Ne

21. *Ne igitur deseras me DOMINE, Deus meus ne longè discedas a me.*

22. *Propera ad adiuuandum me, Domine salutis meæ.*

Non peto DOMINE immunis esse ab omni cruce & calamitate, non rogo, vt in hoc mundo, non pro huius mundi conditione vitam agam, scio me propter iniquitatē meam, quam ingenuè fateor, & propter peccatum meum, quod & agnosco, & horreo, omni afflictionum tàm generalium, quàm peculiarium generi obnoxium esse: nec detrecto quicquam illorum dolorum, quos tu mihi ferendos imponis. Quid igitur est, quòd tam miserè ad me vocifereris? Si paratus es & promptus ad flagella, quibus te castigo, cur tam impatienti es animo, vt ærumnas tuas depreceris? Respondet igitur precator: Non certè imploro opem tuam, ex impia inobedientia, & ex infideli ac virulenta impatientia, sed ex importunitate, robore & multitudine meorum inimicorum. Vides enim DOMINE, quo in statu sint res meæ: ego fero quidem manū tuā obedienter, & sustineo iram tuam patienter, sed inimici mei augēt mihi dolorem, & acuunt meas ærumnas. Hi enim, non sunt homines abiecti & inglorij, sed illustres, & rerū felicitate insignes, vt soli ipsi in hac terra viuere videantur: nec sunt homines imbecilles, sed summa potentia in hoc seculo prediti, ac ornati: nec sunt pauci, sed plurimi, quorum numerus subinde multiplicatur. Hi addunt calamitatē calamitati, & cumulant ærumnas ærumnis: & quod mihi indignissimum videtur, hi habent me odio, ac persequuntur me crudeliter, sine vlla iusta causa, sed tantùm quia sequor bonum, hoc est, facio meum officium,

& cupio de omnibus benè mereri. Etsi enim agnosco me coram Deo miserrimũ peccatorem, ac sentio quoq; in me sagittas Dei, propter meam iniquitatem, tamen nihil peccaui contra inimicos meos, sed potius præstiti eis omne genus beneficiorum, & tamen tàm virulento odio in me grassantur, vt cupiant me de terra sublatum, ac prorsus extinctum. Hęc sunt, quæ me mirum in modũ excruciant, ac penè enecant, tuus furor DOMINE, & tua ira, quia non dubito, quin sub his mediteris erga me gratiam, fauorem & clementiam, & daturus sis euentum, vt sufferre queam, videntur adhuc mihi tolerabiles, sed illud mihi demum intolerandum esse arbitror, quòd inimici mei sint in me tam crudeles, vt prioribus afflictionibus, addant mihi nouas, idq; præter omne meum erga ipsos meritum. Tu iratus es aduersus me parùm, idque iustissima de causa, ipsi verò sæuiunt in me, veluti leones, idq; summa iniuria. Quæso igitur te, DOMINE Deus meus, quod ab initio precabar, ne arguas me in furore & ira tua, (hoc est) ne de me quicquam statuas, iuxta meritum meorum peccatorum, neque iuxta affectum & virulentiam meorum inimicorum, qui hoc vnum optant, vt me prorsus deseras & abijcias, sed iudices de me, pro immensa tua clementia in semine Abrahæ promissa. Et quia sentio me versari in summis periculis, obsecro, ne auxilium tuum in longum differas, sed properes, vt quem solum agnosco omnis meæ salutis autorem, opem tuam citò, & reipsa experiar. Multa nos docent hi versiculi. Vnum est, quòd etsi ab inimicis nostris iniustè affligimur, tamen agnoscendum est coram Deo peccatum nostrum, & non est vicissim in inimicos virulenter

lenter grassandum. Exemplo est Dauid ipse, qui cum malediceretur à Simei, & diceretur vir sanguinum, tantum abfuit vt remalediceret, vt etiam amicis seueriter prohiberet, ne in maledicum grassarentur: Dimittite eum, inquiens, vt maledicat, DOMINVS enim præcepit ei, vt malediceret Dauid. Et Petrus de Christo: Qui peccatum, inquit, non fecit, nec est inuentus dolus in ore eius: qui cum malediceretur, non remaledixit, cum pateretur, non comminabatur, sed tradidit vindictam ei, qui iudicat iustè. Deinde monet nos Dauid suo exemplo, vt siquidem in hoc seculo vita agenda est, non suscipiamus in hoc mundo conquirendum genus vitæ ita tranquillum, vt nihil afflictionum in eo sustineamus, sententia enim lata est, quòd sicut auis ad volatum, ita homo ad ærumnas natus sit, sed vt præparemus nos ad sufferenda omnia afflictionum genera, quæ in quauis Dei vocatione nobis contigerint. Præparabimus autem nos, si in illud studium summa opera incumbamus, vt iustificati (quod Paulus ait) ex fide, pacem habemus erga Deum, per DOMINVN nostrum Iesum Christum, & sine vlla hæsitatione credamus, Deum esse fidelem, qui non sinat nos tentari, supra id, quod possumus, sed det vnà cum tentatione euentum, vt posimus sufferre.

2. Re. 16.
Iob. 5. 14.
Rom. 5.
1. Cor. 10.

Admonemur etiam his versiculis, quòd de ira Dei non sit iudicandũ ex ira hominum. Homines enim si exarserint, nullum ponunt irę suæ nec modum, nec finem, sicut suprà de Babylonijs dictũ est. Deus autem qui est salus & clementia ipsa, ita irascitur, vt tamen erga credentes & inuocantes nomen eius meminerit misericordiæ. Apud Hoseam dicit DOMINVS: quomodo dabo

Osea. 11.

te Ephraim? protegam ne te Iſraël? quomodo dabo te? ſicut Adama, ponam te vt Zeboim? Conuerſum eſt in me cor meum, pariter conturbata eſt pœnitudo mea.
Thren.3. Non faciā furorem iræ meæ. Et in Threnis Hieremiæ: Non repellet in ſempiternum DOMINVS. Quia ſi abiecit, etiam miſerebitur ſecundum multitudinem miſericordiarū tuarum. Nec enim humiliauit ex corde ſuo. Et in Ezechiele: Viuo ego, dicit DOMINVS, nolo mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat. Quid horribilius morte ex ira Dei obiecta? Et tamen Deus iurat, ſe non hoc conſilio mortem minari, vt perdat, ſed vt ſeruet. Hinc eſt, quòd qui veram cognitionem diuinæ in afflictionibus voluntatis habent, & datur eis optio, num malint à Deo ipſo affligi, an ab hominibus, longè præferunt manum DOMINI manibus hominum. In
Iudic.10. libro Iudicum merentur Iſraëlitæ ſupplicium, propter idolomaniam ſuam: & cùm tradendi eſſent hoſtibus ſuis, vt affligerentur, obnixè deprecantur, & dicunt ad DOMINVM: Peccauimus: redde TV nobis quicquid tibi placet: tantùm nunc libera nos. Illud volunt dicere: Fatemur ingenuè nos iram & ſupplicium tuum propter impietatem noſtram meritos, nec tam impudentes ſumus, vt petamus ab omni ſupplicio prorſus liberi eſſe, verùm illud precamur, ne nos hoſtibus noſtris puniendos tradas, ſed tu ipſe nos pro tua voluntate affligendos
2.Re.24. ſuſcipias. In poſteriori libro Samuelis, cum Dauid numeraſſet populum temerè, & meritus eſſet ſupplicium, datur quidem ipſi optio trium generum pœnarum, famis, peſtilentiæ, & incurſionis hoſtilis: ſed eligit manū DOMINI: Coartor, inquiens, nimis: ſed melius eſt, vt incidam in manus DOMINI, (multæ enim ſunt miſericordiæ

ricordiæ eius,)quàm in manus hominum. Non dissimi- *Iudith.7.*
le exemplum extat etiam in libro Iudith, sed qui inter
Apocryphos habetur. Ozias enim precatur DOMI-
NVM cõtra tyrannidem Holophernis: Peccauimus, in-
quiens, cum patribus nostris, iniustè egimus, iniquitatẽ
fecimus. TV, quia pius es, miserere nostri: aut in TVO
flagello vindica iniquitates nostras, & noli tradere con-
fitentes te, populo, qui ignorat te, vt non dicant inter
Gentes: Vbi est Deus eorum? His exemplis & id genus
alijs edocti, non metiamur iram Dei, ex ingenio crude-
lium hominum, sed potius ex promissionibus Dei, qui-
bus manifestum est, quòd etiamsi Deus affligat, medite-
tur tamen liberationem & salutem. Postremò cum in E-
saia dicatur: Qui crediderit, non festinet, miraberis for- *Esa. 28.*
tassis, cur Psalmus iuxta vulgatã tralationem dicat: In-
tende in adiutorium meum, quod nos legimus: Prope-
ra, seu festina ad adiuuandum me? Sed sciamus, aliud
esse ad auxilium Dei ex incredulitate, aliud ex doloris
magnitudine & grauitate festinare. Impij enim in affli-
ctione sua properant & ipsi aliquoties ad Deum, sed ni-
si statim affulserit auxilium, redeunt ad ingenium, & di-
cunt: Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.
Pij autem cum festinant, & cupiunt sibi continuò sub-
ueniri, non defatigantur inuocatione, sed etiamsi auxi- *Luc. 18.*
lium differatur, & afflictiones subinde grauiores fiant,
perdurant in officio, & expectant tempus, quod non ip-
sis, sed DOMINO Deo opportunũ videtur. Solet enim
Deus opem petitam, ac promissam aliquoties differre,
non quia nolit eam conferre, sed quia velit fidem inuo-
cãtis probare, & dilationem maioribus beneficijs com-
pensare. Quare licebit quidem in precibus festinare, &

opem diuinam velociter, ſine vlla dilatione affuturam petere, ſed ex fide, vt etiamſi videamur repulſam pati, tamen non deſeramus inuocādi officium, ſed DOMINVM obedienter expectemus.

VSVS HVIVS PSALMI.

Eccle. 3. Tempus belli, inquit Salomon, & tempus pacis: Quæ rerum varietas in hoc mundo eſt ſolennis, ea etiam ſolet eſſe in hominibus. Aliquoties enim tranquillus eſt animus, ac non ſentit iram & iudiciū Dei aduerſus peccatum. Aliquoties ex agnitione peccati & diuinæ iræ ita perturbatur, vt exiſtimet ſibi ex hac vita in æternam internitionem migrandum eſſe. Vtroque tempore tam pacis quàm belli opportunus & commodus eſt hic Pſalmus. Si enim fruimur præſenti tranquillitate, ſumendus eſt hic Pſalmus in manum, vt admoneamur de ſeueritate diuini iudicij, aduerſus peccatum, quod adhuc in carne noſtra hæret, & non ducamus vitam carnaliter ſecuram, ſed ambulemus in timore DOMINI. Si autem in præſentia affligimur ſenſu iræ Dei, iterum properandum eſt ad hunc Pſalmum, vt ex eo cognoſcamus primùm quidem, Dauidem, hominem pium, & ſecundum cor Dei electum, ſimili affectu laboraſſe & liberatum eſſe, vt & nos exemplo eius benè confidamus. Deinde conſilium Dei, quòd Deus eiaculetur quidem ſagittas ſuas acutiſsimas in populum ſuum, non autem, vt perdat eos, ſed vt hac via ducat eos ad veram & æternam ſalutem, illud videlicet agens, vt cum Propheta dicamus: Venite, reuertamur ad DOMINVM, quia ipſe diſcerpit, & ſanabit nos, percutit, & curabit nos. Viuificabit *Oſeæ. 6.*

ficabit nos post duos dies. In die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius.

PSALM. XXXIX.

Dixi custodiam vias meas, &c.

Iusdem argumenti est hic Psalmus, cuius tricesimus septimus: Noli æmulari, & septuagesimus tertius: Quàm bonus Israel Deus. Et quam querelam hi Psalmi continent, eandem continet etiam vicesimum primum caput in Iobe, & repetunt Prophetæ. Hieremias cap.12. dicit: Quare via impiorum prosperatur? Benè est omnibus, qui præuaricantur, & iniquè agunt? Abacuc cap.1. ait: Quare respicis contemptores & taces, conculcante impio iustiorem se? Hęc enim est perpetua hominum in hoc seculo querela, quòd bonis sit malè, malis autem benè. Ex quo quidem homines ita offendi solent, vt alij applaudant suæ impietati, quam vident in hoc seculo esse felicem, alij sequantur etiam ipsi, abiecta pietate, impietatem, alij negent esse Deum omnia gubernantem, & arbitrantur res humanas sursum deorsum, temerario casu ferri. Negotiator videt imposturas & nugas sui vicini prosperum habere successum: excitatur ergo, vt & ipse suscipiat imposturas exercendas. Turca videt imperatorem suum in suà religione, imò impietate feliciter promouere, & Christianorum regna fortiter expugnare: stabilitur ergo in

sua

ſua Mahumetica impietate, & ridet Chriſtianam religionem. Spiritus ſanctus autem munit pios verbo Dei, & hortatur eos, ne offendantur felicitate impiorum, & infelicitate piorum, propterea, quòd nec illa, nec hæc ſit perpetua, imò ne diuturna quidem, ſed illa compenſetur vel tandem perpetua infelicitate, hæc autem perpetua felicitate, ſicut & Chriſtus ait: In mundo afflictionem habetis, ſed bono animo ſitis, ego vici mundum.

Ioan.16. Et iterum: Amen, amen dico vobis, vos plorabitis & lamentabimini, mundus contrà gaudebit. Vos autem mœrore afficiemini, ſed mœror veſter vertetur in gaudium. Non igitur deſeramus officium, propter impiorũ gaudium, ſed potius contrà eamus audentiores, confirmati concionibus illis Propheticis, quas viſum eſt Spiritui ſancto conferre in Pſalmos illo conſilio, vt & iucundius memoriæ infigantur, & ijs non tàm publicè, vnà cum alijs, quàm priuatim ſoli, ore quidem tacito, ſed vocali mente

Ephe.5. vtamur, canentes, (vt Paulus inquit) ac pſallentes DOMINO in corde noſtro.

1. *Dicebam quidem, Cuſtodiã vias meas ne peccem lingua mea, imponam ori meo capiſtrum, dum impius coràm me (obuerſatur.)*
2. *Obmuteſcam ſilentio, tacebo præ felicitate (impij,) ſed dolore meo perturbatus ſum.*
3. *Concaluit cor meum intra me, in diſceptatione mea exarſit ignis. Dixi ergo lingua mea.*

Initiò recitat Pſaltes pugnã carnis & Spiritus, quam conſpectus felicitatis impiorum, in homine pio excitare ſolet, vt hac occaſione ad commemorationem eorũ

reme-

remediorum, quæ isti offendiculo opponenda sunt, transeat. Dum impius, inquiens, coram me obuersatur, & dum pono mihi ob oculos felicem rerum in impietate eius progressum, soleo quidem dicere, soleo mihi in animo meo proponere, quòd velim vias meas ita custodire, & instituere, vt ne lingua quidem peccem, (hoc est) vt nō murmurem, ac ne amarulentum quidem verbum aduersus felicitatem impij dicam, sed os meũ freno seu capistro compescã, ne quicquam loquar, quo vel iudicium Dei, in benefaciendo impio, repræhēdere, vel fortunæ proximi inuidere videar. Etsi enim animus meus hac in parte grauiter offenditur, quòd pijs sit malè, & impijs bene, tamē illud pro virili conor, vt obmutescã, & sileam à bono, hoc est, vt surda aure transeam bonum seu felicitatem impij, nec eam cogitationibus meis exagitem, sed æquo animo feram. Necesse quidē habeo coram videre, impios esse securos, & ducere in bonis, seu in tranquillitate & felicitate dies suos, ac promptuaria eorum esse plena, & boues ipsorum esse crassos, sed hanc mihi operam sumo, ne offendar, & aut damnem iudiciũ Dei, aut deflectã in partes impiorum. In hoc autē meo conatu, & proposito, quid obsecro fit? quid accidit? Ecce tibi, quo plus compesco os meum, & inijcio ei frenum, eò magis perturbat me ægritudo animi mei, & incalescit cor meum intra me, ac dum me huc illuc in omnem partem verso, tectus magis æstuat ignis. Cogito enim nihil esse iniquius, nihil esse sapientiæ Dei incongruentius, quàm vt pijs sit malè, & impijs benè, idq; tantisper in me gliscit, dum intrauero, vt alius Psalmus ait, in sanctuarium Dei, & dicam lingua mea (hoc est) inuocem nomen DOMINI. Hæc est insignis descriptio pugnæ

Iob. 21. *Psal. 144.* *Psal. 73.*

m gnæ

gnæ inter carnem & Spiritum, in offendiculo, quod ex infelicitate piorum, & felicitate impiorum oriri solet. Ac impij quidem, vt primum vident hanc rerum inæqualitatem, ruunt in exitium, & sequuntur, non quæ iusta sunt, sed quę in hoc seculo tuta & felicia videntur. Pij autem, etsi sollicitantur & ipsi carne sua ad impietatem, tamen pugnant Spiritu aduersus carnem, de qua pugna copiose scribit Paulus ad Romanos cap. 7. & ad Gal. cap. quinto. In obiectu enim felicitatis impiorum, Spiritus hortatur hominem, vt non offendatur, nec inuehatur in Iudicium Dei, nec excitetur vel ad æmulationem, vel ad virulentiam, sed compescat illegitimos motus animi, & pergat suum officium facere, ac suggerit ei rationes, cur in officio pietatis sit perdurandum, quam mox Psalmus commemorabit. Caro autem tumultuatur contrà, Quid? inquiens, arbitraris ne, cùm malis sit benè, & bonis malè, Deum curare res humanas? Nam si est Deus, nihil est eo nec iustius, nec sapientius, nec potentius. Non est autem iusti gubernatoris, nec sapientis, nec potentis, vt in administratione sua tantam iniustitiam perferat, & ad eam connrueat, quare, aut non est Deus, aut non curat humana. Et hic quidem est carnis instinctus & afflatus, in ipsis etiam hominibus pijs, & Spiritu renatis, qui & tanto est furore, vt quò magis Spiritu restiteris, eò vehementius soleat exardescere, & spiritu repugnare. Delectat me, inquit Paulus, lex Dei, secundum internum hominem, sed video aliam legem (quæ est lex seu instinctus carnis) in membris meis, rebellantem legi mentis meæ, & captiuum reddentem me legi peccati, quæ est in membris meis. Quid igitur faciendum, & quo se in hac pugna vertendum?

Rom. 7.

dum? Quod Iasophat rex Iudæ, in subita incursione suorum hostium fecit, hoc nobis etiã in hac periculosa pugna faciendum est. Properemus precibus nostris ad DOMINVM Deum nostrum, & dicamus: In nobis quidem nõ est tanta fortitudo, vt posimus insano carnis tumultui, qui in nos grassatur, resistere, sed cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros, ad te DOMINE Deus noster dirigamus. Hoc enim illud est, quod Psalmus ait: DIXI lingua mea, (hoc est) Cum sentirem intra me tantum carnis aduersus Spiritum ardorem, vt quo magis respicerem in impiorum felicitatem, eò plus offenderer, & ad partes impiorum sollicitarer, non habui aliud asylum, quò confugerem, quàm vt dicerem lingua mea. Quid autem dicerem? Quod sequitur, inuocarem, videlicet precibus meis nomen DOMINI Dei nostri, vt ipse suo me Spiritu & cœlesti ope, in tanto certamine iuuet. In periculis enim nihil magis salutare est, quàm vt nos sine vlla mora ad inuocationem nominis Dei conferamus: Inuoca me (inquit) in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Audiamus ergo preces, quibus psaltes Deum in hac pugna inuocat. 2. Par. 20.

4. *Ostende mihi DOMINE finem meum, & mensuram dierum meorum, quæ sit, vt cognoscam, quàm caduca sit vita mea.*

5. *Ecce das mihi dies palmares, & vitam meam, perinde ac si nihil esset coram te, certè omnino vanitas est omnis homo, (quamuis) præstantissimus.*

6. *Certè, incedit quisq; sicut vmbra, certè frustra tumultuatur, congregat, & nescit, cui colligat ea.*

7. *Nunc ergo, quid expecto DOMINE? Spes mea TV es.*

In tribus primis verſiculis cõmemorauit Pſaltes pugnam carnis & Spiritus, in offendiculo felicitatis impiorum, & infelicitatis piorũ. Et dictum eſt, quòd in hoc periculo vertat ſe ad preces, quæ non recenſentur nudè & ſimpliciter, ſed eiuſmodi ſunt, vt contineant in ſe rationes, quibus precator iuuatur, & inflammatur, vt Spiritus ſuperet carnem, & reportet victoriã. Sunt autem precationum tres. In prima commemoratur, quòd nec felicitas impiorum, nec infelicitas piorum ſit diuturna, ſed caduca, & penè momentanea. Quis igitur propter momentaneam felicitatem recederet ab officio, & conijceret ſe in perpetuam infelicitatem? In ſecunda recenſetur gratuita cõdonatio peccatorum, quod donum ſuperat omnem huius ſeculi felicitatem, & compenſat omnẽ mundanam infelicitatem. Quis autem præ tanto dono non faſtideret impiorum maieſtatem, quamuis illuſtrem? Tertia ſignificat DOMINVM Deum noſtrum dare in tentationibus euentum, vt poſsimus eas ferre, de qua re ſi quis certificatur, quid cauſſæ eſſet, cur infelicitatem ſuam in hoc ſeculo impatienter ferret, & ad impietatem deficeret? Dicamus igitur primùm, de prima precatione: In certamine carnis cum ſpiritu, non habui aliud, inquit Pſaltes, quàm vt dicerem lingua mea, hoc eſt, inuocarem DOMINVM precibus meis, vt oſtendat mihi finem meum, & notam faciat mihi durationem vitæ meæ. Quid? quæ, inquies, hæc eſt impudentia, poſtulare à DOMINO, vt nos certiores reddat, quamdiu ſimus in hoc ſeculo victuri, & quàm longè vita noſtra ſit proroganda? In Actis Apoſtolicis percontantur Apoſtoli

ſtoli Chriſtũ: Num in tempore hoc, inquientes, reſtituis regnũ Iſraël? Sed audiunt: Non eſt veſtrũ noſſe tempora & articulos temporũ, quos pater in ſua ipſius poteſtate poſuit. An non idem poſſet DOMINVS Pſaltæ in hac ſua petitione reſpondere? De die illo, inquit Chriſtus, & hora nemo ſcit, ne Angeli quidem cœlorum, niſi Pater meus ſolus. Quod de ignorantia diei & horæ generalis aduentus DOMINI, ad iudicandum vniuerſum orbem, primùm quidem Iudæorum, deinde etiam omniũ Gentium, dictum eſt, hoc intelligendum quoq; eſt de peculiari aduentu DOMINI, quo priuatim quiſq; ex hac vita, in alteram euocatur. Quid ergo eſt, quòd Pſaltes oret hìc, vt cognoſcat, quamdiu ſit in hac terra victurus, hoc eſt, vt Deus patefaciat ipſi diem mortis ſuæ? Sciamus igitur, quòd Dauid non poſtulet impudenter, vt illa arcana, quæ Deus vult nobis in hac vita eſſe abſcondita, & quæ vtiliter quoq; ignoramus, cognoſcat, ſed petat obedienter, vt Deus patefaciat ipſi, quanta ſit humanæ vitæ vanitas, quanta futilitas, & vt retineat ipſum in iugi huius vanitatis conſideratione. Videt enim ſe, in ſectanda vera pietate, varijs & duris caſibus iactari, impios autem tam proſperos habere ſuarum rerum ſucceſſus, vt videantur fore perpetuò felices. Quare caro ſuggerit, ſi fortè Deus curam humanarum rerum abiecerit, Sed Spiritus opponit his carnis cogitationibus vanitatem humanæ vitæ, & breuitatem felicitatis impiorum. Oſtende mihi, inquit peccator, finem meum, & quæ ſit menſura dierum meorũ, vt ſciam, quàm caduca, quàm fugax ſit vita mea. Non hoc peto, DOMINE, vt me certiorem reddas de tempore & momẽto, quo mihi ex hac vita excedendum ſit, nolo curioſè ſcrutari, quod tu in

Actor. 1. *Matth. 24.*

tua ipsius potestate cōstituisti, sed illud scire peto, quod tu voluisti nobis planè esse cognitum & perspectum, videlicet, vt cum ego multis aduersis affligar, impij autem insigni felicitate fruantur, animum meum in vera cognitione, & consideratione varietatis & vastitatis humanarum rerum conserues, & sciam, nec me perpetuò affligendum, nec impios diu sua felicitate fruituros. Ostende mihi finem meum: effice, vt rectè intelligam, afflictiones meas suum habituras finem, & infelicem ac tristem meam vitam non in longum tempus prorogandā, sed sua mensura, suis terminis, quos infelicitas transgredi non queat, esse definitam. Atq; ecce adeo, tuo DOMINE fauore, agnosco, dies vitæ meæ vix longitudinem spithames seu palmi, aut mensuram quatuor digitorum æquare, imò, si ad tuam Geometriam conferantur, planè nihil esse. Quomodo igitur non æquanimiter ferrem tantillo tempore afflictiones, etiamsi in ijs vsque ad extremum huius corporalis vitæ perdurandum esset? Non loquor autem tantùm de meæ, sed etiam de omnium hominum, ac maximè impiorum vitæ seu vanitate, seu breuitate. Certè vita omnium hominum, quamuis excellentissimorum, & præstantissimorum, vnà cum omni sua sapientia, potentia & felicitate, non est nisi extrema vanitas, vt recte dixerint, qui hominem vocarunt bullam, & vmbræ somnium, & iuxta Esaiam, omnem carnem esse fœnum, & omnem gloriam eius, quasi florem agri. Vnde & hîc additur, certè vnusquisque incedit in imagine aut vmbra, seu sicut vmbra. Nam quemadmodum illa imagine & vmbra, quam homo in sole ambulans, de se proijcit, nihil est vanius & inanius, habet tantùm speciem quandam aut laruam hominis, non

non autem est homo: ita homo ipse, vnà cum omni sua gloria & felicate in hoc seculo, res est longè omuium fragillima. Ac vides aliquoties, tantam eius vanitatem, vt multo sudore, multo labore congreget diuitias (quemadmodum etiam Ecclesiastes Salomonis dicit) *Eccles.2.* & tamen ignoret, cui eas congreget, & qualem habiturus sit hæredem. Cum igitur videas felicitatem impioaum, nec esse stabilem, nec diuiurnam, ac ne quidem vel dimidia parte felicem, cur, obsecro, ita offendereris, vt piettis officium desereres? Quò ergo, inquies, in tanta vanitate, & tam repentina rerum mutatione, me vertam? quid consilij capiam? Hoc docet te sequens versiculus. Nunc quid expecto, inquiens, DOMINE? Reipsa comperio humanam felicitatem esse instabilem, fluxam, momentaneam. Qua igitur re confidam? in qua spem meam collocabo? Respondetur: DOMINE, spes mea TV es. Reliqua omnia, siue hæc corporalis vita, siue humana potentia, sapientia, & felicitas fallunt, & pudefaciunt sperantem in ea. Solus DOMINVS Deus noster constat: sola benedictio DOMINI Dei nostri in semine Abrahæ promisse firma est, & stabilis: sola DOMINI Dei nostri felicitas, nobis per Christum filium eius impetrata, fixa est, rata est, & perpetua. Vtcunque igitur res ceciderit, & siue impijs in hoc mundo bene sit, siue tibi malè, solus DOMINVS Deus tuus sit spes & fiducia tua. Si enim Deus pro te, quis contra te? Et quis separabit te ab ea dilectione, qna Deus te in ipsum solum sperantem complectitur? *Rom.8.* Num afflictio? num angustia? num persecutio? num fames? num nuditas? num periculum?

num

num gladius? Imò persuasum tibi sit, quòd neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; principatus, neq; potestates, neq; instantia neq; futura, neq; altitudo, neq; profunditas, neq; vlla creatura poterit te separare, ab ea dilectione, qua Deus tibi propter Christum Iesum DOMINVM nostrũ fauet. Habes primam precatiouem, in qua Spiritus sanctus munit & confirmat animũ nostrum aduersus offendiculum, ex impiorũ felicitate cõceptum, videlicet, quòd humana omnia sint mera vanitas, & quòd impiorum felicitas non sit veritas, sed vmbra, imò vmbræ somniũ, quo nihil potest esse inanius: Sicut somniat esuriens, inquit Esaias, & comedit, cum autem fuerit expergefactus, vacua est anima eius. Et sicut somniat sitiens, & bibit, & postquam fuerit expergefactus lassus adhuc sitit, & anima eius vacua est: sic erit multitudo omnium Gentium, quę dimicauerunt, & habuerunt felicem belli sui euentum aduersus montem Zion.

Esa.29.

Hæc ratio consolandi & muniendi animi contra illa offendicula, non solùm commemoratur à Spiritu sancto, in hoc Psalmo, verùm etiam in multis alijs locis scripturæ: Ne succenseas, inquit Psalm.37. propter malignos, neç æmuleris propter facientes iniquitatem. Ob quam causam? Quoniam tanquã fœnum velociter arescent, & quemadmodum viride gramẽ marcescent. Et mox: Adhuc pusillum, & non erit impius. Inuestigabis locum eius, & non erit. Et Psal.73. Impij in labore hominum non sunt & cum hominibus non flagellantur. Sed quis huius felicitatis euentus? Certè, inquit, ponis eos in lubrico, deijcis eos ad interitum. Certè vastantur ex improuiso, deficiunt & pereunt horribiliter. Et Hieremias cap. 10. Quare via impiorum prosperatur, benè est

eſt omnibus, qui præuaricantur, & iniquè agunt? Reſpondetur. Congrega eos quaſi gregem ad victimam, & ſanctifica eos ad diem occiſionis, (hoc eſt) Deus idcirco conniuet ad felicitatem impiorum, vt ſaginet eos ad lanienam, & tantò horribilius pereant, quantò feliciorem vitam in hac terra egerunt. Quid multis? Impij tolluntur in altum, vt grauiori lapſu ruant. Caue igitur, ne felicitate eorum ita offendaris, vt exemplum ipſorum ſecteris, ſed admonitus repentino eorum interitu, officium tuum facere pergas, & omnem ſpem tuam in ſola clementia ac benedictione per ſemen Abrahæ, quod eſt Christus DOMINVS noſter, promiſſa, colloces.

7. *Ab omnibus iniquitatibus meis libera me, opprobrium ſtulto ne ponas me.*

Secunda precatio, in qua petitur condonatio peccatorum, & liberatio ab opprobrio impiorum. Quid, inquies, hæc ad offendiculum, quod ex impiorum felicitate oritur? quæ eſt harum precularum connexio? Apta profectò & cōſentanea. In priori enim precatione, confeſſus eſt precator omnem humanam gloriam & felicitatem eſſe vanitatem, & petijt ſe in vera huius vanitatis conſideratione cōſeruari, ne felicitate illa, qua inprimis gloriantur impij, offendatur, & officium ſuum deſerat. Quid ergo? dicet quiſpiam: Si DOMINVS contulerit in te humanam gloriam, & alia huius ſeculi dona, num tu ea proijcies, & pedibus conculcabis, quia ſunt vanitas? Reſpondeo. Si hæc, beneficio Dei, mihi contigerint, non apponam cor meum, nec ijs confidam. Scio enim poſſeſſionem eorum non eſſe veram felicitatē, nec eſſe ſtabi-

lem & firmam, sed agam Deo gratias, & dabo quoad e-
ius fieri potest operam, vt ijs ad gloriam nominis Dei,
& ad vtilitatem proximi piè vtar. Si verò non contige-
rint, aut antè collata auferantur, non magnoperè requi
ram, non tumultuabor, non grassabor virulenter vel in
Deum, vel in prædonem. Dicam cum Iobe: DOMINVS
dedit, DOMINVS abstulit. Sicut DOMINO placuit, ita fa-
ctum est, sit nomen DOMINI benedictum. Illud autem
requiram, illud maximè omnium spectabo, illud a-
gam, ad illum exitum properabo, vt habeam remissio-
nem iniquitatis meæ, vt habeam propitium DOMINVM
Deum meum, qui mihi peccata mea, gratis, propter be-
nedictum semen Abrahæ, condonet. Hoc donum, si
consecutus fuero, quis me beatior? quis felicior? Si enim
habuero remissionem peccatorum coram Deo, nihil
mihi incommodi afferre potest, nec corporis imbecilli
tas, nec paupertas, nec fames, nec exiliū, nec mors ipsa,
imò hæc omnia necesse habent, mihi adiumento esse in
bonum. Si autem quispiam remissione peccatorum co-
ram Deo caruerit, quid obsecro, proderit homini vel sa-
no, sua sanitas, vel diuiti, sua opulentia, vel regi, suum re
Matth. 18. gnum. Melius tibi est (vt Christi verba sequamur) clau-
dum, mutilum, ægrotum, pauperem, famelicum, & om
ni genere calamitatis oppressum, ad vitā ingredi, (quod
cōtigit ijs, qui habent peccatorum remissionem, quàm
habentem duos pedes, sanum, diuitem, saturum, regem
& Monarcham mitti in æternum ignem, quod ijs conti
git, qui remissione peccatorum carent. Quare, siue pro
spera siue aduersa in hoc seculo euenerint, illud impri-
mis oro, DOMINE Deus noster, vt me ab omnibus iniqui
tatibus meis liberes, & omnia mihi peccata condones.
Deinde

Deinde illud etiam oro, ne me ponas ſtulto opprobriū. Intelligamus aūt ſtultum, non eum, qui etiam iuxta homines huius ſeculi emota eſt mente, & audit morio aut fatuus, ſed illum, qui eſt impius, etiamſi habeatur in hoc mundo ſapientiſsimus. Oro igitur, vt conſerues me, ne impijs viam ludibrio, & opprobrio. Non hoc peto, vt nō afficiar probris propter ſtudium verę pietatis, ſcio enim hanc eſſe ſortem hominum verè piorum, vt in hoc mundo malè audiant, & ſint opprobrio impijs: ſed illud peto, vt me Spiritu ſancto tuo cuſtodias, ne in ſcelera ruam, propter quæ meritò ab impijs affligar. Hoc prorſus illud eſt, quod Pet. Apoſtolus ſcripſit: Qualis eſt laus, inquiens, ſi, cum peccantes, alapis cedimini, ſuffertis? At ſi benefacientes & patientes ſuffertis, id demum eſt gratia apud Deum. Et iterum: Ne quis veſtrum affligitur, vt homicida, aut fur, aut facinoroſus, aut ἀλλοτριοεπίσκοπος: ſi verò, vt Chriſtianus, ne pudefiat, imò glorificet Deum in parte hac. Petit igitur Dauid, vt non ſolùm cōſequatur remiſsionem peccatorum, quod eſt beneficium longè omnium maximum, vtut alia ceciderint, verùm etiam vt conſeruetur, ne occupetur (vt Paulus ait) aliquo delicto, vt impij non habeant, quo ſibi propter ipſius lapſum blandiantur, & ipſum probris haud immeritò lacerare videantur. Cæterùm, vt ſignificet, ſe nec affectare felicitatē, qua fruuntur impij in hoc mundo, nec detractare afflictiones, quibus pij diuinitus obruuntur, ſed contentum eſſe hoc dono, & hac gratia, videlicet, vt peccata non imputentur ipſi, & vt retineatur in officio, ne ſe ſceleribus polluat, addit.

1. Pet. 2.

1. Pet. 4.

Gal. 6.

9. *Obmuteſcam, & non aperiam os meum, quoniam TV facies.*

Si mihi condonaueris peccata, vt non dubito, & seruaueris me ab opprobrio impij, nihil est, quod ampli us desiderem, reliqua omnia tuæ curæ commendo. Quę cunque enim, siue prospera, siue aduersa euenerint, obmutescam, nec aperiam os meum. Non contradicam, non repugnabo, etiamsi me in extremas ærumnas conieceris. Quoniam TV FACIES, quicquid acciderit, TV optimè administrabis, TV rectißimè gubernabis, TV omnia diriges ad gloriam nominis tui, & ad meam salutem, TV nunquam committes, vt vera & æterna mea salus, ne quidem à morte ipsa, & inferni doloribus, aliquid detrimenti capiat. Quare, tu mihi tantùm sis propitius, tua tantùm gratia me cōplectaris, reliqua omnia tuæ voluntati obedienter permitto. Memorabilis versiculus, quo docemur, non esse commodiorem & magis compendiariam viam, ad veram tranquillitatem & felicitatem, quàm vt assecuta peccatorum remißione, nostrum faciamus officium, & quicquid acciderit, reijciamus in manum DOMINI, certa fiducia concepta, quòd cùm absq; voluntate eius non cadat nec capillus de capite, nec passer in terrā, nullæ nobis ærumnæ accidant, quarum felicem euentum non longè præuiderit & constituerit. Iacta super DOMINVM, inquit alius Psalmus, curam tuam, & ipse gubernabit, nec dabit in æternum fluctuationem iusto. Et alius: Reuela DOMINO viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet. Et Petrus: Humiliemini sub potenti manu DOMINI, vt vos extollat, opportuno tempore, omni vestra cura in ipsum coniecta. Habes secundam precationem.

Psal. 55. *Psal. 37.* *1. Pet. 5.*

10. *Tolle à me plagam tuam, ego à conflictu manus tuæ absumor.*

Tertia

Tertia precatio, qua petitur, vt Deus auferat ærumnas & afflictiones, quas immisit. Dices autem, quomodo hæc precatio conuenit cum præcedentibus, in quibus peccator recipit se patienter toleraturũ, quicquid acciderit? Obmutescam, inquiens, & nõ aperiam os meum, etiamsi multa mihi aduersa euenerint, tantummodò Deus sit mihi propitius: nunc autem videtur precari, vt prorsus non affligatur. Sed hic versiculus rectè intelligendus est. Non enim precatur, vt omnino nullas habeat in hac terra ærumnas, quæ enim hæc esset impudentia? sed precatur, vt Deus tollat à se plagam suam, (hoc est) vt mitiget aduersa, ne magnitudine flagelli diuini prorsus opprimatur. Excipit quidem obedienter & patienter, quiduis incommodi & aduersi Deus immiserit, illud tantùm precatur, vt reddat calamitatẽ mitiorem, nec à conflictu, & grauitate manus eius absumatur, & pereat. Ad hunc modum orat Christus pro Apostolis suis, non rogo, inquiens, vt tollas eos de mundo, (hoc est) vt nullas prorsus in hoc mundo ærumnas habeant, sed vt serues eos à malo, videlicet, ne in ærumnis huius mundi succumbãt. Hoc idem significat diuinum oraculum Paulo, cum oraret, vt Angelus satanæ à se discederet, audit enim: Sufficit tibi gratia mea. Qua voce docet, nõ esse in hoc seculo quærendam talem tranquillitatem, quæ omni cruce careat, sed nos contentos esse debere gratia & fauore Dei, quo fiat, vt in aduersis conseruemur, & non pereamus. Vnde & Paulus aliàs scribit: Fidelis est Deus, qui non sinet vos tentari, supra id, quod potestis, imò faciet vnà cum tentatione euentum, quo possitis sufferre. Hac promissione confirmati, non deseramus officium, propter crucem & aduersa, sed su-

Ioan. 17. *2. Cor. 12.* *2. Cor. 10.*

1.Thes.5. ſcipiamus ea obedienter, quòd fidelis ſit, qui nos ad ea vocat, & efficiat, vt illæſi euadamus.

11. *Si enim tu caſtigationibus quempiam, propter iniquitatem corripueris, ſolet contabeſcere deſiderabile eius, ſicut tinea (veſtem abſumit) certè vanitas eſt omnis homo.*

Addit hoc verſiculo rationem, cur petat in plaga & flagello Dei mitigationem & euentum, vt poſsit ſufferre, quia, inquit, ſi tu DOMINE Deus meus, ſuſceperis quempiam caſtigandum & corripiendum, propter peccatum, tam grauis ſolet eſſe manus tua, vt nullus hominum ſuis viribus eam ferre queat, ſed quemadmodum tinea veſtem arrodit & abſumit, ita plaga tua deſiderabile hominis, hoc eſt, animam ſeu vitam eius, qua homini nihil eſt aut preciosius, aut magis deſiderabile, paulatim conficit & tabefacit. Nec mirum, tanta enim eſt cuiuſuis hominis vanitas, ſua ipſius natura, vt ne minimam quidem increpationem Dei ſaluus & incolumis ſufferre poſsit. Spiritus ſanctus autem ſæpè proponit nobis ex vna quidem parte grauitatem iræ Dei aduerſus peccata, ex altera autem parte vanitatem hominis conſiderandam, non hoc conſilio, vt conijciat nos in veræ ſalutis deſperationem, & abducat in æternam condemnationem, ſed potius, vt abducat nos à noſtri ipſorum fiducia, & excitet ad quærendam condonationem peccatorum, & veram ſalutem in ſolo DOMINO noſtro Ieſu Chriſto, per fidem, qui & ſolus nobis propoſitus eſt, vt placator iræ Dei, & autor omnis noſtræ ſalutis.

Gene.8. Pſal.60. Pſal.62. Pſal.94. Eccle.1. Eſai.41. Hier.10. Iob.14.

12. *Audi (igitur) precationem meam DOMINE, & auribus percipe clamorem meum. Ad lacrymam meam ne obſurdeſcas, quia peregrinus ſum apud te, & aduena ſicut omnes patres mei.*

13. Deſine

13. *Desine à me, vt corroborer, priusquam (ex hac vita) excedam. & non amplius inter mortales vitam agam.*

Repetit & concludit tertiam precationem, vt Deus mitiget suas afflictiones, priusquam pereat: Omnis, inquit, homo vanitas. Nullus est hominum natura sua tanto animi robore, vt in iudicio Dei constare queat. Non iustificatur in cōspectu Dei vllus viuens: nec potest quispiam hominum, plagam manus Dei sustinere, nisi Deus ipse det euentū, vt ferri posit. Obsecro igitur te DOMINE, vt propitius precationē meā exaudias, & ad gemitus atq; clamores meos animū aduertas. Vides meas lacrymas. quas corā te, propter summas meas ærumnas effundo. Quæso igitur te, vt ad has & oculos & aures tuas conuertas, præsertim cum sim coram te peregrinus & incola, seu hospes, sicut omnes patres mei, nec alium habeam, præter te, liberatorem & seruatorem. Iterum ergo, atq; iterum rogo, vt desinas & cesses à me affligēdo, & mitiges dolorem meum, priusquam moriar (hoc est) perpetuò interearn. Nisi enim tu subueneris, omnino mihi in tantis aduersis pereundum erit. Obseruemus igitur in his duobus versiculis, primùm, quod pij precatores soleant in precibus suis coram Deo, gemitus, clamores, & lacrymas suas prætexere, non vt significent se expectare cœlestem opem, meritis suorum clamorū & lacrymarum, quæ est hypocritarum sententia, sed vt his testentur angustias animi sui, ac magnitudinē miseriarum & ærumnarū suarum, quibus nō tam Deum, quàm seipsos commonefacerent promissionū Dei, quæ de miseris, afflictis & oppressis hominibus dictæ sunt, & fidem suam confirmarent. De populo enim seu Ecclesia Dei dicit DOMINVS ipse: Vidi afflictionem populi *Exod. 3.*

mei

mei in Aegypto, & clamorem eius audiui, propter duritiam eorum, qui præsunt operibus, & sciens dolorem eius, DESCENDI VT LIBEREM eum de manibus Aegyptiorum. Hæc promissio, dicitur quidem iuxta τὸ ῥητὸν de Israëlitis & liberatione ipsorum è tyrannide Aepyptia, ca includit autem in se generalẽ promissionẽ, qua Deus recipit se omnium eorum, qui verè sunt de Ecclesia populi sui, afflictiones respecturum, & ipsos liberaturum, vnde & Moses ipse postea interpretatur: Non est alia (inquiens) natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Et Dauid: Iuxta est DOMINVS ijs, qui tribulato sunt Spiritu, & humiles Spiritu saluabit. Ac iterum: Clamat ad me, & ego exaudiam eum. Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum. Et Esaias: DOMINVS habitat cum contrito & humili Spiritu, vt viuificet Spiritum humilium, & viuificet cor contritum. Quid plura? Deus idcirco his epithetis, clemens, misericors, & miserator, gaudet, quòd amplectatur miseros, & ad iuuandos ipsos cunctus propendeat. Quare compendiaria via ad consequendam cœlestem in miserijs opem, est, vt eas precibus nostris, DOMINO Deo nostro, non vt inscio, sed vt ad subueniendum promptissimo exponamus, si modò nos ipsi eas seriò agnouerimus, & auxilium eius per fidem quæsiuerimus. Deinde, illud etiam non oscitanter prętereundum est, quòd precator vocet se peregrinum & aduenam apud DOMINVM, facit enim & hoc ad impetrandum auxiliũ Dei in miserijs. Peregrini enim & aduenæ seu hospites, non eodem loco in rebuspublicis habentur, quo indigenæ & ciues. Etsi enim commemorantur aliquoties in

Deut.4. *Psal.34.* *Psal.91.*

ter

ter ciues, non tamen fruuntur ciuium prærogatiuis, nisi & ipsi in ciuium catalogum recipiãtur, aut singulari fauore tolerentur: alioqui enim non permittitur eis communio bonorum ciuitatis, nec patet eis accessus ad publicos honores, ac magistratus, sed necesse habẽt locum mutare, cum ciuibus visum fuerit. Interim, odio etiam habentur, quòd non vnà cum ciuibus publica onera ferant, & si quid iniuriæ aut contumeliæ acceperint, non est, qui tueatur, aut vindicet. Deniq; magna est eorum, inter alienos, vbi nec amicum nec cognatum habent, miseria, multaq; aduersa dissimulare ac deuorare cogũtur. Et vel hinc æstimare potes, quàm misera sit ipsorũ conditio, quòd quem nunc peregrinum vocamus, is autore Cicerone quondã hostis dicebatur. Huc etiã refer, *Cicer. in Offic.* quòd ciues Lotho aduenæ exprobrant: Ingressus es, in- *Genes.19.* quiũt, vt aduena, nũquid vt iudices? Te ergo ipsum magis, quàm hos affligemus. Quę peregrinorum conditio, cum DOMINO Deo nostro optimè sit bona, idcirco suscepit eos in tantã curam, vt seuerissimè pręceperit Israëlitis suis, ne sint peregrinis & aduenis molesti, & palàm testificetur, se, quia tam contẽpti sint ciuibus, singulari ipsos fauore prosequi: Aduenam (inquit) non cõ- *Exodi.22.* tristabis, nec affliges eum, aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Et iterũ: Si habitauerit aduena in terra vestra, & moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei, sed sit inter vos, quasi indigena, & diligetis eum, quasi vosmetipsos. Fuistis enim et vos aduenę in terra Aegypti. Ac rursus: Deus facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinũ, & dat ei victum & amictum. Et vos er- *Deu.10.& 24.* go amate peregrinos. Ex his legib. manifestũ est, quòd conditio peregrinorum & aduenarum tam abiecta sit

inter homines, vt Deus ipſe neceſſe habuerit ſingularem ipſorum curam & tutelam ſuſcipere. Quare, cùm precator agnoſcit ſe coram Deo aduenam & peregrinum, haud obſcurè ſignificat, primùm, ſe ab omnibus hominibus deſertum, & omni humano præſidio deſtitutum. Deinde, ſe certò confidere, quod etiam fruiturus ſit illo fauore, quo Deus palàm teſtificatus ſit, ſe peregrinos amare, & tueri.

Quod autem addit: Sicut omnes patres mei, reuocat hoc quoq; appendice in memoriam illas promiſsiones, quibus Deus recepit ſe maiores ſuos in omnibus aduerſis defenſurum, & conſeruaturum, vt ex his fidem ſuam confirmet, & ſpe ſua non pudefiat. Nam & Patriarchæ
Hebr. 11. ipſi agnouerunt, ſe in hac terra non eſſe ciues, ſed peregrinos: Iuxta fidem, inquit Epiſtola ad Hebræos, mortui ſunt hi omnes, cum nō accepiſſent promiſsiones, ſed procul eas vidiſſent & credidiſſent, & ſalutaſſent, & confeſsi fuiſſent, ſe hoſpites & aduenas eſſe in terra. Nam hæc qui dicunt, declarant ſe patriam inquirere. Vnde quod Dauid in hoc Pſalmo fatetur, hoc poſtea repetit in oblatione eorum, quæ ad ædificationem tem-
1.Par.29. pli neceſſaria videbātur. Tua, inquiens, DOMINE, ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Peregrini enim ſumus coram te, & aduenæ, ſicut omnes patres noſtri. Dies noſtri, quaſi vmbra ſuper terram, & nulla eſt mora. Sequamur ergo in precibus noſtris, tam fidem, quàm verba Patriarcharum, & agnoſcamus nos in hac terra nō ciues, ſed peregrinos, non indigenas, ſed aduenas, non domeſticos, ſed hoſpites, vt excitemur ad quærendam & conſequendam veram & cœleſtem patriam. Poſtremò, quod vltimus verſiculus dicit: Deſine à

me,

me, vt corroborer, priusquam abiero, & nõ amplius sim superstes, videtur mutuatũ, paucis modò verbis mutatis ex Iobis cap. decimo, & decimo quarto: Dimittat me, vt corroborer paululum, priusquã abiero, & non reuertar. Et iterum: Recede paululum ab eo, vt quiescat. Non docet aũt his verbis animam hominis vnà cum corpore interire, & nõ esse vitã post hanc vitã, quid enim à vera pietate alienius esset? Sed tantùm petit, vt diuinitus iuuetur, ne in extremis suis aduersis prorsus pereat. Petit, vt Deus det euentum, quemadmodũ suprà dictum est, quo possit afflictiones suas sufferre, & non moriatur, à Deo desertus & abiectus. Est & hæc obseruabilis ratio, qua siue Deum, vt ita dicam, excitemus ad cõferendam nobis cœlestem opem, siue fidem nostram cõfirmemus, si videlicet exponamus Deo res nostras in summo discrimine & periculo versari, in quo nisi clementer succurrat, de salute nostra actum sit. Deus enim gaudet hoc epitheto, quòd sit refugium oppresso, refugium opportuno tempore, in afflictionibus, hoc est, adiutor in extremis periculis. Quare cum admonetur de summo discrimine, vt teneri nõ potest, quin iuxta promissionem suam succurrat afflicto, ita afflictus hac admonitione confirmat fidem suam, vt certissimam liberationem speret.

VSVS HVIVS PSALMI.

Monumenta veteris Ecclesiæ testantur, studiosum quendã pietatis venisse ad Eremitã, eruditione, sanctitate vitę, & senecta venerabilem, ac petijsse ab ipso, vt dignaretur sibi hunc Psalmum interpretari. Eremita haud grauatim hoc oneris suscipit, & exponit ei diserté ac *Pambo. Vide Socratem in histo. Eccle. li. 4. cap. 23.*

perspicuè primum huius Psalmi versiculum: Dixi, custodiam vias meas, ne peccem lingua mea, imponã ori meo custodiam, dum impius coram me constiterit. Quem cum absoluisset, & in interpretatione pergere vellet, sufficit, reuerende pater, (inquit discipulus) hoc tempore, dabo interea operam, quàm possum, vt hunc versiculum memoriæ mandem, & sententiam eius perspectam habeam: Quem postquam rectè perdidicero, redibo, vt & reliquum Psalmi cognoscam. Abit igitur, sed tam longo tempore non reuertitur, vt senex miraretur. Itaque vocato ad se, quid? inquit, abiecisti ne studium pietatis, quòd tanto tempore me hactenus non inuiseris? Nihil minus, inquit discipulus, sed interea meditatus sum hũc versiculum noctesq; diesq;, summa diligentia, & tamen non potui hoc tempore consequi, vt quod vtcunque intelligo, reipsa pręstem: cur igitur exhibuissem tibi, in suscipienda reliquæ partis Psalmi explicatione, molestiam? Commendanda quidem est reuerentia discipuli erga senem, non est autẽ ex hoc constituẽda regula, quòd non sit pergendum in cognoscenda veræ pietatis doctrina, si vnum & alterum versiculum Psalmorum, aut aliorum cœlestium oraculorum, vel intelligentia non assequaris, vel opere non præstiteris. Attende, inquit Paulus, lectioni, exhortationi & doctrinæ. Ac mox: Attende tibi ipsi, & doctrinæ, persiste in his. Nam si id feceris, teipsum seruabis, & eos qui te audiunt. Et iterum: Tu persistito in his, quæ didicisti, & quæ tibi concredita sciens, à quo didiceris, & quòd à puero Sacras literas noueris, quæ TE POSSVNT ERVDITVM REDDERE AD SALVTEM, per fidem, quæ est in Christo Iesu. Non igitur arbitreris studiosum piæ doctrinæ suo officio

1. *Tim. 4.*

2. *Tim. 3.*

ficio

ficio defunctum, si in vna tãtùm & altera periodo sacræ scripturæ cognoscenda hæreat, sed si pergat, pro sua vocatione legere, audire, repetere, euoluere & scrutari, quæ Spiritus sanctus legenda & scrutanda proposuit. Nam si loquendũ est de sententia sacræ scripturæ, quod in vno loco obscurum videtur, in altero clarius explicatur. Si autem loquendum est de impletione præceptorum eius, quod in vno loco paucis præcipitur, hoc in altero ita illustratur, vt auditorem per Spiritum sanctum ad obedientiam excitet ac inflammet. Quare non est vnquam in studio piæ doctrinæ cessandum, sed semper progrediendum, donec omnes perueniamus in vnitatem fidei, (vt Paulus loquitur) & agnitionis filij Dei, *Ephes. 4.* in virum perfectum, in mensuram ætatis plenè adultæ Christi, vt non amplius simus pueri, qui fluctuemus, & circumferamur quouis vento doctrinæ. Vel hunc ipsum Psalmum nobis ob oculos ponamus, primus eius versiculus monet nos exemplo precatoris, vt in illo offendiculo, quod nobis ex impiorum felicitate obijcitur, custodiamus vias nostras, & coërceamus linguam nostram capistro, ne in gubernationem Dei virulenter inuehamur, & eam iniquitatis accusemus. Hîc, si constiteris, exemplo discipuli, de quo antè dictũ est, habes quidem, quod te erudiat, quid sit faciendum, sed nondum habes, quod te ad faciendum accendat & inflammet. Perge igitur in Psalmo, & inuenies rationes, quæ tibi, autore Spiritu sancto, stimulos ad præstandam obedientiam admoueant. Harum vna est, vt consideres vanitatem humanæ in hoc mundo felicitatis. Quid enim hęc felicitas aliud est, quàm vmbrę somnium, aut si quid est inanius? Cur igitur ob rem tam euanidam, vel inuideres homini,

vel cõtumeliosus esses iu Deum? Altera est, quòd etiamsi impius habet suam in bonis huius seculi felicitatẽ, tu tamen habes remissionem peccatorũ coram Deo, quod bonum, vt excellit omnem huius mundi felicitatem, ita affert secum perpetuam & cœlestem beatitatem. Quid ergo succenseres gubernationi Dei, quòd in hominem impium, non etiam in te, vnà cum summo beneficio, in fimum quoq; contulerit? Hoc enim perinde esset, ac si quis ornatus omnibus tam ingenij, quàm corporis dotibus, indignaretur se non posse etiam volare, instar auicularum, quid hoc affectu esset vanius? Tertia est, quòd etiamsi impius felicem ducat vitam in hoc seculo, tu autem in vera pietate afflictionem habeas, tamen impio, (nisi resipiscat) in sua huius seculi felicitate, pereundum est, tibi autem Deus dat euentum, vt sufferre queas, & per afflictionem ingrediaris in cœleste regnum. Vtram igitur conditionem meliorem, & exoptatiorem arbitraris? Discamus igitur ex hoc Psalmo fortitudinem animi, vt propter impiorum felicitatem in hoc seculo, nõ commoueamur, nec à statione officij nostri deijciam⁹, sed agnoscamus iustum iudicium Dei, qui vt est sapientissimus omnium rerum gubernator, ita habet optimas causas, cur conniueat, vt malis in hoc seculo benè sit, bonis autem malè. Quæ causæ, cum aliâs copiosè recitari solent, superuacaneum est hoc loco repetere: & si quid in harum recitatione, humanę curiositati non satisfecerit, compescenda est exclamatione Pauli: O profunditatem diuitiarum & sapientiæ, & cognitionis Dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia Dei, & imperuestigabiles viæ eius? &c.

Rom. 11.

Psalmus

PSALMVS XL.

Expectans expectaui DOMINVM, &c.

Egari quidem nō poteſt, quin Dauid multis in rebus fuerit typus DOMINI noſtri Ieſu Chriſti et adumbrauerit eum. In hoc autem Pſalmo Dauid nō loquitur de ſeipſo **κατὰ τὸ ῥητόν**, ſeu literaliter, et de Chriſto typicè, ſed Chriſtus ipſe de ſe, iuxta literam, per os Dauidis loquitur. Extat enim in Epiſtola ad Hebręos *Heb. 10.* manifeſtum teſtimonium, quòd hîc fiat ſermo, nō de Dauidis, ſed de Chriſti obedientia, qua peccata noſtra coram Deo expiata ſunt. Cum (Chriſtus) ingrederetur, inquit Epiſtola, in mundum, dicit: Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus aptaſti mihi, holocautomata & pro peccato non comprobaſti. Tunc dixi: Ecce venio, &c. Ac videntur quidem ea, quæ in decimo tertio verſiculo continentur: Compræhenderunt me iniquitates meæ, & non potui, vt viderem, in Dauidem magis, quàm in Chriſtum, qui nullum vnquam peccatum fecit, competere. Loquitur autem ibi Chriſtus ſicut aliâs ſępè, non de ſuis iniquitatibus, quas ipſe fecerit, ſed quas ipſe expiandas in ſe ſuſceperit. Quare ſentiamus precationem huius Pſalmi, non eſſe, iuxta literam, alterius, prætorquam DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, cuius Spiritus, ſicut in alijs Prophetis, ita & in hoc Pſalmo vaticinatus eſt de venturis in Chriſtum, priuſquam acciderent, afflictionibus. *1. Pet. 1.*

Expe-

1. *Expectans expecto DOMINVM, & inclinabit se ad me, & exaudiet clamorem meum.*
2. *Et educet me, ex horribili lacu, & è cœnoso luto, ac statuet pedes meos super petram, stabiliendo gressus meos.*
3. *Ac dabit in os meum canticum nouum, laudem Deo nostro.*
4. *Videbunt multi & timebũt, & confident in DOMINVM.*

Christus filius Dei, cum ingrederetnr, vt Epistola ad Hebræos loquitur, in hunc mundũ, hoc est, cum incarnaretur, & in hoc mundo ministerium suum peragendum susciperet, videt futurũ, vt non solùm vulgaribus humani generis calamitatibus affligeretur, verùm etiã probrosissimæ cruci affigeretur, & grauissimis doloribus exerceretur, donec in cruce Spiritum emitteret. Intelligebat enim, vniuersam sacram scripturã, vnà cum sacrificijs diuinitus institutis eò tendere & spectare, vt ipse fieret sacrificium ad expianda peccata hominum.
Matt. 17. Audiuerat etiam in monte à Mose, & Elia, cum trans-
Luc. 9. figuraretur, quàm horribili excessu discedendum sibi esset Hierosolymis ex hac vita: legebat Psalmos & reliquos Prophetas, è quibus cognoscebat, quantę ipsum in hoc seculo calamitates manerent. Cum igitur formam serui, eiusq; longè omnium obedientissimi suscepisset, procumbit ante Deum Patrem suum in genua, & implorat cœlestem opem eius, vt in tam difficilibus periculis seruetur. Nec arbitremur, eum preces, vel breuissimas, vel oscitanter recitasse, sed ardentissimo affectu
Heb. 4. orasse: Obtulit, inquit Epistola ad Hebræos, in diebus carnis suæ, precationes & supplicationes, apud illum, qui poterat ipsum à morte seruare, cum CLAMORE valido & lacrymis. Testantur & Euangelistæ, quòd in montibus

tibus sæpè ac multùm, in oratione pernoctauerit solus. *Matt.14.*
Et in monte Oliueti tanto affectu orat, vt etiam sangui- *Lu.6.21.*
nem sudet. Existimas autem eum preces suas vno & altero verbo absoluisse, & maximam noctis partem somno indulsisse? Nihil certè minus. Dubium enim non est, quin maximè omnium recitauerit, iterauerit, & summo studio euolhierit Psalmos illos, quos Spiritus sanctus tot antè annis ipsi præscripserat. Inter quos, cùm hic quadragesimus Psalmus, quem in præsentia interpretandum suscepimus, nō sit postremus, debet nobis esse commendatissimus. Expectans, inquit, expectaui DOMINVM. Video, in quantis periculis verser, cogito, quæ ærumnæ mihi sint subeundæ, nec video vllum in his terris humanū auxiliū. Attollo igitur oculos meos in cœlum, & solius DOMINI Dei nostri opem, maximo animi desiderio expecto: nec dubito, quin quo est erga me paterno affectu, aures suas ad me inclinet, ac meum clamorē exaudiat. Videt me coniectū in horribilem foueam grauissimarum calamitatum, & hęrere ac volutari in profundissimo cœno ac luto maximarum ærumnarū. Confido igitur certissima spe, quòd sit me potenti sua manu educturus, & clementer liberaturus, vt in firma petra consistam, nec ampliùs gressibus meis nutem ac vacillem. Liberabit autē me, nec veteri, nec vulgari, sed tam nouo & mirando modo, vt etiam ad gratias ei agendas, nouum & mirandum carmen in laudem nominis eius decantem. Quod beneficiū, non vnus tantùm populus, sed multi videbunt, & ita obstupescent & admirabuntur, vt & ipsi agnoscant et confidant in DOMINVM. Diuulgabitur enim in toto orbe terrarum, vt non tantùm Iudæi, verùm etiam Gentes excitentur ad agnitionem

gloriæ Dei, ad fidem & inuocationem nominis eius. Habes hîc breuissimo compendio vaticinium de passione, cruce, morte & resurrectione DOMINI nostri Iesu Christi, & de diuulgatione Euangelij eius in vniuersum mundum, vt quisquis crediderit, saluus fiat. Horribilis enim ille lacus, & cœnosum lutum, de quo hîc fit sermo, & ex quo certò sperat se educendum, sunt dolores mortis, & inferni, quibus Christus obrutus fuit: sunt confixiones manuum & pedum eius in cruce, & mors ipsa, qua videbatur coram hominibus in extremum interitũ demersus & conculcatus. Deinde, statuere pedes super petram, & stabilire gressus suos, & resurgere à morte, ac non solùm nõ amplius mori, verùm etiam ascendere in cœlum, sedere à dextris Dei, & omnem potestatem in cœlo & in terra perpetuò habere. Postremò, dare in os nouum canticum, & laudem, vt multi videant, obstupescant, & confidant DOMINO, est mittere Apostolos in vniuersum mundum, vt Euangelion adnuncient in toto orbe terrarum, & Gentes audiant, ac videant τὰ μεγαλεῖα Dei, & excitentur ad fidem, quæ est in Iesum Christum DOMINVM nostrum.

Act. 2.

5. *Beatus vir, qui ponit DOMINVM fiduciam suam, & non vertit se ad rebelles, & declinantes ad mendacium.*

Vbi Hebræus habet שם Sam, quod significat posuit ibi Grǽcus legit שם Sché, quod significat nomẽ, et interpretatus est: Beatus vir, cuius est NOMEN DOMINI spes eius. Sed eadem est sententia. Postquam igitur filius Dei commemorauit in superioribus quatuor versiculis imminere sibi extremas calamitates, & tamẽ se in tantũ non despondere animum suum, vt certissimè, ac sine vl-

la

la tergiuersatione confidat se ex his mirando modo seruatum iri, exponit nunc rationes, propter quas tantam liberationis suæ certitudinem conceperit. Quarum vna est, quòd cum beatus sit, qui non se conuertit ad idolomaniam, sed collocat omnem suam fiduciam in solo DOMINO Deo nostro, fieri non posit, quin & ipse in summa sua afflictione salutem & beatitudinem cōsequatur, quia ponit fiduciam suam in solo DOMINO, & detestatur omnem idolomaniā. Altera ratio est, quòd Deus Patriarchas & maiores è maximis suis periculis, idq; mirādo modo, & sæpius quàm numerari queat, clementer liberauerit: cur igitur ipse, qui sit vnigenitus filius Dei, non speraret certissimā liberationem? Tertia, quòd hæc pericula susceperit, non temeritate quadam, sed cōsilio & voluntate Dei, & vt testificaretur promptissimam suam erga Deum patrem obedientiam. Quomodo igitur spe sua pudefieret? Hæ rationes tanto diligentius sunt cognoscendæ, quanto maiorem & certiorem salutis fiduciam, etiā nobis in omnibus aduersis nostris afferre possunt. Prima igitur ratio in hoc quinto versiculo recensetur. Dixit enim suprà: Magno desiderio expecto opem cœlestem, nec dubito, quin Deus exaudiat meum clamorem, & sit me ex horribili perditionis lacu educturus. Vnde ergo concepisti tantam liberationis & salutis certitudinem? Beatus, inquit, vir, qui ponit DOMINVM, fiduciam suam, & non respicit, aut vertit se ad rebelles, hoc est, ad idolatras, qui verbo DOMINI peruicaciter & arroganter resistunt, ac declinãt ad mendacem & impiam vanitatem idolorum. Illud vult dicere. Primum ac præcipuum præceptum Dei est: Non habeas coram me alienos Deos. Et additur insignis promissio: Ego,

(inquit DOMINVS) facio misericordiam in millia, his qui diligunt & custodiunt præcepta mea. Hoc quid aliud est, quàm beatum & misericordia Dei in omnibus periculis tutum esse illum, qui non agnóscit alienos Deos, sed qui fiduciam suam in solo vero DOMINO Deo nostro collocat? Absit autem à me, vt agnoscam alienos Deos, & sequar exemplum eorũ, qui pugnant cum verbo Dei, & conferunt se ad mendacia & vanitatem idolomaniæ, sed adoro solùm DOMINVM Deum nostrum, in quo solo etiam pono omnem spem & fiduciam meã. Quare non dubito, quin Deus faciat mecum misericordiam, & tueatur me in omnibus meis aduersis, ac reddat me beatum. Sępè autem & multùm repetitur in scriptis Propheticis & Apostolicis (quemadmodum aliquoties in explicatione piorum Psalmorum ostendimus) beatos esse illos, qui credunt in DOMINVM, confidunt DOMINO, sperant in DOMINVM, & expectant DOMINVM. Quæ omnia eò spectant, vt in periculis non dubitemus de cœlesti ope, nec defatigemur in inuocatione nominis Dei, sed perseueremus in officio, certissima persuasione concepta, quòd etiamsi fractus illabatur orbis, tamen DOMINVS redimet animas seruorum suorum, & non peribunt, quotquot sperant in eo, vt verbis Psalmi tricesimi quarti vtamur.

6. *Multi sunt mirabilia tua, quæ fecisti tu DOMINE Deus meus, & non est, qui cogitationes tuas de nobis, ordine coram te recensere queat. Si suscepero ea enarranda & explicanda, plura sunt, quàm quæ numerari possunt.*

Secunda ratio, cur non dubitet de cœlesti liberetione,

ne,

ne, sed speret certissimã salutẽ. Et est hæc ratio sumpta ab exemplis Patriarcharũ. Nam Patriarchæ & posteri eorum versati sunt sæpenumero in maximo discrimine, & audierunt difficillima quæq; pericula. Alij eiecti sunt in exiliũ, alij inclusi sunt in carceres, alij abducti sunt in seruitutẽ, alij perpessi sunt famen, alij non solùm obiecti sunt periculis mortis, verùm etiam crudeliter sunt trucidati. Ac breuiter, nullũ est calamitatis genus, in quo Patriarchæ, & quotquot fuerunt pij iam inde ab initio orbis, non sint iactati & exercitati. Et tamen DOMINVS tanta semper clementia eos cõplexus est, vt in ijs omnibus aduersis seruauerit eos mirandis modis. Etsi enim non omnes seruati sunt in hoc seculo, mundano modo, & externa felicitate, tamen seruati sunt mirabiliter in morte ipsa, ad æternã vitam. Multa sunt, inquit, mirabilia tua, quæ fecisti tu DOMINE Deus meus, hoc est, innumera extant exempla maiorum nostrorum, quæ probant, te ipsos sępè ac multùm in summis periculis mirando modo conseruasse & liberasse: imò, manifestum est, quòd cogitationes, cõsilia, & instituta tua de nobis eiusmodi sint, vt nõ conniueres, nec permitteres quicquam aduersi nobis accidere, nisi antea excogitasses, & constituisses rationem qua nos conseruares & liberares. Non extrusisses Abrahamum è patria in exilium, nisi antea præparasses ei terram, in qua tutus commoraretur, non eduxisses Israëlitas ex Aegypto, & induxisses in horrendam eremum, nisi antea prouidisses, qua ratione eos ab interitu defenderes. Quid multis opus? miracula, quibus pios à conditione mundi, in extremis suis periculis, mirandum in modum tutatus es, plura sunt, quàm quæ ab homine commemorari possint: quæ si coner ordine

recenſere, nihilo prudētius facerem, quàm ſi ſuſciperem arenam maris numerandam. Quare, ſi tu DOMINE Deus meus, tuam voluntatem in ſeruandis ijs, qui omnem ſuam ſpem in te collocarunt, tot exemplis, tot miraculis teſtificatus es, idq; in hunc vſum, vt fiducia noſtra in te confirmetur, nullo modo mihi dubitandum eſt, quin me in iſta ſumma mea calamitate ſis clementer & mirabiliter ſeruaturus. Habes alteram rationem, cur Chriſtus non dubitet de liberatione, ſed ſperet in exinanitione ſua, & in forma ſerui, certiſsimam ſalutem. Obſeruemus autem hoc loco, verum vſum exemplorum, & miraculorum, quibus Deus confidentes gratuita ipſius clementia, in periculis ſuis cōſeruauit. Aedidit enim ea miracula, nō propter illos tantùm, qui liberati ſunt, ſed maximè omnium propter vniuerſam Eccleſiam ſuam, vt his voluntatem ſuam erga omnes inuocantes ipſum ex fide, patefaceret, promiſsiones ſuas de præſentia cœleſtis ſalutis, in quouis diſcrimine ſtabiliret, & fiduciam noſtram certam redderet. Etſi enim Chriſtus aliâs, Pſalmo viceſimo ſecundo conqueritur, quòd Deus adiuuerit quidem & liberauerit Patriarchas è ſuis periculis, ſe ipſum autem videatur deſerere: In te inquiens, ſperauerunt Patres noſtri, ſperauerunt, & liberaſti eos, ego verò ſum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis: tamen hæc querela non pugnat cum illo noſtro verſiculo. Ibi enim conqueritur, ſe non liberari ab externa & corporali morte, ſicut ſæpè Patriarchæ in periculis mortis, mirando modo ita ſeruati ſunt, vt in hac corporali vita, ad ſuum vſq; tempus, incolumes permanſerint: hîc autem affirmat ſe exemplis vetuſtatis, & miraculis æditis in Patriarchis ita iuuari, vt etiamſi non

non seruatur à morte, tali modo, quali Patriarchæ aliquoties sunt seruati, seruetur tamen, ne in morte ipsa pereat, sed tertia die ad æternam vitam, gloriam & maiestatem resurgat. Sciamus igitur exempla Patriarcharũ, & miracula in liberationibus eorum ædita, ita demum nobis prodesse, non vt concipiamus fiduciam, nos semper eodem modo liberãdos, sed vt exemplis eorum excitati & confirmati, credamus nos quoq; certissimè liberandos & conseruandos, si non eodem modo, certè non minus mirando, si nõ corporaliter, certè spiritualiter, si nõ ad hanc mundanã & caducam, certè ad cœlestem & perpetuam vitam ac felicitatem. Accedite ad eum (inquit Psalmus 34.) & accurrite, & facies vestræ non confundẽtur. Iste enim pauper (seu afflictus) clamauit, et DOMINVS exaudiuit eum, & de omnibus tribulationibus eius liberauit eum. Et Paulus: Certus, inquit, sermo, & dignus quem modis omnibus amplectamur, quòd Christus Iesus venit in mũdum, vt peccatores saluos faceret, quorum ego primus sum: verùm ideo misericordiã sum adeptus, vt in me primò ostenderet Iesus Christus omnẽ clementiam, ad exprimendum exemplar ijs, qui credituri essent in ipso, in vitam æternam. Agnoscamus igitur miracula in Patriarcharũ liberationibus diuinitus ędita, non tanquam priuata solùm, sed etiam publica beneficia, et manifesta monumenta, ac testificationes voluntatis Dei, quòd cogitet in aduersis mirabiliter tueri, quotquot nomen ipsius ex fide inuocant. 1. Tim. 1.

7. *Victimam & oblationem non voluisti, aures autem perfodisti mihi, holocaustum & sacrificium pro peccato non postulasti.*
8. *Tunc dixi: Ecce præstò adsum, in volumine libri scriptum est de me.*

Vt

9. *Vt faciam, quod tibi placet, Deus meus. Volo igitur, & lex tua in medio ventris mei.*

Tertia ratio, propter quam Christus dicit, se certissimam sperare liberationem & salutem. Non enim coniecit se ipse sua aliqua temeritate in hæc crucis & mortis pericula, sed suscepit ea ex voluntate, vocatione & mandato Dei patris sui. Quod autem periculum ex vocatione Dei suscipitur, fieri non potest, quin felicissimum habeat beneficio Dei, euentum. Non voluisti, (inquit) ad expianda peccata humani generis victimam & oblationem, nec postulasti holocaustum, & hostiam pro peccato, sed perfodisti mihi aures, (hoc est) multa genera oblationum præscripta sunt in lege Mosi. Aliud est victima, (vt vocarunt) pacificorum seu perfectorum, aut sanctificatorũ, de quo Leuit. 3. aliud est munus oblationis, quod vocarunt Minha, de quo Leuiti. 2. aliud est holocaustum, de quo Leuiti. 1. aliud est hostia pro peccato, quòd Hebræi vocant חטאת Hathaa, & significat hostiam peccati, Græci autem simpliciter transtulerunt περὶ ἁμαρτίας (hoc est) de peccato. Ac sic quoq; vsus est Paulus in Epistola ad Ro. ca. 8. περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, de peccato, (hoc est) per hostiã pro peccato condemnauit peccatum in carne. De hoc oblationis genere, vide Leuit. 4. Habes varia sacrificiorum genera in lege Mosi. Deus autem nullum horum ad expiandum peccatum humani generis exigit, nec reputat sibi operibus eorum satisfieri, nec sinit se his placari. Quid ergo exigit? quo sacrificio placatur? Aures (inquit) perfodisti mihi. Pro, (aures) quæ Hebræo vocabulo מזנים Aznaim dicuntur, transtulit Græcus inter-

interpres σῶμα, quod est corpus. Verisimile autem est, quòd hoc acciderit, non interpretis, sed Scribæ vitio. Interpres enim videtur transtulisse ὦτα, quod & ipsum significat aures. Scriba autem quispiam, pro, ὦτα, quòd vidit sic ὦσα scriptũ esse, legit σῶμα. Sed hoc vtcunq; sit, certè non σῶμα seu corpus, sed ὦτα seu aures, legendum est. Quid igitur est: Aures perfodisti mihi? In lege Mosi vsitatum fuit, (quemadmodũ Exodi 21. & Deut. 15. scriptũ est) vt seruus cupiẽs Domino suo seruire perpetuò, applicetur ianuæ domus ipsius, & perforetur auris eius subula: qui ritus publicũ erat testimonium, quòd hic seruus reciperet se perpetuũ fore seruum domini huius, & dictis eius obedientem. Cũ igitur Christus dicit, quòd Deus non voluerit victimas & holocausta ad expiandum peccatũ humani generis, sed perfoderit sibi aures, haud obscurè significat, quòd Deus voluerit, vt assumeret formam serui, & obediret mandato eius ad suscipiendam mortem, eamq; crucis, videlicet, vt ad præstandam veram obedientiam, & ad perfectè gratificandum diuinæ voluntati, non arietẽ quendam aut bouem, sed ipsum se in holocaustum, pro mundi expiatione obedienter offerret. Vnde & sequitur: Tunc dixi. Ecce præstò adsum. In volumine legis scriptum est de me, vt faciam, quod tibi placet, DOMINE Deus meus. Volo igitur, et lex tua in medio ventris mei. Hoc est. Postquàm intelligo Deũ patrẽ non velle sacrificia legis, ad placandã irã suam aduersus peccatum, sed vt cunctus obediam voluntati eius, & mea ipsius passione & morte peccatum expiem, teneri nõ possum, quin me promptissimum & obsequentissimum exhibeam. Video enim vniuersum volumen libri, quod est scriptum Mosi, in me respi-

Philip. 2.

cere, de me vaticinari, me adumbrare, meq; exposcere, vt mea ipsius morte pro peccato humani generis satisfaciam. Extat in hoc volumine prima de me promissio: Semen mulieris, seu filius virginis conteret tibi (serpenti) caput, & tu conteres calcaneum eius. Hæc promissio manifestè concionatur de mea morte & passione, qua satanã vnà cũ potentia eius sim contriturus. Extat etiam in eo volumine institutio & vsus variorũ sacrificiorum, quæ omnia eò spectant, non vt ijs sacris Deus reconcilietur cum humano genere, sed vt me adumbrent, & ego ipse fiam passione & morte mea sacrificium, quo solo ira Dei mitigetur. Et inter sacrificia huc pertinent maximè omnium agnus Paschalis, & hircus emissarius, de quo Leuiti. 16. Extant etiam in eo libro descriptæ multæ & magnæ afflictiones Patriarcharum, quæ omnes sunt quasi procemia earum afflictionum, quas ego ad redimendum humanum genus sufferre debeam. Quid multis opus? Non promulgatio tantùm Decalogi, verùm etiam institutio serpentis ænei, adeoq; vniuersa historia populi Israelitici, eò spectant, vt sit populus in quo seruarentur promissiones de me, & expiatione peccatorum per me absoluenda, donec ego ipse adessem, & omnia perficerem. Cum igitur videam me, in volumine sacræ scripturæ, hoc est, manifesta voluntate Dei Patris mei (est enim sacra scriptura Epistola Dei ad humanum genus) ad sacrificium, ad passionem & mortem vocari, ecce præstò adsum DOMINE Deus meus, & illud vnum ex corde, ex animo, ex intimo affectu ago, vt voluntati tuæ, quæ verbo legis tuæ est patefacta, gratificer, & toto pectore obediam. Mirabitur autem quispiam, quid illud sibi velit, quòd genera sacrificiorum,

ficiorum, quæ in Leuitico libro deſcribuntur, fuerint tàm à Patriarchis iam inde à conditione mundi vſitata, quàm poſtea diuinitus in lege Moſi vt cultus Deo gratiſsimus, confirmata, & tamen in hoc Pſalmo dicatur: Victimam & oblationem non voluiſti, holocauſtum & hoſtiam pro peccato nō poſtulaſti. Cui ſententiæ adſcribunt ſe etiam omnes ferè alij Prophetæ. Dauid aliâs dicit: Si voluiſſes ſacrificium, dediſſem vtiq;, holocauſtis non delectaberis. Eſaias dicit: Quò mihi multitudo victimarum veſtrarum, dixit DOMINVS? Oſeas inquit: Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Hieremias ait: Non ſum locutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocautomatum & victimarum: & tamen manifeſtum eſt, quòd hæc ſacrificia ſint diuinitus inſtituta? Sciamus igitur, quòd etſi negari non poteſt, quin ſint diuino Spiritu inter Patriarchas & Iſraëlitas præſcripta & inſtituta, tamen inſtituta ſint longè alio conſilio, quàm impij hypocritæ vtebantur. Deus enim non voluit hac inſtitutione ſignificare, quòd operibus horum ſacrificiorum expiarentur coram ſe peccata, ſed tantùm, vt veram peccatorum expiationem per Chriſtum filium ſuum (quemadmodum paulò antè dicebamus) conficiendam adumbrarent, & fidem in venturum Chriſtum confirmarent. Quare cum Pſalmi & Prophetæ damnant ſacrificia Leuitica, non reijciunt diuinam eorum inſtitutionem, & legitimum ipſorum vſum, ſed damnāt impietatem hypocritarū, qui poſthabita recta pœnitentia, & contempta vera fide in promiſſum Chriſtum, ſectabantur tantùm opera ſacrificiorū, ac ſentiebant, ſe horū meritis placare iram Dei, & conſequi peccatorū remiſsionem,

Pſalm. 51.
Eſa. 1.
Oſeæ. 6.
Hiere. 7.

nem. Itaq; cum hîc & alibi dicitur, Deum non voluisse victimam, oblationem, aut holocaustum, intelligēdum est, quòd Deus non quidem abominatus sit legitimum eorum vsum, suis temporibus, sed execretur illegitimū & impium eorum abusum, quo hypocritæ sacrificia diuinitus instituta sordidabant. Ac Prophetæ repræhenderunt quidem abusum eorum, institutionem autem & verum vsum iuxta præscriptum legis, inuiolatum reliquerunt. Postquam autem Christus aduenit, & sacrificium, quod his adumbrabatur, peregit, nō solùm abusus eorum repræhenditur, verùm etiam externus eorum vsus omnino tollitur & aboletur. Non potest, (inquit Epistola ad Heb.) sanguis taurorum & hircorum auferre
Heb. 10. peccata. Quapropter cum ingrederetur in hūc mundū, (hoc est) cū filius Dei incarnaretur, & assumeret hominem, dicit: Sacrificium & oblationem noluisti. Et mox: Tollit prius, vt secundum statuat. Prius est sacrificium, oblatio, holocaustum, & aliæ oblationes legis: posterius seu secundum est, voluntas Dei, obedientia Christi, & oblatio corporis Iesu Christi semel peracta. Tollit igitur Psalmus, quod prius erat, quia vaticinatur sacrificia legis in aduentu Christi abolenda: Statuit autem posterius, quia docet nos sanctificari, non sacrificijs legis, sed solo sacrificio DOMINI nostri Iesu Christi, quod est mors eius, ad expianda peccata nostra suscepta.

Videtur & Paulus aliàs ex his Psalmi versiculis con-
Rom. 5. cionari. Ad Romanos dicit: Quemadmodum per inobedientiam vnius hominis peccatores cōstituti fuimus omnes, ita per OBEDIENTIAM vnius iusti constituentur multi. Et ad Phili. Christus Iesus, cum esset in formæ
Philip. 2. Dei, non rapinam arbitratus est, vt esset æqualis Deo, sed

sed semetipsum inaniuit, forma serui sumpta, in similitudine hominũ constitutus, & figura repertus vt homo, humilem præbuit semetipsum, factus OBEDIENS vsq; ad mortem, mortẽ autem crucis. Hoc prorsus illud est, quod Christus in Psalmo dicit: Aures perfodisti mihi, (hoc est) factus sum, (sicut suprà diximus,) seruus, obediens tibi perpetuò vsq; ad mortem. Amemus igitur Psalmos, & ediscam⁹, vt manifestè cognoscamus, quàm probè Prophetica & Apostolica doctrina de DOMINO nostro Iesu Christo conueniant.

10\. *Euangelisabo iustitiam in Ecclesia magna, ecce labijs meis non cessabo, DOMINE tu nosti.*

11\. *Iustitiam (inquam) tuam non abscondam, in medio cordis mei, veritatem tuam, & salutem tuam prædicabo. Non cælabo misericordiam tuam, & fidelitatem tuam in Ecclesia magna.*

Sacerdotis officium est, non solùm sacrificare, verùm etiam verbum Dei concionari. Cum igitur Christus in proximis versiculis receperit se volũtati Dei Patris sui gratificaturum, in officio offerendi semetipsum ad expiationem peccatorum humani generis, nũc recipit etiã se gratificaturum voluntati Dei, in altera parte officij Sacerdotalis, videlicet, in prædicando & diuulgando Euangelio suo, ad gloriam nominis Dei, in toto orbe terrarum: Euangelisabo, inquit, iustitiam in Ecclesia magna, adnunciabo & diuulgabo Euangelion, non tantùm in angustis finibus Iudææ, verùm etiam in magna Ecclesia Gentium. Tu enim DOMINE, qui es rerum omnium conscius, nosti ipse, quòd cum ingrediar in mun-

dum, & induam seruile corpus, non sim labijs meis cessaturus, quin gloriam nominis tui celebrem, & non abscondam intra me iustitiam tuam. Sed nō solùm ego ipse coràm adnunciabo eam, verùmetiam emittam Apostolos, donato Spiritu sancto, in omnem orbem terræ, vt prędicent tuam fidem, & palàm testificētur salutem. *Act. 1.* misericordiam, & veritatem tuam inter omnes Gentes, non tantùm Hierosolymis, verùmetiam in vniuersa Iudæa, Samariaq;, deniq; vsq; ad extrema terræ. Obseruemus igitur, cum Christus dicit se euangelisaturum iustitiam, & quæ sequuntur, quid sit Euangelion illud, quod se adnunciaturum recipit, quidue beneficij nobis apportet. Euangelion igitur, de quo in præsentia loquimur, est concio, qua adnūciatur Deum Patrem misisse filium suum DOMINVM nostrum Iesum Christum in hunc mundum, vt peccata nostra sua passione & morte expiaret, iram eius placaret, nos per Spiritum sanctum renouaret, & nos, superata morte, ad sempiternam vitam ac felicitatem assereret. Hæc illa est concio, quam propriè Euangelion, hoc est, lætum & gratum nuncium vocamus. Quid autē beneficij apportet, Psalmus his versiculis, quos iam recitauimus, particulatim ita explicat, vt nihil sit, quod amplius desiderare queas. Primum enim: Euangelisabo, inquit, iustitiā, Quam? Non certè iustitiā legis, quæ in monte Sinai est promulgata, & in Decalogo cōtinetur, sed iustitiam fidei, quæ est in monte Zion patefacta, & per Apostolos in totum orbem vulgata. *Philip. 3.* Propter Christum Iesum DOMINVM meum, inquit Paulus, omnia pro damnis duxi, habeoq; pro reiectamentis, vt Christum lucrifaciam, & inueniar in illo, non habens meam IVSTITIAM EX LEGE, sed eam, quæ per fidem

est

est Christi, quæ est ex Deo, IVSTITIAM IN FIDE, vt cognoscam illum, & potentian resurrectionis, &c. Cum igitur Euangelion apportet nobis iustitiam fidei, & illam certitudinem, quòd habeamus gratuitam condonationem peccatorum propter Christum, quo nuncio nihil potest homini peccati agnitione perturbato lætius & acceptius contingere, manifestum est, quòd apportet nobis beneficium omnibus huius seculi facultatibus excellentius. Deinde Euangelion prędicat fidem seu fidelitatem Dei, quòd etiamsi pij, qui habent iustitiam ex fide, affligantur in hoc seculo, tamen Deus receperit eos propter Christum filium ita in tutelam, vt defendat ipsos in omnib. aduersis casibus, ac in morte quoq; ipsa: Fidelis est Deus, inquit Paulus, qui non sinet vos tentari supra id quod potestis, imò faciet vnà cum tentatione euentum, quo possitis sufferre. Adhæc, Euangelio prædicatur salus Dei. Varia sunt diuinæ salutis genera. Alia est salus mundana & corporalis, quæ & ipsa non nisi à Deo confertur in homines, sed non est vera salus. Alia est spiritualis & cœlestis, quæ confertur diuinitus in illos tantùm, qui credunt in Christum, & est condonatio peccatorum, conseruatio in morte, liberatio ab horroribus inferni, & donatio æternæ vitæ, propter Christum. Hanc salutem prædicat Euangelion Christi. Quare, si quis veræ & æternæ salutis sitiens fuerit, ad agnoscendum vera fide Euangelion properet, necesse est. Prętérea, In Euangelij adnunciatione patefit, quod antea de misericordia & beneficentia Dei absconditũ erat. Etsi enim haud obscura extabant testimonia in scriptis Propheticis, quòd misericordia seu beneficentia Dei nõ conclu-

dere-

deretur intra fines tantùm Iudææ, sed vulganda etiam esset inter Gentes, vt & ipsæ beneficijs Dei fruerentur, & salutem consequerentur, tamen scriptum erat: Non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Et iterum: TE elegit DOMINVS Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. Ac rursus: Qui adnunciat verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Ex his & id genus alijs dictis scripturę iudicabat imperitum vulgus, quòd beneficentia Dei definita esset terminis Iudaicæ & circumcisæ Gentis, nec quisquam incircumcisus posset veram & æternam salutem consequi. Vnde & Paulus propagationem Euangelij inter Gentes vocat mysterium temporibus æternis tacitum, à seculis & generationibus reconditum, non quòd scriptis Propheticis fuerit ignotum, Apostoli enim horum testimonio Gentium vocationem perspicuè probant, sed quòd ante reuelationem Christi nec vulgo Iudæorum fuerit cognitum, nec inter Gentes diuulgatum. Ac discipuli ipsi Apostolorum, cùm audiuissent, quòd & Gentes recepissent sermonem Dei, admirabundi dicunt: Igitur & Gentibus Deus pœnitentiam concessit ad vitam. Quare debemus Euangelio, quòd Spiritus sanctus per ipsum patefecit beneficentiam Dei, non tantùm ad circumcisos Iudæos, verùmetiam ad incircumcisas Gentes patere, vt quisquis, siue circumcisus, siue incircūcisus credit in Christū, consequatur æternam iustitiā, vitam & felicitatem. Quid multis opus? Euangelion prædica veritatem Dei, idq; in Ecclesia magna, videlicet, in vni-

Deut. 4. Deut. 7. Psa. 147. Rom. 16. Colo. 1. Acto. 15. Ro. 9. 15. Acto. 11.

in vniuerſo mundo, inter Iudæos & Gentes. Teſtificatur enim Deum certiſsima veritate præſtare, & ſumma conſtantia ſeruare, quod promittit. Promiſit Abrahæ ſe poſteros ſuos multiplicaturum, ſicut eſt arenea maris, & ſtellæ cœli: hoc cumulatim præſtitit. Promiſit ſe daturum eis in poſſeſsionem, terram Canaan: hoc impleuit abundanter. Quod autem maximum omnium eſt, & è quo ſalus noſtra pendet, promiſit iam inde à conditione mundi, ſe miſſurum filium ſuum, ex muliere virgine, de ſemine Abrahæ & Dauidis, qui ſeruet omnes in ipſum credentes, æterna ſalute: hoc ita impleuit, vt de ipſo prædicetur, & teſtimonium feratur in vniuerſo mundo. Agnoſcamus igitur hanc veritatem Dei, & ſentiamus Deum tanta eſſe in promiſſis ſuis conſtantia, vt potius conniueret ad interitum huius mundi, quàm vt in verbis ſuis vanus & mendax inueniretur.

12. *Tu (igitur) DOMINE, non abſtineas miſericordias tuas a me, beneficentia tua, & veritas tua ſemper me ſeruent.*

Commemorationem certitudinis ſpei ſuæ de liberatione & ſalute, concludit Chriſtus precatione: DOMINE, inquiens, ne abſtineas miſerationes tuas à me. Non dubito, quin, cum non ſecter idola, ſed te ſolum verum Deum adorem, & ſint innumera exempla, quibus in ſeruandis Patriarchis tuam beneficentiam teſtificatus es, ac ſuſcipiam crucem & mortem, nulla temeritate, ſed tua vocatione & ex obedientia, complectaris me

ris me singulari fauore, & seriò cogites me seruare. Quæso igitur te, vt non prohibeas, non tamdiu differas, non abscondas diutius à me, sed patefacias mihi tuas erga me miserationes, vt quod verbis promisisti, reipsa in me impleas, ac me in tam duris meis casibus pro singulari tua beneuolentia, conserues. Sicut autem Christus in hac & similibus id genus petitionibus suis, non dubitat de voluntate Dei patris sui, & de ope eius in aduersis, sed tantùm vrget patefactionem eius, vt quod certò credit, reipsa comperiat: ita discamus non solùm exemplo, verùmetiam Spiritu Christi preces nostras instituere, vt de bona Dei erga nos voluntate & certissima liberatione ex aduersis, haudquaquam dubitemus. Et tamen nihilominus pergamus precando, & persequeremur, vt quod certò credimus, certò etiam in nobis reueletur: & sicut afflictiones ingrauescunt, ita preces quoque ardentiores fiant. Huc vocat nos Christus, cum docet nos semper orare, nec defatigari. Vnde & addit in hoc Psalmo causam, cur ipse, etiamsi certissimam habet spem liberationis, tamen orando pergat. Sequitur enim.

Lucæ 18.

13 *Quoniam circumdant me aduersa, quorum non est numerus, iniquitates meæ in tantùm me apprehendunt, vt non queam ipsas perspicere, plures sunt, quàm capilli capitis mei, ita vt deficiat cor meum.*

Non mirum, quòd pergam in precatione mea, & vrgeam opem Dei, quia etiam aduersa pergunt in me ingraue-

grauescere. Tot enim ærumnis obruor, vt non queam numerare, & tantæ iniquitates in me grassantur, vt magnitudinem & grauitatem earum, nec oculis nec animo perspicere & compræhendere poßim, propterea, quòd superent numerum capillorum capitis mei: ac ita me premunt, vt cor meum planè deficere & contabescere incipiat. Quid plura? Iniquitates meæ, & afflictiones, quæ propter iniquitates in me grassantur, ad summum peruenerunt.

Dices autem: Etiamsi reliqua omnia in hoc Psalmo competerent in Christum, tamen quod dicitur: Iniquitates meæ in tantum me appręhendunt, vt non queam ipsas nec oculis nec animo perspicere, &c. non videtur vllo modo posse in Christum, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, competere: quid igitur dicendum? Rectè sentis, quisquis hęc obieceris, quòd Christus nullam vnquam iniquitatem fecerit, sed primùm manifestū est, autoritate Epistolæ ad Hebræos, quemadmodum suprà dictum est, quòd hic Psalmus sit precatio, in qua Christus ipse commemorat suam, erga Deū patrem suum, obedientiam. Deinde verba ipsa Psalmi testificantur, nō Dauidē de se, sed Christum de se per os Dauidis loqui, non enim scriptum est de Dauide in volumine libri, hoc est, in vniuersa Prophetica scriptura. Tametsi enim in Propheticis historijs Dauidi suus est locus, tamen scopus totius scripturæ respicit in Christum, quòd solus ipse, non Dauid, impleuerit legem & voluntatem Dei perfectè, & expiauerit holocausto sui corporis peccatum humani generis. Quare cum dicit Christus, iniquitates suas grauiores esse,

quàm quas sufferre, & plures, quàm quas numerare posſit, non loquitur de iniquitatibus, quas ipſe ſuo ipſius facto, aut actione fecerit, ſed quas ſuo ſacrificio expiandas coram Deo ſuſceperit. Sicut enim Deus teſtatur ſeipſum ab Iſraëlitis reiectum, cùm Samuelem ab officio Iudicis eijcerent: Non te, inquiens, ſed ME abiecerunt, ne regnem ſuper eos. Et Chriſtus filius Dei, cum Paulus perſequeretur adhuc Eccleſiam: Saul, Saul, (inquit) quid ME, ME, inquam, perſequeris, cum tamen ne capillum quidem de capite perſonæ Chriſti mouiſſet: ita & Chriſtus in hoc Pſalmo agnoſcit peccata totius mundi, pro ſuis ipſius peccatis, quòd non alio charitatis affectu ſuſceperit ea expianda, quàm ſi ipſe ea deſignaſſet. Nec eſt in alijs etiam Pſalmis inuſitatum, quòd Chriſtus peccata hominum faciat ſua. Vt Pſalmus 41. Sana animam meam, quia peccaui tibi. Et Pſalmus 69. Deus tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea à te nō ſunt abſcondita. Itaq; cum Chriſtus vocat iniquitates hominum ſuas, duplex nobis conſolatio proponitur. Vna eſt, quòd tam pio ſit affectu erga homines, vt alienas iniquitates ſuas proprias ducat. Altera, quòd eas per ſeipſum expiandas ſuſceperit. Quis eſt igitur, qui intentabit crimina aduerſus nos? Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt, qui condemnet? Chriſtus eſt, qui mortuus eſt, imò, qui et ſuſcitatus eſt, qui etiam eſt ad dextram Dei, & intercedit pro nobis.

1. Reg. 18. *Acto. 9.* *Rom. 8.*

14. *Placeat tibi DOMINE, vt liberes me, DOMINE ad adiuuandum me feſtina.*

Repetit

Repetit precationem, quam paulò antè proposue-
rat. Iniquitates & afflictiones meæ peruenerunt ad
summum gradum. Obsecro igitur te DOMIME, vt me
pro tua erga me beneuolentia liberes, & opem tuam
non in longum tempus extrahas. Vides iterum, libe-
rationem vrgeri, sed ex fide. Nam & impius vrget, sed
ex incredulitate. Pius enim, quia in aduersis suis cer-
tò & constanter, iuxta promissionem Dei, credit se li-
beratum iri, idcirco clamat: DOMINE ad adiuuandum
me festina, quia arbitratur se in summo discrimine ver-
sari, nec posse diutius sufferre, non defecturus tamen à
DOMINO, nec abiecturus preces, etiamsi plura & ma-
iora mala sustinenda essent. Impius autem, etsi clamat
& ipse ijsdem planè verbis ad DOMINVM, non tamen
clamat eadem fide, sed ex incredulitate, quippe quòd
precibus suis tentet DOMINVM, ac nisi confestim, pro
suo arbitrio, cœlestem opem consequatur, deserat of-
ficium, & aliò se vertat, Hæc impietas maior & vulga-
rior est, quàm paucis dici potest. Incumbamus igitur
diligenter in studium verbi Dei, vt fidem nostram in in
uocatione nominis Dei confirmemus, & quicquid acci
derit, in officio perseueremus.

15. *Confundentur, ac vnà pudefient, qui quærunt animam me-*
am, vt perdant eam, retrocedent, & ignominia afficien
tur, qui cupiunt mihi malum.
16. *Peribunt, propter impudentiam suam, qui dicunt mihi, Eu-*
ge, euge.
17. *Gaudebunt, & lætabuntur in te, quotquot quærunt te, &*

quotquot diligunt salutem tuam, dicent semper, magnificetur DOMINVS.

18. *Ego autem egenus sum & pauper, DOMINO sum curæ. Auxilium meum, & liberator meus tu es. Deus meus, ne cunčteris.*

Sicut Christus antea repetijt precationem, ita nunc repetit certitudinem; quam de exauditione precationis suæ habet. Est enim sententia. Precatus sum, vt me misericordia & veritate tua complectaris: precatus sum, vt sine diutina mora me adiuues. Sum aũt in optima & certissima spe, me in his meis precibus haudquaquam pudefactũ iri. Non enim pudefiunt, qui quærunt DOMINVM, sed qui quærunt animam meam, qui insidiantur vitæ meæ, vt perdant eam. Non confunduntur, qui diligunt salutem DOMINI, sed qui diligunt & cupiunt mihi inferre mala. Non pereunt, qui semper eò spectant, vt gloria nominis Dei promoueat, sed qui in aduersis meis sibi applaudunt, & dicunt: Euge, euge. Pro his dictionibus Hebræus habet, האח האח Heah, heah, quæ sunt voces vel applaudentis, vel cohortantis, quod vulgò vocant, Hui. Vnde & Iob. cap. 39. dicitur de equo: Vbi audierit buccinam, dicit, Hui. Significat igitur Christus hos perituros, qui in afflictionibus ipsius in tantum nõ dolent, vt etiam gaudeant, rideant, & applaudant sibi de ærumnis eius, ac hortentur tortores, vt subinde crudelius in ipsum grassentur. Respicit autem in immanes illas voces, quibus Iudæi Christum ad mortem postularunt: Tolle, tolle, crucifige eum. Et: Si hunc dimiseris, non es amicus Cæsaris. Et:

Et: Sanguis eius super nos & super filios nostros; quibus etiam coniecerunt se & posteritatem suam, in æternam confusionem, ignominiam & internitionem; Confundentur ergo & pudefient Iudæi, qui quærunt (inquit) animam & vitam meam, vt perdant eam, & qui illud vnum agunt, vt me opprimant. Contrà autem, exultabunt & lætabuntur, qui quærunt te, DOMINE, & diligunt salutem tuam, atq; illud semper agunt, vt nomen tuum glorificetur. Cum igitur ego sim pauper & egenus, ac peruenerim in hanc paupertatem, egestatem, miseriam & ærumnas, nulla mea temeritate, sed tua, DOMINE, voluntate, tua vocatione, tuo mandato, vt testificer palàm meam erga te obedientiam, & nomen tuum in vniuerso mundo glorificem, nullo modo dubito, quin me in tuam curam & tutelam receperis, & me, nulla mora interposita, mirabiliter defendas & conserues. In his versiculis initiò continetur vaticinium de abiectione Iudæorum, ex hæreditate DOMINI, vt discamus timorem Dei, quòd cum Deus non pepercerit illi Genti, è qua filius eius vnigenitus carnem assumpsit, propterea quòd impiè egerint, & tam filium ipsum, quàm Euangelion eius immaniter persecuti sint, multò minus parcet populo Ethnico, si & ipsi impietatem sectati fuerint. Deinde continetur vaticinium de liberatione Christi è morte, & resurrectione eius è morte: Ego (inquit) sum egenus & pauper, sed DOMINO sum curæ, qui est auxilium & salus mea, ac liberabit me sine omni cunctatione, (hoc est) ego affligar quidem miserrimè, & moriar in cruce, vt videar destitutus omni diuino & humano

humano auxilio, DOMINVS autem Deus meus non differet meam redemptionem in longum tempus, sed excitabit me tertia die à morte, vt cunctus orbis videat mihi datam esse omnem potestatem in cœlo & in terra. Postremò docet, Christum sua obedientia meritum esse, vt quotquot quærunt DOMINVM, & exhibent ei gloriam veritatis, ac diligunt salutem, quam Christus Euangelio suo in vniuersum mundum diuulgauit, gaudeant, lætentur & exultent æterna felicitate. Ac breuiter, hi versiculi illud dicere volunt, quod est apud Ioannem: Pater diligit filium, & omnia dedit illi in manum. Qui credit filio, habet vitam æternam. Qui verò non credit filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

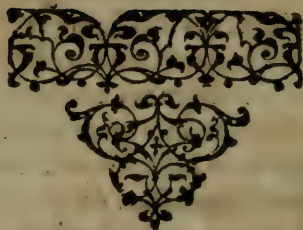
Ioan. 4.

VSVS HVIVS PSALMI.

Principiò hic Psalmus testimoniū fert, quis sit Propheticæ scripturæ scopus, quò ea tendat, ad quem exitum properet, quæ sit eius prora (vt prouerbio dicitur) & puppis. In volumine, inquit, libri de me scriptum est. Hæc est vox Christi, qua apertè docet. Prophetica scripta à capite vsq; ad calcem in ipsum respicere, & ipsum nobis, vt solum & verum seruatorem nostrum commendare. Manifestum & illud est, quòd Apostolica scripta, quæ, posteaquam Christus hominem assumpsit, & consedit ad dextram Patris sui, accesserunt, sint Propheticorum scriptorum apocalypsis, & vt ita dicam, commentarius. Versemus igitur hæc duo scripta, diurna, nocturnaq; manu, nec vllam aliam salutis doctri-

doctrinam cum his pugnantem, quamuis Angelicam agnoſcamus, vt veram cognitionem DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, per Spiritum ſanctum aſſequamur. Adhæc, Paulus ad Corinthios ſcribens: Non iudicaui me, *1. Cor. 2.* inquit, quicquam inter vos ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Hic ergo Pſalmus Chriſtum crucifixum, ita nobis ob oculos pingit, vt haud obſcurè ſignificet, illum omnia, quæ ad iuſtitiam & ſalutem ſuam neceſſaria ſunt, ſcire, & poſsidere, qui Chriſtum crucifixum ſciat, & poſsideat: In volumine, inquit, libri de me ſcriptum eſt, vt faciam, quod tibi placet. Placuit autem Deo patri, vt Chriſtus pro peccato humani generis crucifigeretur, & nobis vnà cum Chri- *Rom. 8.* ſto omnia donaret. Incumbamus igitur in hoc ſtudium maximè omnium, vt Chriſtum per fidem poſsideamus. Sed nec illud prætereundum eſt, quòd hic Pſalmus ſuppeditet nobis inſignem conſolationem, cum tentamur in precibus de indignitate propter peccata noſtra. Poſtquam enim ſuſcipimus Deum in aduerſis noſtris inuocandum, confeſtim obijcitur nobis, quòd indigniores ſimus, quàm quorum preces Deus exaudiat, quippe qui non ſolum fœda & turpia flagitia deſignauerimus, verùm etiam peccatum adhuc in carne noſtra geſtemus. Hic autem Pſalmus docet, quòd Chriſtus iniquitates noſtras non ſuſceperit in ſe frigido affectu, ſed tam [illegible]rio & ardenti, vt eas ſibi quaſi proprias fecerit: Appre[illegible] inquit, me iniquitates, non ait, hominum, ſed MEAE, inquit, me iniquitates. [illegible] Suſcepit au[illegible] ipſe nullam vnquam iniquitatem fecerit. Suſcepit au[illegible] in ſe noſtras iniquitates, vt eas perferret in corpore ſuo ſu-

4.Pet.2. per lignum, (quemadmodum Petrus loquitur) & non aliter coram Deo Patre suo expiaret, quàm si eas ipse designasset. Quare, si in precibus tua tibi indignitas propter peccata tua obiecta fuerit, confer te ad Christum DOMINVM nostrum, qui cum peccata tua, fecerit sua, reddidit etiam eo ipso te dignum, qui à Deo patre suo exaudiaris, & beneficijs eius fruaris.

TVBINGÆ, EX OF-
ficina Typographica Viduæ Vlrici
Morhardi, Anno,

M. D. LXIX.

Breuis & perſpicua explicatio Pſalmorum Dauidis.

AVTORE

Iohanne Brentio.

DECAS QVINTA.

TVBINGÆ,
Apud viduam Vlrici Morhardi.
Anno 1568.

PSALMI QVINTÆ DECADIS.

Psalmus 41.

Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem, &c.

CVm autoritas DOMINI nostri
Iesu Christi maior sit omni ex-
ceptione, non est alia huius
Psalmi interpretatio recipien-
da, quàm quæ à Christo ipso
nobis est in manus tradita. A-
pud Ioannem enim Euangeli- *Ioan.13.*
stam cōcionatur Christus de proditione Iudæ Ischa-
riotis, & allegat in testimonium versiculum nonum
ex hoc Psalmo: Ego scio, inquiens, quos elegerim,
sed vt adimpleatur scriptura: Qui edit mecum pa-
nem, sustulit aduersus me calcaneum suum. Qua al-
legatione apertè docet, non Dauidem, nec alium
quemuis hominem, sed seipsum in hoc Psalmo, iuxta
τὸ ῥητὸν loqui. Etsi enim, quod in quarto Psalmi versi-
culo dicitur: Sana animam meam, quia peccaui tibi,
videtur, non in Christum, sed in Dauidem compete-
re, tamen cum Christus vocatur peccator, aut pec- *Rom.8.*
catum, non est intelligendum de peccato, quod suo *2.Cor.5.*
ipse opere designauerit, sed quod in se, corpore suo
expiandum susceperit, & sit hostia pro peccato fa-
ctus, quemadmodum in Psalmo proximè præceden-
ti ostendimus. Quare sentiamus hunc Psalmum, iux-
ta literam, esse vocem DOMINI nostri Iesu Christi,
conquerentis de ingratitudine & immanitate pro-
ditoris sui, ac reliquorum suorum ψευδοφίλων. Prædixit

autem hæc de ſe futura, tam in Pſalmis & Prophetis, ante ſuam incarnationem, quàm in concionibus ſuis, quas ad Apoſtolos, poſt incarnationem habuit: *Ioan. 13.* Vt cùm factum fuerit, (inquit) credatis, quòd EGO ſim.

1. *Beatus, qui habet rationem pauperis, in die afflictionis liberat ipſum DOMINVS.*
2. *DOMINVS tuetur eum, & viuificat eum, beatificat eum in terra, & non tradis eum libidini inimicorum ſuorum.*
3. *DOMINVS ſuſtentat eum in lecto infirmitatis, vniuerſum ſtratum eius ſubuertis, in ægrotatione eius.*

Non eſt dubium, quin hæc γνώμη: Beatus, qui intelligit ſuper egenum, ſeu, qui habet rationem pauperis, vnà cum ſuis promiſsionibus, poſsit generaliter vſurpari, ſicut & illa: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Sed in hoc loco, quod aliâs generale eſt, accommodatur peculiariter ad Chriſtum. Ac planè illud ſignificat, quod Chriſtus apud Matthæum cap. 11. dicit: Beatus eſt, quiſquis non fuerit ſuper me offenſus. Iſte enim pauper & egenus, de quo Pſalmus loquitur, eſt Chriſtus DOMINVS noſter, qui & in præcedenti Pſalmo vocatur egenus & pauper. Et Pſalm. 22. Vermis & non homo, opprobrium hominum & deſpectio plebis. Et in Eſa. cap. 53. Virorum nouiſsimus. Qui ergo intelligit ſuper hũc pauperem, qui habet illam huius egeni & abiecti rationem, vt egeſtate, miſeria, ærumnis & deformitate eius nõ offendatur, ſed agnoſcit

agnoſcit eum verum Meſsiam,filium Dei, & credit in eum, quemadmodum latro in cruce, qui non deterritus abiectiſsima ſpecie Chriſti in cruce pendentis & lacerati,fatetur eum Meſsiam: DOMINE, inquiens,memento mei, cum veneris in regnum tuum: qui (inquam) ſic ſuper hunc pauperem intelligit,vt non offendatur,ſed credit in eum, is verè beatus eſt. Quæſo igitur te, DOMINE Ieſu Chriſte,dignare nobis explicare, quæ ſit illa beatitudo, quam conſequitur is, qui non offenditur in deformi illa ſpecie tua. Primum, DOMINVS (inquit) liberat eum in tempore afflictionis ſuæ, ex omnibus aduerſis: Venite, inquiens, ad me omnes, qui laborati & onerati eſtis, & EGO REFOCILLABO VOS. Deinde DOMINVS cuſtodit ſeu tuetur eum: Oues meæ,inquit, audiunt vocem meam:neque rapiet eas quiſquam è manu mea: Pater meus, qui dedit mihi, maior omnibus eſt. Et: Nemo poteſt rapere è manu Patris mei. Ego & Pater vnum ſumus. Adhæc DOMINVS viuificat eum: Ego ſum, inquit,reſurrectio & vita. Qui credit in me etiamſi mortuus fuerit, viuet. Et: Omnis,qui viuit & credit in me,non morietur inæternum. Præterea,DOMINVS beatificat eum in terra. In hac quidem terrena vita fit beatus ſpe, in futura autem & cœleſti,re ipſa. Cernimus eñ nunc per ſpeculum, in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte,tũc verò cognoſcam, ſicut & cognitus ſum. Deinde, DOMINVS non tradit eum inimicis, vt tractent ipſum pro ſua anima, ſeu animi voluptate & libidine. Sicut enim Chriſtus ipſe traditus quidem eſt hoſtibus ſuis, non

Ioan. 10.

1. Corinth. 13.

autem permissum est eis, vt iuxta animę suæ desiderium conculcarent, & perderēt ipsum: sed quò magis exitio eius inhiarunt, eò gloriosius seruatus est: ita quotquot in Christum credunt, non offensi cruce eius, etsi traduntur & ipsi aliquoties in manus inimicorum suorum, tamen hæ manus ita diuinitus continentur & cohibentur, vt eas vltra terminos, quos Deus eis posuit, extendere non queant. Quod manifestè testificatur exemplum Iobis. Quid plura?

Iob.1.& 2.

DOMINVS illum, qui non offenditur abominabili specie Christi, sed credit in eum, ita sustentat & conseruat, in lecto infirmitatis, ac mortis eius, vt tādem liberato & sanato ipso, subuertat vniuersum stratum eius, & perducat ipsum, sublatis omnibus morbis, ac etiam morte ipsa, ad æternam sanitatem & felicitatem. Hoc planè illud est, quod Esaias ca.25. ait: Præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, & telam quam sortitus est super omnes nationes. Præcipitabit mortem in sempiternum, & auferet DOMINVS Deus lacrymam ab omni facie, &c. Aut si libet in pauciora conferre: Qui credit filio, habet vitam æternam. Et: Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit. Intelligamus igitur super pauperem Christum, & habeamus rationem eius, etiam in contemptissima crucis specie, vt paupertate eius diuites reddamur, & omnibus beneficijs eius fruamur.

4. *Ego dixi: DOMINE miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi.*

In prioribus versiculis hortatus est Christus, vt rationem sui pauperis habeamus, & nō offendamur abiecta specie sua, & forma serui, quam suscepit. Nunc igitur commemorat, quæ sit abiecta sua species, & quæ serui forma, vt ostendat, quòd etsi præ paupertate, & miserijs suis, tantum abesse videtur, vt reddat sperantes in ipsum beatos, vt etiam se ipse non possit seruare, tamen ex his omnibus eluctetur, & in tantam maiestatem exaltetur, vt omnibus in ipsum credentibus sit autor æternæ salutis. Ego dixi, (inquit) DOMINE miserere mei, hoc est, ego ipse quidem agnosco & fateor, externam meam speciem esse ita deformatam & turpificatam, vt imperiti homines facilè offendantur. Nam, vt aliquot huius deformitatis genera commemorem, vnum est, quòd tanta sim miseria, tanta calamitate, vt necesse habeam misericordiam Dei implorare, & dicere: Miserere mei DOMINE, & sana animam meam, tot modis afflictam. Quis autem arbitraretur illum esse salutis & beatitudinis autorem, qui ipse necesse habet Deum pro sua ipsius salute & beatitudine inuocare? Quid ergo causæ est, quòd Christus hanc deformitatem in se susceperit? Sana, inquit, animam meam, QVIA PECCAVI TIBI. Ostendimus suprà, quòd in hoc Psalmo, non Dauid, aut alius quispiam id genus homo, sed Christus ipse loquatur. Manifestum autem est, quòd Christus nullum peccatum fecerit, nec sit inuentus dolus in ore eius. Quare, cum dicit hoc loco: Peccaui tibi, nō loquitur de suo aliquo aduersus Deum Patrem peccato, sed loquitur de peccato humani generis, quod ex voluntate Dei Patris in se

in se expiandũ suscepit, quemadmodum supra Psalmo 40. ostendimus. Exponit autem causam, cur tam abominabilem, & offendiculo plenam pauperis & contempti serui formam assumpserit: Quia peccaui (inquit) tibi, (hoc est) vel quia factus sum coram te hostia pro peccato, vel quia tu, cum non nossem peccatum, fecisti me pro hominibus peccatum, vt ipsi efficerentur per me iustitia Dei, quemadmodum Paulus loquitur. Christus enim assumpsit seruilem formam, non sua aliqua necessitate, sed spontanea voluntate, ad gratificandum volũtati & vocationi Dei Patris sui, vt hominum peccata, sua faceret, & ea suo ipsius corpore expiaret. Non igitur offendamur paupertate, & fœda specie Christi, sed potius consolationem capiamus, & gratias agamus, quod quam deformitatem in se suscepit, nostri causa susceperit, vt nos formosos & speciosos coram Deo Patre suo redderet. Habes vnum genus deformitatis.

2. Cor. 5.

5. *Inimici mei maledicunt mihi, Quando (inquiunt) morietur, & peribit nomen eius?*

6. *Et si venerit, vt inuisat, (me) vana loquitur, cor eius colligit sibi iniquitatem, egrediendo foras diuulgat.*

7. *Omnes osores mei, vnà aduersus me mussitant, excogitant mihi contra me malum.*

8. *Verbum Belial stabiliat sibi, & qui iacet, non adijciat, vt resurgat.*

Aliud genus deformitatis, alia forma serui. Innumeros habeo inimicos, qui mihi impunè maledicũt: nec verentur palàm mihi mortem optare, vt nomen meum

meum ex omni hominum memoria deleatur. Ac si quando venerit quispiam eorum, vt me inuisat, aut aliquod humanitatis officium mihi præstet, ficta loquitur, & illud vnum agit, vt apud se in animo suo aliquid iniquitatis aduersus me colligat, & postea in vulgus spargat. Breuiter. Omnes qui me odio habent, (hi autem nullo numero comprehendi possunt) si quando inter se conuenerint, mussitant pariter, vnanimi consensu aduersus me, & communicato consilio de me opprimendo, ac è vita tollendo deliberant, nec vllo rubore me execrantur. Verbum (inquientes) Belial, hoc est, pessimum quodque malum obruat eum, & firmam ac stabilem in ipso mansionem habeat, nec, cùm iaceat, seu oppressus fuerit, vnquam resurgat. Notum autem est è scriptis Euangelistarum, quibus simulationibus & insidijs, Pontifices, Scribæ, Pharisæi, & Sadducæi adorti sint Christum, vt ipsum in sermone caperent, quæ etiam consilia inter se, de interficiendo ipso contulerint. Quæ omnia in præsentia non solùm impunè tulerunt, verùm etiam feliciter promouerunt. Hæc est species deformissima, ac forma prorsum seruilis: videntur enim Prophetæ formam lõgè honestiorem, & speciem multò venustiorem habuisse. Hieroboam Rex 3.Reg.13.
Israël instituit impia sacra in Bethel, & reprehensus à Propheta, extendit manum suam, & iubet Prophetam apprehendere. Ecce igitur tibi, manus regis continuò ita exaruit, vt non potuerit eam ad se retrahere. Elias vocatur à Principe quinquagenario ad regem Ahaziam. Cum igitur Princeps ad Eliam diceret; Homo Dei, Rex præcepit, vt descendas, 4.Reg.1.

respondet Elias: Si homo Dei sum, descendat ignis de coelo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de coelo, & deuorauit eum, vnà
4. *Reg.* 6. cum suis militibus. Rex Syriæ init consilium de interficiendo Elizæo. Mittit igitur exercitum, qui circundet ciuitatem, in qua Propheta commorabatur, & eam vnà cum Propheta perdat: sed Deus exercitū tanta cæcitate percussit, vt Elizæus duceret eum in Samariam, & traderet regi Israëlis. Nihil tam speciosum, & tam magnificum videtur Christo DOMINO nostro in his terris publicè contigisse. Etsi enim hostes eius, qui ad capiendum ipsum emissi erant, retrocesserunt, audita voce eius, & in terram ceciderunt, confestim tamen, recuperatis viribus, iniecerunt in eum manus suas, & ad crucem abduxerunt. Prophetis autem patefacta sunt cruenta suorum hostium consilia, nec hostes tulerunt ea impunè. Multò igitur deformior apparuit species Christi, quàm Prophetarum, vt haud immeritò videatur in Christo, scandalo obnoxia fuisse. Sed hanc deformem speciem suscepit in se Christus, quia, inquit, peccaui tibi, (hoc est) tu Deus Pater fecisti me peccatum, vt homines fierent per me iustitia tua.

9. *Quin etiam amicus meus, cui fidebam, conuictor meus petit me calce.*

Alia deformitatis & offendiculi plena species, quòd nō tantùm inimici mei communicant sua contra me consilia, & insidiantur vitæ meæ, verùmetiam vnus è præcipuis meis amicis, vnus ex familiaribus

ribus meis, quem dignabar honore mensæ meæ, cui credebam mysteria mea, de quo mihi bona quæque policebar, quem inter Apostolos seu legatos meos elegeram, is, inquam, petit me calce, cupit me oppressum, & tradit me hostibus meis è medio tollendum. Hic est versiculus ille, quem Christus ipse de Iuda Ischariota proditore suo interpretatur, & qui iuxta vulgatam æditionem sic legitur: Qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum suum. Ad hunc versiculum respicit etiam Christus, cum in precatione sua ait: Quos dedisti mihi, ego custodiui, & nemo ex eis periit, nisi filius ille perditus, vt scriptura compleretur. Huc pertinent quoque ea, quæ Petrus Apostolus de Iuda in Actis Apostolicis, è Psalmo 69. & 109. recitat: Fiat commoratio eius deserta, & non sit qui inhabitet in ea: & Episcopatum eius accipiat alter. Magna autem est deformitas, magna videtur imbecillitas, in seligendo amico, & conuictore sic hallucinari, & aberrare, vt quem arbitraris tibi ex corde fauere, & cui secreta tua omnia credis, is tibi ita imponat, vt te etiam hostibus tuis prodat, & in lanienam tradat. Sed Christus hanc quoque deformitatem, & hoc offendiculum in se suscepit, vt scripturæ, (hoc est) voluntati Dei Patris morem gereret, & peccata nostra, hac etiam crucis parte, expiaret.

Ioan. 13.

Ioan. 17.

Acto. 1.

10. *Tu igitur DOMINE, miserere mei, & resuscita me, ac retribuam eis.*

Enumerationi aliquot deformitatum & imbecil-

litatum, quas ex voluntate Dei suscepit, addit precationem, vt Deus Pater tueatur ipsum, in his imbecillitatibus, & perducat ipsum, per eas, in maiestatem regni sui. Insidiantur mihi, (inquiens) non tantùm inimici, verùmetiam amici mei, & cupiunt me prorsus extinctum: obsecro igitur DOMINE Deus Pater, vt, siquidem consilia eorum omnino, in me opprimendo & occidendo promoueant, me resuscites, & me meæ maiestati restituas. Hactenus gestaui abiectissimam formam serui, & prębui me humilē

Phil. 2. & obedientem vsque ad mortem crucis. Quæso igitur te, vt me è morte resuscites, & efferas me in eam sublimitatem, quæ iam olim mihi decreta est. Sed, quid illud est, quod additur: Vt retribuam eis? Num petit se ideo resuscitari, vt sumat vindictam de inimicis, & de proditore suo? Manifestum quidem est, quòd si alius quispiam homo sic loqueretur, apertè proderet carnalem suam vindictæ cupiditatem. Nūc autem loquitur ea Christus, CHRISTVS, inquam, ea loquitur. Testificatur igitur, se non tantùm esse hominem, sed etiam verum DOMINVM Deum nostrum, adeóque illum ipsum, qui in Deutero. cap. 32. dixit: Mea est vltio, & EGO RETRIBVAM. Et quod futurū prædixit, hoc etiam suis temporibus, re ipsa ita impletū est, vt totus orbis cohorruerit. Nam initio proditor Iudas Ischariotes miserrimè pependit: deinde Pontifices, Pharisæi, & reliqui id genus inimici Christi, non solùm eiecti sunt ex auitis in hac terra possessionibus, & immanissimè tractati, verùmetiam exhæredati sunt vnà cum posteris suis, ex omnibus cœlestibus bonis, vt non sit vlla

vlla gens, vel maiori hominum odio exposita, vel grauioribus maledictionibus obnoxia.

11. *Ex hoc cognosco, te fauere mihi, quòd inimicus meus non reportet ex me victoriam.*
12. *Et quòd me mihi integrum tuearis, ac constituas me ante faciem tuam perpetuò.*

Postquam Christus in præcedenti versiculo precatus est, vt liberetur sua deformitate, ac resuscitetur à morte, exponit nunc, quam gloriam resurrectio eius patefaciat: Ex hoc, (inquiens) cognosco, (hoc est) si me, sicut non dubito, resuscitaueris ex morte, tunc manifestè & palàm cognoscetur, (ponitur enim (cognosco) personale pro impersonali) primùm quidem, quòd mihi faueas, quòd me summa charitate complectaris, quippe qui non deserueris (vt alius Psalmus ait) animam meam in inferno, nec dederis sanctum tuum, vt videret corruptionem, sed notas mihi feceris vias vitæ, & adimpleueris me lætitia. Et apud Euangelistam Ioannem cap. 5. ait: Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit, & maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini. Deinde ex resurrectione cognoscetur, quòd inimici non reportauerint victoriam ex Christo. Insidiæ & consilia eorum, hactenus quidem promouent, vt adigant ipsum in crucem, & in cruce moriatur, ac sepulcro, tanquam de ipso prorsus actũ esset, condatur, non possunt autem eum in sepulcro detinere, sed tertia die ita excitatur à morte, vt non amplius moriatur, nec mors illi amplius dominetur.

Psalm. 15.

Rom. 6.

Poſtremò cognoſcetur ex reſurrectione, quòd cùm tempore exinanitionis, & in forma ſerui viſus fuerit deformiſsimus, & hominum abiectiſsimus, reuera ſit præ omnibus filijs hominum ſpecioſus, & tanta perfectione ac integritate, vt non ſolùm corpore ſit glorificatus, quemadmodum alij pij & ſancti homines glorificabuntur, verùmetiam conſtituatur perpetuò ante faciem Dei, (hoc eſt) ſedeat ad dextram Dei Patris ſui, & omnia tam in cœlo, quàm in terra gubernet. Ac breuiter, Chriſtus in his verſiculis prorſus illud dicit, quod Paulus ad Romanos ſcribens: Declaratus eſt, inquit, filius Dei cum potentia ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex eo, quòd reſurrexit ex mortuis. Et ad Epheſios: Exercuit in Chriſto, inquit, efficaciam roboris fortitudinis eius, quũ ſuſcitaret eum à mortuis, & ſedere fecit ad dexteram ſuam in cœleſtibus, ſupra omnem principatum ac poteſtatem, & virtutem, & dominium, & omne nomen, quod nominatur, non ſolùm in ſeculo hoc, verùmetiam in futuro. Et omnia ſubiecit ſub pedes illius, &c. Hæc & alia id genus ſcripta Pauli, ſunt expoſitio, ac paraphraſis horum verſiculorum, quibus dicitur, quòd ex reſurrectione Chriſti cognoſcatur, reportare ipſum victoriam ex inimicis ſuis, & ita conſeruatum, vt conſiſtat ante faciem Dei perpetuò.

Rom. 1. *Epheſ. 1.*

13. *Benedictus DOMINVS Deus Iſrael, à ſeculo & vſque in ſeculum, Amen & Amen.*

Concludit Pſalmum doxologia, qua exclamando ſignifi-

ſignificat, quòd cum Deus (quem vocat Deum Iſraëlis, partim quòd promiſerit Patriarchæ Iſraëli, ſeu Iacobo, ſe è familia eius Chriſtum in has terras miſſurum, partim, quòd agnouerit familiam Iſraëlis pro electa ſua Eccleſia, quemadmodũ dicit ad Moſen: Filius meus primogenitus Iſraël,) tantam maieſtatem in ipſum Chriſtum contulerit, meritò ſit laudandus & celebrandus, non vno tantùm tempore, ſed in omnem æternitatem, non leuiter & inconſtanter, ſed Amen & Amen, hoc eſt, certiſsimè, firmiſsimè & ſanctiſsimè. Amen enim Hebræis eſt certum, verum, firmum ex fixum. *Exod. 4.*

VSVS HVIVS PSALMI.

Magna fuit expectatio ab initio mundi de aduentu Meſsiæ, quòd ſit venturus ad liberandum humanum genus, ex omnibus ſuis miſerijs ac ærumnis: ſed modum liberationis alij aliter intellexerunt. Maxima hominum pars arbitrabãtur, Meſsiam dominaturum regio more, in terris, ac ſummum fore Monarcham, qui mundana ſua ſapientia & potentia pacem & tranquillitatem in populo ſuo tueretur & cõſeruaret. Nam quæ dicta ſunt ad Abrahamum: *Gen. 21.* In ſemine tuo benedicentur omnes Gentes: & ad Dauidem: Suſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius, promiſ- *2. Reg. 7.* ſiones ſunt de Meſsia ſeu Chriſto, ſed à carnalibus de carnali benedictione & regno intellectæ. Quare hic Pſalmus interpretatur regnum Chriſti non eſſe mundanum, ſed ſpirituale & cœleſte, quia docet

Chriſtum

Christum venturum in egestate, in ærumnis, in multis aduersis, quibus tam ab inimicis, quàm amicis sit affligendus. Visum autem est Spiritui sancto hanc interpretationem in Ecclesia extare, vt muniret nos aduersus offendiculum crucis, & hortaretur, ne de Christo & regno eius iudicaremus iuxta externas huius seculi calamitates, sed iuxta Propheticas explicationes, & iuxta resurrectionem eius à mortuis, iuxta ascensum in cœlum, & sessionem eius ad dextram Dei Patris sui. Et si quando illi, qui in Christum credunt, affliguntur, non arbitrarentur sibi aliquid præter vsitatum morem euenire, sed agnoscerent, se, si cupiant regni Christi participes fieri, necesse etiam habere, participes passionis eius esse. Sumamus igitur hunc Psalmum in manum, quoties aduersis obruimur, vt cognoscamus nos beatos esse, cum credimus in Christum, etiamsi aduersis grauissimè premamur: Si enim commortui sumus, inquit Paulus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus.

2.Tim.2.

Psalmus 42.

Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, &c.

INter Psalmorum interpretes nondum conuenit, nec de autore huius Psalmi, alij enim sentiunt autorem eius esse Dauidem, alij filios Coræ, de quibus 1. Paral. 6. & 26. nec de occasione, qua hic Psalmus conscriptus

ſcriptus eſt. Alij enim arbitrantur eum compoſitum eſſe occaſione illius exilij, in quod Dauid eiectus eſt à rege Saule: alij, iſtius fugæ, in quam ſe Dauid, orta ſeditione filij ſui Abſolomis, dedit: nonnulli referunt ad tempus exilij Babylonici. Sed hoc vtcunq; ſe habet, certè ex ipſis Pſalmi verſiculis facilè colligi poteſt, hanc querelam eſſe hominis exulis, qui neceſſe habeat in maximis ærumnis, contumelijs & periculis, procul à tabernaculo Dei, in quo Eccleſia DOMINI publica ſacra peragebat, & laudem nominis Dei decantabat, verſari, ſignificans interim inter beneficia Dei, illud non eſſe poſtremum, vitam in eo loco agere, vbi publicè ſonat vox Dei, & gloria nominis eius illuſtratur. Hinc enim petere licet in omnibus aduerſis, præſentem conſolationem & cœleſtem opem, quippe quòd vbi Deus patefecerit ſe verbo ſuo, ibi etiam coràm offerat beneficiorum ſuorum promptuarium. Quare, ſi quis in grauiſsimis ſuis afflictionibus ſuſceperit ad Deum confugiendum, ad verbum, ſeu promiſsionem Dei confugiat, neceſſe eſt.

1. *Quemadmodum ceruus vociferatur ad riuos aquarum, ita anima mea vociferatur ad te Deus.*

2. *Sitit anima mea ad Deum, ad Deum viuum, quando demum veniam, & appaream ante faciem Dei.*

Initio hi duo verſiculi ponuntur loco propoſitionis, qua exul exponit Deo anguſtias animi ſui, & commemorat, quàm ardenti deſiderio tabernaculi ſeu domus Dei, (hoc eſt) cœleſtis & diuinæ op[...] te-

neatur. Quemadmodum, inquiens, ceruus, vociferatur aut desiderat riuos aquarum, ita anima mea desiderat & sitit ad te Deum. Natura enim cerui est, vt cum venatores & canes persequuntur eum, & vrgent, properet διὰ τὸ καύματα, καὶ τὸ ἆσθμα, propter æstum & anhelitum, ad aquas, quibus se recreet. Idem (inquit exul) mihi contingit. Multi sunt venatores & canes, multæ sunt ærumnæ, magnæ sunt calamitates, quibus ego affligor, & impellor, vt sicut ceruus à canibus fugatus, ad aquas, quibus refocilletur, anhelat, ita ego TE DOMINVM Deum meũ, quo adiuuer, perquiram & inuestigem. Monent igitur hi versiculi, quò nobis in maximo ærumnarum nostrarum æstu confugiendum sit, vt recreemur, & conseruemur. Sitit anima mea, inquit, non ad hominem quendam, sed ad Deum, non ad idolum quoddam mortuum, sed ad Deum viuum: Deus noster, inquit alius Psalmus, in cœlo, omnia, quæcunque voluit, fecit. Simulacra gentium, argentum & aurum, opera manuũ hominum. Os habent, & non loquuntur, &c.

Aristoteles, de historia animalium, lib. 6. cap. 29.

Psalm. 114.

Cæterùm, desiderium Dei, quo æstuo, eò me propellit, vt dies noctesque cogitem, ecquando tandẽ fiat, vt ab exilio liberer, & redeam, ac appaream ante faciem Dei? Quid ergo dicemus? Num exul non versatur in loco exilij ante faciem Dei? An non DOMINI est terra, & plenitudo eius? An non aliâs dicit: Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiã? Sciamus igitur, quòd etsi DOMINVS Deus noster implet cœlum & terram, tamẽ, quia instituta arca propitiatorij in lege Mosi, promiserat se ibi præsentem fore, & responsa daturum, idcirco Israëlitæ dicebantur

Psalm. 139.

Hier. 10.

Exod. 25.

tur tunc ante conſpectum Dei venire, cum venirent ad locum, in quo arca illa collocata erat. Hinc etiam extant illæ leges: Non apparebis in conſpectu meo vacuus, (hoc eſt) Non accedas ad locum, in quo eſt arca Teſtamenti, abſq; oblatione. Et: Ter in anno apparebit omne maſculinum tuū coram DOMINO Deo tuo, (hoc eſt) in loco, vbi erat arca Teſtamenti. Quare, cum exul tenetur deſiderio veniendi ante faciem Dei, palàm ſignificat, ſe cupere liberari ab exilio, & redire in patriam, vt liceat ipſi vnà cum populo Dei in conſpectum Dei, hoc eſt, ad tabernaculum, vbi collocata erat arca propitiatorij, accedere, dies feſtos ibi celebrare, conciones verbi Dei audire, ac legitima ſacra peragere, vt fidem ſuam confirmet, ac Deo pro beneficijs ſuis gratias agat. Hic locus admoneat nos, quòd cœlum quidem ſit ſedes Dei, & terra ſcabellum pedum eius, propriè autem Deus ibi habitare dicatur, vbi ſeſe verbo, & ſacramentis ſuis patefacit. Vnde, cum Deus apparuit Iacobo Patriarchæ, (in Gen. cap. 28.) & promiſit poſteritati eius terram Canaan, & Chriſtum è familia eius venturum, exclamat Patriarcha: Quàm reuerendus, inquiens, eſt locus iſte? non eſt hîc aliud, niſi domus Dei, & porta cœli. Sic & poſt diuulgationem Euangelij Chriſti, in vniuerſum mundum, ſedet quidem Chriſtus ad dextram Dei Patris ſui, & omnia tàm in cœlo, quàm in terra coràm gubernat: ſed quia in cœna ſua adnuntiatur beneficium mortis eius, & offert ipſe nobis manifeſto verbo corpus & ſanguinem ſuum, pane & vino edendum & bibendum, idcirco, qui ad cœnam ſumendam accedunt, veniunt

Exod. 23.

Eſa. 66.

ante faciem Christi, & inueniunt ibi domum Christi, ac portam cœli. Sentiamus igitur, nos DOMINVM nostrum Iesum Christum, vnà cum beneficijs suis, ibi inuenire, vbi verbum eius adnunciatur, & sacramenta ab ipso instituta dispensantur.

3. *Lacryma mea panis mihi est diu noctuq́ꝫ, cum dicitur ad me singulis diebus, vbi est Deus tuus?*

4. *Quæ cùm mecum recordor, effundo in me animam meam, & venit mihi in mentem illius temporis, quo incedebam cum cœtu (Ecclesiæ,) & progrediebar cum ipsis, vsq́ꝫ ad domum Dei, alacri voce & laude, vnà cum multitudine diem festum agente.*

Græcus interpres pro אדדם *Edadē, quod significat progrediebar cū ipsis, legit* אדירים *Edarem, & transtulit, admirabilis.*

In primis duobus versiculis exposuit æstum desiderij sui, quod capiebat è taberculo Dei. Nūc exponit causas, cur tanto desiderio eius teneatur: Quid enim in exilio aliud mihi, prȩter conuitia & blasphemias, audiendū est? Cogor singulis diebus, blasphemam illam vocem audire, vbi est Deus tuus? Hactenus sæpè ac multùm gloriatus es, te habere Deum propitium, tutorem, propugnatorem & seruatorem. Nunc autem res ipsa testatur, gloriationem tuam vanissimam esse. Nam si Deus tibi propitius esset, quomodo conniuisset, vt in tam graue exilium eijceReris? quomodo te in tantis aduersis absq; vlla consolatione desereret? Sed quia destitutus es tàm humana, quàm diuina ope, reliquum est, quòd aut Deus te suo fauore indignum iudicet, aut humanas rēs non curet. Hæc & id genus conuitia, ac blasphemias, cum audiero, quomodo arbitraris me affe-

ctum? Certè teneri non possum, quin diu noctuque tantam lacrymarum vim effundam, vt præ ijs, ne cibum quidem capiam, nec vllo cibi desiderio tenear. Non alio nunc pane vescor, quàm vt meas ærumnas deplorem: quod ad dolorem tantò mihi acerbius accidit, quantò magis huc priorem meam felicitatem confero. Quoties enim mihi in mentem venit illorum temporum, quibus vnà cum Ecclesia populi Dei dies festos egi, nomen Dei alacri voce celebraui, laudem DOMINI lætis carminibus decantaui, & gloriã eius summa animi iucunditate prædicaui, toties effundo in me animã meam, (hoc est) toto pectore perturbor & affligor. Speraui quidem futurum, vt cum recordarer promissionum Dei, quas mihi dies festi publica carmina & sacrificia in mentem reuocabant, caperem ex ijs aliquam consolationem, sed res longè aliter cadit, vnde enim consolationem spero, inde augetur mihi dolor. Hîc nunc cum animis nostris cogitemus, nihil posse homini pio molestius, nihil acerbius accidere, quàm quòd necesse habeat inter impios commorari, & manifestas eorum blasphemias singulis penè momentis audire, nec licere laudem nominis Dei prædicare, nisi libeat impijs maiorem occasionem] blasphemandi dare. Illud enim impiorum ingenium est, vt cum vident pios affligi, addant afflictionem afflictioni, ac rideant & insultent, arbitrantes tantùm abesse, vt Deus fauore suo complectatur ipsos, vt prorsus eos à se repulerit, & abiecerit, nec quicquam ipsis spei in DOMINO Deo nostro relictum sit. Quid igitur in tanta rerũ difficultate, in qua tam homines quàm

Deus ipſe videtur nos deſeruiſſe, faciendum? Quò reſpiciendum? Num impiorum vociferationibus aſſentiendum? Nihil certè minus. Etſi enim acerbiſsimus dolor eſt, audire impiorum blaſphemias, & ſufferre inſultationes eorum, tamen nondum eſt de ſalute hominis ſic afflicti conclamatum. Inſultant quidem homines, exprobrant & augent etiam afflicto afflictionem, non autem inſultat Deus, ſed tantò propior eſt fauore ſuo, quantò grauior fit afflictio: Iuxta eſt (inquit) DOMINVS his, qui tribulato ſunt corde, & humiles ſpiritu ſaluabit. Et: DOMINVS in ſancto habitat, & cum contrito & humili ſpiritu, vt viuificet ſpiritum humilium, & viuificet cor contritorum. Huc referendum eſt exemplum DOMINI noſtri Ieſu Chriſti. Qui cum in cruce penderet, audit & ipſe: Alios ſaluos fecit, ſaluet ſeipſum, ſi eſt hic Chriſtus electus Dei: Confidit in Deo, liberet eum nunc, ſi vult eum. Quid potuiſſet in Chriſtum contumelioſius dici? quid Chriſto acerbius accidere? Sed ſuſcepit in ſe huius doloris magnitudinem & grauitatem, vt hanc in ſe vinceret, & victa non haberet in nobis amplius vincendi poteſtatem. Quare, etiamſi impij vociferantur in noſtris aduerſis, vbi eſt Deus veſter? tamen benè confidamus, quòd Chriſtus, qui eaſdem voces à ſuis hoſtibus audiuit, & vicit, daturus ſit nobis, ſi in ipſum crediderimus, euentum, vt & nos vincere, & eluctari queamus.

Pſalm. 34.
Eſa. 57.

5. *Quid deiecta es anima mea, & perturbaris intra me? Spera in Deum, quia adhuc agam ei gratias, propter ſalutem faciei ſuæ.*

6. *Deus*

6. *Deus meus, anima mea in me deiecta est. Ideo recordor tui de terra Iordanis & Hermonim, de modicis (videlicet) montanis.*

7. *(Sed) abyssus abyssum accersit, ad sonitum cataractarum tuarum, omnes fluctus tui & procellæ tuæ super me transeunt.*

Perseuerat adhuc in querela illarum calamitatum, propter quas anhelat ad Deum, sicut ceruus fugatus ad riuos aquarum. Et facit apostrophen ad suam ipsius animã, quasi indignans aut reprehendens, quòd in afflictionibus tam pusilla sit mente. Quid, inquiẽs, tam tristis, tam deiecta es, quòd necesse habeas in exilio versari, & blasphemias impiorum audire? Nunquid idcirco nulla reliqua est salus? Quin potius agedum, spera in DOMINVM, colloca omnem spem tuam in Deo, & cum Deus tot modis, tot promissis, tot miraculis, tot exemplis testificatus sit, se sperantem in ipsum non deserturum, non dubito, quin me adhuc tam propitio vultu respiciat, & tantam in me salutem conferat, vt propter eam summas ei gratias agam, & gloriam nominis eius celebrem. Sed quid ago? Cum suscipio ad hunc modum meam ipsius animam consolandam & recreandam, ibi tum perturbatio animi confestim ita recurrit, vt necesse habeam exclamare: Deus meus, anima mea, nulla consolationis ratione habita, adhuc est in me deiecta, & aspernatur omnem, quam admoueo medicinam. Quid igitur faciam? Pergam vrgere, & nihil remittam. Recordor igitur tui, DOMINE, de terra Iordanis, & de montanis Hermonim, quæ præ a-

Iijs videntur esse parua & modica. Quid autem hoc sibi velit, considerandum est. Nam si Dauid autor esset huius Psalmi, & loqueretur de illo exilio, in quod eiectus est à suo ipsius filio Absolome, non est obscurum, quòd fugerit à Hierusalem, trans Iordanem ad ea loca, quæ pertingunt montana Hermonim, quemadmodum scriptum est in posteriori libro Samuelis, cap. 17. & 19. Nunc autem hic Psalmus inscriptus est non Dauidi, sed filijs Core. Videtur igitur, quòd precator in hoc versiculo non respiciat in exilium Dauidis, sed in aliam historiam, quæ in terra Iordani, & montanis Hermonim finitima contigerit. Nam Moses commemorat in Deutero. cap. 2. & 3. quòd in ijs locis, quæ sunt trans Iordanem, ad montana Hermonim, factum sit initium victoriarũ, quas Israëlitæ ab aduersarijs suis regibus & gentibus reportarunt: Hodie (inquit DOMINVS) incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni cœlo. Ac paulò pòst: Tulimus illo tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorũ, qui erant trans Iordanem, à torrente Arnon vsque ad montem Hermon. Quare ea loca erant insignia ijs miraculis & victorijs, quibus Deus cœpit recreare Israëlitas, post lõgam ipsorum peregrinationẽ in deserto, & spem ostendere, quòd etiam vniuersam terram regum Cananæorum, in hæreditatem suam accepturi essent. Accedit & illud, quòd Deus ex ijs locis ostenderit Mosi terram Canaan, non autem concesserit ei, Iordanem transire, sed iusserit eum ibi mori & sepeliri.

Deut.2. *Deut.3.* *Deut.3.& 34.*

Habes, quid quondam gestum sit in terra Iordani

ni finitima, & non longè à montanis Hermonim. Poſtquam igitur exul non inuenit conſolationem & animi ſui tranquillitatem in recordatione dierum feſtorum, & in cohortatione ad ſpem in DOMINO collocandam, vertit ſe ad recordationem rerum geſtarum in terra Iordanis & Hermonim, ſi fortè ex ijs aliquod ſolatium capere poſſet: Recordor (inquiens) tui, DOMINE, quantam conſolationem attuleris populo tuo Iſraël poſt diuturnum ipſorum exiliū, cum in ijs terris conferres in eos victoriam, ſuper duos potentiſsimos reges, & traderes regna eorum in manus Iſraëlis. Hoc diuinæ clementiæ exemplo admoneor & ego, vt cum hactenus duriſsimas exilij calamitates ſuſtinuerim, ſperem te DOMINVM, me quoq; clementer reſpecturum, & vel tandem ex afflictionibus liberaturum. Sed quantum me exemplū victoriarum Iſraëlis ſolatur, tantum me à ſpe deijcit exemplum Moſi, cui Deus oſtendit quidem à longè terram Canaan, non autem permiſit, vt in eam ingrederetur. Itaque metuo, (heu me miſerum) ne & mihi liberatio à calamitatibus oſtendatur quidem, non autem exhibeatur. Quò magis enim ſpero, eò vehementius afflictio ingraueſcit: abyſſus accerſit abyſſum: alia afflictionis abyſſus, aliam trudit: alia tribulatio alteram ſecum trahit. Nam quemadmodum in turbulentiſsimis tempeſtatibus, aquæ quidē pluuiæ deſuper è nubibus, tanquā è cataractis, Dei, (hoc eſt) ex abruptiſsimis cœli locis & canalibus, maximo ſonitu & fragore effunduntur, ventus aūt mare ita perturbat, vt abyſſus abyſſum impellat, & fluctus nunc quidem aſcendant (iuxta alium Pſal-

Psal.107. mum) in cœlum, nunc verò descendant in abyssos, ita & tu videris mihi omnes procellas & fluctus afflictionum in me cumulatim effundere, vt parum absit, quin desperē, me posse incolumem euadere. Hæc est insignis descriptio pugnæ carnis & spiritus, spei & dubitationis, seu etiam desperationis in afflictione. Pij enim & renati in Christo, etsi habent condonationem peccati per fidem, propter Christum, tamē gestant adhuc carnem, peccato corruptam, quo cum pugnandum est spiritui, donec ex hac vita excedamus. Quare, exoriente afflictione, aliò propendet caro, aliò spiritus. Caro subijcit grauitatem, magnitudinem, & diuturnitatem afflictionis, subijcit etiam seueritatem iræ Dei, propter peccatū, cuius nos ipsi conscij sumus, & iubet spem abijcere: spiritus autem vicissim opponit promissiones Dei, expiationē peccati per mortem Christi, & reconciliationem cum Deo. Sed caro vicissim reclamat, & pergit animum perturbare, vt, etiamsi cōmemores, quicquid est promissionum, rerum gestarum, & miraculorum, quibus Deus certissimam suam opem, & liberationem testificatus est, nondum tamen vllam animi tranquillitatem consequaris. Hæc enim pugna illa est, quam
Galat.5. Paulus describit: Caro, inquiens, concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hæc autem mutuò inter se aduersantur, vt non quæcunque
Rom.7. volueritis, eadem faciatis. Et iterum: Reperio per legem, volenti mihi facere bonum, quòd mihi malū adiunctum sit. Delectat enim me lex Dei secundum internum hominem, sed video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meę, & captiuum

redden-

reddentem me legi peccati, quæ eſt in membris me-
is. Nos autem in hac carnis rebellione non defatige-
mur, ſed repugnemus fortitudine Spiritus, vt etſi
caro rebellat, non tamen victoriam reportet. Huc
enim vocat nos hic Pſalmus ſuo exemplo. Sic enim
ſequitur.

8. *Per diem iubet DOMINVS (adnunciare) miſericor-*
diam ſuam, & per noctem canticum eius mecum eſt,
oratio ad Deum vitæ meæ.

9. *Dico Deo, ô petra mea, Quamobrem obliuiſceris mei?*
quamobrem triſtis incedo, affligente inimico.

10. *Occiſio eſt, ſæuiens in oßibus meis, cum aduerſarij mei*
afficiunt me opprobrio, & dicunt ſingulis diebus ad
me, vbi eſt Deus tuus?

Poſt commemorationem magnitudinis afflictio-
num, quam caro ſuggerit & amplificat, redit Spiri-
tus, & opponit promiſsionem ſeu ordinationem ac
mandatum Dei. DOMINVS (inquit) iubet, diſpo-
nit & ordinat verbo ſuo, vt miſericordia ſeu benefi-
centia eius diu noctuq; adnuncietur & celebretur.
Vnde & ipſe ego non ceſſo, noctu quoq;, gloriam
nominis eius decantare, & Deum, quem ſolum ve-
ram vitam meam agnoſco, oratione mea inuocare:
Bonum eſt, inquit alius Pſalmus, confiteri DOMI- *Pſal.92.*
NO, & pſallere nomini tuo altiſsime: Ad adnuncian-
dum manè (ſeu interdiu) miſericordiam tuam, &
veritatem tuam noctu. Et Iob: Non dicit, Vbi eſt fa- *Iob.35.*
ctor meus, qui dat carmina in nocte? Niſi autem
Deus vellet miſericordiam & beneficia ſua tàm in-

terdiu quàm noctu, tàm in prosperis, quàm aduersis præstare, & nisi vellet inuocationem nominis sui, tàm in rebus lætis, quàm tristibus exaudire, certè non instituisset, nec iussisset misericordiam suam diu noctuque celebrare, & nomen suum sine intermissione inuocare. Quare, si magnæ & multæ sunt afflictiones, cogites maiores & plures esse promissiones misericordiæ Dei, vt fidem tuam contra carnis rebellionem confirmes. Sed quid fit? nondum est finis pugnæ. Agnosco quidem & fateor solùm Deum esse petram meam, robur & firmamentum meum, interea autem caro mea non conquiescit, sed queritur & vociferatur: Deus meus, quamobrem obliuisceris mei? quamobrem tristis incedo? vides, quàm grauiter affligant me inimici mei: vides, aduersarios meos exprobrare mihi afflictiones meas, & insultare mihi, non semel & iterum, sed totis & singulis diebus, vociferantes, vbi est Deus tuus, de cuius clementia gloriabaris? quem toties à parte tua stare iactabas? Et cum hæc fiunt, non aliter afficior, quàm si mors ipsa sagittas suas in ossa mea contorqueret: & tamen tu adhæc taces, & conniues, perinde ac si meæ afflictiones tibi non essent vllo modo curæ. Magna hæc est fidei imbecillitas, quæ ex carne oritur, quòd arbitremur Deum nostri oblitum, cum affligimur aduersis. Etsi autem hæc imbecillitas coniuncta est in nobis cum peccato, tamen, quia Christus filius Dei suscepit eam in se absque peccato, cum clamat: Deus meus, Deus meus, vt quid me deseruisti, idcirco non imputatur nobis, si modò in hac pugna non cesserimus carni, nec versemur, sicut Pau-

lus

ſus loquitur, iuxta carnem, ſed iuxta ſpiritum. Vn- Rom. 8.
de & in hoc Pſalmo ſequitur.

11. *Quid deiecta es anima mea, & perturbaris intra me? Spe- ra in Deum, quia adhuc agam ei gratias, propter ſalu- tem faciei meæ & Dei mei.*

Hæc eſt victoria, quam Spiritus reportat ex car- nis pugna. Etſi enim idem ſuprà, verſiculo quinto, recitatum eſt, tamen quia tum nondum erat depu- gnatum, ſed ſequebatur aliud certamen, idcirco nũc in fine Pſalmi idem repetit, vt ſignificet, iam etiam certaminis, hac quidem vice, finem eſſe. Sentio (in- quit) adhuc intra me animi mei deiectionem & per- turbationem: ſed agè, ſpera in Deum firmiter, col- loca omnem ſpem tuam in gratuita clementia Dei. Non em̃ dubito, quin futurum ſit tempus, quo DO- MINVS exhilaraturus ſit faciem meam, & teſtifica- turus, ſe eſſe Deum, (hoc eſt) protectorem, tutorem & ſeruatorem meum, vt propter hoc beneficium ce- lebrem nomen eius, & agam ei gratias. Obſeruemus igitur, Spiritum reportare tum victoriam, cùm ſpes, depulſa dubitatione, aut deſperatione, confirmatur. Beatus enim homo, ſicut alius Pſalmus loquitur, qui Pſalm. 84.
ſperat in DOMINVM. Et iterum: Quoniam in me Pſalm. 91.
ſperauit, liberabo eum, protegam eum, quoniam co- gnouit nomen meum.

VSVS HVIVS PSALMI.

Sicut magna eſt hominũ imbecillitas in ſufferen-

da afflictione, ita multus est huius Psalmi vsus, ad medendum imbecillitati. Sunt enim, qui arbitrantur, se nec Deo esse acceptos, nec posse certò salutem sperare, cum sentiunt adhuc immundiciem cordis sui, & rebellionem aduersus Spiritum. Sed hic Psalmus eximit hunc metum. Testatur enim suo exemplo, illud esse in hominibus pijs solenne, vt cum renascuntur Spiritu, nõ mutentur in Spiritum, & nullam deinceps repugnantiam carnis in hac vita sentiant, sed potius, manente carne, instruantur, vt Spiritu cum carne pugnent. Dicit quidem Paulus aliâs: Non est nobis lucta aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus mundi dominos, rectores tenebrarum seculi huius, aduersus spirituales astutias in cœlestibus. Hoc autem non significat, non esse nobis luctandum cum carne, sed significat nostrum bellum in hoc seculo non esse externum, terrenum aut mundanum, qualia bella gesserunt in hoc seculo Alexander Macedo, aut Iulius Cæsar: sed esse internum, spirituale & cœleste. Ac siquidem nomine carnis & sanguinis intellexeris ipsam carnis & sanguinis substantiam, non est nobis aduersus eam belligerandum, quippe quòd sit bona Dei creatura, & extet vnus è præcipuis nostræ religionis articulus, carnis resurrectio: sed si hoc nomine intellexeris, corruptionem, qua caro propter peccatum, turpificata est, certè tantisper cum ea belligerandum erit, dum in hoc seculo vitam agimus. Postquam enim peccauimus, grassatur satan in corrupta carne & sanguine, & illud vnum agit, vt victo & eiecto Spiritu sancto, quo renati

Ephes. 6.

nati sumus, solus dominetur. Induamus igitur totam armaturã Dei, sicut Paulus nos monet, vt possimus stare aduersus assultus diaboli, & sciamus, in tantum abesse, vt Deus nos propter hos diaboli assultus abominetur, & reijciat, vt potius pugnantibus opem suam promittat, & conferat: Cum ipso, inquiẽs, sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.

Ephes. 6
Psalm. 91.

Psalmus 43.

Iudica me Deus & discerne, &c.

Ic Psalmus, vt est breuis, continet enim quinq; tantùm versiculos, ita est Psalmi proximè præcedentis epitome, ac planè eiusdem argumenti. Precator enim videns se in maximis suis periculis & afflictionibus non habere in his terris hominem iudicem, magistratum aut principẽ, qui causam ipsius cognoscat, & ab impijs tueatur, appellat ad cœleste iudiciũ, & ad DOMINVM Deum nostrum, ac precatur, vt ipse causam suam cognoscendam suscipiat, ac faciat officium boni magistratus, cuius est, innocentes tueri, nocentes autem supplicio afficere, & cum post hanc appellationem adhuc videretur auris atq; animus Dei ab ipso abhorrere, instat & vrget, ac recepto animo, certissimè futurum confidit, vt spe sua non pudefiat.

1. *Iudica me Deus, & dispice causam meam. A gente minimè sancta, à viro doloso & prauo libera me.*

Sciamus ergo, quæ sit illa causa, quam precator petit à DOMINO ipso iudicãdam & dispiciendam, Num est causa innocentiæ & immunitatis ab omni peccato coram conspectu Dei? Minimè omnium. Solus enim Christus, qui peccatum non fecit, nec est dolus in ore eius, talem habet coram Deo causam: & solus verè dicere potuit, quod est in alio Psalmo: *Psalm.18.* Retribuit mihi DOMINVS secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius. Sed est causa, quam habet quidem coram Deo, collatus autem cum impijs suis aduersarijs. Nam si precator confertur coram iudicio Dei, in causa, quam habet contra hostes suos, fieri quidem potest, quòd exulet aut affligatur, propter peccata sua, impius autem aduersarius, non habet iustam causam grassandi in eum, & insultandi, vt exprobret & dicat, vbi est Deus tuus? Non enim impietas idcirco approbãda est, quòd pius affligatur, nec Deus idcirco deserit pium, quòd obijciat eum varijs ærumnis, sed si vel resipuerit, vel in officio & vocatione Dei perseuerauerit, tantò arctius complectitur ipsum, quantò grauiores sunt afflictiones. Dauid ipse eijcitur à suo ipsius filio in exiliũ: ac meruerat quidem exilium, propter peccatum suum, *2.Reg.21.* dicit enim Propheta: Ecce ego, inquit DOMINVS, suscitabo super te malum de domo tua: non habuit autem iustam causam, nec filius persequẽdi Patrem, nec Simei maledicẽdi Regem, nec alij impij, exprobrandi,

brandi, vbi eſt Deus tuus. Quare Dauid potuit alacri fronte caput ad cœlum attollere, & dicere: Iudica me Deus, & diſpice cauſam meam, aduerſus gentem minimè ſanctam. Iudæi abducuntur, vaſtatis Hieroſolymis, à Babylonijs, in horribilem ſeruitutem, & tractati ſunt ab hoſtibus crudeliſsimè. Etſi autem dederunt meritas impietatis ſuæ pœnas, tamen nulla erant verecundia Babylonijs obſtricti, quin ſublato in altum capite, dicerent ad Deum: Iudica me Deus, & diſpice cauſam meam, aduerſus gentem minimè ſanctam. Rectè igitur noſter exul, qui neceſſe habet ab impijs in exilio ſuo, blaſphemas voces de Deo, & execrationes audire, appellat, ſiue exilium peccato meruerit, ſiue non meruerit, iudicium Dei: & petit ſe à prophanis gentibus, ab iniquis & doloſis hominibus, quibus cum vita ſibi in exilio agenda eſt, liberari. Sed cuius rei fiducia appellet ad iudicium Dei, ſequitur.

2. *Tu enim Deus, fortitudo mea es. Quare proijcis me? quare triſtis incedo, affligente inimico?*

Appello ad iudicium Dei, & defero cauſam meam, quam habeo aduerſus inimicos meos, DOMINO Deo dijudicandam: nec dubito, quin liberandus ſim ab impijs Gentibus, fretus, non meis viribus, non meis meritis, non mea aliqua coram Deo iuſtitia, ſed tantùm DOMINO Deo meo, qui eſt fortitudo mea. Etſi enim ego infirmior ſum, quàm qui coram Deo, etiam in bona cauſa, contra impios meos aduerſarios conſiſtere queam, tamen DOMINVS

eſt fortitudo mea. Primùm quidem, quòd promiſerit in ſemine Abrahæ, (qui eſt Chriſtus) benedictionem, vt etiamſi meritus ſim peccato meo exilium, & alias afflictiones, tamen quia colloco omnem meam fiduciam in hoc ſemine, non dubito, quin peccatum meum mihi clementer ſit condonatum. Deinde, quòd DOMINVS iuſſerit oppreſſos ad ſuum iudicium appellare, & ſibi vindictam relinquere: Mea,
Deuter.32. inquiens, eſt vindicta, & ego rependam: ac liberaliter receperit; ſe ſperantes & inuocantes ipſum, clementer in omnibus aduerſis ſeruaturum. Itaque DOMINVS gratuita ſua clementia & promiſsione, mea eſt fortitudo, cuius ſolius fiducia appello ad iudicium eius, & ſpero eum à partibus meis, contra omnes aduerſarios meos ſtaturum: Etiamſi, inquit
Pſal.23. alius Pſalmus, ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam TV mecum es. Et Pau-
Rom.8. lus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Sed quid fit? Rem mirandam. Appello quidem ad iudicium Dei, relinquo Dei vltionem, & agnoſco ſolum Deum, meam petram & fortitudinem: interea autem tu DOMINE Deus meus, ad afflictiones meas ita conniues, vt non ſolùm me non iuuare, verùmetiam abieciſſe videaris. Afflictiones enim, quibus me inimici mei indies cruciant, ita ingraueſcunt, vt neceſſe habeam triſtis ſemper & demiſſus incedere. Obſeruemus igitur, quòd illud ſit in ſanctis ſolenne, vt quò magis inuocent Deum in aduerſis, eò plus aduerſa creſcere & augeri videantur. Clamabo ad te,
Iob.30. inquit Iob, & non exaudis me. Sto & non reſpicis me. Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus

nus tuæ aduerſaris mihi. Idem conqueritur Chriſtus ipſe: Deus meus, inquiens, Deus meus, quare deſeris me? vociferor quidem, ſed longè abeſt à me ſalus. Vide enim mihi precationem eius in monte Oliueti. Ter precatur, vt tranſeat à ſe calix iſte: ſed quò prolixius orabat, eò maior anguſtia ita ingraueſcit, vt ſudor eius decurreret, ſicut guttæ ſanguinis, in terram. Quare, ne defatigemur in oratione, & abijciamus animum, conſiderandum eſt conſilium, quo Deus ad noſtram precationem ita conniuet, vt afflictiones ſubinde grauiores fiant. Nō enim conniuet, quòd abiecerit precantem, & nomine eius confidentem, ſed partim, vt fidem precatoris probet: partim, vt gloriam nominis ſui illuſtret, & tantò maiorem laudem reportet, quantò mirabilior eſt liberatio: partim etiam, vt quò grauior fit afflictio, eò excellentior quoque contingat felicitas. Quare benè confidamus in afflictione: & ſimus interea contenti gratia Dei, dum liberatio pateſiat. *Pſal.22.*

3. *Mitte lucem tuam & veritatem tuam. Hæc deducent me, vt veniam ad montem ſanctum tuum, & ad tabernacula tua.*

4. *Vt introeam ad altare Dei, ad Deum qui eſt lætitia & exultatio mea, vt gratias agam tibi cithara, Deus, Deus meus.*

Sicut pergunt afflictiones exilij ingraueſcere, ita pergit exul, (quod eſt officium pij precatoris,) inſtare, & precibus ſuis liberationem vrgere. Oportet ſemper (inquit Chriſtus) orare, & non defatigari. *Luc.18.*

Dicit ergo Psalmus: Mitte lucem & veritatem tuā. Nomine lucis intelligenda sunt beneficia Dei, liberatio, felicitas, & quicquid hoc felicitatis nomine cōtinetur. Vt enim tenebrarum nomine significatur afflictio, ita & lucis nomine significatur gaudiū, lætitia
Psal. 112. & felicitas. Exortū est (inquit alius Psalmus) in tenebris lumen rectis, (hoc est) in aduersis exorta sunt
Mich. 7. prospera. Et in Micha: Si sedero in tenebris, DOMINVS lux mea est, (hoc est) si fuero infelix, DOMINVS mea est felicitas. Veritas aūt, de qua versiculus huius Psalmi loquitᷣ, est certitudo promissionū Dei. Deus enim promisit, se exauditurū preces inuocantium ipsum vera fide, qui & promissi sui tam seruans est, vt sustineat potius inuersionem rerum naturæ, quàm culpā mendacij. Orat igitur precator: Etsi, inquiens, videris me ita abiecisse, vt necesse habeā, propter afflictionū grauitatem, mœstus incedere, tamen nihil remittā de inuocatione nominis tui: pergo instare. Mitte, quæso, lucem & veritatem tuam: reuela vel tandem liberationem, & felicitatem, quam verbo tuo certissimo & verissimo afflictis promisisti. Sed in quem finem? in quem vsum? Num, vt domi delitijs corporalibus fruar, & ætatem in carnali ocio & tranquillitate transigam? Nihil minus, sed vt tibi DOMINO Deo meo officia mea probem, tuas laudes celebrem, & gratias tibi pro beneficijs tuis agam. Hæc (inquit, videlicet lux tua & veritas tua) docent me, vt veniam ad montem sanctum tuum. Nam si me liberaueris è tenebris exilij mei, iuxta veritatem verbi tui, illud maximè omnium agam, vt vadam ad montem sanctum tuum Zion, in quo loco

eſt tabernaculum tuum, vbi eſt altare tuum, vbi le-
gitima tua ſacra peraguntur, vbi concione verbi tui
gloria nominis tui illuſtratur, vbi pro beneficijs tu-
is gratiæ tibi aguntur: hic eſt meus ſcopus, hoc vo-
lo, hoc ſpecto, ad hũc exitum propero. Sed quid? An
non habuit in exilio DOMINUM Deum præſen-
tem? An non dicit: Cum ipſo ſum in tribulatione, e- *Eſa.57.*
ripiam eum? An non affirmat, ſe habitare cum Spiri-
tu contrito & tribulato? Quid ergo opus erat, vt ad
celebrandum nomen DOMINI, & ad gratias ei pro
beneficijs agendas, aſpiraret ad montem Zion, & ad
altare, in quo ſacrificia peragebantur? Veri adora-
tores, (inquit Chriſtus) adorabunt Patrem, (quod *Ioan.4.*
& exul in loco exilij, & in medijs afflictionibus fa-
cere potuiſſet) in Spiritu & veritate. Sciamus igi-
tur aliud eſſe tempus pædagogiæ, aliud reuelatæ ve-
ritatis. Nos, cum eſſemus, inquit Paulus, pueri, ſub *Gal.4.*
elementis mundi eramus, in ſeruitutem adacti. Nam
cum adhuc ſtaret politia Moſaica, erat tempus illud
pædagogiæ, quo, qui Deum in exilio inuocabat &
cœleſtem opem petebat, neceſſe habuit faciem ſuam
conuertere verſus vrbem Hieruſalem, & ad locum *Exo.25.*
Templi, in quo arca Teſtamenti fuerat collocata: *3.Reg.8.*
hoc erat elementum mundi. Et tamen, qui verè pij
erant, etſi vertebant & ipſi orantes, faciem ſuam ad
arcam propitiatorij, & teſtarentur obedientiam ſu-
am in pædagogia diuinitus inſtituta, nihilominus
tamẽ inuocabant Deum in Spiritu & veritate. Qua-
re, quòd precator anhelat montem Zion, taberna-
culum, & altare DOMINI, vt ibi laudet nomen DO-
MINI cithara, & gratias ei pro beneficijs ſuis agat,

pædagogiæ eſt. Quòd autem interea credit, DOMINUM Deum ſibi etiam in exilio præſentem eſſe, & preces ſuas exaudire, veritatis eſt, quam & pij Patriarchæ, Chriſto nondum incarnato, & Euangelio eius nondum in orbem terræ diuulgato, ſectati ſunt. Deinde, nec illud prætereundum eſt, quod hi verſiculi docent, in quem vſum externa beneficia Dei petenda ſunt. Exul petit liberationem ab exilio, & reditum ad patriam: afflictus morbo petit corporis ſanitatem: agricola petit fertilitatem agrorum: mercator petit proſperam nauigationem. Hæc & id genus alia beneficia petere, idq; à ſolo DOMINO Deo noſtro, pium eſt. Sed in quem vſum? Num, vt domi voluptate fruaris? helluationi operam dare liceat? fruges & merces precio longè omnium cariſsimè extrudas, & multam pecuniæ vim, ad ſectanda conuiuia, colligas? Nihil certè minus. Tales precatores, qui beneficia Dei petunt, non niſi ad licentiam peccandi, Deus non exaudit, ſed beneficia Dei petenda ſunt in illum vſum, quem Pſalmus docet, videlicet, vt veniamus ad montem ſanctum Zion, & introeamus ad altare DOMINI, (hoc eſt) vt audiamus verbum Dei, & diſcamus doctrinam veræ pietatis, ac excitemur ad fidem, ſpem & charitatem, & celebremus gloriam nominis Dei, gratias agentes ei, pro immenſis ſuis beneficijs, quibus nos immeritos affecit. Vnde & alius Pſalmus ait: Saluos nos fac,
Pſalm.106. DOMINE Deus noſter, & congrega nos de nationibus. Quid? vt domi delitijs fruamur? Nequaquam, ſed vt confiteamur nomini ſancto tuo, & gloriemur in laude tua. Poſtremò, illud etiam diligenter conſiderandum

derandum est, quod vocet Deum lætitiam & exultationem suam. Alij lætantur & exultant in diuitijs, alij in pulcritudine & fortitudine corporis, alij in eruditione, alij in rebus, vt Salomon ait, pessimis. Sed hæ & similes exultationes sunt vanissimæ: Non glorietur, inquit Hieremias, sapiens in sapientia sua, non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitijs suis: sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum DOMINVS, qui facio misericordiam & iudicium, & iustitiam in terra. Quare, ad concipiendam veram lætitiam & exultationem, non est opus, vt cumules diuitias diuitijs, & iungas agrum agro, sed vt habeas Deum propitium, quo, si pro nobis, quis contra nos? Cæterum, quod iuxta Hebræam veritatem legitur: Ad Deum, qui est lætitia & exultatio mea, hoc Græcus interpres transtulit, & secutus est Latinus: Ad Deum, qui lætificat iuuentutem meam. Apparet igitur, quod pro eo, quod est apud Hebræos גילי Gili, & significat exultatio mea, Græcus legerit עלמי Almi, quod significat iuuentutem meam. Qui enim cæcutit, facillime legit, pro duabus literis גי gi, vnam literam ע Ain. De qua re fortasis non est superuacaneũ admonere lectorem, vt sciat, tutius & iucundius esse aquam intelligentiæ, ex ipso sacræ scripturæ fonte, quam ex lacunis eius haurire.

Prouer. 2.

Hiere. 9.

5. *Quid deiecta es anima mea, & perturbaris intra me? Spera in Deum, quia adhuc agam ei gratias, propter salutem faciei meæ, & Dei mei.*

Hic versiculus est etiam in Psalmo proxime precedenti

cedenti postremus, & docet, qua ratione possimus in sæuis animi tempestatibus constare, & victoriam reportare. Postquam enim precator petijt ardenti affectu, vt DOMINVS emittat lucem & veritatem suam, quo vel tandem afflictionibus exilij liberetur, nullam sentit adhuc animi tranquillitatem: sed quò ardentior est precatio, eò turbulentiores fiunt animi tempestates, vt miretur & exclamet: Quid tam deiecta es mea anima? Quid est, quòd quanto feruentius oro, tanto perturbatior est animus? Quò ergo me vertam? Si nihil remittit tempestas, nec ego remittam aliquid de spe mea. Age igitur, perge, mea anima, confidenter sperare in DOMINVM, & expectare opem eius. Magna est animi perturbatio, fateor: sed maior est certitudo veritatis Dei, qua promissa est salus omnibus sperantibus in eum, & expectantibus in fide auxilium eius. Quare non dubito, quin Deus ita me sit liberaturus, vt summas ei gratias agam, quòd beneficio salutis suæ exhilarauerit faciem meam, & testificatus sit, se mihi Deum esse propitium & clementem, etiamsi in præsentia non videam, nisi miserias & ærumnas. Non autem est nec nouum, nec inusitatum, vt quod DOMINVS

2.Cor.12. Paulo Apostolo ter roganti, vt Angelus satanæ discederet, respondit, sufficit tibi gratia mea, idē etiam multis alijs pijs de grauitate afflictionis conquerentibus respondeat, vt humilientur sub potenti manu

1.Pet.5. DOMINI, quo extollat ipsos, omni cura in eum cōiecta. Nam & aliàs affert Paulus in tanta ærumnarum magnitudine & incremento, consolationem &

1.Cor.10. remedium; Fidelis, inquiens, est Deus, qui non sinet vos

vos tentari, supra id quod potestis, imò faciet vnà cum tentatione euentum, quo posſitis sufferre. Et iterum: Sicut abundant afflictiones Christi in nobis, ita per Christum abundat & consolatio nostra. *2.Cor.1.*

VSVS HVIVS PSALMI.

Idem prorsus, qui est & Psalmi proximè praecedentis. Ea enim est hominum, praesertim piorũ, conditio, vt aut in hoc seculo, quamdiu vitam in eo egeris, cruci, aduersis, & calamitatibus sis obnoxius, aut ex hac vita sit excedendum. Tanta autem & tàm odiosa est nostra morositas, vt nec aduersa patienter feramus, nec mortem, qua ab omnibus molestijs liberemur, ad vocationem Dei, obedienter subeamus. Quomodo igitur exhibeat sese erga nos DOMINVS Deus noster? Nam, vt hoc seculum, animo semper tranquillo, & nulla afflictione transigamus, fieri non potest: aut enim ex hoc seculo exeundum est, aut afflictiones sufferendae sunt. Libet hoc loco commemorare, quod de hac re apud Caecilium Cyprianum extat scriptum. Cum quidam de collegis, inquit ille, & consacerdotibus nostris, iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus, cõmeatum sibi precaretur, astitit deprecanti & iam penè morienti, iuuenis, honore & maiestate venerabilis, statu excelsus, & clarus aspectu, & quem asſistentem sibi vix posset humanus aspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit, & dixit: Pati *In sermone de mortalitate.*

timetis, exire non vultis. Quid faciam vobis? Idem in nostra morositate ad nos dici sentiamus, vt excitemur ad ferendam manum DOMINI obsequenter, & inuocemus nomen DOMINI, certissima spe conce-
Ose.6. pta, quòd qui nos discerpsit, etiam sanabit, & qui nos percussit, etiam curabit.

Psalmus 44.

Deus auribus nostris audiuimus, &c.

Etus & vsitata hominum sapientia est, quòd arbitrentur felicem rerum successum necessariò comitari omnia honesta piorum instituta, nec fieri posse, vt quod ex fide & obedientia Dei agendũ suscipitur, parùm prosperos habeat euentus. Cum enim Deus prædicetur iustus, quomodo iustæ causæ non faueret? & opem suam ad eam non conferret? Sed & ipsa lex Dei
Leui.26. manifestè promittit ei, qui audit vocem DOMINI
Deut.28. Dei sui, & custodit mandata eius, benedictionem, seu prosperam fortunam in ciuitate, in agro, in domo, in bello, deniq; in omnibus operibus manuum suarum. Nec desunt exempla cœlestis doctrinę, quibus Deus palàm testificatus est, se honesta piorum instituta, tùm domi, tùm belli, magno fauore prose-

qui

qui & fortunare. Quod si autem res præter expecta-
tionem, aliter ceciderit, ac pia instituta infelicem in
hoc seculo euentum habere videantur, ibi tum au-
dias diuersissima humanæ seu sapientiæ, seu impie-
tatis indicia. Alius sentit, aut nullum esse Deum,
aut Deum non curare res humanas. Nam si aliqua
harum cura teneretur, quomodo ad piorum infelici-
tatem, & ad impiorum felicitatem conniueret? pos-
set ne piorum consilia deserere, & impiorum insti-
tuta adiuuare, ac illustrare? Alius, etsi non potest
homines pios externæ impietatis aut iniquitatis
damnare, tamen quia videt eos in instituto suo in-
felices esse, arguit ipsos occultæ alicuius impietatis
aut sceleris reos esse. Sicut Eliphaz apud Iobem: *Iob. 4.*
Recordare, (inquit) obsecro, quis vnquam innocens
perierit, aut quando recti deleti sunt? Alius, quod
antè approbauit iustum & legitimum, postquam vi-
det esse infelix, iudicat esse iniustum & illegitimum.
Breuiter. Inter homines nihil magis solenne est,
quàm quòd ibi iudicent esse peccata & iram Dei,
vbi vident esse aduersa, ærumnas, & infelicitatem.
Sed hæc non solùm est vana & odiosa, verùmetiam
impia sapientia. Ac extat quidem de hoc argumen-
to Psalmus tricesimus septimus: Noli æmulari in
malignantibus, &c. & aliæ quædam Propheticæ con-
ciones, quemadmodum in explicatione eius Psalmi
ostendimus. Nunc autem ordo instituti nostri exi-
git, vt explicemus Psalmum quadragesimum quar-
tum, qui, vt eodem argumento constat, ita continet
etiam exemplum, quo docemur, quòd pius in opti-
ma causa, in qua & Deum inuocat, & opem Dei con-

fidenter expectat, pessimè in hoc seculo affligatur, & fortunam maximè aduersam experiatur. Nec est obscurum, quòd Ecclesia post ascensum Christi in coelum, & diuulgationem Euangelij eius per Apostolos, in vniuersum orbem, etsi secuta est veram religionem & pietatem, perpessa tamen sit immanissimas ab impijs, prȩter omne meritum, persecutiones,
Roma.8. ac planè id euenerit, quod Paulus ad Romanos scribens, ex hoc Psalmo commemorat: Propter te, inquiens, mortificamur tota die, æstimati sumus, velut oues destinatæ mactationi. Sed quæritur, vbi illa in Propheticis scriptis historia extet, cuius occasione hic Psalmus initio conditus, & populo Dei recitandus atque decantandus traditus sit. Recenset enim verbis minimè obscuris innocentiam & pietatem populi Dei: Hæc omnia, inquiens, venerunt super nos, nec obliti sumus te, & iniquè non egimus in testamento tuo. Et nõ recessit retrò cor nostrum, &c. Et mox: Si obliti essemus nominis tui, & expandissemus manus nostras ad Deum alienum, Deus meritò ista requireret: ipse enim nouit abscondita cordis. Nunc autem propter te mortificamur singulis diebus, & habemur sicut oues mactationi destinatæ, hoc est, affligimur non alio nomine ab impijs, quàm propter nominis tui confessionem, & propter pietatem, quam excitati verbo tuo sectamur, & quam impij prorsus extinctam cupiunt. Hæc est manifesta professio innocentiæ & iustitiæ populi Dei. Ac negari non potest, quin hic Psalmus rectè accommodari queat priuatis pijs, qui ab impijs propter professionem piæ doctrinæ affligebantur, quales
fuerunt

fuerunt Elias, centum Prophetæ, quos Abdias in spelunca pauit, Esaias à Manasse dissectus, Martyres ab Antiocho occisi, ac multi alij: sed quia hic fit mentio publici belli & exercituum, apparet, insignem aliquam cladem innocenti Dei populo illatã, dedisse huic Psalmo occasionem. Quæramus igitur, vbinam vnquam Israëlitæ, (qui ijs temporibus, quibus hic Psalmus conditus est, erant electa Dei Ecclesia) aduersam belli fortunam, innocentes, iusti & pij experti fuerint. Non respicimus hic ad illa tempora, quibus Israëlitæ adhuc in Ægypto serui erant: sed ad ea, quibus iam in sua terra Canaan habitabãt, & ducibus ac regibus è suo corpore electis, gubernabantur. Ac manifestum quidem est, quòd quemadmodum Bileam censuit, & Ahior in Iudith affirmat, quotiescunque Israëlitæ coluerunt alterum, præter suum verum Deum, traditi sint in prædam, in gladium, & in opprobrium, & quotiescunque egerunt pœnitentiam, dederit eis Deus cœli virtutem vincendi hostes suos. Quòd autem innocentes, & verum Dei cultum sectantes, ab impijs suis hostibus victi, fusi, ac fugati fuerint, ac iuxta hunc Psalmum, dispersi sint inter gentes, & facti opprobrium, subsannatio, ac ludibrium vicinis suis, hoc nobis in sacris literis quærendum relinquitur.

Numeri 24. & 31.
Iudith. 5.

In libro Iudicum, Israëlitæ, cum quidẽ haberent optimam & iustissimam causam bellandi aduersus BenIamitas, & excitarentur ad capienda arma, mandato diuino, bis à BenIamitis vincuntur, & plurimi ex ipsis occiduntur. Sed res ipsa haud obscurè testatur, quòd hoc exemplum non dederit occasionem *Iudi. 20.*

condendi huius Psalmi: & arguuntur etiam Israelitę nimiæ securitatis & confidentię in arma & multitudinem suam, ac vel tandem victoriam reportant.

In 4. Reg. cap. 18. Ezechias, etsi instaurauit legitima sacra, & habet testimonium maximæ pietatis, nec peccauit coram Deo defectione sua ab impio rege Assyriorum, tamen hic impius rex tam prospere aduersus pium Ezechiam belligeratur, vt & vniuersas ciuitates regni Iuda capiat, & Ezechiam eò adigat, vt necesse habeat multo auro & argento, confractis etiam templi valuis, pacem redimere. Sed nec hoc exemplum Psalmo nostro occasionem dedisse videtur. Nam si Dauid autor est huius Psalmi, longè antè conditus est hic Psalmus, quàm hæc de Ezechia gesta fuerunt. Si verò autores eius sunt filij seu posteri Choræ, quemadmodum è titulo Psalmi apparet, ne sic quidem exemplum Ezechiæ satis congruenter argumento huius Psalmi seruire videtur. Etsi enim Ezechias & incolæ regni Iuda, ab Assyrijs grauissimè affliguntur, tamen paulò pòst tam illustri miraculo seruantur, vt Assyrij necesse habuerint, amissis vna nocte, plurimis militibus diuinitus interfectis, salutem sibi fœdissima fuga quærere.

In secundo libro Paralip. cap. 35. Iosias rex Iuda, postquam abrogasset heroico Spiritu omnem publicam in Israel impietatem, & renouasset Ecclesiam, instauratione piæ doctrinæ & legitimorum sacrorum, miserè occubuit in eo bello, quod aduersus Pharaonem susceperat. Cum igitur vniuersus populus, ac præsertim Hieremias, deflerent mortem eius, lugubri carmine, an nō potuerūt verbis huius Psalmi

mi dicere: Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum, his, qui in circuitu nostro sunt. Et: Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te, & iniquè non egimus in testamento tuo? Sed reclamat nonnihil inobedientia Iosiæ, quòd nulla verbi Dei admonitione potuerit à suscipiendo bello isto auerti.

In Macchabæis, Iudas dux piorum, cùm heroica stratagemata designasset, & legitima sacra restituisset, interficitur in prælio, & auditur publica omniũ vox: Quomodo cecidit potens, qui saluum faciebat populum Israel? An non & tunc potuerunt, qui superstites erant, dicere verbis huius Psalmi: Humiliasti nos inter Dracones, & cooperuit nos vmbra mortis. Si obliti essemus nominis Dei nostri, & si expandissemus manus ad Deum alienum, meritò hæc pateremur. Nunc autem propter te mortificamur tota die, &c. Sed Iudas reprehenditur, quòd non satis confisus diuina ope, inierit fœdus cum Romanis. Cum igitur hoc fœdus initum fuerit publico populi consensu, videtur non potuisse ab ipsis, conscientia omnino alacri corã Deo, illud Psalmi huius dici: Non iniquè egimus in testamento tuo, & non recessit retro cor nostrum, &c.

Arbitrabuntur fortasis nonnulli, hunc Psalmum solis pijs, qui in publicis populi Dei calamitatibus, vnà cum impijs, ab hostibus in bello opprimebantur, accommodandum esse. Etsi enim externi hostes reportarunt aliquoties victoriam ab Israelitis, propter ipsorum impietatem & Idolomaniam, tamen non est dubium, quin in exercitibus eorum fuerint

multi

multi pij, qui non curuauerunt genua sua ante Baal, nec consenserunt in publicam ciuium suorum idolomaniam, quorum pars, vnà cum alijs morte occubuerunt, pars in seruitutem abducti fuerunt, aut è manu hostium liberati, domum magna infamia redierunt. Sed hi non fuerunt tam impudentes, vt cùm Deus immitteret publicam populo suo cladem propter peccata, ipsi soli sese innocentes, & ab omni culpa alienos, etiam precibus suis coram Deo iactarent. Esaias, cùm præiret illis, qui in captiuitatem

Esa.64. Babylonicam abducendi erant, formula precationis, etsi sciebat nonnullos pios inter ipsos fore, nec esse hos tantæ calamitatis suo aliquo scelere autores, tamen coniungit omnes in confessionem peccatorũ, & iubet eos vna voce dicere: Iniquitates nostræ, quasi ventus abstulerunt nos. Et: Ne vltrà memineris iniquitatis nostræ. Et Daniel, Propheta tantus & tam sanctus, cum DOMINVM pro liberatione captiui populi inuocaret, non excipit se è catalogo peccatorum, sed ingenuè confitetur: Propter peccata, inquiens, NOSTRA, & iniquitates patrum nostrorum, Hierusalem & populus tuus in opprobrio

Danie.9. sunt omnibus per circuitum nostrum. Et ne quis existimet, eum modestiæ tantùm gratia coniungere se cum alijs, statim addit: Cum loquerer, & orarẽ, & cõfiterer peccata mea, MEA, inquit, & peccata populi mei Israël, &c. Quare non est verisimile, quòd pij in ijs cladibus, quæ Israëlitis propter peccata diuinitus fuerunt immissæ, exceperint sese ab alijs, huius Psalmi precatione. Certè, quæcunque exempla scripta sunt, quantum ego meminisse possum, testantur populum

pulum Dei, aut propter impietatem & scelera ab hostibus victum & oppressum, aut pœnitentia & inuocatione conuersum ad Deum, hostes suos vicisse & fugasse. Cum igitur precatores huis Psalmi clarè affirment, se à Deo repulsos, confusos, & hostibus ad diripiendum traditos, cum tamen non iniquè in testamento Dei egerint, nec manus suas ad Deos alienos expanderint, facilè cōījci potest, aut non omnes res gestas inter Israëlitas, literis mandatas, & ad nos vsq; propagatas esse, ac Psalmum hunc non tantùm loco precationis, verùmetiam loco historiæ habendum: aut Spiritum sanctum voluisse Martyribus tàm veteris, quàm noui Testamenti, hac precandi formula præire, vt assuefaciat eos ad tolerandas afflictiones obedienter, quæ propter professionem nominis Dei, & obedientiam verbi eius eueniunt. Neq; enim dubitandum est, quin cum DOMINVS soleat Ecclesiam suam, non semper propter peccata, sed aliquoties propter alias causas, aduersis obījcere, multi pīj & innocentes afflictionibus, tàm priuatim quàm publicè ita oppresi fuerint, & adhuc opprimantur, vt bona conscientia dicere posint, vel cum hoc Psalmo: Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te, & iniquè non egimus in testamento tuo, vel cum Iobe: Hæc passus sum absq; iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum preces. Sed hæc in interpretatione Psalmi copiosius sese explicanda offerent. Sumamus igitur Psalmum ipsum in manus. *Iob.16.*

Constat autem hic Psalmus tribus præcipuè partibus. Prima continet antithesin seu collationem

præteritorum beneficiorum Dei, & præsentium populi Dei ærumnarum. Secunda continet commemorationem innocentiæ populi. Tertia continet precationem, quæ est præcipuus huius Psalmi status. Audiamus igitur initio priorem antitheseos particulam, quæ est de præteritis beneficijs Dei.

1. *Deus auribus nostris audiuimus, patres nostri commemorarunt nobis opus, quod temporibus ipsorum, temporibus vetustis operatus es.*

2. *Tu manu tua expulisti gentes, & plantasti eos (patres nostros,) afflixisti populos (Cananæos,) & immisisti eos, (maiores nostros in terram Canaan.)*

3. *Neq; enim gladio suo possederunt terram, & brachium ipsorum non seruauit eos. Sed dextera TVA, & brachium TVVM, & lumen vultus tui, quia amabas eos.*

4. *Tu ipse es Rex meus, ô Deus, promittens Iacobo salutem.*

5. *Tua ope faciebamus impetum in hostes nostros, tuo nomine conculcabamus illos, qui aduersus nos insurgebant.*

6. *Non enim confidebam meo arcu, nec gladius meus seruabat me.*

7. *Sed tu seruabas nos ab aduersarijs nostris, & pudefaciebas illos, qui nos odio prosequebantur.*

8. *Itaq; gloriabamur de Deo singulis diebus, & nomen tuum celebrabamus semper.*

Hæc est prior pars Antitheseos seu collationis, in qua recitantur illa beneficia, quæ Deus iam inde ab initio liberationis ex Ægypto in Ecclesiam suam contulit.

contulit. Vſitatum autem eſt in precationibus, prę-terita beneficia & promiſsiones Dei, cum præſenti calamitate conferre, vt Pſal. 80. Qui regis Iſrael, intende. Et Pſal. 89. Miſericordias DOMINI in æternum cantabo. Et Eſa. 63. Miſerationum DOMINI recordabor. Hæc veterum beneficiorum & promiſſionum Dei commemoratio in precationibus, non eſt ocioſa & ſuperuacanea, ſed in aduerſis valdè opportuna, & maximi vſus. Excitat enim in præſentibus ærumnis fidem, & accendit eam, vt ſicut Deus antea contulit in populum ſuum, magna & miranda beneficia, iuxta promiſsiones ſuas, ita precator confidat fore, vt Deus etiam in præſentia periclitantem clementer adiuuet, & ſperantem in ipſum mirando modo ſeruet. Vnde & Pſal. 77. manifeſtè confirmat ſe recordatione veterum beneficiorum & miraculorum: An obliuiſcetur, inquiens, miſereri Deus? aut retrahet in ira miſericordias ſuas? Tandem cogitare cœpi, quàm inſipiens eſſem. Dextera excelſi mutat vices. Recordabar operum DOMINI, memoria repetebam miracula, quæ olim ædidiſti, adeoq; meditabar omnia opera tua, (hoc eſt,) Etſi præſentes calamitates me ita perturbabant, vt exiſtimarem me à Deo deſertum, tamen cum reuocarem in memoriam vetera Dei beneficia, ſentiebam, cõfirmata fide, dexteram excelſi non ſic abbreuiatam eſſe, quin ſit me potenter ſeruatura. Sic & Paulus colligit è præteritis Dei beneficijs, præſentem & futuram liberationem: Ne confideremus, inquiens, in nobis, ſed in Deo, qui ad vitam ſuſcitat mortuos, qui ex tanta morte eripuit nos, & eripit, in quo ſpem fixam ha- 2. Cor. 1.

bemus, quod etiam posthac erepturus sit. Sed perstringemus nunc, quæ in versiculis iam enumeratis peculiariter obseruanda veniant.

Ac initio, cum Psalmus dicit: Patres seu maiores natu commemorasse iunioribus illa Dei beneficia & miracula, quæ sequuntur, docet, quod sit officium patrum & maiorum natu erga liberos suos, & iuniores. Liberi enim non contingunt parentibus temere, sed donantur eis diuinitus. Donantur autem non in hunc vsum, vt parentes habeant tantùm corporalis eorũ vitæ rationem, & relinquant ipsis magnam vim terrenæ hæreditatis: sed vt maximam omnium rationem habeant veræ & perpetuæ ipsorum salutis, ac propagent in liberis suis piam doctrinam & Ecclesiam Christi ad posteros. Abrahamo patefit diuinitus incendium Zodomiticum, non vt admiraretur tantùm, sed vt memoriã eius ad posteros trans-
Gen.18. mitteret: Scio, inquit DOMINVS, quòd præcepturus sit filijs suis, & domui suæ post se, vt custodiant viam DOMINI, & faciant iudicium & iustitiam. Et Psalm. 78. Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filijs suis, vt cognoscat generatio altera. Filij, qui nascentur & exurgent, & narrabunt filijs suis. Et additur vsus huius narrationis: Vt ponant, inquit, in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant.

Deinde, quod Psalmus de admirabili oppreßione gentium in terra Canaan, & de plantatione & germinatione Israëlitarum commemorat, notius est sacris literis, quàm quod hoc loco multis explicari debeat. Postquam enim Deus promiserat Abrahæ, se datu-

se daturum posteris eius possessionem terræ Canaan, & multiplicauerat eos in Ægypto innumerabili copia, liberauit ipsos è seruitute Ægyptiaca magnis & multis miraculis. Deinde conseruauit eos mirando modo in deserto, donec peruenissent in terram Canaan. Etsi autem videbantur homines inermes, egeni, miseri, famelici, & diutina in deserto peregrinatione exhausti, Gentes verò, incolæ & possessores terrę Canaan erant homines fortissimi, non viribus tantùm corporis, verùmetiam armis, muris, & omni genere humanæ potentiæ muniti: tamen Deus fecerat Israëlitas suos tàm formidabiles, vt Cananæi ad nominis tantùm Israëlitici mentionem cohorrescerent, & in morem parturientium, sicut Scriptura loquitur, contremiscerent. Ac suscipiebant quidem Reges Cananæi bellum aduersus Israëlitas gerendum, sed Deus conferebat in hos victoriam tàm manifestis miraculis, vt res ipsa palàm testaretur, hostes non humana aliqua vel sapientia vel potentia, sed tantùm diuina oppressos esse: TE, (inquit *Deut.7.*
Moses) elegit DOMINVS Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, iunctus est vobis DOMINVS, & elegit vos, cùm omnibus sitis populis pauciores: sed quia dilexit vos DOMINVS, & custodiuit iuramentum, quod iurauit patribus vestris, &c. Et in Iosua: Misi (in- *Iof.24.*
quit DOMINVS) ante vos crabrones, & eieci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, nō in GLADIO & ARCV TVO, dediq́ vobis terram, in qua non laborastis, &c. Nec minori cura & potentia de-

fendit eos Deus à finitimis hostibus, cum iam terram Canaan possiderent, vt Psalmus rectè confiteatur, solum DOMINVM Deum esse regem illum, qui & promiserit Israeli omnem salutem, & re ipsa quoque manifestissimè præstiterit, vt ipsius solius gladio, brachio, dextera, fauore & potentia, non solùm gentes in terra Canaan deletæ sint, verùm etiam excussum sit iugum omnium finitimorum hostium, qui omnem opem suam, ad opprimendam crescentem in medio ipsorum Israeliticam gentem, contulerant. Itaque merito excitati sunt Israelitæ, vt non confiderent suo arcu & gladio, sed omnem suam spem in sola clementia & potentia Dei collocarent, & vt singulis temporibus nomen DOMINI celebrarent, atque gloriam eius prædicatione sua, ad posteros propagarent.

Porrò autem, celebratio nominis Dei, & prædicatio beneficiorum ac miraculorum eius, non sunt tanti momenti, vt ijs Deus per se delectetur, & nos horum operum peractione satis simus nostro officio defuncti, sed quia Paulus dicit, quòd inuisibilia Dei cognoscantur ex visibilibus, idcirco nomen Dei laudibus celebratur, & miracula eius prædicantur, vt ex his visibilibus rebus cognoscamus inuisibiles Dei virtutes, & excitemur ad veram fidem, timorem, inuocationem & obedientiam Dei. Percurramus igitur breuiter, quæ nobis hæc miracula, quorum Psalmus mentionem facit, de Deo patefaciant.

Ac primùm, cum Deus partim expulit, partim deleuit incolas terræ Canaan horribiliter, reuelatur seueritas eius aduersus impios & impœnitentes. Hę

gentes

gentes duxerunt originem suam à sancto Patriarcha Noë, sicut & aliæ gentes, & fuerunt fortissimæ. Cum aũt ducerent impiam ac sceleratam vitam, & sectarētur tàm idolomaniam, quàm immania quæq; flagitia, admoniti sunt prædicatione Patriarcharum, Abrahami, Isaac, & Iacob, ad agēdam pœnitentiam, & colendũ verum DOMINVM Deum nostrum, ac ducendam honestam vitam. Nec confestim, vt non obedierunt admonitioni, deleti sunt, sed cõcessi sunt eis diuinitus quadringenti anni, in spacium suscipiendæ pœnitentiæ, quemadmodum Gen. cap. 15. scriptum est. Postquam igitur ne sic quidem egerunt pœnitentiam, sed potius cumularunt impietatem impietate, & scelera sceleribus, animaduertit in eos DOMINVS tanta seueritate, vt iubeat ipsos ad internitionem vsque delere. Hac Dei seueritate excitandi sumus ad timorem Dei, vt vocati verbo eius ad pœnitentiam, nõ reijciamus eam in longum tempus, sed statim obsequamur, quò venturam iram Dei effugiamus: Securis, inquit Ioannes, ad radicem arborum posita est. Omnis igitur arbor, quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem mittitur.

Deinde, cum Deus victoriam, oppressis fortioribus, in Israelitas, penè inermes, ac viribus exhaustos, contulit, & conseruauit miseros, præter omnem humanam expectationem, in omnibus periculis, patefiunt potentia simul & clementia Dei. Summæ enim potentiæ est, inermes facere superiores, & fortes ac armatos deijcere. Summæ item clementiæ est, miseros & abiectos homines, nulla nec iustitia, nec potentia, nec etiam insigni sapientia præditos, iuuare, & in

& in extremis periculis seruare. Hæc autem cum de Deo cognoscuntur, inuitant nos ad fidem, vt etsi sumus miseri, afflicti & abiecti, tamen quia Deus est omnipotens & clemens, fieri non potest, vt qui eo confidunt, & ipsum ex fide filij sui inuocant, pudefiant.

Præterea, cum Deus collocauit expulsis gentibus posteros Abrahæ, in terra Canaan, iuxta promissionem ad Abrahamum, & alios Patriarchas dictam, manifestauit & confirmauit veritatem ac certitudinem promissionum suarum. Etsi enim Israelitę indigniores erant, propter impietatem suam, quàm vt acciperent regna Patriarchis promissa, voluit tamen Deus constanter seruare, quod olim promiserat, vt comprobaret, promissione sua nihil firmius, nihil certius esse. Confirmata autem & comprobata veritate Dei, excitatur & confirmatur fides nostra: vt etsi indigni sumus propter peccata, in quos Deus beneficia sua conferat, tamen quia habemus promissionem remissionis peccatorum, per filium Dei, non est dubitandum, quin si credimus in filium Dei, habeamus peccatorum remissionem, & seruemur in omnibus aduersis. Deus enim verax est & fidelis, seipsum negare non potest. Hi sunt cultus, hæc sunt sacra, quæ Spiritus sanctus ex commemoratione veterum beneficiorum Dei, & ex prædicatione seueritatis, potentiæ, clementiæ ac veritatis eius, in nobis excitat, videlicet, timor Dei, & fides in Deum, per Iesum Christum, ex quibus statim oriuntur inuocatio & obedientia, quibus officijs Deo nihil gratius præstari potest.

Sed

Sed quam promissionū veritatem præstitit Deus in collocanda Ecclesia Israelitarum, in terra Canaan, & tuenda ea aduersus omnes hostes suos, illam præstitit etiam, & adhuc præstat in colligenda post missum Spiritum sanctum in die Pentecostes, Ecclesia ex Iudæis & Gentibus, & in conseruanda ac defendenda ea in medio inimicorū suorum. Deus enim promisit olim per Prophetas, quòd Christus dominaturus sit à mari vsque ad mare, in toto orbe terrarū: & quòd per diuulgationem Euangelij eius, Ecclesia congreganda sit ex omnibus gentibus, idque nullis humanis armis, gladijs & arcubus, sed tantùm diuina potentia, per vocem quidem Apostolicam, sed Spiritu sancto excitatam & inflammatam: denique quòd Ecclesia, quæ Euangelion Christi vera fide cōplectitur, habitatura sit in tanta Dei tutela, vt non solùm inter externos tyrannos & persecutores eius, verùmetiam in ipsa morte, salua & incolumis euadat. Quid autem impletione huius promissionis manifestius? quid ea illustrius? Nam Euangelion Christi prædicatum est apud vniuersam, vt Paulus ait, creaturam quæ sub cœlo est. & regnum Christi propagatum est, sine vlla humana potentia, per Euangelij prædicationem in toto mundo. Et quanquam tam Iudæi quàm Gentes coortæ sunt, collatis omnibus viribus suis, ad tollendam è terra prædicationem Euangelij de Christo, & ad delendam Ecclesiam Christi, tamen quo magis eam persequebantur, eò amplius dilatata, & copiosius aucta est.

Vide mihi, quæso, quanta paucitas fuerit eorum, qui cum Christus crucifigeretur, ac postea à mortuis

resurgeret, veram Euangelio fidem adhibuerunt. Initio pauci admodum discipuli, quibus Christus postquam à mortuis resurrexisset, sese patefecit, agnouerunt fide sua Euangelij veritatem, & fuerunt vera Ecclesia Dei. Mox, postquam Christus assumptus esset in cœlum, conuenerunt quidem in cœnaculo Hierosolymitano centum & viginti: sed quantillus est hic numerus, collatus ad tot myriades Iudæorum & Gentium? Nunc cum animo tuo considera, ad quantam multitudinem paulò pòst excreuerit. Ab eo enim tempore, quo missus est Spiritus sanctus, tanta hominum multitudo accessit ad Ecclesiam, vt in oculis totius orbis impleretur, quod
Esa.2. dictum est per Esaiam de monte Zion: Fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi. Et iterũ:
Esa.60. Leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt: venerunt tibi, filij tui de longè venient, & filiæ tuæ de latere surgent. Tunc videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, &c. Sed quò latius fines imperij Christi seu Ecclesię eius proferebantur, eò crudelius grassabatur in eam Sathan. Incurrebat in eam, primùm tyrannide impiorum, deinde varijs hæresibus, mox Arianismo, adde & Monachismo, deinde Mahometismo, interea etiam Papismo: breuiter, omni genere doli, astus, insidiarum, crudelitatis & immanitatis. Et tamen in his omni-
Roma.8. bus superauit, quemadmodum Paulus ait, vera Ecclesia, per eum, qui diligit ipsam, vt verè illud Psalmi recitare posit: Per te inimicos nostros excussimus, & in nomine tuo conculcauimus eos, qui ad-

uersus

uerſus nos inſurgebant. Quare illud etiam quod ſe- quitur, ſummo ſtudio faciendum ſuſcipere debuit, vt clementiam Dei ſingulis diebus celebraret, & no- men eius laudibus ſemper proſequeretur.

Hæc beneficia Dei, in Eccleſiam collata, maiora ſunt, quàm quæ humanis verbis ſatis dignè & co- pioſè explicari poſſunt. Cogitanda tamen ſunt pro virili, & quoad eius fieri poteſt, prædicanda, vt ad timorem Dei, ad fidem & inuocationem nominis eius, per Ieſum Chriſtum filium eius, Spiritu ſancto excitemur, & in vera obedientia vocationis eius ſemper ambulemus. Perſtrinximus priorem parti- culam Antitheſeos, Accedamus nunc ad poſterio- rem.

9. *Nunc autem repuliſti & pudefeciſti nos, nec es egreſſus in exercitibus noſtris.*

10. *Vertiſti nos in fugam coram hoſte, & inimici noſtri conculcant nos.*

11. *Feciſti nos ſimiles gregi mactationi deſtinato, & diſperſiſti nos inter gentes.*

12. *Vendidiſti populum tuum nullo precio, & non contendiſti in venditione eorum.*

13. *Expoſuiſti nos ludibrio vicinis noſtris, ſubſannationem & deriſum finitimis noſtris.*

14. *Poſuiſti nos fabulam inter gentes, & commotionem, (hoc eſt) illuſionem inter populos.*

15. *Contumelia qua afficior, verſatur mihi aſsiduè ob oculos, & pudor occupat faciem meam.*

16. *Propter vocem exprobrantis & conuitiantis, propter truculentum aſpectum inimici & graſſatoris.*

Hæc eſt poſterior pars antitheſeos, qua præſentes calamitates & afflictiones Eccleſiæ opponuntur præteritis beneficijs Dei. Nec eſt obſcurum, quòd quæ hîc commemorantur, ſæpè ac multùm euenerint Iſraelitis.

In libro Iudicum, quoties vincuntur à finitimis hoſtibus, toties non ſolùm pudefiunt in gloriatione ſua de vero Deo, & præſentia auxilij eius, coram omnibus vicinis gentibus, verùmetiam diripiuntur, captiui abducuntur, & alienis venduntur.

In priori libro Samuelis cap. 4. cum in primo congreſſu vincerentur à Philiſtinis, aſportant ad ſe arcam DOMINI in exercitum, cuius præſentia ita confidunt, vt policerentur ſibi certiſsimam victoriam, & incuterent Philiſtinis magnum metum. Sed hac ſua ſpe ita pudefiunt, vt non ſolùm à Philiſtinis vincerentur & fugarentur, verùmetiam arca Dei caperetur, & impijs præda fieret.

In ſecundo libro Paralip. cap. 12. Seſac rex Ægypti reportat è regno Iuda tam illuſtrem victoriam, vt expugnatis vrbibus regni, diriperet etiam theſauros templi & regis Rehabeami, ac ſecū auferret clypeos aureos, quos Salomon fecerat. Quanta hæc fuit ignominia populi Dei? quantis opprobrijs affecti ſunt à finitimis populis, coram quibus ſolebant de maieſtate & potentia Dei ſui, ac de præſenti auxilio eius in bello gloriari, & præ ipſo omnes omniū aliarum gentiū Deos irridere & condemnare? Longum eſſet enumerare, quoties tàm Iuda quàm Iſrael à finitimis hoſtibus ita victi, fuſi, fugatiq́; ſunt, vt alij trucidarentur, alij in perpetuam ſeruitutem abducerentur.

cerentur. Ad extremum deletum est vniuersum re- gnum Israel ab Assyrijs, deinde vniuersum regnum Iuda à Babylonijs. Quas ibi miserias captiui non vi- derunt? quas sannas, quæ conuitia, quas contume- lias non sunt perpessi? vt longè melior fuerit con- ditio eorum, qui interfecti erant, quàm qui supersti- tes remanserant. Vide Threnos Hieremiæ, & tene- ri non potes, quin cohorrescas. Sed hæc mala accide- runt Israelitis, (qui tunc erant Ecclesia Dei) propter impietatem, & propter certa ipsorum peccata, quem- admodum Scriptura in descriptione singulorum bellorum testificatur. Noster autem Psalmus affir- mat ea, quæ hactenus in hac particula antitheseos commemorauit, accidisse populo Dei iusto & inno- centi: mox enim sequitur: Hæc omnia euenerunt nobis, nec obliti sumus te, & iniquè non egimus in testamento tuo, &c. Quare verisimile est, quòd tale quoddam factum, (quemadmodum suprà attigimus) precationi huius Psalmi occasionem dederit, quale fuisset, si rex Iosaphat, postquam summa cura & stu- *2.Paralip.20.* dio restituit piam doctrinam in Ecclesia, & emenda- uit publica iudicia in politia, victus esset in bello à Moabitis & Ammonitis, & fuisset vnà cum multis ciuibus captiuus abductus.

Aut si rex Ezechias, post memorabilem illam Ec- *2.Paralip.32.* clesiæ suæ reformationem, & omnium impiorum sa- crorum abrogationem, ab Assyrijs ita oppressus es- set, vt captiuus traductus fuisset per ora hostium su- orum, & abductus in perpetuam seruitutem. Sed de hac re paulò pòst. Videamus nunc, quid sibi velit Psalmus, quòd præsentem suam calamitatem non

ſolùm commemoret, verùmetiam Deo adſcribat. Non enim accuſat hoſtem, ſed TV, inquit, repuliſti nos, TV vertiſti nos in fugam, TV vendidiſti populum tuum. Quid igitur dicemus? Num expoſtulat cum Deo propter afflictiones ſuas? Num accuſat Deum iniuſtitiæ? num exprobrat Deo crudelitatē? Nihil certè minus: ſed commemorat hæc longè alio conſilio. Primùm enim confitetur obedienter ſe agnoſcere maieſtatem Dei, quòd Deus adminiſtret nō ſolùm proſpera, verùmetiam aduerſa, & quòd hoſtes ne pilum quidem capitis, in populo Dei, loco ſuo, abſque voluntate Dei mouere queant. Quis eſt ille, inquit Hieremias, qui dixit, quòd fieret DOMINO non iubente? Ex ôre altiſsimi non egredientur nec bona nec mala? Deinde hac miſeriæ commemoratione, & Dei autoris eius agnitione, ſignificat ſe certam à Deo liberationem & ſalutem ſperare. Cum enim Deus vocetur miſericors & miſerator, quid miſeriam coram eo exponere, aliud eſt, quàm de miſericordia eius benè confidere, & miſerationes eius implorare? Præterea, conſilium Dei in affligendo populo ſuo, non hoc eſt, vt perdat populum, ſed vt
*Thre.*3 ſeruet: Non repellit, inquit Hieremias, in ſempiternum DOMINVS. Quia ſi abiecit, etiam miſerebitur ſecundum multitudinem miſerationum ſuarum. Non enim humiliat & abijcit ex corde ſuo filios hominum. Et Abacuc. Cum iratus fueris, miſericor-
*Aba.*3.
*Oſe.*6. diæ recordaberis. Et Oſeas. Venite, inquit, & reuertamur ad DOMINVM, quia ipſe diſcerpſit, & ſanabit nos, percuſsit, & curabit nos. Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, & viue-

mus

mus in cōspectu eius. Quare, qui ex agnitione huius diuini consilij in aduersis recitant afflictiones suas, & adscribunt eas autori Deo, haud obscure significant, se etiam ab eodem autore, opem & liberationem expectare, vt qui discerpserit, idem & sanet, & qui percusserit, idem & curet. Itaq; plus quàm dimidium salutis iam habet, qui afflictiones suas verè agnoscit, & eas ab autore Deo proficisci rectè intelligit.

Atque hæc quidem de Antithesi, hoc est, prima parte huius Psalmi. Sequitur secunda pars, quæ est commemoratio innocentiæ & pietatis illorum, qui aduersis, quæ iam recitata sunt, affliguntur.

17. *Omnia hæc euenerunt nobis, non tamen obliti sumus tui, & non transgreßi sumus perfidè fœdus tuum.*

18. *Non deflexit retrò cor nostrum, nec declinauit greßus noster à semita tua.*

19. *Et tamen attriuisti nos inter Dracones (seu Tyrannos) & operuisti nos vmbra mortis (hoc est, extremis ærumnis).*

20. *Si obliti fuißemus nominis Dei nostri, & expandißemus manus nostras ad Deum alienum.*

21. *An non Deus meritò requireret illa? Ipse enim nouit abscondita cordis.*

22. *Sed propter te occidimur singulis diebus, æstimamur veluti oues destinatæ mactationi.*

Affligimur, inquit precator, horribiliter, & tamen non sumus nostra impietate talem afflictionem meriti. Non violauimus perfidia nostra fœdus, quod nobiscum, Inijsti: in circumcisione pepigisti nobiscū, *Gen. 17.*

te fore

te fore Deum nostrum, vt vicissim nos, te Deum nostrum agnosceremus, & promisisti te, per semen Abrahæ, hoc est, per Christum, benedictionem in omnes gentes collaturum, vt quotquot in eum crederent, veram & æternam iustitiam ac salutem consequerentur. Hoc fœdus tanta constantia seruauimus, vt nec alienum Deum adorauerimus, nec in alio, prӕterquam in Christo per fidem, salutem quæsiuerimus.

In promulgatione Legis pepigisti nobiscum, te defensurum nos ab omnibus hostibus nostris, vt & sacra ecclesiastica, & iudicia politica iuxta regulam verbi tui administraremus. Et cum nõ queamus Decalogum tuum perfecte implere, iussisti nos audire Prophetam, (videlicet Christum) quem sis missurus, & propter quem sis nos iustos reputaturus per fidẽ, perinde ac si Decalogum impleuissemus. Hoc fœdus tanta fide custodiuimus, vt non solùm abrogatis impijs sacris legitima restituerimus, verùmetiam toto animi desiderio expectemus Christum tuum, & in eo omnem salutis nostræ fiduciam collocemus. Ac non negaremus quidem nos iuste à Draconibus, à Tyrannis, qui in nos grassantur, conculcari, & deberi nobis extrema quæuis supplicia, si contempto verbo tuo impietatem sectaremur, & idola coleremus: tu enim, qui es scrutator cordium & iustus iudex, iustam habes causam affligendi & puniendi impios & idolomanitas. Ecce autem nunc tradidisti nos hostibus nostris affligendos & conculcandos, non propter impietatem, sed propter pietatem nostram, & non propter iniustitiam, sed propter iustitiam

tiam noſtram. Propter te enim, PROPTER TE, inquam, (hoc eſt) quia TVVM fœdus inuiolatum, TVVM verbum illuſtratum, TVVM Euangelion diuulgatum cupimus, & noſtram hactenus operam ad eam rem contulimus, idcirco inuadit & opprimit nos hoſtis: & quemadmodum in laniena ouium, altera poſt alteram mactatur, ita ſingulis nobis crudele mortis genus, quouis temporis momento, ab aduerſarijs imminet.

Hîc ergo duo nobis præcipuè conſideranda proponuntur. Alterum eſt, qua fronte audeat precator huius Pſalmi, pietatem & iuſtitiam ſuam Deo tam confidenter obtrudere? An non hæc eſt ſumma impudentia, quòd iactet ſe, idq́ coram Deo, tantæ eſſe pietatis, vt nec corde à Deo deflectat, nec operibus à ſemitis Dei declinet? Quis enim poteſt dicere, mundum eſt cor meum? Omnis (inquit) homo mendax. Et: Omnes declinauerunt, non eſt, qui faciat bonum, ne vnus quidem. Et: Non iuſtificatur in conſpectu tuo omnis viuens. Mirum igitur videtur, quid ſibi velit precator, quòd inſtituat in hoc Pſalmo tantum innocentiæ & pietatis ſuæ præconium. Alterum eſt, quomodo conueniat iuſtitiæ Dei, quòd pios & innocentes, impijs crudeliter affligendos & conculcandos obijciat? De his rebus admoneri nos neceſſe eſt, vt conſilium Dei in aduerſis cognoſcamus, & in vocatione eius confidenter pergamus.

Ac initio, nihil aptius, quantum ego quidem iudicare poſſum, ad huius rei explicationem proponi poteſt, quàm dictũ illud Pauli, quod extat in priori

ad Corinthios epiſtola : Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Significat enim Paulus his paucis verbis, duplicem eſſe, quantum ad hoc inſtitutum attinet, iuſtitiam ſeu innocentiam. Altera eſt perfecta & abſoluta diuinæ Legis impletio, quæ eſt, diligere Deum ex TOTO corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine, &, diligere proximum ſicut ſeipſum. Dilectio enim Dei & proximi, non eſt contenta leui quadam cordis cogitatione, ſed exigit animum ardentiſsimum, Spiritu ſancto ita accenſum & inflammatum, vt voluntati Dei nulla prorſus carnis rebellione obedias, & proximo candide, ſine vlla maleuolentia faueas ac benefacias. Hanc iuſtitiam ſeu innocentiam, nullus vnquam hominũ in hac quidem corporali vita, perfecte aut præſtitit, aut præſtare poteſt, quãuis Spiritu ſancto præditus. De hac iuſtitia loquitur alius Pſalmus: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificatur in conſpectu tuo omnis viuens. Et alius : Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Et quod paulò ante commemorauimus : Omnis homo mendax. Ac rurſus : Omnes declinauerunt. Etſi enim pij donantur in regeneratione Spiritu ſancto, tamen Spiritus ſanctus non facit eos in hac vita ἀναμαρτήτους, ſed ſuſcipit quidem pugnam cum carne, & mortificat affectus eius, non abolet aũt omninò carnem, nec prorſus tollit in hac vita naturam & ingenium eius. Vbi autem vita carnis adhuc reliqua eſt, ibi Spiritus non poteſt pro ordinaria ſua operatione, perfectum in homine opus iuſtitiæ exercere. Lex, inquit Paulus, *Rom. 7.* imbecillis eſt per carnem. Et iterum : Video aliam legem

legem in membris, rebellantem legi mentis meæ, & captiuū reddentem me legi peccati, quæ est in membris meis. Ac rursus: Affectus carnis inimicitia est aduersus Deum. Nam legi Dei non subditur, siquidem ne potest quidem. Et aliâs: Caro concupiscit aduersus Spiritum, Spiritus autem aduersus carnem. Hæc inter se mutuò aduersantur, vt non quæcunq; volueritis, eadem faciatis. Si lex imbecillis est per carnem, si lex membrorum repugnat legi mentis, si caro non potest subdi legi Dei, si caro assiduè concupiscit aduersus Spiritum, idq; in ijs, qui renati sunt Spiritu sancto, certè perspicuum est, quòd non solùm impij, sed etiam pij non possint legem Dei in hac mortali vita perfectè implere, (hoc est) Deum ex toto corde, & proximum sicut seipsum, absq; omni vitio & corruptela diligere. Quare, quod ad hanc iustitiam seu innocentiam attinet, omnes homines sese coram Deo reos, & æternæ damnationi obnoxios fateantur, necesse est. Solus autem filius Dei, DOMINVS noster Iesus Christus, hanc iustitiam & innocentiam in hac vita ita præstitit & absoluit, vt ad obediendum voluntati Dei patris sui non detrectauerit, ne vlla quidem vitiosa rebellione, probrosissimum mortis genus suscipere: & ad benefaciendum proximis suis, non dubitauerit sanguinem suū, sine vlla iniqua tergiuersatione profundere. Qua etiam obedientia & innocentia Deus pater sic delectatus est, vt etsi homines natura sua sunt iniusti, legis violatores, & manent tales in carne sua vsq; ad mortem, tamen si credunt in filium Dei Iesum Christum, recipiuntur à Deo in gratiam, & imputatur

Rom. 8.

Gal. 5.

eis iustitia Christi, perinde ac si & ipsi legem Dei perfectè impleuissent. Quare, quam iustitiam & innocentiam pij, in se, seu sua carne non habent, eam possident in Iesu Christo per fidem, vt & ipsi iusti coram Deo propter Christum reputentur.

Altera est iustitia bonæ conscientiæ, quæ iustitia in hoc consistit, vt nihil earum rerum sciens, ac volens, quoad eius in hac corrupta hominum natura fieri potest, vel facias, quod cum vocatione Dei pugnat, vel omittas, quod vocatio eius exigit. Hæc iustitia, etsi per se non satisfacit legi Dei perfectè, tamen necessaria est nobis: & potest in hac vita, ope
1.Timo.1. Spiritus sancti præstari. Vnde Paulus: Finis (inquit) præcepti est charitas ex puro corde, & consci-
1.Pet.3. entia bona, & fide nō simulata. Et petrus: Sitis parati (inquit) semper ad respondendum cuilibet petenti, vt loquamini de ea, quæ in vobis est, spe cum mansuetudine & reuerentia, conscientiam habentes bonam, &c. Vides iustitiam bonæ conscientiæ, & diligenter exigi, & necessariam esse. Hanc iustitiā profitetur Moses coram Deo aduersus seditiosos: Tu
Num.16. scis, inquiens, quòd nec asellum quidem vnquam acceperim ab eis, nec afflixerim quenquam eorum.
Iob.27. Hanc innocentiam commemorat Iob: Non repre-
Iob.31. hendit me cor meum in omni vita mea. Et iterum: Si ambulaui in vanitate, & festinauit in malo pes meus. Et mox: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci, &c. Hanc innocentiam exponit Deo Ezechias in extremis vitę suę periculis: Obsecro DOMINE, inquiens, memento, quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate

& corde

& corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. De hac iustitia intelligit Lucas, quod de Zacharia & Elizabetha scribit. Erant ambo iusti coram Deo, versantes in omnibus præceptis & iustificationibus DOMINI irreprehensibiles. De hac iustitia loquitur Paulus coram concilio: Ego, inquiens, omni conscientia bona conuersatus sum coram Deo vsq; in hodiernum diem. Et iterum: Vos scitis à primo die, quo ingressus sum Asiam, quomodo vobiscum per omne tempus fuerim, seruiens DOMINO, cum omni animi humilitate, cumq; multis lacrymis & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidijs Iudæorum, vt nihil suffugerim eorum, quæ essent in rem vestram, &c. Et mox: Argentum & aurum & vestem nullius concupiui. Ac rursus: Gloriatio nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quòd cum simplicitate & synceritate Dei, non sapientia carnali, sed per gratiã Dei conuersati fuerimus in mundo. Cum igitur Paulus suprà dixerit: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non sum iustificatus, complectitur has duas, quas enumerauimus, species iustitiæ, vt, cum dicit: Nihil mihi conscius sum, significet, iustitiam bonæ conscientiæ non negligendam, sed necessariò præstandam esse: cum autem addit: Sed in hoc non sum iustificatus, significet aliam esse iustitiam perfectæ impletionis diuinæ legis, quam iustitiam non præstet suis operibus, nec satisfaciat ei per iustitiam bonæ suæ conscientiæ, sed se necesse habere aliunde coram Deo iustificari, videlicet, per iustitiam filij Dei Iesu Christi, quę per fidem imputatur. Hoc idem docet etiam Christus,

Acto.23. *Acto.20.* *2.Cor.1.*

cum ad Apostolos ait: Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Iubet eos facere iustitiam bonæ conscientiæ, (hoc est) nihil eorum operum, quæ vocatio ipsorum exigit, omittere, sed omnia, quæ præcepta sunt, diligentissimè perficere. Interea autem iubet eos fateri, se esse seruos inutiles, Non docet simulare hypocriticam humilitatem, sed docet confiteri ingenuam veritatem, quòd etsi sunt in vita sua irreprehensibiles, tamen quæ bona faciunt, sicut debent ea facere, ita non possint ijs legi Dei perfectè satisfacere, nec coram Deo iustificari, sed habeant veram suam iustitiã tantùm in filio Dei per fidem. Quare, cum precator huius Psalmi nostri instituat præconium suæ pietatis, iustitiæ & innocentiæ, non arbitremur eum gloriari de perfecta legis Dei impletione, de qua nullus hominum gloriari potest, nisi in Iesu Christo per fidem, qui solus factus est nobis à Deo iustitia, sapientia, sanctificatio & redemptio: sed sentiamus eum loqui de iustitia bonæ cõscientiæ, videlicet, quòd tàm publicè quàm priuatim in vocatione Dei ita ambulauerit, vt non sit sibi vllius impietatis aut iniquitatis conscius.

Dices autem, concesserim sanè libenter, quòd iustitia bonæ conscientiæ sit necessaria, & quòd ab vno quouis præstari debeat: sed quid sibi vult, quòd precator eam coram Deo recitet, & ipsam in precibus suis Deo obtrudat? Etsi enim sunt homies pij, qui hãc iustitiam in vna & altera officij sui parte habent, tamen reperiuntur in alijs præuaricatores. Dauid potuit quidem in causa aduersus Saulem, & in admis

In administratione regni sui, illud Psalmi dicere: Iudica me DOMINE secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me: non potuit autem hoc dicere in causa Vriæ. Ezechias verè dixit: Ambulaui coram te in veritate, & in corde perfecto: sed non verè idem dixisset, in legatione principum Babyloniorum. Paulus intuens in functionē Apostolatus sui, potuit bona conscientia dicere: Nihil mihi conscius sum, sed fortaßis hoc non dixisset in ea contentione, quam susceperat cum Barnaba de Marco. Quare, cum non solùm vulgus hominum, sed etiam sanctißimi ruant aliquoties in horrenda peccata, magnæ impudentiæ videtur, iustitiam suam in precibus coram Deo commemorare. Ac ponamus aliquot esse pios, qui vitam suam tanta honestate transigant, vt poßint cum Iobe dicere: Non reprehendit me cor meum in omni vita mea, nihilominus tamen necesse habent addere cum Paulo: Sed in hoc non sum iustificatus, propterea quòd omnes pij, qui suscipiunt faciendum bonum, reperiant sibi malum adiunctum esse, nec iustificentur operibus suis in conspectu Dei. Qua igitur fronte audebunt Deo suam iustitiam in precibus obtrudere? Ad hæc respondendum est, quòd vt turpe est de sua iustitia coram hominibus thrasonicè gloriari, ita multò turpius esset, si pij commemorarent eam coram Deo, vt iactarent, vel omnes in omnibus esse innocentes, vel confidere ea in causa consequendæ remißionis peccatorum & æternæ salutis. Sed sunt aliæ causæ, propter quas solent eam coram Deo commemorare. Vna est, vt iniustè ab impijs accusati & afflicti, ferant

2. Paralip. 32.

Acto. 15.

rant

rant testimoniũ veritati, & tueantur quod in se est, iustam aduersus impios causam. Solent enim impij e felici successu consiliorum suorum aduersus pios de rectitudine impietatis suæ gloriari, & piorum studia damnare. Mendacium autem impiorum non est approbandum, nec veritas neganda. Quare, cum pij recitant iustitiam & innocentiam suam, non hoc agunt, vt eam Deo pro expiatione peccatorum suorum obtrudant, sed vt officium, quod Deus in consistenda veritate exigit, faciant, & ipsi obedientiam suam probent. Altera est, vt hac commemoratione excitent fidem suam, & accendant ardorem inuocationis suæ. Manifestum enim est, quòd Deus non dissimulet perpetuò crudelitatem, qua impij grassantur in pios, & extant multæ promissiones, quibus Deus recipit se ope sua affuturum illis, qui iniusta patiuntur, & oppressurum iniustos: Brachia, inquit alius Psalmus, peccatorum conterentur: confirmat autem DOMINVS iustos. Et iterum: Iniusti disperibunt simul, reliquiæ impiorum interibunt: salus autem iustorum à DOMINO, & protector eorum in tempore tribulationis. Commemoratio aũt iustitiæ ac innocentiæ admonet precatores de his Dei promissionibus. Hæc igitur cõmemoratio non est vana & carnalis iactantia de sua sanctitate, sed est ad excitandam & inflammandam in inuocatione fidem, pia & vtilis recitatio.

Psalm.36.

Sed hæc de iustitia bonæ conscientiæ, & de commemoratione eius sufficiant. Cognoscamus nunc, quomodo diuinæ iustitiæ conueniat, quòd pudefaciat, & pedibus impiorum conculcandos obijciat illos,

los, qui optimam causam habent, ac in ea Deum ardentissimis precibus inuocant, & felicem eius euentũ magna spe expectant. Dicit enim Psalmus: Deus *Psal.25.* meus, in te confido, non confundar. Et iterum: In te *Psal.31.* DOMINE speraui, non confundar in æternum. Sciamus igitur quæ sit spes illa, quæ nos non confundit nec pudefacit. Ac primùm, si loquendum est de bonis spiritualibus & cœlestibus, quæ Christus filius Dei nobis morte sua impetrauit, vt sunt remissio peccatorum, adoptio in filios Dei, & felicitas æterna, fieri non potest, vt quisquis crediderit in Christum, & sperauerit hæc bona propter Christum, confundatur & pudefiat. Sic Deus (inquit Christus *Ioan.3.* ipse,) dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat æternam vitam. Deinde, si loquendum est de bonis mundanis & terrenis, quæ in aduersis à Deo petere & sperare solemus, suum est discrimen. Aliquoties enim extat certa & perspicua promissio, qua Deus recepit se bona illa mundana & corporalia sine omni conditione daturum. Cum igitur Deus sit omnipotens & verax, dubitari nõ debet, quin quod promissum est, certissimè eueniat. Sic Abrahæ promisit Deus, se posteritati suæ daturum suo tempore possessionem terræ Canaan, & hæc promissio impleta est, etiamsi maxima pars Israëlitarum erant increduli. Sic Deus promisit per Prophetam Ierobea- *3.Reg.11.* mo præfecto Salomonis, regnum decem tribuum Israëlis. Est & hæc promissio impleta, etiamsi Ierobeam gestabat impietatem in penetralibus cordis sui. Incredulitas enim impiorum non facit fidem Dei *Rom.3.*

irritam. Aliquoties aũt extant quidem certæ promissiones Dei, de terrenis beneficijs, sed conditione pœnitentiæ, quales sunt illæ promissiones, quæ continentur in precibus Salomonis, cum dedicaret templum. Qualis est & illa promissio apud Hieremiam: Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui, vt facerem ei. Quare, si quis non egerit veram pœnitentiam, nõ habet quod conqueratur, etiamsi spe sua pudefiat.

3.Reg.8.
Hiere.18.

Sed quid? si quis non solùm egerit veram pœnitentiã, verùmetiam ambulauerit in vocatione Dei, & habuerit optimam causam aduersus hostes suos, ac policeatur sibi spe sua certam victoriam, & tamen tantùm abest, vt cõsequatur, quod sperauit, vt etiam tradatur pedibus hostium conculcandus, ac coram amicis & inimicis pudefiat, id quod hîc noster Psalmus populo Dei accidisse commemorat? Quid ad hæc dicemus? Nunquid Deus aut mendacij aut iniustitiæ arguendus erit? Nihil certè minus. Nam præter causam peccati, sunt etiam multæ aliæ grauissimæ causæ, cur Deus soleat impios in hoc seculo exaltare, & pios, præter omnium spem & expectationem, deijcere.

Prima est, vt infelici rectorum consiliorum euentu assuefaciat Ecclesiam suam, ne vnquam bonitate causæ confidat, sed collocet omnem fiduciam suam in sola gratuita misericordia Dei, propter Iesum Christum. Vulgus enim hominum solet bonitate causæ suæ ita fidere, vt nisi Deus eam pro ipsorum arbitrio, fortunet, arguat eum iniustitiæ, aut accuset

eum

eum iniuriæ. Ac summa quidem semper danda est opera, vt nihil mali faciamus, nec nos ipsos vel temeritate, vel iniquitate in pericula conijciamus: Ne quis vestrum, inquit Petrus, affligatur vt homicida, aut fur, aut facinorosus, aut curiosus alienarum rerum: non est autem ipsa causæ bonitate fidendum: quòd bonitas causæ, etsi insigne quidem donum Dei est, tamen non est Deus ipse, creator, sed tantùm creatura Dei. Confidere autem creatura, est creaturam adorare, & coram Deo idolomaniam designare. Quare, quemadmodũ filius Dei permisit initio vulgati Euangelij, vt Ecclesia sua, tàm à Iudæis, quàm à Gentibus crudeliter discerperetur, & tanquã in laniena mactaretur, idq; illo consilio, vt reipsa doceret, regnum suum non esse de hoc mundo: ita etiam permittere solet, vt pij in optima causa concidant, quo vniuersa Ecclesia discat, felicem rerum euentum in hoc seculo, non propriè pendere à bonitate causæ, quam homines habent, sed tantùm à gratuita Dei clementia, qua sola est fidendum, & cuius solius voluntate ac beneficio, prosper rerum casus euenit.

Dices autem, si ad hunc modum res se habet, pius homo nunquam poterit, etiam in optimis causis, felicem euentum certò sperare, sed semper de occulta Dei voluntate dubitet, necesse est? Si autem dubitat, quomodo inuocabit Deum ex fide? Hîc reuocandum est in memoriam, quod paulò antè dictum est, aliud esse, si felix instituti euentus seu victoria, seu aliud mundanum & corporale beneficium peculiari & certo verbo Dei, nominatim promissa sunt: aliud, si tantùm generales habemus promisiones.

Nam si corporalia beneficia, peculiari verbo Dei disertè sunt promissa, nullo modo dubitandum est de veritate verbi Dei, sed certa & firma fides adhibenda est diuinæ promissioni, & felix euentus nulla hæsitatione expectandus.

Iosu.6. In libro Iosuæ promittitur Iosuæ victoria aduersus vrbem Ieriho & regem eius, certo & singulari verbo Dei: Ecce dedi, inquit DOMINVS, in manu tua Ieriho, & regem eius, omnesq́ fortes viros. Quare, cum Iosua circumiret vrbem Ieriho FIDE, reportauit insignem & admirandam victoriam.

Iudi.6. In libro Iudicum promittitur Gideoni certo verbo Dei, victoria aduersus Midianitas: Ego ero (inquit DOMINVS,) tecum, & percuties Midian, quasi vnum virum. Cum igitur Gideon aggrederetur fiducia huius promissionis hostes suos, vicit eos multò admirabilius, buccinis & lampadibus, quàm alij gladijs & alabardis vicissent.

4.Reg.19. In libro 4. Regum promissa fuit Ezechiæ perspicuis verbis strages exercitus Assyriaci. Ponam (inquit DOMINVS de Assyrio) circulum in naribus tuis, & chamum in labijs tuis, & reducam te in via, qua venisti. Quod cum Ezechias obedienti fide expectaret, liberatus est admirando modo. Quare, vbi est certa, expressa ac peculiaris promissio de externa victoria aut liberatione, ibi etiam certa fides est concipienda, & promissus euentus sine vlla dubitatione expectandus.

Si aũt non extat nisi generalis promissio de ope & auxilio Dei, ibi magna quidem fide aggrediendũ & suscipiendum est, ad quod diuinitus vocamur, sed euentus

uentus est voluntati Dei permittendus. Neq; enim ponendũ est, vt Iudith ait, tempus miserationis Dei, nec est ei dies pro nostro arbitrio constituendus, sed faciendũ est, quod Dauid in fuga sua, de reportanda arca dicit: Reporta arcam Dei in vrbẽ, Si inuenero gratiam in oculis DOMINI, reducet me, & ostendet mihi eam, & tabernaculum suum: Si autem dixerit mihi. Non places, præsto sum, faciat quod bonum est coram se. Et quod dixit Ioab ad fratrem suum Abisai: Esto vir fortis, & pugnemus pro populo nostro, & ciuitate Dei nostri, DOMINVS autem faciet quod bonum est in conspectu suo. Docuit & filius ipse Dei suo exemplo in periculis sic orare: Pater, si posſibile est, transeat à me calix iste: veruntamen non mea, sed tua voluntas fiat. Itaq;, si concepta tali fiducia, ac facta tali precatione, & voluntatis suæ in diuinam resignatione, DOMINVS dederit liberationẽ aut victoriam, est quod summas agamus Deo gratias: nec est, quòd quicquam nostræ vel iustitiæ, vel prudentiæ, vel fortitudini, sed soli gratuitæ clementiæ Dei adscribamus. Si autem non dederit victoriam, sed potius tradiderit nos hostibus opprimendos, non despondeamus animum, sed perferamus aduersa fortiter, & cogitemus nos versari in summo cultu Dei, quòd nostrum exemplum documento sit vniuersæ Ecclesiæ, DOMINVM Deum nostrum non sic bonitati causæ alligatum esse, vt necesse habeat eam semper externa felicitate, & pro humana voluntate fortunare, sed esse liberrimum rerum gubernatorem & administratorem, qui posſit victoriam, pro suo arbitrio, nunc in dignos, nunc in indignos conferre.

2. Reg. 15.

2. Reg. 10.

Secunda cauſa. Deus ſolet impiorum conſilia, oppreſsis pijs, adiuuare, vt talibus exemplis veram ſententiam generalium promiſsionum legis de auxilio Dei in periculis, & miraculorum, quæ in ſcriptura extant, quaſi commentario, exponat & interpretetur. Generalis promiſsio eſt: Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea cuſtodieritis, & feceritis ea, perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis. Perſequētur quinq; de vobis, centum alienos, & centum de vobis, decem millia. Et iterum: Si exieris ad bellum contra hoſtes tuos, & videris equitatus & currus, & maiorem quàm tu habeas aduerſarij exercitus multitudinem, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos, quia DOMINVS Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra aduerſarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Huc accedunt miracula, quæ ſunt harum promiſsionum quaſi ſigilla. Gideon trecentis tantùm militibus vertit in fugam innumerabilem hoſtium multitudinem. Ionathas & armiger eius, ſoli hoſtes Philiſtinos ita exterruerunt, vt in caſtris eorum, alter in alterum, tanquam in hoſtem ſæuirent, & in fugam conijcerentur. Cum Ioſaphat proficiſceretur cum ſuis in bellum aduerſus Moabitas & Ammonitas, qui exercitui Ioſaphat & robore & multitudine antecellebant, vicit tamen Ioſaphat, non gladijs, non alabardis, ſed Pſalmis & Canticis, quæ cantores exercitum antecedentes præcinebant. Ezechias nondum in bellum egreſſus, ſed adhuc Hieroſolymis hærens, exercitum Saneherib precibus ſuis ita fregit & vicit, vt vna nocte centum octoginta millia

Leuit. 26.

Deut. 20.

Iudi. 7.

1. Reg. 14.

2. Paral. 20.

millia fortium virorum ab angelo interficerentur, & Saneherib cum reliquijs fuga sibi salutem quæreret. Hæ promissiones & miracula solent fere eò transferri, perinde ac si corporalis salus, & externa victoria semper deberent, bellum populi Dei, & consilia piorum sequi. Sed exemplum huius Psalmi nostri & alia id genus, interpretantur illas generales promissiones & miracula, videlicet, quòd significent ac testificentur certam quidem, corporalem & mundanam in periculis salutem, firma fiducia tunc expectandam esse, cùm ea singulari promissione & disertis verbis promissa est: sed cum non extat expressa de externa & corporali salute promissio, sciamus, quòd cum non contigerit externa & corporalis salus, expectanda nobis sit, sine vlla dubitatione, spiritualis & cœlestis. Non enim dubium est, quin hi, qui primi hunc Psalmum recitarunt, fuerint Ecclesia populi Dei, & egressi ad bellum, fecerint magna pietate, ea quæ Deut. cap. 20. mandātur, videlicet, quòd ad solennem Sacerdotis concionem susceperint prelium committendum forti & pio animo, ac sperauerint multa fiducia, DOMINVM Deum suum dimicaturum pro ipsis contra aduersarios, ac liberaturum ipsos è periculis. Hoc enim significant, cum dicunt: Non obliti sumus tui, & inique non egimus in testamento tuo. Et non recessit retrò cor nostrum. Nihilominus tamen ab hostibus suis ita victi, fusi & fugati sunt, vt alij, veluti oues mactationi destinatæ, fuerint iugulati, alij in perpetuam seruitutem abducti & venditi, adeoque facti sint opprobrium omnibus vicinis suis. Quid igitur dicemus? Num accusabimus

bimus Deum mendacij, quòd non contulerit exter- nam victoriam in Ecclesiam populi sui, cōfidentem & inuocantem ipsum, iuxta verba promissionis suę? Nihil minus. Etsi enim non contigit externa victo- ria, reliqua tamen adhuc est spiritualis & cœlestis, quæ pijs certissimè contingit, etiamsi omni corpo- rali salute destituantur. Ad hunc enim modum præ- dicatio Euangelij de regno Christi interpretatur promissiones legis & miracula eius: Gaudete, in- quit, & exultate, quia merces vestra copiosa est in cœlis. Disertè addit, IN COELIS. In his enim ter- ris fieri solet, vt pijssima consilia habeant infelicis- simos euentus: nec lex Dei minatur impijs vllam tam grauem & seueram in hoc seculo afflictionem, quæ non etiam, imò maximè omnium pijs & sanctis
Deut.28. accidere soleat. De impijs dicit lex: Mittet DOMI- NVS in te famem & esuriem. De pijs autem dicit
Pro.10. Scriptura aliàs: Non affliget DOMINVS fame ani-
Psal.36. mam iusti. Et iterum: Non confundentur in tem- pore malo, & in diebus famis saturabuntur. Et tamē
Vide Euse. in multi Martyres fame necati sunt. Quæ est ergo hæc
histo. Ecclesia. cōfusio, quòd quæ lex minatur impijs, accidant pijs,
Et Augu.lib.1. & quæ promittuntur pijs, accidant impijs? Hanc
cap.10. de ciui. confusionem componit & conciliat prædicatio Eu-
Dei. angelij, cum dicit: Gaudete & exultate, quia mer- ces vestra copiosa est in cœlis. Promittuntur qui- dem pijs multa & magna beneficia Dei, sed si non contigerint ipsis in hac terra corporaliter, certè cō- tingent eis in cœlo spiritualiter, ac longè maiori v-
Rom.8. tilitate, quàm si accepissent ea in his terris. Omnia, inquit Paulus, adiumento sunt in bonum his, qui di-
ligunt

ligunt Deum. Quare etiamsi vincuntur & opprimuntur ab hostibus, reportant tamen longè meliorem victoriam, quàm impij hostes, propterea quòd hi vnà cum victoria sua in æternum pereant, pij aũt suis ærumnis illustrentur coram cœlesti cœtu, & conseruentur æterna salute. Hanc enim piorum victoriam, in media quoque strage, qua ab impijs opprimuntur, exponit idem Paulus, allegato etiam versiculo ex hoc Psalmo: Quis nos, inquiens, separabit à dilectione, qua Deus nos complectitur? Num afflictio? num angustia? num persecutio? num fames? num nuditas? num periculum? num gladius? Quemadmodum scriptum est: Propter te morti tradimur tota die, habiti sumus velut oues destinatæ mactationi. Et mox addit de victoria: Verùm in his omnibus, inquit, superamus per eum, qui nos dilexit. Habes victoriam magis memorabilem & illustriorem, quàm fuit quondã Alexandri Magni de Dario, vel etiam Dauidis de Goliathe. De tali victoria concionatur etiam Ioannes: Omne, inquiens, quod natũ est ex Deo, vincit mundum. Et hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Reportent sanè impij victoriam externam, qua occupant facultates & corpora piorum. Pij autem reportant victoriam, qua vincunt non vnam tantùm & alteram terræ regionem, sed vniuersum mundum: Hęc (inquit) est victoria, quæ vincit MVNDVM, fides videlicet nostra. Hanc fidem, si ex prælio saluam reportauerimus, omnia sunt salua. Etsi enim non vincitur hostis homo, vincitur tamen hostis sathan: ac si non reportas victoriam è prælio terreno, reportas tamen eam *1. Ioan. 5.*

ex morte ipsa. Quantò hæc victoria illi antecellit?
Euseb. in Ecclesiast. histo. lib. 8. cap. 5. Ciuis quispiam Nicomediensis, insignis & genere & pietate, cum vidisset publicè in foro affixũ esse crudele & blasphemum edictum Diocletiani aduersus Christianos, excitatus est heroico spiritu, & accedens iniecit palàm manus in literas Imperatorias, ac discerpsit eas, spectante magna populi multitudine frustatim. Sed mox affectus est ab Imperatore, immani supplicio. Quid ergo factum est, quòd hic heros habuit similem penè causam & zelum cum Mat-
1. Maccha. ca. 2. tathia, qui Iudæum idolis sacrificantem in ara trucidauit, & mox etiam legatum impij regis occîdit, non tamen habuerit similem fortunam? Mattathias enim non solùm seruatus est, verùmetiam excitauit hoc stratagemate reliquos pios, vt caperent arma, & inciperent patriam suam à tyrannide liberare: ille aũt Nicomediensis ciuis crudeli morte occisus est. Sed facilis est explicatio. Mattathias est exemplum clementiæ Dei, de externa liberatione, ciuis autem Nicomediensis est exemplum clementiæ Dei de spi-
Euseb. Eccle. hist. lib. 8. ca. 11. rituali & æterna liberatione. In Phrygia fuit ciuitas, cuius non solùm ciues vulgares, autore Eusebio, verùmetiam Senatus & Magistratus omnes erant Christiani, & recusabant constanter sacrificare idolis. Susceperunt igitur Romani aduersus hanc ciuitatem bellum, & cinxerunt eam obsidione. Etsi autem dederunt ciuibus optionem, vt qui vellet, ciuitatem liber exiret, sed illa conditione, vt idolis sacrificaret, tamen ciues, vnà omnes cum magistratibus, senatoribus, mulieribus & pueris, maluerunt extrema perferre, quàm abnegato Christo ad impie-

tatem

tatem reuerti. Itaque ad vnum omnes vnà cum ciuitate, iniecto à Romanis igni, exusti sunt. Quid ergo est, quòd Deus non miserit in Romanum exercitū, qui vrbem tam piam obsidebat, Angelum exterminatorem, sicut quondam miserat in exercitum Saneheribi regis Assyriorum? Sed sic visum est DOMINO, in conseruanda vrbe Hierusalem, ædere exemplum externæ liberationis, qualis tunc regno politico cōueniebat: in concremanda autem vrbe Phrygiæ, ædere exemplum liberationis spiritualis, qualis conueniebat regno Christi. Quare, cum videmus consilia impiorum fortunari, & pios in optima sua causa opprimi, sentiamus hoc illo consilio diuinitus fieri, vt Deus proponat vniuersæ Ecclesiæ cōmentarium, quo discat, generales promissiones de diuina ope & liberatione in periculis, non intelligendas esse de externa tantùm & corporali, qualis conuenit regno politico: sed præcipuè de spirituali & æterna liberatione, qualis regno Christi, quod non est de hoc mundo, conuenit: nisi fortè externa liberatione, quemadmodum antea ostendimus, expressis verbis promissa sit diuinitus: tunc enim non solùm spiritualis, sed etiam externa illa liberatio, petenda est firma fide, & expectanda certissimè. 4. Reg. 19.

Tertia causa. Deus immittit multa aduersa Ecclesiæ suæ, quamuis iuxta bonæ conscientiæ iustitiam innocenti, & in vocatione Dei ambulanti, vt fiat conformis imaginis filij sui. Non enim est discipulus supra præceptorem, neque seruus supra dominum suum. Et si Ecclesia petit vnà cum Christo Domino suo glorificari & regnare, vnà etiam compa-

tiatur & conculcetur necesse est. Nihil autem manifestius est, quàm quòd Christus filius Dei in hoc mũdo, & in causa longè omnium optima, passus sit extremam infelicitatem. Vides quanta animi angustia in monte Oliueti ter deprecetur crucem, & petat, vt transeat à se hic calix. In cruce tanta tristitia obruitur, vt exclamet, se à Deo desertum. Et notum est è Psal. 22. quòd conqueratur coram Deo patre, se vnigenitum filium Dei, ne tantum quidem in sua afflictione iuuari, quantum veteres Patriarchæ, homines, vt nihil aliud dicam, in peccatis concepti & nati, diuinitus & mirando modo in suis aduersis adiuti sunt: In te, inquit, sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberasti eos. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt, in te sperauerunt, & non sunt confusi. Exempla horum versiculorum, vide suprà Psal. 22. quibus accedunt & multa alia, De Dauide, 1. Reg. 23. De Abia rege Iuda, 2. Parali. 13. De Mose, Num. 16. De Elia, 4. Reg. 1. De Elizæo, 4. Reg. 6. De Ezechia, 4. Reg. 19. Dies me deficeret, si pergerem commemorare omnia Patriarcharum exempla, quæ testificantur ipsos sperasse, clamasse in aduersis suis ad DOMINVM, & consecutos esse admirabilem liberationem. Ego autem (inquit Christus filius Dei) sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Ego spero quidem in Deum, & clamo ad eum, vt qui maximè & confidentissimè, attamen nullus venit nec homo, nec angelus, qui me è manibus hostium meorum eripiat, sed ita conculcor, perinde ac si vermis essem & non homo, adeoq́ factus sum omnibus, etiam abiectissimis, extremo ludibrio

dibrio. Habes exemplum Christi. Si autem Christus filius Dei sperauit & clamauit ad Deum patrem suum, in causa longè omnium optima, & innocentissimus, non tamen consecutus est talem externam liberationem, qualem humana voluntas optabat & expectabat, qui nos sumus, aut quæ est vniuersa Ecclesia Dei, quòd detrectaret hac in parte conformis imaginis filij Dei fieri? imò tantum absit, vt in aduersis, quæ innocenti sibi, post confidentissimam inuocationem, præter omnem expectationem accidunt, expostulet cum Deo, & abijciat animum, vt potius gaudeat se dignari honore imaginis filij Dei, & maiorem ac certiorem de vera liberatione & salute fiduciam concipiat.

Quarta causa. Deus solet populo suo beneficia, quæ antea contulit, auferre, & aduersis affligere, nō vt perdat ipsos, sed vt maioribus eos beneficijs afficiat, deijcit vt exaltet, mortificat vt viuificet, deducit ad inferos vt reducat. Vide mihi iterum Christum filium Dei, cum vociferaretur in cruce: Deus meus, Deus meus, vt quid me deseruisti? non sic quidem exauditur à Deo patre, vt mittat cohortem Angelorum, qui ipsum de cruce, corā omnibus spectatoribus, palàm, admirabiliter deponant: sed excitat eum tertio die à mortuis, educit eum de sepulchro, & palàm testificatur, eum ad dextram suam collocatum, ac supra omnem humanam & angelicam maiestatem euectum. Quanto igitur beneficiorum cumulo, compensauit pauci temporis humilitatem & deiectionem? Sed audiamus non tantùm in æterno & naturali filio Dei, verùmetiam in filijs Dei ad-

optiuis idem Dei patris institutum. Ioseph venditur à suis fratribus, & conijcitur in carceres, nō quidem hoc Dei consilio, vt periret, sed vt hac via ad illustrisſimum Ægypti principatum duceretur. Iob testimonio Dei collaudatus, spoliatur non tantùm facultatibus, verùmetiam liberis suis, ac sanitate corporis sui, quæ beneficia Deus antea singulari fauore in ipsum cōtulerat. Spoliatur autem his, non vt maneat rerum omnium egens, sed vt plura & maiora à Deo beneficia recipiat. Dauid expellitur in exilium, non vt in exilio pereat, sed vt hoc quasi gradu ad thronum regium ascendat. Quid autem necesse est commemorare exempla verè piorum & innocentū, cum Deus idem suum consilium, etiam in sceleratis, & ijs, qui propter peccata meriti sunt supplicia, sæpè ac multùm declarauerit? In primo libro Regum, cap. 4. belligerantur Israelitæ cum Philistinis, Israelitę autem meriti erant supplicium propter impietatem suam: quare non tantùm vincuntur bello à Philistinis, sed etiam arca testamenti, in qua Deus se habitaturum promiserat, & quæ erat præcipuū populi Dei Sacramentum, abducitur captiua. Itaque videbantur non tàm ipsi, quàm vniuersa ipsorum religio perijsse. Sed Deus permiserat arcam abduci, vt maiori gloria restitueretur. Ciues vrbis Hierusalem ducuntur captiui in exilium Babylonicum, & vrbs eorum, quæ fuerat sedes verbi Dei, solo æquatur, sic enim meriti erant sua impietate & impœnitentia. Deus autem coniecit eos in tantam miseriam, non vt gloria religionis eorum interiret, sed vt inter gentes multis miraculis illustraretur, & ipsi ac

posteri

posteri eorum, patriæ magna gloria restituerentur. Postquam igitur Deus non meditatur perditionem, sed salutem, cum affligit populum suum sceleratum & nocentem, quomodo non meditaretur salutem, cum affligit populum suum iustum & innocentem?

Iouinianus, insignis heros in aula Cæsaris Iuliani, eijcitur ex aula propter confessionem Christi, & priuatur contumeliosè omni militiæ dignitate. Cur ergo Deus conniuit ad hanc pij Principis contumeliam? num vt in ignominia periret? Nihilminus, sed vt maiori gloria restitueretur. Paulò pòst enim non solùm reuocatur in aulam, sed etiam creatur ipse loco persecutoris sui Imperator. Erat & Valentinianus vir magna animi fortitudine & pietate nobilis in aula Iuliani. Sed cum & ipse propter confessionē Christi eijceretur in exilium, tantum abfuit, vt passus sit magnam honoris sui iacturam, vt & ipse post Iouinianum electus sit in Imperatorem, & pro ignominia breui durabili, acceperit gloriam & maiestatē Imperatoriam. Quid ergo dicemus? Num horum exemplo sperandū est cuiuis propter Christū & Euangelion eius contumelia affecto, & aut in exiliū eiecto, aut in captiuitate detento, quòd sit etiam in hac vita cōsecuturus maiorem gloriam, quàm ante amiserit? Dicit quidem Christus apud Marcum & Lucam: Nullus est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut liberos, aut agros mea causa & Euangelij, quin recipiat centupla nunc in tempore hoc, ac in seculo venturo vitam æternam. Hoc autem dictum Christi non est intelligendum de crasso & Arithmetico recipiendi modo in hoc seculo,

Tripar. lib. 7. cap. 1.

Euse. in Eccle. histo. lib. 11. cap. 2.

Tripar. histo. lib. 6. cap. 35.

Mar. 10. Luc. 18.

culo, videlicet, quòd qui vnam externam domum propter Christum relinquit, recipiat pro ea centum externas domos, & qui vnam vxorem relinquit, recipiat pro ea in hoc seculo centum vxores: quę enim hæc esset absurditas? Sed intelligendum est de Geometrico, analogico, aut potius Theologico recipiendi modo, videlicet, quòd si propter Christũ aut Euãgelion eius reliqueris parentes, domum, vxorem, liberos, agros, & alias mundanas opes, Deus tàm prosperum det euentum, etiam in hoc seculo, vt non solùm sufferre queas hanc tentationem, verùmetiam multò felicius & tranquillius vitam agas, quàm si abnegatione Christi retinuisses & tuam domum, & præter eam alias decem aut centum accepisses. Vide mihi exemplũ Petri. Hic reliquit propter Christum suum rete, sed ita compensatum est ei, vt & ante mortem & resurrectionem Christi, cum emitteretur absq; vlla pecunia ad prędicandum Euangelion, fateatur ipse, nihil vnquam sibi defuisse, & post resurrectionem Christi, cum ablegaretur in mundum, ad diuulgandum Euangelion, exceptus sit à pijs quibusq; magna animi promptitudine, & tractatus summo honore. An non hoc verè est pro vno reti, recipere centum, etiam in hoc seculo? Negari quidem non potest, quin Deus queat suos pro vna domo amissa, centum domibus mundano modo in hoc seculo ditare, & vinctos in carcere educere, ac in regno collocare, neque enim manus eius hisce temporibus abbreuiata est: sed quia vera piorum felicitas & maiestas consistit maximè omnium in futuro, nõ in pręsenti seculo, idcirco, si cui ablatæ fuerint facultates propter

Act.10.

propter Christum, aut aliæ calamitates acciderint, non pugnet cum voluntate Dei, sed dicat cum Dauide: Si inuenero gratiam in oculis DOMINI, reducet me, si autem dixerit mihi, non places, præstò sum, faciat quod coram se bonum est. Nihil enim certius est, quàm quòd homini pio eò maior contingat apud Deum in æterna vita felicitas, quò minus eam in hoc seculo assequitur. Nam, quod apud Deum differtur, in tantùm non aufertur, vt etiam augeatur & cumuletur. Momentanea (inquit Paulus) leuitas 2. Cor. 4.
afflictionis nostræ, mirè supra modum, æternum pondus gloriæ parit nobis, dum non spectamus ea, quæ videntur, sed ea quæ non videntur. Et iterum: Rom. 8.
Reputo non esse pares afflictiones præsentis temporis, ad gloriam quæ reuelabitur erga nos.

Quinta causa. Deus solet aliquoties aduersa in pios congerere, ac etiam augere, non ad puniendum præteritum peccatum, sed ad cauendum futurum. Exemplo est Paulus, qui ad Corinthios scribens: Ne 2. Cor. 12.
excellentia, inquit, reuelationum supra modum efferret, datus est mihi stimulus per carnem, nuncius Sathanæ, vt me colaphis cederet, ne supra modum efferrer. Super hoc ter rogaui DOMINVM, vt discederet à me. Et dixit mihi, sufficit tibi gratia mea, nã virtus mea per infirmitatem perficitur. Memorabile exemplum, quo primùm admonemur, iustitiæ Dei non tantùm competere, vt supplicijs præterita peccata puniat, aut de præsentibus in carne admoneat, verùmetiam vt à futuris per aduersa arceat. Cogita ergo mihi, num & Deus pijs huius Psalmi nostri precatoribus idcirco nõ contulerit victoriam in hostes

M suos,

suos, ne felicitate elati, ruerent in pessima quæq; scelera. Deinde docemur, quòd Deus videatur quidem aliquoties preces piorum repellere, semper tamen exaudiat eas, si non secundum humanam precantium voluntatem, certè secundum spiritualem eorum vtilitatem: Spiritus, inquit Paulus, intercedit pro nobis, gemitibus inenarrabilibus. At ille, qui scrutatur corda, nouit, quis sit sensus Spiritus, quoniam secundum Deum intercedit pro Sanctis. Quare, si vota precũ nostrarum videntur magis retrocedere, quàm promouere, sufficiat nobis, sicut dictum est ad Paulum, gratia Dei: & simus contenti, quòd Deus sit nobis propitius propter filium suum. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos? Et si Deus fauet, dubium nõ est, quin declaraturus sit suo tempore fauorem magna & miranda liberalitate.

Rom. 8.

Sexta causa. Deus obijcit Ecclesiam suam aduersis, vt gloria nominis sui illustretur. Neq; hic, inquit Christus, peccauit, neq; parentes eius, sed vt manifestarentur opera Dei in illo. Ac siquidem Deus punit aduersis & supplicijs certa manifesta scelera, reportat gloriam iusti iudicis. Non solùm autem vocatur iustus iudex, verùmetiam habet multa alia nomina, videlicet, sapiens, clemens, omnipotens, verax, & quæ sunt id genus alia. Solet igitur Deus aduersa in Ecclesiam suam, ac nonnunquam etiam in alienos immittere, vt hæc nomina sua fiant illustria, & excitent homines ad agnitionem Dei, ad timorem Dei, ad fidem & inuocationem ac obedientiam Dei. In Ægypto mandat rex seueriter, vt masculi Israëlitarum in partu interficerentur. Quod mandatum,

Ioan. 9.

cum neglectum esset, iubet masculos populi Dei in flumen proiici, & aquis suffocari: adultos autem & seniores tàm duris laboribus exercebat, vix vt respirare possent. Hanc calamitatem, si quis ordine, priusquam accideret, Israëlitis exposuisset, cùm adhuc recenti Iosephi memoria in Ægypto florerent, nunquid arbitraris eos potuisse aliquid salutis sperare? Certè, aut non credidissent talia futura commemoranti, aut si credidissent, existimassent de salute & incolumitate populi Dei actum fore. Dictum quidem erat quondam ad Abrahamum: Semen tuum peregrinum futurum est in terra non sua, & subiicient eos seruituti & affligent: sed tantam esse venturam in ipsos immanitatem, quis cogitasset? Nihilominus tamen DOMINVS Deus noster permittit hæc accidere, interim autem excogitat modum, quo non solùm seruat populum suum, sed etiam multiplicat eum, ac liberat à tyrannide Regis potentissimi. Illustratur ergo nomen sapientię & omnipotentiæ eius, vt in toto orbe cognoscatur, quòd sit Deus sapiens & omnipotens. *Gen. 15.*

In primo libro Regum cap. 4. vincuntur Israëlitæ à Philistinis, & Arca propitiatorij abducitur ab hostibus captiua. Hoc, si quis futurum exposuisset Israëlitis ante bellum, aut Philistinorum victoriam, maxima pars exclamasset: Hoc si futurum fuerit, actum erit, non tantùm de Israëlitis, verùmetiam de vniuersa ipsorum religione. Sed DOMINVS Deus noster inuenit rationem, qua & conseruat suam Ecclesiam ac religionem, & efficit, vt Arca propitiatorij restituatur Ecclesiæ suę maxima nominis sui glo-

ria, & summa hostium ignominia. Illustratur igitur nomen Dei, vt cognoscatur esse verè sapiens, potens & clemens.

In Macchabæis vides, quanta crudelitate, quanta immanitate sęuiat Antiochius in Iudæos, qui tunc erant Ecclesia Dei. Vrbs Hierusalem, quæ erat sedes Ecclesiæ, occupatur à tyranno ethnico & impio idolatra, prohibentur sacra legitima, prophanatur templum, instituuntur idola & sacra impia, traditur incendio sacra Scriptura, trucidantur qui legi Dei constanter adhærent, trucidantur & mulieres, quæ pueros suos circumciderant, ac pueri suspendebantur à ceruicibus ipsarum, denique plurima erat vbique mortis imago. Si hæc fuissent Iudæis ante euentum commemorata, quis non existimasset extremam Ecclesiæ Dei internitionem instare? Sed DOMINVS Deus noster, qui promisit se affuturum afflicto populo suo, ea est industria, potentia, clementia & veritate, vt & tyrannum deijciat, & populum suum mirando modo conseruet. Reportat igitur gloriam non tantùm sapientiæ & potentiæ, verùmetiam clementiæ & veritatis.

Dices: Quomodo gloria nominis Dei illustratur aduersis casibus populi Dei, cum potius res ipsa testificetur, quòd impij hostes, consecuta victoria aduersus pios, applaudant sibi de sua impietate, & palàm vociferari non vereantur: Vbi est Deus eorum? vbi Christus, de quo gloriantur, quòd Ecclesiam suam perpetuò tueatur? vbi Euangelion? vbi precationes eorum? cur non defenderunt eos in his tantis periculis? an non Deus tali victoria quasi publi-

cum

cum dedit testimonium,nostram religionem esse verissimam, illorum autem esse vanissimam? Hæ & id genus aliæ impiorum vociferationes, non certè videntur esse gloria, sed potius contumelia nominis Dei,& veritatis piæ doctrinæ. At enim inter titulos DOMINI Dei nostri non recitantur hęc tantùm epitheta,misereator,misericors,clemens,sapiens,potens, verax, & id genus reliqua, sed etiam patiens & longanimis. Et aliquoties quidem illustratur nomen misericordiæ, clementiæ, potentiæ, sapientiæ, & veritatis: sed & nomen patientiæ & longanimitatis est illustrandum. Si enim omnes virtutes sunt in Deo perfectissimæ, certè etiam longanimitatis virtus in ipso perfectissima sit,necesse est.Itaque audit quidem blasphemas impiorum voces, sed quia longanimis est, non solet ad vindictam præcipitanter festinare,sicut homines carnales:sed solet pro diuina sua sapientia opportunum tempus expectare. Cum vnigenitus filius Dei penderet in cruce laceratus & perfossus, quid horribilius, quid magis blasphemum dici potuit, quàm quod tum ab impijs audiebatur: Vah, qui destruis templum, & in triduo reędificas illud,serua temetipsum,si es filius Dei,descende de cruce? Et tamen Deus ad has tam impias voces,ita tum conniuit,perinde ac si filius eius nulli prorsus sibi curæ esset.Sed vt nihil dicam de æterno horum impiorum supplicio,confer quęso cogitationem & oculos tuos ad ea tempora,quibus Titus Imperator expugnauit vrbem Hierusalem. Quas ibi miserias, quas calamitates non viderunt? An non cum re ipsa comprobatum est, quòd Deus nō solùm

Exod.34.
Psalm.103.

blasphemas voces, quas impij aduersus filium suum euomuerunt, audiuerit, verùmetiam tantò seuerius in impios animaduerterit, quantò diutius suppliciũ distulit. Quare non moueamur impiorum iactantia & blasphemijs, sed agnoscamus lõganimitatem Dei, qui vt non sinit suos tentari vltra id quod ferre possunt, ita gloriam nominis sui multò illustrius, quàm quisquam ratus esset, opportuno suo tempore vindicabit.

Septima causa. Deus exercet Ecclesiam aduersis vt cribretur, & triticum à paleis dignoscatur. Nam si Deus permittit hæreses aut sectas esse, vt qui probati sunt, quemadmodum Paulus ait, manifesti fiant, multò magis permittit accidere aduersa, vt conspicuum fiat, qui verè, & qui non verè credant. Apud
Matth.13. Matthæum, semen Euangelij spargitur in agrum Ecclesiæ, sed quod cadit in loca saxosa, adumbrat eos, qui excipiunt quidem Euangelion cum gaudio, cum verò sol exoritur, (hoc est) æstus afflictionis aut persecutionis inciderit, offenduntur & deficiunt. Etsi autem separatio bonorum à malis, tum demum perfectè fiet, cum DOMINVS venerit ad iudicandos viuos & mortuos, interea tamen temporis libet ipsi aliquoties ventilabrum afflictionis in manum sumere, & aliquod specimen excussionis palearum à tritico ædere: idq́ non hoc consilio, vt ipse imprimum discat suos agnoscere, qui enim est cordium scrutator, nouit, qui sint sui: sed vt verè pij fiant sibi ipsis noti, & comperiant reipsa filium Dei verè esse viuificatorem & seruatorem. In Psal.94. dicitur: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consola-

consolationis tuæ lætificauerunt animam meam. Et 2. Cor. 1. Sicut abundant afflictiones Christi in nobis, ita per Christum abundat & consolatio nostra. Quanquam enim perfecta consolatio tum demum pijs contingit, cum mortale hoc induerit immortalitatem, tamen in hoc seculo accipiunt in aduersis suis primitias consolationis, per Christum filium Dei, cuius nomine lætificantur in doloribus, vt habeant intra se viuum testimonium, quòd filius Dei, DOMINVS noster Iesus Christus, sit verus viuificator & seruator. Qui non exercētur afflictionibus, nec tentantur, nullam habent cœlestis consolationis aut viuificationis notitiam & experientiam: qui enim non est tentatus, quid scit? Quare, cum Deus cribrat *Eccle. 34.*
Ecclesiam suam aduersis, sciamus eum illud agere, vt qui verè pij sunt, accipiant etiam in hoc seculo, & in medijs afflictionibus aliquem futuræ felicitatis gustum.

Octaua causa. Deus permittit impios, oppressis pijs, vincere & dominari, vt impij propter obstinatam suam impietatem & impœnitentiam excæcentur, & iniquitates suas compleant, ac tandem æterna & digna factis suis supplicia accipiant. In diem perditionis, inquit Iob, seruatur malus, & ad diem *Iob 21.*
furoris ducetur. Et in Psalmo: Ecce ipsi (inquit) pec- *Psalm. 72.*
catores, & tamen felices sunt in hoc seculo: obtinuerunt diuitias. Et mox: Veruntamen propter dolos posuisti eis, hoc est, constituisti eos in lubrico, seu præcipitio, vt quò altius extolluntur, eò grauiori lapsu ruant. Et in Prouerb. Contritionem præcedit su- *Prouer. 16.*
perbia, & ante ruinam exaltatur Spiritus, (hoc est)

impij

impij, cum extolluntur & superbiunt, proximi sunt
Hiere.12. deiectioni & ruinæ. Et Hieremias: Quare via impiorum prosperatur, benè est omnibus, qui præuaricantur & iniquè agunt? Et mox respondet: Congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in diem occisionis, (hoc est) quemadmodum boues & porci saginantur, non ipsorum causa per se, sed ad lanienam, vt mactentur, ita impij fruuntur felici rerum suarum successu, vt deijciantur in perpetuam infelicitatem. Quare pij præstant Deo gratissimum cultum, si interea, dum impij saginantur & exaltantur, deiectionem suam obedienter sustineant, donec DOMINVS impijs sufficienter saginatis incipiat eos, ad declarandam potentiam & seueritatem suam, mactare, & in barathrum æternæ damnationis præcipitare.

Nona causa. Deus affligit piam suam Ecclesiam, vt perspicuum fiat, quanta seueritate Deus sit puniturus impios. In Hieremia cap. 25. dicitur: Ecce in ciuitate, in qua inuocatum est nomen meum, ego incipio affligere, & vos quasi innocentes & immunes
1.Pet.4. eritis? Et Petrus: Tempus est, inquit, vt iudicium à domo Dei incipiat. Quòd si primùm incipit à nobis, quis erit finis eorũ, qui non credunt Euangelio Dei? Et Christus ipse in sua passione dicit: Si hoc in ligno viridi, quid fiet in arido?

Decima causa. Deus affligit populum suum, vt excutiat ipsis carnalem securitatem, & doceat eos, non aliena intercessione, sed sola gratuita clementia Dei confidere. Extant enim in scriptis Propheticis & Apostolicis exempla, quibus aliena intercessio ita

ita commendatur, vt Deus propter eam, etiam impijs & extrema meritis benefaciat. In Gen. cap. 18. dicit DOMINVS ad Abrahamum: Si inuenero Zodomis decem iustos, non delebo propter decem. Quoties Mose seruat sua intercessione Pharaonem *Exo.9.17.*
& Israëlitas, etiam internitionem meritos? In priori *Num.14.*
libro Samuelis cap. 7. Propheta Samuel liberat sua intercessione Israelitas à Philistinis. In Actis Apostolicis cap. 27. donantur vni Paulo ducenti septuaginta sex homines, ne naufragio pereant. In Eccle- *Euseb.lib.5.*
siastica historia, milites Christiani impetrant exer- *cap.5.*
citui Cæsaris Marci Aurelij, qui maxima parte ex Idolatris constabat, in summa siti, pluuiam & victoriam aduersus hostes. Possent autem homines arbitrari, hæc & id genus alia exempla proponi, vt liceat nobis securis aliena intercessione cōfidere, ac nostrum ipsorum officium deserere. Sed ne his exemplis abuteremur, solet Deus aliquoties populum suum nulla alienæ intercessionis ratione habita, affligere, vt assuefaciat eos suum ipsorum officium facere, & sola gratuita Dei clementia confidere. Et extant alia diuersa exempla. Neq; enim septem illa millia virorum, qui non curuauerant genua sua ante Baal, neq; Elias ipse, neq; centum Prophetæ, quos Abdias clàm pauerat, potuerunt Israëlitas à publica rerum penuria & fame seruare. Et ad Hieremiam *Hier.15.*
dicitur: Si steterint Moses & Samuel coram me, nō est anima mea ad populum istum. Quid ergo sibi vult DOMINVS Deus noster, quòd nunc quidem parcat etiam nocentibus, propter aliorum intercessionem, nunc autem nullam prorsus habeat talis in-

tercessionis rationem? Non est quidem inquirendum curiosè in iudicia Dei, quæ vult ipse à nobis abscondita esse, nec est Deo ex aduerso respondendum: sed pars officij est illa cognoscere, quæ Spiritus sanctus in sacra Scriptura nobis cognoscenda tradit. Docet igitur Scriptura, quòd pij tantæ sint curæ Deo, vt non solum capillos capitis ipsorum in numerato habeat, & ipsis solis benefaciat, verùmetiam

Gen. 12. benefaciat alijs propter ipsos: Benedicam, inquit DOMINVS ad Abrahamum, benedicentibus te. Et in Decalogo: Faciens misericordiam in millia, his, qui diligunt me, & custodiunt mandata mea. Itaque, cùm alijs aliorum intercessione benefacit, agnoscamus immensam Dei clementiam & bonitatem, & excitemur ad ardentius pietatis studium. Si autem visum fuerit DOMINO, in inferendis aduersis pergere, ac nullam alienæ intercessionis rationem habere, non accusemus eum crudelitatis, sed agnoscamus tàm libertatem, quàm seueritatem eius, & sciamus, quòd quicquid fiat, certè Deus semper complectatur & tueatur credentes in ipsum, summa cura

Ezech. 14. & fauore: Cum peccauerit terra, inquit DOMINVS apud Ezechielem, vt præuaricans præuaricetur, extendam manum meam super eam. Ac mox: Et si fuerint in medio eius tres viri isti, Noë, Daniel & Iob, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas. Et Petrus: Nouit (inquit) DOMINVS, pios è tentatione eripere, iniustos autem in diem iudicij puniendos seruare. Quare, officium exigit quidem, vt nos mutuò

Rom. 15. ad preces exhortemur, & alius alium orationibus

2. Cor. 1. iuuemus, non est autem interea in nostra vocatione

stertens

ſtertendum, & alieno auxilio confidendum, ſed collocanda eſt omnis ſpes in ſola gratuita clementia Dei per Ieſum Chriſtum, vt quæcunque aduerſa acciderint, ſeruemur.

Recenſuimus hactenus aliquot cauſas, cur Deus conniueat, vt impij exaltentur, & in hoc ſeculo, potentia, maieſtate, victoria, diuitijs, & omni genere corporalium bonorum illuſtrentur, pij autem, etiam in optimis cauſis opprimantur & obſcurentur. Poſſent quidem & aliæ cauſæ commemorari, ſed hæ in præſentia ſufficiunt, vt cognoſcamus, quòd etſi afflictiones exortæ ſunt in hoc mundo propter peccatum, & omnes homines ſunt peccatores, ac ſi DOMINVS obſeruauerit iniquitates, inuenit in omnibus hominibus, quod tam corporali, quàm æterno ſupplicio puniat, non tamen reſpiciat ſemper in affligendo homine peccatum, nec approbet, quòd hypocritæ, quales erant amici Iobis, condemnent peccati, ad tuendam iuſtitiam Dei, hominem afflictum, propterea quòd ſint multæ aliæ grauiſsimæ cauſæ, præter peccatum, propter quas Deus iuſte queat etiam innocentiſsimos homines affligere. Quare pij debent quidem ſemper in omnibus, ſiue proſperis, ſiue aduerſis ſua peccata coram Deo agnoſcere, non autem debent propter afflictionem ſtudium veræ pietatis abijcere, & quod rectum eſt, prauum iudicare, ſed potius cogitare, ſe in ærumnas, optimo Dei conſilio conijci, quas, ſi ex fide obedienter ſuſtinuerint, dubium non eſt, quin pro ſemuncia afflictionis, *2.Cor.4.* recepturi ſint centumpondium gloriæ in æterna felicitate.

Sed de altera huius Psalmi parte hactenus. Accedamus nunc ad tertiam eius partem.

23. *Exurge, quare obdormis DOMINE? Euigila, ne proijcias in æternum.*

24. *Quare faciem tuam abscondis? obliuisceris afflictionum & ærumnarum nostrarum?*

25. *Quoniam deiecta est ad puluerem anima nostra, adhæret terræ venter noster.*

26. *Exurge, adiuua nos, & redime nos, propter bonitatem tuam.*

Hæc est tertia & postrema pars huius Psalmi, quę continet precationem. Ac initio, cum precatores vertunt se inuocatione sua ad DOMINVM Deum nostrum, non existimes ipsos sentire, quod DOMINVS ita sit inuocandus, vt liceat vna cum ipso inuocare vel Patriarchas, vel Prophetas, vel Apostolos, vel alios sanctos mortuos, sed quod solus ipse DOMINVS noster sit inuocandus, & nullus alius vel angelus vel homo. Sicut enim DOMINVS de *Esa. 45.* maiestate sua per Esaiam dicit: Nunquid non ego DOMINVS, & non est vltra Deus absque me? Et: Ego Deus, & nō est alius: ita & intelligendum, eum de nominis sui inuocatione dicere: Nunquid non ego inuocandus sum, & non est alius absque me inuocandus? Ego inuocandus, & non alius. Quare idolomanitæ sunt, qui in aduersis alium, præter solum DOMINVM Deum nostrum inuocant. Deinde, quod precatores sic alloquuntur Deum, perinde ac si dormiret: Exurge, inquiunt, quare obdormis Domine?

mine? euigila, non sentiunt Deum somno, sicut homines, corripi, aut ærumnarum Ecclesiæ suæ humano more obliuisci: Ecce, (inquit) non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. Et iterum: Numquid obliuisci potest mulier infantis sui, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa obliuiscitur, ego tamen non obliuiscar tui. Sed illa loquendi forma exponunt coram Deo vehementiam affectus sui: quòd cum non dubitent de summa vigilantia & cura DOMINI erga Ecclesiam suam, ac certò confidant, Deum ipsos his præsentibus malis liberaturum, (nisi enim hac fide præditi essent, Deum non inuocarent) cupiant ingenti desiderio, quàm citissimè propter malorum magnitudinem liberari. Itaque his verbis exprimunt magis ardorem humani sui ipsorum desiderij, quàm quòd Deo aliquid humani attribuant. *Psalm.120.* *Esa.49.*

Præterea, quòd precatores non sint contenti vno exurgendi & obliuiscendi verbo, sed subinde ea repetant & iterent, non est superuacanea ταυτολογία, sed afflicti cordis in precatione assiduitas. Significant enim precatores his verborum repetitionibus se, nõ oscitanter, non aliud agentes, sed magna animi contentione, ac sine vlla intermissione diuinam opem implorare. Increduli, si verba precum semel & iterum recitauerint, & non continuò præsens auxiliũ senserint, abijciunt inuocationem Dei, & vertunt se ad quærenda aliena auxilia. Oportet autem, vt apud Lucam dicitur, semper orare, nec defatigari. Quare precatores repetunt subinde in hoc Psalmo eadem verba, & instant ac vrgent, vt significent, se precando non defatigari, ideoq; vel tandem, si non propter *Luc.18.*

ſuam dignitatem, at certè propter improbitatem ſuam & neceſsitatem exaudiantur.

Sed quæſo te, cuius rei fiducia inuocant precatores huius Pſalmi diuinam opem? Num fiducia ſuæ innocentiæ? Recitarunt quidem antea ſuam innocentiam, non autem recitarunt eam, vt ſignificent ſe ea coram tribunali Dei confidere, & merito eius auxilium petere, quis enim in conſpectu Dei ſua ipſius innocentia iuſtificatur? Sed vt confirment fidem ſuam de promiſsione, qua Deus recepit ſe afflictis, & propter nomen ſuum oppreſsis, ope ſua affuturũ. In petitione enim diuinorum beneficiorum omnino recitandum eſt ex animo illud Pſalmi: Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini TVO da gloriam. Et illud Danielis: Nobis confuſio faciei, tibi autem DOMINO Deo noſtro miſericordia & propitiatio. Ac mox: Non in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis. Vnde & in noſtro Pſalmo in fine additur: Propter bonitatem ſeu beneficentiam TVAM. Hæc appendix non eſt oſcitanter intuenda. Precatores enim vna hac voce beneficentiæ, quæ eſt gratuita Dei clementia, comprehendunt omnes rationes, quibus in hoc Pſalmo vſi ſunt, & ad fidem ac inuocationem excitati, & quibus certiſsima ſpe impetrandi tenentur. Primùm enim recitarũt initio Pſalmi vetera beneficia, quæ Deus olim in Eccleſiam populi ſui contulit. Beneficentiæ autem Dei eſt, vetera beneficia nouis cumulare: Dona, inquit Paulus, & vocatio Dei eiuſmodi ſunt, vt eorum illum pœnitere non poſsit. Et iterum: Si increduli ſumus, ille

Pſalm.113. *Danie.9.* *Roma.11.* *2.Tim.2.*

ille fidelis manet, negare seipsum non potest. Quare, cum precatores inuocant Deum propter beneficentiam suam, significant se confidere non suis meritis, sed tantum gratuita clementia Dei, vt qui antea liberaliter & misericorditer contulerit multa & magna beneficia in Ecclesiam suam, ne nunc quidem veteris, & toties confirmatæ & expertæ suæ beneuolentiæ obliuiscatur. Deinde recitarunt præsentes suas afflictiones, ærumnas & oppresiones: Nunc repulisti nos, inquiunt, & confudisti nos. Et mox: Deiecta est in puluere anima nostra, (hoc est) sumus prorsus abiecti & oppresi. Beneficentiæ autem Dei est, afflictis opem ferre, & oppresis subuenire. Precatores igitur, admonentes Deum beneficentiæ suę, significant se confidere ijs promisionibus, quibus Deus recepit se afflictos & oppressos clementer seruaturum & liberaturum.

Præterea recitarunt suam innocentiam: Hęc omnia, inquiunt, venerunt super nos, & tamen non sumus tui obliti, nec iniquè egimus in testamento tuo. Beneficentię autem Dei est, vt innocentibus succurrat: Faciens, inquit alius Psalmus, misericordias DOMINVS, & iudicium omnibus iniuriam patientibus. Et rursus: Qui custodit veritatem in seculum, facit iudicium iniuriam patientibus. Quare, cum precatores appellant ad beneficentiam Dei, significant, se commemoratione suæ innocentiæ non fidere sua ipsorum iustitia, quemadmodum suprà demonstrauimus: sed fidere gratuitis illis promisionibus, quas Deus iniuriam patientibus proposuit. Deinde exposuerunt se pati ab impijs aduersarijs persecutionem,

Psalm. 102.

Psalm. 145.

nem, non propter sua aliqua scelera aduersus impios designata, sed propter doctrinam Dei, quam profitentur, & propter gloriam nominis Dei, quam illustrare, & ad posteros propagare student. Propter TE, inquiunt, morti tradimur singulis diebus, & habemur veluti oues mactationi destinatæ. Beneficentiæ autem Dei est, pios & studiosos gloriæ nominis sui, oppressis & extinctis impijs conseruare, & gloriam nominis sui tueri. DOMINVS (inquit Psalmus) amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos, in æternum conseruabuntur: Iniusti punientur, & semen impiorum peribit. Et in Esaia: Propter me, dicit DOMINVS, propter me faciam, vt non blasphemer, & gloriam meam alteri non dabo. Quare, cum precatores faciunt mentionem beneficentiæ Dei, significant, se ex eo, quòd Deus non sinat gloriam nominis Dei ab impijs perpetuò sordidari & cõculcari, certißimam spem liberationis concepisse.

Postremò, vertunt se precibus suis ad solum DOMINVM Deum nostrum, & inuocant eum verè ac ex animo: Exurge, inquiunt, DOMINE, & adiuua nos, & redime nos. Beneficentiæ autem Dei est, preces Ecclesiæ suæ exaudire: Inuoca me (inquit) in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. Et iterum: Propè est DOMINVS omnibus inuocantibus eum, inuocantibus eum in veritate. Admonent igitur precatores Deum beneficentiæ suæ, vt significent, se firmam habere fidem promißionibus eius, de piarum precum exauditione: nec dubitare, quin Deus sit factis præstiturus, quod verbis se facturum recepit. Habes, quàm latè pateat vocabulum bonitatis seu

uis seu beneficentiæ Dei, propter quam precatores sperant & confidunt se exaudiendos.

VSVS HVIVS PSALMI.

Principio, hic Psalmus est memorabile & insigne exemplum, quo probatur, DOMINVM Deum nostrum esse liberrimum agens, nec pati se in angustos humanę sapientiæ carceres includi. Nam, cum Deus prædicetur iustus, imò iustitia ipsa, arbitrantur homines amittere eum nomen & laudem iustitiæ, si quenquam præter meritum peccati afflixerit. Hic autem Psalmus recitat exemplum, quo precatores apertè fatentur, se oppressos esse nulla peccati sui causa, sed tantùm propter nomen Dei. Et tamen Deus retinet perpetuò nomen & gloriam iusti. Sentiamus igitur afflictiones non tantùm propter peccatum & ex ira Dei accidere, sed multas alias esse causas, propter quas Deus Ecclesiam suam aduersis obijciat, idq́; nulla planè ira, sed summa beneuolentia & fauore. Quas causas, cùm suprà copiosè recensuerimus, superuacaneum est hîc repetere. Deinde hic Psalmus excitat nos, vt diligenter inquiramus & perscrutemur argumenta ac rationes, quibus Deum in precationibus nostris persuadeamus, & impetremus, vt quod petimus beneficium, liberaliter in nos conferat. Magna & admiranda est illius hominis eloquentia, qui potest oratione sua permouere homines, vt quemcunq; instituerit, animi affectum suscipiant, & voluntati suæ obsequantur. At multò maior & admirabilior est istius eloquentia, qui potest

oratione sua DOMINVM Deum nostrum omnipotentem permouere, & persuadere, vt quod petit, impetret, & quod cupit, assequatur. Agitedum igitur, suscipiamus studium huius eloquentiæ, & cognoscamus eas rationes, quibus possimus Deum in sententiam animi nostri ita pertrahere, vt quod volumus & petimus, clementer & promptè nobis exhibeat. Supplicationes vocant, quas subditi solent principibus suis offerre, vt ijs beneuolentiam principis captent, & beneficia impetrent: sed hæc hominum beneficia sunt terrena & vanitati obnoxia. Discamus igitur facere supplicationes, quas DOMINO Deo nostro offeramus, & quibus eum persuadeamus, vt conferat in nos beneficia cœlestia & æterna.

Priusquam autem ostendamus locos, è quibus petenda sunt argumenta cœlestis supplicationis, sciamus ante omnia necessarium esse, vt qui cum supplicatione sua accessurus est ad Deum, adoptatus sit in filium Dei, per fidem in Iesum Christum: aut si propter peccatum exhæredatus est, reuertatur ad Deum per pœnitentiam. Nō enim patet impio, nec impœnitenti accessus ad thronum Dei: Oratio eius, inquit, fiat in peccatum. Et cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: Manus enim vestrę sanguine plenę sunt. Quare oblaturi supplicationem nostā DOMINO Deo nostro, curæ nobis sit ante omnia, vt audito Euangelio Christi, credamus Christum impetrasse nobis adoptionem filiorū Dei, aut si propter peccata iterū abiecti à Deo videmur, agamus veram pœnitentiam, vt ab accessu ad thronū Dei non excludamur.

Psal. 108. *Esa.* 1.

Sed

Sed de supplicatione ipsa facienda nunc dicendũ est. Nam vt conficiamus efficacem supplicationem, necessarium est, vt cognoscamus naturam, ingeniũ, affectum & voluntatem Dei: Si quid, inquit Ioannes, petierimus secundum voluntatem eius, audit nos. Cognoscimus autem ingenium & voluntatem Dei ex promissionibus eius, quæ summatim comprehenduntur ijs nominibus, cognominibus & epithetis, quæ tribuit ei Spiritus sanctus. Quare nomina & epitheta Dei diligentissimè sunt cognoscenda, vt ex ipsis ducamus argumenta & rationes, quibus supplicatio nostra fiat coram Deo efficax, & impetret, quod petendum instituimus. *1. Ioan. 5.*

Ac initio. Nomen seu epitheton Dei est, Pater. Agnoscit enim Israelem, (hoc est) Ecclesiam suam, vt pater filium: Filius meus, inquit, primogenitus, Israël. Et apud Esaiam: Tu Domine, PATER noster & redemptor noster, à seculo nomen tuum. Sed Deus misit illo maximè omnium consilio naturalem & vnigenitum filium suum in hunc mundum, vt testificaretur se vere esse patrem populi sui, & adoptare eos in filios: Vbi venit (inquit Paulus) plenitudo temporis, emisit Deus filium suum, factum ex muliere, factum legi obnoxium, vt eos, qui legi erant obnoxij, redimeret, & adoptione ius filiorum acciperemus. Precaturi igitur & inuocaturi Deum, producamus in medium nomen PATRIS, & appellemus Deum constanti & firma fiducia PATREM. Sic enim vera fide appellatus, teneri non potest, quin omnem paternam beneuolentiam precatori exhibeat. Quis est, inquit Christus, ex vobis pater, a quo, *Esa. 64.*

si filius petierit panem, num lapidem dabit illi? aut si piscem, num pro pisce serpentem dabit? aut si ovum, num porriget illi scorpium? Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona dona dare filijs vestris, quantò magis PATER vester cœlestis dabit poscentibus se Spiritum sanctum. Sic Christus ipse vtens hoc PATRIS epitheto, orat: Pater, inquiens, venit hora, glorifica filium tuum, vt filius te glorificet. Quod autem orauit, etiam impetrauit, assecutus gloriam & nomen supra omne nomen. Sic & nos orare aut supplicare docuit: Pater noster qui es in cœlis. Non docuit nos Deum appellare patrem honoris tantùm gratia, sed vt hoc vocabulo significaret impetrationis certitudinem.

Deinde, Deus vocatur misericors, beneficus, respector afflictorum, pater orphanorum, exaltator humilium, saluator contritorum, adiutor in necessitatibus, medicus, & multa id genus alia. In Exo. ca. 34. & Psal. 102. recitantur disertè illa epitheta Dei, misericors, clemens, & multæ miserationis seu beneficentiæ. Item Exo. 15. Ego sum Deus medicus tuus. Et Psal. 9. Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Ac iterum: Tibi derelictus est pauper, Orphano tu eris adiutor. Ac rursus Psal. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Et Psal. 101. Prospexit de excelso sancto suo, DOMINVS de cœlo in terram aspexit, vt audiret gemitus compeditorum, & solueret filios interemptioni destinatos. Et Esa. 57. Habitat cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum. Quare

si vos

si volueris Deo offerre efficacem supplicationem, exponas ei tuam miseriam, tuas ærumnas, tuos morbos, calamitates, abiectionem, oppresſionem, summam & extremam tuam necesſitatem, ac admoneas eum firma fide, nominum & epithetorum eius, vt nō patiatur ea esse vana, & inania. Quid enim magis conuenit misericordi, quàm vt subueniat miseriæ? Et quod tempus adiutori in necesſitatibus, ad ferendam opem aptius est, quàm cum afflictus extremis periculorum necesſitatibus comprehenditur?

Adhæc, nomen Dei est verax in promisſis. Rom. 3. Deus est verax, omnis autem homo mendax. Et aliâs: Deus fidelis est, seipsum negare non potest. Et Psalm. 117. Veritas DOMINI manet in æternum. Ac Psal. 119. Principium verborum tuorum veritas, hoc est, tota summa tuarum promisſionum constat veritate. Promisit autem Deus se remissurum peccata propter Christum filium suum, promisit se exauditurum omnes inuocantes ipsum ex fide: Propè est DOMINVS inuocantibus eum, inuocantibus ipsum in veritate. Promisit se seruaturum Ecclesiam suam in medijs periculis: Cum transieris per aquam, *Esa. 43.* (inquit) tecum ero, & flumina non operient te. Cum ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te, quia ego DOMINVS Deus tuus, sanctus Israel, saluator tuus. Admoneas igitur Deum in supplicatione tua veritatis promisſionum suarū, nec dubites, quin sis consecuturus diuinam opem ac liberationem, etiamsi eam non statim corporali sensu percipias. Tali supplicatione conseruauit Moses *Exod. 32.* Israelitas ab interitu: Recordare, inquiens, Abraham,

ham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum, quibus iurasti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum,&c. Non supplicat Moses Deo fiducia meriti Patriarcharum, vt imperiti interpretantur, sed fiducia veritatis promissionum, quas Deus ad Patriarchas dixerat. Tali supplicatione rex Iosaphat reportauit victoriam ab hostibus suis, Moabitis & Ammonitis. Admonet enim Deum eius promissionis, quæ dicta erat in dedicatione templi,&c.

2.Paralip.20.

Præterea Deus vocatur vindex gloriæ nominis sui, videlicet, qui non patiatur, vt impij nomen ipsius impune blasphement: Propter me, inquit, propter me faciam, vt nō blasphemer. Et iterum: Feci propter nomen meum, vt non violaretur coram gentibus, ne gentes dicant, vbi est Deus eorum. Quare, cum vides impios applaudere sibi propter suam impietatem ac felicitatem, & propter Ecclesiæ Dei infelicitatem, ac audis eos nomen & doctrinam Dei conuitijs proscindere & contumelia afficere, proximum est, vt commemores coram Deo in supplicatione tua blasphemas impiorum voces, & cōcipias certissimam spem, horribile impiorum supplicium in propinquo esse. Tali commemoratione vsus Moses pro populo suo, reuocauit Deum ab ira, ne populum deleret: Vt audiant, inquiens, Ægyptij, de quorum medio eduxisti populum hunc, & habitatores terræ huius. Et mox: Ac dicant, Non poterat introducere populum,&c. Tali blasphemiarum cōmemoratione abegit Ezechias Saneheribum è terra Iudę, & seruauit vrbem Hierusalem.

Esa.48.
Ezech.20.
Exod.32.
Num.14.

Deinde, Nomen Dei est Saluator, Et hoc est ingenium

nium Dei, vt etiamsi affligat, tamen meditetur salutem: percutit enim vt sanet: mortificat vt viuificet: deducit ad inferos vt reducat. Cum igitur magnitudo afflictionum perturbat animum tuum, verte te supplicatione tua ad DOMINVM, ac primùm quidem agnosce afflictiones non incidisse in te fortuitò ac temerè, sed Deo volente & ordinante. Nam, cum sine voluntate eius, ne passer quidē in terram cadat, quomodo potuissent afflictiones absque ipsius voluntate, in te, qui omnem passerum multitudinem excellis, cadere? Deinde agnosce in afflictionibus nomen Dei, quod est SALVATOR. Hoc enim nomen exponit naturam, ingenium & volūtatem Dei, videlicet, quòd Deus in omnibus aduersis, quæ immittit suæ Ecclesiæ, cogitet, non perditionem, sed liberationem, non interitum, sed salutem. Huc respicit Oseas, cum ait: Venite, reuertamur ad DOMINVM, quia ipse discerpsit, et sanabit, percusit, & curabit nos, viuificabit nos post duos dies, &c.

Sed quid multis opus est? si volueris vno tantùm & altero verbo animum Dei tua supplicatione expugnare, & paucissimis omnia ea, quibus Deus ad adnuendum petitioni pertrahitur, comprehendere, propone ei suppliciter vnigenitum filium suum DOMINVM nostrum Iesum Christum, vt propter hunc te respiciat & saluet. In hunc enim vnum & solum, Deus omnem plenitudinem gratiæ, clementiæ, bonitatis, omnipotentiæ, & maiestatis suæ effundit: in hoc vno & solo omnes Dei promissiones, omnia eius pacta & conuenta consistunt: Plenus, inquit Ioannes, gratia & veritate. Et; De plenitudine eius

accipimus

accipimus omnes, gratiam pro gratia. Et iterum: Pater diligit filium, & omnia tradit in manum eius. Et
2. Cor. 1. Paulus: Quotquot ſunt promiſsiones Dei, per ipſum ſunt etiam, & per ipſum ſunt Amen. Ac rurſus:
Ephes. 1. Placuit ei recapitulare, (hoc eſt) ſummatim cõplecti, inſtaurare, & adimplere omnia per Chriſtum, quę in cœlis ſunt, & quæ in terra. Quare, ſi vnum Ieſum Chriſtum ſupplicationi tuæ adiunxeris, & Deum propter Ieſum Chriſtum inuocaueris, omnia quæcunque, vel de nomine Dei explicari, vel de voluntate & beneuolentia Dei dici poſſunt, comprehendiſti. Ac ſiquidem affligeris propter peccata, Chriſtus peccata expiauit, & Deus propter Chriſtum iuſtificat ſeu reputat iuſtum, eum, qui credit in Chriſtum. Si autem affligeris non propter certum peccatum, ſed propter confeſsionem nominis Dei & Euangelij eius, aut propter aliud genus iuſtitiæ, Chriſtus eſt, qui confitetur nomen tuum coram Deo patre ſuo, & impetrat omnem ſalutem.

Porrò, vt capita huius cœleſtis ſupplicationis nobis ſint in promptu, viſum eſt ea breui tabella ob oculos ponere.

Omnipotens & clementiſsime Deus, pater DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, precor te ſuppliciter, vt me in præſenti periculo clementer reſpicias ac tuearis, & fiduciam, quam erga te habeo, Spiritu ſancto tuo augeas, ac omnia conſilia & actiones meas gubernes. Nam,

Ego ſum	Peccator, & ira tua dignus.	Tu aũt es	Propitius, iuſtificator, et placatus propter Chriſtum.

Ego

Ego sum	Tu aũt es
Miser.	Misericors.
Afflictus.	Afflictorũ respe
Orphanus & de-	Orphano-(ctor.
sertus ab omnib.	rum pater.
Contrito corde.	Contritorũ sana
Ægrotus.	Medicus. (tor.
Indignus tuis be-	Verax & fide-
neficijs.	lis.
Qui audio blas-	Vindex gloriæ
phemias noĩs tui.	tuæ.
A te ipso discer-	Sanans, quos di-
ptus.	scerpis.
Extrema necessi-	Adiutor in ne-
tate cõprehensꝰ.	cessitatibus.
Periculo mortis	Viuificator &
obrutus.	saluator.

Reliquum igitur est, quòd opem tuam certò mihi adfuturam confidenter & patienter expectem.

Pertinet & hoc ad cœlestem supplicationem, vt recipias te pro beneficijs, quæ accepturus es, gratum erga Deum fore, ac laudem nominis eius celebraturum. Hoc enim officiũ præcipuè exigit DOMINVS Deus noster pro beneficijs suis: Laudabo, inquit Psalmus, nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude. Et placebit Deo super vitulum nouellum producentem cornua & vngulas. Et iterum: Multiplicasti magnificentiam tuam, & conuersus consolatus es me. Nam & ego confitebor tibi in vasis Psalmi veritatem tuam Deus, psallam tibi in cithara, sanctus Israel. *Psal.69.* *Psal.71.*

Quòd si ad hunc, quem exposuimus modum, supplicaueris Deo firma fide propter Iesum Christum filium eius, nihil amplius obstabit, quò minus in te
Esa. 65. compleatur, quod DOMINVS in Esaia dicit: Erit antequam clament, ego exaudiam: adhuc loquentibus illis, ego audiam. Etsi enim exauditio videtur in longum reijci, nec continuò fruimur, iuxta externum sensum, beneficiorum Dei, tamen veniens veniet, vt Propheta ait, & non tardabit: & vt maximè videatur Deus nos non exaudire iuxta carnis voluntatem, exaudit tamen nos iuxta voluntatem spiritus, & nostram vtilitatem. Ac si non contingunt nobis mundana & peritura beneficia, nihil certius est, quàm quòd reposita sint nobis cœlestia & æterna.

Quare prima omnium cura sit, vt siue propter iniustitiam, siue propter iustitiam affligimur, accedamus cum supplicatione nostra ad thronum gratiæ Dei, & iactemus firma fide & pijs precibus omnem sollicitudinem nostram in Deum, certissima spe cõcepta, quòd qui nos sibi per Christum filium suum charos fecerit, & quem nos salutis nostræ curatorem agnouerimus, declaraturus sit magna nominis sui gloria, se verè illum esse, qui dicitur: Seruator & redemptor noster.

Psalmus

Pſalmus 45.

Eructauit cor meum verbum bonum, &c.

EPiſtola ad Hebræos explicans maieſtatem DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, & anteferens eam excellentię omnium angelorũ, recitat ex hoc Pſalmo duos verſiculos. Ad angelos quidem (inquiens) dicit: Qui creat angelos ſuos ſpiritus: & miniſtros ſuos flammã ignis. Ad filium autem: Thronus tuus, Deus in ſeculum ſeculi: virga rectitudinis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis, vltra conſortes tuos. Hoc eſt præclarum & certum teſtimonium, quòd hic Pſalmus nec de Dauide, nec de Salomone, nec de alio quoquam vel Patriarcha vel Monarcha, ſed tantùm de vnigenito filio Dei, DOMINO noſtro Ieſu Chriſto intelligendus ſit. Eſt autem Epithalamion, (hoc eſt) carmen nuptiale, in quo ſummis laudibus effertur Chriſtus tanquam ſponſus, & admonetur Eccleſia tanquam ſponſa, vt hunc ſponſum, non tantùm amore ſuo complectatur, & propter ipſum deſerat patrem & matrem ſuam, (quod lex coniugij exigit) verùmetiam veneretur, colat & adoret ipſum, vt verum Deum, & vnicum ac perpetuum ſuum ſeruatorem. *Heb. 1.*

1. *Spirat cor meum iucundum carmen, recito ego operationes meas Regi, lingua mea calamus est expediti scribæ.*

Hic primus versiculus est propositio totius Psalmi, qua cantor exponit institutum suum. Suscipit enim decantandum epithalamion, seu carmen nuptiale, in gloriam & honorem noui sponsi, regis videlicet, Messiæ seu Christi DOMINI nostri. In quo carmine laudat & commendat Christum ab eximia pulchritudine, & admiranda venustate, ab insigni eloquentia, ab heroica fortitudine, à maiestate tàm personæ, quàm regni eius, à iustitia & æquitate, à magnificentia aulæ, & gynęcei eius, breuiter, ab omni ferè id genus regio splendore, vt excitetur sponsa, quæ est Ecclesia, ad mutuum amorem, & ad verum eius cultum atque adorationem: Eructat, inquit, cor meum (vt habet vulgata tralatio) verbum bonum, (hoc est) spirat animus meus rem bonam, seu carmē iucundum: Statui in animo meo decantare laudes Christi, & quod statui corde, hoc etiam ore profiteor, volo enim recitare operationes seu lucubrationes meas, quas in honorem regis Messíæ meditatus sum. Nec simpliciter recitabo ore, verùmetiam expoliam, seu vt Musici loqui solent, colorabo eas lingua mea, vt quemadmodum expeditus & exercitatus scriba solet scriptum suum venustis characteribus exornare, ita ego hoc carmen lingua mea excolam. Hęc est simplex & propria sententia huius propositionis, qua nihil aliud significatur, quàm quòd cantor instituerit recitare seu decantare carmen en-

comiasticon,

comiasticon, aut epithalamion in laudem Iesu Christi DOMINI nostri, qui est verus & solus sponsus, & caput Ecclesiæ suæ, ac exposuit semetipsum pro ea, vt illam sanctificaret, & adhiberet eam sibi ipsi gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut quicquam eiusmodi, sed vt esset sancta & irreprehensibilis. *Ephes. 5.*

3. *Excellis pulchritudine filios hominum, effusa est gratia in labijs tuis, propterea quòd benedixerit te Deus in æternum.*

Propositionē sequitur expositio & ἐγκώμιον virtutū & maiestatis DOMINI nostri Iesu Christi. Ac primum commendatur à pulchritudine & venustate, qua omnes homines superat: Excellis, inquit, pulchritudine filios hominum. Regem nōnihil cōmendat formæ dignitas, sponsum commendat corporis venustas. Christus autem rex & sponsus, quem hic Psalmus prædicare instituit, etsi dubiū nō est, quin, quod ad corporis conditionem attinet, honesta fuerit forma præditus: in hoc autem versiculo non fit mentio de corporali eius forma, sed de spirituali & cœlesti. Christus non est terrenus, seu rex seu sponsus, sed cœlestis, cuius aliquo modo specimen dedit in monte, cùm coram tribus suis discipulis transformaretur. Quare, quod hîc de pulchritudine & venustate dicitur, intelligendum est de cœlesti pulchritudine: Christus enim pulcherrimus est inter omnes filios hominum, quòd non sit tantùm homo, sed etiā Deus, qua pulchritudine superat omnes, tàm homi-

nes, quàm angelos. Quid igitur venustate eius excellentius? Nam, quod apud Esaiam cap. 53. de Christo dicitur: Non est ei species, neque decor, non est intelligendum de cœlesti eius maiestate, qua vt Deus ab æterno splenduit, & vt homo ab initio cōceptionis, ex vnione, cum Deo, personali ornatus fuit: sed intelligendum est, de exinanitione sua, qua obediens fuit Deo patri vsque ad mortem crucis, & qua, ceu gradu, ad illustrationē diuinę suę maiestatis conscendit.

Deinde commendatur ab eloquentia: Effusa, inquit, est gratia in labijs tuis, sermo tuus perfusus est omni gratia, verba tua constant summa eloquentia. Ac siquidem sermo fuerit de ciuili eloquentia, in qua apud Græcos Demosthenes, & apud Latinos Cicero principes habentur, non est obscurum, quòd Christus sicut nō fuit corpore Giganteo, sed mediocri, nec fuit externa pulchritudine ad prodigium vsque venusta, sed honesta, ita etiam fuit eloquentia mediocri, quantum ad peragendum suum ministerium in his terris satis erat. Quāquam enim potuisset eloquentia in sermone suo omnes huius seculi oratores superare, & plusquam angelica lingua loqui, tamē quia exinaniuerat semetipsum, forma serui sumpta, maluit loqui vsitato suæ gentis more, quàm cœlesti maiestate.

Matth. 7. Testatur quidem Euangelista, quòd turbæ obstupuerint super doctrina eius, & docuerit velut habens autoritatem, & non sicut Scribæ. *Ioan. 7.* Et apud Ioannem, ministri Pontificum ingenuè fatentur, nunquam sic locutum esse hominem, sicut hic homo: sed externus eius sermo, vt maximè superauerit elegan-

tia sua insulsitatem Scribarum, tamen non respondit fortassis ex omni parte Rhetorum preceptis, nec enituit Oratorum flosculis. Quare, quod hîc dicitur: Diffusam esse gratiam in labijs Christi, intelligẽdum est propriè de ipsa Euangelij prædicatione, quæ etsi Iudæis est offendiculum, & Græcis stultitia, tamen est potentia Dei, vt Paulus ait, ad salutem omni credenti. Magna virtus est, fateor, eloquentiæ ciuilis, & habet in rebus humanis suam laudẽ & energian. Prædicatio autem Euangelij, vt maximè est sermone horrido & inculto, organon tamen est Spiritus sancti, quo comparatur æterna iustitia & vita. Hæc est illa eloquentia, qua Christus filius Dei vsus est, non solùm, cùm ipse coràm in his terris suo ministerio defungeretur, verùmetiam cum ab initio orbis, per Patriarchas & Prophetas, ac post resurrectionẽ suam, per Apostolos in vniuersam terram emissos, Ecclesiam suam colligeret, iustificaret, & æterna felicitate seruaret. De qua etiam Esaias concionatus est, apud quem Christus ita dicit: DOMINVS dedit mihi linguam eruditam, vt sciam sustentare eum, qui lassus est verbo. Et iterum: Spiritus DOMINI super me, eò quòd vnxerit me. Ad prædicandum Euangelion afflictis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem. Ac breuiter: Euangelion Christi eloquentia illa est, qua peccatores ad iustitiam traducuntur, afflicti consolatione exhilarantur, mortui ad vitam reuocantur, & coniecti in dolores inferni eripiuntur ac in cœlo collocantur. Adhibeamus igitur summũ in hac eloquentia audienda & cognoscenda studium,

1. Cor. 1. *Rom. 1.* *Esa. 50.* *Esa. 60.*

ſtudium, vt fructum eius, qui eſt æterna iuſtitia & vita, percipiamus.

Sed vnde, inquies, Chriſto tanta venuſtas & eloquentia? Sequitur: Propterea quòd benedixerit te Deus in æternum. Chriſtus ornatus eſt inſigni præ omnibus hominibus, & miranda pulchritudine ac eloquentia, quia Deus benedixit eum in æternum. Nam ſi diuinitatem eius conſideraueris, ſicut natus eſt ab æterno à Deo patre, ita etiam poſsidet ab æterno omnem benedictionem, imò æterna ipſa eſt benedictio, quòd eiuſdem ſit cum Deo patre ſuo eſſentiæ. Si autem conſideraueris eum ſecundum humanitatem, quam in plenitudine temporis, in eandem perſonam ex Maria virgine aſſumpſit, negari non poteſt, quin quam benedictionem poſſedit ab æterno, à Deo patre ſuo, eam etiam effuderit perſonaliter in ſuam humanitatem, vt nullum ſit genus benedictionis, quod filius Dei non habeat cum ſua humanitate commune. Quare, cum inter genera cœleſtis benedictionis, venuſtas & eloquētia ſuum habeant locum, non eſt mirandum, quòd effuſa ſint diuinitus in Chriſtum præ omnibus alijs, ſiue angelis, ſiue hominibus, opulente & ſine vlla menſura. Porrò autem, quemadmodum filius Dei nō ſibi tantùm, verumetiam nobis homo factus eſt, ita & non ſibi tantùm benedictus, hoc eſt, venuſtus & eloquens eſt, ſed etiam nobis: de plenitudine enim eius accipimus nos omnes. Quare, ſi crediderimus in eum, ornamur & nos tanta venuſtate, vt condonatis peccatis, habeamur in cōſpectu Dei, propter Chriſtum, iuſti, & donemur cœleſti felicitate: Qui enim pro-

prio

prio filio non pepercit, inquit Paulus, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quî fieri posset, vt nõ & cum eodem omnia nobis donârit? Quod de venustate dictum est, idem dicendum erit de eloquentia. Si enim credimus in Christum, tantum eloquentiæ donum nobis contingit, vt etiamsi coram hominibus simus vel infantes, vel elingues, tamen simus coram Deo tam facundi oratores, vt quicquid à Deo propter Christum petierimus, impetremus: Si manseritis (inquit) in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis, petetis, & fiet vobis. Ac iterum: Amen amen dico vobis, quęcunque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.

Rom. 8. Ioan. 15. Ioan. 16.

3. *Accinge gladium tuum ad latus, ô heros, Hæc est laus tua & magnificentia tua.*

4. *In hac tua magnificentia feliciter promoue & progredere, vt adnuncietur veritas, & vt contingat afflictis iustitia, ac dextera tua conficiat miranda.*

5. *Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent in medio inimicorum regis.*

Mutatio personæ: In medio inimicorum regis, hoc est, in medio inimicorum tui Christi.

Alia commendatio Christi ab heroica eius fortitudine. Vocatur enim Christus hoc loco, & Esa. 9. גבור Gibbor, quem Græci vocant ἥρωα heroem, qui non sit simpliciter corpore robustus, sed tanta animi magnitudine præditus, vt nihil extimescat, nec teneri posit, quò minus omnibus oppressis & iniuriam patientibus opem ferat, & ab omnibus, quos aggreditur, hostibus, insignem victoriã reportet. Hortatur ergo Psaltes hunc heroem, vt pro excellentissi-

ma ſua fortitudine expergiſcatur, accingat gladium lateri ſuo, & capiat arma. Hæc enim eſt heroica laus & magnificentia, non vt domi ocioſus ſtertat, ſed vt armis ſuis ciues ab alienis iniurijs tueatur, & hoſtes aut depellat, aut opprimat, quod aliâs dicitur: Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. Nos igitur non optamus tantùm, ſed etiam certò ſperamus, vt hac tua magnificentia & heroica fortitudine feliciter promoueas, & efficias, vt veritas Euangelij tui, inuitis omnibus etiam inferorum portis, proſperum habeat ſucceſſum, & omnes afflicti ac oppreſsi conſequantur iuſtitiam, quam hactenus eſurierunt & ſitierunt. Ea enim eſt magnitudo animi tui, vt non dubitemus, quin dextera & potentia tua confecturus ſis ſtratagemata miranda & ſtupenda. Id etiam eſt acumen ſagittarum tuarum, vt quoſcunque populos ijs attigeris, accidant tibi, etiam in medio inimicorum tuorum exercitu, ad genua, & dedant ſeſe totos tuæ voluntati ac poteſtati.

Quod ergo Pſalmus his verſiculis de heroicis ſtratagematis Chriſti futurum vaticinatur, hoc Chriſtus re ipſa ita perfecit, vt eo in toto orbe terrarum nihil ſit decantatius. Non iam loquor de inſignibus illis miraculis, quibus mundauit leproſos, cæcis reddidit viſum, paralyticos & claudos reſtituit ſanitati, adeoque excitauit mortuos, quæ & ipſa tã heroica ſunt ſtratagemata, vt nullus vnquam fuerit vel Patriarcha vel Monarcha, qui huiuſcemodi miranda opera peregerit: ſed loquor de officio & miniſterio eius, propter quod de cœlo in terram miſſus, (hoc eſt) homo factus eſt. Primùm enim ſuſcepit excelſo & inuicto

uicto animo bellum, non carnale, pro more regum huius terræ, sed spirituale, contra peccatum, mortem & satanam. Etsi enim terreni hostes sua possunt corporibus & facultatibus terrenis incommoda afferre, tamen hæc non sunt tanti momenti, vt extremam inferant calamitatem: & possunt in his terris aliquo modo compensari. quæ autem incommoda afferunt non vni tantùm, & alteri seu homini seu regioni, verùmetiam vniuerso humano generi peccatum, mors & satan, ea longè omnium maxima sunt, & perpetuò durant. Quare Christus suscepit cum his spiritualibus & pernitiosissimis hostibus bellum, imò monomachiam, ac reportauit insignem victoriam. Tradidit enim sese ex voluntate patris sui omni generi ærumnarum, vsque ad probrosissimam crucem, qua obedientia peccatum humani generis ita expiauit, vt nulli amplius, qui in Christum crediderit, à Deo patre cœlesti imputetur. Suscepit etiam cum morte pugnandum, sed eam tam heroicè deuicit, vt non solùm ipse tyrannidem eius euaserit, verùmetiam abstulerit ei omne ius opprimendi illos, qui in ipsum credunt: Ego sum, inquit, resurrectio & vita, qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet. Et: Omnis, qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. Satanam quoque summum humani generis hostem ita expugnauit, vt etiamsi adhuc circumeat sicut leo rugiens, quærens quem deuoret, tamen ademptæ sint ipsi omnes vires nocendi ijs, qui fide sua in Christo constant: Nunc, inquit, princeps huius mundi eijcietur foras. Et iterum: Princeps huius mundi iam iudicatus est. Habes heroicum bel- *Ioan.12.*

lum & victoriam Christi aduersus peccatum, mortem & infernum.

Deinde, non solùm reportauit ex his hostibus insignem victoriam, verùmetiam ablegauit, misso Spiritu sancto, Apostolos suos in vniuersum orbem, qui hanc victoriam omnibus gentibus adnuntiarent, & Ecclesiam suam ex omni natione, quæ sub cœlo est, colligerent. Etsi autem restiterunt Apostolis & Euangelio eorum, tàm Iudæi, quàm Gentes, tàm Reges, quàm Principes, tàm docti, quàm indocti, tamen
Psal. 110. tanta est maiestas Christi, vt dominetur in medio inimicorum suorum, & tam acutas habeat sagittas, (quæ sunt Euangelion, quod est potentia Dei ad salutem omni credenti) vt quemcunque populũ ijs tetigerit, statim in genua sua procumbat, & manus ei tradat, idque in medio hostium. Tanta enim est potentia eius, vt etiamsi tyranni fremant, & totis viribus resistant, tamen necesse habeant populum, quem sagittæ Christi tetigerint, liberũ dimittere, vt Christo seruiant, & nomen eius celebrent. Hoc testatur Iudaicum regnum, in quo, cùm nec Christo ipsi, qui occidebatur, nec Apostolis locus dabatur Euangelij liberè adnunciandi, vastatum est per Romanos, vt deinceps liceret, quod quidem in Iudæis iam oppresis erat, Ecclesiam per Euangelion colligere. Cum enim Iudæi suscepissent cursum Euangelij impediendum, sublata est è medio omnis potentia eorum, vt vellent, nollent, prędicatio Euangelij promoueret. Hoc idem testatur Imperium Romanũ, in quo tàm incolę ipsi, quàm Monarchæ eorũ, summa immanitate restiterunt, ne quisquam nomẽ suum Christo Domino

daret

daret: & maluerunt innumeros martyres crudeliter discerpere, quàm liberum locum Christo & Ecclesiæ eius concedere. Sed heros noster Iesus Christus, qui sedet ad dextram Dei patris sui, potentiam suam ita exeruit, vt extinctis tyrannis, & abolitis idolis, quæ tuebantur, hospitium Ecclesiæ suę inter Gentes constituerit. Stat enim sententia per Esaiam, de Ecclesia Christi prolata: Gens & regnum, quod non seruierit tibi, peribit, & Gentes (quę te oppugnant) solitudine vastabũtur. Habes igitur in his tribus versiculis heroicam Christi fortitudinem, & insignem eius victoriam, quæ idcirco nobis decantatur, vt in omnibus periculis, siue publicis siue priuatis, benè speremus, & confisi heroë nostro, certissimam salutem expectemus. *Esa.60.*

6. *Thronus tuus, ô Deus, semper & perpetuò (constat,) Sceptrum rectum, sceptrum regni tui.*

Quem antè vocauit Gibbor, hoc est, Heroem, eũ nunc vocat Elohim, (hoc est) Deum. Et hic est vnus ex illis versiculis, quos Epistola ad Hebręos allegat, vt probet Christum non simpliciter excellere angelos, verùmetiam esse verum Deũ. Etsi enim hic sextus huius Psalmi versiculus vtitur vocabulo Elohim, *Exod.7.* quod & Iudicibus ac Magistratibus, imò etiam omnibus pijs hominibus tribui solet: Ego dixi, inquit *Exod.22.* Psalmus, dij estis, tamen in reliquis versiculis, quos *Psalm.82.* Epistola ad Hebræos è Psalmo 102. recitat, tribuitur Christo disertè nomen יהוה Iehoua, quod vocant Tetragrammaton, & soli vero ac æterno Deo cõuenit.

Sciamus igitur Christum prędicari in hoc versiculo, & commendari nobis, vt verum ab æterno Deum, qui in plenitudine temporis, assumpta in vnitatem personæ, humanitate, perpetuò regnet in cœlo & in terra, verus Deus, & verus homo: Thronus tuus, inquit, ô Deus, semper & perpetuò constat, sceptrum rectum, sceptrum regni tui. Thronus, regia sedes est, & significat regnum ipsum Christi. Necp enim somniandum est, Christum sedere in corporali quodam tribunali, & in vno loco, è quo det iura gentibus, iuxta morem terrenorum Regum, sed thronus eius est cœlum & terra, & dominatio ac gubernatio omnium creaturarum, siue cœlestium siue terrestrium, siue infernarum. Dedit enim Deus Christo filio suo nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine eius omne genu se flectat. Et hæc dominatio non est vel annua tantùm, qualis fuit Consulũ Romanorum, vel iuxta hominis tantùm ætatem diuturna, qualis est terrenorum Monarcharum, sed durat in omnem
2. Samu. 7. æternitatem. Ad Dauidem enim de Christo dicitur: Stabiliam thronum regni eius vsq in sempiternum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et
Esa. 9. apud Esaiam: Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia à modo, & vsq in sempiternum. Et
Luc. 1. Gabriel apud Lucam: Dabit illi DOMINVS Deus sedem Dauid patris sui, regnabitq; super domum Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Ac ne quis intelligeret has promissiones de externa aliqua sede, & de corporali ac mundano in his terris regno,
Matth. 28. exponit Christus ipse in cœlum ascẽsurus: Data est, inquiens,

Inquiens, mihi OMNIS poteſtas, in cœlo & in terra. Et Paulus: Fecit eum ſedere ad dexteram ſuam in cœleſtibus, ſuper omnem principatũ ac poteſtatem, & virtutem, & dominium, & omne nomen, quod nominatur, non ſolùm in ſeculo hoc, verùmetiam in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedes illius. Quod igitur de maieſtate Chriſti aliàs copiosè explicatũ extat, hoc paucis in illo verſiculo: Thronus tuus, Deus, ſemper & perpetuò conſtat, comprehenditur. Cæterùm, cum reges huius terræ ſoleant ſceptra, quæ ſunt inſignia regni, geſtare, quod eſt ergo ſceptrum illud, quo Chriſtus regit & gubernat cœleſte ſuum regnum? Sceptrum rectum, inquit Pſalmus, ſceptrũ regni tui. Aliorum regum ſceptra, quibus populum ſuum dirigunt, ſolent aliquoties eſſe praua, curua & diſtorta, quia multæ ſunt leges (quæ per ſceptra ſignificantur) in regnis & politíais huius ſeculi, quæ ſi diligenter expenduntur, à natura & æquitate recedunt: aliquoties, etiamſi leges fuerint optimæ, tamen homines ſunt tam diſtorti, vt his non queant in officio contineri. Sceptrum autem, quo Chriſtus ſuum regnum gubernat, eſt rectiſsimum & æquiſsimũ: quæ enim ſunt diſtorta, reddit plana, quæ ſunt praua, efficit recta, quæ ſunt incurua, reddit æqua. Sciamus igitur quod ſit ſceptrum illud, vt & nos ipſos, ſic ſatis diſtortos, ei formãdos tradamus. In alio Pſalmo dicitur: Virgam ſeu ſceptrum virtutis tuæ emittet DOMINVS ex Zion, dominare in medio inimicorũ tuorum. Emiſit autem DOMINVS ex Zion Euangelion ſuum, cum miſſo Spiritu ſancto in vrbe Hieruſalem, ablegauit Apoſtolos ſuos in vniuerſum or-

Epheſ. 1.

Pſalm. 110.

bem

bem terræ, vt prædicarent Euangelion ſuum omni creaturæ. Quare prædicatio Euangelij de Ieſu Chriſto, eſt ſceptrum illud rectum & æquum, quo Chriſtus regnum ſuum in his terris in medio inimicorum ſuorum gubernat & cõſeruat. Nam qui peccati prauitate diſtortus eſt, audiat Euãgelion Chriſti de expiatione peccati, & adhibeat ei fidem, tunc cõſequetur veram in Chriſto iuſtitiam, quæ eſt cœleſtis rectitudo. Qui affligitur aduerſis, & his ita incuruatur, vt metuat, ne in mortem præcipitetur, arripiat hoc ſceptrum, & nitatur eo, tunc fieri non poteſt, vt opprimatur & pereat. Qui metu mortis ita tenetur, vt non aliò ſpectet, quàm ad æternum interitum, attingat hoc ſceptrum fide, & eripietur è medijs faucibus mortis & inferni, atq; collocabitur in cœleſti vi-
Esth. 4. ta & regno. In hiſtoriola Eſther, extat edictum regium in Perſia, quòd quiſquis, ſiue vir, ſiue mulier, non vocatus, intrauerit interius atrum Regis, ſtatim interficiatur, niſi fortè rex auream virgam ſeu ſceptrum ad eum tetenderit, pro ſigno clementiæ, atq; ita poſsit viuere. Hoc Perſico ſceptro admonemur de ſceptro regni Chriſti, ſeu de prædicatione Euangelij, quòd neceſſe habeant omnes homines in vniuerſo orbe terrarum perire, ſi intrauerint cum Deo in iudicium, & non arripuerint ſceptrum Euangelij
1. Cor. 1. fide ſua, vt in vita conſeruentur. Non pudeat igitur nos Euangelij Chriſti, quod etſi Iudæis eſt offendiculum, & Græcis ſtultitia, tamen vocatis & credentibus ſit potentia & ſapientia Dei, qua ad æternam iuſtitiam & beatitudinem conſeruantur.

7. *Diligis iustitiam, & odio habes iniquitatem, propterea quòd vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, plusquam consortes tuos.*

Sicut paulò antè commendauit Christum ab æternitate regni sui, & à rectitudine sceptri eius, ita nunc commendat eum ab amore iustitiæ, & odio iniquitatis. Officium enim Regum est facere iustitiam & iudicium, (hoc est) tanto zelo iustitiæ ardere, & tanto odio iniquitatem prosequi, vt non solùm ipsi iusta faciant, & iniquitatem fugiant, verùmetiam iustos & innocentes fortiter defendant, iniquos aũt, & iustorum oppressores seueriter coërceant: Reges (inquit Petrus) & præsides mittuntur, ad vindictam quidem nocentium, ad laudem verò rectè agentiũ. Nullus autem vnquam Rex in terris fuit, qui maiori zelo iustitiæ faciendę & tuendæ inflammatus fuerit, & vehementiori odio iniquitatẽ persecutus sit, quàm Christus DOMINVS noster. Vniuersam enim legem, tàm de dilectione Dei, quàm de dilectione proximi ita impleuit, vt non solùm ipse nihil mali fecerit, verùmetiã alios ex omnibus malis, siue illis culpæ, vt vocant, siue pœnę, eripiat: Prædicate (inquit) Euangelion omni creaturæ: qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, cõdemnabitur. Nam, cum suscepisset opẽ humano generi ferendam, primùm omnium expiauit suo ipsius sanguine peccatum, vt quotquot credunt in ipsum, habeant remissionem peccati coram Deo patre suo, & constent coram tribunali eius iustitia Christi.

Hiere. 22.

1. Pet. 2.

Deinde vicit afflictionibus & morte sua omnes afflictiones & mortem, vt quotquot in ipsum credunt, euadant illæsi & inuiolati, ad æternam vitam & felicitatem. Hoc verè est populum suum tueri, & ex omnibus malis eripere ac seruare, (hoc est) diligere iustitiam, odisse iniquitatem, & verum regis officium facere.

Sed vnde tanta virtus, tanta animi fortitudo huic regi Christo? Additur: Quia vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, plusquam consortes tuos. Hæc est insignis descriptio personæ & maiestatis Christi, ac obseruabile testimoniū trium personarū in vna Deitate. Nam, quemadmodū in Gene. cap. 19. cum dicitur: DOMINVS pluit super Zodomam & Gomorrham sulphur & ignem, à DOMINO de cœlo, intelligitur Deus filius pluisse à Deo patre: & in Deut. cap. 6. cum dicitur: Audi Israel, DOMINVS Deus vester, Deus vnus, ter recitatur vocabulum Domini seu Dei, vt significetur tres esse personas in vna Diuinitate, patrem, filium & Spiritum sanctum, sicut Christus ipse in Baptismo (quem & ipse accepit *Matth. 3.* & postea in Ecclesia vtendum commendauit) mani- *Matt. 28.* festè exponit, & tamen non esse nisi vnam diuinitatis essentiam: ita & in hoc Psalmi versiculo tres vnius diuinitatis personæ denotantur. Primùm dicitur: Vnxit te DEVS. Hoc nomine denotatur Deus pater, quæ persona, etsi non assumpsit hominem, nec est incarnata, tamen cooperata est vnà cum Spiritu sancto in incarnatione filij. Deinde additur: Deus TVVS. Hæc est persona filij: Deus, inquit, TVVS, videlicet, illa in diuinitate persona, quę te hominē in suę perso-

næ vnitatem assumpsit. Non enim alia persona in diuinitate assumpsit humanitatem, nisi filius ab æterno à Deo patre suo genitus. Adhæc, subijcitur: Oleo lætitiæ. Hoc oleo denotatur Spiritus sanctus. Oleũ enim seu Balsamum, quo quondam vngebantur Reges & Sacerdotes, Spiritus sancti symbolon est. Spiritus DOMINI, inquit Christus ipse apud Esaiam, *Esa. 61.*
super me, eò quòd VNXERIT me. Et Petrus: Ipsi *Luc. 4.*
nostis, vt Iesum Nazarenum VNXERIT Deus Spi- *Acto. 10.*
ritu sancto & virtute. Ac Ioannes: Vnctio, (hoc est *1. Ioan. 2.*
Spiritus sanctus) quam vos accepistis ab eo, manet in vobis. Et non necesse habetis, vt quisquam doceat vos, sed sicut ipsa VNCTIO docet vos de omnibus. Vocatur autem Spiritus sanctus oleũ lætitiæ, quòd, quemadmodum ex omnibus animantibus homines miram ex odoribus, quos Balsamum spirat, voluptatem capiunt, vnde & Psalmus 104. ait: Exhilarat faciem olio: ita Spiritus sanctus exhilaret corda credentium, & confirmet, vt ne in media quidem morte animum despondeant. Postremò additur: Plusquam consortes tuos. Nomine autem consortium seu sociorũ, intelliguntur alij homines, ac inprimis Apostoli, quos Christus ipse vocat fratres suos: Narrabo *Psal. 22.*
(inquit) nomen tuum fratribus meis: &: Vade ad fra- *Ioan. 20.*
tres meos. In incarnatione enim Christi, (sic enim *Heb. 2.*
visum est maioribus nostris, ex illo Ioannis dicto: Verbum caro factum est, loqui) assumens in vtero virginis hominem, in personæ suæ vnitatẽ, ita eum sibi vniuit, vt & collocauerit eum secum ad dexteram Dei patris sui, & effuderit in ipsum plenitudinẽ Spiritus sui plusquam in omnes fratres & collegas

ſuos, ſiue illos Apoſtolos, ſiue Prophetas & Patriar-
chas, ſiue alios in ipſum credētes. Etſi enim hi quoq;
facti ſunt participes Spiritus ſancti, & acceperunt
multa ac varia eius dona, fruuntur etiam maieſtate
eius, tamen non ſunt propriè collocati ad dextram
Dei patris, nec acceperunt omnia Spiritus dona, ſed
Ephe.2. tantùm per partes. Et ſi quando ex illo Pauli loco:
Simul cum eo reſuſcitauit nos, & ſimul cum eo ſede-
re fecit inter cœleſtes, in Christo Ieſu, dicitur etiam
credentes in Chriſtum ſedere cum ipſo ad dextram
Dei patris, non eſt intelligendum, quòd ſint aſſum-
pti à filio Dei in vnitatem perſonæ, & ſint natura fi-
lij Dei, in omni ſimpliciter maieſtate Dei collocati,
ſicut Chriſtus ipſe: ſed quòd fruantur quidem pro
ſuo modo ſeſsione Chriſti ad dexteram Dei, & ma-
ieſtate ac felicitate eius: ſolus autem Chriſtus ſedeat
propriè ad dextram Dei patris ſui, & ſit perfuſus
Eſa.11. omnibus donis Spiritus: Requieſcet, inquit, ſuper
eum Spiritus DOMINI, Spiritus ſapientiæ et intelle-
ctus, Spiritus conſilij & fortitudinis, Spiritus ſcien-
tiæ & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris DO-
MINI, hæc eſt omnis plenitudo Spiritus. Et apud
Ioan.3. Ioannem: Nō dat Deus (Chriſto) Spiritum ad men-
Coloſ.2. ſuram. Ac Paulus: In ipſo, inquit, ſunt omnes the-
ſauri ſapientiæ ac ſcientiæ reconditi. Et iterum: In
illo inhabitat omnis plenitudo deitatis corporaliter.
Vides nunc quantus ſit Chriſtus, & quanta ſit maie-
ſtas eius. Vides etiam, vnde tantam habeat iuſtitiam
& potentiam, quòd & iuſtificet populum ſuum, qui
ſunt credentes in ipſum, & tueatur ac eripiat eos è
morte & doloribus inferni in cœleſtem & æternam
vitam.

vitam. Non enim tantùm eſt homo, qualis apparet in oculis hominum, ſed etiam aſſumptus eſt à filio Dei in vnitatem perſonæ ſuæ, non quidem vt detraheret diuinitatem in ſuam humilitatem & deiectionem, ſed vt ipſe à filio Dei in ſummam celſitudinem & maieſtatem eueheretur, ac in æquali cum ipſo dominatione in cœlo & in terra collocaretur, vtq; tale habeat nomen, in quo ſolo oporteat nos ſaluos fieri, *Act.4.*
& omne genu ſe flectat, cœleſtium, terreſtrium ac in- *Philip.2.*
fernorum. Quare amplectamur eum fide, vt etiam maieſtatis & æternæ ſalutis eius participes fiamus.

8. *Mirrham, Aloen, & Caſiam (ſpirant) omnia viſtimenta tua, è domibus eburneis (prolata,) vnde lætificant te.*

Myrrham & Aloen in numero Aromaticarum & odoriferarum ſpecierum haberi, Scriptura ſacra paſsim teſtificatur. Exo.30. Sume tibi aromata præcipua Myrrhæ electæ quingentos ſiclos. Prouer.7. Aſperſi cubile meum Myrrha & Aloe, & Cynamomo. Canti. 3. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertũ, ſicut virgula fumi, ex aromatibus Myrrhę & Aloes. Et cap.4. Myrrha & Aloe cum omnibus præcipuis aromatibus. Affert & Nicodemus apud Ioannem cap.19. mixturam Myrrhæ & Aloes, qua Chriſtus in cruce mortuus, ſepulchro, ſiue odoramenti, ſiue diu conſeruandi corporis gratia conderetur. Keſiam autem, quam noſtri tranſtulerunt Caſiam, alij interpretantur pro flexuris ſeu angulis, maior verò pars pro genere aromatũ, quod & ipſum ſuauem odorem ſpiret: ſed quale ſit genus, non explicant. Nam af-

firmant aliud esse ab eo, quod vulgò vocant, Casiam fistulam. Vtcunque verò hoc se habet, certè quæ hîc recensentur aromatum species, vtiles sunt ad vestes tàm conseruandas, quàm odoratas reddendas. Quare, sicut Psalmus antea commendauit sponsum & regem Christum à maiestate regni sui, & à iustitia eius, ita nunc cõmendat eum à suaueolentia regiorum suorum vestimentorum: Omnia, inquiens, vestimenta tua, quibus indutus es, & quæ proferri solẽt in vsum tuum, non è ligneis & vilibus receptaculis, sed ex eburneis & pretiosissimis repositorijs, (hęc enim dicuntur domus seu palatia vestimentorum) non aliud spirant & redolent, quàm Myrrham, Aloen & Casiam, (hoc est) suauissimum odorem, vnde tuipse summam capis voluptatem. Sed quæ sunt illa tam odorata vestimenta, quibus Christus indutus fuit, & quę tam suauem odorem exhalarunt, vt & ipse ijs fuerit delectatus? Testantur quidem Euangelistæ, quòd in transfiguratione Christi in monte, vestimẽta eius tàm splendida, refulgentia & candida fuerint, quàm nullus fullo in hac terra facere queat: sed de hoc vestiũ Christi splendore non fit hîc sermo, quippe quòd apparuerit paucis tãtùm discipulis, & fuerit ad paucum tantùm temporis assumptus. Fit & aliâs apud Ioannem mentio tunicæ Christi, quæ erat inconsutilis, à summo contexta per totum: tangit etiam mulier hæmorrhousa fimbriam vestimenti eius, & consecuta est sanitatem. Sed hæc non effecerunt, vt vestimentũ Christi redoleret externa aromata & thymiamata. Quid igitur est, quòd hic Psalmus de odoratis vestimentis Christi loquitur? Hac vestimentorum

Matth.17. *Mar.9.* *Ioan.19.* *Matth.9.*

rum & odoris eorum metaphora, Spiritus sanctus describit iucundissimam illam famam, quam Christus ipse prædicatione Euangelij sui, & Apostoli eius, non tantùm in Iudæa, verumetiam in toto orbe terrarum ita sparserunt, vt odore huius Euãgelij excitati fuerint tam Iudæi, quàm Gentes in vniuerso mundo, & secuti sint suaueolentiam eius, ex qua etiam, sicut Christus ipse maxima voluptate affectus est, ita, quotquot crediderunt cœlesti lætitia perfusi sunt. Apud Lucam, cum septuaginta discipuli reuersi essent à sua legatione, & cum gaudio narrarent, *Luc.10.* etiam dęmonia subijci ipsis, per nomen Christi, exultauit Spiritu, & dixit: Confiteor tibi pater, quòd abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, etiam pater, quoniam sic complacitum est coram te. Habes gaudiũ & lætitiam Christi è felici successu Euangelij sui, (hoc est) ex odore vestimentorum suorum. Paulus autem ad Corinthios scribens: Deo gratia, inquit, qui semper triumphat per nos in Christo, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco. Quoniam Christi bona fragrãtia sumus Deo, in his, qui salui fiũt, & in his qui pereunt, his quidem odor mortis ad mortem, illis verò odor vitæ ad vitam. Habes lætitiam Ecclesiæ in toto orbe terrarum, quam cõcipit ex odore vestimentorum Christi, (hoc est) e suaueolentia Euangelij de Christo per fidem. Nam, quemadmodũ sol excæcat quidem splendore suo oculos imbecilles, propter nimiam lucem, quam hi non possunt ferre, natura autem sua illustrat sanos & claros oculos, ita excellentia odoris Euãgelij infert quidem impijs mor- *2.Cor.2.*

tem

tem propter incredulitatem ipsorũ, viuificat autem & lætificat omnes credentes æterna felicitate, vt quàcunque Christus & Apostoli eius cum Euangelio incedunt, tam fragrantem & suauem spargant odorem, vt quotquot olfecerint, teneri non queant, quin ad sequendum eum excitentur & recreentur. Quod autem Psalmus de odore vestimentorum Christi, seu de suaueolentia Euangelij eius dicit, hoc Christus ipse parabola de thesauro in agro abscondito, & de *Matth. 13.* inuenta margarita preciosissima explicat: Simile est, inquiens, regnum cœlorum, hoc est, prædicatio Euangelij Christi, thesauro abscõdito in agro, quem repertum homo abscondit, & præ gaudio abit, & vendit omnia quęcunque habet, & mercatur agrum illum. Et rursum: Simile est regnum cœlorũ homini negotiatori, quęrenti pulchras margaritas, qui cum inuenisset vnam preciosam margaritam, abiens, vendidit omnia quæ possidebat, & mercatus est illam. Nihil igitur prius nobis faciendum putemus, quàm vt odorem, thesaurũ & margaritam Euangelij de Christo sectemur, quòd sit potentia Dei, ad salutem omni credenti.

9. *Filiæ regum sunt in gynæceo tuo, astat vxor ad dexteram tuam in auro Ophir.*

Habent Reges huius terrę sua gynęcea, & excellentissimas puellas, non è vulgo & sordidis familijs, sed è filiabus Regum & Principũ selectas, quæ sunt Reginarũ indiuiduę comites & pedissequæ, & quę, cùm Regina assistit ad dexteram Regis sui, in auro Ophir,

Ophir, (hoc est, vel in vestitu deaurato, vel in diademate aureo, ex optimo auro, quod aduectũ est ex Ophir, quam alij Indiam, alij Aphricam interpretantur, ex quo etiam loco Salomon curauit aduehi aurum, in priori libro Paralip. cap. 29. & Iosaphat, in 3. Regum. cap. 22.) assistunt & ipsæ, apparatu visendo & plane regio, eoq; magnificentissimo. Commendatur igitur hoc versiculo aula regis nostri Christi à magnificentia & splendore gynæcei eius. Regina enim astat regi suo decentissimè ornata, quã comitantur & circundant nobilissimæ & excultissimæ puellæ, quas non vulgarium hominum, sed Regum filias dixeris. Manifestum autem est, regnum DOMINI nostri Iesu Christi non esse mundanum, nec habuisse eum vnquam in his terris tale externũ gynæceum, quale litera Psalmi hîc describere videtur: sed qualis est rex, tale etiam habet gynæceum. Quare, cum sit rex spiritualis & cœlestis, habet etiã spirituale & cœleste gynæceum. Itaq; Regina, (seu sponsam, seu vxorem dixeris) est Ecclesia, de qua Christus ipse apud Oseam dicit: Sponsabo te mihi *Ose.2.*
in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia & iudicio, & in misericordia, & miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & scies, quia ego DOMINVS.
Et Ioannes Baptista: Qui habet sponsam, sponsus *Ioan.3.*
est, loquitur autem de Christo & Ecclesia eius. Et
Paulus: Adiunxi, inquit, vos vni viro, vt virginem *2.Cor.11.*
castam exhiberetis Christo. Ac iterum: Vir est ca- *Ephes.5.*
put vxoris, quemadmodum & Christus est caput Ecclesiæ, & idem est, qui salutem dat corpori: sed quemadmodum Ecclesia subdita est Christo, sic &

vxores suis viris subditæ sint in omnibus: Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea, vt illam sanctificaret. Filiæ autem Regum, (hoc est) comites & pedissequæ Reginę, sunt, quotquot credunt in Christum, & sunt membra corporis eius, per fidem: Membra sumus, inquit Paulus, corporis eiusdem, ex carne eius, & ex ossibus eius. Sed quis est huius Reginæ & filiarum eius ornatus? An non Ecclesia Christi constat ex peccatoribus, qui sunt in conspectu Dei turpissimi? An non vnus è præcipuis & sanctissimis filijs eius clamat: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificatur in conspectu Dei omnis viuens? Quanta hæc est fœditas & deformitas? De hac re docet nos Paulus: Christus, inquiens, dilexit Ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo, vt adhiberet eam sibijpsi gloriosam, Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, aut quicquam eiusmodi, sed vt esset sancta & irreprehensibilis. Ecclesia enim Christi, siquidem consideretur iuxta carnem suam, in semetipsa, negari non potest, quin sit propter sordes peccati, quæ adhuc ipsi inhærent, turpior & fœdior, quàm quæ possit sese oculis Dei spectandam obtrudere. Quis enim potest dicere, cor meum mundum est? Sed si consideretur in Christo DOMINO nostro, in quem credit, nihil ea est, in hoc genere, speciosius, & aspectu iucundius. Nam Christus primùm quidem exponit se pro Ecclesia sua in mortem probrosissimam, qua peccata eius ita expiat, vt Deus pater non amplius meminerit

Ephes. 5.

minerit eorum,& donet ei iustitiam Christi, qua nihil est sanctius, nihil purius. Et hic est deauratus vestitus, ac vestimentum regium, quo Regina astat Regi suo comptissima. Quare Ecclesia meritò dicitur, non amplius habere maculam aut rugam, aut quicquam eiusmodi, idq; per fidem, propter Christum. Deinde donat eam Spiritu sancto, vt etiamsi adhuc habeat aliquid carnis, tamen nõ ambulet iuxta carnem, sed iuxta Spiritum, sanctè & irreprehensibiliter. Postremò, collocat eam ad dextram Christi filij sui, non quòd fiat ipsa Christus, sed quòd fruatur omnibus beneficijs Christi, sicut sponsa bonis sponsi sui, & conseruetur in omnibus aduersis, in morte denicq; ipsa, ad æternam felicitatem. Quid igitur vera Ecclesia Christi beatius?

10. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, ac obliuiscere populi tui, & domus patris tui.*
11. *Et concupiscet Rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus (seu maritus) tuus, & adores eum.*

Hactenus descripsit & cõmendauit Spiritus sanctus potentiam, magnificentiam & virtutes Regis nostri, DOMINI Iesu Christi. Nunc autem facit Apostrophen ad Reginam, & ad gynæceum eius, hoc est, ad Ecclesiam, & hortatur eam ad fidem & obedientiam: Audi, inquiens, filia, & vide, (hoc est) quem tibi hactenus commendaui seu sponsum, seu Regem, lõgè omniũ venustissimus et magnificentissimus est. Da igitur, mea filia, summã, quam potes, operam, vt facias tuum officium, & exhibeas te ei obsequentem.

Sed quo ille officio, quo obsequio delectatur? Primum, AVDI. Quisquis enim voluerit Christo gratum cultum facere & placere ei, Euangelion eius audiat, necesse est: Fides, inquit Paulus, ex auditu est, auditus aūt per verbum Dei. Deinde addit: VIDE. Non solùm audiendum est Euangeliō Christi, sed etiam videndum, (hoc est) diligentissimè expendendum, considerandum & obseruandum. Beati enim, inquit Christus, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Præterea addit: Inclina aurem tuam. Euangelion Christi non solùm est aure audiendum, verumetiam auris, ad ipsum audiendum inclinanda est, videlicet, vt excipias fide, & colloces in Christo, qui per Euangelion adnuntiatur, omnem tuam fiduciam. Postremò dicit: Obliuiscere populi tui, & domus tuæ paternæ. Hoc partim eò respicit, quod Paulus Galat. 4. dicit: Nos cum essemus pueri, sub elementis mundi eramus, in seruitutē adacti. At vbi venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum, factum legi obnoxium, vt eos, qui erant legi obnoxij, redimeret, vt adoptione ius filiorum acciperemus: hoc enim est deserere populum suum, & domum paternam. Partim illud est, quod Christus apud Lucam cap. 9. dicit: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam cottidie, & sequatur me. Ac iterum cap. 14. Si quis venit ad me, nec odit patrem suum, ac matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, præterea autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et rursus: Omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quę possidet, non potest meus esse discipulus.

Rom.10. *Ioan.14.*

lus. Etsi aũt durissimum ac propemodũ intolerabile videtur, obliuisci populi & patrię suę, ac ad vocatione Christi deserere parentes, vxorẽ, liberos, cognatos, hęreditatem, imò & suam ipsius animam, hoc est, omnem penè humanũ affectum exuere, tamen addit Christus aliàs promissionem, cuius fide, quæ per se videntur impossibilia, non solùm possibilia, verùm etiam facilia fiunt: Omnis, inquiens, qui reliquerit *Matth.19.*
domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitæ æternæ sortietur hæreditatem. Ac rursus: Nemo est, qui reli- *Luc.18.*
quit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut liberos, propter regnum Dei, qui non recepturus sit multò plura in hoc tempore, & in seculo venturo vitam æternam. His ergo promissionibus coniunge nunc, quod in hoc Psalmo sequitur: Concupiscet rex decorem tuum. Nam si quis audierit, viderit, inclinauerit aurem suam Euangelio Christi, & maluerit omnium suarum rerum in his terris iacturam facere, quàm Christum, quem fide amplexus est, abnegare & amittere, is primùm habet in Christo remissionem omnium peccatorum: deinde donatur iustitia Christi, vt propter eam habeatur coram tribunali Dei sanctus & irreprehensibilis: præterea, donatur Spiritu sancto, qui efficit, ne regnet peccatum in mortali suo corpore. Quid multis opus? fides in Christum ita expolit et exornat credentem, vt venustate sua, quam in Christo habet, superet omnem humanam & angelicam pulchritudinem. Quare, etsi homo, si naturam eius peccato corruptam intuearis,

videbitur abominatione dignissimus, tamen si respexeris ornamenta eius, quibus gratuita clementia Dei per fidem excultus est, Christus rex & sponsus teneri non potest, quin talem sponsam gratia & fauore suo prosequatur. Nec frustra & immeritò exigitur à te, qui volueris esse sponsa Christi, vt audias, videas, & inclines aurem tuam ad Euangelion Christi, quia ipse (inquit Psalmus) est Dominus tuus, ideoq́ omnino debes ei hoc officium, vt adores eum. Etsi autem hoc loco non ponitur vocabulum יהוה Iehoua, quod soli vero & æterno Deo competit, sed vocabulum אדני Adonai, quod etiam hominibus tribuitur, vt videatur Christum non esse λατρείᾳ & cœlesti, sed tantùm ciuili modo, sicut reges huius seculi, adorandum, tamẽ & aliâs Christus dicitur verus יהוה Iehoua, quemadmodum suprà indicauimus: & in Ecclesia non est ignotum, quòd filius Dei, qui est verus Deus ab æterno, à Deo patre suo genitus, assumpserit semen Abrahę, seu filium Marię virginis, in eandem personam. Quare Christus adorandus est cœlesti modo, non tantùm secundum suam diuinitatem, verùmetiam secundum suam humanitatem, propterea quòd sit vna persona, in qua post incarnationem, vbicunq; fuerit diuinitas, ibi secum habeat humanitatem sibi vnitam, vt nullo vnquam vel tempore vel loco diuinitas ab humanitate, aut humanitas à diuinitate separetur.

12. *Et filia Tyri munere (honorabit te,) faciem tuam venerabuntur diuites populi.*

Filia

Filia regis est Ecclesia filij Dei DOMINI nostri Iesu Christi, quæ initio collecta est ex posteritate Abrahæ, seu è populo Israel. Filia autem Tyri est populus Gentium, quæ nomine ciuium Tyri cõprehenduntur, quòd vrbs Tyrus, Gentium possessio, finitima esset Israelitis. Et aliâs quoque cum agitur in sacris literis de vocatione Gentium, numeratur inter Gentes ad Euangelion Christi accessuras: Ecce, inquit Psalmus, Palæstina & Tyrus cum Æthiopia, iste natus est ibi. Est & in Euangelica historia vrbs Tyrus, vnà cũ Sidone, nobilis. Ecclesia igitur Christi non solùm constabit è ciuibus Hierusalem, (hoc est) ex Israelitis, verùmetiam è ciuibus Tyri, (hoc est) è Gentibus, ijsq́; non abiectißimæ sortis, sed nobilißimis & ditißimis, quales fuerunt ciues Tyri, quemadmodum testatur Ezechiel cap. 27. Itaque vaticinatur Psalmus hoc duodecimo versiculo, futurũ esse, vt Gentes vulgato in orbem Euangelio accedant ad Ecclesiam: & sicut in nuptijs amici solent sponsæ munera offerre, ita & Gentes venient ad nuptias, quas Christus cum Ecclesia instituit: & testificabuntur suam fidem, ac venerabuntur, quibus possunt officijs, sponsam regis. Ex hoc versiculo videtur Esaias de vocatione Gentium concionatus: Ambulabunt, inquiens, Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Et mox: Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem DOMINO adnunciantes. Ac iterum: Ædificabunt filij peregrinorum muros tuos, & reges eorum ministrabunt tibi.

Psalm. 87.

Esa. 60.

13. *Omnis gloria filiæ Regis intrinſecus, veſtimentum eius intertextum eſt auro.*
14. *Statuitur ad Regem variegatis veſtibus, poſt ipſam adducuntur tibi virgines conſanguineæ eius.*
15. *Ducuntur in gaudio & lætitia, adueniunt in palatium Regis.*

Deſcriptionem magnificentiæ Regis, ſequitur deſcriptio magnificentiæ Reginæ. Quam enim ſuprà vocauit vxorem ſeu coniugem, hanc nunc vocat filiam Regis, (hoc eſt) Reginam. Hæc enim, quia commoratur intrinſecus, ſeu in interiori thalamo Regis, nitet & fulget omni genere gloriæ & decoris: geſtat veſtitũ auro intertextum: ſtatuitur ad Regem, non vnicoloribus, ſed variegatis & acupictis veſtibus. Nec ſola, ſine comitatu adſtat, ſed adducuntur vnà cum ipſa, magno gaudio & lætitia virgines propinquæ eius, quæ & ad celebrandas has regias nuptias, vnà in thalamũ Regis ingrediuntur. Porrò autem hac apparatus nuptiarum metaphora, non aliud intelligendũ eſt, quàm gloria, qua Chriſtus ſponſus ornat electam ſuam ſponſam, quæ eſt Eccleſia, vnà cum omnibus virginibus ſuis, hoc eſt, cum omnibus ijs, qui verè credunt in Chriſtum. Primùm enim Chriſtus ornat Eccleſiam in interiori ſuo thalamo, (hoc eſt) coram ſe, in ſuis oculis, omni genere gloriæ, quia eligit eam in ſuam ſpõſam, & adoptat eam in ſuam filiam. Et quomodo, inquies, poterit eadem eſſe ſponſa & filia? Scias igitur inter Chriſtum & Eccleſiam non eſſe carnales, ſed ſpirituáles, non humanas,

manas, sed diuinas nuptias. Ecclesia enim sponsa Christi est, quòd sicut in humano coniugio vxor coruscat radiis mariti, & est particeps omnis maiestatis eius, ita & in hoc cœlesti cõiugio Ecclesia fruitur omni gloria & honore Christi: De plenitudine eius, inquit Ioannes, accepimus nos omnes. Et Paulus: Cum mortui, inquit, essemus per delicta, conuiuificauit nos vnà cum Christo, (per gratiam estis seruati) simulq́ cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit inter cœlestes, in Christo Iesu. Vocatur etiã Ecclesia, filia Christi, quòd, quemadmodum in his terris adoptatur quispiam ab alieno in filium, qui etsi non est naturalis illius filius, tamẽ transit adoptione in nomen ipsius, & fit legitimus eius hæres: ita & Ecclesia adoptata à Christo in filiam, etiamsi non sit naturalis filia eius, tamen transit in nomen ipsius, vt vocetur Ecclesia Christi, & fit particeps omnis cœlestis eius hæreditatis. Quanta igitur illa est gloria, esse sponsam cœlestis & æterni Regis, & esse filiam ac hæredem summorum bonorum in cœlo? Deinde Ecclesia ornatur vestibus auro intertextis & variegatis. Hæ sunt virtutes, quibus Spiritus sanctus Ecclesiam illustrat & augustam reddit. Ac siquidem loquendum est de personalibus virtutibus, ornauit Spiritus sanctus Apostolos, ad Ecclesiæ ædificationem in die Pentecostes, admirandis donis, non tantùm, vt diuersis linguis loquerentur, sed etiam, vt claudos sanarent, dæmonia eiicerent, adeoq́ mortuos excitarent. Si autem loquendum est de donis generalibus, quæ cuiuis ad æternam salutem necessaria sunt, ornatur Ecclesia per Spiritum sanctum,

Ioan. 1. *Ephes. 2.*

fide, ſpe, & charitate, quibus virtutibus nihil eſt in oculis Dei ſplendidius & magnificentius. Hæ ſunt auratæ & variegatæ veſtes, quibus Eccleſia adſtat regi ſuo, DOMINO noſtro Ieſu Chriſto. Poſtremò, Eccleſia, ſponſa & filia Chriſti, non ſola ingreditur ad ſponſum & regem ſuum, ſed venit comitata plurimis virginibus & pediſſequis. Eccleſia enim non cõſtat ex vna tantum gente Iſraëlitica, ſed ex omnibus gentibus, tàm Iſraëliticis, quàm Ethnicis: Omnis
Rom.10. qui fidit illi (inquit Paulus) non pudefiet. Non enim eſt diſtinctio vel Iudæi vel Græci. Nam idem Dominus omnium, diues in omnes inuocantes ſe: Quiſquis enim inuocauerit nomen DOMINI, ſaluus erit. Quotquot igitur credunt in Chriſtum, ex quacunque gente aduenerint, ingrediuntur vnà cum magno gaudio & lætitia in palatium Regis, (hoc eſt) in cœleſte regnũ & æternam felicitatem. Cæterùm, quòd Eccleſia dicatur ſponſa virgo, & habeat comites virgines, non eò intelligendum eſt, quòd nemo ingrediatur in cœleſte regnum, niſi fuerit corpore ſuo virgo, ſicut nonnulli abutuntur dicto Hieronymi: Cõ-
Apo.14. iugium replet terram, virginitas cœlum. Et illo Apocalypſeos dicto: Virgines ſequuntur agnũ, quocunque ierit. Etſi enim virginitas corporis non eſt temere, impudicè & ſceleratè violanda & commaculanda, quippe quod impudicitia & ſcortatione, in conſpectu Dei nihil ſit fœdius & abominabilius, tamen non eſt ſentiendum, quòd ſolæ virgines corpore, ſint participes cœleſtis regni: ſed quòd qui cupiunt hoc regno frui, neceſſe habeant virgines ſpiritu eſſe, videlicet, non alienos Deos colere, ſed vni

ſponſo,

sponso, Domino nostro Iesu Christo fidere & adhæ-
rere, sicut & Paulus ait: Adiunxi vos vni viro, vt 2.Cor.11.
virginem castam exhiberetis Christo. Et quemad-
modum in Christo non est nec mas nec fœmina, ita
non est nec virgo (corpore) nec coniunx, sed quis-
quis inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Et, vt
aliás Petrus ait: Reipsa comperio, quòd non sit per- Acto.10.
sonarum respectus apud Deum, sed in quauis gente,
qui timet ipsum, & operatur iustitiam, is acceptus
est illi. Quare non solæ virgines corporis pertinent
ad regnum Christi, verùmetiam honesti & pij con-
iuges, adeoq́; quotquot, siue in cœlibatu, siue in con-
iugio credunt in Christum, & ducunt ex fide hone-
stam & pudicam vitam, fiunt propter Christum par-
ticipes cœlestis beatitudinis.

16. *Pro patribus tuis erunt filij tui, constitues eos principes in vniuersa terra.*

Hactenus, ô filia Regina, habuisti patres, qui fue-
runt Patriarchæ & Prophetæ, qui, etsi erudierunt te
diligentissimè in vera pietate, & ostenderunt tibi
regem sponsum tuum, cuius fide iustificeris, & salu-
tem consequaris, suis temporibus aduenturum, tamē
detinuerunt te, tanquam paruulam aut seruam, sub Gal.4.
elementis mundi in seruitutem adactam. Nunc aūt
his patribus succedent filij tui, qui sunt Apostoli, &
qui non, vt Prophetę, in vna tantùm Israëlitica gen-
te præerunt piæ doctrinæ: sed erunt principes in
vniuersa terra: In omnem, inquit alius Psalmus, ter-
ram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrę verba

Psal. 68. eorum. Et alius: In Ecclesiis benedicite Deo, Domino de fonte Israelis. Ibi Beniamin paruulus, dominator eorum, principes Iuda, diadema eorum, principes Zebulon, principes Nephthali. Quod quid sit, & de quibus hi versiculi loquantur, exponit Christus ipse: *Ioan. 15.* Constitui (inquiens ad Apostolos) vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat. *Luc. 22.* Ac rursus: Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Qua voce significat, Apostolos in hoc electos & emissos, vt in vniuerso orbe dominarentur, (hoc est) vt doctrina Euangelij colligerent Ecclesiam Christo ex omni natione, vt quotquot crederent Euangelio, consequerentur æternam salutem, quotquot autem non crederent, interirent perpetuò. Hoc enim est duodecim tribus Israelis iudicare, & in vniuerso orbe dominari, quemadmodum etiam vltimus, qui in hoc nostro Psalmo versiculus sequitur, clarè exponit, inquiens:

17. *Recordabor nominis tui in omni generatione & generatione, propterea laudabunt te populi in seculum & in æternum.*

Dices: Quales erunt hi principes in regno Christi? num erunt terreni & mundani? Respondet ergo cœtus ipse Apostolicus: Non dominabor, (inquiens) in Ecclesia regio & mundano more, sed recordabor nominis tui in omni generatione & generatione,

ratione: prædicabo nomen tuum, ô Christe, adnunciabo Euangelion tuum inter omnes gentes, vt propagetur ad omnem posteritatem, donec hoc seculum steterit. Qua ex re fiet, vt populi, non solùm ex Iudæis, verùmetiam ex gentibus agnoscant te, & celebrent nomen tuum, tàm in hoc, quàm in futuro seculo in omnem æternitatem. Hic est principatus, hæc est dominatio Apostolorum, qui successerunt Patriarchis & Prophetis, videlicet, non mundanus principatus, sed spiritualis, vt sint principes prædicandi Euangelij, quod est potentia Dei ad salutem omni credenti: Arma militiæ nostræ, (inquit Paulus) non carnalia sunt, sed potentia Deo, ad demolitionem munitionum, quibus armis consilia demolimur, & omnem celsitudinem, quæ extollitur aduersus cognitionem Dei, & captiuam ducimus omnem cogitationem ad obediendum Christo. Sciamus igitur hoc versiculo significari, quod Propheta Malachias concionatur impletum iri prædicatione Apostolorum: Ab ortu, inquiens, solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum nomen meum in gentibus, dicit DOMINVS Zebaoth. Principes enim regni cœlorum, Apostoli, circumtulerunt prædicatione Euangelij Christum, qui solus est munda oblatio pro peccatis nostris inter omnes gentes, & nomen eius ita illustrarunt, vt omnis, qui crediderit in eum, non pereat, sed habeat æternam vitam.

2. Cor. 10.

Mala. 1.

VSVS HVIVS PSALMI.

Res ipsa testatur, hunc Psalmum esse epithalamiū & encomium cōiugij, quod est inter Christum sponsum, & Ecclesiam spōsam eius. Ornatur autem sponsus mirificè, & commendatur maximis laudibus. Sed inter laudes vel sanctorum vel heroum, & inter laudes Christi summum est discrimen. Illi enim laudantur & prædicantur non eo consilio, vt virtutibus ipsorum confidamus, & nomen ipsorum inuocemus: sed tantùm, vt diuina dona in ipsis agnoscamus, ac Deum celebremus, & testimonium fauoris Dei erga suam Ecclesiam habeamus, atque virtutes eorum imitemur. Christus autem prædicatur, non solùm vt exemplum imitationis, sed etiam vt omnis salutis nostræ autor, & vt venustate, iustitia & fortitudine eius confidamus. Venit enim, assumpto homine, in has terras, vt nos ornaremur, siquidem in ipsum crediderimus, venustate eius, & iustificaremur iustitia eius, ac conseruaremur heroica eius fortitudine in omnibus aduersis, in horroribus mortis & inferni, frueremurq; felicitate eius perpetuò. Quare, si quis, siue propter grauitatem & multitudinem peccatorum, siue propter magnitudinem afflictionum tristitia afficitur, sumat hunc nuptialem Psalmum in manum, quo Spiritus sanctus recitatione maiestatis Christi sponsi, & felicitatis sponsæ eius, quæ est Ecclesia, accipiat occasionem pellendæ omnis tristitiæ, & excitandi in ipso omnis cœlestis gaudij.

Psalmus

Psalmus 46.

Deus refugium nostrum, & virtus, &c.

Vacunque occasione hic Psalmus initio scriptus sit, certè si recitatus fuerit, accepto iam beneficio victoriæ, aduersus hostes Ecclesiæ Dei, gratiarum actio est: si in præsenti periculo, consolatio est, vt periculum forti animo sufferatur: si in metu venturi periculi, cohortatio est, vt propter periculum, siue certum, siue incertum, officium non deseramus. Docet enim & testificatur, nullas esse afflictiones tā graues, nulla aduersa tam horrenda, nullam persecutionem tam crudelem, nulla pericula tam magna, in quibus, seu priuatus quispiam pius, seu Ecclesia ipsa veræ pietatis studiosa, non reportet, fauente & seruante Deo, victoriam: adeoq; illud agit totus hic Psalmus, quod Paulus ad Romanos scribens, paucissimis verbis dicit: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Excipiamus Rom. 8. igitur eum obuijs, quod aiunt, vlnis, vt ipso aduersus omne genus fortunæ armemur & muniamur.

1. *Deus nostra est tutela & fortitudo, auxilium in aduersis præsentissimum.*
2. *Quare non metuimus, etiamsi subuertatur terra, & transferantur montes in medium maris.*

3. *Etiamsi*

3. *Etiamsi tumultuentur & intumescant aquæ eius, concutiantur montes, in æstu eius.*

Recitemus initio aliquot insignia pericula, quæ populus Dei post ingressum in terram Canaan, & post Dauidem adijt, & seruatus est diuinitus, vt interpretatio huius Psalmi planior procedat, & verum eius vsum cognoscamus.

In tertio libro Paralipoménωv, cap. 20. incurrunt Moabitæ & Ammonitæ in fines regis Iosaphat ex improuiso, vt nō tàm oppugnarent, quàm expugnarent, & delerent regnum Iuda. Hîc Ecclesia Dei fuit in maximo periculo. Quid igitur faceret? Num ita sibi metueret, vt omnem spem salutis abijceret?

In quarto libro Regum, cap. 16. & apud Esaiam cap. 7. mouent bellum rex Syriæ & rex Israel aduersus Hierusalem, electam ciuitatem Dei. Familia autem Dauidis ad hanc famam toto pectore ita contremuit, vt commoueretur cor eius, (quemadmodum apud Esaiam dicitur) & cor populi eius, sicut mouentur ligna syluarum à facie venti. Quid ergo faceret? Num desponderet animum, & nullam amplius salutis spem conciperet?

In secundo libro Paralipoménωv cap. 32. oppugnat Sanecherib rex Assyriorum Ezechiam, & regnum Iuda tanto furore & impietate, vt etiam horrendas aduersus Deum blasphemias palàm euomeret, ac de incolumitate populi Dei actum videretur. Quò igitur verteret sese Ezechias? Num de salute desperaret?

In libris Regum & Paralipoménωv abducuntur Iu-

dæi,

dæi, qui tum erant Ecclesia Dei, in exilium Babylonicum, in quo etiam necesse habent septuaginta annos commorari. Quid igitur interea faciendum susciperent? num deficerent à vera religione, & sectarentur idolomaniam & impietatem Babyloniorum?

In Macchabæis opprimitur Ecclesia Dei ab Antiocho tanta immanitate, vt & libri sacri igni absumerentur, circumcisio prohiberetur, mulieres, quæ filios circumciderant, trucidarentur, & filij à ceruicibus earum suspenderentur, adeoq́ plurima vbiq́ erat imago mortis & extremæ internitionis. In tantis ærumnis, quò erat confugiendum?

Quid dicam de persecutionibus Ecclesiæ, quæ post diuulgatum in vniuerso mundo Euangelion, à Iudæis, ab Ethnicis, à Tyrannis, ab Arrianis, & ab alijs hostibus pietatis exortæ sunt? quibus temporibus Ecclesia filij Dei ita opprimi & conculcari videbatur, vt nulla amplius spes, iuxta humanam quidem rationem, relicta esset, adeoq́ terra videretur subuerti, & præcipitarentur, iuxta hunc Psalmum, montes in medium mare. Quæ salus in tanta immanitate expectanda erat?

Atq́ hæc quidem de publicis populi Dei periculis. Quid autem de priuatis singulorum piorum calamitatibus commemorem? Vt de Patriarchis sileam, certè Dauid ipse, quanta pericula adijt? quanta Prophetæ, quanta Apostoli, quanta singuli quiq́ priuati, qui pietatis professionem secuti sunt? Hos omnes remittemus ad hunc Psalmum, vt siue in maximis periculis incolumes seruati sint, siue in præsentibus ærumnis hæreant, siue metu venturæ cala-

mitatis contremuerint, sumant eum in manum, in animum, in linguam, & dicant: Non metuamus, etiamsi terrà dehiscat, etiamsi montes præcipitentur in medium mare, etiamsi & aquæ maris, & montes terræ inter se commisceantur, breuiter, etiamsi fractus illabatur orbis: non cohorrescamus animo, etiamsi effundantur super nos omnia periculorum genera, quæ vel superna vel inferna minari & inferre possunt. Audio quidem, inquies, fortissima verba, audio professionem impauidi & infracti animi, sed vnde mihi tantum roboris comparabo? vnde sumam tantum fortitudinis? In carne mea non reperio, (præsertim reuelante DOMINO iram suam) nisi metum, trepidationem & fugam. Quò igitur me vertam? Hîc iam Psalmum nostrum inspiciamus. Non enim iubet tantùm, nos in aduersis esse constanti & infracto animo, sed addit etiam rationes, quibus & metum excutiamus, & fortitudinem animi cōcipiamus. Ac prima quidem ratio commemoratur statim in primo versiculo: Deus, inquit, nostra est tutela, Deus nostra est fortitudo, Deus nostrum est auxiliū in aduersis præsentissimum. Quid igitur metueres? quid trepidares? fateor, ingentes sunt ærumnę, grauissimæ sunt afflictiones, quibus vel iam in præsentia obrutus es, vel expectatione cruciaris, vt cœlum terræ misceri videatur. Sed bono sis animo, non habes in terris, qui te tueatur, habes autem in cœlis, qui te non deseret. Deus enim, Deus, inquam, ipse est nostra tutela: ipse est nostra in omnibus aduersis fortitudo & robur: ipse est nostrum in omnibus afflictionibus, quàmuis grauissimis, auxilium, idq; nō

in lon-

in longinquum tempus dilatū & reiectum, sed præ-sentissimum, vt quò tristius videtur exitium, eò propinquiorē & præsentiorem sciamus esse opem DOMINI Dei nostri: Iuxtà est (inquit alius Psalmus) DOMINVS ijs, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu seruabit. Hîc iterum respondes: Scio quidem DOMINVM esse nostram tutelam & fortitudinem, scio DOMINVM respicere super contritos corde, & humiles spiritu seruare: sed illud me à certa fiducia deijcit, quod in eodem Psalmo sequitur: Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus liberat eos DOMINVS. Custodit DOMINVS omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur. Hîc fit mentio tribulationis & liberationis, sed iustorum tantùm, IVSTORVM, inquam, non iniustorum, qualis ego sum: quid igitur mihi spei relictum est, cum tam liberales & prolixæ Dei promissiones, ad iustos tantùm & sanctos, non ad me, cuius iniquitates supergrediuntur caput meum, pertineant? Rectè tu quidem & iustè facis, quòd iniustitiam & iniquitatem tuam agnoscas, & quò id magis ex animo feceris, eò propior es veræ saluti. Non est autem hîc consistendum, sed pergendum est illò, vbi iustitiam coram Deo inuenias, & consequaris. Etsi enim non inuenis iustitiam, nec in te, seu in carne tua, nec in tuis operibus, tamen inuenis eam in semine Abrahæ, (hoc est) in Iesu Christo DOMINO nostro, vt si crediderís in eum, non solùm non imputetur tibi tua iniustitia, verùmetiã doneris & orneris iustitia Christi, qua coram tribunali Dei, aduersus omnes assultus Satanæ firmus constare, & in vocatione Dei Psal. 34.

ambulare queas. Quare, si te peccata tua ad dubitationem de salute tua, aut etiam ad desperationem sollicitant, vt nec nomen iusti agnoscere, nec Deum ad tui tutelam, fortitudinem & auxilium inuocare audeas, confer statim te ad filium Dei, DOMINUM nostrum Iesum Christum per fidem, & habebis in ipso gratuitam peccatorum condonationem, ac nomen iusti ita reportabis, vt etiam veram in omnibus aduersis salutem consequaris.

4. *Riuuli fluminis lætificant ciuitatem Dei, sanctuarium habitationum altissimi.*

5. *Deus in medio eius, non commouebitur. Adiuuat eam Deus ante auroram.*

Alia ratio, cur Ecclesiæ Dei non sit metuendum in periculis: Riuuli (inquit) fluminis lætificant ciuitatem Dei. Metaphora sumpta ab hortis seu pratis, quæ riuulis aquarum irrigantur. Nam quemadmodum riuuli à proximo flumine in hortũ quendam deducti, ita eum rigant & humectant, ac quodammodo exhilarant & lætificant, (vnde & virentia prata vulgò ridere dicuntur) vt etiamsi reliqua vicina loca æstu solis exurantur, ille tamen florere & virere pergat: ita & ciuitas Dei, (quo nomine tàm externa vrbs Hierusalem, quàm vera & spiritualis Ecclesia Dei significatur) ac sanctum habitaculum altissimi, siue in vrbe Hierusalem collocatum, siue in alijs locis constitutum, cœlesti irrigatione aduersus omnem ventorum sæuitiem semper vigebit & florebit. Quos igitur turbines metueremus, ad quas tempesta-

tempestates trepidaremus? Sed vnde certum habeamus, quòd Hierusalem & sanctuarium, seu Ecclesia Dei, firmiter constent, ac semper floreant, nec possint vllis tempestatibus, quamuis sæuissimis, exarescere, docet versiculus qui sequitur: Deus, inquiens, est in medio eius, videlicet vrbis Hierusalem aut Ecclesiæ, quare fieri non potest, vt commoueatur aut conculcetur. Tametsi enim contingat ei aliquid aduersi, vt varia solet esse fortuna populi Dei in hoc seculo, tamen Deus statim præstò adest, & adiuuat eam ante auroram, hoc est, summo mane, & satis tempestiuè, ac illo præsertim tempore, quo & necesse est & opportunissimum. Sed & illud operæprecium est cognoscere, vnde sciamus, quòd Deus sit in medio Hierusalem seu Ecclesiæ suæ. An non enim cœlum est thronus Dei, & terra scabellũ eius? An non Deus implet cœlum & terram? Certè implet, sed maximè omnium est in medio vrbis Hierusalem & in tabernaculo eius, promissione gratiæ, ac certitudine auxilij sui. Ac primùm de externa vrbe Hierusalem, quæ fuit suis temporibus præcipua sedes Ecclesiæ Dei, dicit DOMINVS:

Elegi Hierusalem, vt sit nomen meum in ea, & elegi Dauid, vt constituerem eum super populum meum Israel. Et iterum: *2. Paral. 6.*

Elegi & sanctificaui locum istum, vt sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. *2. Paral. 7.*

Elegit DOMINVS Zion, elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculum seculi, hîc habitabo, quoniam elegi eam. *Psal. 131.*

Cum igitur ciuitas Hierusalem & templum eius tam claras & insignes habeant promissiones Dei, nō est metuendum aut desperandum de incolumitate eorum, etiamsi vel Sesac rex Ægypti, vel Rezin rex Syriæ, vel Sanecherib rex Assyriorum minetur eis deuastationem & extremam internitionem.

2. Paral. 12. *Esa. 7.* *Esa. 38.*

Dices autem: Quid ergo est, quòd NebucadNezar rex Babylonius deuastauit vrbem Hierusalem, & exussit templum in ea, ac abduxit ciues captiuos in Babylonem? Vbi tunc erant riuuli aquarum, quibus ciuitas lætificaretur? Intelligamus igitur rectè, quod de conseruatione Hierusalem dicitur. Nam si loquendum est de externa vrbe Hierusalem, non est dubium, quin iam inde à temporibus Abrahami electa sit diuinitus, vt esset ibi domicilium Arcæ testamenti seu propitiatorij, ac sedes piæ doctrinæ, quæ & suo tempore excitanda esset, & tantisper salua cōseruaretur, dum externum semen Abrahæ nomen Ecclesiæ Dei retineret, ac periodon suam compleret. Tametsi enim sæpè ac multùm afflicta est ab hostibus suis, ac tandem quoq; à Babylonijs vastata, tamen DOMINVS Deus noster aut conseruauit eam mirando modo, aut cum propter populi impietatem, Babylonijs deuastanda tradita esset, curauit, vt post septuaginta exilij annos iterum instauraretur, donec adueniret Christus, & spargeretur Euangelion eius in vniuersum orbem terræ. Quare, promissio de sempiterna conseruatione vrbis Hierusalem, hac in parte haudquaquam vana est & mendax, videlicet, si hanc sempiternam conseruationem intelligas de ea duratione, qua Deus semper vrbem Hierusalem,

Gen. 22.

vsque

vſque ad definitam ſuam periodon, vel oppugnatam mirabiliter defendit, vel conculcatā reſtituit, quemadmodum etiam de circumciſione dicitur: Statuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te, in generationibus ſuis fœdere ſempiterno, videlicet, dum ſemē Abrahę eſſet Eccleſia Dei, vſq; ad aduentum Chriſti: nam poſtea amiſit circumciſio nomen Sacramenti, & abrogata eſt. Et de poſſeſſione terræ Canaan: Dabo tibi & ſemini tuo terram peregrinationis tuæ, & omnem terram Canaan in poſſeſsionem æternam, (hoc eſt) vſq; ad illud tempus, quo externum ſemen Abrahæ deſinet eſſe populus & Eccleſia Dei. Et de ſeruo recipiente ſe apud dominum ſuum manſurum: Aſſumes ſubulam, & perforabis aurem eius in ianua domus eius, et ſeruiet tibi vſque in æternum, hoc eſt, vel vſq; ad Iubileum, vel vſq; ad mortem. Si autem loquendum eſt de ſpirituali vrbe Hieruſalem, quo nomine intelligitur vera Eccleſia DOMINI, non ex Iudæis tantùm, verùm etiam ex omnibus gentibus collecta, prolixæ extant promiſsiones, quòd Deus conſeruaturus ſit eam, non vno tantùm ſeculo, non vno tantùm Iubilæo, ſed in omnem æternitatem, in hoc quidem ſeculo, in omnibus aduerſis, in morte deniq; ipſa, in futuro autem ſeculo, felicitate in æternum nunquam finienda: Cum tranſieris, inquit DOMINVS, per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cum ambulaueris in igne, non combureris, & flamma nō ardebit in te, quia ego DOMINVS Deus tuus, ſanctus Iſrael ſaluator tuus. Et iterum: Non occidet vltra ſol tuus, & luna tua non minuetur, quia erit tibi

Gen.17. *Exod.21.* *Deut.15.* *Eſa.43.* *Eſa.60.*

DOMI-

DOMINVS in lucem ſempiternam, & complebun-
Matth.16. tur dies luctus tui. Ac rurſus: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduerſus eam. Et iterum: Oues meæ vo-
Ioan.10. cem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet quiſquam eas è manu mea. Et aliâs: Ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Extant infinitæ id genus promiſsiones, quibus Chriſtus filius Dei recepit ſe Eccleſiam ſuam, non generaliter tantùm, ſed etiam peculiariter, quemuis in ipſum credentem, perpetuò conſeruaturum.

Confidamus igitur optimè in quauis fortuna, nec dubitemus, quin cum Deus ſit in medio Eccleſiæ ſuæ, clementer & potenter efficiat, vt, quod hic Pſalmus dicit: Riuuli fluminum Eccleſiæ non exiccentur, ſed recreent & lætificent eam, nec vnquam cõmoueatur vt pereat, ſed iuuetur diuinitus in omnibus aduerſis, mirabilius, quàm quiſquam optare, nedum ſperare poſſet.

6. *Fremant (licet) gentes, commoueantur regna, (tamen ſimul atque DOMINVS) dederit vocem ſuam, defluit terra.*
7. *DOMINVS Zebaoth nobiſcum, protector noſter Deus Iacob.*

Quod ſuprà verſiculo ſecundo & tertio de ſubuerſione terræ, de tranſlatione montium in mare, ac de tumore aquarum dixit, hoc nunc exponit de fremitu

mitu gentiũ, & concurſatione regnorum ac populo-
rum aduerſus Eccleſiam Dei, vt hac occaſione repe-
tat & inculcet etiam, quod de præſentia, fauore, &
tutela ſeu protectione DOMINI Dei noſtri dixit:
Multæ ſunt, inquit, & magnæ afflictiones Eccleſiæ:
fremunt aduerſus eam gentes: cooriuntur in eam
non vna tantùm & altera ciuitas, ſed tota regna, &
potentiſsimæ Monarchiæ, ac illud vnum conantur,
vt ipſam ſubuertant & deleant: ſed ſimulatque DO-
MINVS dederit vocem ſuam, ac ſeu tonitru, ſeu alia
ſignificatione iram ſuam teſtificetur, non ſolùm vnũ
& alterum regnum, verùmetiam vniuerſa terra con-
tremiſcat & contabeſcat neceſſe eſt, tantùm abeſt, vt
aduerſus Eccleſiam Dei conſiſtere queat. Huic ver-
ſiculo Pſalmi teſtimonium fert, quod extat in Exo.
cap. 14. Reſpiciens DOMINVS ſuper caſtra Ægy-
ptiorum per columnam ignis & nubis, interfecit ex-
ercitum eorum, &c. Et illud, quod dicit DOMINVS
Deute. cap. 2. Hodie incipiam mittere terrorem atque
formidinem tuam in populos, qui habitant ſub omni
cœlo, vt audito nomine tuo paueant, & in morem
parturientium contremiſcant, ac dolore teneantur.
Et exemplum apud Samuelem: Intonuit DOMINVS *1. Samu. 7.*
fragore magno in die illa ſuper Philiſtijm, & exter-
ruit eos, & cæſi ſunt à filijs Iſraël. Similiter exemplũ
æditum in exercitu regis Ioſaphat, probat, DOMI- *2. Paral. 20.*
NVM non tonitruis tantùm, verùmetiam citharis
& canticis hoſtes Eccleſiæ ſuæ ita perterrefacere, vt
in ſemetipſos vertantur, & mutuis vulneribus con-
cidant. Quid autem commemorem Apoſtolica tem-
pora? Apoſtolis ablegatis in orbem terrarum, ad

adnunciandum Euangelion Christi, obsistebant Iudæi, Gentes, maiores, minores, domini, serui, politiæ, Monarchiæ, principes, reges & subditi, breuiter, omne hominum genus: & tamen necesse habuerunt voci Euangelij locum dare, vt Ecclesia Christi in vniuerso mundo colligeretur. Quod autem generaliter de Ecclesia dicitur, hoc etiam peculiariter de quouis homine, Ecclesiæ per fidem insito, intelligendum est, vt etiamsi totus Satanarũ chorus, vnà cum peccato, morte & inferno in ipsum fremant, sęuiant, & grassentur, eluctetur tamen & euadat. Sed quid illud est, quòd reddat nos certos, & confirmet animum nostrum, vt sciamus DOMINVM oppressurũ hostes nostros, siue illos corporales, siue spirituales, & nos miserrimè afflictos seruaturum? Hic iam tertiò repetit, quod in primo & quinto versiculis dictũ est: Deus nostra est tutela, & Deus in medio eius. Dicit enim: DOMINVS Zebaoth nobiscum, protector noster Deus Iacob. Si DOMINVS Zebaoth nobiscum, quis contra nos? Si Deus Iacob noster est tutor, defensor & protector, quem metuemus? quis nocere poterit? Rectè: sed cognoscere, num DOMINVS sit nobiscum, & sit protector noster, hoc opus, hic labor est, multa enim cum hac fidei notitia & certitudine pugnant. Scimus Deum esse iudicem seuerissimum, scimus nos esse peccatores sceleratissimos, quid igitur spei nobis de præsentia & fauore Dei in aduersis nostris relictum est? De hac re admonuimus precatorem etiam paulò antè.

Rom. 8. Et respondet nobis Paulus: Quis (inquiens) intentabit crimina aduersus electos Dei? (sunt aũt electi

Dei,

Dei,qui credunt in Christum filium Dei,de quo pater ipse Deus dixit : Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est,) Deus est, qui iustificat, quis ille, qui condemnet? Christus est, qui mortuus est,imò qui & suscitatus est, qui etiam est ad dexteram Dei, qui & intercedit pro nobis. Quis nos separabit à dilectione Dei? (qua videlicet Deus nos propter Christum cõplectitur) num afflictio? num angustia? num persecutio? num fames? num nuditas? num periculum? num gladius? Huc faciunt etiã epitheta, quæ Deo in hoc versiculo tribuuntur. Vocatur enim Deus Zebaoth, hoc est, exercituum,seu militiarum,quòd cum Deus habeat in sua potestate, omnem tàm angelicum, quàm humanum principatum,exercitum,virtutem & dominium, satis potens sit,qui queat nos in omnibus aduersis,& contra omnes hostes,siue corporales,siue spirituales defendere ac tueri. Vocatur & Deus Iacob, quòd, cum promiserit Patriarchæ Iacob, se in semine eius, (qui est Christus) benedicturum cunctas tribus seu familias terræ, & se fore custodem eius, quòcunq; perrexerit, satis clemens & misericors sit, qui VELIT nos protegere & cõseruare. Incumbamus igitur in illud studium, vt fide nostra complectamur Iesum Christum filium Dei,sic enim non erit dubitandum,quin Deus Zebaoth, & Deus Iacob sit nobiscum, & protector noster in omnibus afflictionibus.

8. *Venite,videte opera DOMINI, quasnam faciat vastationes in terra.*

9. *Compescat bella vsq; ad fines terræ, arcum conterat, & abscindat lanceam,bellicos currus comburat igni.*

 Suprà

Suprà consolatus est Spiritus sanctus afflictum & grauitate ac magnitudine ærumnarum perturbatũ, verbis & promissionibus, de præsentia & fauore Dei: Ne metuamus, inquiens, etiamsi omnia videantur conclamata, quia Deus est spes, fortitudo & auxilium nostrum: Deus est in medio nostri, & rigat Ecclesiam suam, vt floreat: Deus adiuuat eam, vt non exarescat: DOMINVS Zebaoth nobiscum est, Deus Iacob refugium nostrũ est, & protector noster. Nunc autem quod verbis dixit, & promissionibus confirmauit, hoc factis testificatur, & exemplis probat: Venite, inquiens, & videte opera DOMINI. Illud vult dicere: Si non creditis verbis promissionum mearum, credite operibus, credite exemplis, quibus reipsa patefeci & comprobaui, quòd ad tuendam & conseruandam Ecclesiam meam, deuastem regna & Monarchias, quæ suscipiunt eã opprimendam, & compescam bella in toto orbe terrarum, ac confringam hastas, & conteram, adeoq́ comburam omnes hostium arcus, vt Ecclesia mea seruetur & li-
Gen.12. beretur. Vide mihi exemplum Abrahæ. Rex Ægypti rapit vxorem eius, quæ est maxima iniuria: Sed Deus flagellauit regem plagis maximis, & familiam eius, vt cogeretur reddere Abrahamo vxorem suam
Gen.20. inuiolatam. Et iterum rapitur ei vxor ab Abimelech rege Gerare: sed Deus minatur regi præsentẽ mortem, nisi Abrahæ suam restituat mulierem. In Exo-
Exo.7. do, quoties & quàm horrendis plagis affligitur Pharao & vniuersa Ægyptus, quòd cogitarent Ecclesiã
Exo.14. Dei opprimere? Et tandem vniuersus exercitus Pharaonis obruitur aquis maris rubri, vt Ecclesia Dei

Ægyptiaca

Ægyptiaca tyrannide liberaretur. Et quid? an non omnes gentes Cananææ deletæ sunt, & vniuersa regna eorum deuastata, vt Ecclesia Dei in terra diuinitus promissa collocaretur? Hoc certè est vastationes in terra facere, bella compescere in toto orbe Cananæo, conterere arcum, confringere lanceas, & comburere arcus bellicos hostium, vt Ecclesia Dei seruetur, & trãquillam vitam consequatur. Etsi aũt Israelitæ, qui suis temporibus erant electa Dei Ecclesia, iterũ è sua terra propter idolomaniam populi eijciuntur, & in exiliũ Babylonicum abducuntur, tamen tantum curæ sunt DOMINO, vt ad liberandum eos, tradat Babylonicam Monarchiam Persis & Medis diripiendam & vastandam: Propter vos, inquit DOMINVS per Esaiam, emisi in Babylonem, & detraxi vectes vniuersos, & Chaldæos in nauibus suis gloriantes. Ac rursus: Hæc dicit DOMINVS Christo meo Cyro, cuius apprehendi dextram, vt subijciam ante faciem eius gentes. Et mox: Dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorũ, vt scias, quia ego DOMINVS, qui voco nomen tuum, Deus Israel, propter seruum meum Iacob, & Israel electum meum, &c. Quod de Ecclesia Israelitica dicitur, hoc etiam de vniuersa gentium Ecclesia, post diuulgatũ Euangelion Christi, idem Propheta futurum vaticinatur: Gens (inquiens) & regnum, quod non seruierit tibi, peribit, & Gentes, (quæ in te grassantur) solitudine vastabuntur. Huc referendi sunt omnes Tyranni, qui iam inde à Nerone persecuti sunt Ecclesiam Christi crudeliter, ac inprimis Imperator Iulianus, qui statuerat, quoquo modo posset, nomen

Vide historiam Iosuæ.

Esa. 43.

Esa. 45.

Esa. 60.

Christi, vnà cum Ecclesia sua delere, sed Deus defendit, & pergit conseruare eam tam potenti dextra, vt in media etiam morte, & inferni tentationibus salua constet, ac ad æternam felicitatem euadat. In hæc & alia id genus miranda opera Dei iubet nos Spiritus sanctus intueri, vt fidem nostram in omnibus nostris aduersis confirmemus.

10. *Estote tranquilli, & cognoscetis quòd ego sim Deus, qui glorificer inter Gentes, glorificer in terra.*

11. *DOMINVS Zebaoth nobiscum, protector noster Deus Iacob.*

Concludit Psalmũ cohortatione, qua docet, quòd promissiones & opera Dei, seu miracula seu alia exempla, quæ iussit intueri, non cesserint tantùm in vsum eorũ, de quibus nominatim scripta sunt, sed cedant etiam in vsum omnium illorum, qui ex ijs fidẽ suam confirmant, & opem Dei in omnibus suis afflictionibus firma spe expectãt: Estote, inquiens, tranquilli: nolite quouis doctrinæ vento circumferri: nolite fluctuanti animo in vestris ærumnis, nunc de illo, nunc de alio remedij genere periculum facere: nolite properare (quod increduli faciunt) ad auxilia illicita, & diuinitus prohibita, sed sitis tranquillo animo, & expectate cœlestem quisq; opem, quæ & promissionibus Dei significata est, & varijs exemplis ac miraculis comprobata. Sic enim cognoscetis tandem reipsa, & vestra ipsorum experientia, quòd Ego, inquit, sim Deus, qui glorificer tàm inter Gentes, quàm in vniuersa terra, (hoc est) qui collatione cœlestis auxilij, & liberatione ex omnibus periculis

patefa-

patefaciam & illustrem gloriam nominis mei, non paucis tantùm Patriarcharũ exemplis, & in angustis tantùm finibus terrę Cananææ, sed etiam inter omnes gentes, & in vniuersa terra. Omnis enim, OMNIS, inquam, qui fidit illi, non pudefiet. Nõ est dictinctio vel Iudæi vel Græci. Nam idem Dominus OMNIVM, diues in OMNES inuocantes se. QVISQVIS enim inuocauerit nomen DOMINI, saluus erit. Hortatur & aliâs Spiritus sanctus nos in aduersis ad silentium, ad tranquillitatem & expectationem: Si reuertamini, (inquit) & quiescatis, salui eritis. In silentio & spe erit fortitudo vestra. Ac rursus: Etsi visio in longum differri videtur, tamen fiet vel tandem, & non mentietur: Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Quare in aduersis opus est tranquilla expectatione & inuocatione nominis Dei, ex fide, vt veram salutem consequamur. Et quò animus noster fiat confirmatior, repetit in fine septimum versiculum, tanquam epiphonema, quo nobis omnis dubitatio de præsentia & clementia Dei eximatur: DOMINVS, inquiens, Zebaoth nobiscum, protector noster Deus Iacob. Quid ergo metueremus? quid ad insultum vel hominum vel Satanarum contremisceremus? Si DOMINVS Zebaoth (qui est omnipotens rerum omnium administrator) nobiscum, quis contra nos? Si Deus Iacob (qui promisit Patriarchæ Iacobo, se è posteritate eius missurũ Christum, ac iam quoque misit, verum nostrum & æternum seruatorem) protector noster est, quis de salute sua dubitaret? Scimus autem ex fide in Christũ, Deum illum Zebaoth & Deum Iacob esse nobiscũ, scimus

Rom. 10.
Esa. 30.
Abac. 2.

ſcimus eum eſſe protectorem noſtrum, iuxta illud di-
Ioan. 14. ctum Chriſti: Si quis diligit me, ſermonem meũ, (qui
eſt ſermo Euangelij) ſeruabit, & pater meus diligit
eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum
Rom. 8. faciemus. Et iterum: Qui proprio filio ſuo non pe-
percit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quî fie-
ri poteſt, vt non & cum eodem omnia nobis donet?
Non eſt igitur nobis de vera noſtra ſalute vllus du-
bitationis locus relictus.

VSVS HVIVS PSALMI.

Nullum non eſt tempus, quo non ſit aliquis huius Pſalmi vſus. Nam ſi liberatus es diuino beneficio, ex ingenti periculo, & magnis calamitatibus, licebit eo vti pro gratiarum actione, quemadmodum ab initio dicebamus. Si in præſenti periculo irretitus teneris, exhortatio eſt ad ferenda aduerſa forti animo, certiſſima ſpe concepta, quòd qui te vocatione ſua in hoc periculum coniecit, dabit etiam euentum, vt feliciter euadas. Si autem metuis imminens periculum, muniendus eſt animus hoc Pſalmo, vt quicquid acciderit, excelſo animo aggrediaris, & obedienter toleres,
1. Cor. 10. res, quòd fidelis ſit Deus, qui non ſinet nos tentari ſupra id, quod poſſumus, ſed faciet vnà cum tentatione euentum, quo poſsimus ſufferre.

Pſalmus

Psalmus 47.

Omnes gentes plaudite, &c.

Vbium non est, quin Decalo- *Exo.19.20.*
gus promulgatus sit in monte
Sinai, singulari maiestate: &
manifestum est, arcam propiti- *3.Reg.8.*
atorij translatam & depositam
esse insigni magnificentia, in
templum à Salomone excitatũ.
Sed hæc spectacula nõ fuerunt *2.Paral.5.*
tanti momenti, vt dederint huic Psalmo decantando occasionem. Decalogus enim vni tantùm genti in deserto promulgatus est, et obstupefecit ac exterruit magis auditores, quàm vt ad lætitiã & carmina gratulatoria excitârit. Arca verò testamenti deportata quidem est maximo populi applausu, in templum recens à Salomone ædificatum: hæc aũt non erat veritas, sed tantùm qualiscunq; veritatis adumbratio. Quare sentiamus Spiritum sanctum in hoc Psalmo longè maiora & excellentiora meditatum esse, quàm quæ in vna tantùm Iudaica gente, & vmbratiliter gesta sint. Cæterùm, vt veram & propriam huius Psalmi sententiam assequamur, Psalmus ipse diligenter est considerandus, & res ipsæ in his terris gestæ, huc conferendæ sunt. Nihil aũt est in vniuerso orbe terrarum magis insigne, & excellentius actum, quàm quod in die Pentecostes, de Spiritu sancto A-

postolis misso commemoratur. Cum enim temporibus Augusti Cęsaris Mesias seu Christus filius Dei, natus esset homo, ab initio orbis promissus, & maximo omnium desiderio expectatus, etsi conuersabatur in terris, & ædebat miracula, tamen humilitate, exinanitione, & forma crucis, ita tectus erat, vt à paucissimis agnosceretur verus Messias filius Dei, sed potius ad mortem, vt κάθαρμα, cōdemnaretur. Postquam autem resurrexisset à mortuis, & ascendisset in cœlum, ac mitteret in die Pentecostes discipulis suis Spiritum sanctum, ibi tum cœlestibus testimoniis ac miraculis palàm patefactum & confirmatum est, primùm, quòd is Iesus filius Mariæ virginis, nō tantum sit verus homo, sed etiā verus Deus, (hoc est) assumptus à vero & æterno filio Dei, in vnam personam, non quidem conuersione diuinitatis in carnem, vt verbis Athanasii vtar, sed assumptione humanitatis in Deum. Deinde, quòd is Iesus sit verus ille Messias seu Christus, Patriarchis promissus, & à Prophetis adnunciatus, vt esset redemptor humani generis, à morte & æterna damnatione. Ad hæc, quòd huic Iesu data sit omnis potestas in cœlo & in terra. Ac breuiter, quòd Deus Pater collocauerit eū ad dextram suam, vt esset æqualis cum ipso maiestatis, & omnia gubernaret, adeoq; in tantam celsitudinem eueheretur, vt in nomine eius omne genu se flecteret, cœlestium ac terrestrium & infernorum. Hæc omnia de Iesu Christo patefacta sunt, misso Spiritu sancto in die Pentecostes. Quare, cùm Spiritus sanctus videret hæc tam magnifica, & mirifica suis temporibus futura, excitat vniuersam ecclesiam, ad concipiendū

summum

ſummum gaudium: & hoc Pſalmo, quaſi præit ei, vt agnoſcat maieſtatem Ieſu Chriſti vera fide, & excipiat eum maxima animi gratitudine.

1. *Omnes populi plaudite manibus, iubilate Deo voce hilari.*

Primùm omnium hortatur & vocat non vnũ tantùm populum Iſraëliticum, ſed omnes in vniuerſo orbe terrarum, tàm Iudæos, quàm Gentes, ad gaudium, & hilarem iubilationem. Chriſtus enim non Iudæorum tantùm Deus eſt, ſed etiam Gentium, qui iuſtificat circumciſionẽ, vt Paulus loquitur, ex fide, & *Rom.3.* præputium per fidem. Deinde addit rationes, cur ſit gaudendum & iubilandum. Aduertamus igitur animum, quid cauſæ ſit, quòd omnes populi ſeu circumciſi ſeu incircumciſi, ſeu maiores ſeu minores debeant manibus plaudere, & præ gaudio exultare. Sequitur.

2. *Quia DOMINVS eſt excelſus, reuerendus, Rex magnus ſuper omnem terram.*

Oſtendimus paulò antè, hunc Pſalmum deſcribere & decantare maieſtatẽ DOMINI noſtri Ieſu Chriſti. Quis ergo & qualis eſt Ieſus Chriſtus, vt ſciamus nobis merito propter reuelatam eius magnificentiã gaudendum, & manibus plaudendũ eſſe? Principio, Ieſus Chriſtus eſt DOMINVS Iehoua, (hoc eſt) non eſt tãtùm homo, ſed eſt etiã verus Deus: non eſt tantùm filius hominis, ſed etiam filius Dei. Non tamen ſunt duo, ſed vnus tantùm Chriſtus. Vnus autem, (quemadmodum paulò antè ex Athanaſio recitaui-

mus) non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Vnus omnino, nõ confusione substantiæ, sed vnitate personæ. Homo igitur ille Iesus, filius Mariȩ, dicitur & est verus Deus Iehoua, duplici nomine. Altero, quòd verus filius Dei, secũda persona in deitate, qui ab æterno, à Deo Patre suo, eiusdem cũ Patre substantiȩ & maiestatis, inenarrabiliter genitus est, assumpserit eum in vnitatem suæ personæ, vt quemadmodum anima rationalis & caro, vnus est homo, ita Deus & homo vnus sit Christus. Altero, quod æternus filius Dei ornauerit eum omni sua maiestate, & euexerit eum, ad dexteram Dei Patris sui, vt omnia per ipsum, tàm in cœlo, quàm in terra gubernet. Deinde, etsi, cum dicitur, hominem Christũ esse DOMINVM Iehoua, vno nomine omnis cœlestis & diuina maiestas continetur, tamen visum est Spiritui sancto copiosius explicare. Homo igitur Christus, est excelsus, summus, & altissimus: Filius (inquit Angelus) altissimi vocabitur.

Luc.1.

Postquam enim assumptus est à filio Dei in vnitatẽ suæ personæ, exaltatus est in summam maiestatem, & collocatus ad dextram Dei, vt superaret omnem celsitudinem, siue humanam, siue angelicam, adeoq; esset & dominaretur, vbicunq; æternus ipse filius Dei est & dominatur. Deus exercuit in Christo, inquit Paulus, efficaciam roboris fortitudinis suȩ, cum suscitaret eum à mortuis, & sedere fecit ad dexteram suam in cœlestibus super omnem principatũ, ac potestatem, & virtutem & dominium, & omne nomen, quod nominatur, nõ solum in seculo hoc, verùmetiã in futuro. Quid ergo inter creaturas excelsius est &

Ephes.1.

subli-

ſublimius illo, qui aſſumptus eſt à filio Dei in vnitatem ſuæ perſonæ, & collocatus ſuper omne tam humanum, quàm angelicum nomen? Hoc verè eſt, non quidem in diuinam maieſtatem mutari, ſed diuina maieſtate ornari. Præterea, homo Chriſtus eſt reuerẽdus, (hoc eſt) eò euectus, vt metuant & adorent eũ omnes fines terræ. Hoc illud eſt, quod Paulus ad Philippenſes ſcribens: Deus, inquit, extulit eum in ſummam ſublimitatem, ac donauit illi nomen, quod eſt ſupra omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu ſe flectat, cœleſtium ac terreſtrium & infernorum, omniſq; lingua confiteatur, quòd DOMINVS ſit Ieſus Chriſtus, ad gloriam Dei Patris. Vnde & meritò reportat illud, quod in hoc Pſalmi verſiculo ſequitur, epitheton: Rex magnus ſuper omnem terram. Spiritus ſanctus non tribuit facilè creaturæ, quamuis excellenti, cognomen, Magni. Creatura enim iudicatur in conſpectu eius tam puſilla, vt Propheta dicat eum metiri aquas pugillo, & ponderet cœlos palmo, ac libret in pondere montes, & colles in ſtatera. Et mox: Ecce Gentes, quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ reputantur. Ecce inſulæ, quaſi puluis exiguus. Sed cùm hoc loco tribuat homini Chriſto cognomen Regis MAGNI, idq; ſuper omnẽ terram, manifeſtum eſt, magnitudinem eius excellere omnem tam corporalem, quàm ſpiritualem creaturam. Quod et Chriſtus ſuis ipſe verbis palàm teſtificatur: Data eſt mihi (inquiens) OMNIS poteſtas in cœlo & in terra. Quid eſt omnis poteſtas, niſi omnipotentia? idq; non in vno tantùm angulo terræ, aut in vno & altero terræ regno, qualis poteſtas fuit

Philip. 2.

Eſa. 40.

Salomonis,in regno Iſrael,aut NebucadNezaris in
Monarchia Babylonica,ſed in vniuerſa terra,nec in
terra tantùm,verùmetiam in cœlo. Quis tantam po⸗
teſtatem vel mente cogitare,vel ſermone explicare
poſſet? Dicunt quidem φρεναπάται, & hoſtes maieſtatis
Chriſti, tantam duntaxat poteſtatem homini Chri⸗
ſto collatam, quanta creaturæ conferri potuerit, &
hominem Chriſtum dici quidem nomine,non autem
eſſe re ipſa omnipotentem. Sed nos ipſi quoque fate⸗
mur,hominem Chriſtum eſſe natura ſua creaturam,
neq; enim fuit humanitate ſua ab æterno,ſed in ple⸗
nitudine temporis, in vtero virginis creatus. Hæc
autē creatura excellit omnes alias creaturas, digni⸗
tate & maieſtate. Primùm,quòd aſſumpta ſit à crea⸗
tore filio Dei,in vnitatem ſuæ perſonæ : hæc digni⸗
tas nulli alteri creaturæ,nec humanæ, nec Angelicę
contigit. Deinde,quòd collocata ſit ad dextram Dei
Heb.1. Patris omnipotentis:quod & ipſum nulli alteri cre⸗
aturæ contigit,neq; enim ad vllum vnquam Ange⸗
lorum dictum eſt:Sede à dextris meis,donec poſue⸗
Epheſ.2. ro inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Ac ſi for⸗
tè pij homines dicuntur conſedere cum Chriſto in
cœleſtibus, non intelligendum eſt,quòd Chriſto ad
dextram Dei in maieſtate ſedenti, ſint æquales, ſed
quòd maieſtatis Chriſti ſuo modo participes fiant,
Matth.19. quemadmodum & apud Matthæum dicuntur ſede⸗
re ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tri⸗
bus Iſrael. Quid autem collocari ad dextrā Dei Pa⸗
tris omnipotentis aliud eſt,quàm collocari in omni⸗
potentia? Dextera enim Dei,omnipotentia Dei eſt.
Cum igitur homo Chriſtus ſedeat ad dexteram Dei,
&

& æquali ſit cum Deo potentia & maieſtate, ac om-
nia tam in cœlo, quàm in terra, non abſens, ſed præ-
ſens gubernet, vocatur optimo iure nõ nomine tan-
tùm, ſed & re ipſa Rex magnus ſuper omnem terram.
Et quia Deus voluit, iuxta Prophetica & Apoſtoli- *Col. 2.*
ca teſtimonia, vt in hac creatura inhabitaret omnis *Eph. 1.*
plenitudo deitatis corporaliter, & vt eueheretur ſu-
pra omnem principatum, ac omne nomen, quod no-
minatur tam in hoc, quàm in futuro ſeculo, ad dex-
tram ipſam Dei, idcirco potuit eam etiam ad tantam
celſitudinem euehere, & extollere, propterea quòd
velle Dei, ſit poſſe Dei, vt rectè dixerit alius Pſal- *Pſalm. 135.*
mus: Omnia, quæcunq; voluit Deus, fecit in cœlo &
in terra, in mari & in omnibus abyſsis. Ac aliæ qui-
dem creaturæ ſuam quæque menſuram à Deo acci-
piunt, in illa autem, quæ eſt homo Chriſtus, compla-
citum eſt Patri vniuerſam plenitudinem ſine menſu- *Col. 1.*
ra inhabitare. Agnoſcamus igitur fide hunc magnũ *Ioan. 3.*
Regem Chriſtum DOMINVM noſtrum, vt & nos
magnitudine eius fruamur, & plenitudinis eius par-
ticipes fiamus.

3 *Ducit populos ſubtus nos, & nationes ſubtus pedes noſtros.*

Pro verbo (Ducit,) Hebræus habet ידבר Iadber,
Et quia vocabulum דבר Deber, non tantùm ſignifi-
cat ſermonem, ſed etiam peſtem, ac interficere, idcir-
co nonnulli interpretantur hunc verſiculum, de in-
terfectione & vindicta, quam rex Chriſtus ſumptu-
rus ſit de hoſtibus Eccleſiæ ſuæ, & eos oppreſſurus.
Sed idem vocabulum, & eadem ſentẽtia habetur in
Pſalmo 18. vbi Chriſtus dicit: Subdis, (aut iuxta ver-
bi

bi eius proprietatem, ducis, quemadmodum paſtor oues ad paſcua ducit) populos ſub me, idcirco ſequemur & hoc loco eandem ſententiam. Poſtquam igitur Pſalmus propoſuit nobis Chriſtum DOMINVM Iehoua, excelſum, reuerendum, ſeu adorandum, & Regem magnum, ſuper omnem terram, pergit nunc hoc verſiculo exponere, quomodo hic Rex magnus adminiſtret ac gubernet regnum ſuum, in hoc mundo. Alij enim Reges, ſi quando ſuſcipiūt alienos populos & nationes imperio ſuo ſubiugandas, parant arma, ducūt exercitum equitum & militum, vaſtant longè lateq; regiones, & ſubijciunt eas ſibi, qua poſſunt violentia. Rex Chriſtus autem, ſubijcit ſibi & Eccleſię ſuę populos & nationes, longè alia ratione. Dicit enim Apoſtolicus cœtus, ſeu Eccleſia ipſa, cuius Apoſtoli ſunt miniſtri: Tu Rex Chriſte, non adiungis, non ſubijcis nobis populos & nationes, violenta manu, & externa coactione, ſicut Monarchæ huius ſeculi, ſed ducis, DVCIS, inquam, eas ſubtus nos & pedes noſtros. Quemadmodum enim paſtor non cogit gregem ſuum ad paſcua, manu gladio armata, ſed vocat, ducit & minat eum ſuaui ſono fiſtulæ, & iucunda oris voce: ita & tu Rex Chriſte colligis Eccleſiam tuam ex omnibus populis, qui eſt ſub cœlo, & adducis eos nobis, vt ſubtus nos & pedes noſtros ſubijciantur, (hoc eſt) vt Euangelion, quod Apoſtoli in Eccleſia adnunciant, obedienter agnoſcant, & ſe imperio eius magna animi promptitudine & alacritate tradant. Hoc prorſus illud eſt, quod
Eſa. 60. Eſaias de vocatione Gentiū in Eccleſiam Chriſti dicit: Leua in circuitu oculos tuos, & vide, Omnes iſti con-

congregati sunt, venerunt tibi: filij tui de longè venient, & filiæ tuæ de latere surgent. Tunc videbis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo Gentium venerit tibi. Et mox: Venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi. Et Christus ipse: Animam meam pono pro ouibus, *Ioan.10.* Et: Alias oues habeo, quæ nõ sunt ex hoc ouili, illas quoq; oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, vnus pastor. Plaudamus igitur manibus, & agamus Deo gratias, quod dederit nobis Christum, talem regem & pastorem, qui ducat nos ad optima Euangelij sua pascua, quibus ad cœlestem & æternam vitam enutriamur.

4. *Eligit nobis hæreditatem nostram, magnificentiã Iacob.*

Quod in versiculo proximè præcedenti de vocatione Gentium in Ecclesiam Christi dixit, hoc nunc alia sermonis forma exponit. Et quia hîc fit mentio magnificentiæ Iacob, repetenda erit ex libro Geneseos historia illa, in qua promittitur Patriarchæ Iacobo Christus, & vocatio Gentium ad Ecclesiam Christi, vt quid sibi hic versiculus velit, rectius intelligamus. In Genesi enim cap.28. cùm Patriarcha Iacob (quem Deus singulari fauore prosequebatur, & vt per Prophetam postea dixit: Iacob dilexi, Esau autem odio habui) fugeret fratrem suum Esau, & proficisceretur in exiliũ, vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum, angelos quoq; Dei ascendentes & descendentes per

eam. Et DOMINVM innixum scalæ dicentem sibi: Ego sum DOMINVS Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac. Terrã, in qua dormis, dabo tibi, & semini tuo: eritq; semen tuũ quasi puluis terræ. Dilataberis ad Orientem & Occidentẽ, & Septentrionẽ, & Meridiẽ, & benedicẽtur in te & in semine tuo cũctę tribus terrę. Et ero custos tuus, quocũq; perrexeris, &c. Hæc est promissio longe omniũ magnificentissima. Vnde & Iacob vocat eum locũ, in quo hæc promissio facta est, Bethel, hoc est, domum Dei, & portam cœli. Ac videtur quidem, quod hæc promissio iuxta literam, nihil aliud contineat præter terrena bona, hæreditatem regionis Canaan, multiplicationẽ carnalis posteritatis Iacob, & dilatationem eius vsq; ad terminos Cananæos. Sed Spiritus sanctus lõge maiora & excellentiora intelligit. Cũ enim promittit benedictionem in semine Iacobi, promittit Christũ DOMINVM, e posteritate Iacobi nasciturum, vt in ipso omnes, qui credunt, veram, cœlestem & æternã benedictionem consequantur. Cum promittit dilatationem seminis seu posteritatis Iacobi, vsq; ad quatuor plagas terræ, promittit vocationem Gentiũ ad Ecclesiam Christi, e toto orbe terrarum, ab Oriente, Occidente, Septentrione, & Meridie. Quæ promissio facta est Iacobo insigni magnificentia, & visendo apparatu. Videbat enim Iacob scalam stantẽ in terra, & porrigentem se vsq; ad cœlum: videbat angelos in scala descendentes & ascendentes: videbat item DOMINVM scalæ in superiori extremitate incumbentem, & promittentem ipsi maiorem hæreditatem, quam vnquam optare, nedũ sperare potuisset.

Recte

Recte igitur Psalmus vocat eam, magnificentiã Iacob, & significat hoc versiculo, impleri per Christũ, quòd & ipse sit semen illud benedictum, Iacobo promissum, & seligat atq; colligat per Euangelion suum ex omnibus populis & nationibus in toto orbe terrarum veram Ecclesiam, quæ est vera posteritas Patriarcharum, Abraham, Isaac & Iacob. Seligit (inquit) nobis hæreditatem nostram, Iacobo magnificentissimè promissam, (hoc est) Christus, quod lõgè antè, de vocatione Gentiũ ad Ecclesiam promissum erat, copiosè & abundanter implet. Seligit enim & adducit in Ecclesiam suam non Iudæos tantùm, sed etiam Gentes, quæ dicuntur hæreditas tàm Christi, iuxta illud Psalmi secundi: Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, quàm Ecclesiæ, quòd iam olim promissum erat, Gentes ad Ecclesiã Christi accessuras. Non arbitremur aũt vocationem Gentiũ tradi nobis in scriptis Propheticis & Apostolicis ociosè. Primùm enim Gentium vocatio ad Ecclesiam populi Dei, certissima testificatio est, quòd Iesus Nazarenus filius Mariæ, sit verus ille Messias seu Christus, qui ab initio orbis, seruator mũdi, promissus est. Patriarchæ enim & Prophetæ, Spiritu sancto excitati, adnuntiauerunt futurũ, vt temporibus Messiæ, Gentes accessuræ sint ad Ecclesiam populi Dei. Nõ est autẽ quispiam in vniuerso humano genere, cuius nomine & prædicatione Gentes Idolatræ abiecerint suam Idolomaniam, & acceperint cognitionem veri Dei, præterquàm in nomine DOMINI nostri Iesu Christi, per Euangelion eius, quod concionibus Apostolicis adnuntiatum est in toto orbe terrarum

Esa. 60. 61. 62.

Rom. 9.

Ioan. 15.

inter omnes Gentes. Quare, cum Gentes agnouerint verum Deum, & accesserint ad Ecclesiam populi Dei, per prædicationẽ Euangelij de Iesu filio Mariæ, manifestum est, & comprobatum, hunc Iesum esse verum Mesſiam seu Christum, ab initio conditionis mundi promissum. Deinde, Gentium vocatio palàm declarat, quale sit regnum Christi in his terris. Nam, cum Gentes nullis mũdanis armis coactæ, sed tantùm credentes Euangelio per Apostolos adnunciato, accesserint ad Ecclesiam populi Dei, & victoriam, in media etiam morte, ab hostibus suis per Christum reportauerint, dubitandum non est, quin regnum Christi in hoc seculo nõ sit carnale & mundanum, sed spirituale & cœleste. Postremò Gentium vocatio docet, quomodo iustificemur coram Deo.

Rom. 9. Iudæi enim, qui sectabantur legem iustitiæ, vt Paulus ait, ad legem iustitiæ non peruenerunt. Propter quid? Quia non ex fide, sed tanquam ex operibus legis. Impegerunt enim in lapidem offendiculi. Gentes autem, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem eam, quæ est ex fide. Quare nomine vocationis Gentium admoneamur de modo, quo coram Deo iustificamur, videlicet, quòd accipiamus remisſionem peccatorum, & reputemur coram Deo iusti, nõ propter vlla merita operum, non propter vllam humanam nostram iustitiam, sed tantùm gratis, ex mera & gratuita clementia Dei, propter solum Iesum Christum, si in ipsum

Acto. 10. credimus. Huic Christo, inquit Petrus, omnes Prophetæ testimonium ferunt, quòd remisſionem peccatorum accepturus sit per nomẽ eius, quisquis crediderit

diderit in eum. Et iterum: Quid tentatis Deum, vt imponatur iugum ſuper ceruices diſcipulorū, quod neq; Patres noſtri, neque nos portare potuimus: ſed per gratiam DOMINI Ieſu Chriſti credimus nos ſaluos futuros, quemadmodum & illi. Ac rurſus: Arbitramur fide (in Ieſum Chriſtum) iuſtificari hominem, abſque operibus legis. *Act. 15.*

5. *Aſcendit Deus Iubilo, DOMINVS voce tubæ.*

Epilogus non quidem totius Pſalmi, ſed prioris tantùm partis de maieſtate Chriſti. Illud autem vult dicere. Commemorauimus Chriſtum eſſe DOMINVM excelſum, adorandum, Regem magnum ſuper omnem terram, & adiungere Eccleſiæ ſuę Gentes, ſicut quondam promiſſum fuit Patriarchæ Iacob. Quid verò pluribus opus? Conferam ſummam maieſtatem Chriſti in pauca. Chriſtus verus Deus & DOMINVS aſcendit maximo omnium tam Angelorum, quàm piorum hominum gaudio, & cœleſti apparatu. Quo autem aſcendit? In cœlum. Rectè, Notiſsima enim eſt hiſtoria de aſcēſu Chriſti in cœlum, quę teſtificatur, eum quadrageſimo die à reſurrectione ſua à mortuis, ſpectante choro Apoſtolorum & aliorū diſcipulorum, eleuatum eſſe in altum, & à nubibus ab oculis ipſorum ſublatum. Sed quid? num hæſit in nubibus immotus, & adhuc ibi viſibili forma commoratur? Nihil minus. Sed aſcendit in cœlum. Quid? Num, vt in corporali cœlo, corporali modo, aut in vno tantùm loco circumſcribatur, aut nunc ibi ſedeat, nunc ſtet, nunc deambulet? Sic quidem *Act. 1.*

dem ſomniant ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν. Sed ita aſcendit in cœlum, vt euadat ſuper omnes cœlos, quemadmodum Paulus ait, & ſedeat ad dexteram Dei Patris omnipotentis, hoc eſt, vt æqualem cum Deo Patre habeat potentiam & maieſtatem, & gubernet præſens cum ipſo omnia, in cœlo & in terra. Ac æternus quidem filius Dei, cum aſſumeret hominē in vnitatem ſuæ perſonæ, auexit eum, vt ita dicam, ſecū, in cœleſtem gloriam, ad dextram Dei Patris ſui omnipotentis, arcano quodam, & inuiſibili aſcenſu, quam tamen gloriā & maieſtatem Chriſtus tempore ſuæ humiliationis & exinanitionis non voluit, niſi ædendis aliquot miraculis, & alijs quibuſdam argumentis palàm oſtentare. Poſtquam autem reſurrexit à mortuis, et aſcēdit in cœlū, ac miſit diſcipulis in die Pentecoſtes Spiritum ſanctum, ibi tum cœpit maieſtatē ſuam palàm ita patefacere, vt manifeſtè cognoſceretur, Deum Patrem omnia, quæ habet, dediſſe ei.
Ioan.16. Sicut & Petrus teſtatur: Hunc Ieſum, inquiens, ſuſci-
Acto.2. tauit Deus, cuius omnes nos ſumus teſtes. Dextera igitur Dei exaltatus, & promiſsione Spiritus ſancti accepta à Patre, effudit hoc, quod nunc vos videtis & auditis. Ac mox: Certò ſciat tota domus Iſrael, quòd Dominum et Chriſtum fecerit, (hoc eſt) declarauerit Deus hunc Ieſum, quem vos crucifixiſtis. Et Paulus: Chirographum, quod erat contrarium nobis per decreta, ſuſtulit è medio, affixum cruci, expoliatosq́ principatus ac poteſtates, oſtentauit palàm, triumphās de illis, per ſemetipſum. Hæc expoliatio & oſtentatio principatuū, & poteſtatum, & hic triumphus Chriſti, eſt iubilus ille, & clangor tubæ, quo

aſcendit

ascendit in cœlum ad dextram Dei Patris sui omni-potentis. Cum igitur habeamus tantum ac talem triumphatorem, ad dexteram Dei, quæ non includitur in vnum tantùm locum, sed porrigit sese in cœlum & terram, quid nobis faciendum est? Sequitur.

6. *Psallite Deo, psallite, psallite Regi nostro, psallite.*
7. *Quoniam Rex totius terræ, Deus, psallite sapienter.*
8. *Regnat Deus super Gentes, Deus sedet in sancto suo throno.*

Illud videlicet faciendum est, quòd cum habeamus Regem, non hominem tantùm, sed heroëm, adeoq́ Deum ipsum, psallamus ei, laudemús eum, & celebremus nomen eius sapienter, hoc est, maxima diligentia, & summo studio. Nam, vt sciamus Psalmum, canticum, & laudem Christi exigi à nobis serio, nõ semel tantùm dicit, psallite, seu canite, sed repetit, & ingeminat, bis, ter, quaterue: Psallite, inquiens, Deo, Psallite Regi nostro, psallite, psallite, inquam, sapienter seu studiosè. Hoc prorsus illud est, quòd in alio Psalmo dicitur: Cantate Deo, (Christo) Psalmum dicite nomini eius, parate viam ascẽdenti in lucem inaccessam. Et iterum: Regna terræ cantate Deo, psallite DOMINO, ascendenti in cœlos cœlorum æternos. Ac in alio Psalmo: Laudabo nomen Dei cantico, & magnificabo eum laude. Et placebit Deo magis, quàm taurus aut iuuencus, qui producit cornua & vngulas. Quis ergo est Psalmus ille? & quod est carmen illud, quo tantoperè Deus delectatur? Num Deus placatur suauitate modulationis

Psalm. 68.
Psalm. 69.

tionis rhythmicæ? Non est quidem obscurum, quòd Psalmi seu carmina, quæ hypocritæ Deo, ad expianda hoc operis merito peccata sua obtrudunt, non

Amos 6. sint ei grata: Væ vobis, inquit Propheta, qui canitis ad vocem Psalterij, sicut Dauid, putant se habere vasa cantici. Hoc autem loco nõ fit sermo de hypocritarum canticis, sed de prædicatione Euangelij de Christo, quod Spiritus sanctus iubet ad omnem posteritatem propagari. Hic enim cantus, hic cultus Deo longè omnium gratissimus est, videlicet, vt maiestas Christi prædicatione Euangelij sui, siue id Psalmis fiat, siue simplici adnunciatione, in totò orbe terrarum diuulgetur & illustretur. Officium autem hoc Deo gratũ est, non quòd per se humana laude delectetur, Deus enim non indiget aliena laude, sed illud vult, vt homines agnitione Christi verã & æternam salutem consequantur. De hominum salute agitur, vt ex prædicatione Euangelij de Christo cõcipiant fidem, corroborentur in spe, & accendantur ad charitatem. Hæc exigit Deus à nobis, dum hortatur ad canendos Psalmos, (hoc est) ad doctrinam Euangelij propagandam, hæc vult Deus à nobis præstari, hæc illa sunt, quæ nobis propter Christum, ad ęternam salutem cedunt. Agnoscamus igitur cõsilium Spiritus sancti, & sciamus, quòd cum tam sollicitè nos ad nomen & laudem Christi Psalmis & carminibus celebrandam, cohortatur, cogitet nos ad fidem, spem & charitatem, qui sunt cultus Deo gratissimi, & nobis maximè omnium salutares, excitare, & inflammare. Cæterùm, vt consilium & voluntatem eius clarius intelligamus, ac nihil intermittat,

quo

quo ad hos cultus excitemur, non piget eum repetere descriptionem maiestatis Christi, quam & paulò antè commemorauit: Psallite, inquiens, psallite. Ob quam causam? Quia Deus (qui est Christus,) Rex est omnis terræ. Regnat enim non inter Iudæos tantùm, sed etiam inter Gentes, quas prædicatione Euangelij sui vocat ad Ecclesiam populi Dei. Et sedet in sancto throno suo. Ecquis est thronus ille, in quo Christus sedet? Audi Prophetam: Cœlũ mihi thronus est, & terra scabellum pedum meorum. Audi & Psalmum: Dixit DOMINVS Domino meo, Sede à dextris meis. Dextra igitur Dei, quæ cœlum & terram implet, thronus Christi est, è quo omnia, quæ in cœlo & terra sunt, gubernat, & cũ tam insignem, tam magnificum habeamus Regem, agite, credamus Euangelio eius, confirmemus spem nostram in omnibus aduersis, & complectamur proximum charitate nostra, vt hoc Rege adiuti, & seruati, euadamus per mortem ad perpetuam vitam.

Esa.66. *Psal.110.*

9. *Principes populorum coniunguntur cum Deo Abrahami, quia super Deos, scuta terræ, valde exaltatus est (Deus.)*

Vbi nos in hoc versiculo legimus עִם Im, cum puncto Hirick, & significat CVM, ibi alij legunt עַם Am, cum puncto Patha, & significat, populus. Et tamen eadem est sententia, siue interpreteris, Principes populorũ cõgregati sunt, vt sint populus Dei Abraami, siue Principes populorũ consociantur cum Deo Abraami. Deinde, vbi nos interpretati sumus, super Deos, Hebræus textus habet לֵאלֹהִים Lelohim, & po-

nitur pro על אלהים Al Elohim. Significat aũt hoc loco, nõ Deum cœlestem, sed Iudices & Magistratus, quos vocant scuta, hoc est, defensores & protectores hominum, qui in terra morantur, quemadmodum idem vocabulũ in eodem significato sumitur in illo

Exo.22. dicto Exodi: Dijs, (hoc est) Iudicibus & Magistratibus non detrahes. Cum igitur Psalmus supra commemorauit, Christum Regem dominari tàm inter Iudęos, quàm inter Gentes, & vocare eas in Ecclesiã populi sui, nũc in hoc vltimo versiculo cõmemorat, eum ex Gentibus vocare non tantùm vulgum & fecem populi, verùmetiam Principes & Magistratus, adeoq́ illos, qui sunt scuta, & protectores terræ, ad Ecclesiã Dei Abraami. Hoc illud est, quod Christus

Matth.8. apud Matthæum ait: Multi ab Oriente & Occidente venturi sunt, & accumbent cum Abraam & Isaac & Iacob in regno cœlorum, filij verò regni eijcientur in extremas tenebras. Et antea, apud Esaiam:

Esa.49. Reges erunt nutritij tui, & Reginæ nutrices tuæ. Ac rursus: Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Et mox: Ædificabunt filij peregrinorum muros tuos, & Reges eorũ ministrabunt tibi. Vides magnificentiam Regis Christi superare & excellere omnium mundanorum Principum, Regum & Monarcharum maiestatem, & vt hoc verbis huius Psalmi dicam, Christũ DOMINVM valdè et incomparabiliter exaltatũ esse, super omnes Deos, super omnia scuta, super omnes Magistratus & tutores huius terræ. Agnoscamus igitur tantam Christi maiestatẽ venerabundi, & celebremus eam, quibus possumus officijs, vt beneficijs eius perpetuò fruamur.

VSVS HVIVS PSALMI.

Perſpicuum eſt, quòd hîc Pſalmus contineat encomium maieſtatis DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, qua ſuperat omnem tàm humanam, quàm angelicam celſitudinem. Quare, quemcunq; vſum habet Euangelion de Chriſto, eundē habet & hic Pſalmus. De prædicatione autem Euangelij, Paulus ad Romanos ſcribens: Euangelion, inquit, potentia Dei eſt ad ſalutē omni credenti. Quiſquis igitur in Eccleſia populi Dei, ante incarnationem Chriſti, excitatus grauiſsimis calamitatibus, vel publicis Eccleſiæ Dei, vel priuatis ſuis ipſius, variè afficiebatur, & de ſalute ſollicitabatur, potuit ex recitatione, & pia conſideratione huius Pſalmi animum recipere, fiduciam ſuam confirmare, & veram ac certam ſpem ſalutis concipere. Finxerit enim vel cœlum ipſum ruiturum, tamen verus ille Rex & Meſsias, quem hic Pſalmus deſcribit, & qui ſuo tempore in hunc mundum venturus, & hominem aſſumpturus erat, non committet, vt vel è throno maieſtatis ſuę deijciatur, vel populum ſuum in aduerſis non tueatur & conſeruet. Qui verò poſt incarnationem Chriſti affligitur, & confert ſe ad commemorationem & conſiderationem huius Pſalmi, re ipſa comperiet ea, quæ tot antè annis de Chriſto & regno eius adnūntiata ſunt, nunc his temporibus, quoad eius in hoc ſeculo fieri poteſt, patefacta eſſe, & impleta. Quid igitur de ſalute vel Eccleſiæ, vel tua ipſius, adhuc dubitas? Qui nos ſeruat, & tuetur, Chriſtus DOMINVS Deus eſt, Rex magnus eſt, ſuper omnem terram. Selegit

in hæreditatem ſuam, non Iudæos tantùm, ſed etiam Gentes. Aſcendit, expoliatis omnibus ſpiritualibus poteſtatibus, in cœlum, & excellit maieſtate ſua omnes Principes & Reges huius ſeculi. Quid multis? Sedet ad dexteram Dei Patris ſui omnipotentis, & intercedit pro nobis, vt quotquot in ipſum credunt, non pereant, ſed habeant æternam vitam. Quare, etiamſi fractus illabatur orbis, tamen non accedet ad
Pſal.91. nos malum, (vt alius Pſalmus loquitur) nec flagellum appropinquabit tabernaculo noſtro.

Pſalmus 48.

Magnus DOMINVS & laudabilis nimis, &c.

CVm Salomon excitaſſet, diuino mandato, templum DOMINI in Hieruſalem, & dedicaſſet publica precatione, ac Sacrificijs, teſtificatus eſt DOMINVS cœleſtibus tàm miraculis, quàm promiſsionibus, hoc inſtitutum
2.Paral.7. ſibi mirificè placere. Et dixit: Elegi, & ſanctificaui locum iſtum, vt ſit nomen meum ibi in ſempiternũ, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. Hæc eſt liberaliſsima promiſsio, qua Deus gratuita ſua clementia recipit ſe vrbem Hieruſalem & templum in ea ædificatum, aduerſus omnes hoſtiũ aſſultus ſemper defenſurum & conſeruaturum. Etſi enim hæc & id genus aliæ promiſsiones de conſeruatione vrbis & templi Hieroſolymitani, reſpiunct

princi-

principaliter in conſeruationem verę & æternæ Ecclesiæ Chriſti, aduerſus quam, ne portæ quidem inferi præualere poſſunt, tamen externa vrbs Hieruſalem, & templum eius, non ſunt omnino ab illis promiſsionibus excludenda, ſed potius includenda, vt intelligamus, DOMINUM externa illa tantiſper ſalua conſeruaturum, dum populus Iſrael veram pietatem ſectetur, & tempus diuinitus de incarnatione DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, qui his externis vnà cum Eccleſia ſua adumbratus eſt, definitum aduenerit. De qua re ſuprà, in explicatione Pſalmi 46. nonnihil dictum eſt.

Quod autem Deus de tuenda externa illa vrbe Hieruſalem, & templo eius, verbis promiſit, hoc etiã mirandis factis, & re ipſa præſtitit.

In 2. Paralip. cap. 12. Seſac Rex Ægypti cœpit munitiſsimas ciuitates in Iuda, & venit vſq; ad Hieruſalem. Etſi autem ſpoliat templum, & aulam regiam omnibus ſuis theſauris, tamen non diruit, tuente DOMINO, nec templum, nec vrbem.

In eodẽ libro cap. 20. incurrunt Moabitæ & Ammonitę in regnum Iuda, & minantur extremum tam templo, quàm vrbi Hieruſalem exitium. Sed DOMINUS ita terret hoſtes, vt mutuis ſuis vulneribus concidant.

In 4. libro Regum cap. 16. & Eſa. 7. aſcendunt rex Syriæ, & Iſrael, & oppugnant vrbem Hieruſalem, ſed expugnare non potuerunt.

Et iterum cap. 18. Rex Aſſyriorum tanta ſpe opprimendæ vrbis Hieruſalem tenetur, vt arbitretur ne Deum quidem ipſum poſſe eam defendere, & cõ-

seruare. Sed opinione sua ita fallitur, vt non solum exercitum, supplicio diuinitus immisso, amittat, verumetiam ipse domi à suis ipsius liberis immaniter trucidetur: adeoq́ idipsum prorsus contigit, quod hic Psalmus commemorat: Ecce Reges, inquiens, congregati sunt, (aduersus Hierusalem) & simul trāsierunt. Viderunt hoc, & admirati sunt, conturbati sunt & metu perculsi, Terror inuasit eos ibi, & angustia, vt parturientem.

Hęc & multa id genus alia miracula, quibus vrbs Hierusalem diuinitus, in aduersis suis casibus, sæpenumero defensa est, psaltes cum animo suo considerans, excitatur à Spiritu sancto, & erumpit in hunc Psalmum, ad commendandam bonitatem & clemētiam Dei, & ad illustrandam veritatem promissionū eius, vt excitet nos ad fidem, & retineat in officio fidei, ne propter aduersa dubitemus de veritate Dei, & delabamur ad impietatem.

1. *Magnus DOMINVS, & laudatißimus, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.*
2. *Pulcer surculus, lætificans vniuersam terram, mons Zion, ad latera Aquilonis, ciuitas regis magni.*
3. *Deus in palatijs eius notus est, quòd sit protector eius.*

Propositio Psalmi, continens topographiam vrbis Hierusalem, in qua gloria nominis Dei maximè omnium celebrari debet. Magnus, inquiens, est DOMINVS, & omni laude dignissimus. Quid? Magnusne est corporea mole? Nihil minus, Deus. n. Spiritus est, non corporea moles: sed magnus est essentia, qua omnia implet: magnus potentia, qua omnia creat, conseruat

conseruat & gubernat: magnus veritate, qua omniũ promissionũ suarũ seruantissimus est: magnus bonitate & clemẽtia, qua sperantes in ipsum in omnibus aduersis tuetur: magnus felicitate, qua se omnibus in ipsum credẽtibus fruendũ exhibet. Quid plura? tam magnus est, vt sit ipsa essentię, potẽtiæ, veritatis, clementiæ & felicitatis magnitudo, ac superet non tantùm omnes humanas & Angelicas excellentias, verùm etiam omnium hominũ & Angelorũ voces. Nõ enim habemus vocabula propria & apposita, quibus summam illam maiestatem verè & aptè exprimamus. Quemadmodum autem DOMINVS est longè omnium maximus, ita etiam laudatissimus. Et sicut magnitudinis eius non est finis, ita laudis eius nullus est numerus. Sed vbi nam terrarum aut Gentium tanta DOMINI maiestas elucet, & conspicua redditur, vt laude, qua fieri potest, celebretur? Non est quidem obscurum, quòd maiestas DOMINI cognoscatur ex conditione huius mundi, (sicut Paulus testatur) ex gubernatione cœli & terræ, & ex multis admirandis rebus, quas Deus operatur, sed maximè omnium cognoscitur ex ijs, quæ in ciuitate Dei nostri, & in monte sancto eius hactenus peracta sunt, & adhuc peragentur. Quæ est ergo illa ciuitas Dei, & quis ille mons sanctus, in quo tam miranda opera sunt ædita? Non certe est Niniue Assyriorum, non Babylon Chaldęorum, non Susæ Persarum, non Roma Latinorum, sed est mons Zion. Hic mons primùm est mons sanctus Dei, quia Deus elegit hunc montem, vt in eo ædificaretur templum Dei, & collocaretur arca testamenti, ac peragerentur legitima

Rom. 1.

ſacrificia, diuinitus ordinata. Deinde hic mons eſt ſpecioſus & amoenus ſurculus, lætificans vniuerſam terram, quia futurum erat, vt Chriſtus eo loco adnunciaret Euangelion ſuum, & expiaret ſacrificio ſuo peccata noſtra; ac mitteret Apoſtolos ſuos in vniuerſum mundum, vt proferrent tanquam fertilis ſurculus, copioſiſsimum fructũ, & gaudio afficerent cunctam Eccleſiam Chriſti, in toto orbe terrarum. Poſtremò ad hunc montem verſus Aquilonem, ſita eſt ciuitas magni Regis, ciuitas videlicet Dei noſtri. Hæc eſt ciuitas Hieruſalem, quæ poſita eſt ad illud montis Zion latus, quod ad Aquilonem proſpicit. Vnde & Rex Babylonius apud Eſaiam cap. 14. dicit: Sedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis, (hoc eſt) in tantam maieſtatem conſcendam, vt ſubijciam poteſtati meæ montem Zion, & vrbem Hieruſalem, quæ ad montem iſtum verſus Septentrionem ſita eſt. De illo videlicet glorians, ſe non ſolùm in poteſtatem ſuam redacturum alias Gentes finitimas, alijs dijs ſeruientes, verùmetiam illam Gentem, quæ iactat ſe eſſe populum veri & æterni Dei, & quem vnum in Zion & Hieruſalem colit & adorat. Habes topographiam ciuitatis Hieruſalem. Sed quid fit in iſta ciuitate? In palatijs, (inquit) in magnificis ædibus eius palàm cognoſcitur, quòd DOMINVS ſit protector eius. Palatia & magnifica eius ædificia publicum ferunt teſtimonium, quòd DOMINVS ſuſceperit eam in ſuam tutelam, & defendat eam aduerſus omnium hoſtium ſuorum impetum. Quare, etſi DOMINVS digniſsimus eſt, qui in toto orbe terrarum ſuo præconio celebretur, tamen

propter

propter singularem eius fauorem,quo complectitur vrbem Hierusalem, magnifaciendus est & laudandus. Sed qua in re Deus curam suam & tutelam erga vrbem Hierusalem testatus sit, versiculi, qui sequuntur, exponunt.

4. *Quoniam ecce Reges pepigerunt inter se, susceperunt vnà profectionem.*
5. *Cum vidissent, ita perturbati sunt, vt cohorruerint, & ad fugam properauerint.*
6. *Tremor inuasit eos ibi, dolor, sicut parturientem.*
7. *Vento orientali conteris naues maris.*

Propositionē & topographiam vrbis Hierusalē, sequitur narratio, in qua cōmemoratur, quantis sæpenumero miraculis vrbs Hierusalem defensa sit & conseruata diuinitus. Ecce, inquit, Reges conuenerunt, seu pepigerunt inter se, in exitiū vrbis Hierusalem, susceperunt vnanimi consensu oppugnandam hanc vrbem, & delendam: sed vide mihi præsentissimam Dei opem. Tantum enim abest, vt potuerint eā expugnare, vt quàmprimū eam in prospectu habuerint, cohorruerint, tam corpore, quam animo: ac ita sint diuinitus conterriti, vt magis de fuga, quàm de vrbis oppugnatione cogitauerint: nec aliter contremuerint, quàm si mulier prægnans subito partus dolore obruatur. Hoc autem factum est, nō excogitato aliquo humano consilio, aut obiectis carnalibus viribus, sed cœlesti & diuino miraculo. Nam quemadmodū naues maris solent, excitato vehementissimo vento, (quem Eurum, aut Cæcian vocant) vel repentina procella hinc inde disijci, dissipari, & conteri, ita

DOMINVS dissipauit & cōtriuit hactenus, immisso diuinitus terrore, omnes hostes vrbis Hierusalem. Hoc testantur & confirmant exēpla, quæ paulo antè recensebamus de Moabitis & Ammonitis, de rege Syriæ & Israëlis, & de rege Assyriorum. Reliquum igitur est, vt ex his miraculis agnoscamus, vrbē Hierusalem singulari curæ esse DOMINO Deo nostro, & cōmendemus gratuitam clementiā eius, erga populum suum, qua cōfirmati, speremus eum nunquam nobis cœlesti sua ope defuturum. Vnde & sequitur.

8. *Quemadmodum audiuimus, ita & videmus in ciuitate DOMINI Zebaoth, in ciuitate Dei nostri. Deus stabilit eam perpetuò.*

Quid multis opus est? Quemadmodum hactenus audiuimus ex diuinis oraculis & promissionibus, quòd Deus susceperit tutelam vrbis Hierusalem & populi sui, ita re ipsa comperimus, Deum esse in promissis suis veracem, & vrbem ac populum suum mirandis modis defendere & stabilire. Dixit DOMINVS ad Mosen: Ego DOMINVS. Assumā vos mihi in populum, & ero vester Deus, & scietis, quòd ego sum DOMINVS Deus vester.

Exo.6.

Ad Salomonem dicit DOMINVS: Elegi & sanctificaui locum istum, vt sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus.

2.Paral.7.

Et Psal. 132. Elegit DOMINVS Zion, elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculum seculi, hîc habitabo, quoniam elegi eam.

Psal.132.

Hæc & his similia dicta audiuimus sæpè ac multū recitari nobis è sacris monumentis. Quod igitur di-

ctum est verbis, hoc etiam impletum esse factis ita videmus, vt de veritate diuinorum oraculorum non amplius nobis vlla dubitatio relinquatur. Etsi enim populus Israël sæpè afflictus est, & vrbs Hierusalem tandem à Babylonijs vastata, tamen post annos definiti à Deo exilij, restituta est mirabiliter, ac tātisper incolumis perdurauit, donec Christus homo factus, absolueret in ea suum sacrificium, & instauraret in toto orbe terrarum veram Zionem, quæ est Ecclesia DOMINI nostri Iesu Christi, per Euangelion in vniuerso mundo collecta.

9. *Expectamus (igitur) Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.*

10. *Secundum nomen tuum, sic & laus tua est, ad fines vsque terræ, Iustitia plena est dextera tua.*

Accommodat exempla seruatæ vrbis Hierusalem, in periculis suis, ad generalem vsum, vt cum Deus constantissimè semper promissiones suas in tuenda vrbe Hierusalem impleuerit, non dubitemus ô DOMINE, sed certissimè expectemus, vt & in nos beneficia tuæ misericordiæ conferas in medio templi tui, (hoc est) in Ecclesia populi tui. Sumus enim & nos Ecclesia tua, sumus populus tuus. Et habemus atque agnoscimus promissiones, quibus recepisti, te credentes ita protecturum, vt ne portæ quidem inferi aduersus eos præualeant. Nam quàm latè patet nomen tuum, (patet autem, non ad vnum tantùm angulum, aut regionem, sed vsque ad fines terræ) tam latè etiam patet laus & gloria nominis tui, videlicet, quòd dextera tua plena sit iustitia, (hoc est) quòd quanta est potentia tua, (quæ per dexteram si-

gnificatur, & est omnipotentia) tanta etiã sit iustitia, probitas, veritas & cõstantia in seruandis promissis tuis. Memorabilis versiculus de dextera, seu potentia & iustitia Dei. Sunt enim, qui fatentur, se agnoscere quidem dextram seu omnipotentiam Dei, dubitare aũt de iustitia seu probitate, & clementi eius voluntate erga se. Agnoscunt Deum posse quidem ipsos in omnibus aduersis, ac in morte ipsa seruare, non aũt agnoscunt eum id VELLE. Hos reprehendit hic versiculus, dum dicit, dexteram Dei plenam esse iustitia. Quod enim Deus verbis promisit, hoc sicut POTEST, ita etiam VVLT reipsa præstare, quia non tantùm est omnipotens, sed etiam iustus, seu probus & verax, atq; constans in pactis & promissis suis, vt quâ patet dextera seu omnipotentia eius, eâ etiam pateat iustitia, probitas, aut veritas eius. Promisit
Ioan. 3. aũt, vt omnis, OMNIS, inquam, nullo vel misero, vel peccatore excepto, qui credit in vnigenitum suum filium, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et ite-
Rom. 10. rum: OMNIS (inquit) qui credit in illum, non pudefiet. Non enim est distinctio Iudæi, (siue honesti) & Græci, (siue inhonesti & scelerati) OMNIS enim, quicunq; inuocauerit nomen DOMINI, saluus erit. Quare dubitari non debet, quin cum Deus possit credentem in Christum seruare, quia est omnipotens, VELIT etiam eum, iuxta promissa sua seruare, quia dextera eius plena est iustitia.

11. *Lætetur mons Zion, exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua.*

12. *Circundate Zion, & cingite eam, numerate turres eius.*

13. *Ponite cor vestrum ad antemurale eius, munite palatia eius, vt enarretis posteritati.*

14. *Quòd hic Deus, sit Deus noster inæternum, & in seculum seculi. Ipse ducit nos, sicut iuuentutem.*

Concludit Psalmum cohortatione, vt ciues vrbis Hierusalem agnoscant alacri & confidenti animo iudicia DOMINI, & conseruent, ac tueantur, quod in ipsis est, ciuitatem Hierusalem, quæ est sedes piæ doctrinæ, propagandæ ex eo loco in vniuersum mũdum, de DOMINO nostro Iesu Christo. Lætetur, inquiens, mons Zion, exultent filiæ Iudæ. Mons Zion, in quo extructum fuit templum DOMINI, significat hoc loco ciues vrbis Hierusalem. Filiæ autem Iudæ significant incolas finitimæ tribus Iudæ. Solæ enim hæ duæ tribus, BenIamin videlicet, in qua est mons Zion seu vrbs Hierusalem, & tribus Iuda, manserunt in separatione regni Salomonis, sub gubernatione regiæ familiæ Dauidis. Iubentur igitur hæ duæ tribus lætari & exultare propter iudicia Dei, hoc est, propter clementiam Dei erga se, & seueritatem eius erga hostes ipsorum. Iudicãte enim DOMINO, pij conseruantur, & liberantur, impij autem opprimuntur & pereunt. Hortatur etiam, vt circumeant Zionem, ac circumspiciant vrbem Hierusalem, & numerent turres eius, num sufficiant ad defensionem eius, ac diligentissimè considerent antemurale eius, ne fortè aut corruerit, aut casum minetur: ac breuiter, muniant, quoquo studio possunt, palatia seu propugnacula eius, vt reddatur vrbs inexpugnabilis, & conseruetur in ea, atque transmitta- *3.Reg.11.*

tur ex ipsa, ad omnem posteritatem, doctrina vere pia: videlicet, quòd hic Deus, quem cœlestis pater promisit assumpturum è familia Patriarcharum hominem, qui dedit terram Canaan posteritati eorum in possessionē, qui hactenus sacris, in templo Hierosolymitano institutis, adumbratus est, qui & vsque ad hoc tempus tutatus est vrbem Hierusalē, & templum eius ab omnibus hostibus eius, sit verus, & æternus DOMINVS Deus noster, & foueat nos, ac regat & deducat, sicut suauissimus parens adolescētes suos filiolos fouere solet. In Hebræo enim textu, vbi nos transtulimus, iuuentutem, habetur, עלמות Halmuth, & potest esse vel vna tantùm dictio, vel duæ. Si igitur diuiseris in duas dictiones, vt sit על Hal, & מות Moth, tunc significat vsque ad mortem, quemadmodum nonnulli interpretes transtulerunt: si autem vna tantùm dictio fuerit, significat, aut in seculum, aut iuuentutem. Quodcunque igitur legeris, sententia plana est, quòd DOMINVS noster Iesus Christus, qui hactenus defendit vrbem Hierusalem, conseruet nos, credentes in ipsum, in omnibus periculis, vsque ad mortem, perpetuò, sicut parens solet iuuenes suos filios ducere, & gubernare. Iubētur autem ciues Zionis seu Hierusalem, & incolæ finitimæ tribus Iudę munire & defendere vrbem Hierusalem, quòd etsi Deus ipse eam defendit, (nisi enim DOMINVS custodiuerit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eā) tamen officium piorum hominum exigit, vt & ipsi suam operam ad tuendam & conseruandam Ecclesiam DOMINI Dei nostri, conferāt, & sint administri cœlestis ac diuinæ defensionis. Quid est (inquit Apostolus)

postolus) Apollo? quid Paulus? nisi ministri eius, 1.Cor.3.
cui credidistis, secũdum gratiam, quam DOMINVS dedit ei. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus dedit incrementum. Nam quemadmodum solus Deus sustentat nos cibo, in hac vita, & tamen parãdum est nobis nostro labore frumentum, molendum est, pinsendus panis, & edendum: ita solus Deus tuetur & conseruat Ecclesiam populi sui, & tamen exigit, vt exhibeamus nos organa & instrumenta, per quæ Deus tutelam suam perficiat. Quare non simus in extruenda, & conseruanda Ecclesia populi Dei cessatores, sed faciamus suum quisque officium, vt DOMINO Deo nostro fidem nostram probemus.

VSVS HVIVS PSALMI.

Quod τῷ ῥητῷ, in hoc Psalmo de externa Zione, & stabilitate eius dictum est, hoc Spiritus, non incerta quadam coniectura, sed certissimis Dei promissionibus ductus, de vera, cœlesti, & æterna Ecclesia DOMINI nostri Iesu Christi intelligit. Sicut enim externa & terrena Zion, seu vrbs Hierusalem, habuit suas de incolumitate eius promissiones, vsq; ad plenitudinem temporis, quo Christus venturus esset in carne, ita & vera ac cœlestis Ecclesia promissionibus suis ita munita est, vt etiamsi in his terris stupendum in modum ab impijs affligatur, concutiatur, ac prorsus opprimi & deleri videatur, tamen semper firma, in media etiamnum morte consistat, & victoriam reportet.

Esa.54. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. In momento

to indignationis abſcondi faciem meam parumper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui, dixit redemptor tuus DOMINVS.

Et mox: Montes commouebuntur, & colles contremiſcent, Miſericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur, dixit miſerator tuus DOMINVS.

Et cap. 60. Pro eo, quod fuiſti derelicta & odio habita, & non erat, qui per te tranſiret, ponam te in ſuperbiam ſeculorum, gaudium in generationem & generationem.

Ac mox: Non occidet vltrà ſol tuus, & luna tua non minuetur, quia erit tibi DOMINVS in lucem ſempiternam, &c.

Et Matth. 16. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

Ioannis 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me. Et ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea, &c.

Rom. 8. Certus ſum, quòd neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profunditas, neque alia creatura poterit nos ſeparare à charitate, qua Deus nos complectitur in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

His & ſimilibus promiſsionibus muniti, ſi quando oppugnat, et graſſatur in Eccleſiam Dei vel Nero quiſpiam, vel Diocletianus, vel Iulianus, vel Conſtantius Arrianus, vel alius ſiue tyrannus, ſiue hæreticus,

ticus, siue Antichristus, siue diabolus ipse, sumamus hunc Psalmum in manus, & confidenti mente ac voce exclamemus: Magnus DOMINVS & laudatissimus, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Ac inprimis obseruemus, quod dicitur de Deo: Iustitia plena est dextera tua, quia tanta est DOMINI Dei nostri iustitia, seu probitas & veritas in seruandis promissis suis, quanta est dextera, seu potentia eius. Quis autem posset dexteram ac potentiam Dei definire? quis posset ei terminum ponere? Quis mensus est, inquit Esaias, pugillo aquas? & cœlos palmo põderat? quis appendit tribus digitis molem terræ, & librat in pondere montes, & colles in statera? Cum igitur tanta sit veritas Dei, quanta potentia eius, nõ trepidemus ad insultum vel hominũ vel diabolorũ, sed cõsistamus, certi de victoria, in Iesu Christo DOMINO nostro, qui cùm perpetuas agat excubias pro Ecclesia sua, dabit euentum, vt non solùm aduersa sufferre queamus, verùmetiã felicissimè euadamus. *Esa.40.*

Psalmus 49.

Audite hæc omnes Gentes, &c.

Ex DOMINI, quæ est æterna Dei voluntas, dicit: Si audieris vocem DOMINI Dei tui, benedictus seu fortunatus eris in ciuitate, benedictus in agro, benedictus eris ingrediens, & *Deut.28.*

egrediens, si autem nolueris audire, maledictus, (hoc est) infortunatus & infelix eris in ciuitate, in agro, & in omnibus operibus tuis. Sed cum circumtuleris oculos tuos in humanos casus, re ipsa comperies, lõge aliter accidere, quàm hæc verba legis præ se ferre videntur. Qui enim audiunt vocem DOMINI, & morem gerunt pro sua virili mandatis Dei, maledicuntur, & aduersis obruuntur: qui verò nõ audiunt, sed sectantur sua desideria, benedicuntur, & ducunt vitam felicissimam. Esaias Propheta audit vocem DOMINI, & medius secatur. Manasses nõ audit vocem DOMINI, & regnat. Ioannes Baptista obsequitur mãdatis Dei, & decollatur. Herodes obsequitur suis cupiditatibus, & agit vitam in summis delitijs. Nec vnum tantùm & alterum huius rei exemplum extat, sed mundus talium exemplorum plenus est.

2.Tim.3. Et Paulus generali dicto explicat: OMNES, inquiens, qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Quod cum ita fiat, homines mirificè offenduntur, & alij quidem, qui erant cultores pietatis, incipiunt deserere officiũ, quod vident esse infelix: alij, qui pietati medium (quod aiunt) digitum ostendunt, applaudunt sibi in sua impietate, quam vident prosperum habere successum: adeoq; in hac humana vita prorsus obtinere videtur, quod Ecclesiastes scri-

Eccle.8. bit: Quia non profertur, inquiens, cito contra malos sententia, filij hominum perpetrant mala, absq; vllo timore. Spiritus sanctus igitur suscipit tàm in Propheticis quàm in Apostolicis scriptis huic offendiculo medendum, & pios quidem in officio retinendos, impios verò ab impietate sua deterrendos. In quem

quem vsum scripti sunt multi Psalmi, videlicet Psalmus 4. Psalmus 37. Psalmus 73. & conciones Propheticæ, Hiere.ca.12. & Abacuc cap.1. In hunc catalogum conferendus etiam est hic quadragesimus nonus Psalmus, qui cum intelligeret hoc offendiculum longè omnium periculosissimum esse, & grassari non inter paucos tantùm homines, sed in vniuerso humano genere, non est contentus vocatione vnius tantùm hominis & gentis, sed conuocat omnes gentes & homines ad audiendam & animo percipiendã cohortationem, quæ in ipso decantatur: vt non moueantur præsenti felicitate impiorum, & ad impietatem ipsi quoq; deficiant, sed potius excitati consideratione perpetuæ impiorum infelicitatis, certissimè venturæ, in officio pietatis retineantur.

1. *Audite illud omnes populi, auribus percipite omnes incolæ huius vitæ.*
2. *Tàm vulgus, quàm proceres, tàm diues, quàm pauper.*
3. *Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.*
4. *Audiamus memorabilia dicta, & recitemus cithara insignes sententias.*

Hi quatuor versiculi, sunt exordiũ Psalmi, in quo excitantur ad attentionẽ omnes Gẽtes, & omnia hominũ genera, vt diligentissimè audiant hoc carmen, quod Psaltes suscepit cithara, in remedium grauissimi offendiculi cãtandum. Offendiculum enim, quod oritur ex impiorum felicitate, et piorum infelicitate, latissimè vagatur, & corrumpit non tantùm fecem, sed etiam Principes populi: nec pauperes tãtùm, sed

etiam diuites & opulentos, (hoc est,) vniuersum orbem terræ: Audite, inquit, omnes Gentes, auribus percipite omnes huius terræ incolę, & caducæ huius vitæ participes. Cum enim vulgò omnes, tàm infimi quàm summi, hoc morbo tenentur, omnes etiam remedium cognoscant, necesse est. Audiamus igitur omnes & singuli, quid citharædus sit cantaturus. Nō dicam, non cantabo ociosa, non superuacanea, non vana, sed loquar obseruāda dicta, è medio verbi Dei petita, non commemorabo fictitia hominum somnia, sed verissima & certissima Dei oracula: Ex abundātia, inquiunt, cordis, os loquitur. Ego igitur meditor in corde meo, non stultam aliquam fabulam, sed summam sapientiam & prudentiam, vt, quotquot attentè audierint, & alta mente reposuerint, præsentissimam aduersus offendiculum, quod vbiuis in orbe terrarum grassatur, medelam habeant. Sciamus aūt, quòd Psalmus vocet parabolas, & ænigmata, (sic enim nōnulli, pro eo, quod nos dicimus memorabilia dicta, & insignes sententias, transtulerunt,) non similitudines inuolucris tectas, & dicta obscura, ac ab intelligentia vulgi abscondita, sed νοήματα perspicua, & sententias præclaras, quibus pius auditor accenditur & inflammatur, vt felicitate impiorum, & sua infelicitate, ab officio non declinet. Illud enim vult dicere, Spiritus sanctus sæpè iam & multùm cohortatus est pios, ne offensi prospero rerum successu, quo impij fruuntur & gloriantur, ab officio pietatis recedant: sed tanta est hominum malitia, vt hæc omnia in ventum esse prolata videantur. Faciam igitur & ego hoc Psalmo periculum, si quo modo fieri possit,
vt ho-

vt homines vel tandem veternum excutiant, & expergiſcantur.

5. *Cur metuerem (mihi) tempore afflictionis, (quo) iniquitas conculcantium me, circundat me?*

Exordium ſequitur Pſalmi propoſitio, quæ primùm formata eſt interrogatione, vt animum auditoris acrius pungat: deinde accommodata eſt ſingulari perſonæ, cum tamen vniuerſaliter ſit intelligenda. Quod enim Pſaltes de ſe ſolo dicere videtur: Cur ego mihi tempore afflictionis, qua me aduerſarij mei opprimendum ſuſcipiunt, metuerem? illud generaliter dicere vult, Nullus metuat ſibi in aduerſis ſuis, nec in proſpero ſucceſſu aduerſariorum ſuorum offendatur, & ab officio ſuo deijciatur felicitate ſuorũ ſupplantatorum & aduerſariorum, etiamſi iniquitas ipſorum proſperè promouere, & tu pedibus ipſorum penitus conculcari videaris. Hic eſt huius Pſalmi ſtatus, huc ſpectant, & hoc volunt omnia argumenta, quæ in verſiculis huius Pſalmi ſequuntur, videlicet, vt animus confirmetur in aduerſis, ne offenſus ſua infelicitate, & impiorum ſuorum hoſtium felicitate, ab officio recedat, & ipſe quoq; ad impietatis caſtra transfugiat. Audiamus igitur rationes, quibus Spiritus ſanctus munit animum offendiculis perturbatum, vt in officio retineatur.

6. *Collocant fiduciam in opulentia ſua, & gloriantur multitudine diuitiarum ſuarum.*

7. *Ne fratrem quidem ſuum quiſquam redimere poterit, (diuitijs ſuis) aut Deum placare.*

8. *Multò enim plus precij exigitur ad redimendam animam ipsorum, quàm vt (diuitijs) vnquam præstari queat.*

Prima ratio, qua animus aduersus offendiculum crucis munitur. Magna quidem videtur felicitas impiorum: Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis, boues eorum crassæ: nec contenti sunt possessione & vsu suæ potentiæ & opulentiæ, verùm etiam collocant omnem spem & fiduciam suam in multitudine suarum diuitiarum. Sed nihil certius est, quàm quòd hac sua spe frustrentur, & pudefiant. Sperant se in aduersis, non se tantùm, verùm etiam quoscunque fratres & amicos opibus & potentia sua adiuturos & seruaturos, adeoque etiam Deum ipsum placaturos, & iram eius mitigaturos. Sed nullæ sunt humanæ opes, nullæ humanæ vires, quæ possint, iudicante Deo, vel huius vel illius hominis animam aut vitam redimere ac seruare. Quantæcunque enim fuerint, necesse habent, vel tandem possessorem suum deserere ac pudefacere, quippe quòd maioris sit molis hominem coram tribunali Dei tueri & conseruare, quàm quòd vel pecunia, vel alia quadam humana potentia, sapientia & iustitia vnquam confici queat. Cur igitur offensus felicitate, qua impij, propter suas opes, illustres habentur, & te oppugnant, transfugeres, abiecto pietatis studio, ad castra impietatis? Obserues hîc, quo loco habeantur diuitiæ, coram Spiritu sancto. Et aliâs quoque diuitiæ pessimè audiunt in diuinis oraculis: Non proderunt, inquit

Psalm. 144. *Prouer. 11.*

quit Salomon, diuitiæ in die vltionis. Et apud Matthæum diuitiæ vocantur spinæ, quod qui eas tractare solet, nunquam posit ferè tam circumspectus esse, quin ab ipsis lædatur. Ac iterum: Facilius est Camelum per foramen acus transire, quàm diuitem, (hoc est) confidentem diuitijs, intrare in regnum cœlorum. Quid ergo dicemus? Si diuitijs non est confidendum, & si diuitiæ non redimunt animas in iudicio Dei, qua in re fiducia nostra erit collocanda? Certe, in nulla re alia, quàm in DOMINO nostro Iesu Christo, qui cum reconciliauerit nos sanguine suo cum Deo Patre, effecit, vt cum credimus in ipsum, Deus sit nobis propitius, & conseruet nos in omnibus aduersis propter Christum. Quare, non offendamur felicitate diuitum, vt deseramus nostrum officium, & sequamur impia eorum studia, sed potius ponamus nobis ob oculos iudicium Dei, & instabilem conditionem diuitiarum, ac recondamus nobis per Christum thesauros in cœlo, vbi nec ærugo, nec tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.

Matth. 13.
Matth. 19.

9. *Viuat (licet) adhuc diutius, nec videat sepulcrum.*
10. *Tandem tamen videbitur, quòd & sapientes moriantur, & vnà stultus & insipiens pereant, ac relinquant alienis facultates suas.*

Alia ratio, cur nõ debeamus offendi felicitate diuitũ, qui nos miseros & egenos opprimũt. Dices.n: Audio quidẽ diuitias esse caducas & instabiles, nec posse tueri possessorẽ suum in die iudicij Dei: interea

autem

autem video eum non vno tantùm die, non vno tantùm anno, ſed plurimo tempore feliciſsimam ducere vitam, me autem ſumma miſeria affligi. Quid igitur non offenderer? Ad hoc reſpondent hi duo verſiculi: Fateor, Impij diuites ſolent longo tempore eſſe in opprimendis miſeris felices, & proſperũ in conſilijs ſuis habere ſucceſſum. Sed longum tempus (quod dici ſolet) non eſt ſempiternum. Etſi enim impij diu feliciſsimam ducunt vitam, nec vident annis vel centum vel ducentis ſepulcrum, ſeu interitum, nihil tamen certius eſt, nihil re ipſa magis comperietur, quàm quòd tales impij ſecundum hunc mundum ſapientes, qui videntur omnia ſua prudentiſsimè adminiſtrare, non aliter ſint ſuo tempore diuinitus definito perituri, quàm ſtultiſsimi & inſipientiſsimi quiq;. Ac verè tandem fiet, vt quod maximè omnium ſperauerunt, ſe relicturos liberos ac hæredes ſuos quàm opulentiſsimos, opinione tamen ſua longiſsimè fallantur. Relinquent enim facultates ſuas, quas multo ſudore, magna impietate, crudeli tyrannide, ac ſæuitia parauerunt, non ſuis, quibus cogitauerunt, ſed alienis, quos ſummo odio proſecuti ſunt.
Eccle.6. Hoc illud eſt, quod etiam Eccleſiaſtes Salomonis exponit: Eſt aliud (inquiens) malum, quod vidi ſub Sole, & quidem frequens apud homines. Vir cui Deus dedit diuitias, & ſubſtantiam, & honorem, & nihil deeſt animæ ſuæ, ex omnibus, quæ deſiderat: nec tribuit ei Deus poteſtatem, vt comedat ex eo, ſed homo
Luc.12. EXTRANEVS vorabit illud. Et apud Lucam, dicitur ad diuitem: Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem paraſti, cuius erunt? Diſcamus

mus igitur ex hoc diuino iudicio timorem Dei, & admoniti impiorum interitu, etsi sero, tamen certissimo, non sequamur exempla impietatis ipsorum, sed pergamus in vocatione Dei, nihil dubitantes, quin quò illi sunt in hoc seculo feliciores, & nos infeliciores, eò grauior immineat eis interitus, & certior nostra liberatio.

11. *In cordibus suis cogitant, quòd domus ipsorum sint perpetuæ, & habitacula ipsorum in generationem & generationem, ac illustres sint nominibus suis in terra.*
12. *Sed homo in honore non perdurat, similis est bestijs, quæ intereunt.*

Vbi nos transtulimus, perdurat, Hebræus habet ילין Ialin, à verbo לין Lon, quod significat pernoctare, commorari & permanere. Græcus autem interpres, qui interpretatus est συνῆκε (hoc est) intellexit, legit, יבין à verbo בין, quod significat intelligere, quo verbo Hebræus non in hoc duodecimo, sed postea in vltimo huius Psalmi versiculo vtitur. Pergit ergo Psaltes securitatem impiorum describere, vt & inexpectatum eorum interitū adijciat: Cogitant, inquiens, in animo suo impij diuites, qui freti opulentia sua, miseros opprimunt, quòd cum in præsentia fruantur prospero rerum successu, hæc felicitas perpetuò sit duratura. Pollicentur sibi, quòd domus seu familia ipsorum, maneat in æternum salua & illustris, ac propagetur summa nominis eorum gloria ad omnem posteritatem, nec posit aliquid accidere, vt vel infamia obscuretur, vel obliuione

 delea-

delcatur, ſed ſpes impiorũ eſt vaniſsima. Fieri enim non poteſt, vt homo impius conſtet in honore, & in felicitate ac maieſtate, qua aliquandiu ſibi applaudit & blanditur, ſed neceſſe habet, vel tandem iumentorum more perire, & non ſolùm inglorius, verùm etiam inſigni contumelia, ſicut immundarum beſtiarum morticina, in foueas abijci, ac ſepultura aſini ſepeliri. Vidi impium, inquit alius Pſalmus, ſuperexaltatum, & eleuatũ, ſicut cedros Libani. Tranſiui, & ecce non erat. Quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius. Quod cum ita ſe habeat, quę te intemperies exagitaret, vt deſerta pietate, exemplum impiorum ſectareris?

Pſal. 37.

13. *Hoc impiorum diuitum ſtudium, etſi ſtultitia eſt ipſis, poſteri tamen eorum commendant illud ore ſuo.*

Admiratio eſt ſtuporis hominum, quòd nec domeſticis quidem exemplis moueantur, vt caueant ſibi ab impietate. In præcedenti enim verſiculo expoſuit, quòd etſi impij cogitant ſe familiæ ſuæ gloriam in multa ſecula propagaturos, & dant ſummam operam, vt eam quibus poſſunt rationibus muniant & ſtabiliant, tamen ex improuiſo & ignominiosè pereunt. Nunc igitur admiratur, quî fiat, quòd domeſtici & poſteri ipſorum non fiant maiorum ſuorum exemplo prudentiores, & voluntati Dei obſequentiores. Poſteri, inquit, re ipſa comperiunt, quòd inſtitutum & ſtudium maiorum ſuorum, in congregandis & augendis diuitijs, quibuscunq; potuerunt artibus, & in opprimendis miſeris ac pauperibus,

cesserit ipsis in summam stultitiam. Spe enim sua in tantum pudefacti sunt, vt non solùm non ceperint vllum è diuitijs suis fructum, verùmetiam necesse habuerint eas alienis extraneis, ijsq́ ingratissimis relinquere: posteri tamen eorum pergunt adhuc exemplum ipsorum summis laudibis vehere, ac pleno ore commendare, adeoq́ cupidissimè sectari, tantùm abest, vt aliena insania fruantur. An non hic est immanis furor, & admirandus stupor? Sed hæc est potentia satanæ, excæcantis mentes incredulorum, vt in suum ipsorum exitium præcipites ferantur. Increduli enim præsenti rerum fortuna inebriati, non intelligunt nec requirunt consilium Dei: quòd cum Deus inuitet ipsos beneficijs suis ad pœnitentiam, arbitrentur eum sceleribus suis fauere, & licere sibi non impunè tantùm, verùmetiam magno suo commodo peccare. Sed Paulus exponit perspicuè, quod sit in impiorum felicitate consilium Dei: An diuitias, inquiens, bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? ignorans, quòd bonitas Dei inuitet te ad resipiscentiam? Tu autem, secundum duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurisas tibi iram, in die iræ, reuelationis iusti iudicij Dei. *Rom.2.* Idem conqueritur etiam Salomon, vt suprà dictum est: Quia, inquiens, non profertur citò contra malos sententia, filij hominum perpetrant mala, absq́ vllo timore. *Eccle.8.* Etsi autem peccator centies impiè agit, & videtur ei feliciter cedere, tamen sciamus, quòd illis solis benè erit, qui timent Deum, & verentur faciem eius. Quare non cōmendemus institutum impiorum, quamuis felicissimum, nec sequamur

exempla eorum, sed potius cum animo nostro considerermus, quòd Deus benefaciendo impijs, non applaudat impietati eorum, sed cogitet eos ad agendam pœnitentiam excitare. Quòd cùm hoc Dei consilium spreuerint, tantum abest, vt colligant sibi imposturis & crudelitate thesaurum diuitiarum, vt potius recondant sibi thesaurum seuerissimæ iræ Dei, & æterni supplicij.

14. *Sicut grex ouium, collocabuntur in inferno, mors depascet eos. Recti dominabuntur eis citò. Robur autem illorum absumetur. Infernus erit habitaculum ipsorum.*

15. *Sed Deus liberabit animam meam de manu inferni, quia assumpsit me.*

Redit ad expositionem certissimi interitus impiorum, etiamsi habeant longo tempore felicem rerum suarum successum. Et quia ad interitum impiorum sequitur liberatio piorũ, idcirco addit antithesin de piorum salute. Collocabuntur (inquit) impij in fouea, in sepulcro, in inferno, in perpetua videlicet internitione. Quemadmodum enim grex ouium cogitur in vnum stabulum, in quo vna ita concluduntur, vt non liceat eis, quò libet, euagari: ita impij conijcientur in vnam foueam, in vnum sepulcrum, hoc est, in infernum, vt ibi perpetuò detenti, non queant amplius euadere, quia mors, non illa tantùm corporalis, sed etiam æterna depascet, & absumet eos, imò verò non absumet, sed cruciatu in sempiternum durabili affliget eos. Quid autem multis opus? Infernus

nus erit habitaculum eorum, vbi nullus ordo, vt Iob *Iob. 10.*
ait, sed sempiternus horror inhabitat, & vbi erit, si-
cut Christus dicit, fletus & stridor dentium: vbi quo-
que impij, quemadmodum Paulus ait, dabunt in in- *2. Thes. 1.*
teritu æternas pœnas à facie DOMINI, & à gloria
virtutis eius, vt nihil aliud reliquum sit, quàm quòd
impij omni sua fortitudine & robore destituantur,
omni sua fiducia pudefiant, omni sua gloria, qua frue-
bantur quondam, exuantur, & æterna perditione
crucientur. Hæc est pars & hæreditas impiorum.
Vicissim autem pij, qui nihil offensi impiorum in
his terris felicitate, rectà in vocatione Dei ambula-
runt, dominabuntur impijs summo mane, hoc est, ci-
tò, & sine vlla dilatione: non quòd impij confestim
subijciantur pedibus piorum, cùm ipsis malefaciunt,
multò enim tempore opprimunt eos, sed quòd
mox, cum Deus sententiam suam aduersus impios
suo tempore patefecerit, piorum pedibus sine vlla
mora conculcandi tradantur. Nam quemadmodum
Christus filius Dei, etsi sedet ad dextram Dei Patris
sui, & omnia habet sibi subiecta, iuxta illud Psalmi:
Omnia subiecisti sub pedibus suis: Et Christus ipse
ait: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in ter-
ra, tamen nondum videmus, (vt ait Epistola ad He- *Heb. 2.*
bræos) omnia ei subiecta esse: ita & pij in Christum
credentes, collocati quidem sunt propter Christum,
in maiestate dominationis super impios, tamen
hæc maiestas nondum est patefacta coram mundo.
Non est autem dubitandum, quin suo tempore pate-
fiat, & impleatur, quod Esaias dixit: Egredientur, *Esa. 66.*
(pij) & videbunt cadauera virorum, qui præuari-

cati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Et erunt vsque ad sacietatem visionis omni carni. Et illud sapientiæ: Tunc
Sapientiæ 5.
stabunt iusti in magna constantia, aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur de subitanea & insperata salute. Et mox: Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum inglorium. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Cæterùm quod Psaltes generaliter dixit, rectos seu pios dominaturos super impios, & subiecturos eos sub pedibus ipsorum, hoc etiam peculiariter accommodat ad seipsum: Deus, inquiens, liberabit animam meam de manu, de potestate inferni, quia assumpsit me. Impij quidem peribunt inæternum, pij autem seruabuntur, & dominabuntur impijs. Et quia persuasus, non vano cordis mei somnio, sed certissima Dei promissione de benedicto semine Abrahæ, quod est Iesus Christus DOMINVS noster, in quo omnem meam fiduciam colloco, non dubito, quin & mihi reliquus sit locus inter pios & sanctos DOMINI. Quare confido certissimè futurum, vt Deus sit me liberaturus de potestate inferni, & in media ipsa morte conseruaturus perpetua felicitate. Quid enim de hac re dubitarem? quam dubitationis causam haberem? cum DOMINVS ipse assumpserit me? Quid ergo est à DOMINO assumi, vt cognoscamus, quam causam certitudinis de salute sua habeat Psaltes? Manifestum quidem est, quòd filius Dei assumpserit semen A-

brahæ.

brahæ, (hoc eſt) filium virginis Mariæ, ſed Deus aliter aſſumit Chriſtum, qui ſeipſum vocat filium hominis, aliter Dauidem regem, aut Petrum, & Ioannem Apoſtolos. Aſſumit Chriſtum in vnitatem perſonæ, non aſſumit Dauidem aut Petrum in vnitatem perſonæ. Collocat Chriſtum ad dextram ſuam, non collocat propriè Dauidem aut Petrum ad dextram ſuam. Dat Chriſto omnem poteſtatem in cœlo & in terra, non dat propriè Dauidi aut Petro omnem in cœlo & terra poteſtatem. Quid ergo hoc loco eſt aſſumi à Deo? In alio Pſalmo dicitur: Pater meus et mater mea dereliquerunt me, DOMINVS autem aſſumpſit me. Quare cum dicitur de Chriſto, quòd DOMINVS aſſumpſerit eum, ſignificat filium Dei ita aſſumpſiſſe filium hominis, vt vniuerit ſibi eum in vnitatem perſonæ ſuæ, ac ornauerit eum omni ſua maieſtate, (hoc eſt) euexerit eum ſuper omnes principatus, poteſtates & virtutes, ac dederit ei nomen ſuper omne nomẽ, vt in nomine Ieſu omne genu ſe flectat, cœleſtium, terreſtrium & infernorum. Cum autem dicitur, quòd DOMINVS aſſumpſerit Dauidem, aut Petrum, ſignificat aſſumpſiſſe eum in ſuam gratiam, in ſuam tutelam, & promiſiſſe ei conſeruationem in omnibus aduerſis, & liberationem ab omnibus malis. Etſi autem Deus non ita aſſumit Dauidẽ aut Petrum, ſicut Chriſtũ filium ſuũ, tamen tanto amore cõplectitur filium ſuũ, vt quotquot credũt in eum, adoptet & ipſos in ſuos filios, & faciat eos cohæredes Chriſti filij ſui, vt & ipſi maieſtate eius fruantur, & collocentur, ſuo modo, in hæreditate omnium cœleſtium bonorum. Dicit enim Pater ipſe de Chriſto filio ſuo: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum

placitum est. Hunc audite: Et Paulus: Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Quî ergo fieri posset, vt non & omnia cum eodem nobis donauerit? Postquam igitur Psaltes credit in benedictum semen Abrahæ, (hoc est) in Christum, non potest, nec debet amplius dubitare, quin assumptus ac receptus sit in gratiam Dei, ideoque certissimè liberandus è potestate & faucibus inferni, ac collocandus in cœlesti hæreditate: quam enim haberet amplius dubitationis de salute sua causam? Huc enim pertinet, quod Paulus ad Romanos scribit: Persuasum, inquiens, habeo, quòd neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profunditas, neque vlla alia creatura poterit nos separare, ab ea dilectione, qua Deus nos in Iesu Christo Domino nostro complectitur.

16. *Ne obstupescas, cum quispiam factus fuerit diues, & cum multiplicabitur gloria domus eius.*

Epilogus, in quo repetitur propositio, & admonemur, ne offendamur impiorũ felicitate, & nostra infelicitate. Postquam enim interitus impiorum, etiamsi differatur in longinquum tempus, tamen certissimè venturus est, salus autem piorũ non potest non vel tandẽ reuelari, & cumulatim restitui. Agitedum amicissimi, non admiremur, non metuamus, non obstupescamus, cum homo quispiam peruenerit impietate sua ad magnas diuitias, ad summum in his terris honorem, ad insignem potestatem, et gloria fa-

miliæ

miliæ eius illustretur maximo splendore, vt nos videamur præ ijs abiectissimi, & crassissimis tenebris obscurati. Repetit autem, quod in epilogo fieri solet, præcipua exhortationis argumenta, quæ suprà sunt commemorata. Sic enim sequitur:

17. *Quia in morte sua nihil secum auferet, non comitabitur ipsum gloria eius.*
18. *Sed anima eius in hac tantùm vita sua felix est, & laudant te (impij) cũ benefeceris tibi, (in hoc seculo.)*
19. *Abit (anima eius) ad generationem patrum suorum, inæternum non videbunt lumen (felicitatis.)*
20. *Breuiter, homo, qui est in honore, & non intelligit, similis est bestijs, quæ pereunt.*

Quod suprà dixit: Relinquent alienis facultates suas, hoc nunc dicit: Nihil secum in morte sua auferet, nec comitabitur ipsum gloria eius. Et quod antè dixit: Posteri eorum commendant studium impiorum ore suo, hoc nunc ait: Laudant te impij, cùm benefeceris tibi. Ac iterum, quod prius dixit: Collocabuntur in inferno gregatim, & mors depascet eos, hoc nunc dicit: Abit anima impij ad generationem maiorum suorum, hoc est, ad cœtum impiorum, nec vnquam videbit vllum felicitatis lumen. Postremò, sicut suprà dixit: Homo (impius) in honore non perdurat, similis est bestijs quę pereunt, hoc totidem ferè verbis, mutato tantùm vno verbo, quemadmodum suprà ostendimus, in fine huius epilogi dicit: Homo, qui est in honore, & non intelligit, (videlicet consilium Dei) similis est bestijs, quę intereunt.

Sententia igitur huius Epilogi est. Quod ab initio Psalmi admonui, hoc nunc in fine eius repeto & inculco, videlicet, vt nõ metuas, non trepides, non cohorrescas animo tuo, si videris te infelicem, & aduersarios tuos felices, ac tàm opibus, quàm dignitate & potentia illustres. Primùm enim, felicitas eorum non est perpetua, sed si multùm, in hac tantùm vita sunt felices: nec auferunt secum suam felicitatem in futuram vitam, sed torquebuntur ibi æterno cruciatu. Huc pertinet, quod Abraham ad diuitem epulonem dixit: Fili, inquiens, recordare, quòd receperis bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic solatio fruitur, tu verò cruciaris. Et aliâs applaudit sibi (quod et antè recitauimus) diues: Anima, inquiẽs, habes multa bona reposita in multos annos, requiesce, ede, bibe, gaude: sed mox audit: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt abs te: quæ verò parasti, cui cedent? Deinde, impij ne in hac quidẽ vita quicquam eximij, prẹter vanissimam quandam hominum laudem reportant: Laudant (inquit) te, cum benefeceris tibi, (hoc est) homines eo sunt ingenio, vt quem viderint diuitem, in delitijs viuentẽ, & vitam Epicuræorum more ducentem, hunc mirificis laudibus vehant, & in omnibus tonstrinis & compitis beatum prædicent: En, (inquiunt ad suos quosq; proximos) hic est vir ille optimus, & eximius, cui ad summam felicitatẽ nihil prorsus deesse videtur. Si corpus respexeris, optima fruitur valetudine, si diuitias, tantam vim pecuniæ possidet, vt si ea (quod dici solet) vesci liberet, abundè suppeteret: si autoritatem, vicini eius tantum non adorant ipsum.

Luc.16.

Luc.12.

Quid

Quid multis opus? Et genus & formā regina pecunia donat. Sed quid, obsecro, illa sunt, nisi somnia illa, quæ apud Esaiam de felicitate hostium populi Dei recitantur: Sicut somniat (inquit Propheta) esuriens, & comedit, cum autem fuerit expergefactus, vacua est anima eius, & sicut somniat sitiens, & bibit, & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima eius vacua est: sic erit multitudo, (hoc est) felicitas omnium Gentium, quæ dimicauerunt contra montem Zion? Interea autem, quem populus ita beatum iudicat & prædicat, seruus est turpissimorum suorum affectuum, & necesse habet, vel tandem vnà cum impijs perire. Abit (inquit) anima eius ad generationem patrum suorum, non illorum patrum, qui in fide seminis Abrahæ, seu in Christo ex hac vita excedunt, sed istorum Epicuræorum, qui dicunt: Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Hi enim tantùm abest, vt fruantur ea felicitate, qua in hoc seculo videbantur beatissimi, & commendatissimi, vt perpetuò, nulla vnquam beatitudinis luce illustrentur, sed necesse habeant in extremis tenebris interire. Quid autem plura addam? Homo ille impius & Epicuræus, non est propriè homo, sed bestia, gestat quidem hominis imaginem, sed animo, ac aliquoties etiam, externis moribus similis est bestijs. E sapientibus quispiam huius seculi dicit: Pronaq; cum spectent animantia cætera terram, Os homini sublime dedit, cœlumq; videre. Epicuræi igitur, non illud agunt, vt respondeant figuræ suæ, ac cœlestia meditentur, sed potius spectant in modum bestiarum, proni, ad

Esa.29.

1.Cor.15.

Ouid.in 1. lib. Metamorph.

omnia terrenarum voluptatum genera. Etsi enim sunt in honore, ac diuinitus multis insignibus donis ornati, tamen non intelligunt, non cum animo suo considerant, quo consilio Deus contulerit in ipsos tam excellentia dona, videlicet, non vt his donis ad impietatem, ad Epicureismum, ad contemptum omnis honestatis abutantur, sed vt ad pœnitentiam inuitentur, & ad cognitionem ac verum cultum Dei excitentur. Cum ergo more bestiarum, quæ nullam habent diuinæ cognitionis rationem, vitam ducant, non est etiam incongruens, vt bestiarum more pereant: imò multò peior est impiorum hominum, quàm porcorum, aut aliarum bestiarum conditio. Porci enim ita intereunt, vt post mortem nihil amplius sentiant. Impij autem ex hac vita sic excedunt, vt tum demùm incipiant vitam longè omnium infelicissimam, idq́ perpetuò agere, cùm pietatis studio summa & æterna felicitas fuisset expectanda. Hæc est illa sapientia & prudentia, hæc sunt illa ænigmata, & parabolæ, (hoc est) memorabilia dicta, & obseruabiles sententiæ, quas Psalmus in exordio, cithara sua ludendas suscepit, & ad audiendas eas omnes populos, & omnia genera hominum vocauit: quibus hortatur vniuersam Ecclesiam populi Dei, vt nihil offensa suis aduersis, & impiorum prosperis rebus, contineat se in officio pietatis, & pergat in vocatione Dei ambulare, certa persuasione concepta, quòd qui viriliter agit, & expectat DOMINVM, spe sua, quam habet in Christo, non pudefiat.

VSVS HVIVS PSALMI.

Vsum

Vſum eius iam expoſuimus. Eſt enim remedium aduerſus offendicula, quæ inde adeò oriuntur, quòd in hoc ſeculo pijs ſit malè, impijs autem benè. Cæterùm, ſunt qui ſentiunt, hunc Pſalmum non eſſe vocem alicuius vulgaris Pſaltæ, ſed eſſe vocem Chriſti ipſius. Ac ſunt quidem aliquot alij Pſalmi, qui offendiculo illi medicinam policentur, quemadmodum ſuprà dictum eſt: ſed ſi his addideris exemplum DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, habebis remedium longè omnium efficaciſsimum. Confer enim mihi inter ſe, Chriſtum & hoſtes eius, Pontifices ac Phariſæos, & cognoſces, quantum ſit inter ipſos, et cauſæ & fortunæ diſcrimen. Nam Chriſtus fuit longè omnium innocentiſsimus, Pontifices aūt & Phariſæi celeratiſſimi: & tamen nullum genus eſt afflictionis, quo Chriſtus innocens nō fuit obrutus: eſurijt, eguit, exulauit, contumelia affectus eſt, capitalibus ſuis hoſtibus proditus eſt, captus eſt, alapis & flagellis percuſſus eſt, conſputus eſt, crucifixus eſt, in cruce mortuus eſt: quo afflictionis genere, nullum maius in his quidem terris excogitari poteſt, vt haud iniuria apud Prophetam dicatur Chriſtus virorum nouiſsimus. *Eſaiæ. 53.* Contrà verò Pontifices & Phariſæi hoſtes eius, in ſumma erant autoritate & dignitate, decreta eorum habebantur pro oraculis Spiritus ſancti, conſilia eorū contra Chriſtum promouebant feliciſsimè, & videbantur ipſi beatiſsimā ducere vitam: ſed nondum (quod dici ſolet,) ſol omnium dierum occidit. Exitus acta probat: non ab externo euentu, ſed à fine res eſt æſtimanda. Intueamur ergo Chriſti & hoſtium eius finem. Poſtquam enim Chriſtus mortuus eſt, tantum

abfuit vt in morte perierit, vt mox tertia die à morte resurrexerit, & exaltatus sit in summã sublimitatem, ac acceperit nomen super omne nomen, vt in nomine eius omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Pontifices autem & Pharisæi cœperũt ab eo tempore omni maledictionis genere insigniri. Non solùm enim ipsi seditionibus perturbabantur, & extremis calamitatibus obijciebantur, verùmetiam excludebantur vnà cum Gente sua, quã se occisione Christi sperauerant conseruaturos, è cœlesti hæreditate, vt sicut ipsi horribiliter tam corpore, quàm animo perierunt, ita posteri eorum semper in his terris exulent, & nunquam pateat ipsis, ad cœlos, in hac quidem ipsorum impœnitentia, receptus. Vide, quàm diuersi sunt Christi suo tempore infelicis, & hostium eius fortunatissimorum fines. Ponamus igitur hoc exemplum nobis ob oculos, vt non sinamus nos vllo crucis offendiculo ad impietatem inflecti. Sed dices: Alia est ratio Christi & suorum hostium, quàm mea, & meorum aduersariorum. Christus enim fuit longè omnium innocentissimus, ego autem sum peccator: & quamuis sciam aduersarios meos iniquam habere contra me causam, tamen in illo statu sunt res meæ, vt si DOMINVS obseruet meas iniquitates, sustinere non queam. Quomodo igitur possum me exemplo Christi solari? & è meis ærumnis gloriosam liberationem sperare? Sed bono sis animo. Si peccata te perturbant, Christus passus est pro peccatis tuis, & expiauit ea, vt si credideris in eum, non amplius tibi coram tribunali Dei imputentur. Si ærumnæ grauiores videntur, quàm quas ferre

ferre posſis, factus es, per fidem, membrum Chriſti, vt in qua gloria Chriſtus ipſe collocatus eſt, ea tu quoq;, vt membrum eius, fruaris: Si cum ipſo, inquit Paulus, patimur, vnà cũ ipſo quoq; glorificabimur. *Rom. 8.* Et ſi ſumus filij Dei per fidem, ſumus etiam hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Quare, non committamus, vt patiamur nobis exemplum Chriſti è manibus excuti, ſed retineamus mordicus, vt omnia offendicula, quantumcunq; grauia, illæſi per Chriſtum euadamus, & ſuperemus.

Pſalmus 50.

Deus deorum DOMINVS locutus eſt, &c.

ISraelitæ gloriabantur quondam in hoc mundo duobus pręcipuè nominibus. Altero, quòd eſſent populus a Deo electus. Altero, quòd accepiſſent legem & ritum ſacrificiorum diuinitus præſcriptum. Qua dignitate ita ſibi blandiebantur, vt non ſolùm reliquas Gentes præ ſe faſtidirent, verùmetiam arbitrarentur, ſe propter obſeruationem ſacrificiorum & ceremoniarum, quę lex Dei præſcripſerat, Deo acceptiſſimos, etiamſi alioqui nullum non impietatis & ſcelerum genus ſectarentur. Hanc peruerſam ſententiam, ac præpoſteram religionem reprehendit Aſaph (qui fuit vnus è principibus Cantorum, 1. Paralip. 15. et 16.) in hoc Pſalmo: et vaticinatur, primùm, quòd etiamſi Iſraelitæ electi ſint ab initio in populum, ſeu Eccleſiam Dei, tamen, quia fuerunt ingrati, & abiecerunt

cerunt Mesſiam filium Dei, abijcientur & ipſi in ad-
uentu Meſsiæ, ne ſint amplius populus Dei, (quod
Deut. 32. & Moſes in carmine ſuo perſpicuè teſtificatus eſt,)
& eligentur in populum Dei Gentes ex omnibus
huius terræ nationibus. Deinde, quòd etſi Deus præ-
ſcripſit Iſraelitis ſua ſacrificia, & ſuos cerimoniarum
ritus, non tamen præſcripſit illo conſilio, vt ſenti-
rent ſe actione & merito ſacrorum illorum coram
Deo iuſtificatos, ſed vt ijs fidem ſuam in verum Meſ-
ſiam, (cuius ſola fide iuſtificamur) & in ſacrificium
eius, exercerent & confirmarent. Quare, cum Iſrae-
litæ abuterentur his ſacrificijs ad impietatem, &
contra iuſtitiam Meſsiæ, non ſolùm damnat ea Pſal-
mus, verùmetiam vaticinatur prorſus abroganda,
& è medio tollenda, ac per Euangelion Chriſti, quod
in toto orbe adnuntiabitur, veros Dei cultus in-
ſtaurandos.

Continet autem hic Pſalmus tres præcipuè par-
tes. Vna eſt, de vulgando Euangelio Chriſti in totũ
orbem terræ. Altera, de abrogandis Leuiticis ſacri-
ficijs, & inſtaurandis veris cultibus Dei, qui ſunt fi-
des, inuocatio nominis Dei, & gratiarum actio. Ter-
tia eſt reprehenſio hypocritarum, qui cum impiam
& ſceleratam vitam ducunt, nec agunt veram pœni-
tentiam, policentur ſibi impunitatem meritis ſuo-
rum ſacrificiorum, & aliorum id genus cultuum.

1. *Fortis Deus, DOMINVS loquitur. Vocat terram, ab ortu Solis vſq; ad occaſum eius.*
2. *Ex Zion perfectus ſplendor Dei emicat.*
3. *Venit Deus noſter, & non ſilet, ignis ante ipſum vorax, & circa eum vehemens turbo.*

4. *Vocat*

4. *Vocat cœlum desuper, & terram, vt iudicet populum suum.*

Hæc est prima pars huius Psalmi, in qua describitur promulgatio Euangelij de Christo in vniuerso orbe terrarum: Fortis (inquit) Deus DOMINVS loquitur. Pro (fortis) apud Hebræos est אל El, quod significat tàm Deum, quàm fortem. Est aũt propriè epithethon DOMINI nostri Iesu Christi, quod tribuit ei Esaias ca.9. Sciamus igitur hunc fortem DOMINVM Deum esse Christum, qui etsi non prædicauit Euangelion suum Gentibus, affirmat enim se nõ esse (externo quidem ministerio suo) missum, nisi ad oues Israëlis, quæ perierunt, tamen multa dixit de vocatione Gentium, & abiectione Iudæorum: ac postquam resurrexit à mortuis, & misit Spiritum sanctum, ablegauit Apostolos suos ad omnes Gentes, qui suo nomine prædicarent Euangelion in vniuerso mundo, & vocarent omnes populos ad cõmunionem cœlestium bonorum in Christo. Hic ergo Christus, fortis Deus, & verus DOMINVS Iehoua, loquitur: Quis autem loquente tanto DOMINO, non attentè audiret? quis nõ arrectis auribus astaret? Ecce igitur tibi nos attentos, ecce arrectas aures nostras. Quid autem loquitur? Vocat, (inquit Psalmus) terram, ab ortu Solis, vsq; ad occasum eius. Tu quidem, Iudæe, applaudis tibi, quòd Deus collocutus sit tecum de cœlo, & promulgauerit tibi Decalogum de monte Sinai, ac receperit te in populum suum peculiarem, quæ certè magna est, (fateor) & illustris dignitas: sed non est tanti momenti, vt Deus conclu-

ſerit ſe in vnam tantum Iudaicã gentem. Nunc enim in plenitudine temporis vocat de cœlo, è quo Spiritum ſanctum in Apoſtolos ſuos miſit, omnem terram, omnes terræ incolas, ab ortu ſolis vſq; ad occaſum eius, idq; non de monte Sinai, ſicut quondam in deſerto, ſed de monte Zion, è quo ſparſum eſt Euangelion Chriſti inter omnes Gentes. Ac lex quidem DOMINI, quæ patefacta & promulgata eſt in monte Sinai, etſi ſuum habuit ſplendorem, & in ſe, ac ſuo genere perfectiſsima eſt, tamen tanta eſt hominum
Heb.7.& 10. imbecillitas & corruptio, vt nõ potuerit eos ad per-
Rom.8. fectum perducere, quia infirmabatur per carnem. Euangelion autem, quod emicuit in monte Zion, & quod initio facto in Hieruſalem, promulgatum eſt in vniuerſam terram, ſplendor eſt perfectiſsimus, illuſtrans omnes illos perfecta iuſtitia & beatitate, qui adhibent ei fidem. Venerat etiam quondam Deus de cœlo in montem Sinai, magna maieſtate: To-
Exo.19. tus, inquit ſcriptura, mons Sinai fumabat, eò, quòd deſcendiſſet DOMINVS Deus ſuper eum, in igne, & aſcenderet fumus ex eo, quaſi de fornace. Et paulò antè: Cœperant audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes dẽſiſsima operire montem, clangorq; buccinæ vehementius perſtrepere. Sed nunc venit Deus, Chriſtus DOMINVS noſter in montem Zion, ad promulgandum Euangelion ſuum multo maiori maieſtate, quàm vnquam in terris viſum eſt, & auditũ. Et venit non mutus, non tacitus, ſed ſonantiſsimus, & manifeſtiſsimus. Apoſtoli enim, miſſo in die Pentecoſtes Spiritu ſancto, loquebantur nouis & varijs linguis, eijciebant per nomen Chriſti dæmonia, tol-
lebant

lebant serpentes, sanabant impositis manibus claudos & paralyticos, deniq; mortuos etiam suscitabāt. Et quanquam initio resistebant promulgationi Euangelij tàm Iudæi, quàm Gentes, tamen tanta erat virtus & potentia eius, vt breuissimo tempore percurreret totum orbem, & subijceret Christo, nō quidem mundano, sed cœlesti modo, vniuersam terram: nec afferret tantùm externam in hoc mundo honestatem, verùmetiam perpetuam salutem, omni credenti. In carne ambulantes, inquit Paulus, non secundum carnem militamus. Quia arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad demolitionem munitionū, quibus armis demolimur consilia & omnem celsitudinem, quæ extollitur aduersus cognitionem Dei, & captiuam ducimus omnem cogitationem ad obediendū Christo. Hæc est maiestas illa, quam Psalmus nomine voracis ignis, & vehementis turbinis præcedentis & comitantis Christū, ac Euangelion eius, intelligit. Postquàm enim mundus audiuit Euangelion Christi, & vidit miracula, quæ aliâs nunquam ab initio orbis, nec visa, nec audita fuerunt, multò magis obstupuit, quàm cū Israëlitæ ad tonitrua & fulgura in monte Sinai contremuerunt: & multò promptius se in obsequium Christi tradidit, quàm Israëlitæ in obsequium legis Mosi. Ac breuiter: Christus vocat per Euangelion suum, non vnam tantùm gentem, sicut quondam Moses, sed vocat cœlum & terram, hoc est, promulgat Euangelion suum, sub omni cœlo, & in vniuersa terra, vt iudicet populum suum. Hoc illud est, quod Christus apud Ioannem capite 16. ait: Cum

Rom. 1.
2. Cor. 10.

venerit Paracletus, arguet mundum de peccato, de iustitia & de iudicio. De peccato quidem, quia non credunt in me. De iustitia vero, quia vado ad Patrē, & posthac non videtis me. De iudicio autem, quia Princeps huius mundi iam iudicatus est. Per Euangelion enim, quod misso Paracleto, promulgatū est, iudicat Christus populum suum in vniuersa terra, quia illos, qui credunt Euangelio, iustificat, condonat ipsis omnem ipsorum iniustitiam, idq́ gratuita sua clementia, defendit ipsos in omnibus aduersis, conseruat ipsos in morte, tuetur eos in incursu satanæ, ac facit ipsos hæredes omnium cœlestium bonorum: istos autem qui non credunt, condemnat, tradit satanę, & abijcit in æternum barathrū. Agnoscamus igitur grati beneficium Christi, & amplectamur Euangelion eius, qua possumus, fidei obedientia, vt bonis eius perpetuò fruamur. Habes primam partem Psalmi, de promulgatione Euangelij in toto orbe terrarum, & vocatione omnium Gentium in Ecclesiam Christi.

5. *Congregate mihi sanctos meos, quibus cum pepigi pactum, de sacrificio.*
6. *Et adnuntiabunt cœli iustitiam eius, quia Deus iudex est.*

Exordium secundæ partis, quo ad hanc concionem audiendam excitantur & conuocantur inprimis Leuitę, ac ipsorum nomine, omnes reliqui Israëlitæ. In hac enim parte suscipit Psalmus concionandum de abrogatione Leuiticorum sacrificiorum, & abiectio-

abiectione Iſraeliticæ Gentis ex Eccleſia Dei. Dicit ergo: Congregate mihi ſanctos meos, cum quibus inſtitui pactum de ſacrificijs, vt hanc ſeu cantionem ſeu concionem audiant. Nec dubito, quin etiam cœ-li ipſi adnuntiaturi ſint iuſtitiam eius, (hoc eſt) Non dubito, quin iuſtitiam, rectitudinem & veritatem huius rei, ita ſim patefacturus, vt etiam meridiana luce Solis, in cœlo lucentis, & radios ſuos in totum noſtrum hemiſphærium proijcientis, clarior ac illu-ſtrior fiat. Quia Deus iudex eſt, (hoc eſt) quod com-memorabo in hoc carmine, non eſt meum humanum ſomnium, ſed eſt cœleſte oraculum, non eſt carnale figmentum, ſed eſt diuinum iudicium. Deus ipſe iu-dex eſt, Deus ipſe, quod de ſacrificiorum ratione commemorabo, pronuntiat, Dei, non hominis ſen-tentia eſt, quam recitabo: & quod loquar, ecce co-ram Deo ſummo omnium iudice loquar. Quare, magnopere cauendum & prouidendum eſt, ne quiſ-quam eo temeritatis perueniat, vt hanc ſententiam, & hoc iudicium reprehendat atq; condemnet. Ob-ſeruemus autem, quòd quos hîc interpretes, tranſtu-lerunt ſanctos, apud Hebræos vocantur hoc loco חסידים Haſidim, quod ſignificat homines beneficos & pios. Sic autem vocantur Sacerdotes & Leuitæ,
Deut. 33. & 2. Paralip. 6. ſiue, quòd demandatum fue- *Deut. 10.*
rit ipſis officium benedicendi, ſiue quòd verum cul- *Exodi 32.*
tum Dei, tanta erga Deum pietate defenderint, vt
præ diuino zelo, ne liberis quidem ſuis, ac fratribus *Deut. 33.*
pepercerint. Conuocat igitur DOMINVS ad hanc cantionem, inprimis quidem Sacerdotes & Leui-tas, quibus cum pactum fecerat, (quemadmodum

Deut.cap.10.& Num.18.& Mala.cap.2.ſcriptum eſt
de ſacrificijs peragendis, qui cùm præcipui debuiſ-
ſent eſſe tutores veri vſus ſacrificiorum, primi fue-
runt, qui ea violarunt. Deinde vocat omnes Iſraeli-
tas, vt doceat eos veram rationem & legitimum v-
ſum ſacrificiorum. Sed cùm non ſolùm ijs ad impie-
tatem abuterentur, verùmetiam impœnitentes eſ-
ſent, vaticinatur tam ſacrificia illa abroganda, quàm
ipſos ex Eccleſia DOMINI abijciendos, ſicut & po-
Mala. 1.& 2. ſtea apud Malachiam dicitur: Quis eſt in vobis, qui
claudat oſtia, & incendat altare meum gratuitò?
Non eſt mihi in vobis voluntas, dicit DOMINVS
exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu ve-
ſtra. Ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum magnum
Oſe. 4. eſt nomen meum, &c. Et apud Oſeam. Quia tu ſci-
entiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris
mihi.

7. *Audi mi popule, & loquar, Iſrael (audi) & monebo te,*
Deus, Deus tuus ego ſum.

Quod antè cœpit, de conuocandis Sanctis, (hoc
eſt) ſacerdotibus & Leuitis ad hanc concionem au-
diendam, hoc nunc transfert ad omnes Iſraelitas, &
facit eos commendatione autoritatis & maieſtatis
ſuæ attentiores. Non arbitreris, gregarium quen-
dam, (mi popule Iſrael) & vilem homuncionem te-
cum loqui, & te tanta teſtificatione monere: ſed ego
ſum ille Deus tuus, qui tecum loquor, Deus, in-
quam, DEVS TVVS EGO SVM, qui teſtificatione
nominis mei te de vera & æterna ſalute tua admo-
neo.

neo. Cogita ergo nunc tu ipſe, & cum animo tuo conſidera, quanta cura, quanta vigilantia, quanta attentione audiendum ſit, quod commemorabo. Si angelus quiſpiam, aut ſaltem homo Rex & Monarcha tecum loqui, & te cohortari dignaretur, quàm arrectis auribus adſtares, quàm ſollicitè curares, ne vel verbulum aliquod ſomnolentè exciperes? Quanto magis curandum eſt, vt quod ego, ego inquam, qui ſum Deus tuus, loquor, ſumma diligentia cognoſcas? Excitemur & nos hoc verſiculo, vt non ſimus ignaui auditores verbi Dei, quod nobis è ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis recitari ſolet. Non expectemus nouas de cœlo Apocalypſes, ſed teneamus, quod dictum eſt apud Lucam ad diuitem epulonem: Si Moſen & Prophetas non audiunt, neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent. Neq; cauſificemur humilitatem & abiectionem humanæ vocis, in miniſtro Eccleſiæ. Verbum enim, quod ex Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis nobis proponit, & iuxta ſententiam Spiritus ſancti explicat, non eſt humani cordis ſomnium, ſed eſt cœleſte oraculum: Qui recipit, inquit Chriſtus ipſe, Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Et Paulus: Agimus, inquit, Deo gratias indeſinenter, quòd cum acciperetis ſermonem à nobis, quo Deum diſcebatis, accepiſtis non ſermonem hominum, ſed ſicut erat verè, ſermonem Dei, qui & agit in vobis credentibus. Sed audiamus nunc, quid Deus de ſacrificijs loquatur.

Matth.10.

1.Theſſ.2.

8. *Non propter ſacrificia tua arguam te, holocauſta tua coram me ſunt ſemper.*

9. *Non accipiam de domo tua vitulum, neq; de caulis tuis hircos.*

10. *Quoniam mea sunt omnia animantia syluæ, iumenta in mille montibus.*

11. *Noui omne volatile montium, & volucris agri mecum est.*

12. *Si esuriero, non dicam tibi, quia meus est orbis & plenitudo eius.*

13. *Nunquid manducabo carnem taurorum, aut sanguinem hircorum bibam?*

Hæc est concio illa, ad quam audiendã Deus ipse non sacrificulos tantùm, verùmetiam omnes Israelitas conuocat, sed qua in auribus hypocritarum nihil videtur absurdius, & à veritate magis abhorrens. Negari enim non potest, quin victimæ, sacrificia, holocausta, & alia oblationum genera, sint in lege DOMINI, non solùm instituta, & ordinata, verùmetiam singulari studio commendata. Holocaustum,
Exod. 29. inquit scriptura, suauissimi odoris, & incensi est DO-
Num. 28. MINO. Quid est igitur, quòd hæc Leuitica sacrificia, in omnibus ferè Propheticis scriptis reijciantur?
1. Sam. 15. Samuel ait. Nunquid vult DOMINVS holocausta & victimas, & non potius vt obediatur voci DOMI-
Esaiæ 1. NI? Et Esaias: Quo mihi multitudo victimarum ve-
Hier. 7. strarum, dicit DOMINVS? Et Hieremias: Holocausta vestra addite victimis vestris, & comedite carnes, quia non sum locutus cũ patribus vestris, & non pręcepi eis, in die, qua eduxi eos de terra Ægypti, de
Oseæ 6. verbo Holocautomatum & victimarum. Et Oseas: Misericordiam volo, & non sacrificium: & scientiam Dei

Dei plusquam holocausta. Quid multa? Spiritus Propheticus sacrificia ita abominatur, vt Esaias iterum dicat: Qui immolat bouem, quasi qui interficiat virum. Qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem. Qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat. Qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Quid potuit de sacrificijs cõtemptius & abiectius dici? Et tamen manifestum est, quòd lex Dei cõmendet ea de meliori nota. Quid igitur est in ipsis reprehensione dignum? Principiò, illud dignũ est reprehensione, quòd etsi sacrificia Leuitica instituta sunt à Spiritu sancto, in sanctum & pium vsum, tamen impij hypocritæ abutebantur ipsis ad impietatem. Instituta enim erant, vt adumbrarent expiationem peccatorum, per vnicum sacrificium Christi absoluendam, & docerent veram fidem in Christum, quòd per hunc solum habeamus condonationẽ peccatorum coram Deo, & ius cœlestis hæreditatis. Impij autem hypocritæ abutebantur ipsis contra fidem in Christum, quippe quòd sentiebant, se horum meritis expiare peccata sua coram Deo, & placare iram Dei, ac mereri æternam felicitatem. Hoc non erat sacrificare ex fide, sed cõtra fidem: Israël, inquit Paulus, qui sectabatur legem iustitiæ, (hoc est) qui sacrificabat, & multa opera iusta faciebat, ad legem iustitiæ non peruenit. Propter quid? Quia non ex fide, sed tanquam ex operibus legis. Non enim sacrificabant, vt fidem suam in Christum, cuius sacrificia vmbra erant, pascerent, & confirmarent, sed vt meritis horum operum Deo pro peccatis suis satisfacerent. Hoc autem pugnat cum fide in Christum, qui, qui-

Esa.66.

Rom.9.

bus peccata condonat, ea condonat gratis, & absque vllo operum & meritorum respectu, si crediderimus, quòd solus ipse sua passione et morte peccata expia-
Rom. 11. uerit: Si per gratiam, inquit Paulus, non iam ex operibus, quandoquidem gratia, iam non est gratia: sin ex operibus, iam non est gratia. Quare, quemadmodũ Rex Ezechias optimo iure contriuit serpentem
4. Reg. 18. æneum, quo vulgus Israëlitarum ad idolomaniam abutebantur, ita Prophetæ meritò condemnauerunt sacrificia, quæ hypocritæ, ad honorem quidem Dei, sed contra fidem in Christum, impiè vsurparunt. Sed inquies: Vulgò dici solet: Abusus rei non tollit substantiam eius. Non sunt igitur sacrificia tollenda, propter impiorum abusum. Rectè. Tollamus ergo abusum, relinquamus autem verum & legitimum vsum. Prophetæ igitur, cum reprehendunt & abominantur Leuitica sacrificia, non tollunt è medio legitima sacrificia, suis quidem temporibus, sed admonent de vero eorum & pio vsu, vt omnem gloriam expiationis peccatorum, Christo, per sacrificia adumbrato, acceptam ferant. Atque hoc illud est, quod versiculi, quos paulò antè commemorauimus, docent: Non arguam te, inquit DOMINVS, propter sacrificia tua. Tu quidem, hypocrita, arbitraris te grauiter in me peccare, quòd non offeras plura sacrificia, & holocausta, quàm hactenus vsitatum est: & existimas, te summo me honore afficere, si frequentissimè mihi tuas oblationes ob oculos posueris. Sed ego non sistam te ad tribunal meum, quòd parùm sacrificaueris, nec delector his tu-

is holocaustis, quamuis sumptuosis & magnificis. Obtrudis enim ea mihi tanquam indigenti, & tam humiliter, tam pueriliter, tam sordide affecto, quasi qui sinam me istis bestiarum mactationibus & nidoribus ita capi & deliniri, vt conniueam ad omnem impietatem tuam, & necesse habeam, tanta, scilicet, tua merita, omni benedictionis tàm corporalis, quàm spiritualis, tàm terrenæ, quàm cœlestis genere compensare. Sed quid his opinionibus stultius, ac furiosius? Quæso enim te, quid potes mihi ex omni siue animantium, siue aliarum rerum genere offerre, ac reddere, quod non antea meum est? Si attuleris in holocaustum, aut in aliud genus oblationis, vitulos, boues, hircos, oues, volatilia, & quicquid est animantium, quod per legem offerre licet, num putas mihi ea antè defuisse, & nunc primùm mea fieri? Hoc, si seriò senseris, certè sacrificium tuū, non est diuini nominis honor, sed summa in diuinam maiestatem contumelia. Iudicas enim, Deum non esse rerum omnium creatorem, Dominum & possessorem, ac tanta esse penuria, vt necesse habeat expectare, donec tu egestati eius, allato boue aut vitulo, subuenias. Hoccine est Deum honore afficere? Quòd si senseris Deum esurire, & aut cibo sacrificiorum fami suæ mederi, aut nidore eorum delectari, quid potest de tanta maiestate puerilius, aut magis Ethnicè cogitari? Hæc nunc transferenda sunt ad alia quoque sacra, & opera, quorum meritis hypocritæ policentur sibi condonationem peccatorum coram Deo, & vitam æter-

nam. Ecce enim tibi, vel cantum ſeptem horarum Canonicarum, vel Miſſam Pontificiam, vel ieiunia triduana aut quatriduana, vel peregrinationes ad templa diuorum, vel alia id genus ſacra. Certè cum hæc obtruſeris Deo, tanquam placationes iræ Dei, & expiationes peccatorum coram Deo, poteſt tibi congruentiſsime verbis ab hoc Pſalmo mutuatis reſponderi: Nō arguam te, inquit DOMINVS, propter tua carmina, nec accipiam de domo tua panem & vinum, quæ mihi ad expianda peccata mortuorum & viuorum offers, non delector tuis ieiunijs aut peregrinationibus. Quid enim? Arbitraris ne, me tam impotenti eſſe animo, vt qui ſine vlla intermiſsione audiam ineffabilem angelorum harmoniam, neceſſe habeam ad alacritatem humana voce excitari? An tantillum panis & vini, quæ mihi in ſacrificium corporis & ſanguinis vnigeniti filij mei pro peccatis hominum obtrudis, cōmoueat me, vt iuſtam meam iram remittam? Et quid mihi proderit ventris tui vacuitas? An non ſatan ipſe perpetuò ieiunat, & tamē ne pilo quidem vel iuſtior vel ſanctior redditur? Habent quidem nōnulla ex ijs, quæ enumerauimus, ſuum legitimum vſum, quod aliâs ſuis locis explicari ſolet, ſed quem hypocritæ in ſuis operibus ſomniant, non eſt pius vſus, ſed impius abuſus. Quare ſicut in faciendis ſacrificijs, ita & in reliquis ſacris operibus non eſt operis ſpecies, ſed operantis fides conſideranda: nec eſt dubium, quin quod, quantumuis in ſpeciem iuſtum & ſanctum, non eſt ex fide, ſit coram tribunali Dei peccatum. Deinde, vt reuertamur ad rationem Leuiticorum ſacrificiorum, illud etiam
repre-

reprehensione dignum est, quòd imperiti arbitrantur, hunc cultum in populo Dei non solùm esse summum, verùm etiam perpetuò duraturum. Sed sacrificia Leuitica longè alio consilio diuinitus sunt instituta. Sicut enim non sunt instituta, vt expient suis ipsa meritis peccata hominum, ita non sunt instituta, vt vsus eorum sit in Ecclesia DOMINI perpetuus. Dictum quidem est: Perpetuus erit cultus per successiones eorum coram filiis Israel, & : Agnos annicu- *Exod. 27.* los duos quotidiè in holocaustum sempiternum vnũ *Num. 18.* offeratis manè, & alterum ad vesperum. Hoc autem intelligendum est, non de eo, quod simpliciter sit perpetuò, & in sempiternum duraturum, sed sicut aliâs additur, & explicatur: In generationibus vestris, *Gen. 17.* hoc est, dum respublica carnalis & externi Israelis constiterit. Quare, etiamsi hypocritæ non abuterentur sacrificiis ad impietatem, tamen diuinitus est definitum, vt tempore incarnationis Christi, & diuulgationis Euangelii de Christo in orbe terrarum, abrogarentur & tollerentur.

Dices: Audio quidem cultum Leuiticorum sacrificiorum reiici, audio eum tempore aduentus Christi in carnem abrogandum, sed prudentis est, vetera non prius mutare, quàm meliora substitueris. Quæ igitur sunt illa meliora sacra, quæ in locum veterum succedant? De his rebus concionantur versiculi, qui sequuntur.

14. *Sacrificia Deo laudem, & redde altissimo vota tua.*

15. *Inuoca me in die tribulationis, liberabo te ita, vt sis me glorificaturus.*

In libro Leuitico cap. 8. præter alias oblationum species, enumerantur etiam sacrificium laudis seu gratiarum actionis, quod vocatur תודה Thoda, quod significat laudem seu confessionem: & sacrificium ex voto, quod vocatur נדר Neder, & significat votum. Mirandum igitur est, quòd cum Spiritus sanctus antea reiecerit Leuitica sacrificia, nunc affirmet sibi hæc duo genera sacrificiorum, præ omnibus alijs placere, cum tamen & ipsa in numero Leuiticorum contineantur? Sed facilis est responsio. Cum enim reiecerit antea Leuitica sacrificia, inter quæ & hæc duo numerantur, obscurum non est, quòd & ipsa vnà cum alijs generibus, quatenus quidem sunt Leuitica, reijciat. Cum autem hisce duobus versiculis commemoret sacrificia Leuiticis, in nouo Testamento, tempore aduentus Christi, substituenda, vtitur quidem pristinis & vsitatis in veteri Testamento vocabulis, intelligit autem nominibus ipsorum sacra, & cultus noui Testamenti. Vera igitur sacra, quæ Deo exhibenda sunt, & quæ Deo maximè omnium placent, non tàm in nouo, quàm quondam etiam in veteri Testamento, sunt, primùm quidem, sacrificium laudis, (hoc est) confessio nominis DOMINI nostri Iesu Christi. Deinde, sacrificium ex voto, (hoc est) fides cordis in Iesum Christum, quam Ecclesia DOMINI vouit Deo, vnanimi acclamatione, cum post promulgationem Decalogi in monte Oreb, peterent à Mose, vt audiret ipse vocem DOMINI, & reciperent se omnia, quæ Moses à
Exod. 20.
Deo

Deo afferret, facturos, ac inprimis Prophetam il- *Deut. 5.*
lum,(qui est Iesus Christus) quem Moses promiserat, *Deut. 18.*
audituros. Postremò, inuocatio nominis Dei per Christum. Quid multis opus? quod hi duo versiculi de sacris, quæ sola, præ omnibus Deo placent, suis veteris Testamenti verbis concionantur, hoc Apostolus Paulus, verbis noui Testamenti, maxima omnium perspicuitate interpretatur. Ad Romanos enim capite 10. scribens: Quòd si, inquit, confessus fueris ore tuo (hoc laudis seu confessionis sacrificium est,) DOMINVM Iesum, & credideris in corde tuo, (hoc voti est sacrificium,) quòd Deus excitauit illum à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Et sequitur mox: Quisquis inuocauerit nomen DOMINI, saluus erit. Desideras ne vel sanctiorem, vel apertiorem interpretem? Tria enumerat ex his versiculis sacra, quæ Deo sunt longè omnium gratissima. Vnum est, fides cordis in Christum, alterum est confessio oris, tertium, inuocatio Dei per Christum. Hæc sacrificia si præstiteris, nullum amplius dubium de vera & æterna tua salute relinquitur. Vnde & in altero versiculo additur: Inuoca me, (videlicet ex fide, & confessione nominis Christi,) in die afflictionis & angustiæ tuæ, ac tam mirificè, tam liberaliter te seruabo, vt laudem nominis mei celebraturus sis in omnem æternitatem. Insignis est hæc promissio, ac prorsus illa ipsa, quæ extat apud Ioannem: Quicquid *Ioan. 14.*

Ioan.14. petieritis, inquit Christus, nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur pater per filium. Ac iterum: Amen,
Ioan.16. Amen dico vobis, quæcunque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Ac alij quidem, impij & hypocritæ, properant in aduersis & angustijs suis ad idola, ad magicas incantationes, ad execrationes. Tu verò, si volueris & Deo ipsi gratissimum cultum præstare, & tuæ ipsius saluti verè consulere, properato fide & inuocatione tua ad DOMINVM Deum nostrum, per Iesum Christum, & reipsa experieris, quod promissio Psalmi dicit: Inuoca me in die tribulationis, liberabo te, & glorificabis me. Et in alio
Psal. 91. Psalmo: Inuocat me, ideo exaudiam eum. Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.

16. *Impio autem dicit Deus, cur tu explicas statuta mea, & vsurpas pactum meum ore tuo?*

17. *Et tamen odio habes disciplinam, & proijcis verba mea retrorsum.*

18. *Cum vides furem, curris cum ipso, & cum adulteris portio tua.*

19. *Os tuum assuefacis ad maledicentiam, & lingua tua nectit dolum.*

20. *Sedens, loqueris aduersus fratrem tuum, filium matris tuæ afficis probro.*

21. *Hæc facis, & taceo. Cogitas igitur, me esse tui similem. Sed arguam te, & statuam ante oculos tuos.*

Tertia pars huius Psalmi, in qua reprehenduntur impij

impij hypocritæ, primùm quidem Iudæi, vt doceat, eos meritò ex Ecclesia Dei abiectos, deinde omnes impœnitentes, qui propter longanimitatem Dei applaudunt sibi in sceleribus suis, & pergunt in impietate sua præfractè ambulare. Hoc enim hominum genus non intelligunt veram sententiam & vim diuinæ legis, sed arbitrantur se ei satisfacere, si vel externam honestatem sectati fuerint, vel, cum peccauerint, sacrificium aliquod bouis aut vituli, pro peccati expiatione, Deo offerant, aut aliquot diebus ieiunent. Sed obseruemus, quibus coloribus Psalmus hypocritas & impœnitentes depingat. Tu quidem hypocrita (inquit) gloriaris de diuina lege, quam pepigisti te obedienter seruaturum: Omnia, inquiens, quę locutus est DOMINVS, faciemus, & erimus obedientes: vnde & Moses, sumptum sanguinem respersit in populum, & ait: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit DOMINVS vobiscum super cunctis his sermonibus. Hos legis sermones tu hypocrita iactas, & suscipis veram eorum sententiam explicandam, & tamen non doces, nisi externam quandam honestatem, & detestaris, si multùm, externa tantùm & crassa scelera ac peccata, interea autem nec vllam habes rationem internæ impietatis, nec vlli tibi curæ est cordis tui impuritas. Si quis, exempli gratia, reprehenderit te impietatis ex verbo DOMINI, & damnauerit tua sacrificia, prosequeris eum odio plusquam Vatiniano. Si Deus supplicio suo te ipse castigauerit, propter tuam impietatem, parùm abest, quin eum iniustitiæ palàm & impudentissimè accuses, certè animo tuo nihil est impatientius, *Exo. 24.*

& virulentius. Si vides furem seu impostorem, etsi sentis externum & crassum furtum esse contra legem Dei, tamen iudicas fraudulentas negotiationes,& astutas imposturas, quibus & tu ipse delectaris,& in proximo tuo,non ea,quæ exigitur, seueritate detestaris,cum lege DOMINI non pugnare. Si vides vel audis adulterum, etsi fortasis tu non designas externum adulterium cum vxore proximi, tamen vel scortatio cum scortis tibi ludus est, vel cor tuum æstu nefariæ libidinis ardet, quod, quid aliud est, quàm cum adulteris communionem habere? Si quis te verbo læserit, aut damno affecerit,tanta maledicentia in eum grassaris, vt videaris in hoc ludo ab ineunte ætate edoctus & assuefactus. Si quis in te iniurius aut contumeliosus fuerit, nihil prius habes, quàm vt quocunque astu & dolo potueris, vindictam de eo sumas. Si in aliquo hominum cœtu,aut familiari conuiuio fueris, & de absente quodam vicino aut ciue mentio fiat, ibi tum nemo te est in eum vt eloquentior,ita & virulentior,vsque adeo, vt probris tuis ne quidem coniunctissimo fratri tuo, quamuis vterino,parcas. Quid? arbitraris ne hæc scelera non esse peccata, nec pugnare cum lege Dei? aut si quid vitij fuerit, expiari posse sanguine hircorum,& taurorum? Et quia Deus solet aliquandiu ad ea conniuere & dissimulare,putas ne ipsum esse tui similem, hoc est, approbare ea, & iudicare, non esse peccata aduersus legem Dei, sicut tu iudicas? Hoc quid aliud est, quàm Deum in ordinem hypocritarum redigere, & ex ipso carnalẽ hominem facere? quæ contumelia maior est, quàm humanis verbis explicari queat.

queat. Quare, etsi Deus aliquanto tempore ad hanc impietatem conniuet, & longanimiter contumeliam tolerat, tamen puniet eam vel tandem, idq́ tantò seuerius, quantò serius: Arguam, inquit, te, & statuam ante oculos tuos, vt re ipsa conuincaris, & videas te esse damnatum peccatorem. Nunc quidem videris tibi iustus, quia sacrificas aut ouem aut bouem, & polliceris tibi propter tuas oblationes summam in cœlo felicitatem. Sed cum Deus patefecerit iudicium suum, & seueritatem iræ suæ aduersus eos, qui legem suam iuxta veram sententiam Spiritus sancti non seruauerunt, ibi tum nulla proderit externa morum honestas, nulla hypocrisis, nullum sacrificium, sed maledictus erit, quisquis non permanserit in omnibus, IN OMNIBVS (inquam) tàm minimis, quàm maximis sermonibus legis Dei, nec eos opere perfecerit. Eadem prorsus est sententia, quam Paulus ad Romanos de hypocritis scribit, vt videatur eam vel ex his versiculis mutuò accepisse, vel in ipsos commentarium scripsisse: Inexcusabilis, inquiens, es, ô homo, quisquis es, qui iudicas. Nam hoc ipso, quo iudicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim facis tu, qui iudicas. Et iterum: Ecce tu Iudæus cognominaris, & acquiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem, ac probas eximia, institutus ex lege, confidisq́ te ipsum ducem esse cæcorum, &c. Qui igitur doces alium, teipsum non doces: qui prædicas, non furandum, furaris: qui dicis, non adulterandum, adulterium committis, &c.

Deut. 27.

Rom. 2.

Quid igitur faciamus, inquies, aut quò nos vertamus?

tamus? Siquidem enim, non hi tantùm digni sunt
Rom.1. morte, (vt idem Paulus ait) qui externa & manifesta scelera faciunt, verùmetiam illi qui assentiuntur ijs, qui faciunt, quid tandem suscipiemus agendum, vt veram coram Deo iustitiam & salutem assequamur? Certè non est alia huius rei agendæ ratio, nisi vt veram agamus pœnitentiam. Non iubeo te sacrificare pro peccatis, non exigo à te hecatomben, ad consequendam iustitiam, non mando tibi lauationes manuum, poculorum, vrceorum, æramento-
Mar.7. rum, & lectorum, vt purifices cor tuum: sed volo, iubeo, exigo, vt veram agas pœnitentiam. Hoc illud est, quod ad assequendam veram iustitiam & salutem requiritur. Principiò enim, necesse habes rectam sententiam diuinæ legis cognoscere, vt scias legem Dei esse spiritualem, nos autem carnales, hoc est, legem Dei non esse contentam externa operum iustitia, sed exigere totum hominem spiritualem, & perfectè iustum ac sanctum: Diliges, inquit, Deum ex TOTO corde, ex TOTA anima, & ex TOTA fortitudine tua, & proximum sicut TEIPSUM, &: Non concupiscas. Nos autem sumus carnales, & affectu carnis, qui est inimicitia aduersus Deum, (le-
Rom.8. gi enim Dei non subditur, siquidem ne potest quidem) inebriati, & suffocati. Quare fieri non potest, vt legem Dei, quæ est spiritualis, operibus nostris perfectè impleamus. Quid igitur lex profuerit? Prodest, vt agnoscamus peccatum, & iram Dei propter peccatum, & vt re ipsa comperiamus, nos esse natura iniustos, & æterna damnatione dignos. Quare ad agendam pœnitentiam, & ad assequendam iustitiam

& salu-

& salutem, primus omnium gradus est, non vt sacrificemus boues & vitulos, aut alia Leuitica sacra faciamus, sed vt suscipiamus agnoscendum peccatum, & cum animis nostris serio considerandum meritum æternæ nostræ damnationis, cui propter peccatum sumus obnoxij. Sed quid? Nihil ne aliud ad iustitiam & salutem requiritur? hîc ne resistendum est? Minimè omnium. Qui hîc resistit, & non amplius ire pergit, necesse habet perpetuò interire. Progrediendum igitur est longius, & audiendum Euangelion de DOMINO nostro Iesu Christo, vt credamus, & firma fide teneamus, ipsum esse expiatorem peccatorum nostrorum, propter quem Deus Pater recipiat nos in gratiam, condonet nobis peccata nostra, & faciat nos hæredes æternæ vitæ. Ad hunc gradum cum peruenerimus, ibi tum licet, in Mosaica quidem politéa, seu in veteri testamento, sacrificare boues, non vt merito huius operis expientur peccata, sed vt de fide in semen Abrahæ (hoc est) in Christum admoneamur, & fidem confirmemus: in nouo autem Testamento cœnam DOMINI sumere, idq́ non eo consilio, vt hoc opere iram Dei mitiges, & peccata expies, sed vt confirmata, hoc Sacramento, fide in Christum, certissimus de iustitia in Christo, & de salute tua in cœlesti regno, reddaris. Hanc pœnitentiæ normam secutus, fieri non potest, quin exciteris à Spiritu sancto, vt & bona opera iuxta legem Dei obedienter facias, & mala aduersa, quæ Deus immittit, patienter feras, idq́ non, vt iam primùm incipias Deo placere, (places enim propter solùm Christum per fidem) sed vt testificeris tuam

gratitudinem, & facias tuum, ad quod vocatus es, officium. De qua re admonent nos etiam postremi versiculi huius Psalmi, qui sequuntur.

22. *Intelligite, quæso, hoc, qui obliuiscimini Dei, ne fortè rapiam, & non sit, qui eripiat.*
23. *Qui sacrificat laudem, honorat me, & hæc est via illa, qua ostendam ei salutem Dei.*

Conclusio Psalmi, in qua continetur adhortatio, vt impij hypocritæ non sectentur sacra, vel à se ficta & excogitata, vel etiam legitima, impia autem opinione sordidata: Vos, inquit, qui obliuiscimini Dei, (hi sunt hypocritæ, qui etsi gloriantur de Deo, & appropinquant Deo ore suo, tamen cor eorum longè est ab eo,) intelligite, quæso, hoc. Quid intelligant? Quod videlicet paulò antè dictum est, Deum reijcere sacrificia, & abominari cultus, qui suscipiuntur sine vera pœnitentia. Quò mihi multitudo victimarum vestrarum, dicit DOMINVS? Et mox:
Esaiæ 1. Cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Quid ita? Quia manus vestræ plenæ sunt sanguine, (hoc est) sacrificatis & oratis, sine vlla vera pœnitentia. Quòd si aūt volueritis veram agere pœnitētiam, agite, lauamini, mundi estote (id
Act. 15. quod fit per fidem in Christum) auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere peruerse: & quæ sequuntur, describuntur enim in eo Esaiæ loco fructus veræ pœnitentiæ. Similiter apud

Michæam:

Michæam: Quid dignum (inquit) offeram DOMI- *Mich.6.*
NO? Curuabo genu Deo excelso? nunquid offeram
ei holocautomata, & vitulos anniculos? Ac mox: In-
dicabo tibi, ô homo, quid sit bonum, & quid DOMI-
NVS requirat à te. Vtique facere iudicium, & diligere
misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo,
(hoc est) veram agere pœnitentiam, hoc demùm re-
quirit Deus, hoc placet Deo. Vos igitur hypocritæ
(qui, etsi multùm de Deo sermonibus vestris loqui-
mini, tamen obliuiscimini eius cordibus vestris, quia
caretis vera peccati agnitione, & fide in Christum)
considerate hæc cum animis vestris, & reponite alta
mente, vt veram agatis pœnitentiam. Nisi enim
hanc egeritis, futurum est, vt Deus abripiat vos in
æternum Gehennæ incendium, nec sit, qui eripiat.
Hoc prorsus illud est, quod Ioannes Baptista apud
Matthæum ait: Facite fructus, qui deceant pœni- *Matth.3.*
tentiam, & ne sitis hac mente, vt dicatis intra vos ip-
sos: Patrem habemus Abraham. Et mox: Iam securis
ad radicem arborum posita est. Omnis igitur arbor,
quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ig-
nem mittitur. Ac iterum: Ventilabrum in manu eius
est, & repurgabit aream suam, & congregabit triti-
cum suum in horreum, paleam autem exuret igni in-
extinguibili, (vel vt Psalmus dicit) rapiet, & non
erit, qui eripiat. Quæ omnia dicta sunt, & impleta, in
abiectione Israelitarum, ne sint amplius Ecclesia DO-
MINI, & in vocatione Gentiũ, quæ facta est per E-
uangeliõ Christi, in toto orbe terrarũ. Quid ergo fa-
ciant Israelitæ, vt reuertantur ad Ecclesiã? Dona em
& vocatio Dei eiusmodi sunt, vt eorũ illũ pœnitere *Rom.11.*
non.

non posſit. Quid item faciant Gentes, vt maneant in Eccleſia DOMINI? Audi poſtremum Pſalmi verſiculum: Qui ſacrificat laudem, honorat me, & hæc eſt vna illa via, qua fit, vt reponam illum, quiſquis fuerit, in ſalutem Dei, & conferam in eum omnia cœleſtis ſalutis beneficia. Dictum eſt ſuprà, quòd in hoc Pſalmo, pro laude, intelligendum ſit ſacrificium laudis. Et hoc exigit Deus præ omnibus alijs ſacrificijs. Significat enim fidem & confeſsionem Chriſti, vt poſtquam agnoueris peccatum tuum, confitearis ore
Rom. 10. tuo DOMINVM Ieſum, & credas, quòd Deus illum excitauit à mortuis: nam corde creditur ad iuſtitiam, ore autem fit confeſsio ad ſalutem. Quare ſi vel tu Iſraelita, qui iam ex Eccleſia Dei abiectus es, volueris priſtinam maiorum tuorum iuſtitiam & ſalutem recuperare, vel tu Ethnice, qui iam ad Eccleſiam Dei vocatus es, volueris in Eccleſia Dei perſeuerare, & conſiſtere, neceſſe habes, corde tuo in Chriſtum credere, & ore tuo confiteri. Præter hanc, non eſt alia via aut ratio, qua veram & æternam ſalutem conſequaris.

VSVS HVIVS PSALMI.

Nihil à condito orbe vſitatius fuit in humano genere, quàm mactare pecora in diuinũ cultum. Nam
Geneſ. 4. & Abel, qui primus iuſti cognomen reportauit, obtulit Deo de primogenitis gregis ſui, idq; non humana prudentia, ſed diuino oraculo, (dicitur enim,
Heb. 11. iuxta Epiſtolam ad Hebræos, obtuliſſe PER FIDEM.
Rom. 10. Fides autem eſt ex auditu. Auditus verò per VERBVM Dei) & Noha egreſſus ex arca, obtulit DOMINO

MINO

MINO holocausta de pecoribus & volucribus. Ac *Gen.8.*
mox propagatus est, per filios Nohæ, mos sacrifican-
di DOMINO, in vniuersum mundum. Etsi autem
plurimæ Gentes degenerauerunt in idolomaniam,
tamen mos ipse sacrificandi, vt summus Dei cultus,
retentus est tàm apud pios, quàm apud impios, ac
publico consensu & vsu ita confirmatus videbatur,
vt donec hic mundus staret, nulla humana vel indu-
stria, vel potentia abrogari posset. Interea autem
Prophetæ diuinitus excitati, qui de ventura in nos
(vt Petrus loquitur) gratia vaticinabantur, perspi- *1.Pet.1.*
cuè docuerunt, hunc Dei cultum, nec fore perpetuũ,
nec esse summum, nec valere coram Deo ex operis
sui merito & dignitate, sed tantùm adumbrare, quòd
futurum sit sacrificium DOMINI nostri Iesu Christi,
quo peccatum humani generis verè coram Deo ex-
piaretur, & quotquot in Christum crederent, in gra-
tiam Dei reciperentur. Quare, cum re ipsa videamus
impletum, quòd & Christus per Prophetas promis-
sus, in hunc mundum aduenerit, & sacrificium suum
peregerit, ac omnia veterum sacrificia, non tantùm
inter Ethnicos, verùmetiam inter Iudæos, prædica-
tione & diuulgatione Euangelij Christi, in toto orbe
abrogata, & è medio sublata sint, obscurum non est,
in quem vsum hic Psalmus nobis sit propositus. Pri-
mùm enim, confirmatur è lectione & meditatione
eius veritas Propheticorum vaticiniorũ, vt sciamus,
quòd prophetia, sicut Petrus ait, non sit allata volun- *2.Pet.1.*
tate hominis, sed quòd sancti Dei homines locuti
sint è Spiritu sancto impulsi. Deinde, cum hic Psal-

mus vaticinetur Leuitica ſacrificia, in diuulgatione Euangelij abrogata iri, & re ipſa comperiamus, hoc iam ante mille quingentos annos impletum eſſe, perſpicue teſtificatur, non eſſe alium Chriſtum, iuxta Iudæorum vanitatem & impietatem, expectandum, ſed illum eſſe verum Chriſtum, ſeruatorem noſtrum, quem nobis ſacrificiorum in toto orbe terrarum abrogatio demonſtrat, & extra quem nulla eſt hominis ſalus. Ad hæc, quia hic Pſalmus concionatur de vocatione Gentium in communionem Eccleſiæ Dei, docet, quòd quemadmodum Gentes iuſtificatæ, (hoc eſt) condonationem iniuſtitiæ ſuæ conſecutæ ſunt, nullis prorſus operum ſuorum meritis, ſed tantùmmodo gratis, ex propoſito, & gratuito fauore Dei, per fidem, propter Ieſum Chriſtum, ita & nos adhuc hodieq́ non iuſtificemur propter merita noſtrorum operum, ſed tantùm propter meritum DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, per fidem: Iugum legis, inquit Petrus, neque Patres noſtri, neque nos portare potuimus. Sed per gratiam DOMINI noſtri Ieſu Chriſti, credimus nos ſaluos futuros, quemadmodum & illi. Præterea, abiectio Iudæorum, & aſſumptio Gentium in populum Dei, quæ in hoc Pſalmo deſcribuntur, admonent nos timoris Dei, vt ſimus grati erga Deum, ne fortè, ſicut Deus nõ pepercit Iudæis, naturalibus ramis, ita nec nobis Gentibus, oleaſtris, parcat, ſi quod gratuitò accepimus, non ſtudeamus gratitudine conſeruare. Poſtremò diſcamus ex hoc Pſalmo etiam illud, quòd nulla ſacra, abſque vera pœnitentia, ſint Deo grata: & quòd præcipuus Dei cultus

Act. 15.

Rom. 11.

tus

tus ſit, immolare Deo laudem, reddere altiſsimo vo‑
ta, & inuocare Deum in die tribulationis, (hoc eſt)
credere corde, & confiteri ore DOMINVM noſtrum
Ieſum Chriſtum, & ex hac fide nomen Dei inuocare.
Nam, qui ſic colit Deum, vno hoc cultu abſoluit om‑
nia ſacrificiorum genera, quæ quondam
maioribus per Spiritum ſan‑
ctum tradita fue‑
runt.

